

पौषमासप्रारम्भः

॥ उँस्वस्ति श्रीगणेशायनमः ॥ अथपौषमासकृत्यनिर्णयः ॥ धनुःसंक्रमेपर

षोडशचटिकाः पुण्यकालः अत्रान्योविचारः संक्रांतिनिर्णयेद्रष्टव्यः अथपौषव्रतानि अत्रैकभक्तमुक्तं महाभा-
रते पौषेमासेतुकोतियएकभक्तं समाचरेत् सुभगोदर्शनीयश्चयशोभागीच जायते प्रासादभूषणादीनि गृहं प्रावर्णा-
निच नारायणस्य तुष्टार्थं पौषेदेयानियत्नत इति वामनपुराणे विष्णुधर्मोत्तरे पुष्यमासेतदालम्भ्य एकभक्तैर्न-
यः क्षिपेत् शुश्रूषणपरः गुरो नरोगी जायेत नरः अथात्र शीलावातिव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे वज्रउवाच भग-
वन्कर्मणा केन शीलवान् पुरुषो भवेत् मार्कण्डेय उवाच आग्रहायण्यतः तायां संप्राप्ते प्रथमे दिने पूर्ववत् पूजेयेद्देवं घृते-
न जुहुयाद्विः घृतं द्विजभ्यो दद्याच्च घृतमेव निवेदयेत् विराट् पौषे पितः पौष्यां घृतमावेणै द्विजः पूजयेच्च सुव-
र्णेन यथाशक्ति नराधिप कृत्वा व्रतं मासमिदं यथोक्तमासाद्य नाकं सुचिरं मनुष्यः मनुष्यमासाद्य च शीलवान् स्यात्
प्राप्नोति पुष्टिचिरजीवितत्वं इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं पौषकृष्णप्रतिपदमारभ्य पौष्यं तं शीलावातिव्रतम् अवदा-
नविशेषो विष्णुधर्मोत्तरे पौषे कनकदानेन परां पुष्टिं तैव च पुष्पाणां च सितदानं लक्ष्मीप्राप्तिकरं स्मृतम् फलानां च त-
थादानं कृष्णपक्षे महाफलमिति देविपुष्पाणोक्तं नक्तव्रतम् पौषे मासे तु संप्राप्ते यः कुर्यान्नक्तभोजनं
जितेंद्रियः सत्यवादी कामक्रोधविवर्जित इति पौषपुष्पकर्म्यतीर्थविशेषो देवीपुराणे पौषे तु नर्मदापुष्पास्त्रा-
नदानादिकर्मणीति पौषकृष्णद्वितीयायां बृहस्पतिवारयोगे द्वितीया सामान्योक्तं विधिपूजनमुक्तं ब्रह्मपुराणे
बृहस्पतो द्वितीयायां विधिवद्विधिपूजनं कृत्वा नक्तं समन्वीया ह्यभते भूमिमुत्तमां विधिं ब्रह्मा तस्य पूजनं गायत्र्या-
पौराणमत्रेण वेति तृतीयायां तिथिसामान्योक्तं गौरीपूजाव्रतम् देवीपुराणे तृतीयायां ये देवीशंकरेण संमन्वितां
कुंकुमागुरुकर्पूरमणिवस्त्रसुगंधकैः स्त्रगंधधूपदीपैश्चेत्यादि सौवर्णैस्तुलमाकार्य्यैराजतः शंकरस्तथा चतुर्भुजस्तु-

देवशोद्धिजानुउमासतोति चतुर्थ्यासकृष्णशानव्रतत्वेनमासंचतुर्थ्यासोपूज
 नयः प्रयत्नतः कृष्णपक्षविशेषेणनक्तंकुर्व्याच्चतस्त्रियमिति चतुर्थ्यागणस्यचेततिथिसामान्योक्तेश्चः पंचम्यांतिथि
 पत्वेननगपूजोक्ता नागानांस्वरूपमात्स्ये नागाश्चवनुक्तव्याः खड्गखटकधारिणः अघः सर्वाकृतस्ति
 पानाभेरुद्धनुमानुषी फणाश्चमूर्ध्रकतव्याद्विजिह्वाहवोसमाः असमाविपमाः अत्रपद्यांस्कदपूजाव्रतम् प
 द्यापूजागुहस्यचेति तिथिसामान्योक्तेः सप्तम्यांभस्करवैद्युभयसप्तमीव्रतम् पौषकृष्णाष्टम्यामष्टकाश्राद्ध
 नारदीये अथपौपासिताष्टम्यामष्टकाश्राद्धमिष्यते पिष्टणात्तद्विदवर्षकुलसंततिवर्द्धनमिति ब्रह्मपुराणेष्विशेष
 पौषकृष्णाष्टकायांतु शकैः श्राद्धसुशोभनं वायुपुराणेषु पितृयानदायमेलैः पुरंकांस्तिस्रएवहि कृष्णपक्षेवरिष्टा
 हिपूवचिद्विभावरी प्राजापत्याद्वितीयास्यान्तीयावैश्वदेविकी आद्यापूषेः सदाकार्या मांसैरन्यायथा तथा शा
 कैः काव्यादीतीयांतु देयद्रव्ययुतोविधिः अन्वष्टकं पिष्टणांतुनित्यमेवविधीयते पद्मपुराणेषु तस्यामेवशाकावि
 धीनात् तदनयोर्विरोधेव्यवस्थाशाखाभेदेनहेमतांशिशंखयोश्चतुर्णामपरपक्षाणामन्वष्टकाइत्याश्वलायनात् तत्र
 पूर्वद्युरष्टकाश्राद्ध उच्यतेनैपुचान्वष्टक्यं पूर्वद्युः पितृभ्यादद्यादपरद्युरन्वष्टक्यमित्याश्वलायनात् कोमपि अ
 मावांस्यष्टकास्तिस्रः पौषमासादिपुत्रिष्विति अत्राष्टमी अपराह्णव्यापिनीग्राह्यापूर्वद्युः आदस्यान्वष्टक्यस्य
 चाष्टम्यनुरोधेननिर्णयः पूर्वद्युः पितृभ्यादद्यादपरद्युरन्वष्टक्यमिति सूत्रात् अत्रश्राद्धाशक्तैतत्रैव अकरणे प्राय
 श्चित्तमुक्तमृग्विधाने एभिद्युभिर्जपेनमत्रशतवारानुतद्दिने अन्वष्टक्ययदाशून्यपूर्णतायातिसंवर्धेति अशक्तौत्वाः
 श्वलायनः अथाश्वोभूतेऽष्टकापशुनांस्थालीपाकेनवा अनुहुहोयवसमाहरेदग्निनावाकक्षमुपोपेदपोमेष्टकेतिभक्तेः
 नष्टकः स्यादितिमागशापादिपुमलमासे तत्राष्टकानकांर्यचतुर्णांमितिग्रहणादित्युक्तंनारयणवृत्तौ तथाकाठकण्ट

ह्येपि महालयांष्टकांश्चाद्वोषां कमांधापियद्भवति स्फोटमासविशेषाख्यं विहितं वज्रयेन्मल इति विष्णुपुराणे अन्नैतवाय
 धांशकिकालेस्मिन्भक्तैर्नैधधीः-भोजयिष्यति विविप्राग्यानि त्यादि-अत्राशक्तौ तत्रैव अस्ममर्थोन्नदानस्य धान्यमाना
 द्यंशकितः प्रदांस्यति द्विजग्रेभ्यः स्वल्पामपि च दक्षिणां श्रवाप्येसामर्थ्यं युतः कराग्रवास्थितां स्तिलान् भक्तिनयः
 संमुद्दिश्य भुव्यस्माकं प्रदास्यति - यतः कुतश्चित्संप्राप्य गोभ्यो वापि गवाह्लिकाः श्रमावप्रीणयन्नस्माद्वक्तियुक्तः प्रदः-
 स्यतीति - एतासु श्राद्धांकरणे दोषो भाहितो वायुपुराणे - यस्यैते प्रतियच्छेयुरष्टकाभिरपुजिताः - मोघस्तस्य भवे-
 ल्लोको लब्धचारयविनश्यति - देवास्तु दायिनो यांति तिर्यग्गच्छत्यदायिन इति - अत्र श्राद्धाकरण - विहितं वज्रये-
 न्मले - अस्यां हि किमप्यष्टमीव्रतम् - तत्र कृष्णारुकिमणीप्रद्युम्नचपुजयेदित्युक्तम् - इति रुक्मिण्यष्टमीव्रतम् इति प-
 ण्डिण्याष्टमीकृत्यम् * अथ पोपस्योभयपक्षनवमीकृत्यम् - देवीपुराणे पोपमासे तु संप्राप्ते - यः कुर्यान्नक्तभोजनं-
 जिते द्विजः सत्यवादी कामक्रोधविवाजैतः पक्षयोर्नवमीयत्नाद्भगवत्यै वृतादिभिः - कृत्वा ध्यानं महापूजां चंडिकायै-
 प्रकल्पयेत् - नैवेद्यं तुल्यप्रस्थं क्षीरयुक्तं नाराधिपं कुमारं भोजयेच्चोटौ विप्रान् भागवतांस्तथा कृत्वा पिमृण्मयी-
 देवीनां न्नाचायाति पूजयेत् - चतुर्भुजां गूलधरां कुंदं पुष्पैः संगुंगुलैः स्नानं कृत्वा तिलैर्विप्रस्तिलानां प्राशनं - तथा
 एवं संपूजयेदादर्थी तस्य पुण्यफलं भृशं सूर्यकोटिप्रतीकांशं विमानवरमास्थितः - दोधूयमानश्चमरेः स्तूयमानः
 सुरासुरैः गच्छेद्भुगपुरं रस्यं यत्रास्ते चंडिका स्वयम् क्रौडते देवगंधर्वैर्वा विदाभूतसंप्लवम् - विः सप्तकुलजैः
 सार्द्धं भोगान्भुक्ता यथेप्सितान् पुनरेत्यभुवं वरिरो राजा भवति भूतले - यः पूजयेत् सदा पूज्यमानं सर्वार्थसि-
 द्धिदं धृताभिपेक्ष्यः कुर्याद्द्वारान्नचभास्करं - कुर्भेर्नानावैधैर्व्यैः पोपमासे समुद्यतः - नृत्यगीतापहारेण-
 शखवादित्रनिः स्वनेः - कुर्याज्जागरणं देविप्रदीपाद्यैः - सुशोभनैः - वसेत्सूर्यपुरे श्रीमान् सूर्यतुल्यं पराक्रमः

ग्रहणो विषुवेष्वप्येव विषुवसेषु च । १५ वृत्ताभिपेक्षयः कुर्यादहोरात्रां शिवस्य तु ॥ १६ ॥ सूक्ष्मधारेण भण्डेन पुण्यमासेद्धि
 ज्ञोन्नमः । गीतनृत्योपहारेण शंखवादित्राजिनैः । १७ ॥ कुर्याज्जागरणवापि प्रदीपाद्युपशोभितम् । समस्तपापनिर्मुक्तः स
 महाकुलवर्द्धनः युक्तः शिवपुरे श्रीमन्मोदते शिववत्सुखी । इति पौपमासस्योभयनवम्यार्वि शेषविधिः ॥ अत्र दशम्याः
 दशम्यामन्तकस्येति सामान्यनिर्णयः । धर्मराजपूजनकार्यम् । अथ पौषकृष्णैकादशीसफलात्रतम् । १८ ॥ ताददीये पौष
 संप्रकृणोकादश्यांसफलांसमुपौष्यवै । द्वादश्यामच्युतप्राच्यवरैरेवोपचारकैः । १९ ॥ सभोज्यविभ्रान्मधुरां सर्वसुखेच्छया
 दक्षिणान् । एवं कृत्वा ब्रतं विप्रसकलाया विधानतः । भुक्ते ह भोगानखिलानते विष्णुपदं व्रजेत् । अथास्याः कर्षोच्यते
 युधिष्ठिर उवाच । पौषस्य कृष्णपक्षस्यैकादशी कार्त्तवैश्रभो । किनामको विधिस्तस्या कोद्वस्तत्र पूज्यते । एतदा
 चंद्रस्वमेस्वामिन् विस्तरं जर्जरीर्त्तनम् । श्रिकृष्ण उवाच । कथयिष्यामि राजेंद्र भवतः स्नेहकारणात् । तथा तुष्टिर्न मे राज
 नं क्रतुभिश्चात्तदक्षिणैः । यथामां तुष्टिरयाति एकादश्यां ब्रतेन वै । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं हरिवासरः । २० ॥ पौषस्य
 कृष्णपक्षे तु द्वादश्यामवद्वैप । तस्याश्चैव तामाहात्म्यं शृणुष्वैकाग्रमानसः । आदि काश्चैव भोजनं नैकादश्यां भु
 धति हि ॥ २१ ॥ तां मे वतु सर्वासामिदं कल्पनैव कारयेत् । एकादश्यां स्तथाप्य स्याः शृणुराजन् कथानकः । अतः पर
 प्रवक्ष्यामि पौषेया कृष्णद्वादशी । लोकानां हि तार्थाय कथयामि विधितथा । पौषस्य कृष्णपक्षे वै सफलां नाम नमः
 नारायणो हृदे वो रूपाः । पूजनीयः प्रयत्नतः । पूर्वेण विधिनाराजन् कर्तव्यैकादशी जनेः । २२ ॥ नागानां च यथाशेषः पक्षि
 षां गरुडो यथा । २३ ॥ देवानां च यथा विष्णुर्द्विपदां ब्राह्मणो यथा । यथा भवेद्यो यज्ञानां तार्थानां जाह्नवी यथा । २४ ॥ ब्रतानां
 ब्रतेश्वर राजन्नेकादशी विशेषतः । तेजनां भरतश्चेष्टममपूज्याश्च सर्वशः । हरिवासरसं सत्कावर्त्तयेत् पूजनां भूशम्
 सफलां नामनां मेति । तस्याः पुण्यं शृणुष्व यत् । २५ ॥ फलेर्भापूजयेत्तत्र काले देशोद्भवैः शुभैः । नारिकेलफलैः शुद्धैः

स्तथावैवीजपूरकेः ज्वरीर्दीर्घमैश्वर्यतथापूगफलैरपि । लवंगैर्विविधैश्चान्यैस्तथैवाद्यादिभिः फलैः पूजयेद्दे-
 वे देवैर्यंधूपदपैर्यथाक्रमं । फलैश्च दीपदानं च विशेषेण प्रकल्पयेत् । रात्रौ जागरणं तत्र प्रकर्तव्यं प्रयत्नतः
 यत्किंचिदमीलयेन्नेत्रे तत्राजगार्तियोनिश । एकाग्रमानसो भूत्वा तस्य पुण्यफलं शृणु । तत्संमोनास्ति वै यज्ञस्तीर्थ-
 तत्सदृशं हि । तत्संमनत्रतं । किंचिदिह लोके नराधिप । पंचवर्षसहस्राणितपस्तप्तेन यत्फलं । तत्फलं समवाप्नो-
 तिसंफलायां व्रतेन हि । श्रूयतां राजशार्दूलसफलायाः । कथानकं च पावतीति विख्याता पुरीमाहिष्मतीति च-
 माहिष्मतस्य राजर्षेश्रव्यारंश्च भवंन्सुताः । तेषां मध्ये तु योज्येष्टः समहापातकैर्युतः । परं दारानुगामी च वै श्यासंगतः
 सदा । पितुर्द्रव्यं स पापिष्टोनां शयंश्च मुहुर्मुहुः । असहृत्तरतो नित्यं देवता द्विजानि ददः । वेणवानां च देवानां नित्यं नि-
 दारतो ब्रवे । ईदृग्विधं तदा दृष्ट्वा पुनर्वमोहिंष्मतो वृषः । लुपको नाम नामनामनेति कृतवानप्यंमर्षितः । राज्यान्निष्कासितस्तन-
 पिवाचिवापिवंधुभिः । तस्यैवं परिवारैस्तु त्यक्तो राज्ञो भयादिति । लुपकोऽपि तदा त्यक्तोऽश्वतथामास एं कलः । किं करो-
 मिकगच्छामित्यक्तः पित्रा चिं वंधुभिः । इति चिता परो भूत्वा मतिपापे च कारहः । त्यक्तो हं वाधवैः पित्रा । राज्यान्निष्कां-
 सितस्तथा मया गंतव्यमेवाद्यह्यरण्ये गहनवने । तस्माच्चैदं पुरं सर्वं लुठयिष्याम्यहं पितुः । इत्येवं समति कृत्वा लुठको-
 देवयोगतः निर्जगाम गुरात्सस्माद्रतो सौ गहनवने जीवघातकरो नित्यं स्तेयघूतकलानिधिः । सर्वचनगरं तेन मुषितं पाप-
 कर्मणा । स्तेयकृन्नगरे तत्र गृहीतः पुरपालकैः । तानुवाच सुतो हं वै राज्ञो माहिष्मतस्य च गृहीतोऽपि सैर्भुक्तो राज्ञो माहि-
 षमतो भयात् । आभिपाहारकृन्नित्यं फलाहारं रतस्तथा । श्राद्धमस्तस्य दुष्टस्य वामदेवं ससन्निधौ । अश्वत्थो विद्य-
 ते तत्र जर्णिः सर्वहुवार्पिकः । स चासीत् सर्वदंक्षाणां राजानां राणालयः । तस्य मूलं वृषसत्तल्लपकः । पापकृत् परः गते व-
 हुतिथे काले पूर्वपुण्यप्रभावतः । पौपस्यं कृष्णपक्षे तु दशम्यां दिवसे तथा । फलानि भुक्त्वा दंक्षाणां राज्ञो शान्तिं नयायतः ।

लुपकोनामपापिष्ठोवन्नहीनस्तदुःखितः पीडयमानस्तुशतेनहारिवृक्षसमीपतः । ननिद्रानसुखतस्यमृतप्रायइ-
याभवत् । ताडितोदंशैस्तीव्रैर्वेनीतानिशाखिला प्रातःसूर्योदयेजातेनलेभेचेतनांतदा ' लुपकोगतसंज्ञस्तुसफ-
लायांदिनेतिथोरवौमध्यगतेचैवसंज्ञालिभेनलुपकः ' इतस्ततोविलोकयथाद्योस्थितःकष्टःश्वसनस्खलत्पद्म्याप्रच-
लितःसंयावत्संचरन्छनैः वनमध्येगतस्तत्रक्षुत्तृषापीडितोभवत् नशक्तिर्जीवघातेस्यलुपकःस्यदुरात्मनः । फला-
दिभूमिपतिन्याजहारसलुपकः यावत्सआगतस्तत्रतादस्तमगाद्रविः किंभविष्यत्युवाचेतिविललापातिदुः-
खितः । फलानितानिसर्वोणिवृक्षमूल्येवदयत् प्रत्युवाचफलैरोभिः प्रीयतांभगवान्हरिः । उपविष्टोलुपकश्च-
ननिद्रालभतेनिशि । रात्रौजागरणेभेनेभगवान्मधुसूदनः । फलानांपुजनंभेनेसफलायांतियौव्रतः । इतिकृत्वा
लुपकस्तुतदकस्माद्भूतोत्तमं तेनव्रतप्रभावेनप्राप्तंराज्यमकंटकपुण्येनसफलायास्तुवथाप्राप्तंथाभृणु । रेवुरुदयवे-
लायांदिव्योवाज्याजगामह दिव्यवस्तुपरीवारोलुपकस्यसमीपतः । तस्यौसतुरगोराजन्वागुवाचाशरीरि-
णी । प्रामुह्विन्दपसुतराज्यंनिहतकंटकं वासुदेवप्रसादेनसफलायाः प्रसादतः । पितुःसमीपगच्छत्वंकुरुरा-
ज्यमकंटकं । तयत्युक्तात्वसौतत्रदिव्यरूपधरोभवत् कृष्णमतिश्चतस्यासीत्परमोवैष्णवीतथा । दिव्याभरण-
भूषोसौतातनंत्वास्थितोगृहे वैष्णवायतदादत्तंपित्राराज्यमकंटकं कृत्वारज्यंतुतत्रैववर्षाणिसुबहुन्यपि । रंरि-
वोसंसंलिनोविष्णुभक्तिरतःसदामनोज्ञास्तस्यपुत्रास्सुंदाराःकृष्णप्रसादतः पश्चाद्राज्यमेसौत्युक्तापुत्रराज्यंसां-
मर्षयत् । वनंगतःसंयतात्माविष्णुभक्तिपरायणः साधयित्वातयात्मानंविष्णुलोकंजगामह गतः कृष्णस्यसान्नि-
ध्यंनगलानंशोचते । एवंवैयप्रकुर्वतिसफलेकादशीव्रतं इहलोकैकयशःप्राप्यश्रुतेमोक्षमवाप्नुयुः । धन्यास्तेमान-
गलोकेसफलायांपोपकाः । तेषांचर्जनंमंसफलमेवमेवनेसंशयः पठनाच्छृणवाद्वापिकरणाद्वाविशंपतेः । राजसू-

पुनर्नृणां मर्त्यलोके वसुदेवकुलकिलः तेनोदारुकिमणीनामभीष्मकस्य सुतीपुरा ॥ अथ्यंतरूपसुभगापु
 त्रित्रतपरायणाऽऽ न हितस्याविनाकुण्डः स्तोकमुद्धतेमुखं ॥ श्वश्रुश्वशुरयोः पादौ वदेसा पुन पुनः केनापिकर्मः
 दोषेन कुपितो विष्णुमातरः ॥ न प्रसादयति क्षिप्रमिति ज्ञात्वा तु देवकी ॥ कृष्णं प्रोवाच कुपिताय दिते जननी ह्यह तत
 स्त्वं पाद्विवाह्याकुलं रूपगुणधिकाः ॥ मद्वाक्यमन्यथा कर्तुं नार्हसि त्वं कुलोद्बह ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मायां तुरुक्मि
 णीत्युक्ता उद्बहं कथं शुभे ॥ यः परित्यजते भार्यामिविक्लवशरीरिणीं ॥ संप्राप्नोति हि मंदत्वं दौर्भाग्यसप्तयोरुप विरू
 पुत्वमामोति न सुखं विदेकचित् ॥ व्याधिर्वाजायेते लोकनिदनीयः स देहिनां ॥ इत्यहं देवि जानामि कथं कुरुष्वीव च
 स्तव देवक्युवाच ॥ सर्वेपामिवेदेवानां तीर्थादीनामपि ध्रुवं ॥ मातागुरुतरापुत्रकस्तस्यावचनं त्यजेत् ॥ मम वाक्यस्य
 करणात्कथं पापिष्ठतामेवेत् ॥ जननी पूज्येते न भार्याचयदुनदनं ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ परित्यजामिनो भीरुत्रियो
 प्राणधनेश्वरी ॥ इति तूष्णीं पराभूतां मातरं प्रेक्ष्य केशवः ॥ चिंतयामास परमं कथं सौख्यं भवेदिति ॥ एतास्मिन्नेव काले
 तु नारदो भगवानुयिः ॥ अभ्युज्जगाम सहसा विष्णुं संप्रेक्ष्य विस्मितं ॥ पूजितपरया भक्त्या अर्धं यजत्राहनरिदः उपविष्टो
 यथा न्याय्यं पर्यपृच्छ दनामयम् ॥ नारद उवाच ॥ किं त्वं खेदं करोषीत्यं कथमुद्भेगकारणं ॥ किं न सिद्ध्यति ते भीष्टस्य जोगे गयदू
 तम् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मात्रानि युक्तो देवर्षे परितुं द्विजोत्तम ॥ कन्यामुद्बहयिष्यामि सु रूपां कस्यचित्प्रभो ॥ नारद उवाच
 श्रूयतामभिधास्यामि पूर्ववृत्तांतमादरात् ॥ लक्ष्मिपुत्रः पुरानाथः ॥ क्रीडमानो हिनंदने ॥ तत्रागमत्स भगवान् ॥ दुर्वासाः
 अपि सत्तमः ॥ अभ्युत्थानादिविधिना सत्कृतं ज्ञानमूर्धना ॥ प्रेक्ष्य च वीभत्सरूपं तं देव्याहास्यं कृतं तदा ॥ सकोपेन मुह्य
 तेजवैश्वानरसमप्रभः ॥ शशाप लक्ष्मीं दुर्वासा मुनिः ॥ क्रोधेन संयुतः ॥ हसितो हं ल्वयामुग्धे आत्मनोरूपमीक्ष्य च विरूः
 पाभे वदुर्बुते किं ज्ञातो ह्यहं ल्वया ॥ इत्युक्त्वा तया देव्या यथाशक्त्या प्रसादितः ॥ प्रसन्नो जगदेवाक्यमच्छापो नान्यथा-

भवेत् - जन्मांतरेणस्यफलं - भविष्यतिविरूपिता - सेयमत्येवतीर्णाहि - गोपकस्यगृहेशुभा - संत्यभामाविरूपा-
 क्षाविरूपदरानातया - कर्णेनासातिविकृतासंजातातत्प्रभावतः - पाणिपादं कटिग्रिवं सर्वैर्विरूप्यलक्षणं । तत्रग-
 न्धमहाप्राज्ञासत्कन्याप्रदास्यति - श्रीकृष्णउवाच - विरूपवदनाब्रह्मन्कथं द्रक्ष्यामिति संशः - कांगातिवैगमिष्या-
 मिति विवाह्यकुरूपिणीम् - नारदउवाच - रुक्मिण्यास्तु प्रसादेन शापमुच्येत तत्क्षणात् - उत्तमं प्राप्स्यते रूपं सौ-
 भाग्यं परमं सुखम् - देवक्याश्च प्रसादेन धर्मकार्थसिद्धये - एवमं भविष्यति तं वं धो विहितः सुरैः - त्वया च न-
 न्यथाकार्यगुरुणा विचनं महत् - मातागुरुतराभमेरिति वेदे पुगीयते - ईश्वर उवाच - एवमुक्त्वा महर्देवि नारदस्त्रिदि-
 वंगनः - कृष्णा पिमातरं प्राहेव वाह्याहि विधीयते - विवाहिता च सो न वेदो की विधीना ततः - आनीय स्वगृहं नानु-
 र्याभासतं वधूं - परयाद्यं वचनं भामा परिणीता शुचित्रता - निवृत्तिं परमां गच्छ प्रसादं परमां भव - इत्युक्त्वा वीह्युयता
 कृष्णः - प्रणिपत्य तु मातरं - जगामाकृतकार्याणां कारणं महाबलः तां दृष्ट्वा देवकीमातावभौ दुःखाधिकांशुशः - इयं
 विरूपा विविकृता कथमत्रास्ति गोपिता - चितामवापमहतीं मतं रुद्विप्रमानसा - कस्यापि नाचं वक्षेथा विरूपं तं दृष्ट्वा रज-
 श्रयकास्मिस्तु काले तुरुक्मिणी तु समागता - नमस्कृत्य ततः - पश्चात्संस्पृष्ट्वा प्रियुगतिं था - उवाच प्रसूतं वाक्यं भक्ति-
 कं शुभावहं - अथाहं द्रष्टुमिच्छामि सपत्नीं कृष्णवल्गुभाम् - शीघ्रं तां दशैश्वर्यं प्रसादं सुविधीयतां मा - देवक्युवाच -
 शुश्रूह्य हतं सुभगं ममापि वचनं कुरु - पूर्वमाचरितं सुश्रु सुरूपादादशित्रितं - संप्रयच्छासि च तस्य दर्शनं ते भविष्यति रुक्मि-
 ण्युवाच - कृतेनाक्रियते धर्मो व्रतं चापि सुदुष्करं - कथं तस्यै प्रयच्छामि फलं देवैः सुदुर्लभं - देवक्युवाच - अहं प्रदीयतां
 मस्येतदं द्वयं यवा पुनः - पंचमांशमथोपटं पोटिशांशमथापि वा - रुक्मिण्युवाच - सुरूपं दादं शो पुण्यं तिलादं मायिनोत्स-
 हे - किंपुनः पोटिशांशं तु सपत्न्यादं दृष्टेयं तसि - एवमुक्त्वा जगामाथ मंदिरं स्वशुभेक्षणं - पुनः प्रच्छ कृष्णं सांप्रणिपतेन

अत्रुपूणेयेत्यस्य ॥ पूजयेदपचारकः ॥ ततोऽग्निं वंमुपायः ॥ काष्ठसंघर्षणादिभिः ॥ १॥ होमयेत्सतिलाज्यं च ॥ द्वाद-
 शाक्षरविधया ॥ त्रेण्यव्यायर्थपूर्णाचंशतमष्टोत्तरं तथा ॥ भोजयेत्प्रायसैर्विप्रान्दत्त्वा न त्वाविसर्जयेत् ॥ नरोवायदिवाना-
 रितत्रिकृत्वमादरात् ॥ लभतेरूपसौभाग्यं नात्र काट्यो विचारुणोति ॥ अथ गुर्जराचारप्राप्तं स्वर्कूपद्वादशीव्रतम् ॥ श्रीई-
 श्वर उवाच ॥ येषामेतेषां त्रयानां पुण्यक्षतयदा भवेत् ॥ तस्यां रात्रौ संयतात्मा ध्यात्वा विष्णुसनातनं ॥ अत्रागौरे कवणा-
 यातस्यां द्वाहं तु गोमयं ॥ अंतरिक्षेति पतितं शुचिर्भूतं न्यवस्थितं ॥ तस्य कृत्वा हृत्तनुं शतमष्टोत्तरं तिलैः ॥ अतीक्ष्य द्वाद-
 शो कृष्णामुपवासपरायणः ॥ स्नात्वा नद्यांतडगे वा विष्णुमेवायं चिंतयेत् ॥ १॥ सौवर्णं तु हरिकृत्वा रोप्य वा भक्तिशक्तिः ॥
 तिलपत्रोपरि स्याप्य ततो विष्णुपूजयेत् ॥ इति संपूज्य विहितं ॥ पुष्पैर्धूपं स्तुतिपत्रकैः ॥ नैवेद्यां तिलमिश्रं तु फलानि वि-
 विधानि च ॥ नमः परमशोभाय विरूपाक्ष नमोऽस्तुते ॥ सर्वसंकटनाशाय गृहाणां ध्यानं मोऽस्तुते ॥ इत्यर्धमंत्रः ॥ एवं संपू-
 ज्य देवेशं होमं कुर्यात्समाहितः ॥ आवाह्य देव लक्ष्मीं शोभयेद्गोमया हुतैः ॥ १॥ शतमष्टाधिकं च तिलान्यहति संपू-
 जितान् ॥ सहस्रशीर्षामत्रेण हृदि श्वात्वा जनार्दनः ॥ लक्ष्मीं युतं च मेधाभं शंखचक्रगदाधरं ॥ होमं तिकारयेद्भृङ्गाद्वैष्णवं
 द्विजमतमः ॥ देत्वा च भोजनं ते श्यो द्यूतं कुंभचंद्रशिखोः ॥ धूमं श्रवणं संयुक्तुं जायतततो निशां ॥ १॥ कृत्वा तु वैष्णवीं
 मूर्तिं विज्ञाप्य प्रतिपादयेत् ॥ १॥ मंत्रं हंतं ॥ क्रियां हंतं ॥ विधिं हंतं च यत्कृतं ॥ १॥ क्षमस्व देव देवेश ॥ सर्वमेव समाप्य
 उमोवाच ॥ भगवन् प्रष्टुमिच्छामि प्रसादं कुरु मे प्रभो ॥ कथितं व्यंप्रसोदेन यद्यस्ति मायि सोऽहं ददं ॥ १॥ व्रतं तेन केन चोक्तिं निरू-
 प्यं प्रपूजयति ॥ सौभाग्यं चैव मतुलं प्राप्य ते कस्य पूजनात् ॥ १॥ तेनैकयय देवेश परमाभीष्टदायकः ॥ ईश्वर उवाच ॥ श्रूय-
 तां परमगुह्यं व्रतं पाहं शुभम् ॥ सूरूपाद्वादशीनाम महापातकनाशिनीं ॥ विरूपाक्षीनां चैव सूरूपाक्षीनां चैव प्रदायिनीं-
 कुलद्विकरीं चैव सर्वसौख्यप्रदायिनीं ॥ तच्छृणुष्व प्रयत्नेन कथ्यमानं मनयानवे ॥ १॥ पुरा वैष्णवपुरस्यति विष्णुर्देव्यति

वैरुपा देवपुच्छामिवैकान्तेशाधिपमप्रभा केयपयामितासतनवाढाकृष्णविष्णुभोम् श्रीकृष्णैवच अत्राह्वया
 पश्यसुभ्रु विरूपातासुमध्यमा विरूपश्रवणाक्षताकुरुपाधिकृतानना अष्टवैचित्र्यकृतरूपमस्यनिसंशयः ततः
 सदेवकीर्तिसत्यधामात्रावृचः सपुष्पागच्छमुश्रेणिणस्वरूपदेशयस्वत्रैर्द्विधातेसुप्रसन्नास्यात्तथाकुरुममंभुपे श्रु
 त्ववस्यभामासागताक्रामाणिमदिरप्रणिध्यसुकमारिगमस्तोपिप्रणयमसाज्ञादेशयः मुखतस्यगूढारस्याविकृता
 नना आर्ययामिसतासुधूरुपाद्वादेशीव्रते तिलादीपोच्चपठशदेहिमसेवकस्मिन्हेन इत्युक्तावहुशः सापि
 सपत्न्यानददाफल तदापलायितागच्छदग्दृष्ट्वाकपाटकं रुदतीरिदनंशुहेनिगूढावास्थिताभवत् समागतारु
 किमणोसातनुबालकेनच्छया नोदधीटयतिसाद्वारतरस्कारणशोचति रुकेमणोसातुसत्यभामाशुचिस्मितां
 एकामप्याहुतिदेविदेहिभीष्मकेनदेनि अद्वाहुतिमथोदेहतदास्यदंशयाम्यह सपुनर्निवनजानामितवाहसे
 विकारम्यह व्रतातिलफलदेहियथास्तिमहिसिंहद रुकिमण्युवाच कोयमतिभ्रमस्तेयसुरुपाद्वादेशीप्रति ति
 लाहुतिप्रयच्छामिउच्चाटयकपाटक इत्युक्त्वात्वरितस्नत्वादत्वाह्यकांतिलाहुति तस्यमिवप्रदत्तायारूपेणास्या
 धिकाभवत् तादृशविस्मयपरिप्रेच्छदवित्ताहरे रुकिमण्युवाच ॥ ८८ ॥ रुकिमण्युवाच ॥ ८८ ॥ कथंमतिममकाहित्वकिमुध
 मिहचंगता ॥ सत्यभामावाच ॥ ८९ ॥ तवाहभगिनिभद्रकृष्णेनोडास्मिन्धाभके ॥ ८९ ॥ सत्यभामेतिमेतानमामि
 चरणौतव इतिश्रुत्वातुवचनविस्मयोत्फुल्लोचना नोवाचकिलंचावर्गगीचितामापमहत्तमा अपश्यद्वयमनि
 वसुरुपाद्विस्मिताभवत् एतस्मिन्नावकालेनुवागुर्वाचा शरारिणा व्रतंदानंभ्रभावेनसत्यव्रतपरायणा सु
 रूपाद्वादेशीपुण्यादेवानामपिदुलभा ॥ ९० ॥ पावयुवाच ॥ कर्मण कर्तव्याकिमाचारवदस्वमे ॥ ९० ॥ नियमंहेमदानंच
 प्रसादमेविधीयताम् श्रीश्वरउवाच ॥ ९१ ॥ प्रोपमसितुसुत्राष्टपु

[illegible]

मार्यामायामेवभवति - पौपमाघयो पौणमास्योर्मध्यवर्त्तित्याममायासिभवति - नतुपौपामायामित्यर्थ इति
 त्काश्चिदाधुनिकैरुक्ततदसत् - उदपत्यनभित्वाद्ग्रथकृता - सर्वत्रपुराणवाक्याभ्यामेवविरोधात् - श्रवणस्यापि
 भवोर्भतित्थानांहासंढ्या - यच्चोच्यते पातसंभवोभवतिपूर्वधत्रिकास्वट्टत्वात् तदप्यसत् - तित्थिनक्षत्रयोगानांहा
 मवृद्धिभ्यातत्सभवविचारः केनरुध्यते श्रतावधिपत्रिकाणांस्थित्यासहस्रावधिपुत्रिकासुक्कचिजातितद्वात्तत्पुरुष
 स्याभावात्संभवेगीकार्यएव पुराणवाक्यग्रामाण्यात् अन्यथानास्तिकत्वापेक्षेत्रितिसंभवसामंजस्यामिति नारदी
 येप्यत्रामाकृत्यनुक्तम् - पौषिमेघचविप्रेन्द्रपितृश्राद्धंफलाधिकं अमायांकरणपातार्कयुक्तं यातुगयाधिकमिति अथ
 पौषशुक्रप्रतिपदाकृत्यम् - नारदीये प्रोपशुक्रप्रतिपदिभानुमस्यच्यभाकेत एकभक्तेव्रतोमृत्योभानुलोकमवाप्त्यातु
 पौषशुक्रद्वितीयापितत्रयोक्ता - पौषशुक्रद्वितीयायांगोशृगोदकमार्जनं - सर्वकामप्रदं दृष्ट्वा मस्तेवाल्लेदुदशनम
 योर्ध्वादानेनवाल्लेदुहविप्याशीजितेद्विधः - पूजयेत्सांध्यमुदितधर्मकामार्थसिद्धिदं - अत्रारोग्यव्रतं विष्णुधर्मोत्तरे
 पौषशुक्रद्वितीयायांगोशृगोदकेनतुः स्नात्वाशुक्लांवरोभवासुर्थेवस्तमुपागते - वाल्लेदो पूजनंकार्थी - गंधमाल्या
 नुलेपनं - आहारंगोरसंप्राय मधुः शायीनिशानयेत् एवंप्रतिमासशुक्रद्वितीयासुवाल्लेदुपूजनम् - वर्धतिमार्गशी
 र्थवाल्लेदुपूजनंकरुवौधंपेत् - त्रासांसिरसंकुंभचकांचनंतद्विजातये - दत्त्वातुपूर्ववद्धृक्काब्रुतपारंगतोभवेत् व्रतेत्तन्नेनध
 भक्षारोगमेवव्यपोहति - सौभाग्यमाप्नोतितयापुष्टंचमनुजोत्तम कामंसवाप्तोत्यथैकनिष्ठयशस्त आग्यंप्रचुरचंद्रम
 अभ्यासतस्तस्यसमस्तं कामान्नरस्तथाप्तोत्यथवाचनारी इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तं पौषशुक्रद्वितीयायामारोग्यव्रतम्
 पौषशुक्रद्वितीयायां ब्रह्मगौरीव्रतम् - नारदयि पौषशुक्रद्वितीयायांब्रह्मगौरीव्रतवरेत् - पूर्वोक्तेनविधानेनपूजायित्वादि
 जोत्तिम् - ब्रह्मगौरीप्रसंदिनमोदतेब्रह्मसंगतेति - गौरीपूजनं - ब्रह्मपूजासहितमित्यत्रविशेषपुक्त्यं पौषशुक्रचतुर्थ्या

विघ्नशंखोक्ताः तत्रैव पौपमासचतुर्थ्यातुविघ्नशंखार्च्यभक्तिः विघ्नैकभोजयेद्भक्त्यामोदकैर्दक्षिणां ददेत् एवं
कृत्तुमेतेभ्यः द्वितीयां पौषशुक्लपंचम्यां धुसूदनपूजोक्ताः नारदीये पौषे पिशुक्लपंचम्यां संपूज्य मधु
सूदनं लभते वा छितां कामात्रात्रकार्यविचारणा पंचम्यां प्रतिमां संतुशुक्ले कृष्णे च नारदः पिच्छणां पूजनं शस्तं
नागानां मणिसर्वया पौषपक्ष्यां विष्णुलपिदिने शयजोक्ता तत्रैव पौषे मासे शुक्लपक्षां दिवा दिनपतिर्हि जः विष्णु
रूपेजगद्धाता प्रादुर्भूतः सनातनः सतस्मात्पूजनयोग्यां पुष्पैर्गंधपुरस्कृतैः नैवेद्यैर्वस्त्रभूषाद्यैः सर्वसौख्यमभी
प्सुमिति पौषशुक्लसप्तम्यादि तोषे साध्यमुभयसप्तमीव्रतम् जयसिंहकल्पदुभे सप्तम्यामुपोषणम् ॥ त्रि
संध्यं सूर्यपूजां रात्रावधः शयनं च कृत्वा पूर्णमासि सप्तम्यां वृतादिभिर्भानुसंपूज्य मोदकप्रस्थं निवेद्या द्वि
जान् भोजयित्वा कपिलां दद्यात् एवं कृते सर्वकामाप्तिर्भवतीत्युभयसप्तमीव्रतम् ॥ अत्रैव मार्तण्डसप्तमीव्रतं
प्रतिमां सप्तमार्तण्डपूजयित्वा गान्धिकां दद्यादिति मार्तण्डसप्तमीव्रतम् ॥ पौषशुक्लाष्टम्यां शिवपूजा नारदीये
शुक्लाष्टम्यां तु पौषस्य शिवं संपूज्य भक्तिः ॥ भुक्तिमुक्तिमवाप्नोति भक्तमेकं समाचरेत् भक्तं भोजनमित्यर्थः ॥
अत्र विशेषाभिषेकपुस्तकेऽप्युक्तं ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ पौषे मासि महादेवि शुक्लष्टम्यां बुधो भवेत् ॥
तदा सातुं महापुण्या महाभद्रेति कथ्यते तस्यां स्नानं महापुण्यं जपो होमस्तुतर्पणम् विप्रभोज्यं व्रजप्रीत्यै शत
सांहासिकं भवेत् तस्मात्तस्यां महादेवपूज्यो हविर्बुधैः गंधपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानां भोजनैरिति
इयमेव भरणीयुतानयतीति प्रोक्ता पौषे मासि महादेवि अष्टम्यां शुक्लपक्षके नक्षत्रजायते पुण्यं यज्ञोक्तैराद्रमु
च्यते तदा तु सामहापुण्या जयंती ह्यष्टमी शुभा तस्यां स्नानं तथादानं जपो होमश्च तर्पणं सर्वकोटिगुणं दीव्यं
कृतं भवति कस्तृणं शान्तिर्पौषशुक्लाष्टमीव्रतम् ॥ ४० ॥ पौषशुक्लनवम्यां दीवी पूजाव्रतं नारदीये पौषे शुक्लनव

न्यतिमममोयाप्रपूजयेत् ॥ १९ ॥ भक्तव्रतधरावाजिपयफलाप्तये ॥ अद्विभोत्तरेपीदव्रतमुक्तं ॥ ओक्कणउवाच ॥ महि
 पंमुखविनहतेभगवत्यामहासुरैः ॥ पूर्ववैरमनुस्मृत्यसंश्रमावहवः कृताः ॥ नृपजारूपधरादेवोद्भवतेत्येषु पुनः
 धर्मसंस्थापनायानिजैर्द्वेदेत्यसत्तमान् ॥ २० ॥ अथरक्तसुरेनाप्रमहिषसुतोमहान् ॥ आसीत्तेनतपुत्रतसंवर्भाणाम्
 युतं ॥ जित्पटः ॥ तस्मिददौचतुर्वैकोशज्यवलेकियमदले ॥ तेनलब्धवरेणाथमेलयित्वादनोः सुतान् ॥ २१ ॥ प्रारब्धसहस्राक्षे
 णयुद्धमर्वामेरीवतेतंदृष्ट्वा निबलसन्नद्धाश्चोचतायुधाः ॥ २२ ॥ युयुधसुरैः सादृश्याः शक्रपुरोगमाः ॥ ततः प्रावृत्ततन
 दाशोषिताश्चतरंगिणः ॥ पाशान्क्रगदाग्रहाद्यसुरैर्द्रकच्छपाः ॥ वहंतोपितुलोकायसुरासुरमहारणि ॥ अथरक्तसु
 दौरोपायुधैर्विभुधैः सह ॥ तेहन्यमंजोविबुधारकोक्षिणमहारणे ॥ नष्टास्वर्गपटित्यज्यत्यक्तप्रहरण ॥ दुर्तं कंठत्रापु
 रीप्राप्तयिब्राह्मस्तभववल्कभा ॥ दुर्गाचामुडयासाद्धनवदुर्गासमन्विता ॥ अथतावन्महालक्ष्मिनुदाक्षेपं करीतथा ॥ शि
 वदूतीमहादंडाधामरीचंद्रमंगला ॥ रेवंतीचपरासिद्धिर्नैवतः ॥ परिकीर्तिता ॥ २३ ॥ एता सर्वास्तुतिवक्रस्त्रिदश्याः प्रणताः
 नर्नः ॥ २४ ॥ जयति सुरपतिं कुटुंबितचरं णिवंजसकलभुवनसुखजननीं ॥ जयति जगदीशं चंदितसकलामतिविकलादु
 गाविष्कृतं नखदंशभूषणं ॥ चिरवलादलुखितखड्गं कृतहस्ता ॥ जयति नर्मदं मंडितां मित्रशरा ॥ हारकृच्चंद्रोऽजनिन
 शिखिगंणीं ज्वलं विकटं जयनंदचंद्रमाणिशोभा ॥ २५ ॥ जयति दिगंबरभूषासिद्धघटेशं ॥ महालक्ष्मीकरकमलशोभापद्मा
 सनं ध्वजं पद्मचरणं च ॥ जयति कमंडलुहस्तं ॥ तंदीपयानतांतिहरिदं गमनां ॥ विकृतमुखो फेत्कारादां ॥ अपूरितं दिशौ धाजं वि
 तिविकरालेदं हाक्षमेकरीसुंदरं भावं ॥ २६ ॥ क्षोभितब्रह्मांडादं सरं मुखं मुखं हुंकृतनिनादां ॥ जयति डमरुहस्तं ॥ शिवदूती
 प्रथमं शिवशक्तिं ॥ मुक्तादहांसं भैरवदुःसहचरं ॥ वितं सकलं दिगं वक्रां ॥ जयति भुजगेंद्रं ॥ ध्वनगोभितकणोमहारुडां ॥ पटुपटहं
 रजं ॥ मदलं शल्लारिं ॥ कान्तं नातिवयं ॥ पायति मधुत्रतरूपादेत्यहं ॥ शामरीदेवी शांता ॥ शान्तवचनां सिंहवाद्यां न योगे

तन्निष्ठः जयति चतुर्भुजं देहं चिद्रं कलं चिद्रं मंडलं देवोऽपक्षिपुटं च वृधातेः संचोणितविवुधशत्रुसंधाता जयति स
तं शूलहस्तं विह्वलं पाशैर्वतारैर्द्विपर्ययाऽजयति हृष्टं पितृवदनं निलेयपुयोगिनीसहितं जयति ह्यसिद्धिनी श्रीहर
सिद्धिदेवतादेवैः इति तं वंदुगं संस्तवं मनुपुंमं माय्याभिरमरैः कृत्वाऽइदं भूवे सह देवैस्त्राह्यस्मान्सर्वं भितिभ्यः
पुनर्पुनः प्रार्थयैवुं भक्तं स्तौमि ह वाहिनीं अस्माकं भयं भातां शरण्येशरणं भवेत् देवानां तदचः श्रुत्वा तैः योद
त्वां भवेत्ततः सिंहाधिकूटानि शैत्यदुर्गाभिः सहिता पुरंतिः अयुधेयदानं वेसादीः महासमरमूर्धनि कुसुमरीं विशा
तिभुजार्धनं विह्वलं फलीपंमाः सैवल्यध्वराः शूराः सैनुतं पसां स्तथाऽमहाप्रहरिकांताः स्वस्वमायावितुश्च ते
अब्रह्मण्याद्यधमिद्वानामतं द्यानि योयतान् इन्द्रो मरो मरुः केशाप्रलंबो मरुः कंटकः अरिष्टपुल्लो मां शरभः शंबरो दुंदु
भिश्च यः इल्वलो न मुचिर्भैमिवातापी धेनुको बलिः मयोयं त्रोचुलो धुधुर्मधुकैटभकालजितः एते यो द्वादयो दैत्या प्रा
धिन्येभ निरूपिताः देवैर्लणाभिजिताः सर्वैः सत्रं द्वांश्चिदितं धजाः रूपयोनौ पूर्णं श्रेयं च वज्रं स्ते पापं पृथक् पृथक् प्रत्य
हं यत्तरां जं ज्वलितं इव पावकाः कांचनाः कांचनापीडः कांचनं स्वर्गलं कृताः प्रताका विविधैर्वर्णैरुद्धता लक्षण
द्विताः पीकोलाः पीताः सितरंकाः कृष्णरंताः पंचरंकाः नेत्रपटपटी सूत्राकृतबहुलकंबुराः पताकाः कांति
तेरलानैर्तेभ्य इव शोभन्तः ततो हलहला एव च कृस्ते दानवो तर्माः प्रस्फालयतेः प्रणवान् मेरी इह हरगोमुखान् वाद
यैत्यानं कानन्ये शाखान् इमं स्रुद्धिमान् एवावधिसमाजतां भवानौ दैत्यनायकाः समजगमुः शरैः शूलैः परिघैः श
क्तिनीमैः अस्मिभिर्मुद्गरैः कुतैः शतद्व्यंकुटमुद्गरैः सोहन्यमानो रोधे एजं ज्वालसमरैर्विकाः सिंहारूढा द्रुतदेवी र
णमध्यप्रधावितः अज्जिद्यचिह्नानितं दध्वजानाना विधास्तथाऽचलं लंकारेण दैत्यानामुन्मथ्य समरं रुपाः चिह्न
किं न देवैर्तुष्टो देवैर्भ्यः शोघ्रचारिणो मरैरपि गृह्णातां तु जयदेवीति वादिभ्यः अत्रिकासाभ्युशरुते पांचक्रेक्षणत्स

यः काले रात्रिर्दानवानां भारो विनिपपातसा ॥ जीवितानि च जगद्ग्राहदत्यानां देवानं दत्ताः ॥ अथैरक्तासुरं कंठे गृहीत्वा पा-
 त्यं भूतले ॥ देवीजघानतीक्ष्णेनात्रियलेन भृशं हृदि सभिन्नहृदयो मायाश्चक्रे दैत्यः सुदारुणः ॥ तथापि देव्या सहतः
 पपात संमरे सुरः ॥ देवतानां सुराज्जिघातव्रजपुरे द्रुतम् ददृशुस्ते रणप्रतिलवमानान् महाध्वजान् ॥ यात्रां चक्रुः
 सुराहृष्टानवस्यां ध्वजचिह्नितां ॥ अतोद्यापहभूपालं जयलब्धेः श्रियान्वितैः उपोष्य ते नरैर्भक्त्या नारीभिरपि पांडव-
 मुधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृग्विधानं तस्यास्ति नवम्याद्वा हि मे प्रभो सरहस्यसमं व्रतमुप्यते येन चंडिका ॥ श्रुत्वा त्ववाच ॥
 प्रोपस्य शुक्लपक्षे वानवमीपरिसश्रुता तस्यां स्नात्वा शुभैः पुण्यैर्यनीयाहरेः स्वसा सां कुमारी भगवती सिंहस्यानंद-
 दायिनी ॥ ध्वजान्ना विधानं कृत्वा पुरतस्तं श्रुजयेत् मालतीकुसुमे दीर्घैर्घघूपविलेपनैः ॥ ॥ ब्रह्मिभिः पद्माभिर्मध्ये ॥
 सुरा मांसस्त्रगंबरैः दधिचंदनचूर्णैश्च भक्ष्यैश्चान्नप्रिपाचितैः मंत्रेणानेन कौंतेय ब्राह्मणां श्रेयसार्थवः ॥ इन्द्रो भगव-
 तीं कृष्णां विश्वस्य जगतोहितां सर्वदुःखसंयमनीं ग्रहनक्षत्रमालिनीं प्रपन्नो हं शिवाराविभद्रे पारमसीमहि ॥ सर्व-
 भूतपिशाचेभ्यः सर्वसत्त्वसरीसृपैः देवेभ्यो मानवेभ्यश्च भयैश्चोरक्षमांततः ॥ ततश्चारीपयेद्वा जन्देवीनां भवने ध्ये-
 जान् ॥ भोजयित्वा कुमारीं श्रुप्रणिपत्य क्षमापयेत् उपवासेन कुर्वीत एकभक्तेन वा पुनः ॥ भक्त्या भूपालयेचास्य भक्तिस्ते-
 मां गरीयसी ॥ एवं ये पूजयिष्यंति ध्वजैर्भगवतीं नरा ते पांडुर्गादुर्गमार्गे चौरव्यालाभिसं कटे रणे राजकुले गेहे बुद्धमध्ये
 स्थले जले ॥ रक्षां करोति स तत्भवानी सर्वमंगला अस्यां भूव भूवि जयोनवम्यां पांडुनंदन ॥ भगवत्यास्तु ते नैपुनवमीः
 संततं प्रियाः ॥ धन्या पुण्या पापहरा सर्वोपद्रवनाशिनी अनुष्ठेया प्रयत्नेन सर्वोत्कामानां भीप्सितान् ॥ देव्यं च नाहि-
 तं मतिर्मानुजानवम्यादुर्गाग्रहध्वजवरानवरोपयेद्यः कामानवाप्य मनसोऽभिमतान् प्रकामं देहं विहाय समुपैति च,
 वीरलोकम् ॥ इति भविष्योत्तरे पापशुद्धाध्वजारेपदुर्गानवमीव्रतम् ॥

॥ पौषशुक्लदशम्याविश्वेदेवपूजाव्रतम् ॥ नारदयिः ॥

पौषेदशम्यांशुक्लायांविश्वेदेवान्समर्चयेत् -- क्रतुर्दक्षोवसुःसत्यःकालकामभुवानज - स्थापयेत्वादभेमयानासनं
पुचसंस्थितान् । गंधधूपैस्तथादीपैर्नैवेद्यश्चापिनारद प्रत्येकदक्षिणां दत्त्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् । दक्षिणांतां
द्विजाग्नेभ्योगुरवेवांसमर्पयेत् - एवंकृतविधिश्चैकभक्तभोजीव्रतीभवेत् लोकत्रयस्यविप्रैर्पेनात्रकार्यविचारणा
इयंपौषशुक्लदशमिर्इशानकल्पादि अस्यांश्राद्धदानादिसर्वमक्षयफलंभवतीतिकल्पादिनिर्णयमिधानात् । पौष
शुक्लेकादशीपुत्रदेकादशी नारदयि पौषस्यशुक्लेकादशीपुत्रदांसमुप्यवद्वादश्यांचक्रिणप्रार्थयगंधैरुपचा
रकैः । ततःसंभोज्यविप्रांश्र्यान्दत्त्वातेभ्यश्चदक्षिणां विसृज्यस्वयमश्रीयाच्छेषान्नवांधवैःसह । एवंकृतव्रतोवि
प्रभुक्तभोगानिहेप्सितान् विमानवरमारुह्यात्यतेहरिमंदिरम् । अथकथा पद्मपुराणे । युधिष्ठिरउवाच
कथ्यतांचैवभोऽकृष्णकृपांकृत्वाममोपरि पौषस्यशुक्लपक्षेयातिथिरैकादशीभवेत् । किंनामकोविधिस्तस्याः । को
देवंस्तत्रपूज्यते कस्यतुष्टोहर्षकेशवदमेपुरुषोत्तम श्रीकृष्णउवाच । शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिशुक्लापौषस्ययाभवे
तु । कथयामिमहाराजलोकानांहितकाम्यया पूर्वोक्तविधिनाराजन्कर्तव्याचप्रयत्नतः । पुत्रदानामविरूपातास
र्वपापक्षयंकरी नारायणोहिंदेवोस्याःसर्वकामफलप्रदः । नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसच्चराचरे । विद्याबंत्यश
स्वतंकरेतिमनुजंहरिः - शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिपुत्रदायाःकथांशुभां पुरीभद्रावतीनामराजातत्रसुकेतुमान् । राज्ञ
स्तस्यतुपत्न्यवैपैचवासन्सुलोचनाः पुत्रहनिनराज्ञावैकालोतीतोमनोरथैः पुत्रनलेभराजवैशोभनवंशवर्द्धनंनरा
ट्टेनपुरैस्सैव्यंराजालेभेसुकेतुमान् - सौराज्यंशोभनंराजानभेनेपुत्रवर्जितः - राजारज्ञीथाजातावुन्योन्यमतिदुः

'स्वितो' 'पितरौ तस्य पानीयं कवोऽणमुपभुजते' राज्ञ पुत्रो नैव जातो योऽस्मान्संतर्पयिष्यति इत्थं संचितयानास्तुने
 लेभेयुः सुखं तदा न ऋणान्मुच्यते पुत्रो देवदंष्ट्राणां तथापि नुः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुत्र उत्पत्त्याद्येतनैः 'इह लोके य
 शस्ते पां परलोके शुभा गतिः' येषां नरोत्तमानां हि पुत्रजन्मा भवेद्भुवं आयुरारोग्यसंपत्तिस्ते पालोके प्रवर्द्धते पुत्र
 हीनं तं यारज्यं चंद्रहीना यथा निशा' इत्थं संचित्य मनसा शमले भेन प्रार्थय 'एकै देच्छत्स राजेन्द्र प्राणान् हनुहि केतु
 मात्' दृष्ट्वा पतितमात्मानं पुत्रहीनं मुदु खितं अश्वारूढरतटाराजजगाम गहनवनं जानति स्म प्रजानैव सेवकामं
 त्रिणस्तथा 'स प्राप्ते घोरा विपिनिचिरं श्रततस्त्वित' नृपश्यच्च वटाश्वत्थवृक्षान्वहुविधान् वने च पकान्सप्त पर्णा
 श्रुतिं दुःकास्तिंलकांस्तथा शालांश्चैव न तमालांश्च खट्विरांश्च विशेषतः 'कदलीरिगुदीश्यापिवदरीश्च मनोरमाः व्या
 घ्रौश्चैव वराहांश्च वानरानपि तत्र संः गवयांश्च मृगांश्चैव शृगालान् शयकानपि वनमार्जारंश्चैव भक्षकांश्च
 सरीसृपान्' दृष्ट्वा तान् चितयामास स्वात्मनः प्राणानाशनम् वने विचरतस्तस्य राविर्मध्यगतो भवेत् धुत्तपापी डि
 तो राजा वने वभ्रामसर्वतः मुखेन शुष्यताल्यर्थं चितयामास प्रार्थयः - 'पातकं कृतं देव त्वाप्तं दुःखमीदृशं मया
 तु तौ पिते देवा यज्ञपूजाभिरादरात् भक्त्या भूमि सुराश्चैव योपिता श्रेष्ठभोजनैः प्रजाश्च पालिताः सर्वाः पुत्रदत्सर्व
 दामया कस्माद्दुःखं मया प्राप्तमीदृशदंष्ट्रां रुणं महत् इति चिंतातुरो राजा जगाम पुरतो वने स्वपूर्वजानां च सरपुण्यं-
 प्राप्तं महीभुजा मानसं स्पृष्टे ते यद्वै पाद्मिनीं खड्गं मंडितं हंसकारं डवाकीर्णं च क्रवाकोपशोभितं मकरैर्मत्स्यसंघैश्च-
 पक्षिभिश्च समान्वितं समीपे तस्य सरसो मुनीनामा श्रमान् शुभान्' ददर्श राजा वाल्मीकि शिष्याणां सतपास्विनां-
 प्रास्फुरद्दक्षिणेन त्र प्रास्फुरद्दक्षिणे भुज सद्यस्तस्य महीपस्य शंशसुभलक्षणं तस्य तीरे च मुनयस्तपश्चक्रुः सुदा-
 रुणं हर्षाद्दुःखं ललयन् मुनीन् दृष्ट्वा वभूवस अवतीत्यहं यत्तस्माद् अवतीनामग्रतः स्थितः पृथक् पृथक् वंदे सौ-

मुनीनाश्रमसंस्थितान् प्रत्यवुस्तेचमुनयः प्रसन्नोऽस्मावयंतव राजोवाच कुतस्त्याश्चभवंतोवैभृशंतप्यतेतपः
 किमर्थमागताश्चहंकथयंतुममाग्रतः । मुनयऊचुः । विश्वदेवावयराजस्सरसिस्नातुमागताः । अयंचैकादशीराज-
 न्शुक्लापोपेहिपुत्रदा पुत्रददातिवैकुण्ठस्तत्रतस्माद्वतचरेत् तस्मादेकादशीमेतापुत्रदेतिप्रचक्षते इत्थमुनिवचः
 अत्वा मुनयोवाक्यमब्रुवन् अद्यास्मिन्दिवसराजपुत्रदानांमवर्त्तते एकादशीमहापुण्याक्रियतांव्रतमुत्तमं अस्म-
 त्समादतश्चैकं कृष्णस्यानुग्रहीत्तथा व्रतस्यास्यप्रभावाद्वावश्यते भवितासुतः सराज्ञावचनासेवाचकारैकादशी
 व्रतं तत्रैवविपनेस्थित्वा मुनिभिः सहितस्तदा राज्ञोजागरणकृत्वा नृत्यगीतस्तवैहरे द्वादश्यापारणचक्र
 मुनिभिः सहितस्तदा आजगामगृहंहराजहर्षोऽफुल्लमुखोवृजः पुत्रदायाः प्रभावेनराज्ञीगर्भततोदधे पुत्रोजा-
 तस्तनस्तस्यास्तेजस्वीरूपवान्गुणी तस्तेनसहायेनराज्ञासिपालिताः प्रजाः एतस्मात्कारणाद्वाजनृकतेव्यपुत्रः
 काक्षिभिः मोक्षार्थिभिश्चभक्त्यावैपुत्रदेकादशीव्रतं एकाचित्तेनयाराजस्करेत्येकादशीव्रतं गुणिनोलभतेपु-
 त्रानिहामुत्रचसद्व्रति अस्यामाहात्म्यश्रवणादीर्घाधुनधान्यवान् पुण्यवांश्चभवेन्मत्पुत्रोनात्रकाव्योविचारणा-

॥ इतिब्रह्मपुराणेत्रहाडोक्तापुत्रदेकादशीव्रतकथा ॥

पौषशुक्लैकादशीमन्वादि रितिमन्वादिनिर्णयोक्तान्येवकुर्यात् ॥ अस्यामेवमाघस्तान्प्रारभेकचिदाहुः तदुक्तब्रह्म-
 पुराणे एकादश्यांशुक्लपक्षेपौषमासिसमारभेत द्वादश्यापौषमास्यावाशुक्लपक्षेसमापयेत् माघस्तानमिति शेषः पक्षा-
 तरमाहविष्णुः दशैवापौषमास्यावाप्रारभ्यस्तानमाचरेत् पुण्यान्येहानि त्रिशनुमकरस्थेदिवाकरइति पुनरपि स एवा-

हतुलामकरमेपुप्रातःस्नायीसदाभवेत् ॥ हविष्यं ब्रह्मचर्यं च महामहापातकनाशनामिति ॥ स्नानकालउक्तो ब्रह्मपुराणे
 एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषे मास्यरुणोदये ॥ संप्राप्ते माघमासस्य स्नानकाले विचक्षणः ॥ माघवांघ्रियुगध्यावायः स्ना-
 तिसुरं पूजित इति ॥ अरुणोदयमारभ्य प्रातःस्नानावधिप्रभो ॥ माघस्नानं भवेत्पुण्यं नात्र कार्थ्या विचारणा उत्तमं तु सन्
 शतं तुल्यं ततारं तु मध्यमं ॥ सवितर्युदिते भूषते तोहीनं प्रकीर्तते ॥ एवं सति ॥ संप्राप्ते माघमासे तु तपस्विजनवच्छभे को
 शं तिसर्ववारिणिसमुद्रच्छतिभास्करे ॥ यानि ॥ माघमासे रट्यापः ॥ किंचिदभ्युदिते रवौ ॥ ब्रह्मघ्नं वा सुरांपं वा कपंतं
 तं पुनीमहि ॥ इत्यादि नारदयोगे ॥ वचनान्यशक्तविपयाणि तत्रैव तडागेष्वथवा स्नायात्कूपे भांडाश्रिते तथा ॥ माघ
 मासे वराहं ॥ प्रशस्तं निम्नगजं ॥ भांडाश्रितं तु विशेषः ॥ सरितो यमहो वंगं वकुभस्थितं तथा ॥ वायुना तडितं
 रात्रौ गंगा स्नानं समं स्मृतं ॥ स्नातो बहूनि सेवेत ह्यस्नातो वा कथंचन ॥ सेवेतां पि च होमार्थं न शीतार्थे कथंचन ॥ स्नानवि-
 धिमाह विष्णुः ॥ तत्र चोत्थाय नियमं गृहीयाद्विधिपूर्वकं ॥ माघमासे सनियमं स्नास्य ह देवमाधव ॥ तर्थास्य जले-
 नित्यमिति संकल्प्य चेत्तसि ॥ ततः स्नात्वा शुभे तर्थाद्विधिपूर्वकं ॥ माघमासे सनियमं स्नास्य ह देवमाधव ॥ तर्थास्य जले-
 पिच्छणांतं पितृत्वा तु श्रवतीत्येजलान्तः ॥ शंखं क्रधरं देवं माधवं नाम तर्पयेत् ॥ वह्नौ हुं स्वाविधानेन ततस्त्वेकाशनी-
 भवेत् ॥ भूशब्दो ब्रह्मचर्येण शक्तः ॥ स्नानं समाचरेत् ॥ अशक्तस्य धनाख्यस्य बहुदानं प्रकुर्येतः ॥ अवंश्यमेव करोष्यमा-
 धं स्नानमिति श्रुतिः ॥ तिलस्नायी तिलोद्वर्तितो होमो तिलोदका तिलदस्तिलभो ॥ कंचिपटु तिलानां वसीदति ॥ तैलमांभ-
 काश्चैव तीर्थे देयस्तु नित्यं शः ॥ तथा प्रज्वालयेदग्निं सर्वनाथं द्विजन्मना ॥ एवं स्नानं वसीतुं भोज्यं देवमवारितं ॥ भोज-
 येद्द्विजं दपित्यभूषयेद्ब्रह्मभूषणैः ॥ कंवलं जिनरत्नानि वा सांसि विविधानि च ॥ चोलेकान्यपि देयानि प्रच्छादनपटा-
 स्तथा ॥ उपान्तं हतं तथा गुप्तमोचकोपापमोचकौ ॥ अनेन विधिना दद्यान्माधवः ॥ प्रायतामिति ॥ सांवित्रे प्रसावित्रे च पर-

धामयुतेनमः त्वत्तेजसापरिभ्रष्टपंथातुसहस्रधा दिवाकरजगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते परिपूर्णैकरिष्येहमाघस्ना
नतवाज्ञया इतिमाघस्नानसमापनमं व अहन्यहनिदातव्यास्तित्या शर्करयान्विताः माघावसानेसुभगेपङ्क
सम्भोजनतया सूय्योमेप्रीयतादेवोविष्णुमूर्तिर्निरंजनं दपत्योर्वाससीसूक्ष्मेसप्तधान्यसमन्विते त्रिशतमोदका
देयाशर्करातिलसंयुता भागत्रयतिलानांतुचतुर्थ शर्कराशकः अनाभ्यंगोवराहेसर्वमासंयेद्वती । इतिमा
घस्नानविधिः ॥ पौषशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतम् नारदयि । पौषस्यशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतं तत्र
स्नानविधिनेनगृह्णीयाद्वापैकव्रतं पौष्वागोशृंगवायूदौताचकृत्वाप्रदक्षिणं प्रतिमासंतत शुक्लद्वादश्यांव्रतमाच
रेत् द्यूतप्रस्थचतुष्कचक्रमाद्वाहिर्यवस्यच द्विरकंकहेमतिलाः प्रस्थाद्विपायसंघटं रौप्यस्यमापमेकस्यत्वसिकृत्पि
ष्टपककं छत्रमापाद्देहेन्नाश्रयप्रस्थं फाणितमुत्तमं चंदनं पलिकं वस्त्रं च हस्तोन्मिततुतत्र एवतुमांसिकंदानं नि
त्यर्ज्यं यथाक्रमं गोमूत्रजलमाज्यं च आप शाकचदूर्बिका दधिमक्तयवांश्च तिलां न्पावर्कतापितान् दर्भावली
रनुदिनं प्राशनं प्रतिमासकं एवंकृतव्रतोर्वेसौवर्णीप्रतिमारवे कलशेताद्यपादेचन्यस्याभ्यर्च्येद्विधानतः गुरु
वेधेनुसहितं समर्प्य प्रणमेत्ततः विप्रान्द्वादशसंभोज्यतेभ्योदद्याच्चदक्षिणां एवंकृतव्रतोर्वर्षजन्माप्नोत्युत्तमेकुले
नीरो गोधनधान्याढ्योभवेच्चाविकलेद्वियः अथविष्णुधर्मोत्तरोक्तसुजन्मद्वादशीव्रतं हेमाद्रौवीरमित्रोदये पुलस्त्य
उवाच पौषेमासेसिपक्षेद्वादश्यांशक्रदैवते नक्षत्रयोगेगविष्णुप्रथमतुतोर्चयेत् तत प्रभृतिविद्भद्रमासिमा
सिजनादंनं उपोषितः पूजयेत् यावत्संवत्सरं गतं मासेचमासेविधिर्नोदितेततस्यांतिथौदानमितिब्रवीमि प्रा
श्यंयथावाद्दधिवत्क्रमेणतदुच्यमानंनिखिलंनिबोध घृतयथात्रीहियंवहिरण्यंयवान्नमंभःकनकान्नपानं छत्रंपयो
नंगुडपुष्पताम्रमुचंदनं वस्त्रमनुक्रमेण एकैकपदोक्तमेकैकदानमेकैकस्मिन्मासेक्रमेणदेय गोमूत्रमंभोघृतमाम

[illegible]

[illegible]

तिविवर्द्धनं अलक्ष्मीनाशनं च भोदते तत्र परत्र च कृत्यतत्त्वाण्वि ब्रह्मलोकेतपस्तप्त्वापितरोलेभिस्वरं
 पौपेतुप्यनक्षत्रेपिकोर्विविधैः पिष्टन् अभ्यर्चयति यो देवान्निजमात्मानमेव च गौरसर्पकल्केन समालभ्य स्व
 कान्तुं कृतस्नानेस्तथाकार्ग्यमलक्ष्मीनाशनं परं उद्धत्येदं च तथा सर्वौपाधियुतैर्जलैः स्नापयित्वानवं वस्त्रगृही
 त्वाकांचनं तथा द्रष्टव्यं मंगलं शांतधूपस्त्रङ्गमाल्यशोभितं ततो नारायणं शुक्रचंद्रशंकरद्वहस्पतीन् संपूज्य पुण्ये
 धूपैश्च नैवेद्यं श्रुपृथक् पृथक् प्रशस्ते वैदिके मंत्रैः कृत्वाग्निहवनशुभं दानैर्विप्रांश्च सतर्प्य नैवेद्यं वैस्त्रैश्च शोभि
 तान् ततः पुष्टिकरं हृद्यं भोक्तव्यं घृतपायसं पुण्ययोगं तु कर्त्तव्यं राज्ञा स्नातंतु सर्वदा विष्णुरपि पौषीचेत्पुण्ययुक्ता
 स्यात्स्यांगौरसर्पकल्केनोत्सादितशरीररोगः गन्धघृतपुष्पकुम्भेनाभिपिक्तः सर्वगन्धैः सर्वबीजैश्च स्नातो घृतेन
 भगवंतं वासुदेवं स्नापयित्वा पुष्पधूपदीपगंधनैर्वेद्यादिभिश्चाभ्यर्च्य वैष्णवैः सूक्तैर्वाहं स्पृष्ट्यैर्मन्त्रैश्चानलं ह्रुत्वा ससुव
 णेन घृतेन ब्राह्मणं स्वस्तिवाचयेत् ततो वासोयुगं च कर्त्त्रेदत्वा अनेन कर्मणा मुच्यते सर्वौपघ्य उक्तं शृच्छांदीगपरिशिष्टे
 कुष्ठमांसीहरिरेद्रेद्भे मुराशैलेयचंदनं वचाचपकमुस्ताचसर्वौपधिगणः स्मृतः ॥ अस्यामेव पौण्यां ईशानव्रतं मुक्तं
 हेमाद्रौ कालिकापुराणे पिप्पलादवाच अथोपाप्य चतुर्दश्यां पौर्णमास्यां गुरोर्दने पूजयेद्विधिना येन शार्वल्लिंगं
 निबोधतत् ब्रह्माणं पश्चिमे भागे मालिगस्य वै हरिं स्वस्वोल्कं दक्षिणे रुद्रमीश्वरं प्राग्दिशि स्थितं स्वस्वोल्कं सूर्यं गु
 र्गुल्काज्यं संयुक्तमगुरुवा सितं शुभं दध्मार्न राजनं कुर्व्याद्दत्त्वा गोयुग्मपचकं नैवेद्याद्यं बलिं चैव पूर्ववत्स्वग्रहं व्रजेत्
 पंचगव्यं ततः प्राश्य आचार्य ब्राह्मणांस्तथा व्रतिनो भित्थुनान्येव भोजयेच्च स्वशक्तिः हेमवस्त्रादिकं चैव यन्तं क
 त्वाथ पूजयेत् इष्टदेवाः प्रपूज्या वै वेद्याद्यं च प्रपूजयेत् नत्वाग्निपूजयित्वा तु पंचवक्त्रं शिवं स्मरेत् प्राप्ते वदे पंचवैगावः प
 चपंचिनियोजयेत्तेषामुद्दिश्य तेष्वेवं नूनां वापि ततोधिकं पंचपंचेति वचनात् द्वितीये वदे तृतीयेति स्त्रः चतुर्थे च तस्त्रः

वृषभस्तुप्रथमाब्दवेदकएव तेषां ब्रह्मादीनां पञ्चानां च देवानां पञ्चवर्गानां हि श्य ब्रतेयन्यूनानाधिकतत्तत्त्वेव नियोजयेत्
 निखिलं प्राग्विशेषं च कर्तव्यं तत्पदेप्सुभिः सुखं कीर्त्तिश्रियो र्थं च इहैव विभाय च रहस्यमेतद्ब्रतं न देयं यस्य कस्य
 चित् इति निर्णयामृते ब्रह्मपुराणे क्तपौष्यामीशान ब्रतम् ॥ अथास्यां भविष्योत्तरे पुराणदानमुक्तम् नारदीये
 चतुर्दशसहस्रतुपुराणं परिकीर्त्तितं भविष्यसर्वदेवानां साम्यं यत्र प्रकीर्त्तितं गुणानां तारतम्येन समब्रह्मेति हि श्रुतिः
 तल्लिखित्वा तु यो दद्यात् पौष्या विद्वान्विभक्तः गुडधेनुयुतहेमवस्त्रमाल्यविभूषणैः वाचकं पुस्तकं चापि पूजयित्वा वि
 धानतः गंधार्घ्यैर्भक्ष्यभोज्यैश्च कृत्वानीराजनादिकं यो वैजितेन्द्रियो भूत्वा सोपवासः समाहितः अथैवैकहवि
 प्याशीकीर्त्तयेच्छणुयादपि समुक्तः पातकैर्घोरैः प्रयाति ब्रह्मणः पदम् ॥ अथ पौष्यां पुण्यनक्षत्रस्थे च द्वे तृती
 यायां वाप्युप्यस्नानविधानमुक्तं कालिकापुराणे श्रीवैजवाच शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि पुण्यस्नानविधाक्रमम् येन वि
 ज्ञानमात्रेण विद्वानर्थति संततं पौष्यपुण्यक्षेत्रे च द्वे पुण्यस्नानं नृपश्चरतु सौभाग्यकल्याणकरं दुर्भिक्षमरकापहं
 विष्णोर्दुष्टकरेणैव तृतीयापुण्ययुक्तार्क्षरविशौरिकुजाहनि तृतीयापुण्ययुक्तार्क्षरविशौरिकुजाहनि
 तदा समस्तदोषाणां स्नानं हरणं करं ग्रहदोषाश्च जायंते यदिराज्ये पुचेतयः तदा पुण्यक्षमात्रे तु कुर्यान्मासांतर
 पि च इयंतु ब्रह्मणा शांतिरुद्विष्टागरेव पुरा शक्रार्थं सर्वदेवानां शांत्यर्थं च जगत्पते तेषु के शांतिस्थवल्माककी
 ददोषादि वर्जिते सुस्थाने च पकाशोकवकुलादि विभूषिते हंसकारं डवाकीर्णं सरस्तीरे तथा शुचौ पुण्यस्नाना
 यन्मृपतिर्गृह्णीयात् स्थानमुत्तमं ततः पुरोहितो राजा नानावादित्रनिःस्वने प्रदोषसमये गच्छेत्तत्स्थानं पूर्ववासरे
 तस्य स्थानस्य कौवेद्यां दिशि स्थित्वा पुरोहितः स्त्रग्गधचंदनैः पानैः कर्पूराद्यधिवासितैः गोरोचनादि सिद्धा
 र्धैरक्षतैश्च फलादिभिः गन्धवेदादिभिर्भक्षैः सर्वसाध्याधिवासितैः अधिवास्य तु तत्स्थानं पूजयेत्तत्र देवताः

गणेशैशवंशक्रत्रह्मणं चापिशंकरं उमयासहितंदेवं सर्वाङ्गचरणदेवताः मातृश्वपूजयेत्तत्र नृपतिः सपुरोहिताः
मंगलान्कलशान्कृत्यानां नैवेद्यसंचयं प्रदद्यात्पायसंस्वादुफलं मोदकयावकौ अधिवास्य तु तत्स्थानं दूर्वासिद्ध्या
र्थकाक्षतेः तस्मात्स्थानात्तुभूतानि सारयेन्मंत्रमीरयन् अप्सर्पतु ते भूताः ये भूताः स्थानपालकाः भूतानामिविरोधेन पू
जा कर्मकरोम्यह ततः करोषु दीकृत्य मंत्रेणानेन पार्थिवः । आवाहय दिमान् देवान् पूज्याः पुष्पांजलीकरः आगच्छ
तु सुराः सर्वे यत्र पूजाभिलाषिणः दिशो हियानगाः सर्वे यच्चान्येष्यं शभागिनः । ततः पुष्पांजलिं कृत्वा पुनर्भर्त्रपठे
दिदं । अद्य तिष्ठतु विदुधाः स्थानमासाद्य मामकं स्वपूजां प्राप्य यातरो दत्त्वा शांतिं महीभुजे ततस्तान् पतिरादिन
ये तु संपुरोहितः । कृत्वा पूजां तु देवानां रात्री तत्र नृप स्वपेत् ॥ शुभाशुभं फलं विप्रैर्ज्ञेयं देवज्ञसंमतेः दुःस्वप्नदर्शनं
चेत्स्यात्तदा पुण्याभिषेचने । होमं चतुर्गुणं कुर्याद्दद्याद्वापि गवांशतं गोवाजिकुंजराणां तु प्रासादस्य गिरेस्तरोः
आरोहणं शुभकरराज्यश्रीवृद्धिदायकं दधिदेवसुवर्णानां भुजंगरयचदर्शनं वीणादूर्वाक्षतफलपुष्पछत्रविल
पनं शीतं गुच्छत्रं स्वानां पद्मस्य सुहृदां तथा लाभः क्षयकरः शत्रोरलंकारस्य भूभ्रतः दर्शनं चोपरागस्य निगडे
न च बंधनं मांसस्य भोजनं चैव पर्यंतस्य विवर्तनं । नाभिमध्ये तरुत्पत्तिं मृतं प्रत्यंतरोदनम् । अगम्यागमनं
कूपं पंकगतां च तीर्थ्यता पर्वतस्य तथा नद्याः प्रोत्तारः शत्रुकर्तनं स्वपुत्रभारणं चैव पानं रुधिरमद्योः भोजनं
पायसस्यापि मनुष्यारोहणं तथा कल्याणसुखभोग्याय राज्ञः शत्रुक्षयस्तथा । एते स्वप्नाश्च कुर्वन्ति नृपस्य नृपसत्तम
खरोट्टमहिपाणां तु आरोहो राज्याशकः नृत्यं गीतं तथा हास्यं पाठश्चाप्यशुभप्रदः रक्तवस्त्रपरीधानं रक्तमा
ल्यां गंसंजनं रत्नांकुणां स्त्रियं चैव कामयन्मृत्युमाप्नुयात् कृपांतरे प्रवेशः स्याद्दक्षिणाशागतिस्तथा पंके निमज्ज
नं त्स्नानं भार्यापुत्राविनाशनं नाभौ यस्य तरुत्पत्तिर्भवेत्स्वप्ने नृपस्य तु आदाय गर्भनाडौ तु शकुनोयाति खंदुतस तुरा

ज्यातरं प्राप्य महाकल्याणमाप्नुयात् । दीर्घविंशतिहस्तनुहस्तपोडशसाम्मितं कुर्यात्तुलक्षणोपेतं यज्ञमंडपमुत्तमं त
तोऽपरेऽन्दिपूर्वाङ्गमाह्वाणं पूजनं चरेत् कुडयलप्रावसोऽर्थांशवृद्धिश्चाद्धतथैव च चंदनागुरुकस्तूरीधूपकपूरचूर्णकैः सं
मृज्यमंडलस्थानंतस्मिन्होमं समाचरेत् अत्रायहुफाडित्येवं लिखेन्मंत्रद्वयं बुधः मंत्रविन्मंडलयज्ञ सूत्रैः कंबलसंभ-
वैः । कोशेऽथैवास्वस्तिकाख्यं प्रथममंडलं लिखेत् चतुर्हस्तप्राणंतुमंडलं विलिखेत्ततः हस्तप्राणं पद्मंतुमंडलस्य
प्रकीर्तितं द्वाराणि सार्द्धहस्तानि कर्णिकाकेसरोज्वलं सितं रक्तं च पीतं च कृष्णं हारितमेव च शालिचूर्णेऽथ कोसुभेर्हारी-
द्रैर्हरिद्रुद्रवैः कुर्यात्तथांजनैश्चूर्णैर्जोमंडलद्वये पद्मातुतत्समारभ्य तान्ध्रपश्चिमगामिनीं पश्चिमद्वारमारभ्य शतह-
स्तां विनिर्दिशेत् प्रत्येकं वारमभ्येतु पद्मं चैवाष्टपत्रकं कुड्यां नमंडलभागज्ञश्चूर्णैरेव पृथक् पृथक् चूर्णैस्तुमंडलं कृत्वा सूत्रा-
नुत्सारयेत्ततः भवनाय नमईतिततोऽहस्तां वियोजयेत् सव्यावलंबहस्तं तु रजः पातं समाचरेत् मध्यमानामिकांगु-
ष्ठं रुरुपरिष्ठाद्यथेच्छया अधोमुखं गुलिं कृत्वा पातयेच्च विचक्षणः समरेखातु कर्नद्व्याः विच्छिन्नाः पुंजवर्जिताः संसृक्तं
विषमं स्थूलं विषमाकृष्टमावृतं पर्येत सार्पितं हस्तं त्वमालिखेन्न कदाचन संसृक्ते कलहं विद्यादूर्ध्वरेखोरुविग्रहं अतिस्थूल-
भवेद्वा धिर्नित्यं पीडा विमिश्रिते विदुर्भिर्भयमाप्नोति शत्रुपक्षान्न संशयः कृशायां चार्थहानिः स्याच्छिन्नायां मरणं
भवेत् । वियोगो वा भवेत्तस्य इष्टद्रव्यसुतस्य वा आविडित्वा लिखेद्यस्तुमंडलतुल्येच्छया सर्वदोषानवाप्नोति ये
दोषा भूयैर्भाषिताः सितसर्पपद्मूर्वाद्यरेखाकार्थ्या प्रमाणतः विमलं विजयं भद्रविशालशुभदं शिवं वर्द्धमानं च देवं
यशतामं कामदायकं रुचकं स्वस्तिकाख्यं च द्वादशैतुमंडलाः यथास्थानं यथायज्ञं योजनीया विचक्षणैः सागरे मध्य
मनितु पीयूषार्थं सुरासुरैः पीयूषधारणार्थं यनिर्मिता विश्वकर्मणा कलाकलास्तु देवानामार्पित्वा ते पृथक् पृथक् यतः
कृतास्ते कलशास्ततस्ते परिकीर्त्तिताः नैवैव कलशाः प्रोक्तानामतस्तान्निबोधतु गार्होपगार्होमरुतो मयूखश्च तथा परः

भूनाहावलभद्रश्चविजयस्तनुमोपकइंद्रियघ्नोयविजयोनवमः परिकीर्तितं तेपामेवक्रमाद्रूपनवनामानियानितुश्चुषु-
तान्यंपराण्येवशांतिदानिसदैवहिक्षितोद्रः प्रथमः प्रोकोद्वितीयोजलसंभवः पावनाभीततौद्वौतुयजमानस्ततः परं को-
पसंभवनामातुपष्ठः सपरिकीर्तितः सोमस्तुसप्तमः प्रोक्त आदित्यश्चाष्टमः स्मृतः विजयोनामकलशोयोसौ
नवमुच्यते सतुपचमुखप्रोकोमहादेवस्वरूपधृक् घटस्यपंचवेक्रेषुपचवक्त्रः स्वयतथा यथाकाष्ठास्थितः सम्यग्वा-
मदेवादिनामतः मंडलस्यतुपद्मांतः पंचवक्रंघटंन्यसेत् क्षितीद्रूपवर्तोन्यस्यपश्चिमेजलसंभवं वायव्येवायंन्यस्यऐ-
शान्यांकोपसंवभं सोम्यमुत्तरतोयोज्यंसौरदक्षिणतोम्यसेत् न्यस्यैवकलशांश्चैवतेषुचैतान्विधत्तयेत् कलशानांमु-
खैवब्रह्माग्नीवायांशंकरः स्थित मूलेतुसंस्थितोविष्णुर्मध्येमातृगणाः स्थिताः दिक्पालदेवताः सर्वावेष्टयतिदिशोदश-
कुक्षौतुसागराः सप्तसप्तद्वीपाश्चसंस्थिताः गंगाद्याः सरितासर्वावेदाश्चत्वारएवच कलशेषुस्थिताः सर्वास्तेषुतानि-
विविचितयेत् रत्नानिसर्ववीजानिपुष्पाणिचफलानिच वज्रमौक्तिकैर्वैडूर्यमहापद्मेद्रुस्फटिकैः सर्वधाममयंवि-
ल्वंनगरोदुंबरं तथा । बीजपूरकंजवीरश्चास्त्राद्यातकदाडिमान् वचांशालिचनीवारंगोधूमंसितसर्पं कुकुमा-
गुरुकर्पूरमदनंलोचनं तथा चंदनंचतथामांसीवालांकुण्ठतथैवच कर्पूरपत्रचंडश्चजलनिर्यासकांबुदं शैलेयवद-
रंजंतीपत्रपुष्पेतथैवच पलाशानांतायूकांटेर्वीपणकेमवच वचाघात्रोसमंजिष्टांरुक्मंगलाष्टकं दूर्वांमोहनिकां
भद्रांशतमूलांशतावरीं पर्णानांपूरणांक्षुद्रांसहदेवीगजाक्षमां पूर्णकोपांसितां पाठांगुजां शिरसिकाननौव्यामकंगज-
दंतं तु । शतपुष्पांपुनर्नवां ब्राह्मीदेवीं शिवारुद्रांसर्वसंध्यानिंकांस्तथा समाहृत्य शुभानेतां कलशेषु निधापयेत्
कलशस्य यथादेशं विधिं शंभुगदाधरं यथाक्रमं पुजयित्वा शंभुमुखं तथा येजेत् प्रासादेन तु मेत्रेण शंभुमेत्रेण
शंकरं प्रथमं पुजेन्येभ्यः नाना नैवेद्य च दनैः दिक्पालानां घटेष्वेव दिक्पालानि पिपूजयेत् पूर्ववहिः स्थापितेषु ग्रहाणां

[illegible]

स्थवर्मवर्द्धचतुष्टयेऽज्ञानापर्ययकपोठस्थे चर्मखंड्यतुष्टये ॥ ज्ञानलंकाशुभाब्जतपतिरत्नमालिने ॥ ज्ञापयेद्भक्त
 पोऽमादिराज्ञानमखसगुत्तः ॥ सर्वातिकंवलकृष्णरत्नवस्त्रादिशोभितो ॥ कुलशैबलिपुष्पावोऽसाधुचरणश्वस्तापमते ॥ ज्ञ
 ठपाडुशाचेशाशुशतमष्टाधिकचवा ॥ कुलशानां समाख्याता ॥ अधिकस्याजारातरं ॥ जयकल्याणदर्मत्रे ॥ मंगलोद्विश्य
 शोभयैः ॥ वैष्णवैर्यदिद्वयाले ग्रहभैत्रैश्चतांत्रिकैः ॥ अज्यतेजः समुदिष्ट ॥ आज्यं सापहरं परं ॥ अज्यं सुराणां
 माह्वरं अज्यलोकाः प्रजिष्ठिताः ॥ भोमांतरे क्षदिव्यवा ॥ यत्नकल्मषमगातो ॥ सर्वतुदायसंस्पृशाः स्रग्णाः क्षमपुगुच्छद
 ततोपिनीयगात्रातुकेवलवस्त्रमवचा ॥ कुलशैः स्नापयेद्दुपपुष्पस्नानां विपुरितैः ॥ एभिर्मन्त्रैर्ऽश्रेयतावतुचा ॥ अस्माद्यको
 सुरस्तामभिपैचतुये चसिद्धाः ॥ पुरातनाः ॥ ब्रह्माविष्णुश्वरुद्रश्च साध्याश्च मरुतां राणाः ॥ अदिह्यावसवो रुद्राः आश्वि
 नेमोभिषग्वयव्योः ॥ अदिहिवैवमातुजस्वाहा लक्ष्मीः सरस्वती ॥ कोतिलक्ष्मोद्यतिः ॥ अश्वसिनीवालो कुहुराया ॥ अदि
 तिश्च सुरमैज्जिवनिवाक्कुटुरवचः ॥ ऋक्षोणिचमुहूर्गतिः ॥ प्रक्षालिषात्र सधुयाः ॥ देवप्रसूतश्च याः ॥ अक्रोद्विमतारवपु
 सवस्त्विमामसिपिबन्तुः ॥ शुभादचप्सरसां राणाः ॥ सवत्सराणिमेवाश्वः ॥ कालस्यावयवास्तथा ॥ वृमालिका ॥ सुरमणां मन्तवः
 सागुरैः सुहृदः ॥ सृष्टिश्च महानाभाः ॥ नाराः ॥ किंपुरुषास्तथा ॥ वैश्वानरसामहाभागो ह्यजाविहयतां चयैः ॥ सप्तपयः सप्तद्व
 राश्च धर्मस्थावर्तानि वै सदा ॥ मरीचिप्रतिः पुलहः पुलस्त्यः ॥ क्रतुरगिराः ॥ भृगुः ॥ सन्तः कुमारश्च जेगो ह्ययो भित्तवः ॥ ए
 कतोश्च द्वितश्च त्रिजो जावालिः ॥ अयमोऽदुर्वासा दुर्विनीतरचकल्यः ॥ काल्यायनस्तथा ॥ मार्कण्डेयो दीव्यतपाः ॥ शतशोपा
 विदुरथः ॥ श्रौतः ॥ सर्वतर्कश्चैव ज्यवनोत्रिः पशुशरः ॥ द्वेपायनो यवक्रोतो ॥ देवरातः ॥ सहानिनः ॥ एतच्चाज्यं च बहुविवेदः

[illegible]

॥ श्रीरघुनाथमृद्रायंत्रालये ॥
लालारिन्वामल्लाधिकारेपौषमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४१ फाल्गुन प्र. १७

माघमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

ओं श्रीगणेशायनमः ॥ अथमाघमासकृत्यनिर्णयः ॥ मकरसंक्रमे तु

हेमाद्रिमनेन संक्रांतिकालात् चत्वारिंशत्घटिका पुण्यकालः त्रिशत्कर्कटकेनाड्योमकरे तु दशाधिका इति ब्रह्मवै
वर्तवचनात् माधवमते तु विंशतिः त्रिशत्कर्कटके पूर्वामकरे विंशतिः परा. अतीतानागते पुण्ये हेतूदग्दक्षिणायने
इति वासिष्ठोक्ते. रात्रौ मकरसंक्रमे तु परदिने सूर्योदयोत्तरपूर्वमहर्दलं पुण्यं त्रिशत्कर्कटके नाड्योमकरे तु दशाधिका
इति चत्वारिंशत्घटिका पुण्यकालत्वात् भविष्योत्तरेऽपि कार्मुकं तु परित्यज्य झपं संक्रमते रविः प्रदोषे चार्द्धरात्रे वास्त्रा
नंदानं परेहनीति वृद्धगार्ग्योऽपि यदास्तमनं वेलायां मकरं याति भास्करः प्रदोषे वार्द्धरात्रे वास्त्रानंदानं परेहनीत्युक्तेऽपि
पूर्वार्द्धे एव परेहनीति रात्रौ स्नानं न कुर्वीत विनावैराहुदर्शनादिति वचनसामर्थ्याच्च दिवा संक्रमे तु तद्धिन एव आस
न्न संक्रमं पुण्यं दिनार्द्धस्नानदानयोरिति यज्ञपाश्वदेवलवचनादिति दिक् अत्र कृत्यशिवरहस्ये तस्यां कृष्णान्तिलैः स्ना
नं कार्यं चोद्धर्त्तनं तिलैः तिलाश्वदेया विप्रभ्यः सर्वदेवोत्तरायणे तिलतैलेन दीपाश्वदेयाः शिवगृहे शुभाः मक
रे दानविशेषो हि माद्रौ धेनुं तिलमयी राजन् प्रदद्याच्चोत्तरायणे सर्वान्कामानवाप्नोति विदते परमं सुखमिति विष्णु
धर्मोत्तरे उत्तरे न्वयेन विप्रवसुदानं महाफलं तिलपूणे मनडूहं दत्त्वा रोगैर्बमुच्यते इति कल्पतरुः कालिकापुराणे
होमं तिलैः प्रकुर्वीत सर्वदेवोत्तरायणे यो वै देवाय विप्राय हाटकेन समं ददेत् उत्तरायणमासाद्य नरः कस्मात्स शोचतीति
अत्र मूलकभक्षणनिषेध उक्तः तिथितत्वेत्कादेऽपि दृष्ट्वा देवतानां च मूलकं नैव दापयेत् ददन्नरकमाप्नोति भुञ्जीत वा
ह्यणो यदि ब्राह्मणो मूलकमुत्काचरेच्चार्द्रायणं व्रत अन्यथानरकयाति क्षत्रा विट्शूद्र एव च वरं भुङ्कतमभयं यतुं पिबे

द्वाग्राहंतं च यत् वर्जनीयं प्रयत्नेन मूलकं मदिरासमायिति माघस्नानमुपक्रम्य देवीपुराणे मकरस्थैरवौ माघे
 न स्नात्यनुदिनेरवौ कथं पापै प्रमुच्येत कथं वा त्रिदिवज्जेत मकरस्थैरवौ माघे गोविदाच्युतमाधव स्नानेदनेह
 पिकेशयथोक्तफलदो भव इमं मे त्रसमुच्चार्य स्नायान्मौनसमन्वितः वामुदेवं हरिकृष्णमाधवं व्याहरन् पुनः तिल
 दानं महाभारतेऽपि माघमासितिलान्यस्तु ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति सर्वसत्त्वसमाकीर्णं नरकनसपश्यति विष्णुध
 मोक्षे तिलप्रदानान्माघे तु याम्यत्थोऽकनगच्छति वामनपुराणे माघमासितिलादेयास्तिलधेनुश्च मानद इधं ध
 नादयश्चान्ये माधव त्रीणा यतु इधमहो मापयोगीदारु इधनमग्निदीपनोचितं सर्वतः इधनाग्नित्रयो माघे विप्रभ्य
 स प्रयच्छति ससुखी दीप्तकायाग्निः सुभगश्चैव जायते शिशिरोपक्रमेदनाद्या रंभस्तस्य मासद्वयव्यापित्वात् विष्णु
 धर्मोत्तरे बहि स्नानं नर कृत्वा सूर्यस्योदयनप्रति शिशिरे सततवन्हितं यित्वा तथा तिलैः कुल्मासपद्मैश्च तदत्वाय
 धारां किद्विजातये कायाग्निदीप्तिप्राकाशय शत्रुनाशं च विदति शिशिरं तूपक्रमदिने उदितमात्रं सूर्योदितमात्रेऽत्रा
 माद्वहिर्जलाशये स्नात्वा अग्नौ प्रजापतये स्वाहेति तिलान्हुत्वा शूद्रो ब्राह्मणद्वारा होमं कारयित्वा सतं डुलान्ध्र
 तस्महितांस्त्रिस्वन्नान्मापा न्दद्यात् भविष्यपुराणे शीतकाले धनं दद्यान्नराणां शीतनाशनं भानोरायतने देवि सोऽश्वमेध
 फललेभेत् नरसिंहपुराणे शीतकाले सदावाहं प्रज्वालयति यो नरः सर्वसत्त्वहितार्थं यस्वर्गसोऽप्सरसं लेभेत्
 एतज्ज्वालनमात्रे विष्णुधर्मोत्तरे शिशिरे सकलकालासंपरगवे तथा दत्त्वा स्वर्गमवाप्नोति संवत्सरशतानि
 च यम प्रातः स्नायितुं द्वा मासौ मानवा माघफाल्गुणौ देवान्पितृन्समभ्यर्च्य सर्वपापै प्रमुच्यते विष्णुरपि
 प्रातः स्नायी भवेत्त्रित्वं द्वा मासौ माघफाल्गुणौ यदीच्छेत्पुलांश्चान्भोगान् चंद्रसूत्रे होपमान् यमवाक्यानुसारेण
 देवपितृपणसहितस्नानं कृतं संकल्पेनाशौचोपिकार्यं विष्णुवाक्यतु अशौचि स्नानमात्रपरं अत्र प्रयागम

हिमाः । मत्स्यपुराणे । पट्टितीर्थसहस्राणिपट्टितीर्थशतानि च । माघेमासिगमिष्यतिगंगायमुनसंगमे । गवांश
तसहस्रस्यसंन्यदंतस्ययत्फलं । तत्फलमाघमासेतुत्र्यहं स्नानंस्यतद्भवेत् । सितासितेतुयत्स्नानंमाघेमासि
युधिष्ठिरः । नतेपापुनरावृत्तिःकल्पकोटिशैतरपि । माघेमास्युपसिस्नानंकृत्वादापत्यमचयेत् । भोजयित्वायथा
शक्तिर्वस्त्रमाहंयाविभूपणैः । सूर्यलोकेवसत्कल्पसूर्यतुल्यवपुःपुमान् । अथव्रतानि । माघेमासितुसंप्राप्तयेःकुर्या
शर्कभोजनं । पिण्याकंसंचृतमिष्टभोजनःसंयतेद्वियः । उपवासंचसप्तम्यापक्षयोरुभयोरपि । वृताभिषेकसप्त
म्याकुर्व्याद्धानोर्नराधिपः । गांचदत्त्वादिनेशायतरुणीनीलसन्निभाः । गत्वादित्यपुरंरम्यंभोगान्भुक्तैयथेप्सितान्
अत्रनक्तंभोजनं । मासव्यापिपिण्याकंतिलकलकः । नीलसंनिभामिद्रनीलश्यामां तथाच । माघेमासेचसंप्राप्तयेः
कुर्वाणैर्नक्तंभोजनम् । कुशरंवृतसंयुक्तंभुजानःसंयतेद्वियः । उपवासंपरोष्ठस्यापक्षयोरुभयोरपि । पूजयेच्चयंबकं
भक्तंयोकृत्वांगोधूमचूर्णतः । दुर्गामष्टभुजावीरत्र्यंबकामितिनामतः । गंधपुष्पोपहारैस्तुपूर्वोक्तेरनुपूजयेत् । धूपं
कृष्णंगुरुदद्यान्मांसंदाह्ममाहिपः । धान्यसिद्धार्थकाःस्नानेप्राशनेचयवाःस्मृताः । यएवंमाघमासेतुपूजयेच्चयंब
कानृपः । दिव्यंविमानमारूढः । स्वर्गलोकेमहीयते । माघकृष्णप्रतिपदायां । तिथिपत्वेनबालूपूजनं । प्रतिपद्य
न्निपूजास्यादितिसामान्यनिर्णयोक्तः । माघकृत्यनामारंभोपिविधयइति । माघकृष्णद्वितीयायांतिविशेषकृत्याभावा
त्तिथिपत्वेन । विधिपूजनमुक्तं । बृहस्पतीद्वितीयायांविधिवद्द्विधिपूजनं । कृत्वांनक्तंसमभ्याह्नभतेभूतिमुत्तमा । मिति
ब्रह्मपूजनंचांग्रगायत्र्यपौराणमंत्रैर्वाकांथ्यं । माघकृष्णतृतीयायांसांभाग्यसुंदरीव्रतांगत्वेन । श्रीनाम्नागौरीपूज
नव्रतं । लवंगप्राशनंभाक्तिकोदकप्राशनमिति । माघकृष्णचतुर्थ्यासंकष्टनाशनव्रतं । नारदीये । माघकृष्णचतुर्थ्यातु
संकष्टव्रतंमुच्यते । तत्रोपवाससंकल्प्यप्रातर्नियमपूर्वकं । चंद्रोदयमभिष्याप्यतिष्ठेत्पुन्यतमानसः । ततश्चंद्रोदयेप्रा

प्लेष्टृर्मयंगणनायकं विधायस्थापयेत्पीठसाधुचसवाहनं उपचारैःपोडशभिःसमभ्यर्चयविधानतः मोदकं
 चापिनैवधंसगुडतिलकंदुकं ततोर्घ्यताम्रजेपावेरकचंदनामिश्रितं सकुशंचसदूर्वचपुष्पाक्षतसमन्वितं सतं
 डुलचंसंदधिकृत्वचंद्रायदापयेत् गगनार्णवमणिक्चंद्रदाक्षायणीपते गृहाणार्घ्यमयादंगेणशशत्रिरूपक
 एवंदत्त्वागोणेशायदत्तार्घ्यपापनाशनं शक्त्यासंभोज्यविप्राग्यान्स्वयंभुंजीतवाग्यतः एवंकृत्वात्रतंसम्यक्सं
 कष्टारण्यंशुभावहं समद्वोधनधान्यै स्यान्नचसंकष्टमाप्नुयात् ॥ ४ ॥ अथकथा शिवंशांतनमस्कृत्यउमदेवीसरस्व
 तीगणाधिपंनमस्कृत्यसर्वदेवजगद्गुरु ॥ वैशंपायनउवाच ॥ उद्यतेभारतेयुद्धकृतशोकायुधिष्ठिरः उवाचवाक्यं
 धर्मात्माकृष्णदेवकिनंदनं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ किं करोमिह्राहंयुद्धंयुद्धंभवतिमाधव भीष्मकणौमहायो
 धौकथंममजयोभवेत् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विनायकोमहानिशोगोशःशिवनंदनः तस्यपूजाविधिंकृत्वा
 जयोभवतिनिश्चितं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ शिवःशुभमहायोगीउमादेवीपतिव्रता कथयोःपुत्रजन्मसंश
 योमेजनार्दन ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुपार्थमहाबाहोयत्तयापरिशक्तिं तत्कथांकथयिष्यामिलोकांनं
 हितकारिणीं व्रातःस्नानादिकंकुर्याद्वागतरिदिनेदिने स्वयंगच्छतिगौरीशःस्नानुगौर्ययैकदा । उत्थायो
 व्रतनंचक्रेस्वतनौमलशुद्धये शरीरमलपिडंतुसागृहीत्वाकरांजुने नराकारमसौचक्रेदिव्यरूपमनुत्तमं सउ
 त्थायात्रवीर्वीवद्वांजलिपुटंदा किंरोमिक्कगच्छामिमातराज्ञांप्रदेहिमे तदाकर्ण्यवचस्तस्यप्रहस्यभरतर्ष
 भं तेमुवाचतदादेवीप्रतिहं कल्प्यच ॥ पार्वत्युवाच - ॥ शृणुवाक्यंपुत्रममयथाज्ञांप्रकरोमिति तैलाम्यंग
 मलोद्धूतपुत्रोसिमदेहजः पुरुषौनैवमेकश्चिदागच्छेत्सदनंमम अथस्नात्वाजगामाथमहादेवोगृहेनिज
 भुजंगमुडमालीसः सेवितोगणाकैकरैः मत्पितेतिनजानातिसनरोवालभावतः तिरस्कृत्यसगौरीशमतुराज्ञांव-

लेभतं श्रुत्वा वाक्यं तदा तस्य चुकोपातिगिरि श्वरः शूलैर्नतच्छिराच्छित्वा जगाम गिरिजातिके शिरो गतं शंभुलोकैक
 वंधाभुविदंश्यत गृहगतिं शिवं वीक्ष्य देवीवचनमब्रवीत् 'देव्युवाच' द्वास्थेन मम पुत्रेण कथं देवनवारितः तस्या वाक्यं
 शिवः श्रुत्वा प्रोवाच प्रहसन्निदं 'शिव उवाच' ब्रूहि देविकथं पुत्रस्त्वयाद्यप्रकटीकृतः सन्निदेशं विना पुन इदं विस्मय
 कारणात् देव्युवाच तैलाभ्यंगं प्रकुर्वीत्यालीलया निजविग्रहात् मलयपिंडसमुद्भूतः पुत्रो देवमया कृतः शिव उवाच
 त्वं पुत्रं न जानामीते न हि यारितो यद्वा शूलैर्नतच्छिराच्छिन्नं कालो हि दुरतिक्रमः काले देवाहितुश्रयं तिस्रैर्कालवशानु
 मां कालः सुप्तपुजागालं सर्वकालवशं जगत् ततो हा हा कृतं देव्या पुत्रदुःखेन दुःखिताः शिव उवाच भूशं देविक
 मतो मम पुत्रकः शिवो गन्धर्वा गृहद्वारं ह्यप्रसन्नमनास्तदा ददशं समहानागं शूलैर्नाछिद्यताच्छिरः संयोज्य तत्क
 वंधेन जोजयामास तं तदा तंचकार गणाध्यक्षं गृहीत्वा वाचपार्वती तव पुत्रो ह्ययं देवि गणानामधिपो मम देव्युवाच
 मम पुत्रः कथं देव को वायं नरकुंजरः मम पुत्रस्य यद्रूपं दिव्यमद्भुतदर्शनं शिव उवाच अयं गजाननो देवितव पुत्रो
 मया कृतः सर्वसिद्धिप्रदातायं नामान्यस्य शृणुष्व मे द्वादशैव तु नामानि कृतान्यस्य शुभानि च यः पठेत् सा तत्तुल्या
 यमच्यते सर्वपातकैः प्रथमः सुमुखो नाम एकदंतो द्वितीयकः तृतीयः कपिलो नाम चतुर्थो गजकर्णिकः अलंबोद
 रः पंचमः अष्टो विकट उच्यते सप्तमो विघ्ननाशो यम एवमश्रविनायकः नवमो धूमकेतुश्च दशमं श्रगणाधिपः एकाद
 शो भालचंद्रो द्वादशं श्रगजाननः द्वादशैतानि नामानि शृणुते यः पठेन्नरः सर्वसिद्धिभवेत्तस्य संकटे नैव जायते युधिष्ठिर उ
 वाच जैनार्दनं विधिं ब्रूहि तत्तस्य प्रसादतः कस्मिन्मासे तैथैकस्यां व्रतं पूजां कथं चरे श्रीकृष्ण उवाच माघे मासे ब्र
 न्कुर्ध्वः सर्वदुःखानि वारं ण मासानां मकरमासे विशेषेण फलं भवतः कृष्णपक्षे तिथिः पुण्या चतुर्थी सिद्धिदायिनी
 स्वर्णमूर्तिगणाध्यक्षपूजायां याविधि धूपदीपचनैर्वेद्यमोदकचैव भोजनं तिलपिष्टप्रदातव्यं वासांसि विधिद

। क्षणाः उपवासां व्रतं कुर्यादध्ययं दद्यात् । श्राद्धं च द्रोणं दत्त्वा फलं मलं च भक्षयेत् । द्वितीयादि वसुप्राप्ते ब्राह्म-
 णी भोजयेत् । ब्राह्मणो मम रूपं श्रुतस्मिन् तं तु हे भवहि । ब्राह्मणे भोजनं दत्त्वा पश्चाद्भुजितवैस्वयं । एकादशी सहस्र-
 रूपं कन्याकोटिशतद्वयः । गवां कोटिं सहस्राणि व्रते पुण्याधिकं कृते । हरिद्वारे प्रयुगे च नैमिषे च वयफलम् । स्नानं स्नानं
 येषु स्नानं व्रतं कृत्वा फलं भवेत् । इति भाविष्योचरे । माघकृष्णपक्षे तृतीया व्रता । माघकृष्णपञ्चम्यातिथि पत्वेन ।
 नागानां पूजेति पञ्चमासान्याने ण्योक्तेः । माघकृष्णपक्षे विशोऽष्टौ भाविष्योचरे । युधिष्ठिर उवाच । पृष्ठीवि-
 धानमधुना कथयस्व जनार्दन । सर्वव्याधिप्रशमनं सर्वकामफलप्रदम् । श्रुतं मया पूज्यमाने भानुः सर्वप्रयच्छति । दि-
 वा कराराधनं मे तस्मात्कथय केशव । श्रीकृष्णे उवाच । विशोऽष्टौ मातुलां वक्ष्यामि मनुजो ज्ञमः । यामुनेषु नरः शो-
 कं न कदचिदिह स्पृशेत् । माघकृष्णतिलैः स्नातः पंचम्यां कृष्णपक्षतः । कृताहारः कृशरयादं तथा व्रतपूर्वकं उप-
 वास व्रतं कृत्वा ब्राह्मचरिभवेन्निशि । ततः प्रभाते चोत्थाय कृतस्नानजपः शुचिः । कृत्वा तु कां वनं रूपं पुष्पोष्णं नितिसुदरं । क-
 रवरेण रक्तेन रक्ते वस्त्रयुगेन वा । यथानवैशोकं भवस्तथैवादित्य सर्वदा । तथैव विशोऽष्टौ मासस्य रत्नं क्रिजः । मज्जन्मनि-
 एवं संपूज्य पञ्चांशुं शक्त्या संपूजयेद्द्विजान् । ततः संप्राश्य गोमत्रमूत्रमूत्रां यं कृत्तनि त्यक्तः । संपूज्य विप्रमन्त्रेन गुडपात्रम् ।
 यन्वितं सुश्लक्ष्णं वस्त्रयुगलं ब्राह्मणाय निवेदयेत् । अतैलं लवणं भुक्त्वा सुम्यग्मैत्रेजसं युतं । ततः पुराणश्रवणं कर-
 वं भूमिं निच्छता । अनेन विधिना सर्वपक्षयो रुभयोरपि । कुड्याद्या वत्पुनर्माघशुक्लपक्षस्य सप्तमी । व्रतं तैकलं शुद्धा-
 सुर्वर्णकमलान्वितं । शय्यां सोपंस्कं रतं दत्त्वा कपिलां च यशस्विनीं । अनेन विधिना यस्तु वि तशाय्य विविजितः । विशोऽष्टौ
 पृष्ठीं कुरुते स याति परमं गतिं । यावज्जन्म सहस्राणि सा ग्रंथोऽष्टि शतं भवेत् । तावन्नशोकमभ्येति रोगैर्गतिं त्ववर्जितः ।

धंयप्रार्थयेतकामंतंतप्राप्नोतिपुष्कलं । निष्कामं कुरुते यस्तु संपरं ब्रह्म गच्छति ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि पठेशो कवि-
 नाशिनी । सो पांद्रलो कमाप्नोति नदुःखी जायेत क्वचित् । ये भास्करं दिनकरं करवीरपुष्पैः संपूजयंस्त्यभि नमंति कृतो-
 पवासाः ते दुःखशोकरहिताः सहिताः मुहूर्द्धि भूमौ विहृत्य रविलोकमवाप्नुवन्ति । इति भविष्योत्तरे ॥ ८८ ॥ माघकृष्णा विशोक-
 पष्ठौ व्रतं । माघकृष्णसप्तम्यां संपूर्णसप्तमी व्रतं । हे माद्रौ भविष्ये । कृष्णपक्षे तु माघस्य सुवाप्तिसप्तमी शृणु । द्यामु-
 पोऽयं समाप्नोति सर्वान्कामान्पुमानिह । अत्रोपवासाः कर्तव्यः सूर्यपूजाया विधिः ॥ ८९ ॥ व्रतातिश्रकं समिदाज्यादिभिः ।
 सूर्यमंत्रेण होमं कृत्वा भास्करं प्रतिमासहितं पीठशय्यादिभिरुपसहितं । आचार्याय संपूज्य प्रतिपादयेत् ॥ ब्राह्मणान्या-
 धाशक्तिसदृशेण सद्भजेन भोजयित्वा शय्योगृह्णीयादिति सर्वोपपत्तिसप्तमी व्रतम् । माघकृष्णाष्टम्यां संपूज्य आइमुक्तं
 ब्रह्मपुराणे । कृष्णाष्टम्यां तु माघस्य मासैः श्राद्धं महाफलं । पितृभिः प्रार्थितं पूर्वा । तस्मात्तत्र तत्र कारयेत् ॥ ९० ॥ अत्र वल्कि-
 पुराणोक्तं । कृष्णाष्टमी व्रतं तत्र गौरीशयोः पूजा । प्रतिमासं च ते पूजायै कारयेत् । इत्यंतिमान्वा ॥ ९१ ॥ सप्तम्यै वै खिलान्कामाप्नो-
 त् । नानुवंति न संशय इति । माघकृष्णनवम्यामन्वष्टकाश्राद्धं । तच्च माघसप्तम्यष्टमी नवमीषु पूर्वेषुः । कार्यमिति वपुनक्तु-
 ति श्राद्धगणेभिधानात् । माघकृष्णदशमी उद्योतकल्पादि । तत्र श्राद्धादिकल्पादिति पिण्णोक्तं । मक्षयफलदं भवति ।
 माघकृष्णैकादशी पटतिला । तदुक्तं नारदयै । माघस्य कृष्णैकादशी पटतिलां समुपोष्य वै । स्नात्वा दत्त्वा तपयि-
 त्वा ह्वित्वा भुक्त्वा संपर्यच । तिलैरेव द्विजैः श्रेष्ठद्वादश्यां प्रातरे वहिः । वैकुण्ठं सम्यगभ्युच्य सर्वैरेवोपचरिकैः ॥ ९२ ॥ विप्रान्सं-
 भोग्यविमृजेद्वत्सवैः । एवं कृत्वा व्रतं विप्रविधिना सुसमाहितः । वैकुण्ठं सम्यगभ्युच्य सर्वैरेवोपचरिकैः ॥ ९३ ॥ विप्रान्सं-
 जेत । अस्याः । कथा । भविष्योत्तरे । युधिष्ठिर उवाच । साधुकृष्णजगन्नाथः । भुक्ते ह वै चित्तान्भोगान्तेति विष्णुपुरा-
 नं । द्विजाश्रजरायुजाः । ते पांर्कान्त्वमेवैकः पालकः क्षयकृत् तथा । माघस्य कृष्णपक्षे तु कावाहोदशी भवेत् । किं नामास्या वि-

धिःकोवा चेताद्विस्तरतोवदः॥ श्रीकृष्णेउवाचः॥ शृणुष्वराजशार्दूलकृष्णमाद्यस्ययामवेतु॥ प्रष्टतिलानामसाख्या
 तासर्वपापप्रणाशिनीः प्रष्टतिलायोः कथापुण्याः शृणुष्वपहारां परां॥ यापुलस्त्योमुनिश्रेष्ठेदालस्यापिमुवाचहृदा
 ल्म्यउवाचः॥ मय्यलोकमिमं प्राप्य पापं कुर्वीतजंतवः॥ ब्रह्महत्यादिकं स्तेयं अथ जीववधादिकं॥ परद्रव्योपहारं
 वाऽज्ञानेन महतायता॥ अल्पपायासेन भगवन्दानेन च ब्रतेन च॥ नृणां पापानि न श्रयंति यजतश्च कुमहं सि॥ पुलस्त्य
 उवाचः॥ साधुपृष्ठत्वया ब्रह्मन् जनानां हितकाम्यया॥ यन्न कस्यचिदाख्यातं ब्रह्म रुद्रादिदैवतैः॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि
 सावधानमनाः शृणुः॥ देवदेव च स स्मृत्यपादौ प्रक्षाल्यवारिणा॥ भूमावपतिं गृह्य गोमयं तत्र सुव्रता॥ तिलान् प्रक्षाल्य
 द्यतं स्यान्नापि ढिकं चैव कारयेत्॥ सयाति वैष्णवं लोकं नात्र कार्या विचारणा॥ तपो मासे च संप्रसिते आपाढाक्षं भवेद्यदि
 मलावाकृष्णपक्षस्य चैकादश्यां बौकादश्यां विधिं शृणु देवदेवं समभ्यर्च्य सुस्तुतः प्रयतः शु
 चिः कृष्णनामानि स कीर्त्य भोक्तुं भवेन्नरः रात्रौ जागरणं कुर्याद्वात्रौ होमं च कारयेत्॥ अर्घ्ये देवदेवं शशं खचक्रगदा
 धरं चंदनागुरुकर्पूरैर्नैवेद्यः शर्करादिभिः॥ कूर्मादैनारिकैल श्रुह्यथवा बीजपूरकैः॥ एतेषामप्यलाभे तु ऋतुमूलफलोदि
 भिः अर्घ्यं दद्याद्विधानेन पूजयित्वा जनार्दनं कृष्णकृष्णकृपालोत्त्वमगतीनां गतिर्भवत्ससारुण्यमभानां प्रसीद पुरुषो
 ज्मनः॥ जितं तं पुंडरीकाक्षनमस्ते विश्वं भावनं सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तु महं पुरुषपूर्वजः॥ गृहाणा ह्ये मया दत्तं लक्ष्म्या सहज
 भूमेतैः ततस्तु पूजयेद्द्विप्रान् दं कं भां च दाययेत्॥ छत्रोपा नत्समायुक्तान् कृष्णो मे प्रीयतामिति॥ कृष्णा धेनुः प्रदातव्या
 यथा शक्तिद्विजन्मने॥ तिलपात्राद्विजं श्रेष्ठं दद्यात्कुर्यात्पुदक्षिणाः॥ स्नानं प्राशानं योस्तात तथा कृष्णतिलं निचत्तिलः॥
 प्रहारी जायते यावत्संख्यतिलाद्विजं॥ तावद्वांसहस्राणि स्वर्गलोके मुहयते॥ तिलं स्नायं तिलो ब्रह्म तिलहो मी जि
 लोदकी॥ तिलदाता च भोक्ता च प्रष्टतिलाः॥ पापनाशनाः॥ दालभ्य उवाचः॥ एतद्व्रतस्य भगवन् कीदृशं फलमीरितं

सोपाख्यानंममब्रह्मिहयादितुष्टोसिमेनघ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुब्रह्मन्मयावृत्तमाख्यानकथयामिते मर्तुः
 केपुरात्वासिद्धारदानामब्राह्मणा ब्रह्मचर्यरतानित्यदेवपुजारतासदा मासौपवासनिरताः कृष्णभक्तिपरायणा
 तयासंशोपितादेहउपवासिद्विजेतम देवानांब्राह्मणानांचकुमारशरणाविशेषतः अहर्णिसाप्रयच्छंतीसर्वकाल
 महासती अतिकृच्छरतासाहिस्वकालतुबोद्विज नदन्तामिक्षवभिक्षाब्राह्मणानचतोपताः ततः कालेनमहताम
 यावोचंतिद्विज शुद्धमस्याः शरीरहिं ब्रतकृच्छनसंशयः अजितवैष्णवलोकैः कामशोपेनवान्धायाः नृदन्तम
 ब्रदानाहियेनतृप्तिपराभवत एवज्ञात्वातदकृष्णमत्यलाकमुपगतं तदकपिलरूपसंस्थायतस्याभिक्षामयाघंत
 अर्वाचब्राह्मणीसातुसादरमधुरवचः कस्मात्वमागताब्रह्मन्वकुमहसिशोभनं पुनरेवचतेनैकिदेहिभिक्षामहा
 सति ततः कपिनमहतामृत्पिण्डस्ताचभाजन क्षिप्तोवाडवयाब्रह्मन्पुनःस्वर्गगतोहरिः ततः कालेनमहताताप
 सीसामहान्नतोः स्वदेहात्स्ववर्गमायाताब्रह्मचर्यप्रभावेतः मृत्पिण्डिकाप्रदानेनगृहंप्राप्तिमनोरमः संजातंचैवविप्रप्रे
 धान्यराशीविवर्जितं गृहंयावन्निरीक्षेहनापश्यत्सत्राकिंचन तांवदूहाद्विनि क्रांताकाश्चनत्रागतोद्विजः क्रोधेन
 महताविष्टावचनचेदमंत्रवीत भयाव्रतोश्चक्राणश्चउपवासैरेनकंधाः पूजयाराधितोदेवः सर्वलोकास्यभावुनः नै-
 वात्रदृश्यतोः केचिद्गृहममजनीदन ततश्चोक्तं रमे शने गृहं गच्छपतिव्रते आगमिष्येति सुतरां कौतूहलसमन्विताः
 देवपुन्योच्यं चिद्विष्टुविस्मयाभिसमन्विताः द्वारनोद्घाटनीयां हितासोभद्व्रतपस्विनिः प्रदत्तिलाव्रतजपुण्ययाचनी
 यंत्ययानघे एवमुक्तं ब्रह्मरिणांगतासामर्ग्यं तदा अयंतरे स मां याता देव पत्न्यस्तपोनिष्ठे यः ताभिश्चक्रयंत तत्र
 त्वां द्रष्टुं हिंसां गताः द्वारमुद्घाटयन्ति त्वन्निवपं स्थामशोभने ॥ आनुस्युवांच ॥ यद्विद्रष्टुमयाकार्यं सत्यं वच्मि
 विशेषतः पटुतिलाव्रतजपुण्यद्वारमुद्घाटकारणे एलापितं ब्रह्मभेन दंदातिमहं जितं अन्यया कथितं तव दृष्ट

व्यामानुपीमयोः । दत्तपुण्यमेतत्स्य पटुतिलाव्रतसंभवः । ततोद्वारं समुद्घातयितुं प्रतिभिश्चमानुपीः । न देवीनचर्गा
 धर्मानुसूरीनचपन्नगी । दृष्टपूर्वा हि सानुराधादृशीसां द्विजोत्तमः । रूपैकांतिसमायुक्ताक्षणेन प्रत्यपद्यत । धनं धान्यं
 च ख्यादिरूपलावण्यमेव च । सर्वं गृहं तु संपूर्णपटुतिलायाः प्रसादतः । आतं तं रणन कर्तव्यं । अतिशयं विवर्जयेत् । आत्म
 वित्तानुसारेण तिलं निर्वह्य । एतां पयेत् । लभते चैव । मारोऽयं न रोजन्मनिजन्मनि । दारिद्र्यं न च संकुशं न च दीर्घमेव च ।
 न भवेद् द्विजः । अष्टपटुतिलायाः । उपैः पणान् । ५५ । अनेन विधिना विप्रतिलं दानाव्रतसंशयः । ५६ । मुच्यते सर्वपापैर्भ्यो ह्यनायासे ।
 न मानवः । दानं च विधिना दत्तं सर्वपातकनाशिनं । नार्थव्ययानं चायासः । शरीरे मुनि सत्तमः । इदं शतुव्रतं राजन्ये कुर्यात्तिनराः ।
 सदा । न ते पापुनरावृत्तिः । कल्पकोटिशतैरपि । ५७ । माहात्म्यं श्रवणादस्याः सर्वपापक्षयो भवेत् । ५८ । इति भविष्योत्तरे भाद्रकृ
 ण्णकादशीपटुतिलाव्रतं कथाः । ५९ । अधः कृष्णद्वादश्यां तिलं द्वादशीव्रतं । नारदीये । ६० । अधेतु कृष्णद्वादश्यां यमोहि भगवा
 न्पुरा । तिलानुपादयामास तपः कत्वासुदारुणः । तस्यामुपापितः स्नानं तिलं स्तस्यायं जडाहः । भविष्योत्तरे तिलतैलेन दी
 पाश्च द्यादव गृहं वापि निवर्तयेत् तिलं निवर्तयेत् । तिलां न्दत्त्वा च विप्रभ्योः भिक्षं घृत्तिलं नृभिः । तत्रैव
 युधिष्ठिर उवाच । अल्पायासन भगवन् । नानेन मध्यं । पणप्रशमनायाः तिनंतं हर्कुर्महः । सिं । श्रीकृष्ण उवाच । शृणु पां
 थं परा पुण्याद्वादशीपापनाशिनी । यामुपाप्य परपुण्यमानुयाच्छ्रद्धया न्वितः । अधर्मासु संश्रान्तं । आर्धमासु संश्रान्तं । आर्धमासु संश्रान्तं । आर्धमासु संश्रान्तं ।
 वाकृष्णपक्षस्य द्वादश्या नियमततः । गृह्णायात् पुण्यं फलदा विधानतस्त्यमं शृणु । ६१ । दत्तं दत्तं । स मभ्यर्च्य स्नातः । स प्रयतः
 शुचिः । कृष्णान्मना तु सस्तन्य एकादश्या महामतः । उपोषता द्वितीये ह्निर्धुनः । स पूज्य के शर्वः । संस्तं यनां स्नाते तं व कृष्णाः ।
 स्येन समाहितः । दद्यात् तिलांश्च विप्राय कृष्णामप्रायतामिति । ६२ । स्नानप्राशनयोः शस्तां स्तथा कृष्णां तिलां नृपं विष्णुं प्रा
 णमत्राकं समातिव्रतपारण । कृष्णकुभां स्तिलः । सादं पृक्कां त्रिनचसंयुतान् । ६३ । छत्रोपां न्दुगे वस्त्रैः । सवीतं रत्नं गभिरेणः ।

दयोदिवाः पुण्यमोघयोरिति वीरमित्रोदयेपाठः ॥ पुण्यमोघयोः पुण्यमघानक्षवाभ्यां युक्तयोः पूर्णमास्योर्भे-
 धवर्त्तिन्यामुमावास्यामर्द्धोदययोग इति पापे निर्णत चान्नासिद्धातः ॥ किंचिन्मयने महोदय इत्यपिकेचित्पठंति क-
 चित्सोमवारे सति महोदयो नान्यवारेष्विति पठति ॥ अथात्र कृत्यमुक्तं स्कंदपुराणे अर्द्धोदये तु संप्राप्ते सर्वंगासमंज-
 लो शुद्धात्मानो द्विजाः सर्वे भवेयुर्ब्रह्मासिन्नाः ॥ यत्किंचिक्रियेतेदानं सर्वैरुसुभं भवेदिति ॥ अत्र पाथ सप्रारित ससु-
 वर्षाकांस्यादिपुत्रदानमुक्तं ॥ अत्रैव चतुःपाठिपलं मुख्यममंत्रतत्रकारयेत् ॥ अथ वारिशपलं वापि पञ्चवारि शतिरेव वा
 अमंत्रपात्रं ॥ अत्रामंत्रचभाजनामित्याभिधानात् ॥ तच्च सुवर्णादिधातुघटितं यथा विभवं बोध्यमिति वीरमित्रोदये नि-
 र्णयसिधौ कृत्यरत्नावल्यां तु कार्त्तस्य मयमित्युक्तं ॥ तथा ॥ एवं सुघटितं कार्त्तं कांस्याभाजनमुत्तममिति शास्त्रांतरसंवादात्
 पंचविंशतिरिति पञ्चविंशतिपलं ॥ निघाय पाथ संतत्रप्रथमं पृदलं लिखेत् ॥ तत्र पाथे ॥ पृद्वस्य कृणिकायां तु कर्पमात्रं
 सुवर्णकं ॥ तदभावे तद्वैवातद्वैवातुकारयेत् ॥ भूमौ तु तडुलैः शुद्धैः पृथ्व्या पृदलं शुभं ॥ अमंत्रस्थापयेत्तत्र ब्रह्म
 विष्णुशिवात्मकं तत्र पाथे ॥ तेषां पूजा तु कर्तव्या ॥ श्वेतमाल्यैः सुशोभनैः ॥ वस्त्रादिभिरलंकृत्य ब्राह्मणाय निवेद-
 येत् ॥ तत्र मंत्रः ॥ सुवर्णपाथसामंत्रयस्माद्वतत्रयमयं ॥ आवयोस्तारकयस्मात्तद्वाणद्विजेत्तम ॥ समुद्रमे-
 खलां पृथ्वीं संभ्यं दवां तु यः फले ॥ तत्फलं भते मर्त्यः कृत्वा दनिममंत्रकं ॥ अमंत्रकं पात्रं दानं आवयोस्तारकमिति
 प्रतिग्रहोदयाभावउक्तः ॥ महोदयं चाह ॥ ब्रह्माण्डपुराणे ॥ पातस्य तः पूर्वभागस्त्वमग्नीं श्रोणमिधेभस्करस्यो-
 दये च ॥ भाने वारपुण्यमर्द्धोदयः स्याच्च द्विवारं तन्महापुर्वमाहुः ॥ महापुर्वमहोदयं प्राहुः ॥ अत्र्यं दपि स्कंदपुराणे अर्द्धो-
 दयव्रतं ॥ अगस्त्य उवाच ॥ ॥ भगवत्स्वप्नसादेन श्रुतं यत्र तविंस्तरं ॥ अर्द्धोदयं तु मेव हि दुर्लभं सर्वराचरे ॥ जी-
 वितं प्राणिनां पुण्यं यद्विचरदसिंप्रभो ॥ कथं कार्यं कृतोक्तिर्यत्फलं कथं यपण्मुखं ॥ स्कंद उवाच ॥ श्रूयतां पुण्यवोचोयं

दुर्लभोद्धोदयाक्षयः ॥ १ ॥ देवतिर्यङ्मनुष्याणां दुःप्रापः सर्वकामदः ॥ माघमायां व्यतीपाते आदित्ये विष्णुर्देवते ॥ अ
द्धोदयंतमित्याहुः सहस्रार्कग्रहेः समं पुराकृतं वासिष्ठेन जामदग्न्येन मुव्रतः ॥ सनकाद्यैर्मनुष्यैश्च दृष्टं भवति कुंभजः ॥ दां
नानां यज्ञतीर्थानां फले येन कृतं भवेत् ॥ ससागराधरा तेन सप्तद्वीपसु मन्विता ॥ दत्तास्यात्सर्वभावने येन चाद्धोदय
कृतः ॥ गंगगयाप्रयागे पुष्करत्रितये तथा ॥ मानसादिपुतीर्थेषु तृण्यस्त्रानंदानतः तत्समं वानवा विप्रव्रते नानेन ॥
कुंभज ॥ अभ्येधायुतं चेष्टमिष्टापूर्तं चैतः ॥ अर्द्धोदयं कृतं येन त्विष्टविधिदृष्टेन कर्मणा ॥ वाचिसत्यं गृहे लक्ष्मीः संतति
श्चानुपायिनी ॥ आयुर्ग्रंथो हि विपुलं व्रतकर्त्ता फलं लभेत् ॥ इन्द्राग्निमल्लोके पुनिर्ऋतेरप्यपां पते ॥ वायोः कुबेरस्येशस्य
लोकैः पुमुकृती प्रभो ॥ वसेच्चंद्राकं लोकं पुलोकपालैश्च सवितः ॥ गोकोटिदानाद्यत्पुण्यं क्षेत्रं तर्था निवासिनां ॥ अर्द्धोदय
स्य पुण्यस्य कलां तां हि तिपोडशीं ॥ भूलोकाधिपतिश्च भुवोलोकाधिपस्तु सः ॥ स्वर्लोके राजानां चतपो लोके न्यवे
श्वरः ॥ महर्लोकैव सैन्नित्यं यावदिन्द्राभ्युदयं ॥ ततो हिरण्यगर्भस्य पुरुषो व्रतकारकः ॥ अर्द्धोदयं प्रभावेन ब्रह्मलोकैव से
न्नरः ॥ तथामानिनतस्याथ रुद्रमूर्त्तिं धरो भवेत् ॥ शिवलोकैः गणैः पूज्यो देवराजसमन्वितः ॥ वसेच्छ्रेणमानेन व्रतस्या
स्य प्रभावतः ॥ ततो विष्णुस्वरूपेणैत्रिलोकयाधिपतिर्भवेत् ॥ शंखचक्रगदाधारी वनमाली हरिः स्वयं ॥ व्रतप्रभावात् ल
क्ष्मीशो देवो नाद्रायणे भवेत् ॥ अगस्त्य उवाच ॥ स्कंदकेन विधानेन कर्तव्यं व्रतमुत्तमं ॥ अर्द्धोदये मनुष्याणां जीवितुर्दुर्ल
भं भुवि ॥ स्कंद उवाच ॥ कृतं कृतं वासिष्ठेन त्रेतायां रघुणाकृतं ॥ द्वापरधर्मराजेन कलौ पूर्णोदरेण तु ॥ १ ॥ अन्यैर्देवमनुष्यैश्च
नेत्यैश्च द्विजसत्तमः ॥ कृतं महर्द्धोदयं सम्यक्सर्वकामफलप्रदं ॥ माघमासे कृष्णपक्षे पंचदश्यां रेवर्दिने ॥ वैष्णवेन तु ऋक्षेण
व्यतीपाते न दुर्लभं ॥ पूर्वोक्ते संगमिस्त्रात्वो शुचिर्भूत्वा समाहितः ॥ सर्वपापविशुद्धीनि यमस्थो भवेन्नरः ॥ तत्र मंत्रः ॥ त्रि
देवत्वं त्रतं देवाः कारिष्ये भुक्तिमुक्तिदं ॥ भवंतु सन्निधौ मे यत्र शोभेद्देवास्तथा ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानां सौवर्णपलसंस्थया

कर्त्तव्यार्चास्तद्वर्द्धनतद्वर्द्धनब्राह्मिणः । अर्चोऽप्रतिमासार्द्धशतत्रयं शोभोद्गोणानां तिलपर्वतः । कर्त्तव्यो विष्णुच्छ्रा-
भ्यां गिरीपूर्वोक्तसंस्थया । शंभुरत्र ब्रह्मा । शल्यत्रयं ततः कुर्यादुपस्करसमन्वितं । देवानां त्रयमुद्दिश्य कर्त्तव्यं भक्ति-
तस्तदा । ब्रह्मविष्णुशिवं त्रैलोक्यं तदुत्तुंगवां त्रयं । हिरण्यं भूमिधान्यादिदानं विभवसारतः । दातव्यं श्रद्धयोपेतं ब्रा-
ह्मणेभ्यः प्रयत्नतः । मध्याह्ने तु नरः स्नात्वा शुचिर्भूत्वासमाहितः । तिलपर्वतमध्यस्थं पूजयेद्देवतात्रयं । तत्रादौ पूजामं-
त्राः । नमो विभ्रसृजे तुभ्यं सत्सत्प्राप्तिरमोष्ठिने । देवाय देवपत्ये ज्ञानानां पतये नमः । इति ब्रह्मपूजा । अथास्यांगपूजा ।
उर्ध्वब्रह्मणे नमः पादयोः । प्ररमेष्ठिने नमोजंघयोः धात्रे नमोजान्वोः । हिरण्यगर्भाय नमज्जर्वाः । वेधसे नमो गुह्ये
पद्मोद्भवयानमो हस्तयोः हंसवाहनाय नमः । कटिदेशे । शतानंदाय नमो वक्षसि । सावित्रीपतये नमो वाक्त्रोः ऋग्वे-
दाय नमः पूर्वमुखे । यजुर्वेदाय नमो दक्षिणमुखे । सामवेदाय नमः प्राश्निमास्ये । अथ वेदाय नम उत्तरास्ये
चतुर्विंशकाय नमः शिरसि । लोकपालाय नमः । सर्वांगेषु । ततः । इन्द्राय नम इत्यादिलोकपालपूजापूर्वादिदिक्षु विदि-
क्षु च । अथ प्रार्थना मंत्रः । ॥ हिरण्यगर्भं पुरुषं प्रधानाव्यक्तरूपवान् । प्रसादं सुमुखो भूत्वा पूजां गृह्णतमोस्तुते
॥ इति ब्रह्मपूजा ॥ नारायणजगन्नाथनमस्ते गरुडध्वज । पीतांबरनमस्तुभ्यं जनार्दन नमोस्तुते ॥ अथांग-
पूजा । ॥ अन्ताय नमः । पादौ पूजयामि । गोविंदाय नमोजंघयोः । मुकुंदाय नमोजान्वोः । विश्वरूपाय
नमज्जर्वाः । ब्रह्मन्नाय नमो गुह्ये । पद्मनाभाय नमोजान्वोः । भुवनोदाराय नम उदरे । कौस्तुभवक्षसे नमो वक्षसि । चतुर्भु-
जाय नमो वाहुषु । विश्वतो मुखाय नमो वदने । सहस्रशिरसे नमः शिरसि । ततः प्रार्थना । आदित्यचंद्रनयन-
दिग्वाहो दैत्यसूदन । पूजां दत्तामयाभक्त्या गृहाण करुणाकर ॥ इति विष्णुपूजा ॥ महेश्वरमहेशाननमस्तोत्रिपु-
रंतक । नमोजीमूतकेशाय नमस्तेष्टपमध्वज । ततो गपूजा । ईशानाय नमः पादयोः । चंद्रशेखराय नमोजंघयोः । पशुप-

तपुनमजर्वोः॥ उमाकांतायनमोगुह्ये ॥ नीललोहितायनमोनाभौः ॥ कृत्वासेनमउदरे ॥ नागोपवीतिनेनमोव
क्षसि ॥ योगिरूपायनमोवाक्षोः ॥ नीलकंठायनमः ॥ कंठे पंचवक्त्रायनमोमुखेषु ॥ कपटिनेनमोमौली ॥ ततः प्रार्थनां अधक्री
रे प्रमेयात्ममोलोकांतकायच ॥ पूजादंतांमयाभस्यारुहाणवृषभध्वजः ॥ इति ॥ शिवपूजाक्रमः प्रोक्तो ॥ १ ॥ मंत्रैरेतैः प्र
पत्तः ॥ आचार्यपूजयेद्भक्त्या वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ हस्तमात्राकर्णमात्रापीठछत्रकमंडलुं ॥ श्वेतवस्त्रयुगं देयं ब्रह्म
ऐ सद्मूर्तये ॥ पितवस्त्रयुगं विष्णोर्लोहितशंकरस्य च ॥ पंचाभ्युतेन स्रपनं पूजनं कुसुमैः स्वकैः ॥ कमलैस्तुलसीपत्रैर्वि
ष्णुपत्रैरखंडैः ॥ तत्कालसंभवे द्वौ दिव्यैः पूज्यादिवायथाक्रमं ॥ यथाशक्तिः प्रकर्तव्यं व्रतमेतत्सुदुर्लभं ॥ जीवितं प्राणि
नमेतदतिर्त्थं निश्चितं यतः ॥ अथ व्रतांगहोमस्य विधानं शृणु तत्त्वतः ॥ देवतावयमुद्दिश्य शास्त्रदृष्टेन कर्मणा ॥ प्रजा
पतये विधेयं रूपाय रुद्राय नमः ॥ इत्येतैर्नैवमंत्रेण वर्णाहं संस्थाप्य भक्तिः ॥ ततो होमं प्रकुर्वीत यथाविभव संभवं ॥ अन्न-
ये प्रजापतये स्वाहा ॥ अग्नये रुद्राय स्वाहा ॥ एवं विधश्च रुहोमः प्रजापतये न वेद तान्यन्ये विध्या
रूपेणिजातानि यद्विज्ञावभूयत्कामा मुहुमतन्नो अस्तु द्विपदे चतुष्टयं देवस्यामपंतयोरपीणां स्वाहा ॥ उद्द्वंदं विष्णुर्वि
वंकमेत्रे धानिदेयपदम् ॥ समूढमस्य पाशुसुरे स्वाहा ॥ २ ॥ अं वकं यजामहे सुगंधिपुष्टिवर्द्धनं ॥ उर्वारुकमिव बंधनान्मृ-
त्सोमं क्षीय मामृतात् ॥ ३ ॥ प्रजापतये स्वाहा ॥ १ ॥ विष्णवे स्वाहा ॥ २ ॥ रुद्राय स्वाहा ॥ ३ ॥ ब्रह्मणे
विष्णवे महो देवाय स्वाहा ॥ ४ ॥ इति पूर्णाहुत्या सर्वान्कामानवाप्नोतीति व्रतांगहोमः ॥ अथ होमावसाने तु गां
वदधात्पयस्विनीं ॥ स्वर्णशृंगीरौ प्यखुरां घंठाभरणभूषितां ॥ ताम्रपृष्ठां कांस्यदेहांसुर्वीपस्करं संयुतां ॥ सदाक्षिणां
सुशीलां तामाचार्याय निवेदयेत् ॥ तेन दत्तं हुंतं तप्तमिष्टयज्ञैः सह स्रग्धा कृतकृत्यो भवेद्विप्रव्रतस्यास्य प्रभावतः ॥ एत
त्सर्वं समाख्यातं दुर्लभं व्रतमुत्तमं ॥ अर्द्धोदयं यथा दृष्टं किमन्यच्छेत्तुमिच्छसि ॥ इति स्कंदपुराणे कर्मद्वौ दयव्रतं ॥ अथा-

स्वसंक्षिप्तप्रयोगः 'व्रतोद्यापनकामुद्याः' । तथ्यादसकात्यआत्मनआखलपापक्षयपूर्वकधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विध-
 पुरुषार्थसिद्धिद्वाराब्रह्माविष्णुशिवप्रतीत्यश्रमद्वैतयव्रतोद्यापनकरिष्ये ॥ आचार्यार्थादीन्वृत्ताभूमौदभस्ततायांसाद्ध-
 यतंत्रयद्रोणंपरिमिततिलानांपर्वतब्रह्मणे । तावत्प्रमाणमेवतिलपर्वतविष्णवे । तथाविधमेवतिलपर्वतरुद्राय ॥ अ-
 शक्तीपर्वतमेकमेवकुर्यात् । तत्रब्रह्माविष्णुरुद्राणामुवर्णप्रतिमात्रयथासभवविधाय ब्रह्मयज्ञानमितिब्रह्माणं इदं
 विष्णुरिति विष्णुः । अथकमिति शिवसंपूज्य परितइंद्रादीन्लोक्पालानामत्रैवदमत्रैश्वर्यसंपूज्य ॥ ततोब्रह्मावि-
 ष्णुशिधोर्नामूर्चिष्यंगपूजांकुर्यात् । ब्रह्मणेनमः पादौपूजयामि । हिरण्यगर्भायऊरू० परमेष्ठिनेजे० वेधसेगुह्यं-
 हंसवाहनायकाटं० शतानंदायवक्षसि० सावित्रीपतयेवाहून्० पूर्वादिचतुर्मुखेषु० ऋग्वेदायनमः० यजुर्वेदायनमः०
 सामवेदायनमः० अथर्ववेदायनमः० । चतुर्वक्त्रायनमोनेत्रेषु० कपिलायललाटे० हंसायाशिरःपूजयामि ॥ १ ॥
 अथविष्णोः० अस्तंतायनमः पादौ० विष्णुरूपायनम ऊरू० मुकुंदायनमोजानुनी० गोविंदायनमोजंघे० प्रद्युम्नायनमः०
 गुह्ये० पद्मनाभायनमः० नाभिम्० कोस्तुभवक्षसेनमः वक्षसि० चतुर्भुजायनमः बाहून्० विश्वतोमुखायनमोमुखं स
 हस्त्रसिरसेनमइतिशिरःपूजयामि ॥ २ ॥ अथशिवस्य० इशानायनमः पादौपूज० चंद्रशेखरायनमोजंघे० पशुपतये-
 नमोजानुनीपू० शंकरायनमः ऊरूपू० उमाकांतायनमोगुह्यं० नीललोहितायनमः नाभिपू० कृशियाससेनमः बाहून्०
 नीलकंठायनमः कंठं० पंचवक्त्रायनमः मुखपू० । कर्पादनेनमः शिरःपू० । ततःक्रमेणप्रार्थयेत् । नमोविश्वसृजेतुभ्यं
 सत्यायपरमात्मने० देवायदेवपतयेयज्ञानापतयेनमः १ । नारायणजगन्नाथनमस्तेगरुडध्वज० पीतांबरनमस्ते
 स्तुजनार्दनमोस्तुते० । महेश्वरमहेशाननमस्तोत्रिपुरांतक० । नमोजीमूतकेशायनमस्तेष्टपभध्वजः० ३ । ब्रह्माविष्णु
 महेशानाः कर्मणांफलेहेतवः । भक्त्यामयाकृतांपूजांयथ्क्लृप्त्वाजगदोभराः ॥ ४ ॥ इतिसंप्राप्त्य ततः सपत्नीकंब्राह्मणं

येदशास्त्रादिदमेकब्रह्मणत्रयंवाकृत्वावच्छालंकारादिभिः संपूज्य पुनरपिब्रह्मविष्णुमहेशान्पंचामृतपुरः सरतुल
 नीविल्वदिक् पूजयेत् तत आचार्यब्रह्मादिवरणंविदिकाया आग्निप्रतिष्ठाप्य सर्वतोभद्रादिसमस्तमंड
 लदेवतापूजाते अग्निपूजनंकृत्वा अन्वाटध्यात् ब्रह्मविष्णुमहेशान्घृताकतिलद्रव्येणप्रतिदेवतंसहस्रसंख्याकाहु
 तिभिर्लोकपालान्मंडलेदेवताश्चैकैक्याहुत्यायक्षे एवंहोमसमाप्य ततास्तिलपर्वतसहितंप्रतिमात्रयसयुतंदद्यात्
 उतत्सदित्यादिदेशकालौसंकीर्त्यकोटिसूर्यग्रहसमे अब्बोदयपर्वणिशैलवनसप्तसमुद्रादिसंयुतधरादानपुण्यज
 न्यसमप्रफलप्राप्तिद्वारासूर्यचंद्रोपेन्द्रादिसमस्तलोकप्राप्तिपुत्रपरमैश्वरपदप्राप्तये अब्बोदयपूर्वोक्तसमस्तफलप्रा
 प्त्यर्थंतिलपर्वतमध्यस्थदेवतात्रयमूर्तिं - सोपस्करा अत्रभूततापवेदविदब्रह्मणायदातुमहमुत्सृजे । ततः प्रा
 र्थना ॥ तिलपर्वतमध्यस्थब्रह्मविष्णुमहेश्वराः दहतुपातकंसर्वपच्छतुममंसततिमित्युक्तादद्यात् ततोदानस्य
 सागतार्थं रक्तकृष्णश्वेतवर्णसुरभित्रय शय्यादिकं आचार्यायदद्यात् अत्रहोमद्रव्याणिपलाशसमित् च
 रुतिलान्यानि ब्रह्मण अश्वत्थसमित्तिलपायसानिविष्णो चर्वाज्यव्रीहय शंकरस्य ततोभूमौ ध्वेतंतुलैः
 कल्पिताष्टदलोपरिपायसंपूर्णंकास्यपात्रसमुपे ब्रह्मणायसंपूज्यदद्यात् तत्रमंत्रः सुवर्णपायसामंत्रंरमा
 देतत्तत्रयीमयं आवयोस्तारकंक्षेतदग्दहाणाद्विजसत्तम एवंपात्रदानंविधाय भूशय्यादिदानंकृत्वा ब्राह्मणाशि
 पोग्दहस्वा ॥ भूयसीदक्षिणादद्यात् इतिभाविविष्योत्तरोक्तमर्द्धादयदानव्रत अस्यामेवमाघमायां सावित्रीसहि
 तं ब्रह्माणपूजयित्वानवनतिधेनुदद्यात् तदुक्तेहमर्द्धाभविष्योत्तरे अमायांमाघमासस्यपूजयित्वापितामह
 गायत्र्यासहितेदेवेदेवदेवागभूषितं नवनीत-धीधेनुंफलैर्नानाविधैर्युतां सहिरण्यांसवस्त्राचत्राह्मणायनिवेदये
 त् कीर्तयेत्प्रीयतामेत्र पद्मयोनिः सनातनः स्थानंस्वर्गंथपुतालेयन्मर्त्यैकिचिदुत्तमं तदुवाप्नोत्यसंदिग्ध

यन्मार्गैः। असादतः। यानि चान्यानि दानानि दीयते सुबहून् यपि युगादिपुमहाराजश्रक्षयाणि भवति हि। विच
 रीने स्वशस्त्रायो दृढातिस्वरूपकबहु तदप्र्यक्षयतायातिनात्रकार्यविचारणा। वित्तानुसारस्त्वदद्याद्वनीया
 नेद्वेनोद्युवं भूद्विरण्यगृहवास शयनान्यासनानि च छत्रोपानहयानानि दयानि शुभमिच्छता एव दत्वा यथाशक्त्या
 श्रेयसिवादिजितमान् मथ्यादुं जीतसुमना वाश्यतो वधुभिः सह यत्किंचिद्वाविकपापमानसंकायिकं तथा तद्वत्स
 निनाशमायति युगादिति धिपूजनात् गीयमानो गंधर्वैः स्तूयमानः सुरासुरैः रुद्रस्यानुचरो भूत्वा रुद्रलोके ब्र
 नेन्नरः। यदीयते किमपि कोटिगुणं तदाहुः स्नानं तपो नियमनक्षयमेव चात्र स्यादक्षप्रसुगपूर्वतिथीषु राजन्वभ्रासा
 दयौ मुनिवरा इह नान्यथैव इति भविष्योचरोक्तं माघा माया युगादिति धिपूजनात् ॥ अथ माघशुद्धत्रतिपदा
 कस्य। नारदस्यै माघशुद्धत्रतिपदिवह्नि साक्षान्महेश्वरं समर्थं च्युविधानेन समृद्धो जायते भुवि। द्वितीया कृत्यम
 पितत्रैव माघशुद्धद्वितीयाया भानुरूपं प्रजापतिं समर्थं च्युयथान्यां यं पूजयेद्गंधपुष्पैः रत्नैर्गंधैस्तथा रत्नैर्षमू
 षैः स्त्रिप्रमयशक्तिः सतः पूर्णताम्रपात्रगोधूमैर्वापितुलैः समर्प्य देवभक्त्यैव समर्पितं देइद्विजे। एवं कृतं व्रते विप्रसा
 तात्सम्यै देवीदितः दुरासदो दुराधर्षो जायते भुवि मानवः इह कामान् वरान् भुक्त्वा यात्येते ब्रह्मणः पदं सर्वदेवस्तुतो
 भीक्षुः विमानवरमास्थितः माघशुद्धतृतीयायां ललितासौभाग्यसुदरीतं नारदीये माघशुद्धतृतीया
 यां पूज्यासौभाग्यसुदरी पूर्वोक्तेन विधानेन नारिकेलार्घ्यदानतः प्रसन्नादिशति स्वीयं लोकतुल्यमुपैषिता अस्यावि
 धानकथा भविष्योचरे युधिष्ठिर उवाच अथ एच्छामि भगवन् त्रतं द्वादशमासिकं ललिताराधनं नामासमासक्रमेण च
 श्रीकृष्ण उवाच शृणु षण्डवत्येतेन यथाष्टपुरातनं कैलासां शिखरे रम्ये बहुषु षण्डपलताद्वते शंकरस्य महोदये व्यासं
 वाटकुरु सत्तम सचूतपल्लवपुते चंपकाशोकभूपिते कदंबकुलामोदवशीकृतमधुव्रते मयूरवसंधुष्टराजहंसे

पशोभिते मृगक्षेगजसिंहशशास्वामृगगणावृत गधवयश्चदवार्पसिद्धकिन्नरपद्मगैः तपस्विभिर्महाभागैः से
 व्यमानंसमतत सुखासीनमहोदेवं भूतसंघे समावृत अप्सरोभिःपरिवृतमुमानत्वेदमब्रवीत् ॥ उमोवाच ॥
 भगवन्नेदं देवशशूलपाणिवृषध्वज कथयस्वमेहेशान तृतीयाव्रतमुत्तम सौभाग्यलभतेयेन धनपुत्रान्पशुसुखं
 नारीरूपंशुभंस्त्रगेमारेग्यंश्रियमुत्तमां एवमुक्तोदयितयाभार्ययाप्रीतिपूर्वकं विहस्यशकर'प्राहृक्रिव्रतेनतवश्रिये
 धेकामात्रिपुलोकैपुदिव्यप्रीमांतरिक्षजा सर्वेपितैतवायत्तायस्यास्तहंपतियतः उमोवाच सत्यमेतत्सुरेशान
 त्वचित्पुष्टमदुर्लभं किंचित्तुभुवनभोगभूयणेशशेभूषण भक्त्यास्त्रियोहिमादेवप्रयुंजंतिशुभाभुवि सुरूपा' सुभगा
 काश्चिद्गुत्रावहुपुत्रिकाः सुशीलास्तपसाकाश्चिच्छ्रूभिःपीडिताभृश शौचाचारसमायुक्ता नरोचेतथकस्य
 चित् एववहुविधेदुःखैः पीडयमानाश्चदारुणैः शरणंमांप्रपन्नास्ता कृपाविष्टाततोप्यहं येनता' सुख
 संभोगरूपलाघण्यसंपदा पुत्रैः सौभाग्यविनोदैर्गुंका स्युः सुरसत्तम तन्मेकथयत्येनव्रतानामुत्तमं व्रतं
 ईश्वरउवाच माधेनासितपक्षेदृतीयायांचतत्त्वतःमुखं प्रक्षाल्यहस्तौचपादौचैव समाहितः उपवासस्यनियमंदंतश्च
 वनपूर्वक मध्यह्निउत्तान्तानतिलैरामलैकस्तथास्नात्वोत्थियजलाच्छुद्धेवाससीपरिधायच सुगंधैःसुमनोभिश्चप्रभू
 तैःकुंकुमादिभिःअर्चयंतुसदादेवीभक्त्यात्वांभक्तवत्सलां कर्पूराद्यैस्तथाधूपनैर्घौ'शर्करादिभिः'यदृच्छालाभसंपन्नै
 धूपदीपार्चनादिभिः ततः सायं गृहीत्वातु प्रतीच्छेदघटिकांतथा पात्रेताम्रमेयशुद्धजलाक्षतादिभिश्चिते सहिर
 ण्यद्विलंकृत्यामिप्रपूर्वसमाधिना शिरसिप्रक्षिपेत्तथध्यायंतमिनसोप्सितं ब्रह्मावर्त' समाख्यातोब्रह्मयेनिनिवि.
 निर्गतः 'भद्रेचराततोदेवी ललिताशंकराप्रिया गंगाद्वारेहरंप्राप्तागंगाजलयवित्रता सौभाग्यारोग्यपुत्रार्थम
 चैवदृष्टव्यमे' आयाताघटिताभद्रेप्रतीछस्वनमोनमः दत्त्वाहिरण्यतस्मैप्राशयितकुशोदकं आचम्यप्रयता

भूत्वाभूमिस्थाक्षपयेत्क्षणं ध्यायमानामुदादेर्विहरतिभविस्तरे द्वितीयेद्विपुनः स्नात्वा तथैवाभ्यर्च्यपार्वतीं यथा
 शतंयाद्विजान्पूज्यततोभुंजीतवाग्यता एवंपुत्रप्रथमेमासिपूजनीयातुकालिका द्वितीयेपावतीनामदृतीयेशंकरप्रिया
 चतुर्थेगिरिजादेवीपंचमेहरवस्त्रभा दक्षस्यदुहितापृष्ठेनाकीसप्तमेस्मृता मृडानीचाष्टमेमासिगौरीतुनवमेस्मृता
 दशमेमासिविस्त्यातादेर्वीसौभाग्यदायिनी उमात्वेकादशेमासिगौरीतुद्वादशीपरा कुशोदकंपय सर्पिणोमंत्रगोम
 र्यंफलं निवपत्रंकटकारीवचाशृगोदकंदधि पंचगव्यंतथागो रंप्राशनानिक्रमादमी मासिमासिस्थिताह्यवमुपवास
 परायणा ददातिश्रद्धयैतानियाचकेब्राह्मणोनमे हरिद्राकुंकुमलवर्णजरिकंकुडमेवच देयैरेभिः श्रद्धयात्वं सूर्यस्थैस्तु
 व्यसिप्रिये मासिमासिभवेन्मंत्रः सौंकारोद्वादशाक्षरः उँकारपूर्विकेदेविनमस्कारांतदीपितैः एभिस्त्वंपूजितामंत्रे
 स्तुष्यसित्वंहरिप्रिये तुष्टात्वमीप्सितान्कामान्ददत्तिप्रतिपूर्वकं समाप्तेतुव्रतेतस्मिन्ब्राह्मणवेदपारंगं सहि
 तंभाषयाभ्यर्च्यैंगंधपुष्पादिभि शुभैः द्विजमहेश्वरकृत्वाउमांभार्य्यीतथैवच अन्नसदक्षिणंदद्यात्तथाशुभ्रचवाससी
 रक्तवासोयुगंदद्यात्त्वामुद्दिरयहरप्रिये ब्राह्मणेभ्रद्वयायुक्ततस्याः फलमिदं शृणु दशवर्षसहस्राणिलोकान्प्रा
 प्यप्रारूपेरान् मोदतेभर्तुसहितायथैंद्रेणशचीतथा मानुपत्वंपुन प्राप्पनवैधव्यमवानुयात् पुत्रान्भोगांस्तथारू
 पंसौभाग्यंश्रियमेवच एकपत्न्यंतथाभर्तुः प्राणेभ्योप्याधिकाभवेत् शृणुयाद्वाच्यमानंतुभक्त्यायाललितान्नं
 महाह्नेनकथितंसापितृफलभागिनी संपूज्यपूज्याललितंगयष्टांगेधौकैर्मृतघटौशिरसिक्षिपेद्या मास्व
 र्गमर्त्यललनामुलभामभूताभूत्वाधिपतिमवाप्यभुवंभुनात्किं

इति श्रीभविष्योत्तरेमाघशुक्लालिताष्टमीयाव्रतं ॥

अत्रैवरसकल्याणिनीव्रतम्

भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच अथान्यामपिवक्ष्यामितृतीयांपापनाशिनीं रसकल्याणिनिमेतांपुराकल्पयि-
द्विविदुः माघमासेतुसंप्राप्यतृतीयांशुक्लपक्षतः प्रातर्गव्येनपयसातिलैःस्नानंसमाचरेत् स्त्रापथेभ्युनादे-
वीतथैवेक्षुरसेनच पुनःपूजाप्रकर्त्तव्याजात्यधैककुमेनच दक्षिणांगानिसंपूज्यवामांगानिचपूजयेत् ललितायै-
नमः पादौ गुल्फौतद्वदार्चयेत् जंघेजानूतथाशाल्यैतथैवोरुश्रयेनमः मदनालसायैकाटिमदनार्थेतथोदरं स्तनं-
मदनवांसिन्यैकुमुदायैचकंधरं भुजंभुजाग्रमाधव्यैकमलयैमुखस्मितं भुवौललाटंरुद्राण्यैशंकरार्थेतयालकान्
मुकुटंविश्वव्यापिन्यैपुनःकात्येतयालकान् मदनार्थैललाटंतुमोहनार्थैपुनर्भुवं नेत्रे तथा धिदारिण्यैपुष्ट्यैचवदनंपुनः
उत्कांठिर्नैतथाकंठममृतार्थैचकंधरां रंभायैवामबाहुंचविशोकायैचदक्षिणं हृदयंमन्मथारिण्यैवामदेव्यैजग-
च्छिष्यै आनंदनार्थैनंदार्थैसुभद्रार्थैनमोनमः एवंसंपूज्यविधिवद्विजदांपत्यमर्चयेत् भोजयित्वाभोजनमधुरेण
विमत्सरः सलङ्कंकवारिकुंभंशुछांवरयुगावृतं दत्त्वासुवर्णकमलंगंधमाल्यैर्यार्चयेत् प्रीयतामत्रकुमुदागृ-
ह्णीयाच्छ्रवणव्रतं अनेनविधिनादेवीमासिमासिसमर्चयेत् लवणवर्जयेन्माघेफाल्गुनेचगुडंपुनः तुवराजंतथा
चैत्रैवर्ज्यचमधुमाधवे यावंकज्येष्टमासेतुह्यापाढेजीरंकंतथा श्रावणेवर्जयेत्क्षीरंदधिभाद्रपदेतथा धृतमाश्वयुजं
चैतुर्द्वैवर्ज्याचप्राजिका धान्यकंमार्गशीर्षेतुषैपिवर्ज्याचशर्करा व्रतीतुकरकान्पूणांन्नेपावेमासिमासिच दद्याद्
नैकालेवेलार्याभक्ष्यपात्रेणसंयुतान् लङ्कान्वडकांश्चैवसंयावमथपूरिकान् घातिकाघृतपूराश्रगुडपूणींश्रमं
डुकान् क्षीरंशाकंचदध्यन्नामडयोशाकचर्तकाः माघादौक्रमशोदद्यादेतानिकरकोपरि कुमुदामाधवीगौरी

रं भाभद्राजयाशिवाः । उमासतीशचोतद्वन्मंगलारतिलालसा क्रमान्माघादिस्वर्धप्रयतामितिकीर्तयेत् सर्वे
 त्रपंचगण्यंचप्राशनेसमुदाहृतं उपवासीभवेन्नित्यमशकोनकमिष्यते पुनर्माघेचसंप्राप्तेसाक्षसूत्रकमंडलुं तद्व
 द्वेमिथुनं शुं सुवर्णस्यसितावरं सवस्त्रभाजनंद्याद्भुव, नोप्रायतामिति अनेनविधिनायस्तुरसकल्याणिनी
 व्रतं ॥ कुट्योत्ससर्वमपेभ्योस्तक्षणादेयमुच्यते भव, वंदसहं तनुदुःखीजायतेकचित् आग्निष्टोमसहस्रेणय
 क्लृप्तदमाश्रुयात् । नरीचकुरुतेवातुकुमारिवायुधिष्ठिर विधवावावराकोवासापितः फलभागिनी सोभाग्या
 र्ज्यसंमन्नागौरोलोकमहीयते ॥ इति पठति चित्यं यः शृणोति प्रसंगस्तसकललुप्तमुक्तः पार्वतीलोकमेति मणिम
 मित्रं त्रराण्योददति प्रियार्थं विपुलमभिनानानाचकः स्यादमेधः ॥ इति भाविष्योत्तरसकल्याणिनीमाघशुक्ला
 तृतीयव्रतम् ॥ अस्यप्राग्मेवगौरीरततायात्रतमाचरंति शिष्टाः माघशुक्लतृतीयायांकन्यासम्यग्वरार्थिनी प्रातः
 स्नात्वा त्रैयङ्गौरीपुष्पनैवेद्यचंदनीः मत्स्यपुराणे माघेमासतुर्चैत्रवागुदधेनुप्रदो भवेत् गुडव्रतं तृतीयाचांगौरी
 लोकमहीयते गुडव्रतो गुडमात्रदानपरः भविष्यपुराणे माघेमासितृतीयाचांगुडस्यलयणस्यच दानं श्रेयस्क
 रं राजन्स्त्रीणांच पुरुषस्यच गुडेन तुष्यते देवी लवणेन महेश्वरः इत्सुमामहेश्वरप्रीतिकरं गुडलवणदानव्रतं अथ
 माघशुक्लचतुर्थीकृत्यान् माघशुछचतुर्थीवरदास्याकुंदचतुर्थीति च हेमाद्रौ निर्यामते चोक्तं कुंभाकंतिप्रशस्ता-
 साप्रदोपव्यापिनी ग्राह्या अत्र कुंदपुष्पैः शिवमम्यर्च्य नरोनकभोजी श्रियमाप्नोति तदुक्तं कूर्मपुराणे कुंभशुक्ल
 चतुर्थीतुं कुंदपुष्पैः सदाशिवं संपूज्य यो हिनकाशीसप्राप्तोति नरः श्रियमिति अस्यामेव ब्रह्मपुराणोक्तं गौ
 रीचतुर्थीव्रतं उमाचतुर्थीमाघेनुशुलायां योगिनीगणैः प्राह क्षयित्वासृष्टाचभूयः स्वांगात्स्वर्के गुणैः ससृ
 जुः सहितायस्मात्तस्मात्सोकासतीपुरा तस्मात्सातव्रतसंपूज्या नरेः स्त्रीभिर्विशेषतः कुंदपुष्पैः प्रयत्नेन स

स्वयम्भुक्त्या समाहितैः । कुंकुमालक्तकाभ्यां चरकसूत्रैः सकुण्डकैः । अर्घ्यैः पुष्पैस्तथा धूपैर्वालिभिरेव च गुडाद्रि-
 क्रास्यां प्रयसालवेणेनथ पालकैः पूज्यास्त्रियश्चाविधवास्तथा विप्रारस्तुलोचनाः । सौभाग्यवद्भयं पश्चाद्भोक्तव्यं
 ब्रधुभिः सहैतिकुण्डकैर्मृदा विविशैरित्यर्थः । आविधवा इत्यनेन सधवाः कुमार्यश्च संगृहीता इति गौरीचतुर्थो व्रत-
 द्रवीपुष्पशेषैर्विकुण्डचतुर्थोऽयुक्तं । माघमासे तु संप्राप्ते चतुर्थी कुण्डसंज्ञिता उपोष्य सासुरश्रेष्ठतोरान्यं भविष्यति
 सेवीं पद्मारसंयुक्तं सर्वोपस्करमाहरेत् पुष्पपत्रफलनालकंदमूलानि यानि च वन्यानि चैव धान्यानि तद्दद्यानि विशेषतः
 त्वक्कुट्टारत्वारुवीजानि नवानि पक्ष्यानि च वलभद्रवल्गुभंशकं लवणं गुडशर्करा खंडजीरकं कुरंतुं धान्यानि विविधा
 नि च द्वातव्यानि सुरश्रेष्ठकन्यकानां तु भक्तिः अर्घ्यपात्रं तथा भांडं मृगयानि विशेषतः उद्दिश्य दापयेद्देवीं प्रीयतां मे स-
 दा इति । अनेन विधिनाराकसौभाग्यपुत्रसंतातिः वर्द्धते नात्र संदेहो नान्यथां समभाषितं इति देवीपुराणोक्तं कुण्डच-
 तुर्थो व्रतः । माघशुक्लचतुर्थी बुद्धिपूजा काशीरं दे इयमेव तिलचतुर्थी त्युच्यते माघशुक्लचतुर्थी तु नक्तं त्रत परायणाः
 धेव्यं बुद्धिर्मर्चयति ध्व्याः स्मरं सुरद्रुहां विधाय वार्पिकां यात्रां चतुर्थी प्राप्य तापसीं तपोमाघस्तस्येयं तापसी चतुर्थी
 सुधाम् । शुक्लशुक्लतिलैर्वध्याः प्राश्याल्लुङ्कान् व्रती तां यात्रां नात्रयः कुर्यान्नैवेद्यं तिललङ्कैः उपसर्गसहस्रैस्तु
 सहं तदधो ममाज्ञया होमं तिलाभ्यद्रव्येण यः करेभ्यस्ति भक्तिः तस्यां चतुर्थी मंत्रज्ञस्तस्य मंत्रः प्रसेप्सतीति तथा च
 माघमासे चतुर्थी तु तस्मिन्काले उपोषितः अर्चयित्वा तु यो देवीं जागरंतत्र कारयेदिति त्रिस्थलीसेतौ लगेपि तिथि
 तत्वे भविष्योत्तरे । माघशुक्लमधिकृत्योक्तं चतुर्थी वरदानां तस्यां गौरीं सुपूजिताः सौभाग्यमजलं कुर्याच्चतुर्थी
 श्रीरपि धियमिति । माघशुक्लचतुर्थी शांतिचतुर्थी व्रतं भविष्योत्तरे सुमंतुरुवाच । माघे भसितया शुद्धया चतुर्थी
 महीपते । सा सर्वशांतिदानित्यं शांतिं कुर्यात्सदैव हि स्नानं दानं वालिकर्म सर्वमस्यां कृतं विभो । भवेत्सहस्रगुण

नप्रसादादंतिनः सदा, दंतिनैर्गणेशस्य कृत्वापवांस्यस्तस्यापूजयेद्विघ्ननायकं तस्यहोमादिकं कर्म भवेत्साह
स्त्रिकल्पः लवणगुण्डपूषांश्रुधृतकांस्त्वथभारत दत्त्वाभक्त्यैवविघ्नेशफलंसाहस्त्रिकंलभेत विशेपतस्तथारा
जन्पूजयेत्स्वगुरुन्तप गुडलवणधृतैर्वारसदास्यांकुरुनंदन इतिभविष्योत्तरोक्तंशांतिचतुर्विंशतं नारदीयेपि इदं
गौरीव्रतंविप्रसौभाग्यारोग्यवर्द्धनं प्रतिवर्षंप्रकर्तव्यंनारीभिश्चनरैस्तथा दुर्द्धिव्रतंपरैः प्रोक्तंकश्चिंकुंडव्रतंस्मृतं
ललिताव्रतमित्यन्यैः शांतिव्रतमथापरैः स्नानंदानंजपोहोमः सर्वमस्यांकृतंनरैः भवेत्सहस्रगुणितंप्रसादाहं.
तिनःसदेति ॥ * ॥ माघशुक्लपंचमीश्रीपंचमी गायत्र्यतेदयंपूर्वाग्राह्या हेमाद्रिमतंपरा तत्रमदनसंपूज्यवसं.
तोत्सवारंभः कार्य्यइतिनिर्णयामृते अतएवयंवसंतपचयीतिभट्टोजिदीक्षिता अत्रादौरतिकामपूजनंश्रीपूजापू
र्वकृत्वाततोवसंतोत्सवारंभः कार्य्यः पुराणसमुच्चये माघेमासिसुरश्रेष्ठशुक्लायांपंचमीतिथौ रति
कानौतुसंपूज्यकर्तव्यः सुमहोत्सवः दानानिचप्रदयानिकर्तव्यः सुमहोत्सवः तथाश्रीपूजनंकार्थ्येति
नतुष्यतिमाघवइति तिथितत्त्वमविष्योतरे माघशुक्लमधिकृत्य चतुर्थीवरदानामतस्यांगौरीसुपूजिता
सौभाग्यमंतुलकुर्व्यात्पंचम्यांश्रीरपिअियं हेमाद्रौभविष्ये माघशुक्लचतुर्थीतुवरमाराध्यचअियः पंचम्यां
कुंदकुसुमैः पूज्याकुर्व्यात्समृद्धये अथरतिकामयोर्ध्यानं हेमाद्रौ शुभारति प्रकर्तव्यावसंतोत्सवलभूपणा नृत्य
मानाशुभदेविसमस्ताभरणैर्युता वीणावादनशीलाचदकपूर्वाचिता कामदेवस्तुकर्तव्यारूपेणाप्रतिमोभुविश्र
ष्टवाहुः सकर्तव्यः शंखपद्मविभूषणः चापवाणकरश्चैवमदाद्रौचितलोचनः रतिः प्रीतिस्तथाशक्तिर्मदशक्तिस्तथा
ज्ज्वलाचतस्त्रस्तस्यकर्तव्याः पत्न्योरूपमनोहराः चत्वारस्तुकरास्तस्यकार्थ्याभार्यास्तथोपगाः केतुश्चमकरः का
र्य्यः पंचवाणमुखोमहानिति अत्रश्रीपूजनंमार्गशुक्लपंचम्योक्तमनुसंधेयं ॥ इतिमाघशुक्लाश्रीपंचमीविसतपंचमी

कृत्यः माघशुक्लपष्टीअरुणाख्योक्तानारदयि माघमासेसितापष्टीसारुणाख्यास्मृताशुभा तस्यामरुणमभ्य
 च्यविष्णुरूपंसनातनं रक्तैर्गंधांशुकैः पुष्पै नैवेद्यैः पुष्पधूपकैः सम्यगभ्यर्च्यविधिव द्यदत्राविलिखेन्नरः
 ततश्चायनतौभूयात्सोदतेतत्प्रसादतः इयंमंदारपष्टी भविष्योत्तरे ॥ * ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिसर्वपापप्रणाशिनो सर्वकामप्रदांपष्टीनाम्नामंदारसंज्ञितां माघस्यमलपक्षेपंचम्यालं-
 घुशुद्धनरः ॥ दंतकाण्टततः कृत्वास्वेपद्रुमैजितेद्विधयः सर्वभोगविहीनस्तुषष्टीमुपवसेन्नरः प्राप्यानुज्ञां
 द्विजैः पृथग्मंदारंप्राशयेन्निशि मंदारोरजार्कवृक्षः ततः प्रातः समुत्थाय कृतस्नानः पुनर्द्विजान् संपूज्य
 संहतं कृत्वा मंदारकुसुमाष्टकं सौवर्णपूषणतद्वत्पद्महस्तं सुशोभनं पद्मकृष्णतिलैः कृत्वा त्राघपत्रदलाष्टकं पु-
 न्यमंदारकुसुमैर्भस्करायैति पूर्वतः नमस्कारेण तद्वत्सूच्यर्थायेत्यनलेदले दक्षिणे तद्वदकार्ययज्ञं शायचने ऋते
 पश्चिमे वै सुधाघ्नेति वायव्येयं च भांडवे कृष्णयोत्तरतः पूज्य श्रान्दये शानकेदले कार्णिकार्यांच पुरुषं पूज्य सर्वान्म
 नार्हिरः शुक्लवस्त्रैः समावेष्ट्य मक्ष्य माल्यफलादिभिः एवमभ्यर्च्य तत्सर्वमुपाध्याये निवेदयेत् भुंजीत तैललवणे
 कारयतः प्रादुर्मुखो निशि अनेन विधिना सर्वसप्तम्यां मासिमासि च कुर्यात्संवत्सरं यावद्विंशत्यविवर्जितः
 एतदेव ब्रतं तितु विधाय कलयोपरि रावियुक्तं द्विजैर्द्रायदातव्यं भूर्तिमिच्छता रावियुक्तं सौवर्णं रावियुक्तं मित्यर्थः नमो
 मंदारनाथाय मंदारभवननाय च त्वं रवेतारय स्वास्मान्नास्मात्संसारसागरात् विधिनानेन यः पष्ठामंदारं भवसंज्ञितां
 द्विपां मासु मुखौ त्वो मृतः स्वर्गं गृहीयते इमामघोचपटलध्यातो द्वांसनदीपिकां प्रगृह्य गच्छन् संसारगतायां
 न संखेन्नरः मंदारपष्टीं विख्यातं वांछितार्थफलप्रदां यः पठेच्छृणुयाद्वापि सोऽपि पापैः प्रमुच्यते पष्ठामघोचप
 तिलं प्रकजकार्णिकार्यां संपूज्य नमस्कारं महासुखं पुण्यैः यत्राश्रुवंति पुरुषान् हितुं कदाचिद्भो भूहि रण्यतिलदाः फ

लमाप्नुवन्ति इतिभविष्योत्तरेमाघशुक्लामंदारपष्ठोव्रतम् ॥ अथमाघशुक्लसप्तमीकृत्यानि नारदीये माघस्यशु-
क्लसप्तम्यामचलार्यव्रतंस्मृतं त्रिलोचनाजयंतीयसर्वपापहरास्मृता रथास्यांसप्तमीचैयं चक्रवर्तीत्वदायिनी
अस्यांसमर्चयसविनु प्रतिमांतुहैमहिमाम्बराश्वरथगतुदत्तेस्सहेमां योभावभक्तिसहित संगतोहिलोकंशंभो प्र
सादतइहापिभुक्तभोग भारकरीसप्तमीचैयकोटिभास्वद्रूपमा अरुणोदयेवेलायामस्यांस्नानंनिधीयते अ
कंस्यचवदर्याश्रसप्तदलानिच विधायशिरसिस्नायात्सप्तजन्माघनाशन पुत्रप्रदंव्रतचात्राहादित्य स्वयं
प्रभु योमाघसितसप्तम्यापूजयेन्माविधानत तस्याहपुत्रतांयास्येस्वांशेनभृशतोपित तस्यांजितेद्विचोभूत्वा
समुपोष्यादिवानिश पूजयेदपरैर्चाह्निहोमकृत्वाद्दिजांस्तथा दध्योदनेनपयसापायसेनचभोजयेत् अनेनविधि
नायस्तुकरुतेपुत्रसप्नमीं लभतेस्तुसत्पुत्रार्चिरायुपमनामय इयमचलासप्तमीत्रिलोचनाजयंतीयुक्तंभविष्यो
त्तरे माघस्यशुक्लपक्षेस्तुसप्तमीसात्रिलोचना जयतीनामसाप्रोक्तासर्वपापहरातिथिरिति मत्स्यपुराणे यस्यां
मन्वतरस्यादौ रथमापादिवाकर जयंतीनामसाप्रोक्ताशुक्लमाघस्यसप्तमीति सास्त्रानादावरुणोदयव्यापिनी
ग्राह्या सूर्यग्रहणतुल्यातुशुक्लामाघस्यसप्तमी अरुणोदयेवेलायांतस्यांस्नानंमहाफलमिति विष्णुक्ते दिनद्वये
ऽरुणोदयेचैपूर्वैवपण्ण्योरितियुग्मवाक्यादितिभट्टोजिदोक्षिताः अयंचस्त्रानकालोरुणोदये येमाघेस्नानंकुर्वन्तिता
न्प्रत्येव अन्यान्प्रतिमूर्योदयएव माघर्मासस्यसप्तम्यामुदयत्येवभास्करे विधिवत्तत्रचस्नानंमहापातकनाश
नामित्यपरांकेविष्णुकेरित्युक्ततन्मृग्य मदनरत्नादिसर्वप्राचीननवीनग्रंथेष्वेतद्वचनस्यानुपलंभात् तदग्रथविरो
धाच्चमाघस्नानकालस्तुसूर्योदयएव स्वमुद्रच्छतिभास्करइति माघमासेरदंत्याप किंचिदभ्युदितेरवाविति यो-
माघमास्युपसिमूर्यकराभिततेस्नानंसाचरतीत्यादि नारदीयभविष्योत्तरप्रभृतिवचनडिडिमस्यजागरूकत्वात्

तन्मात्राघस्तानं सूर्योदयेकर्तव्यं अचलासप्तमीस्नानं त्वरुणोदय एवेति सिद्धांतः यत्तु दिवोदासीये । अचलासप्त
मीदुर्गाशिवरात्रिभान्नरः द्वादशीवत्सपूजायां सुखदा प्राग्युतासदेति पृथग्युक्तमुक्तं । तथा दिपूर्वाह्णपञ्चांगिकां द्वयं
सप्तमीचपरेद्युः क्षयवशादरुणोदयात्पूर्वसमाप्यते तत्परं ज्ञेयं तत्र पञ्चासप्तमीक्षयप्रवेश्यारुणोदये स्नानं कर्तव्यं । इ
यं च प्रयोगे प्रशस्ता अरुणोदये वलायां शुद्धामाघस्य सप्तमी प्रयोगे यदिलभ्येत कोटिमुर्ध्वग्रहः समेति वचनात् । तथा
माघमासि सितपक्षे सप्तमीकोटिभास्करा कुर्व्यात्स्नानार्थं दानाभ्यामायुरारोग्यसंपद इति इदं च स्नानं तिथ्यादि
संकीर्त्य सप्तार्कपत्राणि सप्तवदरोपत्राणि च सुवर्णादिपात्रस्थितैस्तैलकुसुमैर्वाति तदीपं चाशिरसि कृत्वा द्विंश
दंडेन जलचालयित्वा भास्करं हृदये ध्यात्वा नमस्ते रुद्ररूपाय रसानां पतये नमः वरुणाय नमस्ते स्तुह र्वासानमोस्तुते
इति श्लोकं पठित्वा दीपं प्रवाहे । विसृज्य शुक्लतिलैर्गोद्वर्तनं कृत्वा स्नानं कर्तव्यं दिवोदासीये मदनरत्ने तु द्विंशदंडेन जलं चा
लयित्वा सप्तार्कपत्राणि सप्तवदरोपत्राणि च शिरसि कृत्वा वक्ष्यमाणमंत्रे स्नात्वा तिलापिष्ठमया पूर्णं मंसूर्यसं
पूज्य । विप्रोचदद्यादित्युक्तं स्नानमंगाश्रकाशीखंडे यद्यजन्मकृतं पापमया सप्तसुजन्मसु तन्मे रोगं च शोकं च
माकरो हंतु सप्तमी एतज्जन्मकृतं पापं यच्च जन्मन्तराजितं मनोवाक्कायं जयच्च ज्ञाताज्ञातं च यत्पुनः इति सप्तं वि
धंपापं स्नानान्मे सप्तसप्तिके सप्तव्याधिसर्माकीर्णहरमाकारि सप्तमीति एतन्मत्रजं पञ्चवास्नात्वा पादोदकं
नरः केशवादित्यमालोक्य नरोनिष्कलुषो भवेत् ततोऽर्घ्यं दद्यात् । संचरी रागमे प्रोक्तः अर्कपत्रैस्सवदरैर्दूवाक्षतसंच
दनैः । अष्टांगविधिना चार्घ्यं दद्यादादित्यतुष्टये अर्घ्यदानं मंत्रो मदनरत्ने । सप्तसप्तित्वह प्रीत सप्तलोकाः प्रदीपन
सप्तम्या सहितो दिव्यगृहाणां धर्षी दिवाकरोति । ततः सप्तमी प्रार्थना । जननी सप्तलोकानां । सप्तमी सप्तसप्तिके । सप्त
व्याहते कै देवि नमस्ते सूर्यमंडल इति अवसप्तमी ध्यानं ताम्रवर्णं ज्योपात्रासाहयं स्थासप्तमीमतेति । नीलकुंत

लंकटास्राजटाखंडुभूषिता इमस्थासप्तमीगौरीद्विभुजावज्रपात्रिणीति । उभयसप्तमीर्ध्यानं ततो नित्यविधि
निर्वृत्य चंद्रनेनाष्टवक्रफलविलस्यतत्कर्णिकायांप्राणवसाहितसपत्नीकाशिवसंपूज्यपूर्वादिदलेषु रवि भानुविव
स्वंतंभास्करंसवितार अर्कं सहस्रकिरणंसर्वोत्मानं क्रमेण प्रणवादिनमोतनामभिर्वह्नादिभिः संपूज्यस्वस्था
नंगम्यतामिति विसृजेत् ततस्ताघादिपात्रकांचनकर्णभरणं घृतगुडतिलपिष्टसाहितं अशक्तश्चेत्तिलपिष्टजंसं
स्याप्यस्त्वस्त्रेणाच्छाद्य पुष्पादिभिः संपूज्य ब्राह्मणैः स्वास्तिवाचनं कारयित्वा ब्राह्मणाय दद्यात् तत्रमन्त्रः आदित्य-
स्य प्रसादेन प्रातः स्नानफलेन च दुष्टदोषां गृहदुःखघ्नमया दत्तं तालकमिति ततो गुरुं संपूज्य सूर्यं ध्यायन् विप्रान्सं
भोज्यस्वयं भुंजीत इति तालकदानं ततः सप्तरथिरथं वर्णकैर्विलस्य तथा यथा शक्तिस्वर्णोदियटितं भानुस
पूज्य दद्यात् इति रथदानविधिः अत्रान्योपि विशेषः कथायां द्रष्टव्य इधं मन्वादि शुक्लपक्षस्थत्वात् पौर्वाहिकी
ग्राह्या माघस्य मलमासत्वे मन्वादि कश्चाद्भुभयत्रापि कार्यं मन्वादिकमिति पूर्वोक्तवचनात् अस्यां काशीखंडे विरो
पत्रुक्तः लोलाकैरथ सप्तम्यां स्नात्वा गंगादिसगमे सप्तजन्मकृते पापैर्मुक्तो भवति तत्क्षणादिति पद्मयोगो ध्येयः स
तिसृभवे ज्ञेयः सच निर्णयान्ते त्रेकः पठित सप्तमी चैव वारश्चेदं शुभालिनः योगोपपद्मको नाम सूर्यकोटिग्रहः सम इति
अथ भविष्येत्तरोक्ताऽचला सप्तमी व्रतकथा युधिष्ठिर उवाच अथ्रुवेण शरीरेण सुपुष्टेनापि किं फलं माधस्नानं विना
देवत्वयोक्तं यदुनदनं प्रातः स्नाना समर्थं तु शरीरयस्य देहिनः कितेन वदकरो न्यमाघे संसारं भीरुणा सौकुर्ध्या
च्छरीरस्य अवलत्वान्तेव च कथं स्त्रियः सूरूपास्युः सुभगा सुप्रजास्तथा पुण्यस्य महतश्चैव सर्वमेतत्फलं यतः
अत्राप्यासेन सुमहदं पुण्यमवाप्यते स्त्रीभिर्मोघिमम ब्रूहि स्नानमेकजगद्गुरो श्रीकृष्ण उवाच ध्रुवतां भरते अष्टर
हस्य मुनिभाषितं यन्मया कस्यचिन्नोक्तमचला सप्तमी व्रतं वेश्या चैदुर्मतीनामरूपैर्दाय्यगुणान्विता आसीत् कुरु

कुलश्रेष्ठसागरस्यविलासिनी सावसिष्टाश्रमंपुण्यं गगामगजगामिनी वसिष्ठमुनिमासीनं प्रणम्यान्तं कंधरा
 कृतजलिपुटाभूत्वा प्राहेदं जगत्तोहितं मयानन्दतनूतं नोपवासव्रतं कृतं भक्त्या संपूजितः शंभुः स्वामिन् शार्ङ्गध
 रोन च सांप्रतंतप्यमानायात्र तौ किंचिद्विशस्वमे येन तु खां वुपंकौ घादुत्तराभिवाणं व एतत्तस्याश्च बहुश श्रु
 त्वातिकरुणं वच. कारुण्यात्कथयामास वसिष्ठो मुनिस्तमः वसिष्ठ उवाच माघस्यसितसप्तम्यां सर्वकामफल
 प्रदं रूपसौभाग्यजननं स्नानं कुरुवरानने कृत्वा पश्चात्मेकं सप्तम्यां निश्चलं जलं रात्र्यं ते चालयेथास्त्वं द
 त्वां शिरसि दीपकं माघस्यसितसप्तम्यां मचलाचालितं च यत् जलं मलानां सर्वेषां स्मृतं प्रक्षालनंततः वसिष्ठ उव
 च न श्रुत्वा तस्मिन्नहनि भारत चकारेंदुमती स्नानं दानं सम्यग्यथाविधिः स्नानस्यास्य प्रभावेन भुक्त्वा भोगान्म्यथे
 ष्मिमतान् इद्रलोकैः पसरामध्ये नायकात्त्वमुपागता अचला सप्तमी स्नानकथितं ते विशांपतेः सर्वपापप्रशमनं सु
 खसौभाग्यवर्द्धनं ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सप्तमी स्नानमाहात्म्यं श्रुतं कृष्णविशेषतः सांप्रतं श्रोतुमिच्छामि विधिं
 मंत्रसमन्वितं श्रीकृष्ण उवाच एकमेकं न संतिष्ठेत्पश्चात्सप्युज्यभारकरं सप्तम्यां तु प्रतिप्रातः सुगंभीरं जलाशयं
 सरित्सरस्तडागं वा देवखातमथापि वा सुखावगाहमन्वेष्टुं सत्सर्वदूषितं व्यालां वुपक्षिभिश्चैव जलं गैर्मत्स्यक
 र्छपैः केनैकैश्चालयेत् यावत्तावत्स्नानं समाचरेत् सौवर्णे राजते पात्रे भक्त्या लां वुमये तथा तैलवर्जं स्तुदातव्या महारंज
 नरंजिता महारंजनं कौसुभं समाहितमना भृत्वा दत्त्वा शिरसि दीपकं भास्करहृदये ध्यात्वा इमं मंत्रमुदीरेयत् नम
 स्ते रुद्ररूपाय रसानांपतये नमः वरुणाय नमस्ते रुहिरि वासनमोस्तुते जलोपरितरे दीपं स्नात्वा सत्पथे देवताः च
 दर्शने न लिखेत्पद्मपत्रसंकारिणं मध्ये शिवसपत्नीकप्रणवेन समन्वितं शार्ङ्गदेलेरविः पूज्यो भानुश्चैवानलतथा
 यामेयविवस्वान्नैऋत्ये भास्करं पूजयेद्बुधपश्चिमे सविता पूज्यो तार्कश्चानि लेदले सौम्ये महस्त्रिकरणः शैवे सर्वार्त्तमेन

नमः पूज्याः प्रणवपूर्वास्तु नमस्कारयुतास्ततः पूषैः सुगंधधूपैश्च पृथक्केन युधिष्ठिरविशर्गवस्त्रसंवीतस्वस्थानं गन्स्यता
 मिति विसर्ज्यैतैः सह त्वां शौसमागम्य स्वमालयं ताद्य पात्रेयथा शक्त्या मुष्मये वाथ भक्तिमान् स्यापयेत्तिलापिष्टं च सधृतं
 सगुहं तथा कांचनं तालकं कृत्वा अशक्तस्तिलापिष्टकं संछाधरकवखणपुष्पैर्धूपैर्परथा चयेत् ततस्तं चालयेद्विप्रदद्यान्म
 त्रेण तालकं आदित्यस्य प्रसादेन प्रातः स्नानफलेन च दुष्टदौर्भाग्यदमनं मया दत्तं तु तालकं पूजयित्वा पेट्टेष्टार
 विप्रानन्यांश्च पूजयेत् ततो दिने समग्रे च भास्कराभ्यां न तत्परः ता एव च कथाः शृण्वन्नन्यावाधर्मसंहिताः पाखं
 डादिभिरालंपट्य न स्पर्शनादिकं वर्जयेत्क्षपयेत्त्राज्ञस्ततो वांधुजनैः सह एतत्ते कथितं पार्थरूपसौभाग्यकारकं
 अवचलासप्तमीस्नानं सर्वकामफलप्रदं इति पठति य इत्थं यः शृणोति प्रसंगात्कलिकलुपविनाशसप्तमीस्नान
 मेतत्तु इदमपि च जनानां यो ददाति प्रयत्नात्सुखं सदनगतो सौभाग्यो ददेत्तच्छाप्सरोभिः इति भविष्योत्तरोक्तं मन्त्रचलासप्त
 मीव्रतम् ॥ अर्धोद्यापनकौमुदीप्रोक्तं संक्षेपेण चलासप्तमीविधानं तत्र माघशुक्लपक्षां प्रातः स्नात्वा देशका
 लोत्सकीर्त्यं ममाखिलपापक्षयपूर्वकरूपसौभाग्यसर्वकामफलप्राप्तिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं मन्त्रचलासप्तमीव्रतं क
 रिष्ये इति संकल्प्य भास्करं संपूज्य स्वयमेकभक्तं कुर्यात् ततः सप्तम्यां गुंगं भीरं जलाशयं तडागं दिवखातं न
 दीवगत्वा

मयै- कौसुमं भंजितवर्त्तितलैस्तैलप्रज्वालितं दीपं संस्थाप्य- सप्तार्कपत्राणि सप्तवदरीपत्राणि च सिरसि धृत्वा भास्करं
 ध्यायन् इमं मंत्रमुदीरयेत् नमस्तैरुद्ररूपाय रसानांपते नमः वरुणाय नमस्तुभ्यं हरि वासनमोस्तुते इत्यु
 क्ता जले दीपं न्यसेत् ततः स्नात्वा देवतां संतप्य तत्तीरे चंदनेनाष्टदलं विलिख्य तत्र पूर्वोदिक्रमेण रविं १
 भानुं २ विवस्वंतं ३ भास्करं ४ सवितारं ५ अर्कं ६ प्रभाकरं ७ सहस्रकिरणं मध्यमासाहितं शिवं

सप्रणवनाममंत्रैः॥ संपूज्यविसृज्यवस्वहृमागत्य॥ तत्रतावपात्रेथवाष्टनमयेधृतगुडयुततिलपिष्टयुतंसौवर्णः॥ तत्ता
मपत्रंक्रणभरणमिति भविष्योत्तरे रक्तवस्त्रेणाच्छाद्यसंपूज्य॥ ब्राह्मणाञ्चालयेत्॥ ततोब्राह्मणंसंपूज्य॥ तत्सर्वनिवे
दयेत्॥ तत्रमंत्रः॥ आदित्यस्यप्रसादेन प्रातःस्नानफलेनच दुष्टदौर्भाग्यदुःखघ्नमयादत्तहितालकं॥ इतिपुठिः॥ वा
तिवेदयेत्॥ ततःसमग्रंदिनद्वदिभास्करंध्यायन्॥ क्षपयित्वा॥ वंधुजनैः॥ सहभुंजीत॥ इत्यञ्जलासप्तमीव्रतविधिः॥ अ
रुयामेवरथसप्तमीव्रतः॥ भविष्योत्तरे॥ कथंसाक्रियतेरुणमनुज्येयसप्तमी॥ चक्रवर्तित्वफलदायाविस्थातात्वया
मम॥ श्रीरुणउवाच॥ आसीत्कावोजविषयेयशोवर्णनराधिपः॥ वृद्धेवयसितस्यासीत्सर्वव्याधियुतःसुतः॥ तत्क
र्मपाकंसोपृच्छद्विनीतोद्विजपुंगवं सचाहराजन्वैश्यायंक्षपणः॥ पूर्वजन्मनि॥ ददर्शरथसप्तम्याक्रियमाणंव्रतंनृप॥ व्रतद
र्शनमाहात्म्यादुत्पन्नो जठरतव अदाताविभवेतस्मानेनायंव्याधितोभवत्॥ ततःसराजापप्रच्छकिमेतस्यविधीयतांदि
जउवाच॥ यस्यसंदर्शनाज्जातःपुत्रोयंतवसद्भानि॥ तदेवक्रियतांराजनरथसप्तमिसंज्ञितं॥ व्रतंपापहरयेनचक्रवर्तित्व
माप्न्यते राजोवाच॥ ब्रूहिचित्रव्रतंरुतंसविधानंसमंत्रकं ईश्वराणांदरिद्राणांसर्वसंपत्प्रदायकं॥ द्विजउवाच॥ शुक्ल
पक्षेतुमाघस्यपष्ठामामंत्रयेद्बृही॥ स्नानशुद्धितैःकार्यं नयभावेतुकुत्रचित्॥ विमलेसलिलेराजन्विधितद्वर्णधर्मतः
देवादीन्पूजयित्वातुगत्वासूर्यालयंततः॥ सूर्यसम्यङ्नमस्कृत्य॥ पुष्पधूपाक्षतैःशुभैः॥ आगत्यभवनपश्चात्पंचय
ज्ञांश्चनिर्वपेत्॥ संतोष्यातिथिभृत्याश्चवालवृद्धाश्चितान्स्वयं॥ विद्यमानोदिनेश्रीयाद्वाग्यतः॥ सैतलवर्जितः॥ राज्ञो
विप्रंसमाहूयविधिज्ञेवेदपारगं संपूज्यनियमंकुर्यात्सूर्यमाधायचेतासि सप्तम्यांतुनिराहारोभूत्वाभोगविवाजितः॥ भो
क्ष्येष्टम्यांजिगेंत्रनिर्विघ्नंतत्रमेकुरु॥ इत्युच्चाव्यनृपश्चेष्टोयंतोयपुनिक्षिपेत्॥ ततोविसृज्यतंविप्रंस्वपेद्भूमौजितेंद्रियः॥
ततःप्रातःसमुत्थायकृतावश्यःशुचिर्नरः॥ कारयित्वाथंदिव्यंकिंकिणीजालमालिनं॥ सर्वोपस्करसंयुक्तरत्नैः॥ सर्वांगः॥

चित्रितं कांचनराजं तावहयसा रथिसंयुतं ततो मध्याह्नसमये कृतस्नातादि को ब्रती अतिर्यग्वीक्षमाणस्तु पाखंडाला
 पर्वजितः सौरसूक्तं जपन् प्राज्ञः समागच्छेत्स्वमालयं निवृत्तानन्यकार्यस्तु कृत्वा ब्राह्मणवाचनं वस्त्रमंडापिकामध्ये
 स्थापयित्वा रथोत्तमं कुंकुमेन सुगंधेन चर्चयित्वा समंततः मालाभिः पुष्पदीपानां समं तात्परिं प्रयेत् धूपेनागुरुमि
 श्रेण धूपयित्वा तथोपरि रथे संस्थापयेद्भानुं सर्वलक्षणलक्षितं वित्तानुरूपं हेमं चित्तशाय्यं विवर्जितः शाक्याद्राज
 तिविकल्पैर्धैकलप्याद्विकलं फलं ततो देवं समभ्यर्च्य सरथं सहसाराधिं पुष्पैर्धूपस्तथा गंधैश्चालंकारभूषणैः फलैः
 नानाविधैर्भक्ष्यैर्नैवेद्यैश्च तपायसैः पूजयेद्वास्करं भक्त्या भञ्जयेत् भिक्षाभिः क्रमात् भानो दिवाकरादित्यमातं डजगतां
 पते अपां निधेजगद्रक्षभूतभावनभास्करं प्रणतार्त्तहरा चित्यविश्वचिंतामणे प्रभो विष्णो हंसादिदेवशआदि
 मध्यांतकारकं भक्तिहीनं क्रियाहीनं ब्रह्मनंजगत्पते प्रसादात्तवसंपूर्ण भवर्चनं तादिहास्तु मे एवं संपूजयेद्देवशं
 प्रार्थयेत्स्वमेनो गतं ददाति प्रार्थतो भानुभक्त्या संतोषितो नरैः वित्तहीनोऽपि विधिनानासर्वमेतत्प्रकल्पयेत् रथं स
 सारथिं साश्वं रथैर्कैर्भक्तिलेखितः सौवर्णवत्थाभानुं यथाशक्त्या प्रकल्पितं प्रागुक्तेन विधानेन पूजयित्वा सुविस्तरं
 जागरं कारयेद्वा त्रैगीतवादित्रिनिःस्वनैः प्रोक्षणीयैर्विचित्रैश्च पुण्याख्यानकथादिभिः रथयात्रां प्रप्रश्येत्तभानो
 रायतनं श्रितः अनिमीलितेन त्रस्तुनयेत्तारजनीं बुधः प्रभाते विमले स्नानः कृतकृत्यस्ततो द्विजान् अर्चयेद्द्वि
 विधैः कामैर्दानैर्वसो विभूषणैः अश्वमेधेन तुल्यं स्यादित्दं ब्रह्मविदो विदुः श्रोतदेयानि दानानि यथाशक्त्या विवक्षणेः
 रथं च गुरवे दद्यात्सर्वोपस्करसंयुतं रक्तं च वस्त्रयुगलं रक्तेधेन समन्वितं एव चीर्णे ब्रते राज्ञि कनाप्तोति जगत्त्रये तस्मा
 त्सर्वं प्रयत्नेन कुरुत्वं रथसप्तमीं येनारोगो भवेत्पुत्रस्त्वदीयो नृपसत्तम व्रतस्यास्य प्रभावेन प्रसादाद्वा स्करस्य च
 भविष्यति महते जा महो बलपराक्रमः भुक्त्वा भोगान् सुविपुलां कृत्वा राज्यमकंटकं दत्त्वा सौरथसत्तम्यां मृते

त्वयिमहाभुजः उत्पाद्यपुत्रान्पौत्रांश्चसूर्यलोकप्रयास्यति तत्रस्थित्वाकल्पमेकचक्रवर्तीभविष्यति श्रीकृष्णउवाच
इतिसर्वसमाख्यायक्षितिपायद्विजोचमः यथागतंजगामासौनृपःसर्वचकारह चदादिष्टाद्विजैद्रेणतत्सर्वसंबभू
वह एवंसचक्रवर्तित्वेप्राप्तवान्नृपनंदन श्रूयतेयस्तुमांधातापुराणेषुपरंतप यददंशृणुयाद्भक्त्यायश्चापिपिरिकी
र्त्तयेत् तस्मैप्रतुष्यतेभानुर्यच्छतेवाभयंलदा एवंविपरंथवरंथवाजियुक्तंहेमंचहेमशतदीधितिनासमेतं तथाञ्च
माघसितसप्तमिवासरेयः सोमश्रचक्रगतिरेवमहर्भुनाक्ते इतिभविष्योत्तरैरथसप्तमीव्रतकथा यदासप्तमी-
हस्ताक्षेयुतास्याश्वत्थामहापूर्वारंथसप्तमीभवति ॥ तदुक्तंहेमाद्रौमत्स्यपुराणे इत्येपाकथितावीरंथास्थ्यासप्तमी
परा महतीचिसमाख्यातामहापातकनाशिनी तथाच शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां यदाक्षेतुकरो भवेत् तस्मात्सासुम-
हापुण्या सप्तमीपापनाशिनी तस्यांसपूज्यदेवेशं चित्रभानुंदिवाकरं सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः
यश्चोपवासंकुरुतेतस्यानियतमानसः सर्वपापविशुद्धात्मासूर्यलोकमहीयते इतिमाघशुक्लायांसप्तम्यारंथस-
प्तमीव्रतं त्रस्याऽऽनुष्ठानविधिरुचापनकोमुद्यां तत्रपष्ठांवातः शुक्लतिलैर्नयादौस्त्रात्वा देवादिपूजैर्विवासां-
म्यालंग्यगत्वासूर्ध्वनत्वां पुण्यप्रसूतैः संपूज्य गृहमागत्यत्रातिथिपूजादिकांविधाय विद्यमानोदिनेऽश्रतेलभोजं
नंस्वयमश्नीयात् रात्रौविप्रसमाहूय नियमंकुर्यात् सप्तम्यांचिनिराहारोभूत्वाभोगविवर्जितः भोक्षेद्यैर्म्या-
जगतांनिर्विघ्नंकुरुमेव्रतं इत्युच्चार्यसंकल्प्यजलजलेक्षिपेत् विप्रसंपूज्य भूनास्वपंततः सप्तम्यांप्रातं अरुं
णोदयवेलायां हरिद्रांमलकचूर्णैर्मृत्तिकाभिः सहस्त्रात्वा कर्तवैश्यकः सारसूक्तंचण्डवा गोमयोपलितायोभूमा-
नदीतीरेगृहांगोश्वत्थंमूलतुलसीवनेवावल्यादिभिर्भण्डकृत्वा तन्मध्येवाटिकांतदुपरिधतूनांरंजोभिः कुंकुमेन-
वाश्रपटलंविधाय तदुपरि आरक्तवंशप्रसादयोपरि एकचक्रंतुरगान्वितं सौवर्णसोपंस्करं रथं अशक्तौ रंजतंसंस्था

न्यासितायासमुपापितः - पूजयेद्वास्करदेवविश्वरूपसनातन - "आदित्यभास्कररवेर्भानोसूर्यदिवाकरः प्रभोः
 रतिसंपूजयेद्देवः सर्वेश्वरोरविः पञ्चाचिवक्ताहारः सप्तभ्यामुपवासकृतः अष्टभ्यांचैवभुजितएषएवविधिः स्मृतः
 अनन्यत्सरेषुपूजयेद्विधिनारवि - तस्यारोग्यधनधान्यामिहजन्मनिजायेत - अथास्यामिवरथसप्तमीव्रतं भद्रं
 रणेऽदित्यपुराणे - आदित्यउवाच माघमासेतुसप्तम्यां शुद्धायांसमुपापितः - पूजयेत्तुमुद्रांस्तथातस्याहं
 पुत्रतां व्रजे एवं चोभयसप्तम्यामासिसुरोत्तम यस्तुमां पूजयेद्भक्त्या समैकमेकमादरात् - समैकवैपमेकः प्रय
 छामिमुततस्य ह्यात्मनोऽशसमुद्रं वित्तं यशस्तथा पुत्रमारोग्यं परमपदं - आघमासेतुयो ब्रह्मन् शुक्लपक्षेजिते द्वयः
 पाण्डान्पतितानन्यानजल्पन्विजिते द्वयः - उपोष्यविधिवत्पञ्चाश्विर्तमाल्यविलेपनैः - पूजयेत्वातुमां ब्रह्मन्वीर
 होमं समाचरेत् प्रीणयित्वाहारभक्त्या हविर्भिः पद्मलोचनं वारहोममाग्निहोत्रं हरिरत्रादित्यः - दध्योदनेन पयः
 सापायसनाह्वजान्तथा अनेनावशेषः तस्यैव कृष्णपक्षस्य पञ्चासम्यगुपापितः तस्यैव तिमं धिमासस्य रक्तवर्ले
 मगधर्द्धेरक्तपुष्पैश्च पूजयेत् पूजयेद्भक्त्यानरोमां विधिवत्सदा उभयोरपि देवद्रुसंपुत्रलभे तव रमिति पुत्र
 सप्तमीव्रत इयमाद्यशुक्लसप्तमीमन्वादिः तत्र मन्वादिगणोक्तं आर्द्धादिविधयम् - अथ माघशुक्लसप्तम्या
 रम्यं सर्वदत्तसार्धविशोकसप्तमीव्रतं हेमाद्रौ तत्र सर्वसंपूज्यं अत्रैतल्लवणभुजितं अस्यामिवारोग्यसुप्तमी
 व्रतं तत्र सप्तम्या उपवासादिकृत्वा अष्टम्यां पारणकुयादिति - अथ भविष्योत्तरोक्तं - द्वादशसप्तमीव्रतं भाविष्ये
 आर्कण उवाच - आयान्येते प्रयदयामि सप्तमी कल्पमुत्तमं माघमासात्समरभ्य शुक्लपक्षे युधिष्ठिरः सप्तम्यां कृतं स
 कल्पे विप्रेभ्योऽभिषेत् - वरुणमाघमासेतुमानुसंपूज्य कारयेत् - ब्रह्मकूर्चविधानं च यथाशक्त्या नृपतिम् - अष्टभ्यां
 भोजयेद्ब्रह्मि प्रांस्ति लपिष्टुगोदनेन - अग्निष्ठामस्य यज्ञस्य फलं कृत्स्नमवाप्यते - ॥ - १ - ॥ तद्वच्च फाल्गुने मा

सिस्सूयेतिप्रपूजयेत् वाजपेयस्यज्ञस्य यथोक्तंलभतेफलं सप्तम्यांचैत्रमासेतु 'वेदांशुरितिपूजयेत्
 उक्त्वाध्वरसम्पुण्यंनर प्राप्नोत्यसंशयः वैशाखस्यतुसप्तम्यांघातारमभिपूजयेत् पशुबंध्याध्वरपुण्यंनर प्राप्नो
 त्यसंशयम् ॥ ४ ॥ सप्तम्याज्येष्टमासेतुद्रुमित्याभिपूजयेत् अश्वमेधफलावाप्तिर्जायतेनात्रसंशयः ॥ ५ ॥
 तथापाठस्यसप्तम्यांपूजयित्वादिवाकरं बहुस्वर्णस्थयज्ञस्यफलंप्राप्नोतिपुक्कलम् ॥ ६ ॥ आतपीतिआवणेचना
 म्नादेवंप्रपूजयेत् सौत्रामणिफलंपार्थनर प्राप्नोतिभारत ॥ ७ ॥ राविभाद्रपदेमासिसप्तम्यामर्चयेच्छुचिः तु-
 ल्यपुरुषस्यसूकेनगुडेनफलंभाष्येयम् ॥ ८ ॥ अश्वयुक्शुक्लसप्तम्यासप्तम्यांपूजयेत् गोसहस्रप्रदानस्यफलं-
 प्राप्नोतिमानव ॥ ९ ॥ कार्तिकेशुक्लसप्तम्यासप्तम्यांपूजयेत् योभ्यर्चयतिपुण्यात्मापुडकस्यफलंभवेत्
 ॥ १० ॥ मार्गशीर्षेतिपूजयित्वाविधानतः चतुर्णामपिदानांस्वाध्यायस्यफलंलभेत् भास्करेणो
 पमासेतुपूजयित्वाविधानतः राजसूयमस्वस्यापिफलंभागीभवेन्नर तथैवकृष्णसप्तम्यानामपूजादिकंचयः
 सोपवास प्रयत्नेन वर्षमेकं समाचरेत् पारितोनेयमेयार्थयांगंतत्रसमाचरेत् शुद्धभूमौशुभदेशरक्तचंदनलेपिते
 एकहस्तंद्विहस्तंवाचतुहस्तमथापिवा सिद्धरेणातिरागेणसूर्यमंडलमालिखेत् रक्तपुष्पे पायसैश्चधूपैःकुंदुर
 कादिभिः संपूज्यदद्यान्नेवेद्यंविचित्रघृतपाचितं पुरतःस्थापयेत्कुभान्जलपूर्णंनसदक्षिणान् द्वादशाशत्रुप
 श्रष्टरक्तवस्त्रान्सुर्वाचितान् अग्निंकार्थ्यततःकार्थ्यसम्यगर्च्यहुताशनं आकृष्णेनेतिमंत्रेणसोमिद्विश्वाकर्मभैः
 तिलैराज्यगुडोपेतैर्दद्यादष्टशताहुतीः दक्षिणाचततोदेयात्राह्मणेभ्यः पृथक् पृथक् देयानिरक्तवासांसिद्वाद
 शानांद्विजन्मनां द्वादशान्नप्रशंसंतिगावावस्त्रादिभूषिताः छत्रोपानद्युतंचैवैकैकस्मैप्रदापयेत् वित्हीनो-
 नशक्नोति दातुंद्वादशधेनवः एकाह्यपिपुशीलाच रक्तवर्णापयस्विनी उपदेष्टुंप्रदातव्यावित्तशाठ्यमकुर्वता

ततोविसृज्यतान्विप्रान्स्वयंमुंजीतवाग्यतः य एवं कुरुते पार्थ सप्तमीव्रतमादरात् नारीरूपवान्वाग्मीशीलवान्जाय
तेनरः विशेषाद्द्विगोणग्रस्तः कुष्ठादिभिस्तुयः तेनकार्थ्यं प्रयत्नेन व्रतमेतद्व्रजापहं न ह्यस्ति भास्करादन्यदौप
धंरोगहानिदं भास्करैकगतिर्यस्तु सर्वभूतहितैरतः तस्य संदर्शनात्स्पर्शीद्विगहानिः प्रजायते कुतस्तस्यैव भक्तानां
रोगदार्ढीत्यसंभवः जायते भरत श्रेष्ठ प्रत्यक्षे परमेष्ठिनि सप्तम्या प्रतिमां स तु जन्मव्रतधरो हि यः उपवासी रवेर्भक्तः
सर्वभूतहितैरतः श्रुष्टम्यां विप्रसाहितो ह विष्वक्प्रेययेन्नरः एकादशीसमायस्मान्नित्यरूपा तिसप्तमी, सूर्यस्य मंडलं
भित्वा याति ब्रह्मसनातनं ये सप्तमीमुपवसंति सितसितांवा नानाक्षरैरहिमदीधितिमर्चयंति ते सर्वे रोगरहिताः सुखि
नः स देवभूत्वा रेव नुचराः सपुरे वसंति इदमुद्यापनमुक्तद्वादशसप्तमीव्रतज्ञेयं अथ भविष्यपुराणोक्तं, सिद्धार्थकादि
सप्तमीव्रतं तदुक्तं हेमाद्रौ माघे वा मार्गशीर्षे वा कार्त्तिके शुद्धार्थे सप्तमीत्यादि तत्र जले सिद्धार्थं कंकल्या प्राशयेदिति । सि
द्धार्थसप्तमीव्रतं अथ त्रैवसूय्यरुणसंवादोक्तः सप्तमीभेदाः अर्कसंपुटकैरकाद्वितीयामरैश्चैव तत्रा तृतीया निवप
न्नैश्च चतुर्थीफलसप्तमी सप्तमीकामिकाज्ञेयादि धितामां निबोधमे शुक्लपक्षे रविदिने प्रवृत्ते चोत्तरायणे पुन्र्नामधेये
नक्षत्रेषूजयेच्च दिवाकरं उत्तरायणे माघमासे पुन्र्नामनक्षत्राणि ज्योतिःशाल्त्रे हस्तो मंत्रस्तथा पुष्यो मृगशीर्षपु
नर्वसुः पुन्र्नामधेय नक्षत्राण्येतान्याहुर्मनीषिण इति आसां फलानि अर्कसंपुटकैर्वर्तनमलं सात्तपौरुषं मरि
चैः संगमः स्यादपि त्रिपुत्रादिभिः सदा सर्वे रोगाः प्रणश्यंति निवपत्रैर्न संशयः फलैश्च पुत्रपौत्राश्च दौहित्राश्च
पिपुष्कलाः शत्रोर्दुकं धृतं धान्यं सुवर्णं रजतं तथा तथा यशो हिरण्यं च आरोग्यं संततिर्नृप उषोऽप्यविजयांश
द्वनूराजा जयति निश्चितं साधयेत्सर्वकामानि विधिवद्युपासिता पुत्रादीन्सर्वानित्यर्थः अथ विजया सप्तमी
व्रतं हेमाद्रौ भविष्योत्तरे माघे मासे सिते पक्षे सप्तम्यां कुरु नंदन निराहारो रविभक्त्या पूजयेद्विधिनानृप पुत्रोक्तं

नजपेजप्येदवस्यपुस्त स्थितः वायोबलिपुभद्रतसुभद्रतस्तुवैसदौ ममापकुरुभद्रवप्राशनाच्छत्रुहाभव अनेनमंत्रे
एषितपवनोरात्रिमतिवाह्यादितयोह्निपारणकुर्व्यात् इतिविजयासप्तमीव्रतं अथनानासप्तमीव्रतानि हेमाद्रौ
सुमंतुर्याच यः क्षिपेदकभकेनशुक्लाद्वादशसप्तमी राजेंद्रयाचकाहार शर्णिपर्णाशनोपिवा क्षीराशीचैकभक्तो
वाभिद्राहारोथवापुनः जलाहारोथवाभूवापूजयित्वादिवाकरं एवभक्त्याविस्वतप्रतिमासंसमाहित पूजये
द्विधिवद्वक्त्यानामानेपरिकीर्तयेत् तत्रनामानिचैत्रादिक्रमेण मधोविष्णुः माधवे अय्यमा शुक्रोविवस्वानशुचौ
दिवारः आवणेपर्जन्यः नभस्यैवरुणः अश्वयुजोमित्रः कार्तिकेभर्तुड मार्गशर्पिञ्जडजः पौषपूषा माघेभृ
गुफालगुनेत्वष्टेति इतिभविष्योत्तरोक्तगोमयादिसप्तमीव्रतं अथोदकसप्तमीव्रतं उदकप्रसृतिपौत्वाक्रियते
याचसप्तमी सेवोदकसप्तमास्यात्सर्वदासर्वकामदेत्युदकसप्तमी वराटकासप्तमी हेमाद्रौ वराटत्रया
मूल्येनयावदन्नादिलभ्यते तदेवभदयंकल्पयित्वा उपोषणंकुर्यादितिभविष्योत्तरे वराटकासप्तमीव्रतं अथसा
प्तमीमविश्रादित्यमंडकव्रतं तत्ररक्तचंदनजमंडलेसूर्यसंपूज्य सहिरण्यसवखमंडकदद्यात् तत्रमंत्रः आदित्यते
जसोत्पन्नंराज्ञीकरविनिर्मेतंश्रेयसेभद्रविमलप्रतीच्छापूपमुत्तमं प्रतिग्रहमंत्रः कामदंघनदंघर्ष्यपुवदंसुखदंतथा
आदित्यप्रीतयेदत्प्रतिगृह्णामिमंडक' एवंप्रतिसंवत्सरकर्तव्यमिति इत्यादित्यमंडकव्रतं माघशुक्लाष्टम्यां
भौष्माष्टमीव्रतं नारदीये माघेमासेसिताष्टम्यांभौष्मसंतर्पण्येदद्विज संततिंआप्यविच्छिन्नामिच्छेत्त्रयापरा
जयं पाद्वेपि माघेमासेसिताष्टम्यांसतिलंभीष्मतर्पणं आद्वैचवतुयेकुर्युस्तेस्युः संततिभागिनइति अत्र
आढंकाम्यं तर्पणतुकाम्यंनित्यमपि ब्राह्मणाद्याथ्येवर्णादधुर्भीष्मायनोजलं सवत्सरकृतेतपांपुण्यनश्यति
सप्तमेति इतिमदनरत्नवचनात् इदंचजीवत्पितृकेनापिकार्यं जीवत्पितापिकुर्वीततर्पणयमभीष्मयो

रिति पाद्मद्वयनात् । यत्तु सपितुः पितृकां व्यपुनार्थिकारः कथंचनेति निषेधः । स्वतद्व्यतिरिक्तपितृकार्थपरः । एत-
न्नापस्येन तेनापिकार्याभितनिषेधसिद्धौ दिवादासीये मन्त्राश्च महाभारते । श्रीष्मः शांतनवो वीरः सत्यवादी
जितेन्द्रियः । आभिराद्रिरवाधोतु पुत्रपौत्रौ त्रैप्सितांगतिः । देवाध्रपदगोत्राय सां कृतिप्रवराय च । अपुत्राय ददास्येति
तस्मिन्नेतन्मोक्षमवर्णे । वसूनामवताराय शतनोरात्मजाय च । अर्घ्यदंदाभिभोमाय आवालब्रह्मचारिणे । माघशु-
क्लनवमी महानदाप्रोक्ता । नारदायै माघमासे तु या शुक्लानवमी लोकापुजिता । महानदेति साख्याता महानदं करी-
तृणां । तस्यां स्नानं तथादानं जपो होम उपायः । सर्वमक्षयं तां याति नात्र कार्या विचारणेति । माघशुक्लदशम्या
मांगिरसदेवानां पूजोक्ता । नारदायै माघशुक्लदशम्यां तु सोपासो जितेन्द्रियः । देवानां गिरसो नाम दशसंभ्यः कप्रपु-
त्रजयेत् । कृत्वा स्वर्णमयानुविप्रं गंधाद्यैरुपचारकैः । आत्माह्वायुर्मनुदशोः । मदः प्राणस्तथैव च । हविष्मांश्च गवि-
ष्ठश्च दत्तः सन्त्यश्चेतदश । दशविप्राभोजयित्वा मधुराग्नेन नारद । मूर्त्तिं स्तभ्यः प्रदद्यात् । त्वर्गलोकां ते यत्कृतम् । त-
इत्यांगिरसदशमीव्रतं ॥ अथारोग्यदशमीव्रतं । सनत्कुमार उवाच । अथ त्वं शृणु देवदशमीव्रतमुत्तमं । सर्वरोगार्थं
शमनं सर्वेषु रिप्रदं शुभं । व्रतमेतन्महाबुद्धे कार्यं भारोग्यनिच्छता । सर्वदा कार्यं भेत्तु द्विष्टसतां च रज्ज्वितं । उप-
वासश्च कृतव्यो न वम्यामिमानदः । दशम्यां वृत्तस्तानां मंगलाय नं हरिं । देवभिर्दिरया साद्वैध्या त्वाचजगतां पतिं
वैनतेयं भुजाशक्तं वनमालाविभूषितं । शंखचक्रगदापद्मशङ्खसिं धरमच्युतः । फलैश्च मधुरैः पुष्पैः प्राग्रसेनं सम-
चयेत् । अग्रतः स्थापयेत्कुम्भं तीर्थोत्थनपूरितं । तस्मिन्नावां हयं पंचचक्रादीन्यायुधानि च । चक्रगदामुशालधनुः
शङ्खगोणीतिहेमाद्रिः । पूजयेद्द्रक्कुम्भं गुह्येन समाहितः । द्रोणमात्रा तैलै रञ्जं कारयेद्दजिनोपरि । तस्मिन् ब्रह्म-
दलपद्मसौवर्णीनिधां यचमनः । पठानां द्रियाणि प्राणबुद्धिदलेष्वथ कर्णिकायां तथुक्ताः । क्रमेणैवं समचयेत्

मनःश्रोत्रचक्षुर्जाङ्घ्राणप्राणोवृद्धिरितिक्रमात् । पूर्वादिदलेषु । अनामयानितिष्ठतु प्राणाश्च विरसंस्थिताः । अनाकुलाचमेवुद्धिः । सर्वस्युनिरुपद्रवः । मनसा कर्मणा वाचामयाजन्मनिजन्मनि । संचितं क्षपयत्वेनः कालात्मा भगवान्हारिः । इतिसंप्राप्त्यर्थं । गुरवे सदक्षिणमुपस्करं । दत्त्वा । ब्राह्मणं पायसादिसदन्नेन भोजयित्वा । आचार्येण मंत्रपरायणपुरःसरं स्नापितो अवशिष्टेन ब्रजे । 'गुर्वनुज्ञापुरःसरं बाधवैः सह भुक्त्वा नियमानुस्सृजेत' । एवं कृते क्षिप्रमारोग्यं भवतीति । गरुडपुराणे कमारोग्यदशमीव्रतम् । दशमीध्यानं वीरमित्रोदये । हेमाद्रौ । सिंहासनस्थिता शुश्रादशमीपीतकुंडला । मालिनी । कृष्णवर्णालुलायस्यादशमीदंडपात्रिणी । अयविष्णुधर्मोत्तरोक्तं । धर्मव्रतत्रयं । शुक्लपक्षे दशम्यां कार्त्तिके । मार्कण्डेय उवाच । शुक्लपक्षे दशम्यां च सोपवासास्तु मानवः । धर्मसंपूजयेदं सर्वलोकसुखावहं । मार्गशीर्षादिधारभ्य नित्यमेतदरिंदमं । ततो गन्धनं स्कारधूपदोषान्नसंपदा । संपूज्य सर्पिषा वह्नौ हुत्वा विप्रान् प्रपूजयेत् । ततोऽपयस्विनीं गां दत्त्वा श्वमेधफलं प्रप्नोति । कृष्णपक्षे तथाप्येतत्कृत्वा संवत्सरं व्रतं । राजसूयमवाप्नोति कुलमुद्धरतेः । स्वयं कृत्वा पक्षद्वयेत्येतद्व्रतं ननु जसत्तम । राजसूयां श्वमेधमभ्यां फलं प्राप्नोत्यसंशयं । इदं व्रतं शुक्लायां । कृष्णायां । द्वयोर्वैतित्रीणि व्रतानि च । स्वर्गलोकं मवाप्नोति । कुलमुद्धरति स्वकं । धर्मेति भवेत्तस्य धर्मप्राप्नोति मानवः । यत्र यत्राभिजायेत तत्र धर्मपरो भवेत् । आरोग्यमायुष्यं करयं शस्यं ज्ञानं प्रदं पापविनाशकारि । कर्तव्यमेतत्पुरुषार्थद्वयं । त्वय्यो हि विष्णुर्भगवान्संधर्मः । इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं धर्मव्रतत्रयं । अथ भविष्योत्तरे यमव्रतं । दशम्यां यमउद्दिष्टः । सर्वव्याधिहरो ध्रुवं । मूलमंत्राः स्वसंज्ञाभिर्गमंत्राश्च कीर्त्तिताः । मूलमंत्राः प्रधानमंत्राः । अंगमंत्राः परिवारदेवतामंत्राः । पद्मपत्रे पुरपरिवारसहितं कांस्थं तिथिं शकृत्वा । गंधादिभिः संपूज्य । समिक्षीरात्रदधिमाक्षिकादिकैः ।

होय कुर्यात् अत्रादौ पूजा ततो घृताक्तथान्यहोमस्तत आज्यधारादिहोमः इति भविष्योत्तरोक्तं यमव्रतं ५ अथ विश्व
 व्रतम् पुलस्त्य उवाच दशम्यामेकभक्ताशसिमातिदशधेनवः दिशश्चक्राचनीर्दद्यान्नारीरूपामहीपते तिल
 द्रोणे परिगताः सर्वभौमोभवेद्वृषः एतद्विश्वव्रतनाम महापातकनाशनं इति प्रपञ्चपुराणे क्तं विश्वव्रतम् अथ द
 शोदित्यव्रतम् कथय उवाच भानुवारे सिते पक्षे दशम्या चैव नारद प्रातः काले यमध्यान्हे स्नानं कुर्याद्यथाविधि
 स्नानं दद्यादिवस्वते तर्था विधाय नित्यकर्मणि तर्पयेत्पितृदेवताः तत आगत्य स्वर्गो हे स्थांडिल
 कारयेच्छुभम् तस्योपरि न्यसेत्पद्मद्वारादंशं प्रकीर्तितम् ततः पूजा प्रकर्तव्या गभस्त्वस्य क्रमेण च सूर्यपूजनं
 सौरमंत्रैरावाहनादि षोडशोपचारैः कार्यं तद्यथा नमः सवित्रे आवाहनम् आसनं पाद्यं अर्घ्यं आच
 मनं स्नानं वस्त्रं यज्ञोपवीतं गंधाक्षतपुष्पधूपदीपैर्नैवद्यफलतां वूलदक्षिणाश्च विसर्जनम् ततो दुर्मुखादिपूजनम्
 कूर्णवृणोदशपुत्रिकाः कुर्यात् दुर्मुखायै नमः दीनवदनयै नमः मलिन्यै नमः सुबुद्धिनाशिन्यै नमः हि
 स्त्रायै नमः दुष्टायै नमः मित्रविरोधिन्यै नमः उच्चाटकारिन्यै नमः बहुचिंताप्रदायै नमः एभिर्नाममंत्रैः प्र
 तिष्ठापूजां च कृत्वा गोमयेन लेपयेत् ततः प्रार्थना नित्यपापकरे पापे देवद्विजविरोधिनि गच्छत्वदुर्देशे दि
 नित्यं शस्त्रविरोधिनि इति विसर्जनम् दशग्रंथिसमायुक्तं दशसंज्ञोपशोभितं डोरं कंतुं प्रतिष्ठाप्य करे वध्वा प्र
 पूजयेत् सौरमंत्रेण षोडशोपचारैर्दशैकपूजनम् ततः क्षमापयेद्वेवं भास्करं च दिशाकरं दुर्दशानाशनं देवां व्रत
 पेद्विस्वरूपिणम् अर्चनं नमस्कारः अथ वायनं मंत्रः ॥ फलानां दशकं दद्याच्छात्रियाय कुटुंबिने ॥ दक्षिणा सहितं
 नम्रतो भवदियाकर भास्वरं विद्विदा चंद्रव्यस्यो भास्करः स्वयं ॥ भास्करस्तारको भाभ्यां भास्कराय नमोऽस्तुते
 अनेन वायनदानम् अथ दशपूजनम् कुड्यस्थाने चंदनेन कारयेद्दशपुत्रिकाः सुबुद्धिदायिन्यै नमः सुखं का

रिप्येनमः सर्वसंपत्तिर्दायेनमः इष्टभोगप्रदायेनमः लक्ष्म्येनमः कांतिदायेनमः पुत्र-
 दायेनमः विजयायेनमः धर्मदायिन्येनमः एभिर्नाममंत्रैः षोडशोपचारपूजां कृत्वा अर्थप्रार्थना विशुद्धव-
 सनादीनां सर्वाभरणभूषितां ध्यायेद्दशदिशं देवीं वरदायै भयप्रदाम् इति ध्यानम् इत्येवं पूजनं कुर्यात् अथ कथा
 सप्तउवाच मेरुपाश्वेन्द्रपीठे सुखासीनजंगद्धरुं कश्यपं सृष्टिकर्तारं तापसं शुद्धमानसं नारदो वैष्णवश्चेष्टस्त्वलौ-
 क्यश्चमणप्रियः कदाचिद्दुर्दशां प्राप्ताः कश्यपं शरणगतः नारद उवाच देवदानवगंधर्वाः क्रुपिपन्नगमानवाः स्त्र-
 ष्टांसि सर्वभूतानां धर्मो धर्मवतांवर दुष्टग्रहाभिभूतानां दुर्दशाहते चेतसां स्तुत्वा विज्ञापयामीह कश्यपं धर्म-
 यत्सलम् कश्यप उवाच देवानां दुर्दशां चैव जायते ब्रह्मवादिनां प्रसन्नो ह मुनिश्चेष्टलोकानां हितकाम्यया ना
 रद उवाच देवदानवगंधर्वा मानवाश्च विशेषतः प्राप्तास्तु दुर्दशां नानां मनोरथफलप्रदं भानुवारे सिते
 भागजगदानंदकारकं वक्ष्ये सौरव्रतं पुण्यं दुर्दशानां शनं परं दशाकरं हि भूतानां मनोरथफलप्रदं भानुवारे सिते
 पक्षे दशम्यां च यनारद प्रातः काले थमध्याह्ने स्नानं कुर्याद्यथाविधि भानुं ध्यायेत् तस्मिन् दिने च सर्वदेव्यविनाशनं सू-
 र्यपूजा प्रकर्तव्या तथा गंधानुलेपनैः उपचारैः षोडशभिर्नैवेद्यैस्तु फलादिभिः वह्निं देशलिखत्कृष्णादुर्दशादशपुत्रि-
 कां पूजयेत्ताः प्रयत्नेन गंधपुष्पादिभिर्वह्निः पूजयेद्दुर्दशास्तत्रालिखित्वादशपुत्रिकाः दुर्मुखं दीनवदनाम
 लिनीं सत्यनाशिनीं सुबुद्धिनाशिनीं हिंसादुष्टां मित्रविरोधिनीं उच्चाटनकरा नाम बहुचिता प्रवर्धिनी एताः पू-
 ज्याः कृष्णवर्णा भक्तियुक्तेन चेतसा आदौ पूज्याः प्रयत्नेन गोमयेनानुलेपयेत् नित्यं पापकरे पापे देवा द्विजवि-
 रोधिनि गच्छन्त्यदुर्दशे देवि नित्यं शास्त्रविरोधिनि अनेन प्रार्थयमानाश्च विमर्श्याश्च प्रयत्नतः ततः पूजा प्रक-
 र्तेय्या डोररूपधरस्य च दशार्थसिंहायुक्तं दशसूत्रोपशोभितं डोरकतुप्रतिष्ठाप्य करे वध्वा प्रपूजयेत् आवाह

नादिदानांतं पूजनं कारयेत्ततः भक्तिभावे चंदनेन लेखयेद्दशपुत्रिकाः सुबुद्धिदासुखकरी सर्वसंपत्प्रदायिनी इष्ट
भोगप्रदालक्ष्मीः कीर्त्तिदादु खनाशिनी पुत्रप्रदायिजया दशमीधर्मदायिनी एताभिर्नाममंत्रैश्च पूजयेच्चष्ट
धर्मप्रदं प्रतिष्ठापूजनं कुर्यान्नैवेद्यं च यथाविधि ततः प्रार्थयेत्समाप्यैव भक्तानुग्रहकारिणीं विशुद्धवसनां दे
वीं सर्वाभरणभूषितां ध्यायेद्दशदशां देवीं वरदां चाभयप्रदां इति ध्यानप्रकुर्वीत दशायास्तु प्रयत्नतः फलकै
र्दशसंख्याकैर्भुजीतैस्तैलपाचितैः एवं व्रतं प्रकर्तव्यं दशाकारकं मुत्तमम् नारद उवाच कथं स्वप्नसौ नैव तत्र तत्र
पोधन दशाव्रतं कृतं केन कस्य तुष्टो हि भास्करः कथं पडवाच पुराभून्नलभून्पालश्च क्रवर्त्तौ सधार्मिकः राज्यश्च
ष्टोदशाहीनो ह्येतैर्नैव हिनारद तेनापि पूजितः सूय्यो व्रतं कृत्वा प्रयत्नत - दुर्दशां नाशयिष्यान् प्रांसराज्यीश्रयास
तंतं श्रद्धां परे विप्रपांडवो दुर्दशान्वितः भ्रममाणं वने धोरे प्राप्तसत्सवती सुतं अभिवाद्य मुनिश्चेष्टसर्वज्ञकरुणा
न्वितं धर्मराज उवाच राज्यश्चेष्टोदशाहीनो जातो हं केन कर्मणा प्रत्युपायं हितं ब्रूहि राज्यप्राप्तिकरं मुने क्ष
णध्यात्वा मुनिश्चेष्टोदष्टसूय्यं दशाकरं दशाव्रतं प्रकर्तव्यं प्रयत्नेन नराधिप एतद्व्रतस्य सामर्थ्यात् प्राप्स्यसे वसुधां नि
माम् व्यासस्य वचनं श्रुत्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः व्रतं कृत्वा प्रयत्नेन चतुर्भिर्धोत्थाभि सह व्रतस्य तस्य सामर्थ्या
त्प्राप्सराज्यो वभूवह श्रुत्वा वनारदो वाक्यं पुनः प्रच्छसारावित् नारद उवाच केन कर्म विपाकेन दुर्दशा प्राप्य
ते नरैः जायते मुनिशार्दूल तत्त्वतस्तद्वत्स्यमे कथं पडवाच तु पभस्मास्थिमुशलकदाचिच्छेद्येन्नरः कुमारी
रजकीवृक्षां पशुपोनिं व्रजे यदा अयेनौ गुदगामी च ब्राह्मणी गमनेन च सध्यामुपर्वसमये रमते च रजःदलां
पितृमातृपरित्यागी स्वामिनं सकटे त्यजेत् त्यजेद्वा धर्मपत्नीं च दुर्दशा प्राप्य ते नरैः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन न्यायमग
रतो भवेत् - आपुर्दशा ततो राज्यं न्यायमार्गेण वर्तते इति स्कंदपुराणे कश्यपनारदसंवादे दशादित्यव्रतम् ॥

पक्षद्वयगतसुसर्वास्वपिदशमीपुतिथिपत्वेनांतकः सदापुज्यः इतिदशमीव्रतम् माघशुक्लजयैकादशीव्रतं
 नारदये ॥ माघशुक्लैकादशीतुजयास्यांसमुपलब्धैः प्रातर्हरिदिनेभ्यश्चेत्तत्रोपतिपुरुषोत्तमं भोजयेद्वक्षिणाद-
 त्त्वोविप्रान्विज्ज्वल्यस्वय ततोभुंजीतच्छेषप्रयतोनिजवाधैः य एवंकुरुतेविप्रव्रतकेशवतोपणं समुक्तेहवरान्भो
 गान्तेविष्णुपदं व्रजेत् अथास्याः कथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ साधुकृष्णपरब्रह्मन्नादिदेवजगत्प्रभो स्वेदजाश्च
 उजाश्चैवंद्विजाश्चजरायुजाः तेषांकर्त्ताविकर्त्तात्वंपालकः क्षयकारकः माघस्यकृष्णपक्षेतुपटितलाकिथितात्व-
 यी शुक्लैकादशीयाचकथयस्वप्रसादतः किंनामकोविधिस्तस्याः कोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 कथयिष्यामिराजेंद्रशुक्लामाघस्ययाभवेत् जयानामेतिविरूपातासर्वपापहरापरा पवित्रांपापहतर्त्रीचकाम
 दामोक्षदानृणां ब्रह्महत्यापहंत्रीचपिशाचत्वविनाशिनी नैवतस्याव्रतेचीर्णेप्रेतत्वंजायतेनृणां नातः परतराका
 र्चिर्पापघ्नीमोक्षदायिनी एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्यंयत्रयत्नतः श्रूयतांराजशार्दूलकथांपौराणिकींशुभां-
 पृक्कांस्वयेपुराणेचमहिमाकाथितामया एकदानाकलोकेवाइन्द्राज्यं च कारह देवास्तत्रसुखंनैवनिवसंतिमनो-
 रमे पीयूषपाननिरताश्चप्सरोगणसेविताः नंदनारूयंवनंतत्रपरिजातोपशोभितं रेमुस्तत्रसमंताच्चअप्सरोभि
 दित्रौकसः एकदारममाणौसौदेवेंद्रः स्वेच्छयानृप वर्तयामासहर्षतुपचाशत्कोटिनायकः गंधर्वास्तत्रगार्थति-
 तंमध्यपुष्पदंतकः चित्रसेनस्तुनाम्नावैतत्रास्तेतत्सुतस्तथा मालिनीतिचनान्नातुचित्रसेनस्ययोपिता मालि
 न्यीर्तुसमुत्पन्नाकन्योपुष्पवत्शुभा पुष्पदंतस्यपुत्रौवैमाल्यवान्नामनामतः पुष्पवर्त्तचतेनैवमाल्यवत्तुमोहिता
 कामवाणैः सुतीक्ष्णैश्चविहंगीसावभूह तयाहवैः कटाक्षैश्चमाल्यवांश्चवशीकृतः लावण्यरूपसंपन्नातस्या-
 रूपंनृपंशृणु ॥ चाहूतस्यास्तुक्रमेनकंठपाशीकृताविव चंद्रवद्भदंनंतस्यानेवैकर्णायतेतथा कर्णौसंशोभितौतस्याः

कुंडलाभ्यां नृपेत्तम - कंबुग्रीवायुतासेवदिव्याभरणभूषिता पानोन्नतौ कुचौ तस्यामुष्टिग्राह्यं तु मध्यमं नितंबो-
 विपुलस्तस्याविस्तीर्णजघनस्थलं चरणौ शोभमानौ चरकोत्पलसमधुती गायमानौ चतौ तत्र अप्सरोगणसंगतौ-
 मदं नातिपरीतांगौ परस्परवशानुगौ परस्परानुरागेण मोहितौ मदविकलौ मधवंतं न जानातिः काममार्गं एव मोहितौ
 न रागशुद्धिमायातौ कामस्य वशवर्तनौ कुपितो मधवानाहमाल्यवंतं सुरागिणं धिक्कांपापं दुराचारं यस्य पापे रता-
 मंतिः - अशपञ्चातिकोपात्तामाल्यवंतं पुरंदरः पिशाचत्वं गच्छमूढमाल्यवत्यासहानया एवं शप्तौ तु शक्रेण पेततु-
 धीरणीतले - मर्त्यलोकमनुप्राप्तौ भुंजानौ कर्मणः फलं एवमधवता शप्तौ चातिदुःखितमानसौ हिमवंतं गिरिप्रा-
 ण्तां विद्रुशापविमोहितौ उभौ पिशाचतां प्राशौदारुणं दुःखमेव च संतप्तमानसौ तत्र महादुःखगता वुभौ - गंधर्व-
 त्वं चोप्सरात्वं न जानातौ हिमोहितौ पीडयमानौ निदाघेन तु पारपवनेन च दंतघर्षं प्रकुवाणौ रोमांचितवंपुं धरौ सपि-
 शाचस्तदा प्राह त्वं तु पत्नीं पिशाचिकां किमावाभ्यां कृतं पूर्वपापैर्वैलोमहर्षणं येन प्राप्तं पिशाचत्वं दुःखं दुःकृतं क-
 र्मेणा - नराणामधमं मत्वा पिशाचत्वाच्च दुःखितौ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन याप्येनैव समाचरेत् इति चिंता परैतं त्रसं
 जातौ दुःखकर्षितौ देवयोगानयोः प्राप्तामाघस्यैकादशीसिताजयानामेति विख्याता तिथिना मुनमातिथिः
 तस्मिन्दिने तुतौ पार्थसर्वाहारविवर्जितौ चितयानौ च नृपतेजलपानविवर्जितौ न कृतो जीवधातो हि न पत्रफलभक्षणं
 अर्थस्य समीपे तु पतितौ दुःखसंयुतौ रविरस्तं गतोरानंस्तथैव स्थितयोस्तयोः - संप्राप्ता च निशाघोरा दारु-
 णां शीतकारिणी - देवपमानौ तुरांस्तौ सुखार्थमिथुनकृतौ परस्परं संलग्नग्रात्रयोर्भुजयोरपि न निदानरतिस्त-
 त्र न तौ सौख्यमविदतां एव तौराजशार्दूलशापेनैव नृस्यपीडितौ एव तयोर्दुःखितयोर्निजगामतदानिशा - मां तं डस्यो
 देवो जातौ धादशीदिवसागमे - मया तुराजशार्दूलतयोर्भक्तिर्वृता हृदि - जयायास्तु तत्र ते चीर्णे रात्रौ जागरणे कृते - त

स्माद्गतप्रभावाच्चयथाह्यासीत्तथाशृणु द्वादशोदिवसेप्रातः प्राक्रिणेतुप्रजायते विष्णोः प्रभावाच्चपते पि
 शाचत्वतयेगितं पुण्यवतीमाल्यवाश्रयपूर्वकं पावभवतुः पुनस्ततः स्नेहयुतौ पूर्वालकारधारिणो विमानमधिक
 ढातांश्चप्सरेगणसेवितौ स्तूयमानौ तु गंधर्वस्तुवरुप्रमुखस्तथा हावभावसमायुक्तौ गतौ नाकेमतोरमे देवद्व
 स्यान्तोरान्त्रणामचक्रमुदा तथाविधौ तौ दृष्ट्वा मधवाविस्मितो ब्रवीत वदतां केन पुण्येन पिशाचत्वाविनिर्गतं
 मम शापवशात् प्राप्तां केन देवेन मोचितौ माल्यवानुवाच वासुदेव प्रसादेन जयायास्तु ब्रतेन च पिशाचैर्विगतं स्वा
 मिस्त्वभक्तिप्रभावतः प्रतिश्रुत्य वचस्तस्य प्रत्युवाच सुरेश्वरः पवित्रपावनौ जातौ वेदनीयौ समापि च हरिवासरक
 तौ रौ विष्णुभक्तिपरायणौ हरिवासरकर्तारौ विष्णुभक्तिपराश्रये अस्माकमपि ते मर्त्याः पूज्यावधान
 संशयः विचचारयथासौख्यं पुण्यवत्यासुरालये एतस्मात्कारणाद्राजन्कतव्यो हरिवासरः जयाव्रततुरा
 जेन्द्रब्रह्महत्यापहारक सर्वदानानि दत्तानि यज्ञास्तनकृतानि च सर्वतथैषु सुस्नातः कृतयेन जयाव्रतं यः क
 रेत नरो भक्त्या श्रद्धा युक्तो जयाव्रतं कल्पकारि शतं यावत् कुठोभादेतद्भुवम् पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नाग्निष्टोमफल
 लभेत * इति भविष्योत्तरे पद्मपुराणे चमाध्यायः १३३ इयं कल्पांतरे भीमसेनो पोषिताभीमसेनेति
 च लोके विख्याताऽस्याः कथा पुराणांतरे ज्ञेया वर्तयामास हृद्वादशीव्रतं वाराहपुराणे दुर्वासा उवाच एवं
 माघे सिते पक्षे द्वादशी धरणीभृतः वाराहस्य स्तुतस्मृतस्तथा पुण्यपरमपावनं प्रागुक्तेन विधानेन संकल्पं स्नानमेव च
 कृत्वा देवसमभ्यर्च्यैकादश्यां विचक्षणः स्य पुनोर्वर्मा स्तमचयित्वा च्युतं नर पश्चात्तस्याग्रतः कुंभजलपूणे तु वि
 न्यसेत् वाराहायेति पादौ च माघायेति वैकाट्याहा वैः कट्यायेति जठरं विश्वरूपं युरोहरेः सर्वज्ञायेति वै कंठं प्रजा
 नापतयेति शिरः प्रद्यम्नायेति च भज्जोतिव्याक्राय गाविच च कृष्णो नृवायं शंखं च एवैवाचने विधिः एवमभ्यर्च्य मे

धावीतास्मिन्कुम्भेतुविन्यसंतं सौवर्णरौरे चिंवाशक्त्यायात्रचभक्तिः 'सर्ववोजस्तुसंपूर्णस्थापयिन्वाविचक्षं
 णः तत्रशक्त्यासुसौवर्णवाराहंस्थापयेद्बुधः दंष्ट्राग्रणोद्धृताष्ट्वासिपर्वतवनद्रुमा माधवंमधुहंतारं वाराहंरूप-
 शालिनं' सितवस्त्रयुगलत्रत्नाद्याभावेतुवैणवे स्थाप्याचयेद्बुधपुष्पनैवेद्याविधिः फलः पुष्पमंडपिकांकृत्वाजा
 गरंतंत्रकारयेत् प्रादुर्भावान्हरेस्तत्रकारयेद्गोपयेद्बुधः एवंसस्तूयमानस्यप्रभतेभ्युदितरवौ शुचिः स्नातोहरि
 पूज्यब्राह्मणायानिवेदयेत् एवविधानतोदत्वाहारवाराहरूपिणं वेदेवदांगविदुपेसाधुव्रतायधीमते वि
 ष्णुभंक्तयविप्रपैर्विशेषेणेतुदापयेत् ब्राह्मणायभवेच्चफलतस्यनिशामय इहजन्मनि सौभाग्यं श्रीकांतिस्तुष्टि
 रेवच ज्ञानवान्पुत्रवान्भोगीश्रपुत्र पुत्रवान्भवेत् इतिवाराहपुराणे धरणीत्रतेपु वाराहद्वादशीव्रतम् *
 माघशुक्लद्वादश्यांतिलद्वादशीव्रतम् तस्यांतिलैः स्नात्वातिलैर्विष्णुमभ्यर्च्य तिलतैलेनदीपंदत्वा तिलनैवेद्यम्
 तिलदानंचकत्वा तिलान्भुजीत तदुक्तं ब्रह्मपुराणे माघेशुक्लद्वादश्यांयमोहिभगवान्पुरा 'तिलानुत्पादया
 मांसतप कृत्वासुदारुणं राजादशरथोभूमौतस्यांतानवतारयत् तिलानां माघिपत्येतुर्विष्णुस्तत्रकृतः सुरैः
 तस्यामुपोषितः स्नातस्तिलैस्तत्स्थंयजद्वारं तिलतैलेनदीपाश्रदेयादेवगृह्यथ निवेदयेत्तिलानेवहोतव्या
 श्रुतथातिलतिलान्दत्त्वाचविभ्रेभ्योभक्षयेच्चतिलानिह इतिब्रह्मपुराणोक्तंतिलद्वादशीव्रत इयंचपद्मपुराणे
 भीमद्वादश्यांका यथोक्तं त्वयाकृतमिदंवीरतवनान्नाभाविष्यति साभीमद्वादशीनामसर्वपापहराशुभेति
 हेमाद्रौ' इयंपूर्वयुताग्राह्या एकादश्यांनिराहारः समभ्यर्चयेच्चैकशवमितिसंकल्पेभंत्रलिगात् भीमद्वादशीकथाम
 विष्णोर्विरे श्रीकृष्णउवाच विदुर्भाधिपतिः श्रीमानासीत्पूज्य सुधार्मिकः 'धर्मविद्वर्मकर्त्ताचशास्त्रदृष्टेनवर्त्मना
 दमयंत्यापितापूर्वनलस्यश्वशुरोभुवि सत्यवाग्दानशीलश्चप्रजापालनतत्परः आजगाममहाभागः पुलस्त्यो

ब्रह्मणः सुतः । सर्वज्ञानविधिः । श्रीमांस्तीर्थयात्राप्रसंगतः तमागतमथोद्वह्योनिमकल्मषं उत्थायप्रद
 दोराजास्वमासनमभीप्सितं अर्ध्यपाद्यचयत्किंचित्तस्मत्प्रददौ प्रभुः । राज्यचैवात्मनासाधनिवेद्यसुकृतांजलिः
 तेनैवाभ्यनुज्ञातो निपसादवरासने पप्रच्छकुशलप्रश्रुतपस्यध्ययने तथा तथोक्तासमुनिस्तराजानमभापत
 पुलस्पउवाच कञ्चित्कुशलं राजन्देशे जनपदे तथा धर्ममातिस्तेरमेतकञ्चित्पार्थिववर्तते राजोवाच सर्वत्रकुश
 लं ब्रह्मन् ये पां कुशलमिच्छसि तवागमनजेनाहं ह्यावितोमृतवारिणा एव तौ संविदं कृत्वा संभाष्याथ परस्परं रेमाते
 पुर्ववृत्ताभिः कथाभिरितरेतरं ततः कथांतरैराजा पुलस्त्यंजातविस्मयः पप्रच्छ सर्वलोकस्य हिताय जगतः पतिः
 राजोवाच भगवन्प्राणिनः सर्वे ससाराण्येव मध्यगाः दृश्यंते विविधैर्दुःखैः पीडयमाना दिवानि शनरके गभवासे च
 व्याधिभिर्जरया तथा तथैवेष्टवियोगादिदुःखदौर्गत्य संभवैः लालप्यमाना बहवः परापिंडोपजीविनः एवंविधा
 न्यनेकानि दुःखानि मुनिपुंगव दृष्ट्वा हि नानितान्येव भृशमेव्यथितमनः तेषां दुःखभिभूतानां प्राणिनां भुवि मानद
 उपकारकरं द्रूहिममानुग्रहकाम्यया उपवासं व्रतं चापि दानं वामुनिसत्तम स्वल्पायासेन येनेह जायते च महत्फ
 लम् - ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतं यामुपोष्पनदुःखानां भाजनं जायते
 क्वचित् माघमासे सिते पक्षे द्वादशीयावसांस्तृता तस्यां जलद्रवसन उपोष्पसुखभाग भवेत् शृणुराजन्नवहितो
 व्रतं पापप्रणशनं तव शुश्रूषणा द्वाच्यं मया प्येतन्न संशयः अदीक्षिता धनोदेयना शिष्याय कदाचन विष्णुभ-
 क्ताय दंताय धर्मनिष्ठाय चैव हि वाच्यमेतन्महाराज भुवि नान्यस्य कस्यचित् ब्रह्महागुरुघाती च गोघ्नः स्त्रीघात-
 कस्तथा कृतघ्नो भिक्षुकक्रूरो भग्नव्रतस्तथा मुच्यते पातकैः सर्वैः व्रतेनानेन भूपते शुद्धेतिथौ मूहूर्ते च मंडपकारये
 क्षुधः दशहस्तप्रमाणेन देशे पूर्वोत्तरे तथा तन्मध्ये होहस्तं तु वेदिकां परिकल्पयेत् शुद्धां सुकुट्टिमां भूमिवेद्यां कृत्वा

प्रयत्नतः विलिखेन्मण्डलं तत्र पंचवर्णविधानतः ब्राह्मणो वेदसंपन्नो विष्णुभक्तो जितेन्द्रियः पंचवर्णशतित्वज्ञः स्वाचार
 निरतस्तथा कुंडानिकल्पयेत्तत्र अष्टौ चत्वारि यापुनः ब्राह्मणां स्तेषु यं जीतवातुश्रृणिकान् शुभान् मध्ये च मण्डलस्याथ
 कर्णिकायां जनार्दनं प्रत्यङ्मुखं न्यसेद्वचनं तुर्वाहुर्मारिदम पूजयित्वा विधानेन शास्त्रोक्तेन विचक्षणः गंधैः पुष्पैस्तथा
 धूपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि एवं संपूज्य देवेशं ब्राह्मणैः सह दैशिकैः न्यसेत्स्तं भद्रं पश्चात्तिर्यक्काष्ठसमन्वितः देवस्याभिमुखं
 तत्र आप्तिं पठपरिकल्पयेत् पटत्रिंशदंगुलशुभं चतुरस्रं समंततः तत्र शिख्यं समांलं व्यसृष्टं सुदृढं नवं आरोपयेद्दध
 दंतत्रयादृशं तच्छृणुज्वमे कलधौतं तथारौप्यं तां संप्राप्य यमृणमयं सर्वलक्षणसंपन्नं दृढं व्यंगं विवर्जितं तं सहस्रस्त्र
 वंकुर्व्यात्सलिलं वस्त्रगालितं होमार्थं कल्पयित्वा पिपालाशीसमिधास्तथा तिलाद्घृतं तथा क्षीरं शुभं पत्राणि चैव हि
 वंध्याः पृथोत्तरे भागे ग्रहपठप्रकल्पयेत् तत्र पूज्या ग्रहाः सर्वे ग्रहयज्ञविधानतः पूर्वस्यां दिशि शक्रस्य पूजां कुर्वीत प्रत्नतः
 दक्षिणस्यां यमस्याथ प्रतीच्यां विरुणस्य च कुवेरस्य तथा दीच्यां वालिपुष्पफलाक्षतैः एवं संपूतं संप्रभारं शुक्लांबरधरं तदा
 समांलं ध्वंशुभैर्गंधैर्भद्रपाणिमंतद्वितं पीठमारोपयेद्युक्तं यजमानो द्विजोत्तमः यजमानोऽपि देवस्य सन्मुखः प्रयतः शुचिः
 उपविश्य पठेन्मंत्रं प्रुरुषोक्तमिदं शृणु नमस्ते देव देवेश नमस्ते भुवनेश्वर व्रते नानेन मानां हि परिमाम्मन्नमोऽस्तुते तत्रो
 दकस्य धारास्ताः प्रत्यङ्मुखः समीपतः शिरसाधारयेत्तूर्ण्यं तद्दत्तेनांतरामना होमं कुर्यात्स्ततो विप्रादिक्षु सर्वासु त
 त्पराः पठेयुः शांतिकां पाठान्विष्णुसूक्तानि यानि च वादित्रं स्ताड्यमानस्तु शंखे भरीं स्वेनस्तथा पुण्याहज शब्दै
 श्वे वदध्वनिविमिश्रितैः मंगलैस्तु तिसंयुक्तैः कारयितुमहोत्सवं प्राणम्य देव देवस्य वैकुण्ठस्य महात्मनः हरिं वशा
 दिं कंसं वश्राचं यद्वा ब्राह्मणोपरः सौपर्णिकमथारव्यान्महाभारतमेवं च व्याख्यानकुशलाः केचिच्छावयेयुरतंद्रिताः
 अनेन विधिना सर्वतारात्रिपुण्यवर्धिनी यजमानो नयेद्दीपान्यावत्सूर्योदयो भवेत् ब्रह्मणा श्रद्धापितारां त्रिजुह्वतो

जातवेदसं मंत्रैस्तुर्वेण्वैर्दिव्यैः क्षिपयेयुर्महीपते वासुदेवस्याशिरसि वसुधैरार्धं प्रापातयेत् ॥ क्षीरेण पयसा राजन्स
 र्वसिद्धिप्रदायिनीं ततः प्रभातसमये यजमानो द्विजैः सह स्नानं कुर्यात्कुरु श्रेष्ठ नद्यां सरसि वा पुनः । गृहे वा शक्तिही
 नस्तु यजमानो ण्यवारिणा ततः शुक्लानि वस्त्राणि परिधाय यतव्रतः आर्घ्यं दद्याद्भ्रातृस्वरस्य सर्वविधानं प्रसन्नधीः पुण्यधू
 पेः स नैवेद्यैः पूजयेत्पुरुषोत्तमं हुत्वा हुताशनं भक्त्या दत्त्वा पूर्णाहुतिं ततः पूजयेद्ब्राह्मणान् सर्वान्होतारो ये त्रकल्पिताः ॥ श
 द्या भोजनगोदानैर्वस्त्रैराभरणैस्तथा आचार्यैः पूजनीयो त्रसर्वस्वेनापि भारत येन वान्नुष्ठिमायाति देवतुल्यो गुरुयतः
 वित्तशाल्यविहीनस्तु भक्तिकिसमन्वितः दीनानाथविशिष्टाश्रवं दिनश्रममागताः तेषां गावो हिरण्यं च दद्याच्छु
 ब्देन चेतसा एवं संपूज्य विप्रादीन् भोजयित्वा यथेप्सितान् यथा विभवसारेण पशून् आर्द्रुजं तवाग्यतः हविष्यमन्नं यत्नेन स
 भृत्यः सातिथिस्तथा मयैव कथितं राजन्वैष्णवास्ते प्रकीर्त्तिताः यत्कृत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः वा जपेयाति
 रात्राभ्यां ये यजंति शतं समाः सर्वे ते विष्णुयोगेभ्यः कलानार्हंति पोटशीं सप्तजन्मनि सौभाग्यमापुरारोग्यमेव च प्राप्नो
 ति द्वादशीमेतामुपप्य विधिवन्नरः मृतो विष्णुपुरं याति विष्णुना सह मोदते चतुर्गुणानि द्वात्रिंशद्विष्णुरूपधूरः सदा
 रुद्रलोकं तथा राजन्यगानि द्वादशैव तु ब्रह्मलोकं तथा त्रीणि सूर्यलोकं केयुगे तथा पुण्यक्षयादिहा गत्स्वराजा भवति
 धार्मिकः पृथिव्यधिपतिः श्रीमान् विजितारिः प्रतापवान् व्रतमेतत्पुराचीर्णसगरेण महात्मना नलेन धुधुमा
 रेण दिलिपेन ययातिना एतैश्च पृथिवीपालैः पालिता शेष भूतलैः स्त्रीभिर्भैरवैस्तथा शूद्रैः धार्मिकैस्तु सदान्ते प
 भृगवाधैर्मुनि सघनैर्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः त्वया श्रेष्ठेन च मया कथितं यन्नराधिप अध्वप्रभृति चैव यं स्याति यास्यति
 भूतले भीमाख्या द्वादशी चंति कृता भीमेन वयतः एषा पुलस्त्ये मुनिना कथिता कुरु नंदन यश्चैनां शृणुयात्कुर्या
 द्यत्नाद्भक्तिस्वभावतः सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं महीयते सद्रव्येणापि वार्थं वित्तशाल्यं विविर्जितः विष्णु

भक्तेन कृतं व्यसंसारभयभीरुणा ॥ भीमेन यत्किल पुरासमुपेयिता भद्रात्रोगलच्छिरशीतलवारिधाराः तां द्वाद-
 शोदंशमुत्वारिमुखं स्मरेन्नयः सम्यक्समाचरति पार्थिवविष्णुलोकं इति भविष्योत्तरे माघशुक्लाभीमाद्वादशी त्रितमम् ॥
 नारदोऽपि माघस्य शुक्लद्वादश्यां शालिग्रामशिलां द्विज अभ्यर्च्य विधिवद्भस्त्रासुवर्णतन्मुखेन्यसेत् तां स्थाप्य
 रोप्य पात्रिवासां तवस्त्रयुतां वृतां प्रदद्याद्देवविदुषु तं च संभोजयेत्ततः पायसान्नं खंडाज्यं सीहितं न हितं न च । एवं कृतै-
 कभक्तस्सन् विष्णुर्चितनतस्परः वेष्णवंलभते धामभुक्ता भोगानि हंप्सितान् माघशुक्लत्रयोदश्यां माघत्रिरात्र स्ना-
 नम् नारदपि माघशुक्लत्रयोदश्यां समाभ्यर्च्य दिनत्रयं माघस्नानं व्रतं विप्रकार्थ्यमासफलं बह्वहं प्रयागेनमाघ
 मासे तु ग्रहेऽस्नानस्य यत्फलं नाश्वमेधसहस्रेण तत्फलं लभते भुवि तत्र स्नानजपो होमोदानं चानुपमं भुजे महा-
 माघोऽपु ररुत्स्य स्नायात्तत्र दिनत्रयमिति पादोऽपि माघशुक्लचतुर्दश्यां यमतर्पणमुक्तं नारदपि माघशुक्लचतुर्दश्यां
 यमतर्पणमरितं अन्नकार्थ्युदिते काले स्नात्वा वासतर्पयेद्यमं द्विसप्तनामभिः प्रोक्तैः सर्वाद्यो विदुष्ये तिलदर्भाद्युभिः
 कार्यं तर्पणं द्विजभोजनं कृशरान्नं स्वयं चापि तदेद्याश्चातवाग्यतः माघपौर्णमास्यां तिलकार्पासकंबलदानं नार-
 दीये पूर्णमास्यां ततो माघ्यां तिलकार्पासकंबलं रत्नानि कंबुकोष्णीपपादत्राणानि वंधनं दत्त्वा प्रमोदते स्वर्गे दा-
 नं वित्तानुमारतः यस्तत्र शंकरं देवं पूजयेद्द्विधिपूर्वकं सोऽश्वमेधफलं प्राप्य विष्णुलोकं महीयतेः अस्यां स्नानदाना-
 दिप्राशस्यं भविष्योत्तरे वैशाखी कार्तिकी माघी तिथयो तीव्रपुण्यदाः स्नानदानं विहीनास्तानेन याः पांडुनंदने
 ति तथा च तत्रैव माघ्यां स्नानं तथा सम्यक् संतर्प्य पितृदेवताः तिलपात्राणि देयानि कंबुकां कंबलास्तथा कर्पा-
 सदानं मेघधेनुदानं प्रशस्यते भगिनी भागनेयानि मातुला नीपितृष्वसां दरिद्राणां च वधूनां दानं कोटिगुणोत्तरं
 अत्र तिलपात्रदानं ब्रह्मपुराणे ताघपात्रं तिलैः पूर्णं प्रस्थमावां द्विजाय नु सहिरण्यं च यो दद्याच्छब्दा वित्तानुसा-

रतः "सर्वपापविशुद्धात्मा लभतेतु परांगतिं" अत्रविशेषः ॥ ताम्रपात्रेति लान्कृत्वा पलपोडशकल्पिते संहिरण्यं स्व
 शंसयात्राकल्पिते विधिपूर्वकं विप्राय दत्तं हरति पापं जन्मशतोद्भवमिति कुर्मपु रणात् तत्रैव तिलपूर्णं ताद्यपोत्रं संहि
 रण्यं द्विजातये प्रातर्दत्त्वा तु विधिवद्दुःस्वप्नं प्रतिहंति सः तिलपात्रं त्रिधा प्रोक्तं कनिष्ठो नममध्यमं ताम्रपात्रं दशपलं जघ
 न्यपरिक्कीर्तितं द्विगुणं मध्यमं प्रोक्तं त्रिगुणं चोत्तमं स्वर्णमेकं जघन्यं तु द्विगुणं मध्यमं च यत् त्रिगुणं चोत्तमं तद्वत्सु
 वार्णपरिक्कीर्तितं सुवर्णे दक्षिणां दत्त्वा सर्वपापक्षयो भवेत् अथ तिलपात्रदानमंत्रः तिलाः स्वर्णयुतास्तुभ्यं प्रद
 चाह्नघनानाः विष्णुप्रीतिकरानित्यमृतः शान्तिं प्रयच्छत गोदानमंत्रः गवामग्रेषु तिष्ठति भुवनानि चतुर्दश
 यस्मात्तरमाच्छिर्वमेस्यादिह लोके परत्र च और्णवस्तदानमंत्रः और्णपट्टमनुभ्यं स्वर्णं वीजंतव प्रभो दत्तं गृहाण
 देवैः पापं मे हरस्त्वरं मदनरत्ने तु जीर्णमेपसमुत्पन्नाशीतदुःखं भयापहा यस्मात्तु धारहारी स्यादतः शान्तिं प्रय
 च्छतु वस्तदानमंत्रः शरणं सर्वलोका नालजा संरक्षणं परं सुवैशे धीरितं यस्माद्वासः शान्तिं प्रयच्छ मे रक्तवस्त्रं युग्मं
 स्मादोदित्यस्य त्रिपुंसदा प्रदानादस्य मे सुखं अतः शान्तिं प्रयच्छतु उपानदानमंत्रः उपानहौ प्रदास्यामि कंठ
 कादिनिवारणे सर्वस्थानेषु सुखदे अतः शान्तिं प्रयच्छत रत्नदानमंत्रः यथा सर्वेषु रत्नेषु सर्वदेवा व्यवास्थिताः
 तथा शान्तिं प्रयच्छतु रत्नदाने न मे सुराः तथा चान्यात्कांचिन्मात्रं दीयते तस्य मंत्रः तन्माघस्त्रानि नादेव विप्राणां भू
 तिमिच्छता स्वल्पदानेऽपि दातव्यं माधवः प्रीयतामिति इयं माघपूर्णमासमाघानक्षत्रयुता माघी प्रोक्ता योगविशे
 षेण महा माघीति तथा च गार्ग्यः मे पराशौ यदा शौरिः सिंहै च वरुहस्पतिः भास्करः श्रवणक्षेत्रमहामाघीति सारस्व
 तो महा माघी प्रयागे तु नैमिषे फाल्गुणे तथा शालिग्रामे महोचैत्री कृत्वा पुण्यं महा फला मि ति गार्ग्यं वचनात् अत्र
 विशेषमाह विष्णुः माघीमाघायुक्ता चेत्तस्यां तिलैः श्राद्धं कृत्वा पूतो भवतीति ब्रह्मपुराणे पौर्णमास्यां माघा योगेन

वायसाः पंचजज्ञिरे इंद्राद्वावरुणाद्वायोर्यमादथर्चनेऋतेः आद्वापंतृभ्यः कचोऽन्य । तलः । पूज्यास्तथा किलेति
ऐंद्रवारुणवायव्यायाम्यन्यैर्ऋतिकाश्रये वायसाः प्रतिष्ठांतुभूमादंतमयात्रकं दद्यादेनेनमंत्रणतिभ्योभोज्यं
मधुप्लुतं ब्राह्मणान्भोजयित्वातृभुजीतवांधवैः सहेति माध्याह्नातिः स्नानं सर्वपापैः प्रमुच्यते अन्यत्रच माध्या
पूजातु कर्तव्या देवी वैमंगलायजेत देवीपुराणे धेनुगुडमर्याकृत्वामाध्यायश्रोतरायणे सर्वकाममवाप्नोति ज्येष्ठां
जलमर्यातथा इयमन्वष्टका तत्कृत्यं श्राद्धादि अथमाघस्नानविधिरुच्यते तत्रकालमाह विष्णुः तुलामकरमे
पेपु प्रातः स्नानीय सदा भवेत् हविष्यं ब्रह्मचर्यं च माघस्नानमहाफलमिति : अत्रतुलामकरमेधेष्वित्यनेन
सौरमास उक्तः ब्राह्मे एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषमासे सारभेत् द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा शुक्लपक्षे समापनमिति पाद्मेपि
पौषस्यैकादशी शुक्लामारभ्य रथं डिलेशयः मासमात्रं निराहारस्त्रिकालं स्नानमाचरेत् त्रिकालमर्चयेद्विष्णुस्तुक्तं
भोगोजितं द्विद्वयः माघस्यैकादशी शुक्लायावद्विद्याधरोत्तमेति अत्र त्रिकालस्नानं मासोपवासविपर्यय निराहार इ
त्युक्तेः पृथ्वीचंद्रोदये पक्षांतरमाह विष्णुः दर्शवापौर्णमासीं वा प्रारभ्य स्नानमाचरेत् पुण्यान्यहानि त्रिंशत्तुम
करस्थे दिवा कर इति अत्र दर्शमिति शुक्लादिमुख्यचांद्रायणाभिप्रायेणेति बालवृद्धयुवानश्च नरनारिनं पुंसकाः
स्नात्वा माघे शुभे तीर्थे प्राप्नुवतीप्सितं फलमिति पाद्मे सर्वधिकारिणो ह्यत्र विष्णुभक्तौ यथानुप ब्राह्मे उष्णोद
केन वा स्नानमशक्ये सति कुर्वते दृढे पुसर्वगावे पुनोष्णोदकविशेषता वैष्णवाभ्युते गौडनिबंधे स्कादि पौष्या
तु समतीतायां वा वद्वति पूर्णमा माघमासस्य तावद्विष्णुपूजाविधीयते । पिच्छादि वतानां च मूलकं नैव द्वाप-
येत् ब्राह्मणो मूलकं भुक्त्वा चरेच्चांद्रायणव्रतं अन्यच्च याति नरकं क्षत्रविट्शूद्र एव च वर्जनं यिं प्रयत्नेन मूलकं
मदिरोपमम् यदा गाघे मूलमासो भवति तदा काम्यानां तत्र समाप्तिनिषेधान्मासद्वयं प्रातः स्नानं तत्रियमाश्रयते

५५५ : ॥ मासोपवासार्चाद्वार्याणादिमलमास एव समापयेत् । तदुक्तं दीपिकायाम् । नित्यतन्निशदिनत्वाच्छुभमावा-
 स्यारभ्य समापयेत् ॥ ३ ॥ मलिने मासोपवासव्रतमिति । स्नानारंभचमत्राविष्णुनोक्तः तत्र चोत्थाय नियमं गृह्णीत । द्वि-
 धिपूर्वकं ॥ १ ॥ माघमासि मम पुण्यं स्नास्येह देवमाधव ॥ त्रीर्थस्य जले नित्यमिति संकल्प्य चेतसीति ॥ ततः स्नात्वा
 शुभे तीर्थं दत्त्वा शिरसि वैमृदं । वेदोक्ते विधिनारजन् ॥ सूय्यायाध्यनिवेदयेत् ॥ पितृह्णातर्पयित्वा तु श्रवतर्पयितुं तो-
 जलात् । प्रेत्यहं स्नानं मंत्रश्च ॥ पादौ दुःखदारिद्र्यनाशाय श्रीविष्णोस्तौ पणाय च ॥ प्रातः स्नानं करोम्यद्यमाध-
 पापविनाशन मकरस्थे रवौ माधगोविंदाच्युतमाधव स्नानेनानेन मे देवयोक्तं फलदो भव इममंत्रं समुच्चार्य
 स्नान्यान्मौनसमन्वित इति सतौ ब्रह्मक्षत्रविशचैव मंत्रवस्नानमिष्यते तूष्णीमिव तु शुद्राणां तर्पयितुं कुरु नदन नम-
 स्कारोऽथ वा काव्यं सर्वपापौघहानिद इति प्रत्यहं सूय्यायाध्ययनमंत्रं च पृथ्वीचंद्रोदये पादौ सवित्रे प्रसावित्रे च प-
 रं धाम जले मम त्वत्तेजसा परिभ्रष्टं पापं यातुमहस्त्रधेति स्नानकालश्च सूय्योदय उक्तः त्रिस्थलीसेतौ संप्रा-
 प्ते माघमासे तु तपास्विजनवल्हभे क्रोशंति सर्ववारीणि समुद्रच्छतिभास्करे हनामः सर्वपापानि त्रिविधानि न संशय इति
 नारदोक्तः मकरस्थे रवौ योहिनि स्नात्वा त्वभ्युदिरवौ इति माघमासे रटं त्यापः किंचिदभ्युदिते रवौ इति पाद्वचनानां
 यो माघमास्युपासिसूर्यं करं भित्तं स्नानं समाचरति चारुनदी प्रवाहे उद्धृत्य सप्तपुरुषान् पितृमातृवश्यान् स्वर्ग-
 प्रयात्य मरदेहधरो नरोऽसौ इति भविष्यो नरवचनाच्च ब्राह्मेतु अरुणोदय उक्तः अरुणोदये तु संप्राप्ते स्नानं कुर्या-
 ले विचक्षणः माधवाग्निं युगंध्यायन्यः स्नाति सुरपूजित इति तथा अरुणोदयमारभ्य प्रातः कालविधिं प्रभो माघ
 स्नानं भवपुण्यं क्रमात् तत्राधारणा उत्तमं तु सनक्षत्रमभ्यमंलुप्तं तारकं । सवितर्युदिते भूपततो हनिं प्रकीर्त्तितमिति
 तेनात्र शक्ताशक्तापेक्षया व्यवस्थेति । इदं च स्नानं प्रयागेऽतिप्रशस्तं । काश्यां शतगुणं प्रोक्तं गंगायमुनसंगमे सहस्र-

गुणितासापिभवेत्पश्चिमवाहिनी पश्चिमाभिमुखीगंगाकालियासंगतायदा ॥ हंतिकल्पकृतं पापं समाधेन प-
दुल्लभेत्यादिपाद्मादिवचनभ्यः प्रयागासभवेकाश्यादंशाश्वमेधोत्तरस्थप्रयागतीर्थस्नानमुक्तं काशखंडे काश्य
द्वेप्रयागेयेतपसिस्नानातिमानवाः दशाश्वमेधजनितं फलेत्तं भांभवेद्धुवमिति ॥ ब्राह्मे तडागेपुतुवास्नायात्तूपभांडा
श्रितेतथा माघमासेवराहेशस्तैवेतिस्नगजल भांडाश्रितेत्यविशेषः ॥ सरित्तोयमेहोवंगनकुंभस्थितं तथा
वायुनाताडितरात्रौगंगास्नानसममत यत्र कुत्रापि वामाघे प्रयागरूपरणां न्वितः करोति मज्जन्तीर्थे सलभेद्गंगामज्ज
नं इदं च स्नानं नैरत्यं एकार्थं तदुक्तं पृथ्वीचंद्रोदये प्रभासखंडे माघे मासि च यः स्नायात्तत्रैतद्व्यं एभां वतः
पौंडरीकफलेत्तस्यादिवसेदिवसे भवेत् माघस्नानं काम्यमेवेति केचित् विष्णवादिवाक्येन सदावश्यशब्दान्नित्यताव
गतेर्नित्यं काम्यमिति युक्तं मासपर्यंतस्नानासभवेत्तु ह्येकाहवास्नायात् महाभाघौ पुरस्कृत्य स्नायात्तत्रादिनत्रय
मितिलिङ्गात् आस्मिन् प्रयागे त्वशक्तोपि स्नायादपि च दिनत्रयं प्रयागे माघमासे तु त्र्यहं स्नातस्य यत्फलं नाश्वमेधसह
स्त्रेण तत्फलं लभते भुवीत्यादिवचनात् अत्र मकरसंक्रमस्थसप्तमीमाघीति त्र्यहमित्येके ॥ माघशुद्धदशम्यादीत्यन्ने
मकरादि त्र्यहस्ये माघस्याद्यत्र्यह इति केचित् त्रयोदश्यादीति वहुवः यत्किंचिद्दिनत्रयमिति भट्टाः अत्र त्रयोदश्या
दिपक्ष एव ग्यायान् अन्येतु वचनाभावात्निर्मूलाः माघस्नाने नियमास्तु नारदीये ॥ नवर्हसे वये स्नातो ह्यस्नातोपि
वरानने होमार्थे सेवयद्विहन्ति शीतार्थं कदाचन अहन्त्यहं निदातव्या स्ति लाः शर्करयान्विताः ॥ त्रिभागस्तुति
लोनां च चतुर्थः शर्करान्वितः ॥ अनभ्यगीवरा रोहसे सर्वमासनयेद्वृत्ती ॥ असंयुतशरीरस्तु ॥ यः कथं स्नानमाचरेत्
पदे पदे श्वमेधस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ तथा शंखचक्रधरं देवं माघध्वनामपूजयेत् ॥ वह्निं हतुं वा विधानेन तत्स्वेका
शनो भवेत् ॥ भूशय्या ब्रह्मचर्येण शक्तः स्नानं समाचरेत् ॥ अशक्तो ब्रह्मचर्यादौ स्विच्छासर्वत्र कथ्यते ॥ अशक्तत्वधना

त्वस्येतिपाठः कृत्यरत्नावल्यां बहुधनदानं कुर्वत इति तिलस्त्रापीतिलोद्वेत्तौ तिलहोमीतिलोदकी तिलमुक्
 तिलदाता च पटितिलाः पापनाशना इति स्नानोत्तरं कृत्यमाह मदनपारिजाते विष्णुः काष्ठमौनं पुरस्कृत्य
 पूजयेत् पुरुषोत्तमं श्रवणं मेव कर्तव्यं माघस्नानमिति श्रुतिः भविष्ये तैलमामलकाश्चैव तीर्थे दद्यात्स्तु नित्यशः त
 तः प्रज्वालयेद्ब्रह्मिह सेवनार्थं द्विजन्मनां एवं स्नात्वा वसाने तु भोज्ये दद्यात् द्विजदाप्यं भूपये द्वस्त्रभू
 पणोः कंवलजिनरत्नानि वासांसि विधानि च चोलकानि च देयानि च्रच्छादनपटास्तथा उपानहौ तथा गुह्यमो
 चकौ पापमोचको अनेन विधिना दद्यान्माधवः प्रीयतामिति भूमौ शयीत होतव्यमाज्यं तिलसमाश्रितं तथा
 अन्नं चैव यथाशक्त्या देयं माघे नराधिप सुवर्णरक्तिका मात्रं दद्याद्देवदेव तथा माघांतं विशेषो नारादये माघावसा
 ने सुभगे पङ्कजं भोजनं स्मृतं सूर्ये मि प्रीयतां नित्यं विष्णुमूर्तिं निरंजनः दंपत्योर्वा ससीसूक्ष्मे सप्तधान्यसमाश्रिते त्रि
 शतमुदका देयाः शर्करा तिलसंयुताः इति अत्रोद्यापनं एकादशी विधानेन व्रतस्योद्यापनं तथेति वचनात्
 पूर्वोक्तं उपवासपूजनादि परे हि तिलाज्यैरष्टोत्तरशतं होमं कृत्वा सवित्रप्रसदि त्रेति पूर्वोक्तं मंत्रमुक्त्वा दिवाकर
 जगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते परिपूर्णं कुरुष्वेह माघस्नानमुपस्यते इति क्षमापयेदिति संक्षेपः इति निर्णय
 सिधावुक्तं कार्तिके वाथ तपसि विधरे वं विधोत्तम इति कार्तिकोद्यापनं विशेष वचनात् कार्तिकोद्यापनविधिरेवात्र
 विधिरिति अथ त्रैव्यूतकंवलविधिः काठ्या तदुक्तं हेमाद्रौ भाविष्यपुराणे माघशुक्लचतुर्दश्यामुप्यप्यनिय
 मस्थितः शिवायै पूर्णमास्यां तु कर्त्तव्यं धृतकंवलं कृष्णगोमिथुनं पश्चात्स्वरूपं विनिवेदयेत् दिव्यं वर्षशतं सा
 ग्रं शिवलोके महीयते आलिङ्गं वेदि पार्थ्व्यं यो दद्याद् धृतकंवलः तस्यानंतं भवेत्पुण्यं माघपौर्णिमपर्वणि जागरं
 गतिं नृणां यैः सकृत्कृत्वा तु पर्वणि मन्वन्तरं तं सां ग्रं रुद्रलोके महीयते इति माघ्याधृतकंवलविधिः माघ्यांत्रह्म

वेवर्त्तपुराणदानमुक्तं मतस्यपुराणे रथंतरस्यकल्पस्थदृत्तांतमधिकृत्यच सार्वणिनानरादायकृष्णमाहात्म्यसंयुते
यत्रब्रह्मवराहस्यचरितंवर्ण्येतेपुनः तदष्टादशसाहसंब्रह्मवैवर्त्तमुच्यते पुराणब्रह्मवैवर्त्तयोदद्यान्माघमासिच
पोर्णमास्याधिनुयुतंब्रह्मलोकैर्महीयते इतिब्रह्मवैवर्त्तपुराणदानम् अत्रैवस्कंदपुराणस्मियेदेयम् स्कांदिसर्वो
धामकीशिवमाहात्म्यवर्णनम् लिखित्वैतनुयोदद्यादिभशूलसमन्वितं माध्यास्तकृत्याविप्रायसशैवेमोदतेपदे
इतिस्कंदपुराणदानम् ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोदवान्याग्रणी ०१ रणवीरसिंहभूषेशकारितिकृत्यसा
गरे अभयनाघकृत्यानारम्योरत्नसमुच्चयः इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंस रघुकुलतिलकरणवीरसिंहमहाराजकारिते
कृत्यरत्नाकरे माघमासकृत्यरत्नसमुच्चयः समाहिमगत

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायनालये ॥

लालाशिवामल्लाधिकारेमाघमासोमुद्रितस्समाप्तिमगम्

संवत् १९४२ वैशाख प्र. २०

फाल्गुण मासप्रारम्भः

‘उं श्रीरघुनाथोजयति’

उं श्रीगणेशाय नमः ॥ :

उं अथ फाल्गुनमासकृत्यनिर्णयः तत्रादौ कुभाकेपूर्वाः षोडश नारदप्रियाः ।
याम्यायेनेस्थिरत्वाद्याः पराः सोम्येद्विमात्तभे मध्याविपुवतिप्रोक्ताः पुण्याः षोडशनाडिकाः ॥ इति शेषसंक्रांतिनि-
र्णयेनैव अत्रकृत्यः भविष्यपुराणे देवाची फाल्गुनेमासिकृत्वपिष्टमयी दुवैः गंधमाल्यैरलंकृत्यस्थापयेद्भार-
सालये विमानैः सूर्यसंक्रांतिवाद्यसमाकुलैः समैकादशसाहस्रसूर्यलोके महीयते । समागत्य इमं लोकां यथे-
च्छेदिवदत्तैः सुखमिति व्रतमधिकृत्य स्कंदपुराणे एकभक्तकुर्वाणः फाल्गुनेमासिनित्यशः । स्त्रीपुंसौ भाग्यमा-
प्नोति स्त्रियश्च परमप्रियः ॥ विष्णुधर्मोत्तरे त्रियं गुफाल्गुने देवाः त्रियो भवति भूतले । त्रियं गुः कंगु इति प्रासिद्धः फा-
ल्गुनेमासि राजेन्द्रयः कुर्यान्नक्तभोजनं श्यामाकक्षीरनीवारैर्जितक्रोधो जितेन्द्रियः । पञ्चांवाचाथ ससम्यामुपवास-
परो भवेत् अष्टम्यां तु महात्मानं पंचगव्यधृतादिभिः त्वग्निभश्चक्षीरवक्षाणां स्नापयित्वा प्रपूजयेत् । सौरभेयीततो
दद्याद्राकां गारुडिममालिने गत्वा दित्यपूरं रम्यमोदतेशाश्वती समा इति वामनपुराणे । भगदेवतु यो मासमे-
कभक्तेन संक्षिपेत् ऐश्वर्यमनुलभेत् पुमान् स्त्रीवा प्रपद्यते स्त्रीषु वल्लभतां याति तस्याश्चैव भवति ते विष्णुधर्मं क्षपये-
देकभक्तेन शुश्रूष्यैव फाल्गुणे सौभाग्यं स्वजनानां च सर्वपचितसोन्नतिः । विष्णुशुश्रूषुः वामनपुराणे फाल्गुणे
त्रीहयोगीवो वस्त्रं कृष्णाजिनान्वितं गोविंदप्रीणनार्थं यदा तं वं परुरुपुर्भः ॥ तथा प्रातः स्नायी भवेन्नित्यं द्वौ मा-
सौ भाध फाल्गुनो विति । वाराहे ॥ फाल्गुनस्य तु मासस्य पुण्याणि सुरभीनि च कर्माण्यनि शुभानी हृद्यं त्वाभाकि-

प्राद्वरः । जानुभ्यां धरणीं गत्वा कारभ्यां गुलैः पुटं ॥ उन्नमोन्नयिष्याय । नमस्ते देवे देवे शिवे कर्त्तुमिच्छन् प्रभो नम
 स्ते लोकनाथाय मुप्रवीरनमोस्तुते । आदिमध्यावसानं तु तजानातीह कश्चन वसंतागमपुष्पाणि गृहाण
 पुरुषोत्तम । ये एतेन विधानेन कुर्यान्मासे तु फाल्गुने । न चागच्छति संसारं परलोकं सगच्छति ॥
 इति फाल्गुणविधिः ॥ - फाल्गुनकृष्णप्रतिपदायां तिथिपूर्वमेव हि पूजा द्वितीयायां ब्रह्मणः पूजा तृतीया
 यां गौरीव्रतम् फाल्गुनकृष्णचतुर्थ्यां विघ्नविनायकगणेशव्रतम् भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथा
 विघ्नं विघ्नराजं कथयामि व्रतं तव येन सम्यक् कुरुते न ह न विघ्नमुपजायते चतुर्थ्यां फाल्गुने मासि गृह्णीयात्तु व्रतं
 शुभं । न काहारेण राजेन्द्र तिलपारणकरं स्मृतं तदेव बहो होतव्यं ब्राह्मणाय च दापयेत् ॥ तत्र मंत्रः ॥ शूराय
 वीराय गजाननाय लंबोदरायैकरदन्विताय एवं च संपूज्य पुनश्च ह्रीं कुट्यां द्वितीयां विघ्नविनाशहेतोः चातुर्मास्यं व्रतं
 चैव कृत्वा त्र्यर्पचमेत्तथा सौवर्णीगजवक्रंतु कृत्वा विप्राय दापयेत् हे रं वं राजतं तद्विधानेन प्रदापयेत् रुद्रयच
 पुरं याति वराहवचनं यथा विघ्नानि तस्य न भवंति गृहे कदाचिद्धर्मार्थकामसुखसिद्धिकराणि चैव अस्तं विनायकव्रतं
 कुरुते मनुष्यो विघ्ने शमयेत्ति कृष्णतिलैश्चतुर्थ्यां - इति भविष्योत्तरे ॥ अविघ्नविनायकव्रतं ॥ - फाल्गुनकृष्णपंच
 म्यां तिथीशैवेन नागानां पूजा व्रतं फाल्गुनकृष्णपक्षातिथिपूर्वमेव हि पूजा नारदीये । फाल्गुने त्वसिता
 कृष्णसप्तम्यां च अष्टम्योरष्टकां च अष्टकाकार्या - फाल्गुनकृष्णाष्टम्यां सोमादेवी पूजानारदीये । फाल्गुने त्वसिता
 ष्टम्यां सोमादेवीं प्रपूजयेत् नक्तव्रतधरो विप्रः सर्वकामसमृद्धये ब्रह्मपुराणे कृष्णाष्टम्यां फाल्गुने तु द्वादश्यां श्रवणे
 न तु चकार भगवान्विष्णुः पिंडनिर्वपणं महत् पितापितामहेभ्योऽपि तिलैश्च कृतवान्पुरा सोपवासो हरितस्मान्न
 त्रसंपूजयेत्तिलैः तिलैश्चैवैवांस्तिलांश्च ग्रहयुक्तैः ॥ तिलतैलेन दीपाश्च दातव्या देवसद्मनि तिलान् दद्यात्तु दे

३ भ्यःपितृभ्यश्चतिलोदकं तिलांश्चभक्षयेत्तत्रधर्मवृद्ध्यर्थमात्मनः फाल्गुनकृष्णनवम्यां तिथिदेवतात्वादुर्गार्ग
 पूजात्रतं फाल्गुनकृष्णदशम्यां दशम्यामंतकस्यचेति धर्मराजपूजात्रतमितिदशमीतिथिसामान्यनिर्णये ॥
 फाल्गुनकृष्णकादशीविजया नारदीये तपस्येकृष्णकादशीवैविजयासमुद्योष्य च द्वादश्यांप्रातरभ्यर्च्ययोगीशं
 गंधपूर्वकैः ततःसंपूज्यभूदेवान् दक्षिणाभिः प्रतोष्यतान् विसृज्यवाघैः सार्द्धस्वयंभुजीतवाग्यतः देहतिवैष्ण
 वंलोकयातिदेवैःसुसंस्कृतः अस्याःकथास्कंदपुराणे ॥ सूतउवाच पप्रच्छदेवदेशं ब्रह्माणंजगतांपातं नार
 दःसर्वतत्त्वज्ञाःसर्वपिंगणसंवृतः ॥ नारदउवाच कथं त्रतमिदं ब्रह्मन्पुनराशमेणैकृतं प्रब्रूहिमेविस्तरतःकथां
 रामेस्यपावनीम् ॥ ब्रह्मोवाच शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिराघवेणयाकृतं रामोवसद्वनेतत्रवर्षाणिनवपंचच न्यव
 संपंचवर्षाचससीतः सहलक्ष्मणः तत्रैववसतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः रावणेनहताभार्यासीतानामतपस्वि
 नी तेनदुःखेनरामोपिमोहमभ्याजगामह भ्रमन्जटाघुषमथोददशविगतायुषं कंवधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्य
 मध्यगः रक्षसोमरणैचैवबालिनैवैवधस्तथा सुग्रीवेणसहैवादौमित्रत्वंसमजायत -वानराणामधिष्ठातवानरैः
 सहसंगतः ततोहनुमतादृष्टालंकोद्यानितुजानकी रामसंज्ञापनंतस्येदत्तकर्ममहत्कृतं समेत्यतत्ररामेणसर्वमस्मै
 निवेदितं अथश्रुत्वारामचंद्रोवाग्यंचैवहनूमतःसुग्रीवानुमतेचैवप्रापद्यतहिस्त्वरं सगत्वावानरैःसार्द्धयैत्रोस्ति-
 ह्यपानिधिः दृष्ट्वाब्धिदुस्तरंरामोविस्मितोभूत्कालिप्रिय आरकलोचनोभूत्वालक्ष्मणंचेदमब्रवीत् - सौमित्रकेन
 चीर्णेनतीर्यतेवरुणालयः अगाधसालिलैःपूर्णैर्कर्मैस्त्यैःसमाकुलः उपायंनैवपश्यामोयेनायंसुतरोभवेत् ॥ ल
 क्ष्मणउवाच आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः वकदालभ्योमुनिश्चात्रवर्तेतेद्वीपमभ्यगः - अस्मात्स्थान
 नायोजनार्द्धमाश्रमस्तस्यराघव श्रनेनदृष्ट्वावहोब्राह्मणोरखुनंदन - तंपृच्छगंगत्वारोजेंद्रपुराणमृपिपुंगवं - इति

तस्यैव च शुक्लालदमेण स्याति शोभनं जगाम राघवो ब्रह्मकुतोरामतवागमः ॥ शर्मदेवाच ॥ त्वत्प्रसा
 ददद्विप्रवरुणालयसमीपत आगतोऽस्मि ससेन्योत्रलोकजितुसुराक्षसा भवतश्चानुकूलत्वात्तीर्यते विध्यथामया
 तदुपायवदमुने प्रसादं कुरु सत्तम एतस्मात्कारणादेव प्रष्टुत्वामहमागतः - ॥ मुनिरुवाच - ॥ कथयि
 प्याम्यहं रामव्रतानामुत्तमं व्रतं कृतेन येन सहसा विजयस्ते भविष्यति लंकां जित्वा रिपुहृत्वा व्रतं तनुनिशामय
 फाल्गुनस्यासिते पक्षे विजये कृच्छ्रशी भवेत् - तस्या व्रते कृते रामविजयस्ते भविष्यति ॥ निःसंशयं समुद्रं त्वं तारि
 प्यसि सवानरः विधिस्तु श्रूयतां रामव्रतस्यास्य फलप्रदः दशम्यादिवसे प्राप्ते कुर्भमेकं तु कारयेत् हेमवाराजतं
 वापिताम्बवाप्यमृण्मयं स्थापयेच्छोभितं कुम्भं जलपूर्णं सपह्वं तस्योपरि न्यसेद्देवहमनारायणविभुं एका
 दशी दिने प्राप्ते प्रातः स्नानं समाचरेत् निश्चलस्थापयेत् कुम्भकठे माल्यानुशोभितं दाडिमैर्नारिकेलैश्च पूजयेच्च
 विशेषतः सप्तधान्यमधस्तस्य यवानुपरिविन्यसेत् गंधैर्धूपैस्तथा दीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि कुम्भाग्रताद्विनं
 रामनीयेति भक्तिभावतः रात्रौ जागरणं चैव तस्याग्रे कारयेद्बुधः द्वादश्यादिवसे प्राप्ते मार्तण्डस्योदये तु तं नत्वा
 कुम्भजलेशु भ्रंशं दद्यात् प्रस्रवणे तथा तडगस्थापयित्वा वापूजयित्वा यथाविधि दद्यात्सदैव तं कुम्भं ब्राह्मणे वेदपारगे
 कुम्भेन सह राजेंद्रमहादानानि दापयेत् अनेन विधिनारामयथूपैः सह संगतः कुरुव्रतप्रभलेन विजयस्ते भवि
 प्यति इति श्रुत्वा ततो रामो यथोक्तमकरोत्ततः कृते व्रती स विजयीव भूवरघुनन्दनः प्राप्तासीता तुलंकायां पौ
 लस्त्यो निहतोरणे अनेन विधिना पुत्रये कुर्वति नराव्रतं इह लोके जयस्ते पां परलोकास्तथाक्षयः एतस्मात्कार
 णात् पुत्रकर्तव्यं विजयाव्रतं पठनाच्छ्रवणैश्चैव वापयेत् फलं लभेत्

इतिस्कदपुराणोक्तं फाल्गुनकृष्णविजयैकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥

२३

फाल्गुनकृष्णद्वादश्यां विशेषकृत्याभावात्तिथिदेवतात्वेनद्वादश्यांहारिपूजनमित्युक्तत्वाद्धरिपूजैवकार्यो - फाल्गुन
कृष्णत्रयोदश्यांपक्षप्रदोपकार्यं तच्चसविस्तरमार्गमासकृत्येप्रपचितम् ॥ फाल्गुनचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतम्
छेनमोभगवतेरुद्राय ॥ अथामांतमासेनमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतमुक्तम् ॥ अस्याःस्वरूपंशिवरह
स्येमदनरत्ने ॥ तत्प्रभृत्यथदेवैर्षमाघकृष्णचतुर्दशीशिवरात्रिःसमाख्यातासाप्रियात्रिपुरद्विषइति । स्कां
देपि माघफाल्गुनयोर्मध्येअसितायाचतुर्दशीशिवरात्रिस्तुसाख्यातासर्वज्ञोत्तमोत्तमेति ॥ तथाहि ॥ तत्राशि
वरात्रिरितितत्पुरुषसमासेनयोगेनप्रवर्तमान शब्दोरूढ्यामाघकृष्णचतुर्दशीरूपेकालीविशेषेनियम्यते शिव
रात्रिर्धस्मिन्त्रते इतिबहुव्रीहिसमासेनयोगेप्रवृत्ता शब्दोरूढ्याव्रतविशेषेनियम्यते । इति कालतत्त्वविवेचने
तुरात्रिशब्दस्यतिथिपरत्वाद्योगेनाशिवव्रतयोग्यतिथि लाभाद्ब्रूव्याच तद्विशेषपलाभात् । अत्रयोगेरूपोयंरात्रि
शब्द यस्तुक्किचिद्भूतेकेवलशिवरात्रिशब्दप्रयोगः सलक्षणयानवरात्रादिशब्दवत् नचमुखसंभवति लक्षणाश्र
यणाश्रवणमनुचितमितिवाच्यं लक्षणाया अभवेव्रतविषयत्वप्रसंगाभावात् अतएवप्राबुध्यैणशिवरात्रिव्रतश
ब्दएवव्रतेप्रयुज्यते तिथिविशेषसज्ञाकरणप्रयोजनंयतेनशब्देनतानिर्दिश्यतत्रोपवासपूजादिविधानमिति तत्राशि
वरात्रिव्रतमेकादशीजयतित्रतवत्सयोगपृथक्क्यायेननित्यकाम्यंचित्युभयविधं तत्राकरणे प्रत्यवायः स्कंदपुरा
णेपठ्यते परापरतरमासिशिवरात्रिः परात्परं नपूजयंतिमुक्तीशंरुद्रत्रिभुवनेश्वर जंतुर्जन्मसहस्रेणभ्रमेतेना
त्रिसंशयइति वीप्सापितृवपठितो वर्षवर्षमहादेविनरोनारीपतिव्रता शिवरात्रौमहादेवकामभक्त्याप्रपूजयेदिति

नित्यनिश्चलशब्दोच्यते तत्रैव माघकृष्णचतुर्दश्यां यः शिवं संशितव्रतः मुमुक्षुः पूजयेन्नित्यं सलभेदीप्सितं पद
मिति सागरोयि दिवा शुष्यत्यक्षीयते हिमवानपि मेरुमंदरशैलाश्च श्रीशैलो विध्य एव च लत्येतैकदा चिद्वैनिश्चलं हि
शिवव्रतमिति काम्यत्वं च फलश्रवणादवगंतव्यं तथाहस्कंदपुराणे शिवं च पूजयित्वा योजार्त्तचतुर्दशीं मातुः प
दौधररसं नपि वेत्सकदाचन यदीच्छिद्वांछितान्भोगान् दिवि देवमनोरमान् आगमोक्तविधिं कृत्वा प्राप्नोति परमं पदं
मम भक्तस्तु यो दिवि शिवरात्रिमुप्यच गणपत्वमयं दिव्यमक्षयं शिवशासनमिति सर्वान्भोगान्समुक्ता तु मृतो भू
योन जायत इति काम्यव्रतस्यैव शासनं संहितायां वर्षसंख्या पठ्यते एवमेतद्व्रतं कुर्यात्प्रतिसंवत्सरं व्रती द्वाद
शाब्दिकमेतत्स्याच्चतुर्दशाब्दिकं तथा सर्वान्कामानवाप्नोति त्रैत्यचेह च मानव इति अत्रोपवासं शिवपूजा जागर
णानि त्रीण्यपि समुदितानि प्रधानकर्माणि आधिकारबोधके पुनरागरखंडादिवाक्येषु त्रयाणामपि फलसंबंधश्रवणा
त् तथाच नागरखंडे उपवासप्रभावेन वलादपि च जागरान् शिवरात्रिस्तथामर्त्यासतस्याच प्रपूजया अक्षयां
ल्लभते भोगान् शिवसापुण्यमाप्नुयादिति संग्रहेऽपि स्वचर्चल्लिगमभ्यर्च्य सोपवासः सजागरः अज्ञानन्नपि नि
द्र्यापो निद्रादो गणतांगत इति तस्मादुपवासादि त्रयाणां समुदायस्यैव व्रतं रूपत्वं अस्यैवोद्वलकालिगमभिधीय
ते लुब्धकस्य भद्राश्च जन्मप्राप्तवतो दुर्वाससाहसं संवादे पठ्यते कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां कंच च नृगमासवान् अत्रोपि प्रा
थम्यार्थं क्षुधासंपीडितो वसदिति उपक्रम्य धनुःकोट्या विल्वपत्राणि मानव पतितानि महाराजशंभोः शिरसि
भूतले तत्रैव तस्थो राजेंद्र सर्वरात्रमंतद्रितः रात्रिशेषेस्ततो व्याधस्तब्धदृष्टिरनामिपः प्रभाते विमले जाते कंदमूलश्च
पारित इति ननु क्विदुपवासादि त्रयं विधाय पुनः पक्षांतररूपेण उपवासव्यतिरिक्तं द्वयं पठ्यते अथवा शिवरात्रिच
प्रजागर्जेनैवेदिति नायं दोषः अथैवेत्यनुकल्पोऽयं क्रमेणाशक्तविषयत्वोपपत्तेः यान्यपि अखंडितप्रभावोहि

शिवरत्रिमुपेयेत् सर्वान्कामानवाप्नोति शिवेन सह मोदते तथा कश्चित्पुण्यविशेषेण व्रतहीनोऽपि मानवः जागरं कुरुते
 तत्र सरुद्रसमतामियात् तथा यः पूजयति भक्त्यैशमेनेन फलतां व्रजे दिव्यादीनि केवलोपवासजागरणपुजावि
 धाय कानि तान्युपफलपत्वा दशकविपयाणि हेमाद्रिमाधवीयमदनरत्नादावप्येवम् ॥ नित्यं काम्यरूपस्या
 प्यस्य व्रतस्य सर्वाधिकारत्वमीशानसंहितायामुक्तं शिवरात्रिव्रतं नाम सर्वपापप्रणाशनं आचांडालमनुष्याणां
 भुक्तिमुक्तिप्रदायकमिति नृसिंहपरिचर्यायां वैष्णवैरप्येतद्व्रतं कार्यमित्युक्तं सौरावावैष्णवोवा न्योदेव तांतरपूजकः
 न पूजाफलमाप्नोति शिवरात्रिवहिर्भुवश्चतियमवचनात् न तेतत्र गमिष्यति ये द्विषति महेश्वरमिति शिवविद्वेषिणो
 वेष्णवपदप्राप्तिनिषेधाच्च ॥ अधिकारिनियमाः स्कंदपुराणे दाशताः ॥ माघमासे तु कृष्णायाम्नादौ चतुर्दशी
 साचपुण्यातिथिज्ञेया सर्वपातकनाशिनीति अहिंसा सत्यमक्रोधेऽनृष्य चर्धदयाक्षमा शांतात्मा क्रोधहीनश्च तप
 स्विष्वनसूयकः तस्मै देयमिदं देवि गुरुपादानुगोयदि अन्यथा यो ददातीदं स तदानरं क्रजेदिति ॥ इति ब्र
 तस्वरूपतदुपयोगिनिर्णयः ॥

अथ तिथिनिर्णयते साच द्विधा शुद्धा विद्धा च तत्र सूर्योदयमारभ्य पुनः सूर्योदयपर्यन्ता शुद्धा
 तदन्या विद्धा तत्र शुद्धायां नास्ति संदेहः विद्धा तु प्रदोषनिर्णयव्यापिनी ग्राह्या प्रदोषे धोवायुपुराणे दर्शितः ॥
 त्रयोदश्यस्तोगे सूर्ये च तसृष्वेव रात्रिषु भूतविद्धा तु यातत्र शिवरात्रिव्रतं चरेदिति स्मृत्यंतरेपि ॥ प्रदोषव्यापिनी
 ग्राह्या शिवरात्रिचतुर्दशी रात्रौ जागरण्यस्मात्तस्मात्तां समुपेयेदिति ॥ त्रयोदशीदिनास्तां प्रदोषे चतुर्दशी त्रि
 वर्गत्राप्तये कार्य्या गृहस्थैः शिवतोपणी माघे चतुर्दशी कृष्णायामेव द्रजनीमुखे तद्दिने ह्युपवासः स्यात्तिथ्येते पार
 णं भवेत् त्रयोदशीयुता कार्य्या शिवरात्रिचतुर्दशी पारणाहि चतुर्दश्यां यद्यस्तथाति नो रविः शिवरात्रिः पराकार्या

मन्दिरात्रोद्योदशीः अन्यथातुर्ध्वपूर्वापरैर्माचन्द्रजिह्मः इति त्रिशोथवेदस्तु ॥ ईशानसंहितायां । माघकृष्णचतुर्द-
 श्यामादिदेवोमहेश्वरः त्रिवर्णिगतयोद्धतः कोटिसूर्यसमप्रभः तत्कालव्यापिनिग्राह्याशिवरात्रिव्रतेतिथिः अर्द्धरात्रौ
 मध्यं अर्द्धपुंकायवचतुर्दशीः तत्तयोवेवकुर्वीतशिवरात्रिचतुर्दशीः अर्द्धरात्रादयश्चोद्धमुकायवचतुर्दशीः नैवतत्रव्रतं कु-
 र्यादायुरेश्वर्यहनिदइति व्याख्याः अर्द्धरात्रयस्यानुजायतेयाचतुर्दशीः ॥ अतस्यामेवव्रतंकार्थमप्रसादात्प्रतिभिनैः
 पूर्वदुरपरदुर्वामहतास्याश्चतुर्दशी व्याप्तासादइतेयस्यांतस्यांकुर्याद्ब्रतंनरः लिगाविर्भावकालेतुव्याप्ताग्राह्याच
 तुर्दशी तदूर्द्धधोनिवताभूतासाकार्याव्रतिभिः सदा ममाप्रियकरीहोपामाघकृष्णव्रतुर्दशी महानिशां न्वितायातुव-
 त्रकुर्यादिमंत्रतमिति ॥ अतएतस्यव्रतस्यरात्रिप्राधान्यमुक्तंस्कंदपुराणे निशिभ्रमंतिभूतानिशक्तयः शूलभृ-
 द्यतः अतस्तस्यांचतुर्दश्यांसत्यांतपूजनंभवेत् एतस्यार्थः निशिभ्रमंतिचरतिभूतानिपिशाचादयः शक्तयोदेव्यः शु-
 लभूतशंकरः यतोतस्तस्यांचतुर्दश्यांतेपाभूतशक्तिशिवानांपूजनकार्यं नागरखंडे माघमासस्यकृष्णायांचतु-
 र्दश्यांसुरेश्वर अहंयास्यामिभूष्टरेरात्रावस्तेदिवाकरे लिगेपुचसमस्तेपुस्थावेरपुचरेपुच संक्रमिष्यामिसंद-
 ग्धवर्षपापविशुद्धये तस्माद्रात्रौहिमेपूजांयः करिष्यतिमानवाः मंत्रैरतैः सुरैश्चैष्टविपाप्मासमविष्यति एवंसतीति
 पूर्वदुरेवपरेदुरेववायत्रप्रदोपनिशोथो भयव्याप्तिस्तत्रव्रतमाचरणीयं पूर्वदुरेवोभयव्याप्तौस्कंदपुराणेपठ्यते त्र-
 योदशीयददेविदिनभुक्तिप्रमाणतः जागरेशिवरात्रिः स्यान्निशिपूर्णाचतुर्दशी दिनभुक्तिरत्रास्तसमयः परेदुरे-
 वोभयव्याप्तौकामिकोपिपठ्यते निशाद्वयेचतुर्दश्यांपूर्वात्याज्यापराशुभेति तथातत्रैव आदित्यास्तमेयका-
 लेअस्तिचेद्याचतुर्दशी तद्वाविःशिवरात्रिः स्यात्साभवेदुत्तमोत्तमेति दिनद्वयेप्युभयव्याप्तिरनुभयव्याप्तिश्चनसं-
 भाव्यते यामद्वयवृद्धेः यामद्वयक्षयस्यचाभावात् यदापूर्वेद्युर्निशीयव्याप्तिः परेद्युःप्रदोपव्याप्तिस्तदापूर्वेद्युरेवो

पवासः कार्यः कृष्णाष्टमीस्कंदपष्ठांशिवरात्रिश्चतुर्दशी एताः पूर्वयुताः कार्ययोः स्तिथ्यन्ते प्राशरणं भवेत् । जन्माष्टमी
 रोहणीचशिवरात्रिस्तथैव च पूर्वविद्वैककर्तव्यातिथ्यन्ते यारणे शुभा आरवणीदुर्गनवमी तथा दुर्वाष्टमी च या पूर्ववि
 द्वैककर्तव्यातिथ्यन्ते पारणे च्छुना जयंती शिवरात्रिश्च कार्थभद्राजयान्तिवै इत्यादि स्कंदपुराणादि वचने जया योग
 स्याद्वतंचेन तस्य प्राशस्त्यावगते माघफाल्गुनयोर्मध्ये स्याच्छिवचतुर्दशी अंगेन समायुक्तकर्तव्यासातिथिः
 सदेति नागरखंडवचनाच्च महतामपि पापानां दृष्टान्तिः कृतिः पुरा नष्टा कुर्वतां पुंसां कुहूयुक्तं तथा शिवामिति
 तत्रैव दर्शयुक्त्यानिर्देशावगता यदा तु पूर्वद्युर्नशीथादूर्ध्वप्रवृत्ता चतुर्दशी परेद्युः क्षमवशांनिशीथादूर्ध्वगैव
 समाप्ता परेद्युरेवोपवासः प्रदोषव्यासरेकस्याः सद्भावात् एतदभिप्रेत्य माघवैश्वस्येते माघासिते भूतदिनं
 कदाचिदुपैति योगं यदि पंचदश्या जयाप्रयुक्ताननुजातुकुर्याच्छिवस्य रात्रिः प्रियकृच्छिवस्येति ॥ अत्र त्रयो
 दश्याप्रकर्षेण युतामित्युक्तत्वात् पूर्वद्युस्त्रयोदश्यां वहुरात्रिण्यासिप्रतीतिः एतन्माध्रवमतानुसारेणोक्तं हेमाद्रि
 मदनरत्नादौ तु निशीथव्याप्त्या निर्णयः कार्यइत्युक्तं निर्णयाम्नेते प्रदोषव्यापिनो ग्राह्येत्युक्तं मयूखे यदा च
 तुर्दशी पूर्वद्युर्नशीथे परेद्युश्च प्रदोषे तदा पूर्वद्युरेव अर्द्धरात्रपरस्ताञ्चैज्यायोगो यदा भवेत् पूर्वविद्वैककर्तव्या
 शिवरात्रिः शिवत्रियेति मयूखे महितं यत्तु एतस्मादेव वचनादि न द्वयेपि निशीथव्याप्तौ पूर्वतिहेमाद्रिमदनौ ॥
 इत्यत्र एतस्य वचस उत्तरदिने निशीथव्याप्ताभावेऽप्युपपत्तेः उत्तरदिने गतप्रदोषनिशीथव्याप्तादिवारात्रि व्रत
 मिति पूर्वोक्तवचसः संकल्पकालस्य च वाधो योगादिति तच्चित्यं तत्रैतादृशग्रंथानुपलंभात् उत्तरदिने प्रदोषनिशी
 थो मयव्यासिसलोपग्राह्यातिथिनिर्णयकजयायोगसंग्राहकामपीडानिपेधसत्वे तत्पूर्वविद्याया एव ग्रहंति युक्तत्वाच्च
 दिवारात्रि व्रतमित्यस्य व्रतांतरं चरितार्थत्वेन विशेषवचनप्रकृतव्रतनिर्णयकत्वाच्च संकल्पस्य चांगत्वेन तत्कालव्या

पतङ्गवनाहंत्वाच्च वैष्णवानात्रयोदशीनिषिद्धा ॥ पाद्मेहरिभक्तिविलासे शिवरात्रित्रतेभूतकामविद्धिविवर्ज
 येदियुक्तं तत्रैवपराशरः ॥ माघासितंभूतदिनिहिराज्जन्मपैतियोगयदिपंचदश्या जयाप्रयुक्तंननुजातुकुर्याच्छि
 वस्यरात्रिप्रियकृच्छवस्य ॥ योगउक्तौलौगाक्षिणा ॥ द्विमुहूर्तौभवेद्योगोभौदूर्तिकःस्मृतः अस्यटीका
 प्रमाणमाह ॥ माघासितेत्यादि एवंचमाघफाल्गुनयोर्मेध्यस्यास्याच्छिवचतुर्दशी अनेगेनसमायुक्ताकर्तव्यास
 र्वादतिथिरितिचः शिवरात्रिव्यतिरिक्तशिवचतुर्दशीत्रतविषयकं अथवापरदिनेअमायोगाभावविषयसका
 र्मवैष्णवविषयकवाज्ञेयं इत्थंच यदाचतुर्दशीक्षयःस्यात्तर्हिवैष्णवानामपिविद्धोपवासः प्रसज्येतैव अन्यथा
 अमावास्यासंयोगव्यवस्थायाअत्रलोपप्रसंगात् अतःसाव्यवस्थैवैष्णवजनसंमतास्यादित्युपेक्षा अतएवन्तु
 सिंहपरिचर्यायातुदर्शविद्वैवोपोष्येत्युक्तं इयंत्रिस्फुशाचेदतिप्रशस्तातदुक्तं माधवीयपुराणे त्रयोदशीकला
 प्यकामध्येचचतुर्दशी अतैवसिनीवालीत्रिस्फुश्यांशिवमर्चयेदिति ॥ यथात्रिस्फुशाप्रशस्ता तथावार
 विशेषेणयोगविशेषेणापिप्रशस्ताभवति तथाचस्कंदपुराणेपठ्यते माघकृष्णचतुर्दश्यांरविवारोयदाभवेत् सोऽ
 मोवाथभवेद्वैविकर्तव्यव्रतमुत्तमं शिवयोगस्ययोगैवतद्भवेदुत्तमोत्तमं शिवरात्रित्रत्वेतन्नद्भवेदुत्तमोत्तममिति ॥
 इतिग्राह्याशिवरात्रित्रततिथिर्निर्णयः ॥ अथपारणर्निर्णयः ॥ यदोत्तरदिनेपूर्वमेववचतुर्दशीसमाप्यते
 तथातिथ्येतकार्थं तथाचस्कंदपुराणे कृष्णाष्टमीत्यक्ता एताःपूर्वयुताः कार्य्यतिथ्यन्तेपारणभवेदिति पठितं
 यदातुदिवानसमाप्यते तदाचतुर्दशीमध्येपूर्वाह्नेकार्थं तदप्युक्तंतत्रैव उपोषणंचतुर्दश्यांचतुर्दश्यांतुपारणम्
 कृतैः सुकृतलक्षैश्चलभ्यतेवाथवानवां ब्रह्मास्वयंचतुर्वक्त्रःपंचवक्त्रस्तथाप्यहं वक्ष्येयदिफलंतस्यशक्तोवक्तुंनपा
 र्बति ब्रह्मांडोदरमध्येतुयानितीर्थानिसंतित्वै संस्नातानिभवंतीहभूतायांपारणेकृते तिथीनामेवसर्वसामुपवास

व्रतादिषु तिथ्यन्तेपारणकुड्याद्विनाशिवचतुर्दशीमितिमदनरत्ने कालादर्शेषि सात्वस्तमयपर्यंतव्यापिनीचेत्परेह
 नि दिवैवपारणकुड्यात्पारणनेवदोषभागिति केचित्तुशक्तिस्तिथ्यंतेशाक्तितिथिमध्यह्यचूचः मयूखेतु मध्य
 कालोमुरूपस्तदंतकालोर्गौणइत्युक्तं यत्तु निर्णयसिद्धौ यामवयादवार्कचतुर्दशीसमाप्तौतदंतदूधगामिन्या
 तुत्रातःस्तिथिमभ्यएवेति हेमाद्रिमाधवादयोव्यवस्थामाहुस्तत्र तिथिभतिवपारणनवयोदितयामत्रयोर्ध्वगामि
 न्यांप्रातरेवहिपारणेत्यादि तच्चित्यं तिथिमध्येपारणाविधायकवचनानमेकमूलकल्पनालाघवानुरोधेनएत
 द्वयनार्सिद्धार्यनुवादकत्वस्यैवयुक्त्वात् यदप्युक्तं वयंतुतिथ्यन्तेपारणंभवेदितिकृष्णाष्टम्यादिविषयकमितिद्व
 मइति तदपिचित्यंतिथ्यन्तेपारणंभवेदित्यत्रतिथिशब्देनप्रक्रांतसर्वतिथिपरामर्शस्या सिद्धत्वेनसंकोचस्यान्या
 व्यलात् यदपिसाह्यस्तमयपर्यंतव्यापिनीचेत्परेहनीतिमदनरत्नकालादर्शघृतवचनंशिवरात्रिव्रतमित्यत्रतपरमि
 ति तदपिनप्रकरणवाधापत्तेः तच्छब्दस्यप्रक्रांतशिवरात्रिपरानर्शकत्वेनतद्विषयव्रतपरामर्शकत्वानुपपत्तेश्चेति
 ॥ इतिपारणनिर्णयः शिवरात्रौश्रवश्यंकराव्याशिवपूजातदुपयोगित्वेनप्रासंगिकंकिंचिन्निरूप्यते तत्रादौ
 शिवलिंगमहिमानंदिभविष्यपुराणयोः श्रायुष्मान्वलवानश्रीमान्धनवान्पुत्रवान्सुखी वरामिष्टलभोह्लिंगार्थव-
 यःसमर्चयेत् मृदस्मगोशकृत्पंडताम्यकांस्यमयंतथा कृत्वाल्लिंगंस्कृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतांदिवि कामनावि-
 शेयेणलिंगभेदाः देवीपुराणे वाक्षेवित्तत्रदंलिंगंस्फाटिकंसर्वकामदं नर्मदागिरिजंश्रेष्ठमन्यद्वापिहि
 लिंगंयत् कृत्वापुनयविश्वेद्रूपस्यैवोप्सितंफलं अथफलविशेषोहेमाद्रौलक्षणसंमुखये । आयुष्यंहरिज
 ज्ञेयंरोगहन्मौक्तिकोन्नवं संस्वरूपंष्यरागोत्यवैद्व्यशत्रुदपहत् ॥ पद्मरागंचलक्ष्मदिमैद्रनीलयशःप्रदः

लिंगमारकतं पुष्ट्रफाटिकं सर्वकामदमिति ॥ शिवनरेदसंवादः पितृणां मुक्तये पूज्यं लिंगं रजतसंभवं
 कौटिकीं मोर्चयेन्नित्यं लिंगं कांस्यसमुद्रं ॥ यजयेत्तच्छिखरं लिंगं पुष्टिकामो हि मानवः ॥ तुष्टिकामस्तु सततं लिंगं पत-
 ले संभवं शत्रुमारणकामस्तु लिंगं लोहमयं सदा ॥ तथा ॥ ब्रह्मस्वपरि-
 हारार्थं सौवर्णलिंगमर्चयेत् ॥ स्थिरलक्ष्मीप्रदं हेमराजं तैव वरं ज्येष्ठम् ॥ प्रजावद्विकरं रंगं ताम्रमायुः प्रवर्द्धनमिति
 लिंगं ॥ श्रीप्रदं शार्वल्लोहं शैलं जसर्वसिद्धिदमिति ॥ कालोत्तरे ॥ ॥ गंधपुष्पमयं लिंगं तथा ब्रह्मादिविनि-
 मितं सर्वकामप्रदं पुंसां लिंगं तात्कालिकं स्मृतमिति ॥ लक्षणं समुद्रये ॥ गंधसौभाग्यदं पोष्ट्यभुक्तिमुक्तिप्रदाय-
 कं प्रभुमानप्रदं शाङ्गीसैन्यदं नागदंतं ॥ शालिपिष्टं द्रवपुष्टं पौष्टिकं धनवर्द्धनं ॥ गोधूमं वातरोगघ्नं यमजं वलपु-
 ष्ठिदं ॥ रिपुभेदकरं मौद्वं स्त्रीदं स्यान्मापपिष्टं ॥ आन्नमायुः प्रदं ज्येष्ठं गोडं प्रीतिविवर्द्धनं ॥ नानाफलोद्भवं लिंगं नाना-
 कामप्रदायकं ॥ तैलपिष्टकरोत्यग्निं सैद्धार्थं भयनाशनं ॥ तैलमिश्रितपिष्टं द्रवलं गंधधुं धां करोतीत्यर्थः ॥ सुखकृत्वा
 वनेयं वगोमं यो रोगनाशनं ॥ गुणदं सैकतं भूरिसौभाग्याय चलावणं ॥ उच्चाटनेतुपांशव्यमौलं शत्रुक्षयावहं ॥ वंशां-
 कुरं समुद्रतुवं शवृद्धिप्रदं भवेत् ॥ पुरक्षोभकरं मौरं रामं ठं चाग्रिकारकं ॥ मौरं गौगुलं रामं ठं हि गुमयं ॥ पूज्यं गंधमयं
 लिंगं त्रिकालं मुखावहं ॥ चद्रेण चंदनेनाथं कुंकुमेन सुगंधिना ॥ चतुःसमेन वार्क्यं लघुना केवलेन वा ॥ चंद्रः कर्पूरः
 लघुरगुरुः चतुसमलक्षणं ॥ गारुडे ॥ कस्तूरिकाया द्वाभौ चत्वारश्चंदनस्य च ॥ कुंकुमस्य त्रयं शशिनश्च ततुः स-
 मइति ॥ शिवनारदसंवादे ॥ तत्रापि पार्थिवं श्रेष्ठं क्षिप्रं सिद्धिप्रदं भवेत् ॥ पार्थिवेन तु लिंगेन वहवः सिद्धिमागताः कृते
 रत्नमयं लिंगं त्रेतायां हेमसंभवं ॥ द्वापरे पारदं श्रेष्ठं पार्थिवं वंतुकलौ युगे ॥ श्रेष्ठमित्यनुपंगः ॥ ततश्च कलां विपिनं लिंगां
 तरनिषेधः ॥ अथ पार्थिवं लिंगं तु संख्याभेदेन फलविशेषः ॥ नारद उवाच ॥ देवकेन प्रकारेण कर्तव्यं सर्वकामिकं यस्य

पूजनमात्रेणकृतकृत्याभेन्नरः । शिवउवाच ऋषेः सर्वप्रयत्नेनपार्थवलिङ्गमुत्तमः । कर्तव्यं हि नृभिर्नित्यं कामं
 मुद्दिश्ययत्नतः मालिङ्गपार्थिवलक्ष्मिमुक्तिमुक्तिफलप्रदं देशकालवलङ्गात्वाकुर्व्यालिङ्गं फलप्रदं । विद्यार्थालिङ्गं
 साहस्रघनार्थचतुर्दशकं पुत्रार्थसाधसाहस्रकन्यार्थचशतत्रयं वेदालिङ्गायुतकुर्व्यात्सर्वपापहरं परं राज्यार्थं
 शतसाहस्रकांतार्थशतपंचकं मोक्षार्थकोटिगुणितभूकामश्चसहस्रकं रूपार्थत्रिसहस्रं तु तार्थार्थद्विसहस्रकं सु
 दृक्कामः सहस्रं तु त्वार्थशतपंचकं उच्चाटनपरश्चैव सहस्रं च यथोक्तवत् स्तम्भेन च सहस्रं च मारणे च तद्वर्कं निग
 डान्मुक्तिकामस्य सहस्रसार्द्धमारितं महाराज भये पंचशतं घोराध्वसं कटे शतद्वयं च डाकिन्याभये पंचशतं परं दारि
 द्यं पंचसाहस्रं तस्यार्धसर्वकामिकमिति पूर्वोक्तमहासंस्थापूर्वप्रत्यहं कियल्लिङ्गसंस्थाविधेयेत्येवंप्रक्षायामाह एकं
 पापहरं प्रोक्तं द्विलिङ्गं चार्थसिद्धिदं त्रिलिङ्गं सर्वकामानां कारणं परमारितं मारणे तु चतुर्लिङ्गं पुत्रकाम्ये च पंचकं । उत्त
 रोत्तरमेवं स्यात्पूर्वोक्तगणनावधीति ॥ अन्यत्रापि ॥ लिङ्गानामयुतं कृत्वा महाराज भयं हरेत् सहस्रमेकं लिङ्गं
 नाव्याधिनानुभयं हरेत् सहस्राणि तथा पंचनिगडान्मुक्तये नृणाम् कारागृहविविक्तार्थमयुतं कारणेद्बुधः डाकिन्यु
 दिभये सप्तसहस्रं कारणेत्तथा सहस्राणां तु पंचाशदपुत्रोपि हि कारयेत् लिङ्गानामयुतं नैव कन्याकामस्तु कारणेत्
 एकलिङ्गं च नैव शत्रुलां श्रियमाप्नुयात् लक्षमेकं तु लिङ्गानां यः करोति नरो भुवि शिवं एव भवेत्सोपि नात्र काव्यो
 विचारणेति क्रियासारे ॥ लिङ्गस्य शिवनाभेः स्तुनहि पीठप्रकल्पनं तदाधारशिलैव स्यात्तस्य पीठमिति स्मृतं । उत्त
 मं मध्यमं हीनामिति लिङ्गात्रिधा स्मृतं एकैकं त्रिविधा तद्बहुतमां गुलिमानतः । नवाष्टसंज्ञां गुलिं कालिङ्गं श्रेष्ठं तथा स्मृतं
 पट्पंचकं चतुर्मानं मध्यमां त्रिविधं स्मृतं त्रिद्वेकां गुलिं कालिङ्गां त्रिविधं तु कनीयकं उत्तमं बहुदकारं मध्यमं कुक्कुटां
 डवत् अधमं गोकुक्कुवच्च इति लिङ्गात्रिधा स्मृतं अक्षादल्पपरीमाणं तल्लिङ्गं कुत्रचित्तरः कुर्वीतां गुष्ठतो ह्रस्वं न कदाचि

तस्माचरेत् अक्षोशीतिगुंजः गुंजः पंचाज्यमापकः तेशोडशाक्षः कर्षोष्णीत्यमरकोशात् तस्मादशीतिगुंजपरिमाण
 द्यामृदापार्थिवलिङ्गकर्त्तव्यं रुद्राक्षं शिवलिङ्गं च स्थूलं प्रशस्यते ॥ इति वचनाच्च ॥ सिद्धांतशेखरे अंगुलादिवि
 तं स्तं तालिङ्गं हे प्रपूजयेत् प्राप्तादेतुतदूर्द्धस्यात्पूजनीयं प्रयत्नंत इति पादौ शालिग्रामशिलालिङ्गे यः करोति ममाचं
 न तेनार्चितः कार्तिकेयः युगानामेकसप्ततिं प्रागादिदिग्भिमुखनियमः सारसमुच्चये प्रागाननोधनददिग्वदनोथ
 वेति अन्यत्रापि रात्रावुदङ्मुखं कुर्याद्देवकार्थं सदैव हि शिवार्चनं सदाप्येवं शुचिः कुर्यादुदङ्मुख इति वाचस्प
 तिमिश्रास्तु प्राक्पश्चिमोदगः स्यस्तु प्रातः सायं निशा सुचितवचनात्कालभेदेन व्यवस्थामाहुः पारिजाते गृह्यप
 रिशिष्टे प्रतिमाः प्राङ्मुखी रुदङ्मुखो यजेत एतच्च स्थिरप्रतिमा विषयं अन्यत्र प्राङ्मुखः अन्यत्र चलादादि
 ति निर्णयार्थं सधौ ॥ अन्यत्र तु चरालिङ्गे च ये देवपूर्वाभिवदनं बुधः स्थिरालिङ्गे यादृक्प्राप्तसतमेव प्रपूजयेदिति गो
 भूहिरण्यवत्त्रादिवलिङ्गपूजनिवेदने ज्ञेयोनमः शिवायेति मंत्रः सर्वत्राप्यधिकश्चायमोकाराद्यः
 पडक्षरः ॥ नंदिपुराणात्पंचाक्षरेण वा पूजनं कार्त्तव्यं लिङ्गे चार्च्यं छिन्ने वापि शंकरं विधिपूर्वकं पूजयेति शेषः ॥
 पुगदोपविनिर्जित्य रुद्रलोके प्रसीदते ॥ पार्थिवं लिङ्गमधिकृत्य ब्राह्मणैः शिवश्चैव शूलपाणिः पिनाकधृक् पशुप
 तिः शिवश्चेति महादेवेति पूजयेत् मृत्तिकाग्रहणैश्च घटने च प्रतिष्ठितौ ब्रावाहेन च स्त्रपेन पूजने च विसेजन इति ॥

अथ मंत्रमहोदधिस्थं पार्थिवपूजनविधानम् ॥

अथ पार्थिवलिङ्गस्य विधानमभिधीयते स्नातो नित्यं विधायादौ गत्वा शुद्धां भुवं सुधीः उपरिस्थामथाकृत्य पडं एनं
 भिमंत्रयेत् ॥ आकाशः पृथिवी शेषस्थितो विदुसमन्वितः पृथ्वीचचनुर्यतानमोतः स्यात्पडक्षरः ततो मृदुमु
 पादाय कृत्वानिःशर्करांततः पात्रे निदध्यात्स शुद्धे प्रत्यहं पूजनाय तां सद्दिने सद्विरोर्भौत्राणेश्वरकुमारयोः हराद्यां

श्रमन्सप्तगृह्णीयाद्योगसिद्धये अथाचर्चनं शुभे घस्त्रे आरभेत प्रसिद्धये कृत्वानित्यक्रियाः शुद्धोदयादध्याविवस्वते
 मृदमादाय तोयेन सुधयामंत्रेन च आसिच्य पिंडये त्रेष्टमभयपात्रे निधापयेत् तदा कालमनुस्मृत्य कामनामपि हृद्ग
 तां लिगा निपाथिवाग्नीहृपूजयेभुक्तसंस्थया संकल्पेवं मृदा पिंडादाया लपां मृदं सुधीः एकादशार्णमनुनाकुट्यो
 द्वालगणेश्वरं मायागणेशभूवीजैर्जातौ गणपते पुटः एकादशोर्णमंत्रोयं स्मृतो वालगणेशितुः वराभयलसत्पाणि
 पद्मवालगणेश्वरं निर्माचस्यापयेत्पीठं लिगानिरचयेत्ततः हरमंत्रेण गृह्णीयादक्षमानाधिकां मृदं ॥
 महेश्वरस्य मंत्रेण लिङ्गं कुर्यात्तथा शुभं अंगुष्ठमाणादधिकं वितस्त्य वधिसुंदरं पार्थिवं च यो ह्निगनन्यूननाधिकं ततः
 शूलपाशेस्तु मंत्रेण लिङ्गं पीठे निधापयेत् एवमन्यानि कुर्वीत यथासकलपमादरात् अवशिष्टमृदा कुट्योत्कुमारं
 तत्समं त्रतः स्थापयेत् ह्निगं पत्तयेत्स्वमंत्रेण चैयं चतुर्वागवर्मकणं विद्याल्य चरमे मीनकेतनः कुमारः
 यनमौ तोयगुहमंत्रोदशाक्षरः मंत्रेण वाहयेद्देवप्रतिमं त्रपिनाकिनं ततो लिङ्गस्थितं ध्यायेत्स प्रसन्नमहेश्वर
 दृष्टां कल्यं गजपतिमुखं प्राप्नुश न दक्षदोषा वामोरुस्थानगपतितनयां किं गुहं चापरेण इष्टाभीतिं वरकरपु
 नेधारया द्विपङ्कक्तिरव्यादस्मान् त्रिभुवनमतो नीलकंठस्त्रिनेत्रः एवं ध्यात्वा पशुपतेर्मंत्रेण स्थापयेच्छिवं
 शिवमंत्रेण गंधादीनर्पयेद्ब्रह्महरेतसे प्रागादि वामावर्तेन दिक्ष्वष्टौ परिपूजयेत् सर्वभवं रुद्रमुग्रं भीमं पशुपतिं
 तथा महादेवमथेशानं क्रमाद्विस्त्यादिमूर्त्तकान् क्षित्यष्टौ जो निळाकाशयजमानेन्दुभास्कराः क्षित्याद
 यः स्युः सर्वोद्यास्तत इन्द्रादिकान्यजेत् धूपदीपनिवेद्यादिनमस्कारप्रदक्षिणा जयचक्रवाविसृजेन्महादेव
 स्यमंत्रतः तारानंतादि कांडे ताहाराद्यामनवोद्गृह्यः ॥ प्रति लिङ्गे जेद्देवमखिलानि सहैव वा पूजितौ निजमंत्रेण
 विसृजेन्नृणभृद्बहौ धनपुत्रादिकमैस्तु शिवोऽर्घ्यः प्रोक्तलक्षणः विद्याकामैश्च तनीयः परशुहरिणं वर

ज्ञानमुद्रादधद्वैतवटमूलमुपोश्रित. पुंसोर्वैरुदयोः संघो कुख्याल्लिगानिसाधकः नदीतिरद्वयान्तिमुद्राता
 निचपूजयेत् तत्रयेहोहरिहर 'शखपद्मादिशुलभृत् इदनीलशरच्चद्रभूतिभूषणपुंजवान् दंपत्यारविरोधार्थमर्थ
 नारीश्वर' स्मृत. "पौषपपूर्णकलशधत्पाशांकुशावपि उच्चाटमारणोद्वेधे ध्यातव्यः पुनरीदृशः कालीहस्ता-
 बुजालंबः शूलप्रोताद्विषयः मुंडमालाक्षरुत्कठोरवविनाहिताखिलः इत्थंतुकामनाभेदाद्धानभेदा प्रकीर्तिताः
 पूजयेत्कार्यसिद्धार्थलक्षावाधिसहस्रत लक्षपार्थवाल्लिगानापूजनाद्भुक्तिमुक्तिभाक् लक्षंतुमुंडलिगानापूजनात्पा
 र्थिवोभवेत् यानारीशिवल्लिगानिसंपूजयेत्पूजयेत्पूजयेत् भस्मनोगोमयस्यापि बालुकायास्तथाफलं क्रीडंत शि
 शुक्राभूमौलिंगंकृत्वारजोभय पूजयंतिविनोदनं तेषु स्युःक्षतिनायका. प्रातर्गोमयलिगानिनित्यंयस्त्रीणि
 पूजयेत् दृहतीविल्वयो.पत्रै नैवेद्येगुडमर्पयेत् एवंमासत्रयकुर्वन्ननल्पलभतेधनं एकादशैवल्लिगानिगोमयो
 त्थानिमर्चयेत् प्रातर्मध्याह्नयोः सायंनिशीथेप्रतिवासरं सप्तर्षीः संपदोयायात्पण्मासानेवमादरात् एकाद
 शयजेन्नित्यशालिपिठकृतानियः लिगानिमासमात्रेणसकल्मषचंदहेत् स्फाटिकंपूजितलिगमेनोनिकरनाश
 न सर्वकामप्रदंपुंसामुदवरसमुद्रव रेवाशमंजसर्वसिद्धिप्रदंदुःखविनाशन यथाकथंचिल्लिगस्यपूजानित्यंकृतेष्ट
 दा योचयेत्पुष्पमोदार्थे पत्रैर्गोमयजंशवं क्रुद्धंमहेश्वरंध्यायन्सपराजयतेरिपून् लिगंसंपूजयन्नित्यंशिवभ
 क्तिपरायण भक्तुल्योपितस्याशपापराशिलयत्रजेत् चतुर्दश्यांतथाष्टम्यापिपौर्णमास्यांचिदुक्षये पयसास्त्रापि
 तोशशोधयाग्रेस्तोत्राशतरुद्रिय पूजयेत्तन्मनाभूत्वाशिवेस्वाविनिवेदयेत् पाथैर्वयोचैर्येह्लगंतयोर्लिगाचैकोवरः लि
 गपूजाविधयाग्रेस्तोत्राशतरुद्रिय पूजयेत्तन्मनाभूत्वाशिवेस्वाविनिवेदयेत् यत्संख्याकंयजेह्लगंतन्मिंतहो
 ममायेत् आज्यान्विनैस्तिर्लरेष्टैर्वोपायसेनवा शिवमंत्रेणतस्यातिब्राह्मणान्भोजयेच्छतं एवंकृतेसमस्ते
 षसिद्धिर्भवतिनाश्रितमिति ॥

अथपंचसूत्रविधानं लिङ्गदृष्टसममध्यमद्विविस्तोर्णमेवच तदद्वैतगोमुखब्राह्मणं चसूत्रमिदमतं कालोत्तरे ॥ लिङ्गम
स्तकाविस्तारोऽल्लगोच्छ्रायसमोभवेत् त्रिगुणः परिणहः स्यात्ततः पञ्चोत्तमिदं लिङ्गतुल्यं प्रणालस्यात्यं चसूत्रस्यल
क्षणं पंचसूत्रसमायुक्तं शिवाल्लगंसमचयेत् भुक्तिदं मुक्तिदं देविधनारोग्यसुखप्रदं गौतमीतंत्रं लिङ्गमस्तकाविस्ता
रोऽल्लगोच्छ्रायसमोमतः परिधिस्तत्रिगुणितस्तद्वत्पीठव्यवस्थितं प्रणालिकातथैवस्यात्यं चसूत्राविनिर्णयः लि
गमस्तकाविस्तारपूजाभागसमभवेत् नानाहत्त्रिगुणं कुर्व्यान्नाहवत्पीठविस्मृतिः पूजांशोद्विगुणं कुर्व्यादुन्नतं पीठमु
त्तमं वृत्तं वाचतुरस्त्रवाममध्यकं ठसमन्वितं द्विगुणं लिङ्गनाहोद्वैतं कंठनाहं समाचरेत् त्रिमेखलमधोद्वैतं समं वा द्विमेखलं
लिङ्गमस्तकाविस्तारं पडभागविभज्यतः मेखलमेकभागेन कुर्यात् वातंचतत्समं लिङ्गैर्दध्यसमं कुर्यात्त्राणालं पीठं
याह्यतः विस्तारतत्समं नलतदद्वैतचतद्वत्ततः जलमार्गः प्रकर्तव्यस्तस्य मध्ये त्रिभागतः कुर्यात्पीठाद्वैतं दध्यवाप्रणालं
चतथोदितं सर्वेषां तत्र लिङ्गानां सपीठानां विशेषता लोहादीनां च लिङ्गानामेखलक्षणमाचरेत् लिङ्गनाहसमपीठवि
स्मृतं विस्मृतस्य सप्तभागतुल्यं तुल्यं कर्द्वसमं गोमुखांतसमं कंठनाहं शिल्पशास्त्रेऽपि लिङ्गमस्तकावि
स्तारोऽल्लगोच्छ्रायसमकृत्वा ॥ तत्रिगुणवेष्टनाहं लिङ्गस्यौल्यं कृत्वा तत्समं वर्तचतुरस्त्रं वा पीठविस्तारं अथ
उद्वैतचकुर्यात् ॥ पीठोचततुल्लगोच्छ्रायसमोद्विगुणं पीठमध्यं लिङ्गाद्विगुणं स्थूलं पीठोच्चतातृतीयांशेन कंठकृ
त्वा तस्योद्वैतमध्यं त्र्यसमं प्रवयं कृत्वा लिङ्गविस्तारं पञ्चांशेन पीठोपरि वाह्यमेखलं कृत्वा तदंतः संलभ्यतं समं
खातं कृत्वा पीठोद्वैतं लिङ्गसमदीर्घ्यं पीठाद्वैतं घातुल्यं दध्यसमं विस्तारमग्रे तदद्वैतविस्तारं तृतीयांशेन मध्यं खातां
पीठवत्समेखलां प्रणालिकां कुर्यादिति ॥

इतिपंचसूत्रविधानम्

इदंपंचसूत्रविधानं पार्थिवेन विधानं कुर्यात् तदुक्तं पार्थिवं श्वरार्चितामणौ पंचसूत्रविधानं च पार्थिवेन चकार येन यथा कथं चिद्विधिनारमणीयं प्रकल्पयेत् रत्नादिलिगेष्येवं ॥ तदुक्तं हयशीर्षपंचरात्रे न कुट्याल्लक्षणोद्धारं रत्नजानां चलात्मनां स्वप्रभालक्षणं तेषां स्वर्णजातामपि ध्रुवं तस्मात्तल्लक्षणोद्धारं कुर्यान्पापाणालिगवत् अचलानंतिजसां नांकाश्चिदिष्येत्तल्लक्षणं लक्षणं कल्पनीयं तु स्यात्लिगेयथाविधि चललिगे कुशाग्रेण लक्षणं कल्पयेद्गुरुः मनं साचित्ये द्वाचिलक्षणं लिगं संस्थितं सोमशं भावपि रत्नजेलक्षणेद्धारो न लोहे न सरिद्रवे लिगे पुचललोहे पुनदृष्टं क्वचिदागमे स्वरूपं लक्षणं तेषां प्रारत्ने पुनिर्मलेति अन्यत्र संस्थ्या विशेषे निषेधः गृहे लिगद्वयं नार्ह्यं शालिग्राम इयं तथा द्वे चक्रद्वारिकायाश्च गणेशत्रयमेव च ॥

अथ शिवपूजामधिकृत्य कालिकापुराणे कपिलापंचगव्येन कुशवारिरियुतेन च स्नापयेत्पत्रपूतेन ब्राह्मं स्नानं तदुच्यते ॥ एकाहमपि योलिगे ब्राह्मं स्नानं समाचरेत् विधूय सर्वपापानि रुद्रलोके महिषीयते कपिलापंचगव्ये नदधिक्षीरपूतेन च स्नानेन शतगुणं पुण्यमिति रभ्योन संशयः वर्षकोटिसहस्रेण यत्पापं समुपाजितं घृतस्नानेन तत्सर्वदहत्याग्निरिवैधनं कृष्णाष्टम्यां घृतस्नानं कृत्वा लिगे सकृन्नरः कुलैकविंशमुताग्र्यं शिवलोके महिषीयते स्नां प्यदग्धा सकृच्छिर्गं शिवलोके महिषीयते ॥ ब्रह्मपुराणे देवानां प्रातिमायत्र घृताभ्यंगक्षमा भवेत् पलानितस्यै देयानि श्रद्धया पंचार्चयेत् शीतः श्रोतरे पलशतं स्नानं दंपंच सर्वदा द्वे सहस्रे पलानां नुमहा स्नाने तु संस्थया दांतव्यं येन सर्वासु दिक्षु निर्याति तद्वृतं पंचविंश पलां लिगे अभ्यंगं कारयेद्यं शिवस्य सार्पिषा स्नानं प्रोक्तं पलशतं न च तां वतैव च क्षीरेण गव्येनैव भवेत्ततः भूयः सार्द्धं सहस्रेण पलानामैकयेद्वचः रसेन कारयेत्स्नानं भक्त्या चोष्णां वृणाततः

शीतानुनापिदत्त्वाचवखपतेनमंत्रवित् स्नापयेद्वक्तितोभूयोगंधपात्रास्थितेनतु महास्नपनोत्तरं कौस्तुभविशेषः॥महा
 दीपद्वयेदंशतमष्टोत्तरं पुनरिति पुजारंभप्रभृतिसंततकोदीपःपरोभूयःपूजानंतरंशतमष्टोत्तरं दीपाइतिविशेषः
 म् ॥ विल्यादोतुस्कांदे ॥ क्षीरादशगुणं द्वादशगुणं त्रैलोक्यं द्वादशगुणं क्षौद्राश्वैवकुजं तथा वस्त्रयामले
 धीतकोशेषवसनं विष्णुप्रीत्यै प्रकीर्तितं रक्तं शस्त्यर्कविघ्नानां शिवस्य च सितं त्रिप्रियं मलहीनं तथा छिद्रक्षौभं कर्पासमेव
 चेति अथ चंदनं चंदनागुरुकर्पूरैः श्लक्ष्णपिष्टैः सकुंकुमैः शिवस्यार्चां समालिप्य कल्पकोटिवसेद्विवि हेमाद्रौ तु
 विशेषः विधिना स्नाप्य चोनेन ततो रोचनया लिपेत् कृष्णागुरुसकर्पूरचंदनागुरुधुकया लेपयित्वा ततो लिङ्गमा
 पीठजघनं शुभं अनुलेपनपरिमाणं लिङ्गे अनुलिङ्गे च तत्सर्वं पंचविंशफलं नचेति अथ पुण्याणि धर्तूरैः कस्तुर्यालि
 नं कृष्णैः संपूजयेत्तरः सगोलक्षफलं प्राप्य शिवलोकं महीयते नीलोत्पलसहस्रस्य मालां वध्याप्रपूजयेत् अल्लभे
 तु सहस्रत्राणामर्द्धं नैव पूजयेत् उत्पलानामल्लभेत्पुनर्द्वैश्वश्रीतरोर्यजेत् श्रीतरोर्विल्वस्य विल्वपत्रैरखंडैश्च यो लि
 नं पूजयेत्सकृत् सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोकं महीयते सर्वकामप्रदं विल्वदारिद्रस्य विनाशनं विल्वादन्यत्परं
 नास्ति येन तु व्यातिशंकरः शुक्लाण्यपि च पत्राणि श्रीवृक्षस्य सर्ववर्हति ॥ पारिजातो क्रियासारे ॥ मध्यमाः
 नांमिकामध्ये पुष्पं संगृह्य पूजयेत् अंगुष्ठतर्जन्यथाभ्यां निर्माल्यमपनोदयेत् अपनीतं च निर्माल्यं चंदं शायनिवेदयेत्
 अशून्यमस्तकोलंगं सदा कुर्वीत पूजकः ॥ अथाशिवे वज्रपुण्याणि भाव्यपुराणे ॥ केतकीजातिमुक्तं च कुंदं यूथं मंदति
 कां शिरीषं सर्जवंधूंकुमुमानि विवर्जयेत् निर्गन्धीन्युग्रगंधीनि कुसुमानि विवर्जयेत् गंधहीनमपि ग्राह्यं पवित्रं
 यत्कुशादिकं प्रासाददीपिकायां जपावंधूकसिंदरं तथात्रैसंधिकीशुभे मंदं तोकेतकी पुष्पं मालती पुरजाति च द्रुसृणं
 साधमारचं प्रमदं नापि नापयेत् ॥ अथ धूपः शिवपुराणे ॥ गुग्गुलुघृतसंयुक्तं शिवेश्वर्यश्च निवेदयेत् रुद्रलोकां मवाप्नोति

गाणपत्यं चोर्वेदति । अथदीपः भविष्यपुराणे घृतदीपप्रदानेन शिवाय शतभोजनं ॥ विमानं लभते दिव्यसूर्यको
 टिसमप्रभं अयनैवेदं तत्परिमाणं हेमाद्रौ दशद्रोणेऽस्तु नैवेद्यैरष्टद्रोणे रथापि वा शतद्रोणे समपुण्यमाढा
 केन विधीयते वित्तहीनस्य मर्त्यस्य नात्र कार्या विचारणेति गुडखंडघृताकानां भक्ष्याणां च निवेदनैः घृतेन पा-
 णितानां च ते पांशतगुणं फलं अथ फलं मातुलंगफलाद्यानि सुपक्वानि निवेदयेत् शिवाय सफलतस्य तद्ब्रक्ष्याणां नि-
 वेदने अथ प्रदक्षिणाः तत्र विशेष उक्तो गृह्यपरिशिष्टे एकां विनायकं कुर्यात् द्वे सुख्ये त्रिणीशं करे चत्वारिंशवे
 दद्यात् सप्ताश्वत्थे प्रदक्षिणाः आदित्यपुराणे प्रदक्षिणत्रयं कुर्यात् शिवस्यायतने नरः अश्वमेधसहस्रस्य फ-
 लं प्राप्नोति मानवः गृहन्नारदीये तु एकां चंडयारवो सप्ततिस्त्रो दद्याद् द्विनायके चतस्रः केशवे दद्याच्छिवे तद्वद् प्रदक्षिणां
 तत्रैव पदांतरैः पदंतस्य करौ चलनवर्जितौ स्तुतिर्वाचिहृदि ध्यानं चतुरंगं प्रदक्षिण शिवलिङ्गे विशेषो
 लिङ्गपुराणे सव्यं ब्रजे ततोऽसव्यं प्रणालेनैव लघयेत् बृहन्नारदीये शिवप्रदक्षिणी मर्त्यः प्रणालेनैव लघयेत्
 वृषं चंडवृषं चैव सोमसूत्रं पुनर्वसु चंडचसोमसूत्रं पुनश्च षड्पुनर्वसु ॥ हेमाद्रौ प्रातिष्ठाकांडे ॥ प्राच्यां
 नंदिमहाकालीयाम्यधृगिविनायकौ वारुणो वृषभस्कंधो देवी चंडी तथोत्तरे त्रैविक्रम्या तु ऐशान्ये चंडस्थाय पनमुक्तः
 तथा अप्रसव्यं यतिः कुर्यात् सव्यं तु ब्रह्मचारिणः सव्यापसव्यगृहिणो नित्यशंभोः प्रदक्षिणं तृणैः काष्ठैस्तथा
 पूर्णैर्द्विर्वैष्णवादिभिः अंतर्दानं पुरः कृत्वा सोमसूत्रं न लघयेत् सोमसूत्रप्रमाणमपि तत्रैव प्रासादविस्तारमात्रा
 तु भवेद्दुर्दोषाः सत्राद्बिहलं घनतो न दोषः स्याद्दोषश्चाभ्यंतरं लघनेन सोमस्य दिशि मंडपादुदीच्यां दिशि प्रासाद-
 विस्तारं सोमसूत्रपरित्यज्य वाहिः प्रदक्षिणेन दोष इत्यर्थः ॥ विशेषांतरमुक्तं तत्रैव सोमसूत्रद्वयं यत्र यत्र वा वि-
 ष्णुमंदिरम् अप्रसव्यं न कुर्वीत कुर्वीतैव प्रदक्षिणमिति ॥ अथ नमस्कारः ॥ जानुभ्यां चैव पाणिभ्यां शिरसा च

विचक्षणः कत्वा प्रणमं सर्वेशः सर्वान्कामानवाप्नुयात् अश्वमेधादिसर्वकृतफलं भवतीति ॥ भविष्योत्तरे अथ शिवा-
 गारे निषिद्धावां यो नितं त्रे शिवागारे च फलं कसूर्यागारे च शंखं दुर्गागारे वंशवाद्यं मधुराचनवाद्येन ॥
 अथ निर्माल्यलंघने निषेधान् सिंहपुराणे शान्तरथं प्रतिनारदः ॥ अद्य प्रभृति निर्माल्यलंघयति महामते नर-
 सिंहस्य देवं स्वतथान्ये पादिवीकसां पच्यते नरकोरे यावदाभूतसं प्लवम् ॥ भविष्यपुराणेपि ॥ निर्माल्य-
 लंघनकरं स्तामिहं नरकं व्रजेदिति ॥ अथ निर्माल्यप्रतिपत्तिः ॥ रुद्रांगलभ्रमभौतुदहे सर्वचतक्षणात् वैष्ण-
 वं स्नानकेभ्यश्च भस्माग्निभ्यश्च शोभवमिति यान्तिस्कंदे शिवनिर्माल्यभोक्तारः शिवनिर्माल्यलंघकाः शि-
 वनिर्माल्यदातारः स्पर्शस्तेषामपण्यकृत स्थष्टारुद्रस्या निर्माल्यसवासा आहूतः शुचिरिति नैवेद्यं मेनरो भुक्त्वा शु-
 द्धैर्चांद्रायणं चरेदिति ॥ कालिकापुराणे ॥ अथाहं शिवनैवेद्यं पत्रपुष्पं फलं जलं, शालिग्रामशिला स्पर्शोत्सर्वयति पवि-
 त्रतामिति पिरिशिष्टे दत्त्वा नैवेद्यवस्त्रादिना ददति कदाचन त्यक्तं यच्छिवमुद्दिश्य तदादानेन तत्फलमिति भविष्ये च-
 शिवनिर्माल्यधारणनिषेधवचनानि निर्माल्ययोगिहमद्रक्त्या शिरसाधारयिष्यति अशुचिर्भिन्नमर्यादो नरः पापसम-
 न्वितः नरके पच्यते घोरेति र्गयो नौ च संवसेत् ब्रह्महापिशुचिर्भूत्वा निर्माल्यं यस्तु धारयेत् तस्य पापं महच्छीघ्रं नाश-
 यिष्ये महाव्रत ॥ इति स्कंदपुराणां शुचिना नतवग्राह्यं किंतु शुचिना स्नानादिना शुचिनेत्येवं पराणीति स्मार्ताः अपनी-
 तंतन्नग्राह्यमिति श्रीदत्तः शिवदीक्षारहितैर्योतिर्लिगातिरैकैर्वानग्राह्यमिति शैवाः स्कंदे ॥ अनर्हं मम नैवेद्यं
 पत्रपुष्पं फलं जलं शालिग्रामशिलासंगात्सर्वथातिपवित्रतामित्युक्त्वात् ॥ पुंचायतनपूजायां शालिग्रामस्यापि त-
 त्रसंस्तान्नैवेद्यादिवदोपैति सूचितम् तथा नैवेद्यं मेनरो भुक्त्वा शुद्धैर्चांद्रायणं चरेदिति ॥ एतदपवादः शिवनारद-
 सर्वदे ॥ वाणल्लोके स्वयंभूतं चंद्रकांतं हृदि स्थिते चांद्रायणसमं ज्ञेयं शभौ नैवेद्यं भक्षणमिति ॥ तथा च काशीखंडे ॥

जलस्यधारणंमूर्द्धनिविश्वेशस्तानजन्मनः ॥ इत्युपक्रम्य ॥ स्नापयित्वाविधानेनयोलिंगंस्नपनादिकं त्रिःषि
वेत्त्रिविधंपापंतस्येहाशुचिचिन्तयति ॥ लिंगस्नपनवाग्भिर्भ्यःकुर्यान्मूर्द्धन्यभिषेचनं गंगास्नानफलं तस्य जायेतत्र
विषाम्नइति अत्रभक्षणप्रतिप्रसवःशिवदीक्षाविषयः ज्योतिर्लिंगंविनालिंग्यःपूजयतिसत्तमः तस्यनैवेद्य
निर्मात्यभक्षणंरुच्छूकं सालिग्रामोद्भवेलिंगेवाणालिंगेस्वयंभुवि रसलिंगेतथार्पेचसुरसिद्धप्रतिष्ठते हृद
येचंद्रकांतैचस्वर्णरूप्यादिनिर्मिते शिवदीक्षावताभक्तेनंदंभक्तमतिर्यते ॥

॥ इतिभविष्योत्तरेज्योतिर्लिंगनैवेद्यादिस्वीकारस्तुदीक्षारहितैरपिकार्यः ज्योतिर्लिंगंविनेत्युक्तवचनात् तथा
पादोदकंचनिर्मात्यंभक्तैर्धार्यप्रयत्नतः ॥ इत्यग्निपुराणात् ॥ आदित्यपुराणेच ॥ निर्मात्यंधारयेद्वत्तया
शिरसापार्वतीपतेः रायसूरययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिनिश्चितं लोभादिनातुनधार्यं लोभान्नधारय ज्ञछंभोर्नि
र्मात्यंनचभक्षयेत् नस्पृशेदपिपादेनलघयेन्नापिनारद लिंगांतरेपुतीर्थोदकवंदनमात्रच श्रद्धावच्छिवभक्त
मात्राधिकारिकाः श्रद्धावतांस्त्वभक्तानामुपसर्गोमहत्पि नोपायतरमस्त्येवविनेशचरणोदकं येन्याद्य
योहिदुःसाध्यावहिरंतःशरीरिणां श्रद्धयैवोदकरूपशान्तिनशंत्येवनान्यथेतिरत्नेश्वरोपाख्यानैस्कांदवचनात् स
र्वैरपिचंडेशंदत्त्वैवधार्यमिति क्वचित्तु वाणरावणचंडीशनंदिभृंगीरिटादयः सदाशिवप्रसादोयं सर्वेगृह्णंतुशंभावा
इति क्वचिचंडाभावोऽप्युक्तोऽग्निपुराणे वाणलिंगेचलेलोहेसिद्धलिंगेस्वयंभुवि प्रतिमासुचसर्वासुनचंडोधि
कृतोभवेत् ॥ आदित्यपुराणे ॥ लिंगेस्वायंभवेवाणेरत्नतेजसिनिर्मिते सिद्धेप्रतिष्ठिते लिंगेनचंडोधिकृतो
भवेत् ॥ येपुंचंडाधिकाज्ञेनास्ति तन्निर्मात्यधारणेनदोषइत्याहुः ॥ अथरुद्राक्षधारणंतन्महिमाच ॥ शि
खायांहस्तयोःकंठेकर्णयोश्चापियोनरः रुद्राक्षधारयेद्भक्त्यासशैवंलोकमाप्नुयात् नववक्त्रंरुद्राक्षधारयेद्द्वामवा

हुना चतुर्दशमुखैवशिखायांधारयेद्बुधः ॥ तत्रविशेषः ॥ एकवक्त्रःशिवःसाक्षाद्ब्रह्महत्यांव्यपोहति अत्र
 ध्यत्वंप्रतिस्त्रोतोविहस्तभंकरोतिच द्विवक्त्रोहरगैरीस्याद्दोघाघविनाशकृत् त्रिवक्त्रोह्याग्निजन्माचपापरशि
 प्रणाशयेत् चतुर्वक्त्रःस्वयंब्रह्माब्रह्महत्यांव्यपोहति पंचवक्त्रस्तुकालाग्निरगम्यागम्यपापनुत् पट्टकस्तुगु
 होज्ञेयोध्रूणहत्यांविनाशयेत् सप्तवक्त्रस्त्वनंतःस्यात्स्वर्णस्तयेयादिपापहृत् विनायकोष्टवक्त्रःस्यात्सर्वानृताविना
 शकृत् भैरवोनववक्त्रस्तुशिवसायुज्यकारकः दशवक्त्रःस्मृतोविष्णुर्भूतप्रेतभयापहः एकादशमुखोरुद्रो
 नानायज्ञफलप्रदः द्वादशास्यस्तथादित्यःसर्वरोगनिर्वहणः त्रयोदशमुखःकामःसर्वकामफलप्रदः चतुर्दशा
 स्यःश्रीकंठोवशोद्धारकरःपर इति ॥ निश्चिद्धाश्रयसुपक्काश्वरुद्राक्षाधारणेरस्मृताः पंचासृतंपंचगव्यंज्ञानका
 लेप्रयोजयेत् रुद्राक्षस्यप्रतिष्ठायांमंत्रंपंचाक्षरंतथा त्र्यंबकादिमंत्रस्तुयातत्रनियोजयेत् त्र्यंबकंयजामहे०
 मामृतात् इति ॥ यद्वा अघोरमंत्रेण अघोरेणापिमंत्रेणरुद्राक्षस्याद्विजोत्तम प्रतिष्ठांविधिवत्कुर्व्यात्ततो
 धिकफलंलभेत् ततोयथास्वमंत्रेणधारयेद्भक्तिसयुतः एकवक्त्रादीनांक्रमणमंत्राः औंऔंभूंशनमः ॥ १ ॥
 औंऔंनमः ॥ २ ॥ औंऔंनमः ॥ ३ ॥ औंहुंनमः ॥ ४ ॥ औंऔंहुंनमः ॥ ५ ॥ औंऔंहुंनमः ६ औंसःहुंनमः ७
 औंहुंनमः ॥ ८ ॥ औंहुंनमः ॥ ९ ॥ औंश्रीनमः ॥ १० ॥ औंहुंनमः ॥ ११ ॥ औंश्रीनमः ॥ १२ ॥ औंक्षीक्षी
 नमः ॥ १३ ॥ औंनमो नमः ॥ १४ रुद्राक्षेदेहसंस्थेतुकुटोऽधियतेयदि सोपिरुद्रपतियातिकिंपुनर्मानवोगुरुः क
 चिन्मालायांविशेषउक्तः ॥ अष्टोनरशतैः कार्य्या चतुः पंचाशताथवा सप्तविंशतिमानावाततोहीनाधमामता ॥
 तथाचप्रजापतिः ॥ मोक्षार्थीपंचविंशत्याधनार्थीत्रिंशताजपेत् पुष्पर्योपंचविंशत्यापंचदश्याभिचारिके सप्तविंश
 तिरुद्राक्षमालयादेहसंस्थया यत्करोतिनरः पुण्यंसर्वकोटिगुणंभवेत् योददातिद्विजातिभ्योरुद्राक्षंशृणुषण्मुख

तस्य प्रीतिर्भवेद्बुद्धः स्वपदं च प्रयच्छति पदार्थादर्थं शेषोपदेवः रुद्राक्षान्कण्ठदेशे दशनपरिमितान्मस्तके विंशती द्वेः पड्पङ्-
 क्के प्रदेशे करयुगलकृते द्वादश द्वादशैव वाङ्मोरेन्द्रैः कलाभिर्नयनयुगकृते एकमेकं शिखायां वक्षस्यष्टाधिकं यत्कलय-
 ति शतकंसंस्वयं नीलकण्ठ इति रुद्राक्षधारणम् ॥ अथ शिवरात्रिकृत्यमुच्यते ॥ तत्र प्रातः संध्यादिकृत्वा धृतत्रिपुण्ड्र-
 रुद्राक्षस्ताम्बुपात्रं गृह्णाति ध्यायद्युल्लिख्य ओमद्या शिवप्रीत्यर्थं शिवरात्रि व्रतं करिष्ये ॥ व्रतधारणमंत्रः ॥ शिवरात्रि व्र-
 तं ह्येतत्करिष्ये हं महाफलं निर्विघ्नमस्तु मे चात्र त्वत्प्रसादाज्जगत्पते चतुर्दश्यां निराहारो भूत्वा शोभोपरे हनि भो देव्ये हं भु-
 क्तिमुत्तमं शरणे मे भवैश्वर्य इमं भवितुं पठित्वा जलमुत्सृजेत् ततो नित्यकृत्यं विधाय शिवनामस्मरणेन दिनमतिवाह्यं स-
 ध्याकालात्पूर्वं संध्या समयोत्तरं वा स्नानं कृत्वा सायं संध्यां निर्वर्त्य विभूतिरुद्राक्षमालाधारणं कुर्यात् इदं च शिवपूजायां
 नित्यं विना भस्मत्रिपुण्ड्रेण विनारुद्राक्षमालया पूजितोऽपि महो देवो न स्यात्तस्य फलप्रदः तस्मान्मुदपि कर्तव्यं ललाटे
 तु विपुण्ड्रकर्मिर्तिलगपुराणवचनात् ततो रात्रौ प्रथमप्रहरे शिवाय नतंगत्वा शुचिराचांता आसने प्राङ्मुख उपविश्य
 शिवसन्निधौ पूजासंस्कारं कुर्यात् तद्यथा एवंगुणविशेषेण विशिष्टायां पुण्यतिथौ एतद्वर्षकृतसमस्तपातको
 पपातक प्रकीर्णकादिका यिकवाचिकमानसज्ञाताज्ञातप्रकाशरहस्यपापस्य क्षयार्थं पुत्रघनदीर्घायुः प्रभृति
 सकलकामावाप्स्यर्थं शिवरात्र्यां शिवपूजनं करिष्ये इति संकल्प्य अपसर्पित्विति सर्पे पावि कीर्य्य सोमादि सा-
 क्षिदेवंतामंत्रं पठित्वा सामान्यार्घ्यं सन्ध्यायै भूतशुद्धिं कृत्वा प्राणप्रतिष्ठोत्तरं मातृकान्यासं च कृत्वा श्रीकण्ठादिमातृ-
 कान्यासं कुर्यात् ॥ तद्यथा अस्य श्रीकण्ठादिमातृकान्यासस्य दक्षिणामूर्ति ऋषिर्गार्गीयः श्रीछंदः अर्द्धनारीश्वरो
 देवता ॥ हलो बीजानि स्वराशक्यः ज्ञातविज्ञानार्थं विवियोगः अक्षरं गंधं अहं अंगं गुणं भावं ॥
 इं चं छं जं झं ई ह्रीं तं जं न्यं स्वाहा उं टं ठं डं ङं हूं मध्यमाभ्यां वपट् एतं थं दं धनं ऐं ह्रीं अनामिकाभ्यां हुं ओं पं फं वं भं

ओहौं कनिष्ठिकाभ्यां वौपट् अयं रलवं शंपसंहं ह्रं करतलकरपृष्ठाभ्यां वौपट् एवमेव हृदयादिपङ्गन्यासं कुट्यति ॥ ततो ध्यानम् ॥ वंधूककांचननिभं रुचिराक्षमालां पाशांकुशौवरदंजिवाहुदंडैः विभ्राणमिदुश्कलाभरणं
 त्रिनेत्रमर्द्धविकेशमनिशवपुशश्रयामि ॥ २ ॥ दक्षाधः करमारभ्य वामधः करपर्यंतमाधुध्यानं कृत्वा ततो न्यासं
 कुट्यत् ओहौं अश्रीकण्ठपूणीदरीभ्यां नमः इति मस्तके ॥ १ ॥ ओहौं आं अनेति शविरजाभ्यां नम इति आननदृष्टे
 ॥ १ ॥ ओहौं सुदमे शाल्मलीभ्यां नम इति दक्षिणे नेत्रे ॥ ३ ॥ ओहौं द्विं त्रिं मौर्विलोक्षीभ्यां नम इति वामनेत्रे ॥ ४ ॥
 ओहौं उं अमरेशवर्तुलाक्षीभ्यां नम इति दक्षणे ॥ ५ ॥ ओहौं ऊं अर्धशोचोणाभ्यां नम इति वामकर्णे ॥ ६ ॥ ओहौं ऋं
 भारभूतीशार्धमुखीभ्यां नम इति दक्षनासापुटे ॥ ७ ॥ ओहौं ऋं अतिथीशसुमुखीभ्यां नम इति वामनासापुटे ॥ ८ ॥
 ओहौं लं स्थाण्वीशार्धजिह्वाभ्यां नम इति दक्षगडे ॥ ९ ॥ ओहौं लं हरे शकुंडेदरीभ्यां नम इति वामगडे ॥ १० ॥ ओहौं
 एं बिंटीशोर्ध्वकेशीभ्यां नम इति उर्ध्वे ॥ ११ ॥ ओहौं एं मौक्तिकेशविकृतमुखीभ्यां नम इति अग्ररोष्ठे ॥ १२ ॥ ओहौं ओं
 सद्योजांतज्वालामुखीभ्यां नम इति ऊर्ध्वदंतपंक्तौ ॥ १३ ॥ ओहौं ओं अत्रुग्रेशोल्कमुखीभ्यां नम इति अधोदंतपंक्तौ ॥ १४ ॥
 ओहौं अं अक्रूरेशश्रीमुखीभ्यां नम इति शिरसि ॥ १५ ॥ ओहौं अं महासैन्येशविद्यामुखीभ्यां नम इति मुखमध्ये ॥ १६ ॥
 ओहौं कं क्रौंधीशमहाकालीभ्यां नम इति दक्षस्कंधे ॥ १७ ॥ ओहौं खं चंडीशसरस्वतीभ्यां नम इति दक्षकूर्परे ॥ १८ ॥ ओहौं
 गंपंचांतकेशगौरीभ्यां नम इति दक्षमणिबंधे ॥ १९ ॥ ओहौं घं शिवोत्तमशत्रैलोक्यविजयाभ्यां नम इति दक्षकरांगुलि
 मूले ॥ २० ॥ ओहौं ङं एकरुद्रे शमंत्रशक्तिभ्यां नम इति दक्षकरांगुल्यग्रेषु ॥ २१ ॥ ओहौं चं कूर्मेशात्मशक्तिभ्यां नम इति
 वामस्कंधे ॥ २२ ॥ ओहौं छं एकनेत्रेशभूतमौत्रिकाभ्यां नम इति वामकूर्परे ॥ २३ ॥ ओहौं जं चतुरानने शल्योदरीभ्यां नम
 इति वाममणिबंधे ॥ २४ ॥ ओहौं झं अजशचिद्रावणीभ्यां नम इति वामकरांगुल्यग्रे ॥ २५ ॥ ओहौं टं सोमेशखचरीभ्यां

नमइतिदक्षोरुमूले ॥२६॥ ओंह्रींलंगलीशमंजरीभ्यांनमइतिदक्षजानुनि॥२७॥ ओंह्रींलंडवाहुमूलेषु ॥३०॥ ओंह्रीं
 ङंडमाकांतेशवृक्षोदरीभ्यांनमइतिदक्षपादगुल्यग्रेषु ॥ ३१॥ ओंह्रींतआपाढीशपूतनाभ्यांनमोवामोरुमूले ॥३२॥
 ओंह्रींयंचंडीशभद्रकालीभ्यांनमइतिवामजानुनि॥३३॥ ओंह्रींदंअस्त्रीशयोगिनीभ्यांनमइतिवामगुल्फे॥३४॥ ओंह्रींधं
 मीनेशशंखिनीभ्यांनमोवामपादागुलिमूलेषु ॥ ३५ ॥ ओंह्रींनमायेशतर्जनीभ्यांनमइतिवामपादांगुल्यग्रेषु
 ॥ ३६ ॥ ओंह्रींपिलोहितेशकालरात्रिभ्यांनमइतिदक्षकुक्षौ ॥ ३७ ॥ ओंह्रींफशिखीशकुंडालिनीभ्यांनमइ
 ति वामकुक्षौ ॥ ३८ ॥ ओंह्रींवंछामालंडेशकपर्दिनीभ्यांनमइतिष्टले ॥ ३९ ॥ ओंह्रींभंहिरंडेशवज्राभ्यांनमइति
 नाभौ४०॥ ओंह्रींमंहकालीशसुभुजाभ्यांनमोजठरे॥४१॥ ओंह्रींयत्वगात्मनेवाणीशसुखीभ्यांनमइतिहृदये४२ ॥
 ओंह्रींरंअसृगात्मनेभुजेशरेवतीभ्यांनमइतिदक्षांसे ॥ ४३ ॥ ओंह्रींलमांसात्मनेपिनाकीशमाधवीभ्यांनमइति
 ककुदि ॥४४॥ ओंह्रींवंमेदआत्मनेखड्गशिखारुणीभ्यांनमइतिवामांसे ॥४५॥ ओंह्रींशंअस्थात्मनेविकेशवायवी
 भ्यांनम इतिहृदयादिदक्षकराग्रंतं ॥४६॥ ओंह्रींपंमज्जात्मनेभ्येशरक्षोविदारणीभ्यांनमइतिदक्षपादाग्रंतं ४७॥
 ओंह्रींसंशुक्रात्मनेभृग्वीशसहजाभ्यांनमइतिवामकराग्रंतं ॥ ४८ ॥ ओंह्रींहंप्राणात्मनेनकुलीशमहालक्ष्मी
 भ्यांनमइतिहृदयादिवामपादाग्रंतं ॥ ४९ ॥ ओंह्रींलंशस्त्रात्मनेशिवेशव्यापिनीभ्यांनमइतिहृदया
 दिनार्यंतं ॥ ५० ॥ ओंह्रींलंपरमात्मनेसंवर्तकेशमायाभ्यांनमइतिहृदयादिशिरंतं ॥ ५१ ॥ इत्येवं
 मातृकास्थानेषुपुन्यसेत् शत्रुद्राःस्मृतारक्तधृतशूलकपालकाः शक्तयोरुद्रपीठस्थाःसिंदूरारुणविग्रहाः
 रक्तोत्पलकपालाभ्यामलंकृतकंभ्वुजः ॥ इतिमूर्तेशकीनाभ्यानम ॥ इतिश्रीकंठादिन्यासः ततः
 श्राणायामंकर्यात् ॥ इतिह्रींमंडूकादिपरतत्वादेवताभ्योनमइत्युच्चार्य्य ॥ वामादिशक्तिपूजनंकृत्वाशिवपडक्षरादि

मन्त्रन्यासंकुर्यात् अस्य श्रीशिवपंचाक्षरमंत्रस्य वामदेवऋषिः पंक्तिच्छंदः सदाशिवदेवता ओंवीजं नमः शक्ति
 शिवायेतिकीलकं चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं न्यासे विनियोगः शिरसि वामदेवऋषये नमः मुखे पंक्तिच्छंदसे नमः हृदि
 सदाशिवदेवतायै नमः ओं विजाय नमो गृह्ये नमः शक्तये नमः पादयोः शिवाय कीलकाय नमो नाभौ न्यासे विनि
 योगः इति सर्वगो व्यापकं कुर्यात् ओं हृदयाय नमः न शिरसे स्वाहा मं शिखायै वषट् शिं कवचाय हुं वनित्रत्र
 याय वैषट् यं अस्त्राय फट् एवं करन्यासमपि कुर्यात् ॥ ओं तत्पुरुषाय नमः तर्जन्योः ओं मंत्रघोराय नमः मध्य
 मयोः शिसद्योजाताय नमः कनिष्ठिकयोः ओं वामदेवाय नमः अनामिकयोः ओं यद्वैशानायाय नमः अंगुष्ठयोः
 ओं नंतत्पुरुषाय नमः मुखे ओं मंत्रघोराय नमः हृदये ओं शिसद्योजाताय नमः पादयोः ओं वामदेवाय नमो गृह्ये
 ओं यद्वैशानायाय नमो मूर्ध्नि ओं नंतत्पुरुषाय नमः प्राग्वाक्काय नमः ओं मंत्रघोराय वक्षिणवक्त्राय नमः दक्षिणकर्णे ओं शिसद्यो
 जाताय पश्चिमवक्त्राय घूडाथः ओं वामदेवायोत्तरवक्त्राय नमः वामकर्णे ओं यद्वैशानायायोर्द्धवक्त्राय नमः ऊर्ध्वभागे
 ओं सर्वज्ञशक्तियाम्ने हृदयाय नमः न नित्यतृप्तिशक्तियाम्ने शिरसे स्वाहा मंत्रनादिवोधशक्तिधाम्ने शिखायै वषट्
 शिं स्वतंत्रधाम्ने कवचाय हुं वानित्यमलुप्तशक्तियाम्ने नेत्रत्रयाय वैषट् यं अनंतशक्तिधाम्ने अस्त्राय फट् ततो
 मूलमंत्रेण नमो रूपाय भूतयज्योतिर्लिंगात्मने चतुर्मानवपुरुषाय भासितांगाय शंभवे इत्यनेन व्यापकं कुर
 ण्यात् लिंगादिमुद्रादर्शनपूर्वकं ॥ स्वेष्टदेवं स्वभेदेन ध्यात्वा शिरसि मूलमंत्रेण पुष्पांजलिं दत्त्वा पुनर्हृदयक
 मले ध्यात्वा मानसपूजां कारिष्ये ॥ इति संप्राप्त्यर्था कृतांजलिपुटो भूत्वा चितयेद्बृदि शंकरं ऋणपातकदोर्भाग्यदा
 रिद्रविनिवृत्तये अशेषघघविनाशाय प्रसीद मम शंकर दुःखशोकान्नि संतप्त संसारभयपीडनं बहुरोगाकुलं दी
 नं पाहि मां वृंधाह न आगच्छेद्वेदवैशमहादेवाभयं करगृहाण सह पार्वत्या तव पूजामंयां कृतां स्वागतं देवदे

वैशोमित्रिद्योतवशांकर गृहाणसहपावित्यायार्थपरिभाषितामित्युक्ता मानसैरुपचारैरेवेधातिसंपूज्यः यथाश-
 क्तिर्नपित्वातस्मरणैकृत्या वाह्यपूजार्थमनुज्ञाप्यविशेषार्थपनकुर्थात् तद्यथा स्ववामोभ्रचतुरवृत्त-
 त्रिकोणात्मकमंडलविलस्य ओह्रीआधारशक्तयेनमइतिसंपूज्य तत्रत्रिपादिकांस्थाय्य मंदशकलात्म-
 नेवाह्ममंडलयइतिसंपूज्य वृत्ताकारेणवाह्मिदशकलाःपूजयेत् यंधूव्याचिपेनमः ॥ वंडउष्मायैनमः ॥ लज्वा-
 लिनीकलायैनमः ॥ शैर्विस्फुलिगिन्यैनमः ॥ पंसुश्रियैनमः ॥ संस्वरूपायैनमः ॥ हंकपिलायैनमः ॥
 लहव्यवाहनयैनमः ॥ क्षकठयवाहनयैनमः ॥ इतितदुपरिश्रस्त्रमंत्रशालितपात्रनिधाय श्रद्धादशकलात्मने
 सूर्यमंडलायैनमः ॥ इतिसंपूज्य ॥ वृत्ताकारेणतत्रसूर्यश्रद्धादशकलाःपूजयेत् ॥ कंमंतापिन्यैनमः ॥ खंब-
 तापिन्यैनमः ॥ गंकधूव्यायैनमः ॥ घंपमरीच्यैनमः ॥ डंभज्वालिन्यैनमः ॥ चंधरूचिन्यैनमः ॥ छंदसु-
 पुष्पायैनमः ॥ जंयंभोगदायैनमः ॥ झंतविश्वान्यैनमः ॥ अणवोधिन्न्यैनमः ॥ ठंडक्षमायैनमः ॥ क्षलंहंसपंश-
 वंरयंभवंफंपनंधंयंतण्डलंठंडजंजंजंछंचंडगंखंकश्रःश्रंउंउंउंउंइंइंआंश्रं इतिविलोममातृकां
 जपन् ॥ मूलनसुधाबुध्याजलेनापूर्यजलमध्यंडपोडशकलात्मनेचंद्रमंडलायनम इतिसंपूज्य वृत्ताकारेणच-
 द्रस्यपोडशकलाःपूजयेत् ॥ श्रंश्रमृतकलायैनमः ॥ आमानदायैनमः ॥ इंपूपायैनमः ॥ इंतुष्टनमः ॥ उपु-
 ष्यैनमः ॥ उंमत्तैनमः ॥ ऋधृत्यैनमः ॥ ऋंशशिन्यैनमः ॥ लंचंद्रिकायैनमः ॥ लंकास्यैनमः ॥ एंज्योत्स्नायै-
 नमः ॥ एंश्रियैनमः ॥ ओंप्रात्यैनमः ॥ ओंअंगदायैनमः ॥ अंपूणायैनमः ॥ अंःपूणास्मृतायैनमः ॥ अत्रत्रमृता-
 दिकलानांप्राणप्रतिष्ठाविधाय सूर्यमंडलात्तीर्थमावाह्यमूलमंत्राणार्ध्यजलसंयोज्यतीर्थसंपूज्य मूलमंत्रेणलिंगमुद्रां
 प्रदश्यं वमिति धेनुमुद्रयाअमृतीकृत्य तत्रदेवंध्वात्वादेवस्यदेहेपडंगविधायकवचेनावंगुल्य नेत्रमंत्रेणसंवीक्ष्य

शंखमुद्रं पोतपात्रमवष्टभ्ययोनिसुद्रं यातजलं स्पृष्ट्वा मूलनगंधादिभिः संपूज्य प्राग्वत्पङ्क्त्यानि संपूज्य मूलमं-
 त्रेणाष्टवारं जलमभिमंत्र्य मत्स्यमुद्रया छादयेत् तत्पात्रस्योत्तरे पत्तया त्रिकोणमंडलत्रयं कृत्वा तेषु मंडलद्वये साधारं-
 सजलं पात्रद्वये तृतीयमंडले धृतमधुदधियुक्तं कांश्यपात्रं च तिपात्रत्रयं संस्थाप्य मूलमंत्रेण एतच्छुद्धिं कथं प्रादि-
 भिः संपूज्य तेषु पात्रांतरेणाध्यजलं किंचित्कृत्वा मूलमंत्रेण एतच्छुद्धिं कथं प्रादि-
 तैर्तैर्ध्याय पात्रेश्यामाकदूबीजाविष्णुक्रांतादिभिः क्षिप्याचमनपात्रे जातफललवंगकं कौलचूर्णानि क्षिपेत् अत्राध्य-
 दिपात्रालाभे प्रक्षालितान् तंडुलान् पुष्पाणि दत्त्वा ततः पूजाक्रमस्य दक्षिणे त्रिकोणमंडले साधारं सजलं पुनरा-
 वचनपात्रं निधाय तत्राध्ययानजलं किंचित्पात्रांतरेणोद्धृत्य दत्त्वा मूलमंत्रेणाभिमंत्र्य संप्रोक्ष्य स्वदेहं गंधपुष्पैरलं-
 क्य स्वैष्टदेवतारूपं संचित्य पोठमंडुकादिपरतर्वात् संपूज्य उक्तमोभगवते सकलगुणाल्मशक्तियुताय अनंता-
 यै योगपीठाय कमलासनाय नमः ततस्तत्केसरे पुस्वाग्रादिप्रादाक्षिण्येन वामदेव्यैनमः शैवेयैनमः
 काल्यैनमः कालविकरण्यैनमः वलयैनमः वलविकरण्यैनमः सर्वभूतमन्यैनमः मध्य-
 मनोन्मन्यैनमः उक्तमोभगवते सकलगुणाल्मशक्तियुताय अनंताय योगधर्मपीठाय नमः ॥ इति पीठपूजा ॥ अथ
 पार्थिवविधिः सर्वाधारधरारूपत्वद्रूपं स्मृतिकामिनां ग्रहिष्यामि प्रसन्नात्वं लिगार्थाभिवसुव्रते इति भूमिं संप्राप्य
 उपरितनाभं द्रुमपाकृत्य ततः स्नात्वा पृथिव्यैनमः इति पृथिव्यैनमः शंकराभक्षाधिकाम् अशीतिगु-
 णादिमानमृदमित्यर्थः हराय नम इति मंत्रेण संगृह्य सद्योजातमिति मंत्रं प्रपठित्वा वामदेवाय तिमंत्रेण जलं प्राक्षिप्य
 महेश्वराय तिसंघटनं कुर्यात् अघोरं ण इति लिगकरणं तत्पुरुषाय तिवार्णं कृत्वा ईशान इति विदिकायां वाणं संयोज्या ॥
 मूलं न शूलपाण्यैनम इति विधां शिवं संस्थाप्य हस्ते पुष्पादि गृहीत्वा मूलाधाराकुंडिलिनीं सुत्याप्य मदचक्रादिक्र-

मण्डयकमलात्स्वष्टदेवतां तेजोरूपां ब्रह्मरंध्रं नीत्वा परमाभृतांबुधौ परमशिवशक्त्यात्मकं तेजः प्रवहन्ना
 सापुटाध्यनिकरस्थपुष्पांजलौ निःसार्यं पुरः स्थितमूर्तिशिरसि पुष्पांजलिनिःक्षिपेत् आत्मसंस्थमजं शुद्धं
 महं परमेश्वर अरण्यामिव हव्याशं मूर्त्तमावाहयाम्यहं आयाहि भगवन् शोभो शर्वत्वं गिरिजापते प्रसन्नो भवेद
 वेणो नमस्तुभ्यं हि शंकर ततो मूलमुच्चार्योपि नाकधूपेन मः आवाहनमते वेंयं महिमा मूर्तिस्तस्यां सर्वगतां शिव भ
 किं स्नेहसमारुढं दीपवत् स्थापयाम्यहम् देवशक्तिमुलभसर्वाभरणसंयुतं यावत्त्वां पूजयिष्यामि तावत्त्वसु
 स्थिरो भव ततो मूलं पठित्वा शिवत्वं हतिष्ठतिष्ठ इति संस्थाप्य सन्निधापनं कुर्व्यात् अनन्यातवदेवेशमूर्तिं श
 क्तिरिधं प्रभो सान्निध्यं कुरु तस्यांतं भक्तानुग्रहतत्पर ततो मूलमुच्चार्य शिवइह सन्निधौ भव ॥ इति सन्निधानं कृत्वा
 सान्निधो रंध्रं कुर्व्यात् आज्ञया तव देवेश कृपां भो धि सुखांबुधे आत्मानं दैकतृप्तं त्वानिरुणद्धि मपि तु गुरो मूलं ति शि
 वइह सन्निधुस्व ततः संमुखीकरणं अज्ञानादुर्मनस्त्वाद्वा वैकल्पात्साधनस्य च यदपूणं भवेत्कृत्यं तदप्यभि
 मुखो भव ततः अवगुंठनं अभक्तवाङ्मनश्चक्षुश्चोत्रदूरं चित्तयुते स्वतेजः पंजरेणाशु वेष्टितो भव सर्वतः मू
 लं ति शिवश्च वगुंठितो भव ततः पङ्गेन सकलीकरणं मूलेन महामुद्रया परमीकरणं ततो मूलमंत्रमुच्चार्य
 ऐव दवदवाग्वादिनि ऐं क्लीं छिन्नैश्छेदय महाक्षोभं कुरु क्लीं सौमोक्षकुरु २ सौः हसौमिति दीपिनीमकारादिक्षकारां
 तां मातृकामुच्चार्य अर्धयोदकेन देवं त्रिः प्रोक्ष्य देवस्य हृदयं स्पृशन् प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् सायथा ओं आहो
 क्रौं हंसः शिवस्य जीवइह स्थितिः पुनः आहो क्रौं हंसः शिवस्य वाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रघ्राणरसनप्राणा इहागत्य सु
 खं चरंतिष्ठंतु स्वाहा इति प्राणप्रतिष्ठा विश्वेश्वरमहाराजा प्रियेश्वर प्रजापते आसनं दिव्यमीशानदास्येह परमे
 श्वर मूलेनासनं महानदमहेशानमहदानंददायक पादं गृहाणे देवेश पार्वती परमेश्वर मूलेन पादं त्रियं वक

सदाधारवियदादिविधायक आर्ध्यगृहाणदेवेशशोभोसर्वार्थसाधक मूलेनार्ध्यदत्त्वा त्रिपुरांतकदीनार्थिनाशिन्
श्रीकंठशूलधृक् गृहाणाचमनंचालंपावित्रोदककल्पितं मूलेनाचमनं घृतसध्वाज्यसंयुक्तंपरिपूर्णसुखात्मनेमधु
पर्कमिंदेवकल्पयामिप्रसीदमे मूलेनमधुपर्कदत्त्वा मूलेनपुनराचमनं पंचामृतंसमानीतंपयोदधिवृत्तमधु शर्करं
राजलसंसमिश्रं गृहाणपरमेश्वर मूलेनपंचामृतस्नानं त्रिकालकाशिकालश्रीः स्थितिसंहारकारक स्नातंतीर्थोद्
तेस्तैर्यैर्गृहाणपरमेश्वर मूलेनस्नानंदत्त्वापुनर्मूलेनाचमनंदद्यात् कालान्निरुद्रदेवेशशरदाभयदायक वस्त्रं गृहाण
सर्वेशदिव्यगंधोदवासितं ॥ मूलेनश्वेतवस्त्रम् ॥ पशुपतयेनमः ॥ पुनराचमनम् ॥ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रं विधि
निर्मितं नीलकंठोपवीतंचमयादत्तं गृहाणभो मूलंपशुपतयेनमः ॥ यज्ञोपवीतं ततोभूषणानि स्वभावसुंदरांगाय
नानाशक्त्याश्रयायते भूषणानिविचित्राणिकल्पयामिसुरार्चित पशुपतयेनमः भूषणानि ससर्पयामिनमः ततः
कनिष्ठगुणयोगेनगंधमुद्रयागंधं दद्यात् चंदनागुरुकपूरतमालजलकुंकुमं उशीरकुटुसंयुक्तैशैवगंधाष्टकविभो गृ
हाणदेवदेवेशसमस्तसुरपूजित पशुपतयेनमः गंधसमर्पयामि सदाशिवसदानंदअक्षतान्परमेश्वर गृहाण
त्वमुमाकांतदयां कृत्वाममोपरि मूलेनपशुपतयेअक्षतान्समर्पयामि पुष्पाणिचिविचित्राणिमालत्वादीनिधैप्रभो
इयानिचसुगंधीनिविलदपत्रं गृहाणमे मूलंपशुपतयेनमः पुष्पाणिसमर्पयामि अमृतोद्भवं श्रीवृक्षं शंकरस्य
सदाप्रियं विल्वपत्रं गृहाणिशर्मिष्ठानांसर्वकामद ॥ मूलंपशुपतयेनमः ॥ विल्वपत्रंसमर्पयामि तर्जन्यंगुणयोगेन
पुण्यमुद्रयामूलेनपशुपतयेवौपडित्येनपंचपुष्पांजलीन्दत्त्वा सदाशिवमहेशानजगद्धंमहाप्रभो अनुज्ञादिहिभग
वन्परिवारार्चनायमां एवंपूजार्थमनुज्ञाप्यत्रयमेष्टदलेदलेषु पूर्वदलमारभ्य उर्ध्वतलपुरुपायनमः उर्ध्वं त्रयो
रायनमः उर्ध्वं शिख्यौजातायनमः उर्ध्वं वात्रामदेवायनमः उर्ध्वं ईशानायनमः मध्य इति देवाश्चाद्रेयादि

प्रादक्षिण्येन उ० निवृत्त्यनमः उ० प्रतिष्ठायैनमः उ० शाल्यैनमः उ० मध्ये शात्यतयैनमः ॥
 अभीष्टसिद्धिर्मेदिशरणगतवत्सल भक्त्या समर्चयेत्तुभ्यं प्रथमावरणार्चनं इति प्रार्थयेत् ॥ एवमग्रे पि द्वितीया
 षष्ठ्या तं केसरे पुं देवस्य दक्षाग्रे ॥ उ० हृदयाय नमः वामाग्रे नाशिरसे नमः वामेः
 शिंकवचाय नमः अग्रे वानेत्रत्रयाय नमः अग्न्यादिक्षु अस्त्राय नमः इति अभीष्टसिद्धिर्द्वितीया वरणा र्चनं द्वितीये
 अष्टदले देवाग्रदलमारभ्य प्रादक्षिण्येन उ० अन्नंताय नमः सूक्ष्माय नमः शिवोत्तमाय नमः एकनेत्राय नमः
 त्रिमूर्ताय नमः श्रीकंठाय नमः शिखंडिने नमः इति संपूज्य अभीष्टसिद्धिं ० तृतीया षष्ठले देवस्य वामदलमारभ्य प्रा
 दक्षिण्येन ॥ उमायैनमः चंडेश्वरायैनमः नादिने नमः महाकालाय नमः गणेश्वराय नमः वृषभाय नमः भृ
 गुर्यैनमः स्कंदाय नमः अभीष्टसिद्धिं चतुर्थावरणं चतुरस्त्ररेखात्रयांतरालगतवीध्यां यथास्थितपूर्वादिशमार
 भ्य ॥ लंईंद्राय नमः अग्नये नमः यमाय नमः निऋतये नमः वरुणाय नमः वायवे नमः सोमाय नमः ईशाना
 य नमः ईशानेन्द्रमध्ये ब्रह्मणे निऋतिवरुणमध्ये ह्यै अन्नंताय नमः इति संपूज्य अभीष्टेति पंचमावरणं द्विती
 यवीध्यां अंबजाय नमः शक्ये नमः दंडाय नमः खड्गाय नमः पाशाय नमः अंकुशाय नमः गदायैनमः
 त्रिशूलाय नमः पद्माय नमः चक्राय नमः इति लोकपालाद्युधानितत्समीपस्थानेषु संपूज्य अभीष्टेति प्रार्थयेत्
 षष्ठावरणं ततः मृन्मुच्चार्थं सांगाय सपरिवाराय सवाहनाय सशक्तिकाय साधुधाय पुष्पांजलिं समर्प्य धूपपादिना पू
 जयेत् महादेवस्य षष्ठाधीशजगदीशानिरंजन धूपगृहाण देवेश सांख्यगुल्गुलु कल्पितं वनस्पतिरसा इति पठित्वा मूले
 न धूपमंद्रयाधूपं दद्यात् तर्जन्यंगुष्ठयोगेन धूपमुद्रा हिरण्यवाहोसेना नीईशानी शायते प्रभो दीपं गृहाण कर्पूरकापिला
 ज्यत्रिवर्तिकं आर्ज्यं त्रिवर्तिसंयुक्तमिति दीपं मध्यमांगुष्ठयोगेन दीपमुद्रया अन्नानामापि सर्वेषां पतेदीनार्थिनां शक्य

पडूसैश्रसमायुक्तं गृहाणान्ननिवेदितं नैवेद्यं गृह्यतादेवेति पठित्वाऽमृतोपस्तरणमासे प्राणाय स्वाहेत्याद्युक्ता
 ॥ नमस्ते देवदेवेश सर्ववृत्तिकरंवरं अन्ननिवेदितं शुद्धं प्रकृतिस्थं सुशीतलं परमानंदसंपूर्णं गृहाण जलमुत्तम
 मित्यनेन मध्यपानीयं दत्त्वा ब्रह्मद्राघैः सदसमभितः सोपविष्टैः समंताद्वा ग्रीय्यांसि जह्न
 लयकरयासादंरं वीज्यमानः नर्मक्रीडाप्रहसनपरेहासयनपंक्तिभोक्त्वा भुंक्ते पात्रे कनकघटिते पट्टसान् श्रीमहे शायथा
 शक्तिजपित्वोत्तरापोशानं च दत्त्वा नैवेद्यं शोषं निर्माल्यभोजने च हृद्वाराय समर्प्य सुगंधिचंदनेन करोद्धर्तनं कारयित्वा मू
 लेन च मनं च दत्त्वा राजाधिराजदेवेश निराकार निरास्पद फलं गृहाण देवेश नारिकेलं अदिकं शुचैत्यनेन फलं दद्यात्
 इदं फलमिति मूलं न च शाश्वतं श्रीमयानंदमदनं तत्कधूर्जटे गृहाण पूगं तांबूलचूर्णैश्च वसखादिरं पूगी फलाभिति मूलं न तां
 बूलं दद्यात् तांबूलमुखवासोवितिकौस्तुभे तल्लक्षणं हेमाद्रौ रत्नकोशे महापिप्पलपत्राणि क्रमुकस्य फलानि च ना
 रिकेलफलोपेतं मातुलगसमायुतं एलाकपूरकंकलैर्मखवासंप्रचक्षते एतेषामप्यलाभेतु न तद्रव्यं स्मरेद्बुध इति
 हिरण्यगर्भस्य मितिदक्षिणां दद्यात् ततः पुष्पांजलिं दद्यात् हरविश्वस्विलाधार निराधार निराश्रय पुष्पांज
 लिशिखंशभोगृहाण वरदायकं ति पुष्पांजलिं दत्त्वा नीराजनं कुर्यात् तत्र विशेषे हेमाद्रौ चंद्रादित्यौ च धरणी
 विद्युदग्निस्तथैव च सर्वेषां ज्योतिषां ज्योतिरासं कथं प्रतिगृह्यतां शालिपिष्टाद्भवैः शुद्धैर्वृतपुर्णैः समुज्जलैः ततो
 नीराजनं दीपैः पटुविंशत्यानुकारयेत् सर्वपदधिंसंयुक्तैर्दूर्वागोरोचनादिभिः शांतिकुंभततः पद्ममष्टपत्रं सक
 र्णिकं ध्यात्वा निवेदयेन्मूत्रं निलिगस्य कुसुमैः सह ततो वस्त्रयुग्मचामरदर्पणादीन्यर्पयेत् ततः प्रदक्षिणं कृत्वा
 साष्टांगं प्रणमेत् मृडानीनाथं भैरवार्चनं पराधानेन कथा क्षमस्वाभिप्रणामेते करोम्यष्टांगसंभवमिति नमस्कारं
 कृत्वा ईश्वरे वद्यात्र अष्टदिक्षु आग्नेय्यां तमष्टमूर्त्तिपूजनं कुर्यात् तथा च भविष्ये मूर्त्तयोष्टौ शिवस्यैता पूर्वादि क्रम

योगताः आग्नेयं ताः प्रपूज्यास्तु वेद्याल्लो गेशिवं यजेदिति अष्टमूर्त्तिपूजनतु प्राचीमग्रतः शंभोरिति रुद्रयामले देवा
 न्रेस्वस्ववाप्यग्रे प्राची प्रोक्ता गुरुत्तमैरित्यगमिकां प्राचीमारभ्य प्राच्यै शान्यादिक्रमेणाग्नेयी वामावर्त्तेन कुट्यो
 तच्चेत्यं नमः शिवायेति मंत्रेण पूर्ध्वल्लो गेशिवं संपूज्य ततो वामावर्त्तेन अष्टौ मूर्त्तौः पूजयेदिति कालतत्त्ववि
 वेचनप्रभृतयः ॥ ॥ वस्तुतस्तु रुद्रयामलियपदार्थादशादिमहानिविधेष्वदर्शनाभिर्मलेव मंत्रमहो
 दधौ तु मेघपुष्पांजलिदानोत्तरं आवरणपूजनादवर्गागष्टमूर्त्तिपूजनंतद्यथा उर्ध्वार्वायक्षितिर्मूर्त्तयेनमः उर्ध्वार्वायजलमूर्त्त
 येनमः रुद्राग्रअग्निमूर्त्तयेनमः उग्राय वायुमूर्त्तयेनमः भोमाय आकाशमूर्त्तयेनमः पशुपतये यजमानमूर्त्तयेनमः
 महादेवाय सोममूर्त्तयेनमः ईशानाय सूर्यमूर्त्तयेनमः भय्यो शिवाय नमः ॥ चंदनादिपंचोपचारैः संपूज्य
 यथाशक्ति जप्त्वास्तोत्रैः स्तुत्वानमस्कृत्य ॥ प्रथमप्रहरार्धं दद्यात् ॥ शिवरात्रित्रतंदेवतवपूजापरायणं करो
 मिविधिवद्वत्तंगृहार्धं महेश्वर अथ प्रार्थना नमो यज्ञजगन्नाथनमस्त्रिभुवनेश्वर पूजागृहाण मद्वत्तमहे शप्रथमे
 पदइति ॥ ततः पुष्पांजलिं दत्त्वा तन्मंत्रजपेन तत्कथाश्रवणादिना जागरेणं कुर्यात् ततो द्वितीयप्रहरे पूर्ववत्पूज
 नं कृत्वा द्वितीयप्रहरार्धं दद्यात् ॥ नमः शिवाय शांताय सर्वपापहराय च शिवरात्रौ ददाम्यर्धप्रसीद उभयासह
 ततः प्रार्थना ॥ नमो न्यक्ताय सूक्ष्माय नमस्ते त्रिपुरांतक पूजागृहाणे देवेश याशक्त्योपपादितामिति ततस्तृ
 तीयप्रहरपूजनं यथावत्कृत्वा तृतीयप्रहरार्धं दद्यात् दुःखदारिद्र्यशोकनदग्धो हंपार्यतीपते शिवरात्रौ ददाम्य
 र्ध्यमुमाकांतगृहाण मे ततः प्रार्थना, बद्धो हं विविधैः पाशैः संसारभयवर्द्धनः पतितमोहजाले मां त्वंसमुद्धर शंकर
 ततश्चतुर्थप्रहरपूजनं यथाविधिकृत्वा चतुर्थप्रहरार्धं दद्यात् ॥ मया कृतान्यनेकानि पापानि हर शंकर शिवरात्रौ
 ददाम्यर्ध्यमुमाकांतगृहाण मे ॥ ततः प्रार्थना किं न जानासि मां बद्धं तावद्वाक्किं प्रयच्छ मे स्वपादाग्रतले देव दास्य

देहजगत्पते ॥ इतिचतुर्थप्रहरणूजांसमर्प्य ॥ पुनः प्रार्थयेत् अग्निन्नव्रतदेवत्वप्रसादात्समर्पितं क्षम
 स्वजगतांगयत्वेक्याधिपतेहर यन्मयाद्यकृतं पुण्यं तद्द्रव्यसमर्पितं त्वत्प्रसादान्महदेवव्रतमद्यसमर्पितं
 प्रसन्नो भव मे श्रीमन्सद्गतिप्रतियातु सत् तदालोकनमत्रिणपवित्रोस्मिनसंशयइतिप्रसादपुष्पपत्रादिगृहीत्वात्र
 तसाद्गुण्यार्थगोदानं कृत्वा परदिने यथाशक्ति ब्राह्मणभोजयित्वा संसारं धनदग्धस्य व्रतेनानेन शंकर प्रसादसुमु
 खो भूत्वा ज्ञानदृष्टिप्रदो भवेति संप्रार्थ्य वंधुभिः सह पारणकुर्व्यादिति कालतत्त्वविवेचनेन उहो ईशानाय नम
 इति अयमप्रहरे ॥ दुग्धेन स्नपनं पूजनं च ॥ अर्घ्यादिकं च पूर्ववेदव द्वितीयप्रहरे उहो ईशानाय नम इति द
 धालपनं तृतीये उवाच देवाय नम इति घृतेन स्नपनं चतुर्थे उहो ईशानाय नम इति मधुना स्नपनमित्यु
 क्तं नृसिंहपरिचर्यायां शतरुद्रियं पचार्यावा पयसा सार्षपं धामधुरान्नरेसेन सुरसेनोदकेन वा संततधारया शिवं
 संस्त्राप्यप्राणायामं ॥ शिवाय नमः ॥ इति गंधपुष्पतिलतंडुलमाषगोधूमादिभिर्निहा पूजां कृत्वा पंचवक्त्रहृन्मंत्रैः उहो स
 यो जाताय नमः पश्चिमे उत्तरे वामदेवाय नमः पूर्वोत्तरे पुरुषाय नमः दक्षिणे अघोराय नमः ऊर्ध्वमुखे ईशाना
 र्कैतयं च वक्राणि पुष्पादिभिः संपूज्य तां वृत्तादिकं निवेद्य आर्घ्यं दद्यात् तत्र मंत्रः गौरीवल्लभ देवेश शशिव्यशशिरो
 स्वर चर्पपापविशुद्ध्यर्थमर्थमिह प्रतिगृह्यतां इत्यर्घ्यं दत्त्वा जागरणं कुर्व्यात् द्वितीयप्रहरे शंकराय नमः ॥ तृतीये मह
 श्वराय नमः चतुर्थे रुद्राय नमः एवं संपूज्य प्रभाते नित्यं कृत्वा शिवमभ्यर्च्य शिवभक्त्या द्विजान् भोज्य पारणं कुर्व्यादि
 ति वार्पिकां शिवरात्रिपूजनम् अथ वार्पिकां शिवयोगयुक्तां शिवरात्रिकथा ॥ श्रीशिव उवाच ॥ आसीद् राजा विदेहायां प्रजा
 पालनं तत्परं सुधरो नाम विस्मृतो सदा परमधार्मिकः पृथिव्याः सर्वराजानो वर्त्तते वशवर्त्तितस्तस्य राज्ञेनैकाश्री
 द्याधिपतौ दुःखितो भवत् एवं गुणविशिष्टस्य तस्य राज्ञः प्रियं शुभाभाष्यं तिलोत्तमानां सर्वैः समुदिता गुणैः रूपला

वयस्यसंपुत्तः स्थिरयौवनसंस्थिताहंसको किल संभाष्यामचमातंगगामिनीः । यथारूपातथाशीला तस्य भाव्यो महीप-
 तेः भर्तुः प्रियहि ते पुत्ता भर्तुश्चैव हि वल्लभा । या अतस्यापरा भार्याः शतसाहस्रसंस्मिताः । सर्वास्वागुणसंयुक्ता दास्य-
 एव व्यवस्थिताः ॥ १ ॥ एवं गच्छति काले तु कस्मिंश्चित्सुरसुंदरि ॥ अतः पुरसधर्मात्माजगाम रिमुमृदं न ॥ पतितिलोत्तमा
 देवी सर्वैः समुदितगणैः । आगच्छ ततो दृष्ट्वा राजान रिमुमृदं न ॥ ततश्च स्वयमुत्थाय ददौ राजानं तदा ॥ २ ॥ वंदत्येव
 तदा राज्ञी प्रियेति च पुनः पुनः ॥ उपविष्टा तदा राज्ञः समीपे वरवाणिनी ॥ सच राजा तदाराज्ञा शिवेति स्वमुदीरितं
 श्रुत्वेति शेषं संस्मारप्राक्तनकर्म यत्कृतं तत्प्राज्ञासौ तदा स्मृत्वा तां वूलंकरं संस्थितं ॥ चकार मनुजसाराजा संकल्प-
 शिवपूजने ॥ ३ ॥ प्रच्छसात ददीकी किमिदं त्यागकारणं यदिव दत्तासिनो तत्वं भरिष्यामि तवाग्रतः सोंपिराजा तदा
 देवो मरणे कृतनिश्चयां विज्ञाय कथयामास पूर्वजन्म विचेष्टितं श्रूयतामभिधास्यामि सावधाना भवप्रिये ॥ ४ ॥ अह-
 मासं पुरा वैश्यः स्वधर्मनिरतः शुचिः ॥ कालेन गच्छतां देवि पूर्वकर्म वशेन च ॥ स्वकर्मनिरतस्यापि बोधे भक्तिरजा-
 यत ॥ निशि निष्क्रमणं कृत्वा चैर्ध्वं कर्तुं महंगतः ॥ मम वैश्रममाणस्य अर्द्धरात्रमभूत्तदा ॥ मया हि श्रमता दृष्टः समवा-
 योजनस्य च ॥ जागरणं तु प्रकुर्वीणः ॥ शिवस्यायतने शुभे अंतरंतु समासाद्य उपविष्टस्ततः क्षणं ॥ कस्याश्चि-
 द्रूढमेधिन्याः कर्णसंस्थं च कुडलं हत्वा पलायमाणस्तु दृष्टो हंत त्रपालकैः ॥ ततस्तु संहिताः सर्वे खड्गहस्ता धनुर्धराः
 तद्ग्रायादिभया तत्र मुखे क्षिप्तं कुडलं ततः क्रुद्धनैकेन शिरश्चिच्छं द्रमहासिना ॥ ततश्च कर्मणा तेन रात्रौ जागरणेन
 च ॥ त्रेतेन च कृतेनापि राजा हंसवभूवह ततश्च जातिस्मरणं जातमभिलोचमे चतुर्दशीतिथिज्ञात्वा तां वूलं तन्म-
 योर्जितं एतच्छ्रुत्वा च सा देवी विस्मयपरमं महत् उवाचै न पुनाराज्ञी विस्मयेन समन्विता यदि मे प्रत्ययं
 किंचिदुत्पादयसि भूमिप ॥ तदा जीवामि भूपालनान्यथा संप्रतारणां ॥ एतच्छ्रुत्वा तदाराजा उवाच ॥ सुरसुंदरि

एतद्वेशिरोमेद्यप्येतत्कूपसंस्थितं कालेनकूपः पूर्णायं मृत्काष्ठस्तृणसंचयैः उत्थाय वगतौ तत्र दंपती विस्मयान्विता
 स्वातपित्वा ततो देव्यै दर्शयामास ताच्छिरः कुण्डलं च मुखे दृष्ट्वा विस्मयं परमं गतौ ततस्तौ दंपती तत्र चक्रतुर्निधमं परं उप-
 प्रांस स्य नयि मं तथा जागरणस्य च कालेन गच्छता तौ तु पुत्रपौत्रसमन्वितौ संपूर्णं चतयोः काले मरणं समुपागतौ
 शिवरात्रिप्रभावेन दंपती शिवसंनिधौ शिवरात्रिभिर्मंदवियः करोति नरो भुवि निर्मुक्तः सर्वपापेभ्यो शिवलोके महीयते
 यद्दमांशुण्यान्नित्यं शिवरात्रिकथानरः कृतानेन महादेवि शिवरात्रिर्ने संशयः ॥ इति शिवयोगयुक्तशिवरात्रिव्रतमाहा-
 त्म्यम् ॥ अथाशक्तविषयेषु युक्तमन्यत्र कुर्वति सा वत्सरिकी शिवस्य पूजां सुशक्त्या तु यथा कथंचित् कृत्वा प्रया-
 त्येव शिवस्थलोः कंव्याधोपिया तो ह्यय कृत्स्नं रतं दिति ॥ उं नमो भगवते रुद्राय ॥ अथ शिवरात्रिव्रतकथा हेमाद्रौ
 स्कंदपुराणे नागरखंडे ॥ अश्वसेन उवाच कलिकालकृते किंचिद्भूतमेव दपण्मुख स्वल्पायां समहापुण्यं सर्वपापप्र-
 णाशतः ॥ लक्षायुषः स दामर्त्या ब्रह्मन्कृतयुगपुरा त्रैतायां द्वापरे चापि न तु त्राते कलौ युगे तस्माद्ब्रह्मव्रतं तत्त्वत्काकिंचिदे-
 काहिकं वदध्वः कार्यमथ कुर्वीत पूर्वाहणे चाराहणिकं न हि मृत्युः प्रतीक्षेत कृतं वानचवाकृतं तस्य तद्वचनं श्रुत्वा भ-
 तृपुत्र उदारधीः अत्र वीत्सुचिरं ध्यात्वा त्वा दिव्येन चक्षुषा अस्ति राजं न्न तं पुण्यं शिवरात्रौ तिसंज्ञितं एकाहिकं
 महाहर्षेण सर्वपापप्रणाशनं तस्या च दीयते दानं हुं जप्तं तथैव च सर्वभक्षयां ता तिरात्रिजागरे कृते अपुत्रालभते
 पुत्रा निर्दोधानमाप्नुयात् स्वल्पायुर्दीर्घमायुश्च शत्रूणां चैव संक्षयं यथेकाममपि ध्यायन् ब्रतमेतत्समाचरेत् तंतं समाप्नु-
 यान्मर्त्यानिष्कामो मोक्षमाप्नुयात् तथा वर्षकृताः पापान्मुच्येते नात्र संशयः ॥ कपटेनापि चित्तेन यदिकुर्व्यात्प्रजागरं-
 यानि कान्यत्र लिंगानि स्थावराणि चराणि च ॥ तत्र संक्रमते देवस्तुष्टु स्वस्थां यतो हरः ॥ शिवरात्रिस्ततः स्यात्तास्तेन
 सा हरवच्छमाः ॥ प्रार्थिता सा सुरैः सर्वलोकां नुग्रहकाम्यया भगवन् कलिकाले रक्षिन् सर्वपापसमाश्रिते ॥ वर्षपापपवि

शुद्धैर्भेदिनेनैकक्षितौत्रजं येनत्वांपुजयापूज्यंभर्त्सां शुद्धिमवाप्नुयुः ततोदंतंद्रुतचैपामस्माकमुपतिष्ठतु । तैरु
 च्छिष्टैश्चयवैततत्तस्यांयतोखिलं कालेकालेनचास्माकंकिंचिन्नैवोपतिष्ठति । श्रद्धयामानवैर्दंतंप्रभूतमपिशंकर
 शिवउवाच माघमासस्यैकृष्णयाचतुर्दश्यांसुरेश्वराः अहयास्यामिभूष्टरात्रौचैवदिवाकलौ लिंगेषुच
 समस्तेपुरस्थावरेषुचैरेषुच संवसिष्यामिसंदिग्धं सर्वपापविशुद्धये तस्यांरात्रौहिमेपूजां यःकरिष्यतिमानवः
 मंत्रैरेतैःसुरेश्रेष्ट विपाप्मांसभाविव्यति ॥ मन्त्राश्च ॥ ह्रांसद्योजातायनमः ह्रींवाग्मेदेवाय न्हं अघोराय-
 ह्रंतत्पुरुषाय ह्रींईशानायनमः पंचवक्त्राणिसंपूज्य गंधपुष्पानुलेपनैः वस्त्रैर्दीपैश्चनैवेद्यस्ततोर्ध्वंसंप्रदापये
 त मंत्रेणानेनमद्रक्तौ मांद्यात्त्वामनासिस्थित गौरीवल्लभदेवेश शर्वास्यशाशिशेखर वर्षपापविशुद्ध्यर्थ
 मर्घ्यैमिप्रतिगृह्यतां ततःसंपूजयेद्विभ्रंभेजनाछादनादिभिः दत्त्वाचक्षिणांतस्मैवित्तशाल्यविवर्जितः ततोजागरणं
 कुर्यात् द्वीतवादित्रिनिः स्वनैः धर्माख्यानगताभ्यश्चसलास्यस्तांडवादिभिः तांडवैरुदितैर्नृत्यैः तांडवोल्लीन
 णांतरैर्भवेद्बहुतनृत्येचेतिमेदिनीकोशात् एवंकरिष्यतेयत्रव्रतमेतत्सुरेश्वराः सर्वपापविशुद्ध्यर्थप्रायश्चित्तंभवि
 ष्यति तस्येतेशेयः तच्छुल्लुत्वात्रिदशाः सर्वेप्रणम्यशाशिशेखरं संप्रहृष्टान्प्रेष्टस्वानिस्थानानिभोजिरे प्रेष
 यामार्त्तसहोर्ध्वनारदंमुनिसत्तमं प्रबोधनायलोकानांशिवरात्रिकृतेतदा । सोपिगत्वाधराष्टष्टेवोधयामाससर्वतः
 शिवरात्रेस्तुमाहात्म्ययदुंकरूलपाणिना ततःप्रभृतिसंजाता शिवरात्रिर्धरातले तत्रतेकथयिष्यामिपुरावृत्तंकथां
 तत्र यद्भूतनैर्मिपारण्येलुब्धकस्यापिकुचित्तं तत्रासील्लुब्धकः कश्चिज्जातिमात्रानुकर्मतः व्यसेननाभिभूतात्मा
 परवितापहारकः नकदाचिद्गततेननदत्तनजपः कृतः केवलतुहंतंविंत्लोकानांचलसंश्रयात् कस्यचिच्चथकाल
 स्यशिवरात्रिः समागता । माघमासे सितेपक्षे सर्वपातकनाशिनी तत्रास्त्यायतनंपुण्यदेवदेवस्यशूलिनः तत्र

जगदणरात्रौ प्रारब्धं बहु भ्रिजनेः नारीभिर्नरशार्दूल भूपिताभिः सुभूषणः अथासौ चितयामास चोऽयं चितो व्रजा
 भरः गच्छामियदिका चित्वा भूपणैः परिभूषिता निष्क्रान्ता वाह्यत आस्माद्वासादन्यत्र यास्यति ततो गत्वा समादाय
 भूपणानि व्रजाम्यहं इति निश्चित्य मनसा गतस्तस्य समापतः कार्णिकारं समारुह्य स्थितो गुप्तस्ततो हि सः वीक्ष्य मा
 णो दिशः सर्वान्नारीनिष्क्रमणोद्भवाः चोऽप्येकं मप्रवृत्तस्य शीतार्तस्य विशेषतः स्वल्पापि निद्रानो जाता कापि नारी
 विनिर्गता ॥ तस्याधस्तात्ततोऽल्लगमनुद्भूतमवस्थितं एतस्मिन्नेव काले तु प्राद्वतस्तर्क्षिण दधि धितिः असतां चैव चौरा
 णां कामिनामसुखविहः ततो नराश्च नार्यश्च जग्मुः स्वस्वनिवेशनं उपवासपराः शांताः प्रणिपत्य महेश्वरं सोपि
 चोरो नराश्च श्रुत्वा त्कामः शीतविह्वलः श्रवतीर्ष्य द्रुगात्तस्माद्भूम्यां ग्रंथं कचिदाश्रितः कालेन महता सोपि पंचत्वं समप
 द्यत जातो जातिस्मरो भूत्वा दशाणां धिपतेः सुतः उपवासप्रभावेन जागरस्य फलादपि शिवरात्रौ तथा तस्य लिंगस्या
 पि प्रपूजनात् ततो राज्ञ्यं समासाधापि तृपेतामहं महत् कारयानास लिंगस्य प्रासादं तस्य शोभनं वर्षे वर्षे समाग
 त्य शिवरात्र्यां प्रजागरात् उपवासपरो भूत्वा गीतवादित्रनिःस्वनैः धर्मास्थानकथाभिरुच्य सामस्तुतिभिरुच्य
 पूर्वोक्तैर्नैः संपूज्य अर्घ्यं दत्त्वा विधानतः समर्प्य ब्राह्मणान् कर्मजगाम विषयनिजं कस्यचित्त्वथ कालस्य शिवरात्रिः
 समगता प्रासादे तत्र मुनयः प्राप्ताः शांडिल्यपूर्वकाः शांडिल्योथ भरद्वाजो यवक्रीतश्च गालवः पुलस्त्यः पुलहो गार्ग्य
 स्तस्य लिंगस्य चाग्रतः पूजयित्वा ततो देवं प्रणिपत्य ऋषींश्च तान् उपविष्टस्तु तस्याग्रे श्रुनुज्ञातो द्विजातिभिः ते
 तु तस्याग्रतश्चक्रुः कथा बहुविधान्प राजर्षीणां मतीतानां ब्रह्मर्षीणां विशेषतः अथ तस्मिन्कथंति वैतैः पृष्ठो ब्रह्मवा
 दिभिः कौतुका विष्टचित्तैश्च विरम्योत्फुल्ललोचनैः राजन्पृच्छामहे सर्वे वयं कौतूहलान्विताः यदि ब्रवीषि पिनः सत्यदेवता
 यतने स्थितः ॥ राजोवाच ॥ यदि ज्ञास्यामि विप्रैर्ब्राह्मणैः कथयिष्याम्यं संशयं देवस्याग्रे तु संपूज्य सत्येनात्मानमालभे

॥ ऋषयुक्तुः ॥ सुलभो न परित्यज्य कस्माद्दानान्यनकशः जागरं कर्तुं कामोत्रस्वदेशादुपतिष्ठसि ॥ वर्षवर्षसदा
 प्रातननत्ववत्सिकारणं रहस्ययदितेन स्यात्तद्वह्निवन्राधिपः सविलक्ष्यस्थितकृत्वाततः ॥ ग्राहसुदुर्भनाः ॥ रहस्यं
 परमहेतुदवाच्यहि द्विजोत्तमाः तथापि कथयिष्यामि मदवोयतोऽग्रतः सकथयामास पूर्वदेहसमुद्भवः ॥ मलिंस्तुर्धक
 राननं वृत्ताहि नराधिपः चोदय भवेत्तदेव स्य पूजनं जागरस्तथा उपवासविनाशना शिवरात्रौ पुराभवत् ॥ जातिस्म
 रणसमुक्तं तेषां सर्वयथातथं कथयामास भूपालो बृत्तांतं पूजनम् नः ततस्तस्मिन् नयः सर्वे साधुवादान् पृथग्विधान् ॥ व्य
 यान्तमस्य राजपुं सदाशोभिः समन्वितः रात्रौ जागरणं कृत्वा प्रजग्मुः ॥ स्वस्तिदापुमान् ॥ सोऽपि राजा समभ्यर्च्यते
 देवतान् द्विजोत्तमान् जगाम स्वरूपश्चात्कृत्वा रात्रिप्रजागरमाभट्ट उवाच ॥ शिवरात्रिः संमुत्पन्ना एव भूमिर्तले नृप एवं
 विधवमाहात्म्यं तथा प्रपरिजल्पितं तस्मात्सर्वत्रयत्नेन कार्या सा नृपसत्तमं ॥ कलिकाले विधेशेऽप्येयं दीच्छद्ब्रतिमात्मनः
 यज्ञेनाश्रुणुयाद्वापि पठ्वा शिवसन्निधौ तनुजात्पातकात्सोऽपि मुच्यते ॥ नात्र संशयः नोऽस्ति गंगासमतीर्थेनास्थिते वोह
 रापमं शिवरात्रिः समनास्ति तत्र तस्य मयोदितं सर्वत्र लनमयो मेरुः सर्वोऽश्वमेधं नभः सर्वधर्मयाराजन् शिवरात्रिः प्र
 काशिता गरुडः पक्षिणो यद्ब्रवीतीनां सागरो यथा प्रधानं सर्वधर्माणां शिवरात्रिस्तथोत्तमा ॥ इति स्कंदपुराणे नागरखंडे
 शिवरात्रिब्रतमाहात्म्यं समाप्तम् ॥ अथ वार्पिका शिवरात्रिब्रतोऽद्यापनम् ॥ स्कंद उवाच ॥ ब्रतस्योद्यापनं कर्म करोग्य
 किंच मानवैः कोविधिः कानिद्रव्यणि कथं कार्यं वद प्रभो ॥ इत्थं उवाच ॥ शृणु पुण्मखत्वेन लोकानां हितकाम्यया
 चतुर्दशाब्दकृतं व्यशिवरात्रिब्रतशुभं ॥ एकमर्कं चतुर्दश्यां चतुर्दश्यामुपोषणं संपाद्य सर्वसंभारान्मंडपं तत्र कारयेत् व
 स्त्राः पुष्पैः समाच्छन्नपद्मकूलैश्च शोभितं ॥ तन्मध्ये लेखयेद्दिव्यालिङ्गं तोभद्रमंडलं ॥ अथेवासवतो भद्रमंडपांतः प्रकल्प
 येत् शोभोपोमासं युक्तदीपैः सर्वत्र चोज्ज्वलं ॥ आचार्यं वरयेत् तत्र त्र्यम्बकं त्विग्भिः सहितं शुभं ॥ शिदरूपाश्रिते ज्ञेयाः

पल्याश्रयद्वयपुष्पकैः अनुज्ञातश्चैतद्वैत्रैः शिवपूजासमाचरेत् रुद्रनाम्नानमोतिनब्राह्मणानपि पूजयेत् अव्रणं स
 जलकुभतस्यापारितो विन्यसेत् सौवर्णराजतं वापि मृण्मयं वापि कारयेत् कुभोपरिन्यसेद्वयमुभयासाहितं शिवं सौ
 वर्ण्यथैव शिवायैवैव्यभसं स्थितं शुभे रत्नैराभरणैर्हम् रत्नकृत्य प्रपूजयेत् वस्त्रद्युमेन संवेष्ट्य विल्वपत्रैः प्रपूज
 येत् पलेन वा तदङ्गेन तदङ्गेनाथं वा पुनः उमा माहेश्वरौ र्निपूजयेद्द्वयं भास्थिताम् अथ पूजा हृदि संविनयेद्वेशु
 हस्तदिकसन्निभं व्याघ्रचर्मपरीधानं चितयेद्वयं हृदि इति ध्यानम् आगच्छ देव देवेश मर्त्यलोकां हितं च्छया
 पूजयामि विधानेन प्रसन्नमुमुखो भव इत्यावाहनं प्राज्यासनं कुरु प्राज्ञानिर्मलं स्वर्णनिर्मितं भूषितं विविधैः रत्नैः
 कुरु त्वपटुकासनं इत्यासनं गंगादिसंवतीर्थेभ्यो मया प्रार्थनया हतं तोयमेतत्सुखरूपं शेषाद्यार्थं प्रतिगृह्यतां इति
 पार्थ गघोदकेन पुष्पैश्च चन्दनेन सुगंधिना अर्घ्यगृहाणे देव शशङ्कि मे ह्यचलं कुरु इत्यर्घ्यं गंगजलं समानीतं
 सुवर्णकलशस्थितं आचम्य तामहादेव त्रलोक्य व्याधिनाशन आचमनं स्नानं पंचामृतं दिव्यं पयोदाधिघृतं मधु
 शर्कराजलं संयुक्तं सर्वतीर्थोदकान्वितं स्नानं वस्त्रसूक्ष्मं दुकूलं च देवानामपि दुर्लभं गृहाण त्वमुमाकांतं प्रसन्नस्त्वं
 सदा भव श्रीवन्दचन्दनं दिव्यं मलयाचलसंभवं विलपनं मुरश्रेष्ठ गृहाण परमेश्वर इति गंधं यज्ञोपवीतं सहजं
 ब्रह्मणो निर्मितं पुरा आयुष्यं ब्रह्मवर्चस्यमुपवीतं गृहाणे इति यज्ञोपवीतं अक्षतान् ध्वजान् देवकुक्ष्याद्येन रं
 जितान् मुक्तारत्नमयानन्यान् गृहाण सुरपूजित इत्यक्षराः माल्यादीनि सुगंधीनि मालत्यादीनि विप्रभो मया हता
 नि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां इति पुष्पाणि वनस्पतिरं सोधपोगंधाड्यः सुमनोहरः आप्रयः सर्वदेवानां धूपोय
 प्रतिगृह्यतां इति धूपः आग्न्यचवर्चसं युक्तं बन्धुना योजितं च यत् ईप्सितं मे वरं देहि परत्र च शुभांगतिं इति नैवेद्यं इदं
 फलमया देवस्थापितं पुरतस्तवं तेन मे स फलावाप्तिर्भवेन्नमनिजन्मनि इति फलं पुगीफलं महादिव्यं नागवल्लीदलै

युतं कर्पूरादिर्मायुक्तं तावत्प्रतिगृह्यतां इति तावत् हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजविभावसोः अनंतपुण्यफल
 दमतः शान्तिप्रयच्छमे इति दक्षिणा सोमं च सगणैश्च पूजयित्वा महेश्वरं ततो रत्नैः प्रतियानमर्धं दद्याद्यथा विधि
 ततः पारायणस्तोत्रैरात्रिशेषं नयेद्बुधः ततः प्रभातसमये कृत्वा संध्यादिकाः क्रियाः पुनः पूजां प्रकुर्वीत ततो होमं स
 माचरेत् तिलव्रीहियैश्चैव पापसेनच भक्तिः त्र्यंकं चेति मंत्रेण ततो नमः शंभवेति च गौरीमिमिति मंत्रेण शत
 मष्टोत्तरद्वयं होमं च कुर्यान्मतिमान्बिल्वपत्रैस्तुनाभिः पूर्णाहुतिं ततो दद्याद्धोमशेषं समापयेत् ब्राह्मणान्भो
 जयेद्भक्त्या पूजयेच्च चतुर्दशीं आचार्यं च सपत्नीं कंवस्त्रालंकारभूषणैः यज्ञोपवीतवस्त्रादि दद्यात्तेभ्यः पृथक् पृथक्
 गांसवत्सांसवसनानां लकारभूषितां दद्यादाचार्यं वर्यां यशिवोमि प्रीयतामिति ततः सकुंभांतां मूर्तैः सवस्त्रां वृ-
 पभस्थितां सर्वालंकारसहितामाचार्याय निवेदयेत् शंभो प्रसीद देवशशर्वलोके श्वरप्रभो तव देवप्रदानेन म-
 म संस्तुमनोरथाः व्रतमेतत्कृतं तन्मे पूर्णं वापुर्मेव च सर्वसंपूर्णं तां तु प्रसादाद्भवतो मम इति संप्राथ्यतां न्विप्रा-
 न्प्रणम्य च पुनः पुनः अजैकपादादि देवेभ्यो दध्यात्कुम्भान् पृथक् पृथक् अजैकपादादिर्बुधो भवः सर्व उमापतिः
 रुद्रः पशुपतिः शंभुर्वरदः शिव ईश्वरः महादेवो हरो भीमो नामान्ये वंचतुर्दश ॥ अथ प्रयोगः ॥ संकल्पपूर्वकं नां-
 दीश्राद्धांतं कृत्वा त्राचार्यस्य चतुर्दशं शस्त्रं त्विजां च वरणं कुर्यात् ततो मंडपमध्ये अलगतो भद्रचणकः पूर्वादिदिक्षु प्रत्ये-
 कं स्त्रीस्त्रीन्मध्यकलशदक्षिणोत्तरयोर्द्वावित्येवं चतुर्दशकलशान् महीधोरित्यादिकलशस्थापनविधिमारभ्य वरुण-
 पूजनं कुर्यात् ततो मध्यकलशेन दिनं तस्मिन्नुमामहेश्वरौ च सस्थाप्य चतुर्दशकलशेषु अलगा निस्थापयेत् मध्यकल-
 शस्थ प्रतिमायामुक्तैः पौराणमंत्रैर्विदिकमन्त्रसहितैर्यथासंभवोऽष्टशोपचारैः पूजां कुर्यात् इतरकलशेषु प्रा-
 दक्षिण्येनाजपदेन म. आहिर्बुध्याय नम इत्यादिनाममंत्रैः पूजां कुर्यात् पात्रासंभवेऽत्रावृत्तिः पुष्पनिवेदनंति

आह्निकप्रकरणस्थायशिवपूजायामुक्तावरणपूज्यः पंचामृतादिगतविशेषाः शिवरात्रिप्रकरणस्थायथासंभवं
 द्रष्टव्याः ततोजागरणं प्रातर्नित्यक्रियति आचार्योहोमंसंकल्प्यतेयद्रसंस्थितमित्यादिसर्षपादिविकरणं
 पंचगव्यप्रोक्षणादिनाभुवंशोभ्याग्निप्रतिष्ठाप्यतद्भानति तदैशान्यालोकपालांतदेवता सहितग्रहपूजांविधाय
 तदैशान्यांविधिनास्थापितकलशेश्वरपूज्यं कलशस्थमुखे ऽदेवदानवसंवादे इत्यादिसंप्राप्त्यर्थं ॥ अग्नेःपश्चा
 दुपविश्यचादध्यात् चक्षुषीआज्यमित्यंतम् आदित्यादीनुद्दिश्याकर्मादिसमिच्चर्वाज्याहुतिषु अंगदेवतोद्देशकत
 दाहुतिचाष्टोत्तरशतादिचिकीर्षतंसंस्थासंकीर्तनकार्यं प्रधानदेवतारुद्रश्रेष्ठोत्तरशतसंस्थाकाभिर्वल्वसमिदाहुति
 भिस्तावतीभिः पायसाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिरुमानिदिनं अर्जैः रुपादमहिर्बुध्न्यभवंशिवंउमापतिरुद्रप
 शुपतिशंभुवरदंशिवंईश्वरं महादेवहंभीमंएताःषोडशदेवता एकैकयाज्याहुत्याशेषेणस्विष्टकृतामित्यादिततः
 स्थालीपाकविधिनापायसंश्रपयित्वागुरुंसेढं मादायाज्यभागंतियथान्वाधानंयजमानेत्यागेकृतेयथा त्यागं
 ग्रहतदंगोद्देश्यकंश्रुत्वजः कुर्युः प्रधानदेवताहोममाचार्यः कुर्यात् कद्रुद्रायेतित्रिभिस्त्रिभिरेकैकमष्टोत्तरश
 तंकुर्यात् एकैकंवापट्त्रिंशदाहुतयइत्येवमष्टोत्तरशतसमिद्धिः उमायै नदिनेऽअर्जेकपदेइत्यादिषोडशदेवता
 भ्यैएकैकयापायसाहुत्या स्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तहोमोत्तरेणपूणाहुतिः ततःप्रणीतानियमनससर्वापरि
 स्तरंणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततोवरुणकलशोदकेनयजमानाभियेकः आचार्यार्थयेनुदानं ततोर्जेकपादा
 दिसंहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्यग्रहाणांचोत्तरपूजातिश्रीरुद्रप्रतिमामाचार्यहस्तेप्रतिपाद्यसोपरस्कराश्वतुर्दशप्रतिमा
 अर्जेकपादादिनाममंत्रैः पूर्ववत्तैभ्यश्चतुर्दशविभ्रेभ्यःप्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृत्यन्मेपूर्णैवापूर्णमेववा सर्वसंपूण
 तांयांतुप्रसादाद्भवतांमेमितान्संप्राप्त्यैपूर्ववत्तांश्चतुर्दशविभ्रेभ्योपवीतकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्यैस्तान्सं

भोजयित्वाचतुर्दशभ्यो यथाशक्तिदक्षिणादत्त्वं श्वराप्येकुर्यात् ॥ इति शिवरात्रिब्रतोद्यापनविधिः अथ
 मासशिवरात्रिनिर्णयः तदारभस्तु मार्गशीर्षिकात्तिकमाधचतुर्दशो पुष्या न्यतमचतुर्दश्याकार्यः तदुक्तमदनर
 त्नेस्कन्दपुराण आदौ मार्गशिरमासि दोषोत्सवदिनेपि वा गृहीयान्माघमासेवाद्वादशवमुपोषयेत् तथा दी
 पोत्सवमथासाधकृणायाचचतुर्दशी द्वादशस्वपिमासेषु प्रकुर्व्यादिह जागरं तथा कृष्णपक्षे शिवरात्रिमुपक्रम्य-
 यतः प्रतिचतुर्दश्यापूजायत्नेन मेरुता तथा जागरणरात्रौ सांनिध्यौ मेकृतं तथेति अस्य व्रतस्य वर्षसंस्थोक्ता तत्रैव
 एव द्वादशवपोत्ते द्वादशवतपोधनानिति हेमाद्रौ कालोत्तरखंडेषु चतुर्दश्याब्दं कर्तव्यं शिवरात्रिव्रतं शुभमित्युक्तं
 अत्र चतुर्दशी बहु रात्रिव्यापिनी ग्राह्या तस्यां रात्रौ प्रतिध्यामपूजायाः जागरं स्य च एकैकं वा पटुं शिवादाहुतं यद्वैत्यं
 वमष्टौ नरशतसमिद्धिः उमायै नंदिनेऽश्रजैकपदे इत्यादि षोडशदेवता एकैकया पायसाहुत्या स्विष्टकृदं
 दि प्रायाश्चित्तं होमं तिलदानं पूर्णाहुतिः ततः प्रणितानि यमनसर्पापरिस्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततो
 वरुणकलशोदकेन यजनमानाभिपेकः आचार्यार्थाय धनुदानं ततो जैकपादादिसहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्य ग्रहा
 णां चोत्तरपूजां तैश्वरीरुद्रं प्रतिमामाचार्यहरते प्रतिपाद्य सोपस्करं श्वत्तुर्दशप्रतिमा अजैकपादादिनाम मंत्रैः पूर्व
 वृत्तेभ्यश्च नुर्दशविप्रभ्यः प्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृत्य न्मेषूणैवापूषणमिव वा सर्वसंपूर्णतां यातु प्रसादाद्भवतां मे भति
 तान्संप्राप्य पूर्ववृत्तांश्चतुर्दशविप्रान्वस्त्रोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्य साचार्यस्तान्संभोजयित्वा चतुर्दशभ्यो यथा

प्राप्तिः अतिगात्रं चैश्वर्यं गच्छति ॥

इति शिवरात्रि व्रतोच्चापनविधिः अथ मासशिवरात्रिनिर्णयः

तद्वारं भस्ममागेशोपकारिकमाघचतुर्दशीपुष्यान्यतमचतुर्दश्याकार्यः तदुक्तं मदनरत्ने स्कंदपुराणे आदौ मार्गशि
रे मासि द्वापौ तस्वदेनिपिवा शुक्लपान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् तथा दीपोत्सवमथासायकृष्णायामचतुर्द
शी द्वादशैव पिमासेषु प्रकुर्व्यादिह जागरं तथा कृष्णपक्षे शिवरात्रिमुपक्रम्य यतः प्रतिचतुर्दश्यां पूजायत्नेन मे
कृता तथा जागरणं रात्रौ सन्निधौ मेकृतं तथेति अथ तस्य वर्षसंख्योक्ता तत्रैव एवं द्वादशवर्षातिद्वादशैव त
पौर्णमासीति हेमाद्रौ कालोत्तरखण्डे पु चतुर्दशाब्दं कर्तव्यं शिवरात्रि व्रतं शुभमित्युक्तं अत्र चतुर्दशी विहुरात्रि
व्यापिनी ग्राह्या तस्यां रात्रौ प्रतियामं पूजायाः जागरस्य च विधानात् तयोः संकल्परात्रि साध्यत्वात् दिनद्व
ये रात्रौ संस्थाधिकं रात्रिव्यापिनी ग्राह्या तुल्यैकदेशव्याप्तौ पूर्वा रुद्रव्रतेषु सर्वेषु कर्तव्या संमुखीति धिरिति ब्रह्म
वर्चसात् जयायोगं प्रशस्त्या च कृत्य रत्नावली कालतत्त्वविवेचने दीक्षिताया दावप्येवं मदनरत्ने निर्णयसिद्धिमयू
खादां तु वार्षिकशिवरात्रिनिर्णयइत्युक्तं यत्तु प्रदोषव्यापिनी ग्राह्याति तत्सत्यस्तविषयमिति दीक्षिताः मोक्ष
मार्गं तानां च मुनीनामूर्द्ध्वरेतसां तेषामेव तु सांप्रोक्ता सामावास्या च तदुशीति विश्वरूपनिबन्धे अथान्यापि वार्षिक
शिवरात्रिकथा सूतउवाच कैलासशिखरासीनो देवदेवो जगद्गुरुः पंचवक्त्रो दशभुजस्त्रिनेत्रः शूलपाशधृक्
भस्मगन्ध्यालभोगाढ्यः शशांककृतशेखरः नीलजीमूतसंकाशः सूर्यकोटिसमः प्रभः क्रोडते भगवांस्तत्र गणै
सपरिवारितः विसृज्य देवताः सर्वास्तिष्ठते उभयासह द्वादशैव देवैश्च प्रहस्योत्कृष्टलोचनाः एकाकिनं सुरश्रे
ष्ठमष्टतत्र पार्वती पार्वत्युवाच कथयस्व महादेव यद्गोप्यं व्रतमुत्तमं भवेतां भवेदेवं देशत्रतानां विषयाः शु

भाः दानधर्माण्यनेकानितपस्तीर्थान्यनेकशः नास्तिभेनिश्चयोदेवश्रामिताहं व्यापुनः व्रतानामुत्तमदेव
 भुक्तिमुक्तिप्रदायकं तदहं श्रोतुमिच्छामिप्रसीदकथयस्वमे ईश्वरउवाच शृणुदेविपरंगुह्यव्रतानामुत्तमं व्रतं य
 न्नकस्यचिदाख्यातं रहस्यं मुक्तिदायकं येन वै कथ्यमानेन यमोपि विलयं व्रजेत् कथयामि व्रतं गोप्यं शृणुष्वेकम
 नाः प्रिये माघफाल्गुनयोर्मध्ये श्रामितायाचतुर्दशी शिवरात्री तिसाज्ञेया सर्वयज्ञोत्तमा दानध
 र्मेस्तपोयज्ञैः किंवातीर्थशतैरपि शिवरात्रिसमं नास्तिकृत्वास्नानसहस्रकं कृण्वायाकलिहन्त्रीचयममार्ग
 विनाशिनीनेत्यमपुंर्यांति कृतायैः साचतुर्दशी ॥ देव्युवाच ॥ कथं यमपुंरत्यस्नानरः शिवपुरं
 व्रजेत् एतन्मेकौतुकं देवकथयस्वममप्रभो ॥ शिवउवाच ॥ शृणुदेवेशियावृताकार्योपारिणिकीशुभा
 यं मशासनहं त्रीच शिवस्थानप्रदायिनी कश्चिदासीत्पुराकाले निषादस्त्वामिषप्रियः प्रत्यंतदेवशवासीच त्र
 चिकित्स्योतिनिर्घृणः मृगयाव्यसनीतत्रकुटुंबपरिपालकः तत्त्वापीनोयनुधारीश्यामांगः कृष्णकंचुकः वदगो-
 धांगुलित्राणोवामवाहोसचर्मकः धनुर्गृहीत्वावामेतुदक्षिणे शरमुममं निर्गतोसौवनंदुर्गं निषादश्चामिषप्रियः
 जीवघातेन तेनैव कुटुंबपरिपालकः वनंगत्वानिरीक्ष्यैव दिक्षु मार्गमितस्ततः पदं च पदमार्गं च आश्रमे मृग
 सूकरात् इतश्चेतश्च घावत्स आमिषे लुब्धमानसः वनं च पर्वतं चैव भ्रममाणो निशागतः न भ्रातं तेन नो किंचि
 न्मृगसूकरतितिरं निराशो लुब्धको भूत्वा तदा दृष्टं गतोरविः चितयत्तजलमासाद्य तदग्रेजविधातकः जा
 लमधेयमहालिंगं तिष्ठेतानादिसंभवं विल्ववृक्षोमहादिव्यो जालमधेहि संस्थितं गृहीत्वा तस्य पात्राणि
 मार्गं शुद्ध्यर्थमाक्षिपत् लिप्तानि तानि पत्राणि वायुनाभ्याहृतानि च दक्षिणाशास्थितान्येव पल्लवैर्जालकैः सह लू
 तानि देवादनिलाङ्गिर्मूर्धूनि चाक्षपत् लुब्धेन कृतं पापमपानीतं च तत्क्षयं तद्विवाभोजनं तस्य ह्यामिषे लुब्धचेतसः

ततोऽश्रितयमानस्यननिद्रासमजायत तस्यगंधंसमाध्रायलुब्धकस्यवरानने नतिष्ठतिमृगाःसर्वेशरपांतभया
 दिताः निपादंमपितेदृष्टाराव्यतेसमुपस्थिते नानीतमानिपतेननिराशाःशिशवोगताः रुदंतिकरणैःप्राहुर्भो
 जेनदीयंतांचनः - ततस्तूष्णींपिताभूत्वाह्यधोवदनदुःखितः भोजनंचकृतंतेनयथादत्तंभार्ययाधर्मीनीनिपा
 दांसौधर्मवातांपरादुःखः - अकामजागरंत्राशिवरात्र्यांवरानने कृत्वासौकालपर्यंतैगृहीतोयमकिंकरैः यमे
 नहंतुमारव्यःजालपट्टिशधाराभिः शिवेनप्रेपितास्तावद्विमानगणकोटयः शीघ्रमानीयतांगत्वाशिवरात्रिउपोषकः
 यःपूर्वलुब्धकोभूत्वाकंसोतिप्राणिनांवधं इतिश्रुत्वावचोदिव्यगणास्तंतेनमुद्यताः स्तूयमानाःपरदेवशिवंशान्तिनि
 र्गमयः याद्ववच्छतितेसर्वेतावपश्यतिलुब्धकं हन्यमानंलोहदडैर्वहुभिर्मिष्टिभस्तथा सर्वेकोलाहलंचक्रुरस्मा
 क्मितिगणाः - परस्परंयुध्यमानानचुस्तेयमकिंकराः किंकराज्जुः मुंचामोनत्विमंदुष्टपापिष्ठजीवघातकं यमं
 यावन्नपश्यंतशुद्धिश्चनभवेरातः - गणाज्जुः लुब्धकोयंपूर्वमांसोत्पापिष्ठायमकिंकराः अनेनशिवरात्रिस्तुकृता
 कमेनकांतनेः तस्माच्छिवाक्षयासर्वेयिमानंद्रुतमागताः यावच्छिवंनपश्यामोनमुचामोवयंह्यमु- ततोहंतुस
 मारव्यध्वंङ्गमुद्गरपट्टिशैः अष्टतंतमहद्बुद्धमन्योन्यजयकांक्षिणां भस्मागंधयः केचिकेचित्मच्छीसमाश्रिताः
 जर्जरीकृतदेहास्तुः क्रुद्धमानाः सुदारुणं आहित्राहीतितेराजन् गतास्तेयममंदिरं निपादोपिगणैर्नीतोय
 त्रदेवोमहेर्ध्वरः - दृष्टमात्रस्तुदेवेननिपादोगणतांगतः स्थितोसौदेवदेवस्यकुंडलाभरणोज्ज्वलः - तस्यदंसमहे
 शेनविमानंसार्वकामिकं - रुद्रकन्याशताकीर्णेषुप्पमालाकुलावरं नानातूर्यसमायुक्तसर्वरत्नोपशोभितं क्रीड
 तेसचिरकालंयावदाभूतसहस्रं - एवंसलुब्धकोभूत्वाक्रीडतोशिवशासने अयदूतावदंतस्तेधर्मराजानमग्रतः रुधि
 राणवर्ष्माभाभिन्नगात्राःसमंततः दृष्टास्तेधर्मराजेनकोसौकालेनयोजितः दूताज्जुः शृणुराजेन्यदस्माकं युद्धंशि

वगणैः सह नीतोसौपापकर्मपिनिपादोजीवघातकः अस्माभिर्गृह्यमाणस्तुगणैः शैवेयंहताः धर्मात्माक्रुद्धरूपस्तु
 चित्रगुप्तमथाब्रवीत् आमिपाशोसपापिष्टोलुब्धकोजीवघातकः कथंशिवपुरयातश्चित्रगुप्तविचारय निरीक्ष्यपुस्तकं
 तेननाकिंचित्सुकृतं धर्मेवुद्धिर्नतस्यास्तिधर्माधर्मनवदति एतन्मेलिखितंज्ञातसत्यंदेववदाम्यहं इतिश्रुत्वानि
 पादस्यचित्रगुप्ताच्छुभाशुभं नाहंचितां करोमिह जंतूनां पापकर्मणां गत्वानिवेदयिष्यामिनियोगंतुशिवान्नतः एवमु
 क्तागतः शीघ्रं यत्रास्ते शंकरः स्वयं दृष्ट्वा तंदेवदेशंस्तोत्रमेतदुदाहरत् नमस्त्रैलोक्यनाथाय सृष्टिसंहारकारक
 कालकूटविनाशाय कामनिर्दहते नमः अशुद्धो देवदेवासौ निपादः पापकर्मकृत् मेरुमंदरतुल्यानिदुष्कृतानिवहून् य
 पि ईश्वर उवाच केनापरिधि तो धर्मः केन मानस्तु भार्दतः किमर्थं दंडमुद्रां वत्यक्ता ब्रूहि ममाग्रतः धर्म उवाच
 त्वद्गणैर्देवदेवैश्च त्वपापस्य चकारणात् मदीया किकरादेव घातिताः शक्तिमुद्गरैः जीवघाती निपादोसौ सर्वधर्मव
 हिः कृतः कर्मणोपाजितं येन निश्चितं मम शासनं अयोग्यस्त्वद्गणैर्देवगणैः पुविनियोजितः तेनाहमागतो देवत्य
 क्तामुद्रां वदाम्यहं शंकर उवाच निपादः पापकर्मव जीवन्प्राणिवधेरतः कदाचित्सर्वगत्वानां किंचिदासत्वां
 स्तथा सच वित्त्वस्य पत्राणि गृहीत्वामार्गतोक्षिपत् कथंचिद्वैवस्योगाद्वायुना शिवमूर्धनि निक्षिप्तानि प्रतराज
 कोमलान्यस्य कामतः शिवरात्रिः कृतो तेन जाग्रता मार्गहेतुना शिवरात्रिप्रभावेन सगतो ममाशासनं गृह्णन् महा
 धर्ममुद्रां दंडयथेच्छया पालनाय स्वधर्मस्य सत्यं सत्यमहायमं स्वगृहं गम्यतां शीघ्रं ग्राह्यमेतत्सदंडकं ताडय
 न्पापकर्मणो पालय न्वैसुधांभेण एवमुको धर्मराजो गतोसौ स्वगृहं शुभं एवं देवि मया स्यात्तं शिवरात्रि महाव्रतं
 देव्युवाच अकामां लुब्धको देवकृत्वा ह्यमरतांगतः आश्चर्य्यमेतदेवैशमभाद्भुततमं महत् कामतः शास्त्रदृ
 ष्टेन यत्कर्तव्यं शिवव्रतं तदहं श्रोतुमिच्छामि प्रसादाद्भक्तुमर्हसि शिव उवाच शृणु देवि महाभागे सर्वतश्चारुभा

विष्णी शिवरात्रिप्रभावश्चनकथ्यः पापकर्मणां माघमासेस्त्वयाकृष्णफाल्गुनादौ चतुर्दशी सातुपुण्यातितिर्ज्ञेया
 सर्वपापप्रणाशिनी शांतात्माक्रोधहीनस्तुतपस्वीह्यनसूयकः तस्मै देयमिदं देवि गुरुपादानुगे सदा अन्यथा यो
 ददातीदं सद् तानरकं ब्रजेत् वर्षे वर्षे महादेवि नरो नारी पातिव्रता वक्षिया मिजगत्सर्वे कोमांभस्त्या प्रपूजयेत् शिवम्
 त्रैर्जपं कृत्वा होममर्चनपूर्वकं जागरशिखरात्र्यातु शिवं पश्येत्समाहितः मम भक्तोजने देवि शिवरात्र्यामुपोषकः गण
 त्वमक्षयं दिव्यमक्षयं शिवशासन सर्वकृत्वा तु भुजे भोगानमृतं संभवान् एवं द्वादशवर्षाणि शिवरात्र्यामुपोषकः यो मां
 जागरते रार्त्रामनुजः स्वर्गमारुहेत् श्रकृत्या मां न जानाति व्रतमेतदुदाहृतं शिवं च पूजयित्वा यो जागर्त्त च चतुर्दशी
 मातुः पयोधरसं न पविस्सकदा च न यदीच्छेच्छाक्षयान् भोगान् दिव्यदेवसमोपमान् आगमोक्तविधिं कृत्वा प्राप्नोति
 सकलफलं आदौ मार्गेशिरे मासि दीपोत्सवादिने पिवा गृह्णीयात्माधमासे वा द्वादशैव मुपोषयेत् निशि जागरणं कृ
 त्वा दीपोद्योतितदिङ्मुखः गतिवाद्यविनोदेन पूजा जाप्ये सदा रतः एवं द्वादशवर्षं तिद्वा दशैव तपोधनात् आचा
 र्यशिवशास्त्रज्ञां ह्येणां श्रविशेषतः श्रामत्र्यपरया भक्त्या गृहगत्वा तपोधनात् श्राचार्य्यभक्तियुक्तश्च गृहीत्वा चर
 णद्वयं आगच्छेत् गृहं तातकृतं त्यग्यं गृहं कुरु आमत्र्यनिशितानेवं प्रभाते विमले पुनः गृहीतो भयलिङ्गं तु स्थावरं जग
 म्पुनः घृतेनाभ्यज्य यत्नेन सुगन्धैर्मालिकादिभिः पंचामृतेन दिव्येन स्नाप्य चोद्धरणं नादिभिः स्नापयेद् द्वारिकुमानां स
 हस्रेण शतेन च पंचाशतार्द्धेन स्नापयेच्छीतलेन तु चंदनेन विलिप्याथ स्थावरं जगमंतथा शतपत्रैर्जतिपुष्पैर
 चैव ह्रिस्वपत्रैः दीपान् दिक्षु च सर्वां सुप्रज्वाल्य सघनांस्तथा सघनान्सकर्पूरान् नैवेद्यमपि भक्ष्यांश्चक्षुरिखंडसंभ
 डकान् गुडाब्जान् लङ्गुकारैश्च तथान्नं रुचिरं वहु निवेदयेदथैतानि गुरुदेव तपास्विनाम् देवांस्तु गुरुं पूज्य कृत्वा मंडल
 कं शुभं सुसूक्ष्माणं च वस्त्राणि शय्यां सोपापरकरामपि द्वादशैव तु गादद्यात्परिधानादिकं तथा अथवा दाक्षिण्यमेव प्रद

याजुह्यात्तिलान् दत्त्वातुभोजयेत्सर्वान्गुरुंश्चैवतपस्विनः पश्चात्क्षमापयेद्देवंप्रीयतामिमहेश्वरः सर्वैचवतयाचा
 र्यैशिवव्रतपरायणदद्यादितिशेषः गंधादिविविधैः सर्वानन्यांस्तत्रसमागतान् दक्षिणाभिश्चकुम्भैश्चनवान्नै
 श्वप्रपजयेत् तस्मान्नच्यवतेस्थानात्कल्पकोटिशतैरपि अथातः कालपर्य्याये द्रष्टुयातिस्वयंभवं सहितोलोक
 पालैश्चविमर्तैः सार्वकामिकैः ततः पश्येन्महादेवं नानागणसमन्वितं तद्वृष्टास्तौतिदेवेशशिवात्रिभुवनेश्वरं न
 मस्तुभ्यजगन्नाथं द्वाधर्कृतशेखरं नमस्तेऽमयायुक्तभुक्तिमुक्तिप्रदायकं नमस्तेकालकालोद्यकलार्तितासिशंकर
 शिवउवाच तुष्टोह तव भक्तस्य शिवरात्रिउपोषकं वरं ददाम्यहं तुभ्यं देवदानवदुर्लभ एताः कन्यामहादिव्यास्त्रि
 नेत्राश्चचतुर्भुजाः रूपयौवनसपन्नाः पानोन्नतपयोधराः हेमगौर्यैर्महतैजाः संयुक्ताः सूर्यसन्निभाः देवा
 गवस्त्रसंछन्नाश्चंदनागुरुचर्चिताः सर्वलक्षणसंयुक्ताः कुण्डलैर्द्योतिताननाः एवंविधामया दत्तामनास्विन्यः सुमध्य
 माः विमानकोटिसंयुक्ताः सर्वभरणभूषिताः क्रीडांकुरुमहाभागगणस्त्वमपुत्रकः सर्वगामीभवद्येहलोक
 लोकचरारं तुष्टोह तव भक्तस्य शिवव्रतपरस्म्यत्र रुद्रलोकैकपुयाः कन्यास्त्रिनेत्राश्चचतुर्भुजाः श्रुतीव भक्त्या भक्तैश्च
 यथाहमुमयासह तांभिः सार्द्धं महाभागभुंक्ष्वभोगान्प्रयेज्जितान् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानि च त
 दते प्रेतभावेन शिवसांयुज्यतां व्रज सर्वव्यापी भवत्वं चलीयसे परमेष्ठे परात्परतरनास्ति शिवरात्रि व्रतात्परम् न
 पूजयति भूतेश रुद्रं त्रिभुवनेश्वरं जंतुर्जन्मसहस्रेषु धृमतेनात्र सशयः यदा तद्भावसंयुक्तः सरुद्रगणोन्नजेत स
 र्धं ग्रहेऽंकुरक्षेत्रे हिमवत्कुरुजंगले शिवरात्र्यां तथा भक्त्या दत्तमक्षयतां व्रजेत् अखंडितव्रतो यो हि शिवरात्रिमुपो
 पेयैत् स सर्वकाममाप्नोति रुद्रेण सह मोदते अर्णवायदिभुज्यंति क्षीयंति हिमवानपि मेरुमंदरलंकाश्च श्रीशैलो
 विंध्य एव च चलते वक्रदासर्वनिश्चल हि शिवव्रतं अतस्तस्यां त्रयोदश्यां कृष्णायामेकभृङ्गुनरः मंत्रेणानेन गृहणीयः

त्रियमंभक्तिमात्रः शिवरात्रिव्रतं होतृत्वरिष्येहमहाफलं निर्विघ्नमस्तु मे चात्र त्वत्संसादाज्जगत्पते रात्रिप्रपद्ये जन-
 नीजगत्यावैसमाहितः ऋग्वेदप्रसिद्धावेतौ भद्रौ गृह्णीयाद्वाक्षणं श्रिवनियमं वेदविद्भिभोः शिवमिष्टानुगुरुदृष्ट्वा स्वा-
 चांतःशुचिरात्मवान् संकल्पैव व्रतं कुर्यात्पूर्वद्युः प्रातरेव च ततो ह्यश्वमेभंगे स्वगायत्र्या ह्यतं व्रितः स्नानं
 कृष्णतिलैः कुर्याद्गृहे चाथजलाभाये रम्यं निशा मुखे गच्छेच्छिवस्यायतनं ब्रती दिनं तस्मिन् कुर्याच्छिवनाम्ना
 प्रपूजयेत् धूर्ध्वैर्वेद्यगंधैश्च त्वत्संगीतैः सदीपकैः शंखतूर्यनिनादैश्च कुर्यात्पुस्तकवाचनं द्वितीयप्रहरैश्च वना-
 स्नायै करमर्चयेत् पूर्वोक्तेन विधानेन पूजयेत् परमेश्वरं तृतीये प्रहरे देवं नाम्नामाहेश्वरं तथा यमिचतुर्थे संप्राप्ते रुद्रं
 नाम्नां तु पूजयेत् य एवं भक्तिसंयुक्तो जागरं कारयेन्निशि सकलं फलमाप्नोति सत्यमेतद्वरानने उपः स्नानं जपो होमो
 भोजयेच्छिवं स्सलान् श्वेतान्कुम्भान् प्रदद्याच्च यथा शक्त्या सदक्षिणान् पूजयेद्वाह्मणान् भक्त्या ब्रते माहेश्वरे स्थितान्
 वाचयेच्छिवं वास्त्रं च गच्छेच्छिवमंदिरं उभेतौ पुण्यकर्माणि नियतस्वर्गगामिनौ शिवव्रततीतदांस्थानं यः प्रठे-
 श्छिवसन्निधौ शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ इति स्कंदपुराणे ॥ इत्यन्या शिवरात्रिव्रतकथा ॥ अथ
 फाल्गुनामावास्याकृत्य साचयुगादिश्रमावास्या च माघस्येति मात्स्यात् दशैतुमाघमासस्येति स्कंदश्च अत्र माघो
 मातमासेन ग्राह्यः अस्यां युगादित्वा दपि षडश्रद्धंकार्थं प्रकृतिपार्वणेन सह तत्रैव प्रयोगेऽपि शतभिषानक्षत्रयुक्तो यातु
 श्राद्धादिकं पितृणां महातृप्तिदं भवति तदुक्तं हेमाद्रौ विष्णुपुराणे माघासिते पंचदशी कदाचिदुपैति योगं सहवारुणेन
 अर्पणं कालः सपरः पितृणां न ह्यल्पपुण्यैरुपलभ्यते साविती अस्यामे पूर्वाभाद्रपदा युक्ता यां पितृणां श्राद्धे सहस्रद्युगंतं
 क्षिरिति तत्रैवोक्तं तत्रैव चैन्द्रपदां तु पूर्वोक्तोत्तरादयः क्रियेते पितृभ्यः श्राद्धे परां तु सिमवाधुवंति युगमांसं हस्त्रं पितरं श्र-
 तेनेति यद्विचयं धनिष्ठा युक्ता तदवर्षायुतं क्षिरित्युक्तं महाभारते युगादिमाघमावास्याप्रकरणे काले धनिष्ठाय

दिनामतीस्मन्भवंति भूपालतटापितृभ्यः ॥ इत्तुजलोनाशप्रददति त्वाप्तवर्षायुतंतकुलजैर्मनुज्यैरिति, पूर्वाभाद्रपदे दा-
 योगेपाठांतरविशेषः ॥ अत्रवचद्विप्रापदातुपूर्वाकाले तदाया कियते मनुष्यैः ॥ आदितदात्वाप्तिर्मेव वाप्येतत्तुगुसहस्रपित
 रंस्त्वदंतीति अत्रमाध्यन्तरपक्षस्येव शुक्लदिनरित्यामाघासितत्वमुक्तं इदं च कुभाटित्यज्ञेयमिति हेमाद्रिः ॥ इदमन्वादि
 रपि अस्यामेवामायां रुद्रादिपूजेत्तत्काले गफाल्गुनप्रक्रमे श्रीमोवास्यां पूर्जनीया रुद्रेश्वरिब्राह्मणास्तथाः मासोदने ॥ पोलि
 काभिः पूज्याश्चाल्मास्वर्वाधैर्विरिति फाल्गुना मावास्याकृत्य फाल्गुनशुक्लप्रतिपत्तकृत्य नारदीये अथ फाल्गुनशुक्लादौ
 देवदेवगिरिप्रिय ॥ धूलिधूसरसर्वांगजैरुक्षेत्समाहितः ॥ कर्मणालौकिकेनापितस्य तुष्टो मे हे श्वरः ॥ स्वसायुष्यं प्र-
 दितेति भक्त्या सम्यक् समर्चितः इमं मेव ॥ १ ॥ फाल्गुनशुक्लप्रतिपदमारभ्य द्वादशदिनपर्यंतं पयोव्रतमुक्तं श्रीभागवते
 इष्टमुक्तं ॥ तच्च तत्रैवान्वेष्टव्यम् ॥ फाल्गुनशुक्लद्वितीयायां प्रारभ्य वन्हिपूजाव्रतं ॥ तच्च शुक्लासुकृष्णासु च सर्वस्वे
 व द्वितीयापुप्रेक्तं ॥ नारदीयेः ॥ अथ फाल्गुनशुक्लायां द्वितीयायां द्विजोत्तम ॥ पुण्यैः शिवसमभ्यर्च्य सुश्वेतैरष्टगधिभिः पुष्पै-
 र्वर्तितं कंकृत्य मुष्पलं करणैः शुभैः ॥ नैवेद्यविधिविधौ पूर्वापेर्नाराजनादिभिः ॥ प्रसाद्य प्रणमैश्चैव साष्टांगपतितो भुवि
 एवमभ्यर्च्य देवेशं मर्त्योऽप्यो धि विवर्जितः ॥ धराधान्यसमायुक्तो जीवेद्वर्षं शतं भुवि ॥ यद्विधानं द्वितीयासु शुक्लपक्षगता-
 सु च ॥ प्रोक्तं तदेव कृष्णासु कर्तव्यं विधि कोविदैः ॥ - वन्हिरेव पृथक् कामुना नो रूपवपुर्धरः ॥ पूजयेत्तद्द्वितीयासु ब्रह्म
 चर्यादि पूर्ववत् ॥ इति द्वादशमासगतो भयपक्षद्वितीयाकृत्यं अथ फाल्गुनशुक्लद्वितीयादि दिनद्वयगतद्वितीयाकृत्यं
 नारदीये ॥ फाल्गुनस्य सिते पक्षे तृतीयाकुलसौख्यदा पूजिता गंधपुष्पाद्यौ सर्वमांगल्यदा भवेत् ॥ सर्वो सुचतुर्ती
 यासु विधिः साधारणो मुनेः ॥ देवीपूजाविप्रपूजादानं होमो विसर्जनं ॥ इत्येवं कथितानीह तृतीयाया व्रतानि ते भक्त्या
 कृतानि चेष्टास्तदुद्यु कामान्मनोगतानि ति ॥ अस्यामेव भूषिका तृतीयाव्रतम् - भविष्योत्तरे कथ्य उपवाच फाल्गु

नस्यसितपक्षोत्तरीयायामुपेपिता ॥ २ ॥ प्रातःस्थित्वा ब्रह्मचर्यं यततो न्यास्मिन्देने पुनः ॥ अतिनीभुवने गौरां पूजयेत्तद्ग-
 तातुं सा मंत्रेण नेन आयेत्तां पार्वतीं प्रतिमां शुभां ॥ मृगजिनावृतकुचां जटा मुकटशोभितां ॥ गोधारथगतदीर्घारुद्र-
 ध्यानपरायणां ॥ पूजयेद्गंधकुसुमैर्दीपालं कंचंदनैः ॥ केसरैर्मधुरैर्द्रव्यैः स्वर्णमाणिक्यपूज्यया ॥ भूपिकारुपिकादे-
 दीर्घाभूपिका ललितोत्तमा ॥ तपोवनरता गौरां सोभाग्यमयप्रयच्छतुः ॥ कालिकां श्रीशुभादेवैरुद्राणी पावतीं शिवा स्तुता ॥
 मया टांगभस्मापतिपुत्रा व्रज्यच्छतुः ॥ दैर्भाग्यप्रशमया तु सुप्रसन्नमनाः सदा ॥ अर्चयेत्तु कुलजन्मददालं परजन्मनि-
 श्रमे चानेतो पंगे पर्वेष्वेव स्थितां मृतं ॥ सुखदृष्टिस्पृशं रसंगी रीसौ भाग्यं मृच्छतुः ॥ एवमुच्चार्य मंत्रां श्रुत्वा नवती-
 संती ॥ पूजयेद्ब्राह्मणो कस्तुमंत्रं नुस्याः सुवासिनीः ॥ जरकैः कुटुंबे अथ लवणैर्गुडसर्पिषा ॥ हृद्यै राद्वैः फलैः स्वर्णैर्मनो-
 ज्ञैः पुष्पवंधनैः ॥ कुसुमैः कुंकुमैर्गंधैः कालेयागुरुचंदनैः ॥ सिंदूरैणातिरक्तेन वस्त्रेणानाविधैः शुभैः ॥ अन्नै रनेकदेशोत्थैः
 पुष्पैः कस्तिलतंडुलैः ॥ इत्येवमादि नैवेद्यैः पूजयित्वा महद्गुणं ॥ प्रदक्षिणं ततः कृत्वा विप्राय च प्रदक्षिणां ॥ महाद्रुमं श्व-
 द्धवटादिपुष्पवृक्षं ॥ एतत्करोति ते पुत्रिदुहिता व्रतमुत्तमं ॥ ततः प्राप्स्यसि दुःप्रापैत्रै लोके यश्री धरं पातं ॥ एतद्ब्रतं मया
 स्रवांतं प्रोत्थितं शाश्वतीः समाः ॥ व्याख्यातं कश्यपेनादौ रुक्मिण्यै व्रतमुत्तमं ॥ याश्चरिष्यंति ताः सर्वा भविष्यंति जि-
 रामयाः ॥ अंगप्रत्यंगसुभगा लोके दृष्टिमनोहराः ॥ स्थित्वा वर्षशतं मन्येत तोरुद्रं परं शुभं ॥ यास्यंति हंसयानस्था-
 किं किणी शब्दनादिताः ॥ तत्र गजं वारं भिष्यंति स्वभतत्रा वत्सरान् वदून् ॥ दिव्यभोगभुजो दृष्टाः सिद्धयष्टकसमन्विताः ॥
 अर्धं महार्घ्यमणि कुंकुमकेसरं ॥ अर्धं स्रगं घग्धमुखरालि कुलोपगतां ॥ देत्वा फलाक्षेतुतं मधुपादपस्य गौरि विलोक्य-
 हितां भवति हनारीः ॥ इति भविष्योत्तरे ॥ भूपितव्यानकेन शुचिनां सत्यभाषिणां ॥ सश्रीकं हरि मभ्यर्च्य रुद्रं वा ह्यमया
 प्रदक्षिणी ॥ अथ फाल्गुना नवम्यां त्रिंशत्तमं ॥ अर्चयेत्तु सिद्धो राजव्रतं शुभं ॥ तिलपिष्टैर्द्विजान्भो

ज्यस्वयंवाभ्रीतवाग्यतः । गणेशाराधनपरोदानहोमपरां गणः । तिलैरेवकृतेसिद्धिप्राप्तुयात्तत्प्रसादतः । सो
वर्णीगजवक्रचक्रत्वासंप्रप्ययत्नतः । द्विजायपश्चादद्यात्तं सर्वसौभाग्यवृद्धये । यस्मिन्कस्मिंस्तुवामासेचतुर्थीरवि
वारयुक् । सांगारकावाविंश्रिंसाविशेषफलप्रदाः सर्वोसुचचतुर्थीपुशुक्काकृष्णासुनारदः । विघ्नेशएवसंप्रप्येदेवे
शोभक्तितपरेः । अथांगारकचतुर्थीविशेषकृत्यं । अंगारकचतुर्थीतुत्वात्वोत्तरवहांभसि । अभ्यर्च्यंगारकेशानं
नमस्यंतिनरोनमाः । नतेपाग्रहपीडास्यात्कदाचिदपिकुत्रचिदिति । अंगारचतुर्थ्यामंगारकपीडानिवृत्तिर्भवती-
ति । अथमत्स्यपुराणोक्तमंगारकचतुर्थीव्रतम् । शुक्रउवाच चतुर्थ्या गारकादिनेयदाभवतिदानव मृदास्नानंतदा
कुर्वात्पद्मारागविभूषणैः । अग्निर्द्वीदिवोमंत्रजपतिष्ठेदुदुम्बुवः । शूद्रस्तूष्णींस्मरन्भीममास्तेभोगविवाजितः
अथास्तमितश्चादित्येगोमयेनोपलिप्यच प्रांगणंपुष्पमालाभिरक्षताभिः समंततः अभ्यर्च्याभिलिखेत्पद्मंकुंकु
मेनाष्टपत्रकं । कुंकुमस्याप्यभिवर्तुरक्तचंदनंमिष्यते चत्वारःकरकाःकार्याभक्ष्यभोज्यसमन्विताः तंडुलैरकशा
लीयैःपद्मरागैश्चसंयुताः । चतुःकोणेपुतांकृत्वाफलानिविविधानिच । गंधमाल्यादिकंसर्वतथैवविनिवेदयेत् सुव
णैःशृंगीकपिलामथार्च्यैःखुरैःकांस्यदुहांसवत्सा । धुरंधरंरक्तमतीवसाम्यधान्यानि सप्तावरसंयुतानिः यव
गोधूमशान्पंतिलकं गुरयामाकमुद्गानि । अंगुष्ठमात्रं पुरुषं तथैव सौवर्णमस्यायतवाहुदंडं । चतुर्भुजैर्हमयं निविष्टं पात्रे
गुडस्यामलसर्पपायुते सामस्वरज्ञायजित् । द्विजाय पात्राय सामं ध्वनि संयुताय । दातव्यमेतत्सकलंकुटं विने द्विजा
यवैर्नैव च दंभयुक् । अत्र भीममंत्रः । भूमिपुत्रमहातेज । स्वेदोद्भूतं विपनाकिनः । रूपार्थत्वांप्रसन्नो हृद्गृहाणाध्यंन
भोऽनुते । मंत्रेणानेन दत्वाध्यंरक्तचंदनवारिणा । ततोर्वेयद्विजवरं रक्तमाल्यां वरादिभिः । दद्यान्मंत्रेण तेनैव भो
मंगोमिथुनान्वितं । मौमपुर्वोक्तसुवर्णप्रतिभामयं । गोमिथुनं पूर्वोक्तमेव । पूर्वोक्तं गुणसंपन्ना यत्राह्मणाय दद्यादिति

शय्याचशक्तिौ दद्यात्सर्वोपरकरसंपुतां दद्यादिष्टमं लोके यच्चान्यदपि स्वगृहे तत्तद्वरापतेर्देयं तदेवाक्षयमि
 च्छेतेति अन्यत्रापि अंगारकदिने प्राप्ते चतुर्थीवाचतुर्दशी पष्टिवर्षसहस्राणितत्कार्वाविंदते फलमित्येनांगार
 कचतुर्थीव्रतमन्यतत्फलक इत्यंगारकचतुर्थीव्रतं च चतुर्थीसूत्रेणेत्यादि सामान्यव्रतप्रकरणेपि द्रष्टव्यं अथा
 नोपयुक्तौ भौमपूजाविधिर्लिख्यते आन्हांसः खइत्यनेन प्राणायामत्रयकृत्वा अस्य भौमव्रतस्य विरूपाक्षश्च
 निर्गम्यतीति भौमदेवता उदीज आंशक्तिः खः कीलकं भौमप्रात्यर्थे विनियोगः -
 अग्न्यादीन् शिरः प्रक्षुतिपु विन्यस्य षड्विजैः षडंगन्यासं विधाय जपमंत्रं शिवस्वेदं जहस्तपश्चैव
 दाशूलशक्तीर्वरधारयत अयं तीसमुत्तं सुमेधासनस्य ध्यानं दर्शनं रक्तवस्त्रं तमीडि इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपू-
 ज्योवाह्यं च पूजां च कृत्वा षड्विंशतिः पङ्क्तानि संपूज्यैकविंशतिकोणकोट्युपमं गलादीन् पूजयेत् मंगलायनम् ॥ १ ॥
 भूमिपुत्रायनम् ॥ २ ॥ अणुहर्त्रे नमः ॥ ३ ॥ धनप्रदायनम् ॥ ४ ॥ स्थिरास्मानायनम् ॥ ५ ॥
 महाकायायनम् ॥ ६ ॥ सर्वकर्मविरोधकायनम् ॥ ७ ॥ लोहिताशायन
 म् ॥ ८ ॥ सामगर्वाकृपाकरायनम् ॥ ९ ॥ धरात्मजायनम् ॥ १० ॥ कुजायनम् ॥ ११ ॥ भौमपायनम्
 ॥ १२ ॥ भूमिदत्तयनम् ॥ १३ ॥ भूमिर्नदनायनम् ॥ १४ ॥ अगारकायनम् ॥ १५ ॥ यमायनम् ॥ १६ ॥ सर्वरो
 गापहरकायनम् ॥ १७ ॥ वृष्टिकर्त्रे नमः ॥ १८ ॥ वृष्टिहर्त्रे नमः ॥ १९ ॥ सर्वजामफलप्रदायनम् ॥ २० ॥ इति
 द्वाह्यं इन्द्रादीन् वज्रादींश्च पूजयेत् ततो घूपादि विशेषपूजां समाप्य विशेषार्थे दद्यात् प्रदक्षिणं ततः कृत्वा विमु-
 ज्येद्विजपुंगवं नैकामक्षारलवणमश्रीयाद्घृतसंपुतं यस्तु व्रतं पुमान्कुर्यादेवं गारकाष्टकं चतुरो वधवातस्य तं
 तुण्यप्रवदामिति रुधसौभाग्यसंपन्नः पुनर्जन्मनिजन्मनि वैष्णवो वा शिवाभक्तः सप्तदीपाधिभवेत् सप्तकल्प

सहस्राणि रुद्रलोके महीयते इत्यगारकचतुर्थाव्रतपूजा अगारकशुक्लचतुर्थ्या सुखचतुर्थ्याव्रतकथा भविष्योत्तरे ॥ सु
मंतुरुवाच ॥ सुखावहो शृणु सुखासौभाग्यकरणीपरां चतुर्थीकुरुशादूलरूपसौभाग्यदां शुभां सुखव्रतं महापुण्यं
रूपारोग्यप्रदायकं सुसंक्षमं सुदरं धन्यं मिदं पुण्यं मुखावहं परब्रह्मफलदं वरं दिव्यं रूपप्रदायकम् ॥ वि
लासाचिवमाक्षेपहसितचोदितशुभं सुखव्रतेन सर्वस्याच्छुभं कुरुकुलोद्ग्रहं कृते ब्रते तु देवेश विघ्नेश शिवयोः सुते
यद्वाशुक्लचतुर्थ्या तवोराभौ मस्य वा भवेत् तदा सा सुखदाज्ञेया चतुर्थ्या वै सुखातिवः ॥ पुरमैधुनमाश्रित्य स्थिताभ्यां
तुहिमाचक्रे भौमो माभ्यामिहोराद्रकर्वेदुश्च्युतः क्षितौ मेदिन्या स प्रयत्नेन सुखं नैतु धृतो यतः जतिस्तस्यां महो
वोरोरकोरकसमद्रवः उमायाश्च विोत्पन्नस्तस्मादंगारकोद्ग्रहं अंगदो गारकांतिश्च अग्रानां सुखदायकः सौभा
ग्यादि करोयस्मात्तस्मादंगारकोमतः ॥ भक्त्या चतुर्थ्या नि केन यो वै श्रद्धा समन्वितः उपोष्यति नरो राजान्नारीवानन्य
मानसा पूजयेच्च कुज भक्त्या रकं पुष्पं विलिपेत् ॥ गणेशं प्रथमं भक्त्या संपूज्य श्रद्धयान्वितः संतुष्टः प्रयच्छेत्तसौ भा
ग्यं रूपं संपदम् पूर्ववृत्तं सकल्पः स्नानकृत्वा यथाविधि गृहीत्वा मृत्तिकां विदेमंत्रेण निभारतः ॥ देवेस्त्वव
दितो पूर्वकृष्णेनोद्धारितो किल तस्मान्मे दह पाप्मानं यन्मया पूर्वसंचितं ॥ इदं मंत्रं पठन्वीर आदित्याय प्रदशयेत्
आदित्यराशेभिः पूतांगो जलकणोक्षिता दत्त्वा मृदं शिरसि तां सर्वांगे पुनियोजयेत् ॥ ततः स्नानं प्रकुर्वीत मन्त्र
पूर्वजलशुभं ययमापः स्थसं वर्षा देवदानवैः सविताः स्वदांडो जिह्जानां च जतूनां सुखयोनयः ॥ स्नातो हं
सर्वतार्थपुसर्वप्रसन्नवर्णपुत्रः तथा काश्यादिक्षेत्रे पुमानं सादिसरस्सुचः ॥ नदीपुदे वखाते पुस्नातो हेतुपुते पुवैध्याय
न्यपठान्नमंत्रं ततः स्नानं समाचरेत् ॥ ततः स्नातः शुचिर्भूतो गृहमागत्य च स्पृशेत् दूर्वाश्वत्थशर्मिस्पृष्टवागां
तुमन्त्रेण भवति ॥ दूर्वा नमस्ये मंत्रेण श्वत्थशमयस्तथा ॥ गोदृष्ट्वा तु ततो देव्ये दद्याद्द्वारप्रदक्षिणां समालभ्य

केन विभोऽर्थतः कुजसंयुताः संवत्संगारकचतुर्थधुसमान्यविधिनेपेप्यमानासुतिसृभित्सभिरतरितायां च
 तुर्थविशेषाधिपृष्टित्यर्थः दशसावर्णिकमुख्यदद्याद्द्विद्विधापिवा ॥ सौवर्णपात्रैरेप्येवाशक्त्यातामयेपिवा
 विशयलानिपात्राणिविशयल्यद्वयान्विता ॥ विशकर्षाणिवावीर्यतोहातजकारयेत् शक्त्याविद्यस्यभक्त्यानुप्रा
 त्रान्नामयेपिवा ॥ प्रतिष्ठाप्यकुजपात्रैरक्तचक्षोणवोदितं पुष्पमण्डपिकां कृत्वा दिव्यैर्धूपैश्च भूपिताः ॥ तत्रस्थपूजये
 द्वेवर्धमंत्रैः ॥ क्रमेण तु ॥ भक्ष्यभोज्यरत्नैश्च फलैरत्नैश्च संयुतैः ॥ वस्त्रैः प्रावरणैर्यज्ञैः शय्यापानद्वारासनैः छत्रैः पुष्पैर्ग
 धवैः ॥ शक्त्या त्रिचानुसारतः ब्राह्मणाय चतुर्दद्याद्दक्षिणासाहितं नृप ॥ वाचकाय महाहोगुणिने अये स नृप ॥ अंगार
 केषु संयुक्तं धिनु शीलं संमन्विता ॥ अनेन विधिना दत्त्वा यथोक्तफलभागं भवेत् ॥ इति ते कथिता पुण्यानि धामानुत्तमा
 तिथिः ॥ यामुपेक्ष्य नरैरूपं दिव्यं भागं प्रतिभारत ॥ कात्यात्रेयसमवीरजे तस्यार विसुप्रभं ॥ प्रतापे हरितुल्यं दुःसर्वतो
 वलं संमन्वितं ॥ इदं रूपं परंप्राप्य याति भौमं सदो नृप ॥ प्रसादाद्विघ्ननाथस्य गणेशस्य गुणायते ॥ पठतां शृण्वन्तारं ज
 न्कुर्वतां च विशेषतः ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि क्षीयन्ते नात्र संशयः ॥ इति भविष्यपुराण सुखांगारकचतुर्थोऽव्रतं ॥ एवमे
 व गणपतिचतुर्थी ॥ भविष्यपुराणे हेमाद्रौ चतुर्थीनुसदाराजनिहारो व्रतान्वितः ॥ चतुर्थ्या च सदाराजनां वारं ब्र
 तां न्वितं इति निर्णयामृतपाठः ॥ दत्त्वा तिलान्नं विप्राय स्वयं भुक्ते तिलोदनं ॥ दिवानि राहरो रात्रौ भुक्ते ॥ इति त्रिरोध
 परिहारः ॥ वर्षद्वये समाप्तिं हि व्रतस्य तु यदा भवेत् विनायकस्तस्य तुष्टोददाति फलं भाहितं ॥ इति भविष्यपुराण गणपति
 चतुर्थीव्रतं ॥ अथ कूर्मपुराणे कथं भवतुर्थीव्रतं भरण्या तु चतुर्थ्या तु शनश्चरदिने यमं ॥ पूजयेत्सप्तजन्मोत्थैर्मुच्यते पात
 केनर ॥ इति यमचतुर्थीव्रतं ॥ अथ फाल्गुनीदिचातुर्मास्यचतुर्थीव्रतं वाराहपुराणे अगस्त्य उवाच ॥ अथ विघ्नहर्षाजं क
 थ्यामिति वानं च ॥ येन संम्यक् कृतेनैव न विघ्न उपजायते ॥ चतुर्थ्या फाल्गुने मासि गृहं तं व्यव्रतां त्विदं ॥ नृकाहाराणां जेद्व

तुहरेतनतोमंत्रमदुरीरयेत् सर्वदेवमयदेविनिर्ऋतिस्त्वप्रजिता - तस्मात्स्थशामिवंदेत्तावदितापापहामव
ततोमोनेनवागत्यवंदित्वागृहदेवताः प्रक्षाल्यचमृद्रापादावायांतोमिहविशेत् होमंतत्रप्रकुर्वीतएतैर्भद्रपदैः शुभैः
शंभोवशर्वपुत्राय पार्वतीशसुताय च कुजायलोहितांगाय ग्रहेशंगारकाय च ओंकारपूर्वकैर्धैः स्वाहा
कारसमन्वितैः अष्टोत्तरशतवीर चार्द्धमर्द्धाद्धैर्मववा एतैर्मंत्रपदैर्भस्त्राकामतोऽकामतोपिवा खादि
रीभिः समिद्धिश्चआज्यमिध्र्येवैस्तिरैः भक्ष्यर्नानाविधैश्चान्यैः शक्तयभक्तिसमन्वितः कृत्वाहोमंततोवीरदेवं
संस्थापयेदितौ सौवर्णैराजतताम्रमर्द्धदारुमयंतया भद्रदारुः सरलः गमियपात्रैरौप्येवा श्रद्ध्यः कुकुमकेस
रेः अन्यैर्वोलोहितैर्भव्यैः पत्रैः पुष्पैः फलैरपि रक्तैश्चविविधैर्वीरअयवाभक्तितोर्वयेत् यावद्विसृज्यतेविंतपुष्पं
वावीरभक्तिः तावद्विवर्द्धतेपुष्पं वातुः शतसहस्रकंयद्वाताम्रमयेपात्रं वंशजमृणयेथवा धूजयेतुनरोभस्त्रयाशक्त्याकुं
कुर्मकेसरैः 'ओंअंगारकायनमः पदियोः कुजायनमोवदने भोमायनम रक्तदयोः मंगलायनमोवाङ्कैः । वज्राय
नमज्जवौः वक्रायनमोजंघयोः लोहितायनम शिखायां पुरुषाकृतिंकुजपात्रेऽभिर्मंत्रपदैर्धयेत् भूमिपुत्रोमहातेजः
स्त्वदोद्भवपिनाकिनः रूपार्थत्वांपन्नोस्मिगृहाणार्ध्यनमोऽस्तुते इत्यर्ध्यमद्वः महादेवांगमंभूतमेदिनगर्भसंम
व अंगारकमहाराजलोहितांगनमोऽस्तुते सुगंधपुष्पधूपार्घ्ये त्राह्मणोयः प्रपूजयेत् गुडोदनघृतक्षीरगोधूमान्
शीलतंडुलान् श्रवेदयशक्तिदद्याद्ब्रै ब्राह्मणेभ्योजितैर्ब्रियः वित्तशाल्यंतुकुर्वणो नामुत्रफलमाभवेत्
शतानीकउवाच अंगारकेणसयुक्ता श्रुतुर्थीनक्तभोजनैः उपोष्याकृतिसंस्थ्यास्तु उताहोसकदेवहि सुम
तुलवाच चतुर्थीतुचतुर्थीतुयदांगारकसंयुता चतुर्थीतुचतुर्थीतुव्यातिवधानशृणुमाह एकाश्रतुर्थीशब्दस्तिथिपरः द्विती
यस्तत्संस्थांपरइत्यर्थः उपोष्याततत्रैवप्रदेयोविधिवत्कुजः यायाशुक्लाश्रंगारकंभूतार्थोसासौपाष्या उपोष्यन

तिलानांपारणस्मृतं तदेवाग्नौचेहोतव्यतदेयब्राह्मणेषुच तत्रमंत्रः दिव्यायशूरायगजनानायदंष्ट्राकरालायनमः
शिवाय नगात्मजादेहमलोद्भवायकुठारहस्तायनमोवराय ताघपात्रैः पायसाद्यै श्रुतुभिः सहितैरुप पंचमेनति
लेः 'साद्वै' गण शांतिकरेणच निर्णयाम्हेतु आयसैः पंचभिः पात्रै रुपंतनवभिस्तथेतिपाठः मृण्मयानिदरि
द्रस्तुविधिनोनेनकारयेत् चातुर्मास्यव्रतंचैवकृत्वैवंपंचमेतथा अनेनमंत्रेणपूजां कृत्वा स्वाहंतिनतिलान्हुत्वातिला
न्नब्राह्मणेभ्योदत्त्वास्वयमपितदेवाश्रीयात् सौवर्णगजवक्त्रं कृत्वाविप्रायदापयेत् इत्थंव्रतमिदंकृत्वासर्वविघ्नात्प्रमु
च्यते निर्णयाम्हेतु एवंमासचतुष्टयेव्रतकृत्वा आपाढशुचतुर्थ्यासौवर्णविनायकदानमात्रंकुर्यादिति हयमेध
स्याविघ्नैतुसंजातैःसगरः पुरा एतदेवचरित्वातुहयमेधंसमाप्तवान् एतदेवहरश्चक्रेत्रिपुरोयेनघातितः मयासमु
द्रमयेनत्वैतदेवव्रतंकृतं अन्यैरपिमहीपालैरेतदेवपुराकृतं ततोनिर्वघ्नसिद्धिर्विघ्नोपशमनं परं अनेनकृतमात्रे
णसर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ततोरुद्रपुरीयातिवाराहवचनंयथा विघ्नानितस्यनभंवतिगृहेकदाचिद्ध 'र्थकामसुखसिद्धि
विधातकानि य सप्तसिन्धुशकलाकृतिकंतदंतविघ्नेशमर्चयतिनक्तकृतीचतुर्थ्या इतिवाराहपुराणोक्तमविघ्नविनाय
कंव्रत' निर्णयाम्हेत वैनायकचतुर्थीव्रतम् मत्स्यपुराणे चतुर्थीनक्तभुद्रत्वाश्रब्दतिहेमवारणं व्रतवैनायकनाम
शिवलोकफलप्रदं इदंव्रतंविशेषानभिधानाद्वादशस्वपिपुशद्रूपोभयचतुर्थीमात्रेविधेयमितिगम्यते एवमनो
रपचतुर्थ्यादिविनायकव्रता निकुदचतुर्थ्यादिगौरीव्रतानिच तृतीयायुक्ततुर्थ्यमेवकार्थ्येणि अन्यानि
नागचतुर्थ्यादित्रतानिपंचमीयुक्तायांचतुर्थ्याकार्य्येणातिसिद्धांतः पक्षद्वयगतास्वपिचतुर्थीषुतिथिपत्वेनगणेशः
पूज्यः चतुर्थ्यागणनाथस्यसुकृत्वात् सर्वसुचतुर्थीषु दुर्ंदीराजगणपति यात्रोक्ता काशीखंडे कुर्या
त्प्रतिचतुर्थीहयात्राविघ्नेशितुःसदा ब्राह्मणेभ्यस्तुतस्यवै देवाःस्यमोदकामुदेति...अथभविष्यपुराणोक्तंगणेश

शयतुर्थोत्रं । ॥ ब्रह्मोवाच ॥ गणेशः पूजितः कुर्यात् चतुर्थ्यां सर्वकर्मसु आविर्भूतं सुरलोके पुनाति विष्टां प्रयच्छति
 कर्मस्य विदुषां विदुषां कुर्व्याच्च वनसंशयः । अतो भवति विद्वन्मविदुषां स्मरणमकुर्वतां । तेन कर्मकाले अवश्यं
 स्मर्त्तव्यः पूज्यश्च मूलभद्राः स्वसज्जाभिरंगमन्त्राश्च कीर्त्तताः । पूर्ववत्पद्ममध्यस्थः कर्त्तव्यश्च तृतीयेश्वरः । अत्र ति
 धीश्वरगणेशः अस्य मन्त्रः गणेशाय नमः । एभिरेव मन्त्राक्षरैः पङ्गादिन्यासः । गंधपुष्पोपहारैश्च यथाशक्ति विधी
 यते । पूजास्य विद्यशास्त्रेन कृतापि न फलप्रदा । आज्यधारासमिद्धिश्च । दधि क्षीरादन्नमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदोहोमः
 कृतः शान्तेन चेतसा इति भविष्योत्तरोक्तं सदा गणेशचतुर्थोत्रं । अथ वर्षसाध्यगणपतिव्रतं । सूत उवाच । चतुर्थी न
 तर्भुंजीत स्नात्वान्धानुपोत्तम । रक्तांबरधरो भूत्वारक्तगंधानुलेपनः । रक्तवीतोगणाधीशं विनायकमथाचयेत् । रक्तच
 दनतोयेन स्नाप्य पूर्वविधानतः । विलिप्य रक्तगंधेन रक्तपुष्पैरथार्चयेत् । ततः सौगंधिकं धूपमाज्ययुक्तं संचंदन । नैवे
 द्यैश्चैव हारिद्रगुडखंडयुतं । एवमसंस्मरं पूज्य विनायकमथास्तु वत् । इक्ष्वाकुरुवाच । नमस्कृत्वामहदिवंस्तोत्रे
 हंतं विनायकं महागणपतिं शूरभूर्जीतं जयवर्द्धनं । एकदंतं दिदंतं चतुर्दंतं चतुर्भुजं । त्र्यक्षं त्रिशूलहस्तं च रक्तेन चंद्रं
 प्रदं । आं विक्रय शकुणैर्प्रचंडं दं नायकं । आरक्तदण्डिनैश्च ववह्रिं कहुता प्रियं । अनार्चितो विघ्नकरः सर्वकार्येषु यो
 नूनां । तं नमामि गणाध्यक्षं भीममुग्रमुमासुतं । मदमंतं विरूपाक्षं भवकृत्समुद्रं । सूर्यकोटिप्रतीकांशं भिन्नां
 जनचयप्रभं । बुधंसुनिश्चलं शांतं नमस्यामि विनायकं । नमोस्तु ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपाय तेनम । नमोस्तु गजरूपाय ग
 जानां पतये नमः । मेरुमंदररूपाय नमः । कैलासवासिने । नमो विघ्नविनाशाय नमस्ते ब्रह्मचारिणे । जगत्स्तुताय देवा
 य नमस्तनुभ्यं विनायक । त्वया पुरातुर्वैपादवानां कार्यसिद्धये । गजरूपं समास्थाय त्वासिताः सर्वदानवाः । ऋषीणां देव
 तानां च कृताः सर्वे मनोरथाः यतस्ततः सुरैः सर्वैः पूज्यसे त्वं भवात्मज । त्वामाराध्य गणाध्यक्षं सर्वज्ञं कामरूपिणं । कामार्थे

रक्तकुसुमैरुक्तचंदनवारिभिः रक्तवर्धरोभूत्वाचतुर्थ्यामर्चयेज्जपेत् त्रिकालमेककालंवानियतो नित्यतः राजा
 नराजपुत्रचराजमंत्रिणमेव च राज्यवासर्वविधेशं वशाकुर्व्यात्सराष्टकं अविघ्नतपसामय कुरुविघ्नविनायकं मे
 यात्वं संस्तुतो भक्त्या पूजितश्च विशेषतः यत्फलं सतीर्थं पुसर्वयेज्जपुत्फलं तत्फलं सर्वमाप्नोति स्तुत्वा देवं विनायकं वि
 पमं न भवेत्स्य न स गच्छेत्परमं वंचयेन्नो भवेत्तत्तज्जातो जातिस्मरो भवेत् यद्दं पठति स्तोत्रं पङ्क्तिभिर्मसिंखं लभेत् सं
 वत्सरेणासिद्धिं च लभेत् न त्रसं शय ॥ इति श्रीनरसिंहपुराणे कर्णेशचतुर्थो व्रतं तदुपयोगि गणेशस्तोत्रं गणेशचतुर्थी
 व्रतं गणेशचतुर्थी व्रतं ॥ अथ भविष्येत्तरोक्तं त्वपन चतुर्थी व्रतं शुद्धिष्ठिर उवाच ॥ यन्नासिद्धिं तिकाख्याणि प्रारब्धानि
 नरोत्तमैः तत्केन कारणेनैव पृष्टानि ब्रूहि माधवः श्रीकृष्ण उवाच विनायकश्च सिद्धिर्लोकस्य विनियोजितः गणानामा
 धिपत्ये च रुद्रेण ब्रह्मण तया तेनोपसृष्टो यस्तस्य लक्षणा निनिबोधमे स्वप्ने वगाहे तेत्यर्थं तं मुंडं च पश्यति कपाय
 वा संसर्गचापि कव्यादांश्चाधिरोहति अत्यजैर्गर्भैरुष्टैः संहोयाति तं दतिः ॥ ब्रजमानं तथा आनं मन्यते नुगत
 पुरैः विमानविफलारभोऽनष्टेसीदत्कचित्ततः पताका विहितछायां प्रयाति हतलक्षणाः करभारुद्धमात्मा
 नमहिं पंखरंगतया यातुधानान्वितं यातं प्रासादोपरि धावनं पश्यते कुरुशार्दूलस्वप्नं तयि स्तुमानवः शंखलालान
 संयुक्तं करत्रैरविभूषितं तेनोपयुक्तस्तुनरो नराभ्यं लभेत्तथा कुमारी न च भर्तारमपत्यं गुर्विणी तथा आचार्यत्वं
 श्रोत्रिंशश्च नाशिष्यो ध्ययनं तथा वणिग्लभं न चाप्नोति कृपां पि कृपी बलः ॥ स्नायनं तस्य कर्तव्यं पूर्ववह्निविधिपूर्वकं
 गौरसंयंपकं केन वस्त्रेणाच्छादितं स्यतु सर्वोपधैः सर्वगर्धैर्विलिप्तो गौरसस्तथा शुद्धपक्षे चतुर्थ्यां तु वारेण धिपणस्य तु
 तिथौ च वीरनक्षत्रे तस्यैव पुंस्त्वयं भद्रासनोपविष्टस्य स्वस्ति वाच्यं द्विजैः चत्वारः ऋग्भुजः सामाथर्वाणि प्रवृणो
 स्तथा व्योमके शंतुं संपूज्य पार्वतीं भूमिं जतया धिपणं छेदं पुंववाकां तलदं च भारत विधुतुं दं वाहुलेयं नरकस्य च

दारुणं कृष्णस्य पितरतातश्रवतारसितं तथा अश्वस्थानाद्रजस्थानाद्बल्मीकाद्ब्रह्मसंगमात् मृतिकासेव नरकंगुग्गु-
 लं वाप्सु निक्षिपेत् पंटाटतेपुकोणेपुचतुर्भिः कलशोद्भवान् चर्मण्यानडुहेरकेस्थाप्य भद्रासनं तथा सहस्राक्षं
 शतधारं मृद्विभिः पावनं कृतं तेन त्वामभिषिचामि पावमान्यः पुनर्नृते भर्गमिद्रश्च वायुश्च भगं सप्तपयोविदुः यन्मेके
 येषु दर्भान्यंसीमंते यश्च मूर्धनि ललाटे कर्णयोरेक्षणे रापस्तद्भ्रतु सर्वदा स्नातस्य सार्धं पं तैलं श्रावयेदुर्वरेण तु
 जुहुयान्मूर्धनिकुशान् सव्येन प्रतियुह्य च सितस्त्वमसितश्चैव तथा शालकटंकटः सकूर्प्मांडः सपुत्रो वाचेति हास
 समन्वितैः नामभिर्वैलिमत्रैश्च नमस्कारसमन्वितैः दद्यात्संतोष्य संतर्प्य कुशानां स्तीर्य सर्वतः कृताकृतानां
 संतुष्टालंश्च पल्लोदनमेव च मत्स्यान्पकांस्तथामापान्मासेमतावेदवत् पुष्पां न्वितं च गंधं च सुरांश्च त्रिविधामपि मू-
 लं कं पुरिकां पां पूपां स्तुर्धेवंदुरिकांस्तथा दध्यन्नं पायसं चैव गुडापिष्टं समोदकं विनायकस्य जननीमुपतिष्ठत्ततो विका-
 दूर्वासर्पपुष्पाणां दत्त्वा ध्वं पूर्णमंजलिं रूपदेहि यशोदेहि मह्यदेह्यभयं शिवे प्रबलं कुरु मे वितं बलं च ज्ञातिसंभवं
 ततः शुक्लान्नं रधः शुक्लमाल्यानुलेपनः भोजनं ब्राह्मणान् दद्याद्दक्षं युग्मं पुराण्यपि एवं विनायकं पूज्य ग्रहंश्चैव वि-
 धानतः कर्मणां फलमाप्नोति श्रियमाप्नोत्यनुतमां आदित्यस्य यदा सत्यं त्रिलोकस्वामिनस्तथा महागणपते श्रे-
 ष्ठं कुर्वन्मिद्धि न वापुयात् - विनायकं सत्यं वतानराणां स्नानं प्रशस्तं मिह विघ्नविनाशकारि - कुर्वन्ति ये विघ्नवदन्नस-
 देवंतेषां कार्यं पण्यं भट्टिफलं दानिनसंशयोत्र ॥ इति भविष्योत्तरे विनायकस्तपनचतुर्विंशतम् ॥ इदमेव वि-
 नायकशान्तिविधानम् फाल्गुणशुक्लपंचम्यां पितृपूजनं नारादीये पंचम्यां प्रतिमां संतुष्टु कुरु-
 ष्योपिनारद - पितृणां पूजनं शस्तं नागानां चतुर्दश हि फाल्गुनशुक्लपक्षां पशुपतिपूजाव्रतं नारदीये फाल्गुणशु-
 क्लपक्षां तु देवं पशुपतिं द्विज - मृगमयं विधिना कृत्वा पूजयेदुपचारकैः संस्त्राप्य शतरुद्रेण एतद्व्यक्त्वा मृतैर्जलैः गंधै-

रालिप्यं शुभैरक्षतैः श्वेतपुष्पकैः विल्वपत्रैश्च घर्तूरकुसुमैश्च फलैस्तथा संपूज्य नानानैवेद्यैर्नाराज्यं विधिवत्ततः
 समाप्य प्रणिपत्यैनं ॥ कैलाशाया विसर्जयेत् एव कृतशिवार्चस्तु नरो नार्यथ वामुने इह भुक्ता वारान्भोगानं
 तेशिवगतिं लभेत् ॥ अथ दक्षिण हरपथं व्रतं स्कंदपुराणे पथीनामतिथिः पूज्या सामान्या दिवैरपि
 एकमेकेन केनैतथैवायाचितेन वा उपवासेन दानेनैतैलक्षारविजिताः । अथ हि भारुकरो देवो भगवान्भा
 स्करद्युतिः येन शैर्घ्येण दृश्येत तद्ब्रह्म कथाम्यहं गोपनीयं व्रतं दिव्यमिह लोको फलप्रदं आस्मिन्कृते व्रतैवैवदरि
 द्र्यं न भवेत्कुले पृथिविं समुद्दिश्य ब्राह्मणस्याहिभोजनं शाल्योदनचपयसि कृत्वा शर्करया युतं वर्तुलघृतसंयु
 क्तं वर्षमेकं प्रदापयेत् कुले तस्यैव ये जाता ये भविष्यंति मानवाः अक्षयास्ते महात्मानो व्रतेन पुण्यपावना इहतस्यै
 व ये संसृतिद्वारिद्यं वगच्छति ॥ इति दक्षिण हरपथं व्रतं पक्षद्वयगता सुसर्वासु ॥ पृथिवीतिथिपत्वेन स्कंदपूज
 येत् तदुक्तं पद्मां पूजागुहस्य चेति फाल्गुन शुक्ल सप्तम्यामर्कं पुटव्रतं नारदीये ॥ तपस्य शुक्ल सप्तम्यां व्रतमर्कं पुट
 भवेत् अर्कपुत्रैर्येनैकमर्कं पात्राणि आभूयात् अर्कं पात्राण्यपि पाठः पात्रपाठे तु अर्कं वत्सुवर्णपात्राणि त्वर्थः पत्रपाठे तु
 पत्रवाहनपत्रयोरित्यभिधानात् अर्कवाहनादिरश्वप्राप्तिरिति फल अर्कनाम जपेत्पश्चादित्येवार्कं पुटव्रतं धन
 दंपुत्रद्वैतत्सर्वपापप्रणाशनं ॥ त्रिवर्गदमिति प्राहुः केचिदतद्व्रतं द्विज यज्ञव्रतं तथा ह्यन्ये विधिवद्बोमकर्मणा सर्वसु
 सर्वमासेषु सप्तमीषु द्विजोत्तम भास्कराराधनं प्रोक्तं सार्वकामिकमित्यलं अत्र विधिः खलोत्कायनम् इत्यनेन सूत्रे
 संपूज्य ॥ अष्टम्यामर्कं पात्रां श्यभुंजीतेति इत्यर्कं पुटसप्तमीव्रतं अस्यामेव भविष्योत्तरे क्त त्रिवर्गेष्टदा सप्तमीव्रतं
 तदुक्तेमाद्री सप्तम्यां शुक्लपक्षे तु फाल्गुनस्येह योनरः जपेद्वलीति देवस्य नाम्ना त्रिपवणे च त्रिवर्गेष्टफलं दद्यादि
 त्यादि तैनेव पूजनादिकं कर्तव्यमिति अस्य मेव भविष्यपुराणे कं कामदा सप्तमीव्रतं पितृमह उवाच ॥ फाल्गुने म

प्रपञ्चस्य सप्तम्यां द्वाधराधरः ३७ योपितानरो नारीसंभ्यच्यतमोपहः सूर्यनामजपञ्चत्तयाभावयुक्तो जितेन्द्रियः
 अष्टस्यानियतो रविः स्तत्वा सम्यक्समभ्यच्यदद्या
 ततिष्ठत्प्रम्वंश्चैवसूर्यमेवानुक्तिमेतः ततो न्यदिवसे प्राप्तेः अष्टस्यानियतो रविः स्तत्वा सम्यक्समभ्यच्यदद्या
 द्वे प्रायदक्षिणाः रतिमुद्दिश्य चैवागौकृतहोमकृतक्रियः प्राणिपत्यजगन्नाथमिति वाक्यमुदीरेयतः यमाराध्यपुरादे
 वीसावित्रीकाममापये समेददानुदेवशः सर्वान्कामान्निभावसुः समभ्यच्यदिववाकरः कामार्थमाप्तवान् राज्यं स
 संदात्वा खिलान्कामान्प्रसन्नो निदिवरुपतिः अष्टराज्यो भवेद्भूपः समभ्यच्यदिववाकरः कामार्थमाप्तवान् राज्यं स
 मेकामान्प्रयच्छतु एवमभ्यच्य पूजान्तिष्ठपद्येह विज्ञेयतः भुञ्जीत प्रयतः सम्यग्दिव्यपतगध्वजं फाल्गुने चैत्रवशा
 त्वे ल्येष्टमासितथा परं चतुर्भिः पारणमसौरेभिर्नष्पादितं भवेत् करवीरैश्च चतुरो मासान्संपूजयेद्भवि कृष्णागुरु
 द्वे हूंप्राश्य गोशृंगजं जलं नैवेद्यं खड्गवेष्टांश्च दद्याद्द्विप्रभ्य एव च ततश्च श्रूयतामन्यात्वा पाढादिषु या क्रियाः जाती
 मुज्याणि शस्तानि धूपगुग्गुलरेव च कुतोपदकमश्रीयात्रैवेद्यपायसंभृतं स्वयं देवचाश्रीमाच्छिपं पर्ववदाचरेत्
 कृतपोदकं कुशोदकं कात्तिकाऽपुमासे पुगो मूत्रकायशोधनं महंगांधूपः संदिष्टः पूजार्कः तपलेस्तथा महंगांधूपो
 भविष्योत्तरैरुक्तः कर्पूरकुंकुमपुष्पमगुरुचंदनं तथा शर्करा कुठमुद्दिष्टं महंगांसिंहकं तथा महंगां गोयं स्मृतो धूपः त्रि
 योदेवस्य दिक्पतेः पलासपुष्पमिति वीरमित्रोदये स्वरसः महंगां मांसी कासारचैव नैवेद्यं विनाशाख्यं विवर्जयेत्
 सद्भवे नैव सप्ताश्वः पूजितः प्रीयते ततः पारणांति यथाशक्त्या स्थापितः पूजितो रविः प्रीणितश्चेत्सुतात्कामान्दु
 द्यादं व्याहृतान् रविः एषा पुण्यां पापंहरा सप्तमी सर्वकामदा यथाभिलिपितान्कामान्ददाति गरुडध्वजः अप्रुजः पु
 त्रमाप्नोति अधनोधनमाप्नुयात् रोगाभिभूतश्च रोगग्रंथं कन्याविदति सत्पतिः समाग्रं प्रवासाभिरुपोऽप्येतदमाप्नुयात्
 सर्वान्कामान्वा

धनुर्देनसमीनरः। इमोतलस्यावसदेहः प्रसादोपतेनरः। इतिकामदासप्तमीव्रतं रविवारयुतासप्तमीकल्याणसप्त
मीः विजयाचर्चिवति तस्यांश्रीः सूर्यसंपूज्य सोदंकुंभसकनकचूतपावंचदत्त्वा गृहक्षीरघृतादिभिः पायसेन द्वितीय
दिवसे विप्रान्संभोज्य स्वयंपायसभोजनं कुर्यादिति कल्याणविजयासप्तमीव्रतं अथस्यांकेस्यांचितः शुक्लसे
प्तम्याः मत्स्यपुराणोक्तं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं सप्तमीस्त्रयं
इत्युच्यते जीतस्य मृतवत्सायोः सप्तमीमांसिनारद अथवा शुक्लसप्तम्यामेतत्सर्वं प्रशस्यते गोमयेनोपलिप्ताया
भूमिविक्का निवत्तदो तदुल्लेखं शांतिं श्रुंगोक्षीरसंयुतं निर्वपेत्सूर्यरुद्राभ्यामातृभ्य इव विशेषतः कीर्ययन्सूर्यदेव
त्यस्यैवैवघृताहुती जुहुयाद्रुद्रसूक्तं कंदुद्रायेति नारद हेतव्याः समिधश्चावेतथैवार्कपलाशयोः यवकृष्णतिलैः
भक्तैर्व्याघ्रशतपुनः व्याहृतीभिरध्याज्येनतथैवाष्टशतद्विजं हुत्वा स्नानं प्रकर्तव्यं मंत्रैस्तेरेवधीमता विप्रैरेवदवि
दुषाविधिवद्द्विपाणिनां स्थापयित्वा तु चतुरंकुभान्कोणेषु शोभनान् पंचमंचपुनर्मध्यदध्यक्षतविभूषितं स्थापये
द्वर्णकुंभसर्तव्येणाभिमंत्रितं मंत्रोयथा सप्तऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्तरक्षंति सदमप्रमाद सप्ताग्रः सप्ततो
लोकं मीयुस्तं जाग्रतो अस्वप्नज्योः सप्तसदोचदेवो सौरिणतीर्थे तोयेन पूर्णरत्नसमन्वितं सर्वान्सर्वप्रधि युतानप
च सर्वजलान्वितान् पंचरत्नफलैर्युक्तान्वासोभिः परिवेष्टितान् सप्तधान्यसमायुक्तान्सप्तमृद्भिर्जलेस्तथा चतु
र्द्विपिचकुम्भपुतयगर्भेषु मध्यमं गृहीत्वा त्राह्मणस्तत्र सौरमंत्रानुदीरयेत् नारीभिः सप्तसंख्याभिरव्यंगंगीभिरत्र
च पुजितां भिर्यथा शक्त्या माल्यवस्त्रादिभूषणैः सविप्राभिश्च कर्तव्यं मृतवत्साभिपेचनं दीर्घायुरस्त्वयं वालो
जीव पुत्रां त्विदं तथा आदित्यश्चंद्रमाः सार्द्धं ग्रहं नक्षत्रं मंडलैः शक्रः सलोकपालो वैवस्वतः विष्णु महेश्व
राः एतेन्ये च देवा वाः सदा पातुं कुम्भारकैः मां शोनिर्भाचराहुश्च मात्रवाल ग्रहाः कंचित् पितृपिंडं कुर्वतु वालस्य या

भूतुर्नर्नकस्य च ॥ ततः शुक्लांवरधराकुमारपतिसंयुताः - सप्तकंपूजेत्येत्स्नीणामाचार्यैर्भार्यया सह - कांचनीच
 ततः कृत्वा ताद्यपात्रोपरि स्थितां प्रतिमार्धमराजस्य गुरवे विनिवेदयेत् वक्ष्ये कांचनरत्नाद्यैर्भक्ष्यैः सघृतपायसैः
 पूजयेद्वाक्प्राणांस्तत्र वित्तशाल्यविवर्जिता भुक्ताचगुरुणाचेदमुच्चार्य्यपुत्रसंततिः दीर्घायुरस्तुवालोयं यावद्वर्धश्
 तं सुखी ॥ यत्किंचिदस्य दुरिततत्क्षिप्तं वडवामुखे ब्रह्मारुद्रो हरिः स्कंदो विष्णुः शक्रो हुताशनः ॥ रक्षंतु सर्वदुष्टे
 भ्यो वरदा स तु सर्वदा एव माद्यानि चान्यानि वदत पूजयेद्गुरुं शक्तिः कपिलां दद्यात्प्रणिपत्य वि स र्जयेत् गुरुं
 च पुत्रसंहिता प्रणम्य रविशकरो हुतशेषतदश्रीयादावित्यायनमोस्तुते इति मत्स्यपुराणोक्तं सहस्रमस्त्रिपन्न
 अथ सौरव्रतं पद्मपुराणे पक्षोपवासी सप्तम्यां समाप्ते हेमपंकजं गावश्च शक्तितो दद्याद्बोमांते घटसयुताः एतत्सौ
 रव्रतं त्रैलोक्यं लोकप्रदायकं इति सौरव्रतं अथान्यान्यपि सूच्यं प्रियाणि व्रतानि शाल्योदनतथा मुद्रास्तु
 भर्गधृतमेव च - अप्रुपानाह पूर्णाश्च पयोदधितथा गुड एतैस्तु तृतांयाति भास्करो ब्रह्मेन सप्ततीः वर्षाणि भरतु
 अष्टनात्र काठ्यार्या विचारणा - कुल्यकान्मसूरांश्च वल्क्षांश्चाटक एव च शिवं कुंदं तथा त्यम्लं राजमाघांस्तथैव च - एता
 न्नाभास्करे दद्याद्यैश्छिद्रयमात्मनः सप्तम्यां न स्पृशेत्तैलनीलवंलं न धारयेत् न जाप्यामलकैः स्नायादित्यादिनि
 पेयास्तु हेमाद्रौ स्पृष्टा पक्षद्वयगता सुसप्तम्यसु सप्तमीपुतिथय पत्वेनादित्य पूज्य उक्तं च सप्तम्यां भास्करस्य चेति
 अथ फल्गुन शुक्लाष्टम्यां शिवयोः पूजाव्रतं नारदीये शुक्लाष्टम्यां फाल्गुनस्य शिवं चापि शिवां द्विज गथाद्यैः स
 म्यगभ्यर्चयेत् सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् अस्यामेवाष्टम्यां शीतला व्रतमप्युक्तं त्रैव फाल्गुना परपक्षे तु शीतलामष्टमीदि
 ५ पूजयेत्सर्वपक्वां सप्तम्यां विधिवसितैः शीतले त्वं जगन्माता शीतले त्वं जगदिपिता ॥ शीतले त्वजगद्वात्री शीत
 लयैर्भमेतन्मः ॥ १ ॥ ॥ - वदेहं शीतलां दीर्घां सभस्यादिगं वरां - मार्जनी कलशोपेतं विस्फोटं कविनाशिनीं ॥ २

शीतलेशीतलेचेतिउजपेंतिजलेस्थिताः तेषांशीतलादेर्वास्याद्विरफोटकांशोतिदा ॥ ३ ॥ इत्येवशीतलामंत्रं
 यः समर्चयेतेदिज तस्यवर्धभवेच्छांतिः शीतलायाः प्रसादतः सर्वमासोद्भवेपक्षोविधिवच्चाष्टमीदिने शिवचा
 यिशिवांप्राच्यर्च्यलभतेवांछितंफलम् ॥ इतिशीतलाष्टमीव्रतम् ॥ अथान्नविरात्रोत्सवविधानं फाल्गुनशुक्ल
 प्रथमपक्षस्योक्तं ब्रह्मपुराणे स्वल्पान्नभुञ्जिष्ठम्यांसुस्नातैश्चरुचलंकृतैः लक्ष्मीसीतावसपूज्यगंधमाल्यादिभिर्भोद
 वा ततः प्रदोषसमयेदीपाः शतसहस्रशः नैर्युग्हेगृहेदेयाः सर्वदेवेभ्यएवच देवेभ्यश्चापिदभ्यश्चततोवाह्यस्व
 देशसनः दत्तमिष्टततोभोज्यंभक्षितव्यंस्ववधुभिः तृतीयेहनिमध्यान्देशोभर्तृनान्यराशिभिः गृहाणिभूषणीया
 नित्युदेनगृहाण्यपि सीतारामचंपूज्यगतिनृत्यसमाकुलं पक्वान्निस्वदानं चतुत्रदेयं चयाचते नान्यत्किंचि
 त्प्राथित्यंलव्धं ग्राह्यं प्रयुज्यतः इयंप्रदेष्टव्यापिनीग्राह्या तत्रैवदीपदानादेरुक्तत्वात् दत्तद्वयेतद्वासावव्या
 तौवापरैवशुक्लपक्षेतिनिर्णयवाक्यात् अथफाल्गुनशुक्लपक्षेपूज्यनक्षत्रेसतिहरिपूजन् तत्र गौडा फाल्गुनेसि
 तपक्षस्थेषुपूज्यक्षेपूजयेद्दरं पद्ममष्टदलंकृतवानवम्यांवाचयेद्दरं दशम्यांवापिकर्तव्यंवल्लिकर्मतथात्सनः मंगला
 लभनंकार्दम्यमुत्सवश्चविशेषतः ब्राह्मणेभ्योऽधनदेयंष्टुत्येभ्यश्चयथाक्रमं धान्यमंजनसुवर्णचवस्त्रमाभरणंतथा
 गोभूमिरनवेश्मानिदेयानिप्रयतात्मना संप्राप्तान्ग्राहयेत्सम्यङ्दन्तत्रग्लपयेन्मनः शय्यासेनचकर्तव्यं गंधपु
 ण्पाधिवासिते स्त्रियः पूज्याः स्त्रजः कार्याः प्रहृष्टाश्चसुरक्षिताः निशायांकीडमानावैचत्येपुक्तभोजनाः अथ
 बुधः अष्टमीव्रतं यदाष्टम्यांपूर्णयांबुधवारोभवति तदाकल्पोक्तविधिनैकभक्तव्रतकार्यं तदुक्तं निर्णयामृतभवि
 प्योत्तरे यदयादासिताष्टम्यांबुधवारोभवेत्किल तदातदाहिसंग्राह्यासैकभक्तोभूतेनप बुधाष्टमीतुसंपूर्णयथोक्त
 फलदायिनी संभ्याकाले तथाचैवप्रसुप्तेचजनार्दने बुधाष्टमीनकर्तव्याहतिपुण्यपुराकृतं अस्याः कथाविधा

नयभविष्ये श्रीकृष्णउवाच बुधाष्टमीव्रतं पार्थशृणुष्वकाश्रमानसः आसीद्भजाविदेहानामिथिनामसवैरिभिः
संग्रामेनिहतोवीरस्तस्य भार्यादरिद्रिणी ऊर्मिलानामवध्राममर्होवालकसंयुता परंपाकर्मकुर्वाणाताद्रेय
मानवचुरत् उपयेमेकुलीनत्वात्कन्यांश्यामलांयमः सप्तवासराह्निह्वाविहरस्वतितांपतिः उवाचसाचताने
वनिपिद्वापिप्यलोकयत् - ददर्शमातरंतेपुपच्यमानांमहाभटैः तांविपण्णायमः ब्राह्मचैर्यपापफलंविदं मातात
वानुभवतीत्यत्रोपायस्त्वयापुरा बुधाष्टमीव्रतं चोर्णितच्छेयसमर्पयतयाकृतेश्यामलया निःश्यापास्वर्गतोर्मिला
सातुभंतुस्समीपेचदृश्यतेद्यापिभारत बुधस्यपार्थ्वेनभसिमिथिराजसमीपगा विस्फुरंतीमहाराजबुधाष्टम्याः
प्रभावतश्चथातः संप्रवक्ष्यामिबुधाष्टम्याविधिंनृप यदायदासिताष्टम्यांबुधवारोभवेत्कचित् तदातदाहिसंग्रा
ह्याएकभक्ताशनैर्नृभिः स्नात्वानद्यांतुमध्याह्नेमृहत्वाकरकनवं जलपूर्णं सहेमानं कृत्वास्वद्यैः समन्वितं दद्या
द्विप्रायतंगत्वागृहं चैवक्रमेणतु अष्टम्योष्टविधातव्याविचित्राद्वैः पृथक्पृथक् प्रथमामोदकैर्भक्ष्यैर्द्वितीयागुणकै
स्तथा तृतीयाघृतपूरैश्चतुर्थांवटकैर्नृप पंचमीशुभ्रकासारैः पृष्टीसोहालकैः शुभैः अशोकवर्त्तिभिः शुभ्रैः
सप्तमीचातिवाहयेत् अष्टमीफणितापूर्णैः खंडवैर्युधिष्ठिर एवंक्रमेणकर्तव्याः सुहस्वजनवांधवैः सहै
कत्रस्थितैर्भोज्यभोक्तव्यप्रीतिपूर्वकं उपास्यानामिदं पार्थकीर्तयद्भिः शनैः शनैः शनैः
आस्यानोपरमेपार्थभोजनंसहसात्यजेत् ततोभुक्ताबुधस्याग्नेआचम्यचसमाहितः विप्रायवेदविदुर्पेवाचकाय
प्रदापयेत् साक्षतंसहिरण्यंचजातरूपमयशुभं शोभितंचार्चतंगंधैः पुष्पैर्धूपैः सुगंधिभिः पीतवस्त्रैः समाछन्न
बुधंसोमात्मजाकृतिम् मापकेनसुवर्णस्यतदद्बोद्धेनवाकृतां बुधरूपंतुमस्यपुराणेउक्तं पीतमाल्यांवरधरः कर्ण
कारसमद्युतिः खड्गचर्मगदापाणिः सहस्रयोवरदोबुधः भक्तियुक्तस्तुकीर्तयद्वादेवंसमुच्चरन् उर्विविधायनम

ओं सोमात्मजाय नमः ॥ ओं दुर्बुद्धिनाशाय नमः ॥ ओं सुबुद्धिप्रदाय नमः ॥ ओं सौम्यग्रहाय नमः ॥
 ओं सर्वसौख्यप्रदाय नमः ॥ इमे पूजामंत्राः ॥ ओं बुधो यं प्रतिगृह्णाति ब्रह्मद्वयदस्तु बुधः स्वयं दीयते बुधरूपेण तु ज्योतिःसं बुधो
 मम दानमंत्रः ॥ दुर्बुद्धिबोधदुरितनाशायित्वावयो बुधः सौख्यं सोमनसं नित्यं करोतु शशिनंदन इत्युच्चार्य्यैही
 त्वा तु दत्वामंत्रं पुरस्कृतं ॥ सप्तजन्मानि राजेंद्र भवेज्जातिस्मरो भुवि धुनधान्यसमायुक्तः पुत्रपौत्रसमृद्धिमान् दी
 र्घाशुर्वपुलान्भोगान्वहन् भुक्तामहीतले सतीर्थपुरे चैव ध्यात्वा नारायणं लभेत् मृतो सौ स्वर्गमाप्नोति पुरंदरपुरीं न
 प यत्वा स्तोयावदासुष्टेयं पदाभूतं संख्यं ॥ एवमेपासमाख्याता गुह्यापार्थवुधाष्टमी यां श्रुत्वा ब्रह्महा गोघ्नः सर्वपापैः
 प्रमुच्यते यो वाष्टमी प्राप्य बुधेन युक्तं भक्त्या च येच्छां शिशुतं करकोपरि स्थं पक्वान्नपानैः सहिरण्यवस्त्रं पश्यत्य
 सोमपुरं न कदाचिदेव ॥ इति भाविष्यो नरे बुधाष्टमीव्रतं ॥ अथ सोमाष्टमीव्रतं ॥ हेमाद्रौ भ
 विष्योत्तरे चारे सोमस्य चाष्टम्यां पक्षयोरुभयोरपि विधिवच्चंद्रचूडानं सोमं संपूजयेन्निशि सोमं मुमांसं हि
 तं शिवं पूजयेदतिशेषः इति सोमाष्टमीव्रतं ॥ अथाकाष्टमीव्रतं ॥ हेमाद्रौ यदाष्टम्यां शुक्लपक्षे रविवारो
 भिजायते उपोष्यासा प्रयत्नेन नक्तं न विधिवद्वपुः श्रययेद्देवदेवं शं स ह देव्यामहंभरं विशेषेण एव एवात्राशिवस्य नयने
 स्थितं भातुं संपूजयेन्न तस्या गंधपुष्पाक्षतैः शुभैः शिवं वासित पुष्पैस्तु रक्तपुष्पैस्तथां विकां पूजयेदतिशेषः इत्य
 काष्टमीव्रतं ॥ अथ शुक्रवारश्रवणयोगमहाव्रतं ॥ हेमाद्रौ शुक्रश्रवणयोगस्तु यदाष्टम्यां प्रजायते चतुर्दश्यामथो वत्स
 तदा व्रतमिव चरेत् ॥ चोपपितस्तु विधिना महास्नानं समाचरेत् तत्र शिवपूजनं कृत्वा रात्रौ जागरणं कृत्वा परेद्युः पारणं कु
 र्यात् इति कालांतरोक्तं ॥ शुक्राष्टमीव्रतं ॥ अथ रेवतीशानियोगो वैश्वरूपाष्टमीव्रतं ॥ हेमाद्रौ रेवतीशानियोग
 स्तु सिताष्टम्यां पदाभवेत् भूतायां वामहासेन विश्वरूपव्रतं शृणु ॥ अत्र शिवपूजनं कृत्वा कुशोदकं तु प्राश्नीयाद्वा

त्रोजागरणंतथोतः इतावध्वरूपाष्टमात्रं एवंविश्वरूपवतुर्दृशित्रितमपिज्ञेयं अथाशोकाष्टमीव्रतं भानुरुवाच
 अष्टमीपुचसर्वोसुपूजनीयाप्यशोकिका अशोकलतिकापूज्येत्यर्थः गंधमाल्यनमस्कारदीपधूपान्नसंपदा त
 स्मिन्नह्ननियामुक्तेनक्तमिदुविजिते कृष्णपक्षेइत्यर्थः भवत्यथविशोकासायत्रयत्राभिजायते अष्टमीपुचसर्वसुनचे
 च्छक्रोतिवैमुने प्रोष्ठपद्यामतीतायांस्यात्कृष्णाष्टमीद्विज तस्यामवश्यंकर्तव्यंव्रतपूजाययाविधि इत्यादि
 त्यपुराणोक्तं इत्यशोकाष्टमीव्रतं अथसुगतिव्रतं अष्टम्यांचनवम्यांचपक्षयोरुभयोरपि योव्दमेकनभुजीतव
 ष्टिकाराधनेरतः सयातिपरमंस्थानंयत्रसाचंडिकास्थितेतिभाविष्योत्तरे चंडिकाष्टमीव्रतं अथोद्यापनविधिःतत्र
 कर्त्ताअष्टम्यां प्रातःस्नानादिनित्यनैमित्तिकेविधायमंडपादिशोभांकृत्वा पुनःसंध्यासमयेसायंसंध्यादिनिर्वर्त्य
 उद्यापनसंकल्पविधाय गणपतिपूजनादिकलशस्थापनांतकृत्वा तदुपरितीक्ष्णपात्रैरुक्तवस्त्रोपरिमंडूकादिपरत
 त्वांतंसंपूज्यसौवर्णोत्सिष्टदेवतासांगानराजनान्तोपचारैः संपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा नवम्यांपुनः पूजयित्वा वैदि
 केनमूलमंत्रेणवाष्टोत्तरशतसंख्ययाहोमविधायगंसुवर्णादियुतांदत्त्वा आचार्यार्पयन्तिसमर्प्यदंपतीः कुमारीश्वसं
 पूज्य स्वयमपिभोजनंकुर्यात् इत्यष्टमीव्रतोद्यापनविधिः फाल्गुनशुक्लनवम्यांनंदानवमीव्रतं नारदीये फाल्गु
 तामलपक्षस्थनवमीयाद्विजोत्तम आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता सोपवासोर्चयेतत्रयस्त्वानंदाद्विजोत्तम
 सलभेद्वाधिताङ्कामासत्यसत्यमयोदितं एवमेवब्रह्मपुराणेपि आनंदानवमीव्रतंफाल्गुनामलपक्षेतुनवमीयामही
 पते आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता इत्यानंदानवमीव्रतं भविष्यपुराणेपि आनंदानं दिनींदा महा
 नंदामहीपते तथाचनवमीपुण्या पंचमीमिहतीस्मृता फाल्गुनामलपक्षेस्यनवमीयामहीपते आनं
 दासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता कल्केभक्तपंचम्यांपश्चानंक्तथान्प अथाचितंचसप्तम्यामुपवासःपरेहनि

नवम्यामर्चनदानं पारणचसमचरेत् य एवं पूजयेद्भक्त्या नवम्यां विधिवद्वृष
विचारणा इति फाल्गुनशुक्लानंदानवमीव्रतम् ॥ फाल्गुनशुक्लदशम्यां यमपूजनव्रतमुक्तं नारदीये श्र
त्यशुक्लदशम्यांतु चतुर्दशयमानयजेत् यमश्रधर्मराजश्रमृत्युश्र्यांतकएवच वैवस्वतश्रकालश्रसर्वभूतक्षयस्तथा
जैतुं वरश्चदधरचहोनीलपरमेष्ठिनौ वृकोदरश्चचित्रश्चचित्रगुप्तश्चतुर्दश गंधार्थैरुपचरैस्तु समभ्यर्च्यार्थतर्पये
त् तिलांबुमिश्रांजलिभिर्दूर्भाप्रत्येकशस्त्रिभिः ततश्च दद्यात्सूर्यार्घ्यं तथा पात्रेण नारद रक्तचंदनसंमिश्रं तिलाक्षतप
वांबुभिः मंत्रश्च एहि सूर्य सहस्रांशो तेजोराशेजगत्पतेः गृहाणार्घ्यं मया दत्तं भक्त्या मामनुकंपय इति मंत्रेण दत्त्वा र्घ्यं
वित्रान्भोज्यचतुर्दश रौप्यं तु दक्षिणां दत्त्वा विमृज्या श्रुतिस्वयं एवं कृतविधिर्विप्रधर्मराज प्रसादतः भुक्ता भो
गांश्च पुत्रावरैरिहिकान्देवदुर्लभान् विमानवरमारुथाय देहं तं विष्णुलोकभाक् इति नारदीयोक्तं यमदशमीव्रतं श्रय
यस्यां कस्यांचिद्विशम्यामारभ्य भविष्योत्तरोक्तमाशादशमीव्रतं युधिष्ठिरउवाच राज्याशयाराजपुत्रः कृप्य
र्थं चैकूपीबलः वाणिज्यार्थं विणिक्पुत्रपुत्रार्थं गुर्विणीतथा धर्मकामार्थं संसिद्धैलोककन्यावरार्थिनी यष्टुका
मोद्विजवरोरोगी श्रेयो धैर्मवच विरप्रवासिते त्रेष्टवाले दंतनिपीडिते कथयस्व प्रसादेन सर्वकामप्रदं व्रतं -- श्री
कृष्णउवाच श्रृणु ज्वेतन्महाराज व्रतानामुत्तमं व्रत एतेष्वन्येषु कर्तव्यमाशाव्रतमिदं तथा यस्माद्यस्य भवेद्वा
र्त्तिः कार्यं तेन तदा व्रतं शुक्लपक्षे दशम्यां तु त्वात्वासंपूज्य देवताः नक्तमाशास्तु पूज्या वै पुष्पालक्तचंदनैः गृहांग
णेलेखयित्वा यवैः पिष्टात्केन वा स्त्रीरूप आधिदैवस्य शस्त्रवाहनचिह्निताः आधिदैवस्य तत्तद्विष्णुपालस्येन्द्रादे
स्तत्तच्छस्त्रैर्वाहनैश्च चिह्निता लेखायित्वेत्यर्थः दत्त्वा घृतान्नं नैवेद्यं पृथग्दीपांश्च दद्यापयेत् फलानि कालजातानि ततः
कार्यं निवेदयेत् आशाः स्वाशाः सदा संतु सिद्ध्यन्तां मे मनारथाः भवतीनां प्रसादेन सदा कल्याणमस्त्विति ए

धंसं पूज्यविधिब्रह्मत्वाविप्रायदक्षिणां श्रनेनक्रमयोगेनमासिमासिसमाचरेत् वर्षमेकंकुरुश्रेष्ठ ततः पश्चात्स
 मुचयेत् अर्वाक्षंसवत्सस्स्यापि रौप्याः पिष्टातकेनवा ज्ञातिबंधुजनैः साईः स्नातः सम्यगलंकृतः पूज्याः
 प्राक्कक्रमयोगेनमंत्रैर्भग्नगुहांगणे त्वयिसन्निहितः शक्रः सुरासुरनमस्कृतः पूर्वोत्वेभुवनस्थायस्य ऐत्रिदिग्देवते
 नमः अत्रेः परिग्रहादाशैत्वमंग्रेयीतिपठ्यसे तेजोरूपापराशक्तिराग्नेयीवरदाभ्रव धर्मराजंसमाश्रित्यलो
 कान्संयमयत्यसौ तेनसंयमनीचासिग्राम्येमत्कामदामभव स्वङ्गहस्तोतिविकृतोनिर्ऋतिस्वांसमाश्रितः तेनतै
 क्रान्तिनामासित्वमाशांपुरयस्वमे त्वय्यांस्तेभुवनाधारावरुणोयादसांपतिः कामार्थमथधर्मार्थवारुणिप्रवणामव अ
 धिष्ठितांसिग्रहास्त्वापुनाजगदापुना वायव्येत्वमतः शांतिं नित्ययच्छममालये धनेदेनाधिष्ठितवैप्रख्या
 तास्तन्मिहोत्तरा निरुत्तराभवास्मासुदत्त्वासद्योमनोरथम् ऐशानिजगदेशानि शंभुनात्वमलंकृता पूरय
 स्वधुमेदेविवां छितानिनर्मोनमः भुजंगाष्टकुलेनत्वंसेवितासियतोह्यधः नागांगनाभिः सहिताहिताः भवम
 माद्यवै सर्वलोकोपरिगतासर्वदात्वांशवायच सनकाद्यैः परिवृता ब्राह्ममांसाहिसर्वदा नक्षत्राणिवसर्वा
 णिग्रहास्तारागणास्तथा नक्षत्रमांतरोयांश्चभूतप्रेतपिशाचकाः सर्वेमेष्टसिद्धार्थंभवंतुप्रवणाः सदा एभिर्मे
 त्रैः समन्यच्यपुष्पधूपादिनांतथा वासोभिरभिसंछाद्यफलानिविनिवेदयेत् ततोर्विदिनिनादेनगीतवादित्रमंगलः
 नृत्यतीभिर्वस्त्राभिर्जागरेणानिशोनयेत् कुंकुमाक्षतातंबूलदानमानादिभिः सुखं प्रभातेवेदविदुपेन्द्राह्मणांयनि
 वेदयेत् श्रनेनविधिनार्सर्वक्षमाप्यप्राणिपत्यच भुजीतमित्रसहितः सुहृदंधुजेनच य एवंकुरुतेपार्थदशमीत्र
 तमादरात् सर्वान्कामानवाप्नोति मनसोभिमता ब्ररः स्त्रीभिर्वशेषतः कार्यैर्व्रतमेतद्युधिष्ठिर प्राणिवर्गेयतो
 नार्यैः श्रद्धाकामपरायणाः धन्ययशस्यमायुष्यसर्वकामफलप्रदं कथितं महाराजमयाव्रतमनन्तम् येमान

वामेनृजपुंगवकामकामाः संपूजयंतिदशमीपुसदादशांशं तेषांविशेषनिहितहृदयेभिकामानाशाःफलंत्यल
 मल्वंवहुर्नोदितेन ॥ इतिभविष्योत्तरेकमाशादशमीव्रतं - अस्याश्चाश्विनशुक्लदशम्यांपूजामात्रमेवोक्तम्
 फाल्गुनशुक्लाहोमर्दक्यैकादशीनारदीये - फाल्गुनस्यासितेपक्षेएकादश्याद्विजोत्तम - उयोष्यमर्दकोभक्त्याद्वाद
 श्यांप्रातरर्चयेत् पुंडरीकाक्षमतुलरूपचारैस्ततोद्विजान् भोजयित्वावरत्रिनदद्योत्तभ्यश्चदक्षिणां - एवंकृत्वा
 विधानेनामलक्याःपूजनादिकं एकादश्यामस्यसितेव्रजेद्विण्णोःपरंपदमिति अस्याःकथा - ब्रह्मांडपुराणे
 मांधातोवाच आमर्दकोव्रतंब्रूहिमहापातकनाशनं सरहस्यंमनिश्रेष्ठगोसहस्रफलप्रदं ॥ वसिष्ठउवाच -
 श्रैत्र्यौदाहरतीमामितिहासंपुरातनं यथा मुक्तिमनुप्राप्तो व्याधोर्हि सापरायणः वैदिशंनानगरंरुष्टपुष्टजनान्वितं
 ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चसमधिष्टितं रुचिरराजशार्दूलब्रह्मघोषेणनादितं ननास्तिकोनदुर्दत्तःकाश्चित्स्मि
 न्पूरेजनैः तत्रसोमान्वयोरराजाविख्यातश्चयथाशशी नाम्नाचैत्ररथोनामधर्मत्मासत्यसंगरः नागायुतव
 लःश्रीमान्सर्वशास्त्रार्थपारगः सुभिक्षक्षेममारोग्यतास्मिन्पुरवरेभवत् साधुसेवाराताःसर्वेतास्मिन्त्राज्यंप्रशास्य
 ति विष्णुभक्तानराराजनरान् राजचैवविशेषतः ततःकालेनसंप्राप्तैकादशीपुण्यवर्द्धिनी - फाल्गुनस्यासितेपक्षे
 नास्नाह्यामर्दकीशुभा शुक्लामेकादशीराजशुक्लान्वजहुर्जनाः सर्वधर्मान्परित्यज्यहरिभक्तिपरायणाः तामवा
 प्यजनाः सर्वे सवालस्थविरानृप नियमंचोपवासंचभक्त्याचक्रमुदान्विताः महाफलंव्रतंज्ञात्वास्नानंचक्रुर्वहि
 जले ध्यौदेवालयंराजापौराश्चास्यमुदान्विताः पूर्णकुंभमवस्थाप्यछत्रोपानहेमवच पंचरत्नसमायुक्तंदि-
 व्यंगंधाधिवासितं दीपमालासमायुक्तमग्निहोत्रसमन्वितं तत्रजागरणंचक्रुर्जनाः सर्वस्वशक्तितः एत
 स्मिन्नेवकालेतुव्याधस्तत्रसमागतः क्षुधाश्रमपरिक्षीणो भयार्तोनिः श्वसन्मुहुः संप्राप्तोमलसंपृक्तो

महाभारेणपीडितः कुटुवार्थेजीवघातीसर्वधर्मवहिष्कृतः जागरंतत्रसोपश्यदामर्दक्याःशुधान्वितः दीपमा
लांकुलंदृष्ट्वातत्रैवसानिवेशितः किमेतदितिसिंचित्यप्राप्तोविस्मयमात्रतां ददर्शकुम्भेतत्रैवदेवदामोदरंतथा
ददर्शमलकीदृक्षंतदधस्थांचदीपकां वैष्णवीचकथारम्यांपठतांशृण्वतानृणां एकादश्याश्चमाहात्म्यंशुश्रावक्षु
धितोपिसन् जाग्रतस्तस्यसाराव्विर्गतासर्वापितत्रवे ततःप्रभातसमयेविविशुर्नगरंजनाः व्याधोपिगृहमागत्य
बुभुजेप्रीतमानसः ततःकालेनमहताव्याधःपंचत्वमागतः एकादश्याःप्रभावेनरात्रिजागरणस्यच राज्यंप्रपदे
सुमहच्चतुरंगवलान्वितं जयतीनामनगरीतस्याराजाबहद्व्रथः तस्यैवसुतोज्ञेनाम्नासत्यरथोवली तेजसा
दित्यसंकाशःकांत्याचंद्रसमःसतुचतुरंगवलोपेतोधनधान्यसमन्वितः सहस्राणिदशशत्रोक्तमयुतंगणकोत्तमैः त
स्यराज्यंवभूवाथइतिभीतिविवर्जितं पराक्रमेशक्रसमःक्षमयापृथिवीसमः धर्मत्मासत्यवादीसविष्णुभक्तिप
रायणः एकदासगांयातोदैवान्मार्गपरिच्युतः नदिर्नैवचदिशोविवेदसमहीपतिः अथोपश्यत्परिश्रान्तोन्य
ग्रांधशाखिनावरं तस्यछायांसमाश्रित्यसुषुवापसमहीपतिः उपधानीकृतभुजःसौत्रिकाकयजनेवने श्रत्रांतरेस्ले
च्छगणःपर्वतांतरवासकृत् आययौतत्रयत्रासीद्वाजापरवलादनःधृतवैरास्तुतसर्वेस्लेच्छादैवोपपादिता.परिवार्य
नृपंतस्थुःसमंताद्भूतहेतयः हन्यतांहन्यतामेपरजास्माकंबिरोधकृत्अनेननिहिता.पृथ्वीपितरोश्चातरःसुता.पौत्रानो
भागिन्याश्चमातुलाश्चनिपातिताः निष्कासिताश्चस्वस्थानात्प्रापिताश्चद्विशोदश एवमुक्तातुतसर्वैराजानंहं
तुमुद्यताः पाशैश्चपाट्टिशैःखड्गैर्वर्णैर्धनुषिसाधितैः मुक्तानितैःशस्त्रादातानिमूरिनवैशरीरेप्रविशंतितस्य तेचापिसर्वे
हंतसंत्वंसंधा म्लेच्छावभूवूर्धुतदारुसघाःयदापिचलितुंतवनशक्तास्तेदुराशयाः शस्त्राणिकुठंतांजमुस्तीक्ष्णान्य
पिभृशैतदा दीनावभूवुस्तेसर्वेयतंहंतुंसमुद्यताः एतस्मिन्नेवकालेतुतस्यराज्ञःशरीरतः निर्गताकृत्यकातत्रसर्वा

भरणभूषिताः दिव्यगंधसमायुक्ताविमलांबरधारिणी दिव्यमाल्यधराचारुभृकुटीकुटिलानना सविस्फूर्लिंगनेत्रा
भ्यांविमंतीपावकंमुहुः चक्रवेधराचैवकालरात्रिरिवापरा अभ्यधावतसंक्रुद्धाम्लेच्छानस्यंतदुःसहा निहताश्र
तयाम्लेच्छास्तेविकर्मपरायणाः ततोरजाविवुद्धःसंन्दध्वातन्महदद्भुतं हतान्म्लेच्छगुणान्दध्वासरजासमर्चितयत
इहकेनहताम्लेच्छाअत्यंतवैरिणोमम केनेदंचकृतंकर्ममहदस्माद्धितार्थिना एतस्मिन्नेवकालेतुवागुवाचाशरीरि
णी शरणंकेशादन्योनोनास्तिकोपिमहीयते वनेरणेशतुजलान्धिमध्येमहाणैवेपर्वतमस्तकेवा सुप्तंप्रमत्तंवि
पमास्थितंवासपातिभक्तंखलुशाङ्गधन्वा इतिश्रुत्वासकुशलीवनोदेत्यनिजंपुरं राज्यंचकाररार्जुनैः सभाया-
मुदितोवसन् वसिष्ठउवाच श्रामर्दकीव्रतराजन्येकुर्वतिनरोत्तमाः तेषांतिवैष्णवलोकंकनात्रकाग्याविचारणा
माहात्म्यश्रवणादस्याःसर्वपापैःप्रमुच्यते चकंपूजयेद्भक्त्यावसुद्रविण्भूपणैः ॥ इतिब्रह्मांडपुराणोक्ताफाल्गु
नशुक्लामर्दक्यैकादशीव्रतकथा अथास्यमिवगोविंदद्वादशीव्रतंभविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच फाल्गुनामलपक्षस्यए
कादश्यामुपोषितः नरोवायदिवानारीसमभ्यर्च्यजगत्पतिं हरेर्नामजपेद्भक्त्याभावयुक्तोयुधिष्ठिरः संतिष्ठ
न्त्रचलंश्चैवहरिनामानुकीर्तयेत् ततोऽन्यदिवसेप्राप्तेद्वादश्यांनियतोहरिं स्नात्वासम्यक्समभ्यर्च्यदत्त्वावित्रायद
क्षिणां हरिमुद्दिश्यचैवाग्नौघृतहोमकृतक्रियः प्राणिपत्यजगन्नाथसतिवाणिमुदीरयेत् पातालसंस्थायसुधांयं
प्रसाद्यमनोरथान् यमभ्यर्च्योदितिः प्राप्ता सकलान्स्वमनोरथान् सवासुदेवःसकलान्प्रददातुमनोरथान्
एवंमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्यचहरेःस्वयं भुंजीतप्रयतःसम्यग्भविष्यपांडुनंदन फाल्गुनेचैत्रवैशाखौज्येष्ठमासंच
सप्तमं चतुर्भिःपारणमासैरभिर्नष्पादितंभवेत् रक्तपुण्यैस्तुचतुरोमासान्कुर्वीतचार्वनं प्रदेदञ्चजलंप्राश्यगोशृंग
क्षालनंजलं हविष्यान्नचनैवेद्यमात्मनश्चापिभोजनं ततश्चश्रूयतांपार्थआपाढादिपुयाक्रिया जातीपुष्पादिनिधूप

शक्रसर्जरसोद्भवः प्राश्यंदर्भोदकंचेयशाल्यन्नश्चनिवेदयेत् स्वयंतदेवचाश्रीयात्शोपपूर्ववदचरेन् कार्तिका
 द्विपुमासेपुगोमन्त्रकायशोधन सुगंधेच्छयाधूपूजाभृगारकेणच कासारचैत्रनैवेद्यतदेवाश्रीतचस्वय
 मासचविप्रायदोतव्यादक्षिणातथा प्रीजनचेच्छयाविष्णोःपारणेपरणंगते यथाशक्तयायथाश्रीत्यावित्तिशाल्यः
 विर्वर्जयेत् सद्भवेनैवगोविंद पूजितः प्रीयतेयतः पारणतियथाशस्त्य स्नापितः पूजितोहरिः प्रीणितश्च
 दिसर्तान्कामन्दद्यादव्याहृतान्नप दपतिप्रतिमांविष्णोः कारचित्तःसुशोभनां स्वर्णैकेनयथाशक्त्याशंखशाङ्गै
 विभूषितां पुष्पवलयगच्छन्नांब्राह्मणायनिवेदयेत् द्वादशात्रप्रदातव्याःकुम्भाःसान्नजलान्विताःद्वादशाब्राह्मणांस्त
 त्रभोजयित्वाक्षमापयेत् 'छत्रोपानयुगैःसाङ्गैदक्षिणाभिश्चभारत एपापपहरात्रोक्ताद्वादशीफलमिच्छतां । य
 थाभिलषितान्कामानन्ददातिनृपमतम पूरयित्वाखिलाङ्कामान्यतश्चवमनोरथान् मनोरथद्वादशीयंततोलेके
 पुविश्रुता उपोष्यैतांत्रिभुवनंलब्धमिद्रेणैवपुरा आदित्यश्चेशितानुत्रान्धनमौशनसातथा धौम्येनाध्ययन्
 श्रष्टमन्यैश्चाभिमतंफलं राजर्षिभिस्तथावित्रैःस्त्रीविट्शूद्रैश्चभूतले यंकाममभिध्यायत्रतमेतदुपोषितं तत्तदा
 प्रीतिसिद्धिगंधविष्णोराराधनाद्यतिः अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनं शैवाभिभूतश्चरोग्यं कन्याप्राप्नोति स
 त्पतिं समागमंप्रवसितैरुपोष्यैतामवाप्यते सर्वान्कामानवाप्नोति मनस्त्वग्र्यंचमोदते नापुत्रोनाधनोनेष्ट
 वियोगीनचनिर्गुण उपोष्येतद्व्रतमर्त्यैःस्त्रीशूद्रैर्वापिजायते सूर्यलोकेसहस्राणिपर्वाणामयुतानिच भोगानभि
 मतान्भुक्तांसचतत्रयथेच्छया इहपुण्यवतान्दण्ठांधनिनांसाधुशीलिनां गृहेप्रजापतेराजन्सर्ववाधाविवर्जितःन
 द्वादशीमुपवसंतिमनोरथास्यानैवार्चयतिपुरुषोत्तममादिदेवं गोब्राह्मणावन्नमयतिनपूजयंतिप्रेतमनोभिलषितं
 कथमाप्नुवन्ति ॥ इतिभविष्योचरोक्कमनोरथद्वादशीव्रतं श्रौतवर्गोविंदद्वादशीव्रतं नारदीये श्रुतिसितायां

द्वादश्यांसौवर्णीप्रतिमाहरेः श्रम्यर्च्यगंधपुष्पाद्यैर्दद्याद्विदविदेतथा द्विपक्षसंस्थान्विप्रांश्चभोजयित्वासदक्षिणां
 दत्त्वाविंशर्जयेत्परचात्स्वयंभुजीतवाग्यतः फाल्गुनेद्वादशीशुक्लायापुण्यार्कणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्या
 द्वौविंदंभक्तिदा तस्यामुष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितःपापनाशिन्याविधिर्योपिहिसंस्मृतः ॥ तन्माहा
 त्त्यंत्रंरङ्गपुराणे फाल्गुनामलपक्षेतुपुष्यर्क्षद्वादशीयदि गोविंदद्वादशीनाममहापातकनाशिनी तस्यामुष्यवि
 धिबन्धरःसर्क्षाणकल्पः प्राप्नोत्यनुसमांसिद्धिपुनरावृत्तिदुर्लभामितिर्दकायाद्वादशीचेतिद्वादश्येदकादश्यांरभे
 दामिप्रायेण किंवाद्वादश्यापुष्यनक्षत्रेसतितस्यामेवोपवासोपेक्षयेति अथैकादश्यांकरंठ्यभविष्ये फाल्गुनेमा
 सिशुक्लायामेकादश्यांजनार्दनं व सत्यामलकीवृक्षेलक्ष्म्यासहजगत्पतिः तत्रसंपूज्यदेवेशंशक्तयाकुर्व्यात्प्रदाक्षिणं-
 उपोष्यविधिवत्कल्पंविष्णुलोकेमहीयत इतिगोविंदद्वादशीव्रतंहरिभक्तिविलासे फाल्गुनेद्वादशीशुक्लाया
 पुष्यर्क्षेणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्याहोविंदंभक्तिदा तस्यामुष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितः
 पापनाशिन्याविधिर्योपिहिसंस्मृतः ॥ अथनृसिंहपरिचर्य्योक्तमा मर्दकीकृत्यनियमेवपापनाशिनीद्वादशी
 तत्रव्रतग्रहणमंत्रः द्वादश्यांतुनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि भोक्ष्यामिजामदेशेशशरणंमेववाच्युत ततआम
 लंकीमूलेसामान्यकलशस्थापनं पूर्वोक्तप्रकारेणस्थापिते कलशेताम्रैवैणवेवालाजान्वितेयात्रपोडशमाप त
 दर्धेर्तदधीर्नमितसौवर्णपरशुरामं अत्रांतकरणघोरमुद्रहन्परशुकरे जामदग्न्यः प्रकर्तव्योरामोरोपासुणेक्षण
 इतिथ्यत्वा पोडशोपचारपूजाक्रमेण पचामृतस्त्रापितमुपवेश्यवस्त्रयुगंछत्रोपातद्युगंसमर्प्य भवतचंदनेना
 नुलिप्यतुलसीपुष्पैर्भ्यर्च्यविषयपूजांकुर्यात् पादयोर्विशोकायनमःजान्वोःसर्वरूपिणेनमः ऊर्वोहियग्रीवा
 यनमः वाङ्महिमांगदायनमः उरसिर्वैकुण्ठायनमः चक्षुषोर्ज्योतिरूपिणे नासिकायांशोकनाशनाय लला

देवामनायनम् भुवोरामाय. शिरसि सर्वात्मनेनमः स्वनाम्ना आयुधानिसंपूज्य धूपदीपादिदत्त्वाब्धं
 दद्यात् - अथार्घ्यमन्त्रः नमस्तेदेवदेवेशामदग्न्यनमोस्तुते गृहाणार्घ्यमयादत्तमालत्यासहितप्रभो ॥ १ ॥
 ततः परं शुरुं प्रार्थयेत् जादग्न्यनमस्तेस्तुक्षत्रियांतकराय च सर्वाण्यनिपापानिसप्तजन्मकृतान्यपि क्षयं
 यांतुमर्हन्मैवाद्यत्ससादाच्चभागव याचिकर्मनसपापं ज्ञानतो ज्ञानतोऽपि वा आयुर्यशस्तथारोग्यं धनं धान्यं च -
 सपदाः सौभाग्यं तव भक्तस्य सतानं विपुलं भवेत् सर्वान्कामानवाप्नोतु दिविसौख्यं निरतरं अतः चास्तु-
 मेवेशानभक्तिस्त्वच्चरणंबुजनाटनं हृषीकेशलक्ष्मीनाथसुरार्चितं रामराममहावाहोकार्तवीर्यविनाशन एतत्स
 र्वमयादत्तं ज्ञानज्ञेयतवाच्युत मामुद्धरजगन्नाथरुपां कृत्वाममोपरि अथ धात्रीमभिर्षिचिन्त तन्मन्त्रः ॥ पितापिता
 महेश्रान्येऽपुत्राये च गोत्रिणः वृक्षयोर्निगताये च ये च कीटव्यभागताः रौरेव नरके ये च महारौरौ रवसङ्गाके वियोगिनि
 चगताये च ये च ब्रह्मांडमधगाः पिशाचवंगताये च ये च प्रेतत्वभागताः तेषां वन्तमयादत्तं धात्रो मूलसदापयः सर्वे ते ह
 सिमायां नुधात्रिभूलानि पेचनादिति ततोऽष्टोत्तरशतकृत्वो वाष्टाविंशतिकृत्वो वामलर्की प्रदक्षिणीकृत्य हरिनी
 राज्यजागरणं कृत्वा नित्यकर्मनिर्वृत्य गुरवे देवसपरिकरं निवेद्य ब्राह्मणान्संभोज्य स्वयं वंधुभिः सममश्री
 यात् - ॥ इति ब्रह्मपुराणे आमर्दकीपापनाशिनीद्वादशीव्रतम् ॥ अथास्यामेव फाल्गुनशुक्लद्वादश्यां नृसिं
 हद्वादशीव्रतं वाराहे ॥ दुर्वासा उवाच ॥ तद्वच्च फाल्गुने मासि शुक्लपक्षे तुद्वादशी उपोष्या प्रोक्तविधिना हरि
 माराधयेद्बुधः नरसिंहाय पादौ तु गोविंदायोदरं तथा कटिचिश्च भुजे पूज्य अतिरुद्धे पुरस्तथा कठचशितिकंठाय
 पिनाकेशाय वैशिरः असुरघ्नसनायेति चक्रं तोयात्मने तथा शंखमित्येव संपूज्य गंधपुष्पफलस्तथा तदग्रे स्थाप्य
 तु घटं सितवस्त्रयुगान्वितं तस्योपरि नृसिंहं तु सौवर्णं तथा च भाजने सौवर्णशक्तितः कृत्वा दारुवंशमयेऽपि वारल्लगर्भे

घटस्थाप्यतत्संपूज्यविधानतः द्वादश्यावेदविदुषे ब्राह्मणाय निवेदयेत् गोविन्दं च संहारूपीति मंत्रः एवं कृतं फलं प्रा-
 संयपुरापांथे वनतु वत्सनाम्ना तु तत्तद्देवं प्रवक्ष्यामि महामुने तस्य व्रतं तं भगवान्नरसिंहस्तु तोष च क्रमादाच्च शत्रु-
 णां विध्वंसनकरमृधे तेनाश्रेण स्वकं राज्यं जितवान्नुपसत्तम राज्यस्थित्वा श्वमेधानां सहस्रं मकरोद्भिभुः अतएव व्र-
 त्फलं कारुण्यं पदमागाच्च सत्तमः एषा धन्या पापहरा द्वादशी भवतो मुने कथितं यं प्रयत्नेन श्रुत्वा कुरुयथेच्छसि
 इति वारह्मिधरणीव्रते पुष्पाङ्गुनशुक्लिकादश्यां नरसिंहद्वादशी व्रतं अथ फाल्गुनशुक्लासु कृतद्वादशी व्रतं भविष्योत्तरे
 युधिष्ठिर उवाच यन्नताया यैवैषां भवत्यामुष्मि कंकटापाययच्च भवति तदा चक्षुः दूतम उपवासप्रभावचकृष्णा
 राधूनकाक्षिणः कथयेह महाबाहो न चतृज्यामिजल्पिते श्रीकृष्ण उवाच श्रूयतां पार्थ यत्पृष्ठः कौतुकाद्भवता यथा
 आमुष्मि कंकटापाययच्च तापाय जायते उपोषितप्रभवेण कृष्णाराधनकाक्षिणाम् कथयामि यथा पृष्ठं पूर्वमेव न
 रोत्तमः वैदिशानामनगरप्रस्थानं नृपसराजं तत्र वैश्यो भवत्पूर्वशूरभद्र इति श्रुतं भार्ययामातृदुहितु पुत्रपौत्रसम-
 न्वितः प्रभूतश्रुत्वैर्गैश्च बहुव्यापारकारकः पुत्रपौत्रादिभरणव्यासकमतिरेव च परलोकं प्रति मतिस्तस्य नासी-
 त्कथंचन चकारानुदिनसोऽथ न्याय्याभ्यां धनार्जनं सर्वथान्यत्र निःस्नेहपरस्वेष्वतितर्पितः न जुहोत्युदिते का-
 लेन ददात्यति तृणया वभूव चोद्यमस्तस्य पुत्रादिभरणे पर नित्यैर्नैमित्तिकानां च हानिचक्रे सकर्मणां तृष्णाभिभूतो
 राजेन्द्रस्ववर्गभरणादृतः कालेन गच्छता सोऽथ मृतो विव्रवती तटे यातनादेह भूत्प्रेतो ग्रीष्मकाले भवन्नृपे तददर्शमहाभा-
 गो दिव्यज्ञानसन्वितः वेदवेदांगविद्विद्वान्विपत्तिनामवैद्विजः भास्करस्यांशुभिर्दत्तैर्दत्तं मतिदारुणैः प्रत-
 सुवान् लोकामभ्येतृषां तान् पीडितः क्षुधार्तं शुष्ककंठास्यमूढोऽनीलितलोचन विक्रान्तजिनमर्गेऽपु विस्फोटैः सर्व-
 तोऽत नित्श्रुसायासखेदेनैव पतंचासंमोदरं निजेन कर्मणा वद्वभसमर्थसमर्थं तं तादृशमथोदृष्ट्वा जडैर्भयोमहामुनिः

विपीतः ॥ प्राहुराजेंद्रः कारुण्यार्थमिदवचः । जानन्नपि यथाप्राप्तं तदनुष्ठानजफलं जंतोस्तस्योपकाराय सर्वतोऽष्टाव
ग्रन्निव विपीत उवाच ॥ श्रयः सूर्याशुभिस्तप्तैर्वहुभिः ॥ पथिपांशुभिः उपप्यर्ककरैस्तैर्ब्रह्मपाचां तानिपीडितं अ
स्यस्तथाविधैर्घोरैरिविपद्यैः सुदारुणैः ॥ कथयेह यथा तन्वा एकाकी दह्यसे कथं तस्यैतद्वचनं श्रुत्वा विपीतस्य सर्वेदनं
वेदं तारित्वा चेदं कृत्वा दुःखस्य भेदकं शीरभद्र उवाच ॥ अशाश्वते शाश्वत धिरे तु न दह्यामि दुर्मतिः ॥ धनापणग्रह
क्षेत्रपुत्रदशदिहैतरतः ॥ नालमनो हितारंभी तेन दह्यामि दुर्मतिः ॥ १ इदं करिष्याम्यपरं त्विदं कृत्वा त्विदं पुनः इतीच्छा
शतमुरुह्यो न दः ॥ २ शीतोष्ण वर्षादि भवलोभात्सोढुं मया शुभं तदेव हि न धर्मार्थं तेन दः ॥ ३ जुहोमि यदितन्नास्ति ददा
मि यदि सीदति कुटुंबमतिमूढो ह तेन दः ॥ ४ पितृदेवमनुष्याणामदत्त्वा पोसिता हि मे तेनापि कपिवत्तदेदह्यामि कोत्र दु
र्मतिः ॥ ५ पुत्रक्षेत्रकलत्रेषु ममत्वा ह तेषु तसा बहुसाधुकृतं कर्म तेन दः ॥ ६ ॥ मृतमपि धर्मं स्तस्मिन्नन्यायोपार्जनं
तमुपानूनमन्यपि वित्तं तेदह्याम्येकोत्र दुर्मतिः ॥ ७ ॥ न मया पूजिता गेहाग्निर्गत्वा द्विजसत्तमाः स्ववर्गहितकामेन ते
न दह्यामि दुर्मतिः ॥ यन्मनः पूजिता देवाः कुटुंबोपोपितपरं एकाकी तेन दह्यामि येषुष्टास्तान्यतो गताः ॥ ८ ॥ नित्यं
नेमि नितिकर्म कृतं येषां नेमि कृतं ॥ एकाकी तेन दह्यामि तेनित्यः ॥ कापिरम्यत ॥ यन्मे परिजनस्यार्थं कृतं कर्म फलं शुभं
एकाकी तेन दह्यामि गतास्ते फलभागिनः ॥ दारा पुत्राश्च भृत्याश्च पापबुद्ध्या मया भूताः ॥ एकाकी तेन दह्यामि गतास्ते-
फलभागिनः ॥ पुत्रदारादिभृत्यर्थं मया यापार्थं संचयाः ॥ कृतास्ते नान्न दह्यामि गतास्ते फलभागिनः ॥ कृतपापं मया
मुक्तमन्यैः सत्कर्म संचितं ॥ दह्यामि कोहमस्य तंगतास्ते फलभागिनः ॥ यन्ममत्वाभिभूतेन मया पापमपार्जनं तं न द-
त्तस्य कस्यापि न तं नित्यं हमाकुलः ॥ अंतर्दुःखेन दग्धो हं वदिह्यामि भानुना ॥ नांतर्दुःखेन भानुर्मेपापं पंकं द्विधा छि-
न्त ॥ कुतस्तस्मात्समुद्धारं पश्याम्यमुखसागरात् ॥ तस्य पापाद्वितुं मामाप्नुयान्मुनिस्तमः ॥ विपीत उवाच ॥ अल्प-

कालिकमुद्धारंतवपश्याम्यसंशयः॥ प्रक्षीणंपापमेतत्तेसुकृतंचास्तितेपर
 सुकृताद्विपदांभद्रद्वादशीत्यमुपोषितः । सर्वतस्या प्रभावेनपापमत्यतदुजयं
 जलेम् । गतपापमयतस्या प्रभावोत्यतदुल्लेखः । नरा पापस्यकुरुतेजयंसुकृतकर्मणा सत्कर्मजयदाहोपाततोर्वै
 द्वादशीरुमृता योचेतद्देनतेनभवतापरिवदितम् ततथानात्रसंदेहोममतापापहेतुकी पापमत्रकृतंभद्रप्रेत्यता-
 पापुजयते॥ आह्लादयेद्यथापुण्यमिहपुण्यकृतान्दृणां सीरभद्रंसमाश्वासययावितिमहामुनिः॥ सोप्यल्पेन-
 प्रिकालेनतुतोमोक्षमवाप्तवान् - उपवासप्रभावश्चकथितस्तेनरोत्तम येनाल्पैरेवदिवसेभूरिपापंगतक्षय तस्मा
 न्नरेणपुण्याययतितव्यंनपातके । उपवासश्चकर्तव्य सदैवात्महितेपिणाः ॥१० युधिष्ठिरउवाच । ॥ अहो
 तिकृतपापानाविपाकोनरकस्थितै पुरुषैर्भुज्यतेशश्वत्तमोक्षवदसत्तम श्रीकृष्णउवाच जयेयतेतपुरुषः सदा
 सुकृतकर्मण जपायद्वादशीशस्तासदासुकृतकर्मणा फाल्गुनामलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः द्वादश्यांतुप-
 श्रेष्ठपूजयेन्मधुसूदनं एकादश्यांसमुत्तिष्ठन्विष्णोर्नामानुकर्तनात् पूजायांवासुदेवस्यभुजितसुसमाहितःकामक्रोधं
 चलोभंचदंभमोहचवर्जयेत् मानद्रोहादिदोषांश्चसर्वानात्ममदोद्भवान् भावेयद्विष्णुभक्तश्चंसारासारतांतथा
 एवंभावितचिचनप्राणिनांहितमिच्छता नमोनारायणयेतिवाच्यंतुस्वपतानिशि तथैवकुर्व्याद्द्वादश्यानांमन्त्रश्री
 चारणंहरेःसौवर्णताम्रप्राणिष्टम्भयान्यपिपांडव यवपात्राणिपूर्वतुदद्यान्मासचतुष्टयं आपाढादिद्वितीयांतुपारण
 यन्महीपते - तत्रापिघृतपात्राणिदद्याच्छूद्रासमन्वितः । कार्तिकादिषुमासेषुमघातपुतथातिलान् - दद्याद्विप्रा-
 यशस्याश्वप्रतिमासमुपोषितः - नामवयमशेषेणमासिदिनद्वयं तथैवोच्चारयेद्यद्वाग्मासिर्मासियवादिकं
 प्रार्णम्यचरुपीकेशकृतपूजःप्रसादयेत् विष्णोममस्तेजगत प्रसूतेश्रीवामुदेवायनमोनस्ते नारायणत्वांप्रणतो-

स्म्यक्षित्यंजयोस्तुतेशाश्वतपुण्यराशेः प्रसीदपुण्यंजयमस्तुविष्णोर्जोवासुदेवार्द्धमुपैतिपुण्यं नारायणाङ्गुभि-
 मुपैतुपुण्यं प्रयातु चोद्योपकुब्जिनाश विष्णोपुण्योद्भवोमेस्तुवासुदेवस्तुमेशुभं नारायणास्तुमेधर्मोर्जाहिप्रापमशेष-
 तः अनेकजन्मजनितवाल्ययौवनवार्द्धकैः पुण्यत्ववृद्धिमायातुयातुपापचयः क्षयं आकाशादिपुशब्दादौ-
 श्रोत्रादौमहदादिपु प्रकृतौपुरुषैवब्रह्मण्यपिचसप्रभुः यथैकएवधर्मात्मावासुदेवोव्यवस्थितः तेनसत्य
 नमेपापंनरकार्त्तिप्रदंक्षयं प्रयातुमुकृतस्यास्तुममानुदिवसंजयं पापस्यहानिः पुण्यस्यवृद्धिमेभ्योत्वनुरामं-
 एवमुच्चार्यविप्रायप्रदद्यात्कथितंनव भुजीतकृतकृत्यस्तुपारणेपारणेकृते पारणातिदुदैवस्यप्रीणनंशक्तितो नृप
 कुर्वीताखिलपाखंडेरालापंविवर्जयेत् एवमवस्तरस्यार्त्तेकाचर्त्नीप्रतिमाहरेः पूजयित्वावल्लपुण्यैर्धृतपात्रेणसंयुतां
 तांगांसवत्सांविप्रायदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः विष्णवेतंचयत्पूर्वदैवान्पात्रभवेद्यादि तस्मिन्नहनिदातव्यंभोजनचा-
 निवारितं इत्येपाकथितापुण्यासुकृतस्यजयावहा द्वादशीनरकरपार्थयामुपोष्यनपश्यति नाशयेनचशस्त्रोणिन
 चलोहमुखाः खगाः भवत्यपापश्चपुनर्नरकगमनंकृतः नमोनारायणयेतिवासुदेवोक्तित्तियेत् नयातिनरकंम-
 त्यः । संक्षीणाशेषपातकः तस्मात्पापडिसंसर्गमकर्वन्द्वादशीमिमां उपोष्यद्वादशीमेतानंरंकयातिनकचित्पापं
 क्षिणोतिसुकृतस्यकरोतिवृद्धिप्रज्ञानयच्छतिनियच्छतिसर्वदोषान् याद्वादशीहसुकृतानि कृतानिधत्तेकस्मान्नतामुप
 वसंतिविमूढचिन्ताः ॥ इतिभविष्योचारेमुकृतद्वादशीव्रतं फाल्गुनशुक्लत्रयोदश्यांधानदन्नतरंभः नारदीये । फा-
 ल्गुनेतुस्मिंतपक्षत्रयोदश्यामुपोषितः नमस्कृत्यजगन्नाथंप्रारभेद्वनदन्नं महाराजंयक्षपतिंगंधार्थैरुपचारकैः लि-
 खितवर्णकैः पट्टपूजयेद्भक्तिभावतः नरारूढगदाहस्तीशिविकासंस्थिततुवा एवशुक्लत्रयोदश्यांप्रतिमासंद्भिजोत्तम-
 संपूजयेत्सोपवासश्चैकभक्तोथवानरः ततोव्रततेसौवर्णसंपूज्यधननायकं निधायनिधिभिः साढे सौवर्णाभि-

द्विजोत्तम उपचारैः पोटंशभिः स्नानैः पंचामृतादिकै नैवेद्याविधैर्भक्त्यं पूजयेत्सुसमाहित ततो धेनुमलकृत्यं व
 स्रस्त्रगंगभूषणैः सवत्सांदापयेद्विप्रसम्यग्वेदविदेशुभां सभोज्यविप्रान्मष्टौन्नैर्द्वादशाथत्रयोदश गुरुतमर्च्यं
 वत्त्राद्यैः प्रतिमांतांनिवेदयेत् द्विजेभ्योदक्षिणांशक्यादत्त्वा नत्वा विसृज्य च स्वयं भुजीतमतिमानिष्टैः सह समा
 हितः एवं कृतेन त्रेते विप्रनिवेनतुः प्रसादतः मोढते भुवि विख्यातो राजराज इवापर इति विष्णुधर्मोक्तं धनदत्त
 ते मार्कण्डेय उवाच शुक्लपक्षे महाराज त्रयोदश्यामुपोषितः फाल्गुनानुसमारभ्य नित्य स पूजयेन्नरः यक्षराजं
 महाराजं धनदं निधितायक गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा सुवर्णब्रह्मणैर्द्राया व्रतं तं प्रतिपादयेत् कृत्वा व्रतं
 वत्सरमेतदिष्टं येन पुराजन्मसु चिरं यथोष्य मानुष्यमासाद्य धनान्वितः स्यात्सौभाग्यमाप्नोति तथा विरोग इति फाल्गुन
 शुक्लत्रयोदश्यादि धनद व्रतम् सर्वासु त्रयोदशीषु प्रदोष व्रतम् तन्मार्गशीर्षकृत्यानिर्णयेद्रष्टव्य मार्गशुक्लचतुर्दश्यां
 दुर्गापूजाव्रतं नारदीये- अत्यशुक्लचतुर्दश्यां दुर्गासंपूज्य भक्तिः गंधार्थैरुपचारैस्तु विप्रान्संभोज्य भक्तिः एव कृत्वा
 व्रतं विप्रदुर्गायाश्चैकभोजनः लभते वांछितान्कामानि हानुमन् व्रतनारद ॥ अस्यामेव विष्णुधर्मोत्तरोक्तं माहेश्वरव्रतं
 मार्कण्डेय उवाच शुक्लपक्षादथारभ्य फाल्गुनस्य नराधिप पूजयेत् चतुर्दश्यां सोपवासो महेश्वरं गंधमाल्यनमस्कारधूप
 दीपान्नसंपदा - व्रतं तिच तथा दद्यादग्निष्टोमफलं लभेत् एतदेव व्रतं कृत्वा शुक्लपक्षे तु वत्सरं पौडरीकमवाप्नोति कुल
 मुद्धरति स्वकं चतुर्दशी द्वियै चैतलत्वा सवत्सरनरः मासिमासितथा सर्वान्कामानाप्नोति निश्चितं आसाद्य कामान्स
 महेश्वरानुतोष्य कालं सुचिरं च राजन् सायुज्यमाप्नोति महेश्वरस्य परात्परस्य प्रतिमस्य तस्येति अत्रैवं वृषभवाह
 नमुक्तं वीरिभित्तोदये अग्निपुराणे यश्चरेदब्दे भक्तं तु न कांशेव परोनरः पूजयेच्चतुर्दश्यां फाल्गुनस्य शिवयतः सं
 पूज्या विधिवद्भक्त्या वृषपं सर्वगुणान्वितं दद्याद्विप्राय राजेंद्र शिवो मे प्रीयतामिति एताच्छिवव्रतं नाम महापातकना

शनं शिवरूपधरो नित्यां शिवलोके महीयते इति फाल्गुनशुक्लचतुर्दश्यां शिवव्रतं फाल्गुनपूर्णिमायां सूर्यसोमपू-
 जाव्रतं कृत्यतत्त्वार्णवे फाल्गुन्यामर्थमाजातश्राद्धित्यां कश्यपादिपि अत्रैव चानसूयायां जातः पूर्णकरः शशी
 तौ तत्र विधिना पूज्यौ प्राप्ते चंद्रोदये सति नृत्यैर्गतिस्तथाद्यैः कार्यस्तत्र प्रजागरइति अत्रोपवाह्यव्रताभावात्
 ककार्यं इयमन्वार्द्धे अत्रापि गोविंदपूजां कृत्वा दोलोत्सवः कार्यः तदुक्तं स्याच्चितामणौ ब्राह्मे नरोदोलागतं द-
 द्वगोविंदपुरुषोत्तमं फाल्गुन्यां संसृतं शयनं निवेद्य भार्गवी मनोज्ञां पुत्रवतीं द्वविणवतीं चाप्नोति नार्योपि एकपत्नी
 नीयुक्तं चेतस्या ब्राह्मणाय संसृते अत्र शयनं देयं मंत्रपाठो यथा यस्मादशून्यशयनं केशवस्य शिवस्य च श-
 ब्रतसुरूपं द्वविणशीलयुतं भर्तारमिति अत्र शयनं देयं मंत्रपाठो यथा यस्मादशून्यशयनं केशवस्य शिवस्य च श-
 र्द्ययां प्रमाप्य शून्यास्तु तस्माज्जन्मनिजन्मनि अशून्यशयनं नित्यमशून्याश्रियमुन्नतिं सौभाग्ये देहि मे नित्यं शय्या
 दनेन केशव मत्स्यपुराणैर्भुवनदानमुक्त त्रिरात्रोपोषितो दद्यात् फाल्गुन्यां भुवनं शुभ आदित्यलोकमाप्नोति धाम
 व्रतमिदं स्मृतं अस्यां विष्णुधर्मोत्तरोक्तं अशोकव्रतं मार्कण्डेयवाच अशोकपूर्णमासं भृशं शृणुष्व गदतो मम
 उपोष्य तु नराशोकं प्राप्नोति स्त्री तथापि वा फाल्गुनस्यामले पक्षे पूर्णिमा स्यान्नुपोत्तम मृज्जेलननरास्तात्वादत्वा शिर
 सि वैमृदं द्यूत्त्राशनततः कृत्वा कृत्वा च स्थण्डिलं मृदा पुष्पैर्गंधैः समन्वय्य भूधरं नामनामतः देवं चैव तथा देवी
 मशोकेति च कीर्तयेत् यथा विशोकां धरणीं कृतवांस्तं जनार्दन इत्यादि व्रतमेतत्ससाश्रित्य पारणं च याचिधिः स
 वैव्याधि विनिर्मुक्तो दशजन्मानं तारण्यसौ विशोकः सर्वकल्याण भाजनं स्यान्न संशयः यथा त्वमेव वसुधेः स प्राप्ता
 निर्वृतेः पट तथा स परमं लोके सुखं प्राप्स्यति मानवः एवमेतन्महापुण्यं सर्वशांतिप्रदायकं विशोकाख्यं व्रतं पुण्यत
 ल्कृतं एव महाव्रतं इति विशोकाख्यं महाव्रतं अथास्यामेव लक्ष्मीनारायणव्रतमकं हेमाद्रौ विष्णुधर्मोत्तरे पुलस्त्य

उवाच पंचदशशुक्लपक्षे फाल्गुनस्य नराधिप पाखण्डपतिताश्चैव तथैवात्यावसायिनः नास्तिकान्भिन्नवृत्तींश्च पा-
 पिनाश्चापि मालयेत् - नारायणो गतमनाः पुरुषो जातिं तद्रिष्यति । तिष्ठन्नजं खलन्नश्नन् क्षते चूपि जनार्दन - कीर्तये-
 त्सत्किर्याकाले - सप्तकृत्वा पुनः पुन लक्ष्म्या समन्विते देवमर्चयेत् जनार्दन संध्याव्युपरमे चेंदुस्वरूपं हरिमीश्वर-
 रविं लक्ष्मीं च सचित्य सान्यगर्धयेत् पूजयेत् श्रीनिशाचद्रूपं त्वं वसुदेव जगत्पते मनोभिलाषितं देवपूरय स्व नमो नम-
 मंत्रेण नैनं दर्शयार्धे देवदेवस्य शक्तिः नक्तं भुंजीत भौनेन तैलक्षारविवाजितं तथैवैत्रवैशाखे ज्येष्ठे च मुनिसत्तम-
 श्रव्ये ते यथा प्रोक्तमासि मासि च तद्दिने निष्पादितं भवे देवं पारणं दालभ्य भाक्तिः । द्वितीयतत्र वक्ष्यामि पारणं
 त्रिविधमे । आषाढे श्रावणे मासि प्राप्ते भाद्रपदे तथा तथैवाश्वज्येष्ठे च श्रीधरं च श्रिया सह सम्यक् क्रमसेद-
 त्वां भुंजीता र्धयथा विधि द्वितीयमिदमाख्यात तृतीयमपि पारणं प्रतिपूज्य ततो दद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्च दक्षिणां प्रति
 र्मासं प्रवक्ष्यामि प्राशनं कां यशुद्धये चतुर प्रथममासान् च गव्यमुदाहृतं कुशोदकं तथैवा न्यदुक्तं मासचतुष्टयं सू-
 र्य्यशुभं तंतं ब्रह्मजलं मासचतुष्टयं गीतवाद्यादिकं रात्रौ तथा कृष्णकथाः शुभाः कारयेद्देवदेवस्य पारणे पारणे गते
 जनार्दनं सलक्ष्मीकमर्चयेत् त्रयमस्त स श्रीक श्रीधरं तद्वृत्तं तीर्थभूतिकं शवं एवं स पूज्य विधिवत् सपत्नीकं जनार्दनं
 नाशो तीष्ठा विद्योगार्त्तिं पुमान्योपि दद्यात्पिवा यावंति जन्मान्य सुखनाशो तीष्ठ वियोगतां देवस्य च प्रभाविन मरणे प्रा-
 तुते स्मृतः कुले संतः स्फूर्तिधने भोगान्भुक्तेयथेप्सितान् ॥ इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं फाल्गुन्यां लक्ष्मीनारायण-
 व्रतं - अथास्यां फाल्गुनपुर्णिमायां होलिकापूजनं नारदयि फाल्गुने पूर्णिमायां तु होलिकापूजनं स्मृतं - संचय-
 सर्वकष्टानां पालानां च कारयेत् तत्राग्निविधिवद्बहुत्वारक्षोर्ध्वमंत्रविस्तरैः ब्रह्मकृताभयत्रस्तैः कृता त्वं होलिवालिः शो-
 श्रतस्त्वां पूजयिष्यामि भूतिप्रदायिनी इति मंत्रेण संदीप्य काष्ठादिक्षेपेण स्ततः - परिक्रम्योत्सवः कात्यायनी

तवादिबन्ति स्वर्नैः होलिका राक्षसीचैष्यग्रहलादं भयदायिनी अतस्ताप्रदं हत्वेवकाष्टायैर्गतिमंगलैः संवत्सर
 स्पेदाहोयं कामदोहोर्मतो गतः इति जानीहि विप्रद्रल्लोके स्थितिरनेकधा भविष्योत्तरेपि अयं पंचदशी शुक्ला
 फाल्गुने संयनराधिप जल्पत्वं शंकितालोका नृत्यंतु चह संतु च दारुजानि च खड्गानि गृहीत्वा समरोत्सुकाः योद्वा
 रद्वर्मेयं तु शिशवं संप्रहर्षिताः संचयं शुष्ककाष्ठानां पलानां च कारयेत् तवाग्निं विधिवद् हुत्वा रक्षोघ्नं द्विविस्तरैः
 ततः किल किलोशब्दैस्तालोशब्दैर्मनोरमैः तमाग्निं वि परिक्रम्य गायंतु चह संतु च जल्पतु स्वेच्छया लोकानिः शंकाय
 स्य यन्मनः भगवद्बुविधैः शब्दैः कीर्तयेद्देशभाषया विस्तारं यथा गायं श्रुतस्य नाम सहस्रत्रक सर्वदुष्टापहो होमः
 सर्वरोगोपशान्तिं कृत् क्रियते स्याद्विजैः पार्थ तेन सा होलिका मता अस्यां निशागमे पार्थ संरक्षया शिशवांगृहे
 गोमये नीपलिते च संचतुक्के गृहाण आकारयेच्छिगून् प्राप्तान् बहुव्यग्रं करान् न रान्ते काष्ठखड्गै रसंस्पृश्य गीतैर्हो
 स्यं करैः शिशून् भक्षय च तेषां दातव्यं गुडपक्वान्नमेव च होलिका पूजने मंत्रः प्रागुक्तः होलिका प्रदीपनं प्रदीपकार्थं तथा
 च पृथ्वी चंद्रोदये दुर्वासं सो वचनं निशागमे तु संपूज्या होलिका सर्वतो मुखैरिति तच्च भद्रायां सत्यां न कार्थं तथा
 च भद्रायां दीपिता होली रात्रे भग्नं करोति वै नगरस्य न चेष्टा स्यात्तस्मात्तां परिवर्जयेदिति पुराणसमुच्चयवचनात् तथा
 च भद्रायां हितुं कर्तव्ये श्रावणी फाल्गुनी तथा श्रावणी नृपतिर्हति ग्रामदहति फाल्गुनी दिनाद्धात्परतोपि स्यात्फाल्गु
 नी पूर्णिमा यदि रात्रौ भद्रावसाने तु होलिका दीपिका तदेति यदा तु पूर्वदिने चतुर्दशी प्रदीपयन्त्यापि नी परदिने च क्ष
 यं शांस्तान्यान्हे प्रागेव समाप्यते तदा पूर्वदिने संपूर्ण रात्रौ भद्रसत्वात् तत्रैव तन्निषेधात् परे ह निप्रतिपद्ये कुर्व्या
 त् सांध्यमात्रं यवास्याद्धितीयदिनसेयदा प्रतिपद्वर्द्धमाना तु तदा सा होलिका स्मृतेति निर्णयाम्भते भविष्यवच
 नात् मंदनरत्ने तु एव्यं तु बन्हो वा न्हि परित्यजेदिति भविष्योक्तं बन्हो होलिकायां बन्हिं प्रतिपद्वर्जयेदित्यर्थः

तदेतद्भिन्नविपर्ययमिति तत्रैवोक्त अन्येतत्स्यामभद्रामुखल्यकोति प्रदोषव्यापिनीनस्याद्यदापूर्वदिनेतदा । भद्रा
मुखवर्जयित्वाहोलिकायाः प्रदीपनमितिनारदवचनात् निशागमेप्रपूज्येहंहोलिकासर्वदावुधेः तद्विवापूज्य
द्वापूजितादुःखदाभवेदितिदोदासीयवचनात् यामत्रयोर्द्वयुक्ताचेत्प्रतिपनुभवेतिषिः - भद्रामुखपरित्यज्य
कार्याहोलोमनीपिभिरिति विद्याविनोदभिधानाच्च भद्रामुखविहायपूर्वदिनएवकार्येत्याहुः नाड्यस्तुपं
चपदमितिरत्नमालायाः अन्येच्च । राकायायामपूर्वार्द्धचतुर्दश्याभवेद्यदि होलाभद्रावसानेतुनिशतिपिप्रदोष
येदितिभविष्योत्तरवचनात् यदातुपूर्वदिनेभद्रारहितः कालोनलभ्येत तदाउत्तरदिनेचसूर्य्यास्ताःपूर्वमेवपूर्ण
मासमाप्नोततदाभद्रापुच्छैकार्थं पृथिव्यांयानकार्याणिशुभानित्वशुभानितु तानिसर्वाणिसिद्ध्यतिविष्टिपुच्छेनसंरा
पेदितिलल्लवचनात् विष्टिपुच्छेन्युत्तिवे इष्वर्कनखनारीभ्योभद्रापुच्छघटीत्रयं क्रमेणधवलवक्षव्युत्क्रमेणसिति
तरइति । इषुर्द्व्युत्तराकर्कः ७ नख २० अस्मिन्नेवपलेयदोतरापूर्णमासीसादयामत्रयपरिमिता । अधिकायाप्रति
पदोत्तरदिनेवृद्धिर्गामिनी । तदापौर्णमास्युत्तरत्रप्रतिपत्तदोषएवकर्तव्यम् ननुपूर्वरात्रौ विष्टिपुच्छइतिभविष्योत्तर
पूर्वोदाहृतवचनम् । एवंसतिआउत्तरदिनेपिकृत्स्नप्रदोषेतदेकदेशेवावर्तते सासुतरामुरा पूर्वोक्तं । पूर्वविद्धा
ग्राह्यत्वमुत्तरत्रप्रदोषारूपशेषवृद्धभावेक्ष्येय ननुयदापूर्यरात्रिः सर्वाभद्राव्याप्त उत्तरदिनेप्रदोषश्रपूर्णमासीश
पयुक्तोपिचंद्रग्रहणक्रांतिग्रस्तोदयोवा तदा सर्वेभवेवर्णानांसूतंकराहुर्दशनइति शुचित्वाभिधानाचक्रकथं होलि
कादीपनस्यादितिचेत् । उच्यते स्मात्वाकर्षाणिकुर्वीतश्रुतमन्नचवर्जयेदिति स्नातोत्तरनित्यनीमितिकृत्याधिका
रात् काम्यानिनु ग्रहणात्पूर्वग्रहणोत्तरं नभवंत्येव तथाचज्योतिर्ग्रये त्रयोदश्यादितोवर्ज्यदिनानानवकं
वुधैः मांगल्येऽसमस्तेषुग्रहेष्वंध्रसूर्ययोः । द्वादश्यादितृतीयातोर्विध्वंस्येयस्मृतः । एकादश्यादिकः सोरेच

तुर्थतः प्रकीर्तितः! खंडग्रहतयोः प्रोक्तोऽभ्यंत्रादिनत्रयमिति! अस्यापवादस्तत्रैव नित्यनैमित्तिकेन जप्ये होमय
ज्ञक्रियामुच्यते! उपाकर्मणि चोत्सर्गेऽग्रहवेधेन विधत्त इति होलिकानिर्णयः अथास्याहंजाविधानं ओमधहो
लिकापूर्णमायां मम सपरिवारस्य अस्यादिभयनिवृत्तिपूर्वकानायासेनाकांक्षित सर्वमनोसिद्धिसकलानिवृत्तिनैमित्तिक
कचंडांडां हुं हौं लिकादीनां सापत्न्यानां प्रीतिसहितस्वस्तानरक्षार्थं होलिकापूजनं करिष्ये इति संकल्प्य तत्राग्निवि
धिवत्प्रतिष्ठाप्य ततोऽग्निसंक्षेपं विधिना चंदनादिभिः संपूज्य होमं कुर्यात् तत्र रक्षोघ्नमंत्रैः सधृतलाजाहुतीनां
मष्टौ तैरशतं जहुयात् रक्षोघ्नमंत्राश्च ओं रक्षोहणे वो वल गहनैवैष्णवीभिर्मदमहंतं वलगमुत्किरामि प्रियं ममिन्द्रो यम
मांत्यो निचखनेदमहंतं वलगमुत्किरामि स्वाहा ॥ १ ॥ यन्मे सवंधुर्यमसवंधुर्न च खनेदमहंतं वलगमुत्किरामि य
न्मे सजातो निचखानोऽहं वलगमुत्किरामि स्वाहा ॥ २ ॥ स्वराडसि सपत्नराडस्ममभिमातिहाजनराडसि रक्षोहा सवैरा
डसि मित्रहं स्वाहा ॥ ३ ॥ रक्षोहणे वो वल गहनो वनयामिवैष्णवान् स्वाहा ४ रक्षोहणे वो वल गहनो वस्तृणानि
वैष्णवान् ५ रक्षोहणे वो वल गहना उपदधामिवैष्णवान् स्वाहा ६ रक्षोहणे वो वल गहनो वनयामिवैष्णवी वैष्ण
वमसैर्वैष्णवं स्वरथां ७ यानः शस्त्रैः सोऽत्र रुरुधूर्तः प्रण्डमस्य स्वरक्षाणो ब्रह्मणस्पते त्र्यष्ट्रक्षः प्रतिष्ठा
स्वाहा ८ अरतयोनिं तृप्तं रक्षोनेष्टुता अरतय उर्वतरिक्षमन्त्रेभि ९ रक्षोहा विष्वचर्षणीरभियोगिन्मयो
हते १० द्रोणे संधस्थर्मा स दत्तस्वाहा ११ ६ एभिर्मंत्रैश्च शूरालाजा होमः अथवाष्टोत्तरशतीः प्रथममन्त्रेण स्
वैरेव वा शतमष्टोत्तरपूर्वमष्टाविंशतिरेव वा ततो विधिवदग्निं संपूज्य प्रार्थनाः असुपाभयं संत्रस्तं कृतात्वा होस्मि
चालकः अतो मां पाहिभीतिभ्यां मां ते वाप्यस्य मालनः १ आयुर्देहि यशो देहि शिशूनां कुरु रक्षणं शत्रूणां च क्षयं धे
हि होलिकैर्कृतं जितं सदा इति पूजितं प्रार्थनामंत्रः ततोऽग्नित्रिपरिक्रम्य जल्पंतु बहसंतु च जल्पंतु स्वेच्छय चैव यस्य

स्वयं च येन नः ॥ होलिके च नमस्तुभ्यं दुर्गातेजोविमर्दिनि ॥ सर्वोपद्रवशां त्यर्था गृहाणा ध्यानमोस्तुते ॥ इत्यर्थं दुर्गा
 उन्निप्रार्थयेत् ॥ येन मया शीतं भित्तेन निपिदा चरणकृतं ॥ तत्सर्वं क्षम्यतां वेद्वेयतः ॥ सर्वसहो भवान् ॥ अनेन मत्कुतेनामि
 पूजितेन अस्मिन्नेन्द्रोर्द्धं दुर्गाहोलिकादयः ॥ सर्वाः प्रीता भवन्तु ॥ तत्राच विधियुक्तेन होमेन भगवान्सर्वोपद्रवमक्षयकोवलिः
 प्रीयतां ॥ ततो दक्षिणा संकल्पं कृत्वा ॥ तिलकधारणविधाय हुतशेषधानादिसर्वैः प्राशसीयं ॥ तस्मात्प्राज्ञैर्गन्तव्यं क्रीडाहा
 स्यात् ॥ पादिकं रुचि विधेयं ॥ अथास्मत्कृतस्त्रुडोलिकापूजादिकर्मणो न्यूनानातिरिक्तदोषपरिहारार्थं मिदं दक्षिणाद्रुम्
 ययानामगोत्राय दानं महमुत्सृजे ॥ ततो विभूतिधारणमंत्रः वदितस्मिन्नेन्द्रेण ब्रह्मणः शंकरेण च ॥ अतस्त्वं पादिसंदि
 विभूतिभूतिदामवं इति होलिकापूजा ॥ एवं होलिकापूजनविधाय ॥ दोलांगतंगोविन्दं निरीक्ष्य पुमान् ॥ सर्वदोषप्रविमुक्तो
 भवतीत्याचारः ॥ ततो दोलांगतं दृष्ट्वा गोविन्दं पुरुषोत्तमं ॥ फाल्गुन्यां संयतो भूत्वा गोविन्दस्य पुरं ब्रजे विविति ॥ कृत्वा चाव
 र्यकर्मणि सत्पथ्यमितुदेवंता ॥ वंदयेद्दोलिकाभूतं सर्वदोषोपशान्तये ॥ अथ होलिकाकथा ॥ भविष्योत्तरे ॥ सुप्रिष्टिर
 उवाच ॥ किमर्थं फाल्गुनस्य तिर्थाणामास्यां जनार्दन ॥ उत्सवो जायते लोके देशश्चास्मै तथापुरे ॥ को ह्यस्यां पुण्यते देवो न्य
 र्मकं ब्रतादिकं ॥ किमस्यां पुण्यते कृष्ण एतद्विस्तरतो वद ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आसीत्कृतयुगे पार्थरघुर्नृपः ॥ अ
 रः सर्वगुणोपेतः प्रियवादी बहुश्रुतः ॥ ससर्वाद्युथिर्वाजित्वा व्रशो कृत्यनराधिपान् ॥ न दुर्भिक्षं न त्रव्याधिनां कालमरण
 तथा ॥ नाधर्मं च रते लोके स्तस्मिन्नाज्यं प्रशासति ॥ पौराः सर्वे समागत्य त्राहित्राहि त्रिचातुवन् ॥ अस्माकं च गृहे राजन्
 दुर्बान् भित्तिराक्षसां ॥ दिवा रात्रौ समागत्य वालां स्प्रिड्यते वलात् ॥ रक्षायां धूपदीपैश्च भेष्यैर्वर्जितराधिपः ॥ मंत्रज्ञैर्मा
 जनाद्यैः स्सान्निध्यं तु नैवं शक्यते ॥ पौराणां तद्वच्च ॥ श्रुत्वा रघुर्विस्मयमागतः ॥ विधमा विष्टद्वयो वसिष्ठं त्राक्यमयमवतीत
 रघुरुवाच ॥ दुर्बान्तिराक्षसैर्कथं प्रभावाद्भिलोचनम् ॥ क्रथमेवाग्निं हतव्यामयादुष्टांतकारिणी ॥ रक्षाणां त्र्योच्यते राजाष्ट

धिवीपालनात्पतिः । अरक्ष्यमाणः पृथिवीराजाभवतिकिल्बिषी । वसिष्ठ उवाच । शृणुराजन्परंगुह्यनाख्यातंकस्य
 चिन्मया । दुर्दानामेति विरूपांतराक्षसीमालिनः सुता । तपसाराधयामास नहादेवंप्रदं । प्रतिस्तामाहभ-
 गवान्वरवरयमुव्रते । यत्तेभिलपितंतत्प्रदास्येत्वा विचारतः । दुंडा प्राह महदेवं यादितुष्टुः स्वयं मम । तदा वध्यासु-
 रादीनामनुजानामहेश्वरः । मां कुरुष्व त्रिलोकेश शस्त्रघातैस्तथैव च शीतोष्ण वातवर्षासु दिवारात्रौ गृहांतरे । अभयं स
 र्वदा मे स्थास्व त्रसादं त्सुरेश्वर । एवमस्त्विति प्रोक्ता तां पुनः प्रोवाच शूलभृत् । उन्मत्तेभ्यः शिशुभ्यश्च भयं ते संभाष्य
 ति क्रुन्सुधौ महाभोगे मां व्यथा हृदये कृथाः । एवं दत्त्वा वरं तस्याः प्रेक्षं त्या भगवान्भवः स्वप्ने लब्धो यथा ह्यर्थस्तथैवांत-
 रधीयत । एवं लब्ध्वां वरं तस्माद्राक्षसी कामचारिणी । नित्यं पीडयते वालान्सरमृत्युहरभाषितं । अडाडयानि गृह्णा-
 तिसिद्धमन्नकुटुंबिनां । गृहेषु तेन सालोके अडाडेत्यभिधीयते । एवं ते सर्वमाख्यातं दुंडाया श्ररितं मया । सांप्रतं कथ-
 यिष्यामि यै नोपायेन हन्यते । इयं पंचदशी शुक्ला फाल्गुनस्य नराधिप । शतकालांतं संप्राप्तौ प्रातर्मधुमविष्यति । अ-
 भयं सर्वलोकां दीयतां पुरुषोत्तमः । यथा ह्यशक्तितालोकारमंति च हंसति च । दारुजानि तु खड्गानि गृहीत्वा समरो-
 त्सुकाः । युध्यंतु बंधुभिः सार्द्धं शिशवः संप्रहर्षिताः । नानारंगमयैर्वस्त्रैर्वैदनागुरुमिश्रितैः । अंवीरंच गुलालं च मुखैः
 तां वलमक्षतं । वशोर्धजलयंत्रं चर्मयंत्रं करैर्धृतं । गालिदानं तथा हास्यं ललनार्त्तं स्फुटं । वेपं संन्यासिनां काष्ठं
 नटानां योगिनां ध्रुवं । वेश्यानां योगिनीनां च मोहिनीनां च कारयेत् । तत्राग्निविधिवद्बहुत्वारक्षोर्ध्वमैत्रविस्तरैः । ततः
 किल किलो शब्देर्भृदं गैश्च विशेषतः । तमग्निविः परिक्रम्य गायंतु च संतु च । जल्पंतु स्वेच्छया सर्वे निशं काद्यस्यः
 जन्मनः । तेन शब्देन सांपापाहोमेन च निराकृता । अट्टघातौर्द्विभानां राक्षसीक्षये मप्यति । श्रीकृष्ण उवाच । तस्य
 तद्वचनं श्रुत्वा स नृपः पांडु नंदन । सर्वं च कारं विधिवद्बहुकं तेन धीमता । गता साराक्षसीनां शतेनोद्ये एण च कर्मणा । ततः

प्रभृतिलोकास्मिन्सादुताविमुखाभवत् सर्वदुष्टाप्रहोहोमः सर्वरोगप्रशातिदः कियतेस्याद्विजेः पार्थनेनसाहो
 लिकीमता शिशिरस्यातिमाहोषापोषणमासीद्युधिष्ठिर सदास्यात्फाल्गुनस्यतिपरमानंददायिनी अरुप्रानि
 शायमेपार्थसंरध्याः शिशवोगृहे गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केगृहांगणे आकारयेत्तशिशुप्राप्तान्त्वदुग्धव्यत्रक
 रात्रान् कृत्वासकाष्ठखड्गेभ्यस्तृथगीतपरान्शिशून् तथाचतेपादातन्यगुण्डपकाभेवच एवंदुडादिसंजा
 तसर्वदोषप्रशाम्यति बालानारक्षणकार्थ्यतास्मिन्प्रशिशोनिशागमे युधिष्ठिरउवाच प्रभातिकजनैः कार्थ्य-
 सदसुखमभिप्सुभिः अदशेसाधवेमासिप्रतिपद्वास्करोदये श्रीकृष्णउवाच कृत्वावावस्यकर्मसंतप्येपि
 तदेवताः चदयेदालिकापालसर्वदुष्टोपशान्तये भदितेचचितेरम्येउपलिप्तेगृहांगणे चतुष्कारयेच्छेष्टवर्णके
 आक्षतैः शुभैः तन्मयेस्थापयेत्पिठं शुक्लवर्णं वरच्छदं अत्रपूर्णकलशंस्थापयेत्पचपल्लवैः साक्षतसहिरण्य
 चसितचंदनचर्चित आसनेचोपविष्टस्यब्रह्मघोषेणभारत अर्चयेच्चंदनेर्नारीअव्यगाशुभलक्षणा पद्मरांगोत्तरप
 दाश्चछाशुकविकम्पणा वल्लभाय्यशिशोस्तदधिदूर्वाक्षतान्वितं चर्वापयित्वाश्रीखण्डमापुरारोग्यवृद्धये
 वल्लभाय्यमितिपादादारभ्यमूर्धानंचंदनेनचर्चयेत् तद्वंदनंवर्द्धापयित्वाकींचिदवशेष्यतु पश्चाच्चप्राशयेद्विद्वान्
 चतुष्टयसचंदनं मनोभवस्यसापूजाऋषिभिः संप्रदांशिता तत्पितंविवसतादौ चतुष्टयसचंदनं प्राशनम
 त्रश्च दूतमग्न्युवसंतस्यमाकंदकसुमंतव सचंदनं पिबाम्ययसर्वकामसमृद्धये अनंतरं द्विजद्राणां सतमाग-
 धवादिना दद्याद्दानं यथा शक्त्या कामो मे प्रीयतामिति ततोभोजनं वेलायां शृतपाकेन तेन हि प्राशयेत्स्वयं पत्र-
 ततोभुजीतकामतः एवम्य कुरुते पार्थ शालोकं फाल्गुणोत्सव अनायोसेन सिध्येति तस्य सर्वमनोरथाः अधमं श्वेव
 पापानि योतिनाशनसंशयः पत्रपात्रसमापुक्ताः सुखिनो नित्यमानवाः पुण्यापवित्रासापूजा सर्वविभ्रविनाशिनी

एपातेकथितापार्थफाल्गुनीपूजितातिथिः वृतेतुषारसमयेपिचंपद्वश्यां प्रातर्वसंतसमयेसमुपस्थितं च प्राश्ये
 नुवृत्तकुसुमसहचंदनेनसत्याहप्राथम्यपुरुषःससखीसदास्यात् ॥ इतिभाविष्योत्तरफाल्गुनीपाणमातेवसतमहात्मनः
 अथप्रसंगात्सकलपाणिमासिनासाधारणव्रतान्युच्यते अथायुव्रतहमाद्रोगारुडं चतुदश्याशुचिःस्नात्वादतथाव
 नपूर्वकं चरितब्रह्मचर्यकृत्यतवाक्कायमानसः पाणिमास्यातथाकृत्वादेवपूजासमारभतत्यादि पाणिमास्याम
 पिस्तात्वादेवाचनादिकृत्वापोपितश्च रात्राचंद्रादये अध्ययनकृत्वा ब्राह्मणसंपूज्यहविष्यान्नादत्त्वास्वयतदेव
 भुजितइतिगारुडाकमायुव्रतं अथदेवाव्रतं पयाव्रतपचदइयामन्वातिगोयुगप्रदः लक्ष्मालोकमवाप्नोतिदेवी
 व्रतमुदाहृतं इतिपद्मपुराणेदेवाव्रतं उपोषतेचतुदश्यापाणिमास्यानाराधिपः पंचगव्यपिवपश्चाद्दिविष्याशी
 तयाभवेत् शक्रव्रतमिदंकृत्वाभासपापात्प्रमुच्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनभासिमसिमाचरेत् संवत्सरात्राप्य
 सुरद्रूप्यस्ततोऽप्यराजामसिचिरमनुष्यः मानुष्यमासाद्यसुरद्रूप्यराजाभवेद्वाह्विजपुगोवा
 लंकुचव्रतं अथेतासाद्वाशमासोपपाणिमसिनाप्रत्येकस्थानावशेषेणपुण्यतमत्वमृगगण्येण महामाघाप्रया
 नेतु १ नमिषफाल्गुनीतथा २ शालग्रामेमहाचक्रिकृतोऽस्यः पुण्यहेतुका ३ गगद्दारेतुवशाखी ४ ज्येष्ठी
 चपुरुषोत्तम ५ आपाढविकनखल ६ केदारआवणोत्था ७ वंदर्याचप्राष्टपदी ८ कुब्जान्त्रेतुमहाश्विनी ९
 पुष्करकाल्तकी १० कन्याकुब्जमागेशिरातथा ११ अयोध्यायामहापोषकृतोऽस्यस्तमहाफलाइति ॥
 महामागदिविकार्यामापस्यात्समहाफलात् शालग्रामादिव्यातिरक्तस्थानज्वापमहाचक्र्यादिकमनतफलभवति
 तदहोगण्यः आसयाकृत्येतश्राद्धपञ्चदानयथावधि उपवासादिकथ्यद्यतदनतफलस्मृतमिति मासनेक्षत्रयुक्ता
 स्तुमहात्रिआदिकामताः एतासालक्षणगार्ग्यण्युक्ता माससंलग्नहाक्रभ्यः कर्तव्याः संपादयन्तः

योगसातिथिर्महतीस्मृतिति शंकरगीतायामपि एकराशिगतौवालेयदागुरुनिशाकरो सापौर्णमासीमहतीसि-
 न्वापहरस्मृता तथाच पौर्णमासीपुसर्वासुमासार्क्षसाहितासुच दनानामिहदानानांफलं दशगुणं भवेदिति
 अथास्यांफाल्गुनपौर्णमास्यांलिङ्गपुराणदानमुक्तं मत्स्यपुराणे तत्राग्निर्लिङ्गमध्यस्थः प्राह देवीमहेश्वरः धर्मार्थका
 ममोक्षार्थमाग्नेयमधिकृत्यच कृतं तल्लिङ्गमित्युक्तं पुराणब्रह्मणास्वयं तदेकादशसाहस्रं फाल्गुन्यायः त्रयच्छति
 तिलधेनुसमापुक्तं सयातिशिवसाम्यतां इति लिङ्गपुराणदानं ॥ स्वस्ति श्रीरणविरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी
 र्नानाशास्त्रविचारसारसर्वस्तिहृदंसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृद्द्रघुपतेः पादांबुजार्चरतो जीयात्पुत्रकलत्रमित्र-
 साहितः संपालयन्क्ष्मांचिरम् १ रणवीरसिंहभूषणकारिते कृत्यसागरे अभूत्फाल्गुनकृत्यानां रम्योरत्नसमुच्चयः २
 ॥ इति श्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलतिलक श्रीरणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे फाल्गुनमासकृत्यरत्न
 समुच्चयः ॥ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४ ६४

॥ श्रीघुनाथमुद्रायनालये ॥
लालाशिन्यामल्लाधिकारेफाल्गुणमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४२ ज्येष्ठ प्र. २६

मलमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

अथ मलमासमुख्यप्रकीर्णव्रतानि भविष्योत्तरे श्रीरुवाच

देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक कथयस्व प्रसादेन लोकानां हितं काम्यया मुनीश्वरावदतीह कृष्णद्वैपायनादयः
 अदुर्तनैव लभ्येत दत्तं च वीर्यं पतिष्ठति यथावद्व्यागृह्यस्य पतिवशविनाशिनी तथा दानं विहीनस्य जन्मसर्वान्निर्र्थकं
 मलिम्लुचे तु संप्राप्ते क्रियाः कुर्याः कथं प्रभो श्रीभगवानुवाच क्षौरं मौजीविवाहादि व्रतं काम्योपवासकं मलिम्लुचे स
 दात्याप्यगृहस्थनविशेषतः श्रीरुवाच अधिमासं च संप्राप्तोर्ककार्थं ब्रूहि मे प्रभो कस्योद्देशेन दातव्यं वद किंच प्र
 दयेत् शृणु देवि महाभागे सर्वलोकरुहेतवे स्वयं दातां स्वयं भोक्तृयो ददाति हि जातये नान्यो दातानभोक्ता च
 ब्रह्मलोके परत्र च ये च मासाः सप्तक्रांतास्तेषां स्वामी रविः स्मृतः असक्रांतास्तु ये मासास्तेषां स्वामी जनार्दनः
 असक्रांतिसंप्राप्ते मासि दुश्य व्रतं चरेत् अधिमासस्याधिपत्यं ब्रूह वै पुरुषोत्तमः स्नानं दानं जपो होमः स्वाध्यायः
 पितृ तर्पणं दानं चार्चनमथान्यच्च ये च कुर्वन्ति मानवाः अक्षयं तद्भवेत्सर्वं भोद्देशेन यत्कृतं मलमासो गतः शून्यो
 यद्देवि विप्रमादतः दारिद्र्यपुत्रशोकं च पातकं च विगाहंत मर्त्यलोके भवेज्जन्मेतेषां देवि भवेत्सदा यदा म
 लिम्लुचे मासः प्राप्यते मानवैः प्रिये महोत्सवस्तदा कार्यं आत्मनो हितमिच्छता कृष्णपक्षे चतुर्दश्यं निवम्या
 वासुरेश्वरि अष्टम्यां वाप्यकर्तव्यं व्रतं शोकविनाशनं यथा लब्धोपहारेण मासे चास्मिन्मलिम्लुचे पुण्ये हि प्रातरुत्था

यकृत्वापिवाहिकाक्रियां गृह्णीयान्नियमपश्चाद्वासुदेवहृदिस्मरन् उपवासस्येनकंस्यएकभक्तस्यभामिनि एकस्यनि
श्रयंकृत्वातुविप्रान्निमत्रयेत् सपत्नीकान्सदाचारांस्सुवचाञ्छुभवेपकान् श्रुताध्ययनेसंपन्नाकुलीनानजानि
संभवान् ततोमयात्रसमयलक्ष्मायुक्तजनार्दनम् स्थापयदब्रूणकुभेवेदमंत्रैर्द्विजैर्चमैः पूरयेत्परयाभक्त्यागोत्रिभिः
सोपतामहं सापितामहब्रह्मणाभ्यानमत्रसोहितं गंधतोयेनसंस्थाप्यपचीभृतपुतेनच चंदनेनतुंगधेनपुष्टेयै
ननावधेप्रिय मिष्टान्नैश्चवेनैवेधधादिभि तद्रितः आच्छादनंतुल्यैश्चपीतवस्त्रैर्विशेषतः ऽर्घठाभृदंगनिर्घोषैः
शश्वभरांसमन्वितः आरातकव्रीकृत्वाकर्परागुरुचंदनैः अलभयेनैर्केनापिफलस्यनंत्यहेतवे ताद्यपा
त्रस्थितेस्तस्यैश्वर्यनाशतपुष्पकैः अर्घ्येदद्यात्सपत्नीकः प्रहृष्टेनांतरात्मना मंत्रेणानेनदेवेशिब्राह्मणैः सहमांसम
रन् नारगनारिकेलैश्चफलनानाविधैः शुभैः पचरत्नसमायुक्तैर्जनैर्निकृत्यभूतले आरोस्यभालेहस्ताभ्यांश्र
द्धाभक्तिसमन्वितः अर्घ्यदानमत्रापथा देवदेवमहाभागप्रलयेत्पतिकारकं कृष्णसर्वेशभूतेशजगदानंदका
रक गृहाणाध्यानिमदेवकृपाकृत्वाममोपरि प्रार्थनामंत्रः स्वयंभुवेनमस्तुभ्यं ब्रह्मणेभिततेजसे नमोस्तुते
श्रियानंददयांकुरुममोपरि एवंस्राध्यगोविंदपूजयेद्ब्राह्मणैः सह सपत्नीकाब्रह्मचोन्मत्तांतान्लक्ष्मीनारायणौस्मि
रन् पूजयित्वाविधनेनसपत्नीकंस्मरन्विभुं स्मर्तव्योद्विजरूपेणपत्नीश्रियमनुस्मरन् परिधाप्ययथाशक्त्या
वस्त्रालंकारकुंकुमैः द्राक्षाच्चैश्चकापितैश्चपनसैः कदलीफलैः नारिकेलैश्चनारंगैः कुष्माण्डादिभैः त्रिये घृतप
क्कालगोधूमैः शुभैः सौहालिकवटैः सक्षरघृतपूरश्चफाणितैः खडमादितैः वृताकैर्कटीशकैः शृंगवरैः समूलकैः अ
न्यैश्चविविधैः शकैरस्यपाकैः पृथक्पृथक् भक्ष्यभोज्यैश्चलेह्यादिसंढकानि विशेषतः गोरसानिविचित्राणिवा
सितानिघृतादिभिः अथान्यान्यपिदेयानिदानानिनिविधानिर्चं वित्तशाठ्यनकर्तव्यमात्मनः श्रेयमिच्छता

यथावसरसंप्राप्तमुपविश्यमृदुव्रतम् । इदंत्वादुद्भोज्यमवदर्थप्रकल्पितं । याच्यंतीरोचितयश्चयन्मयापाचितं ।
 प्रभा धन्योस्म्यनुग्रहातोस्मिक्तसार्थचर्मदिरः । विसर्जयेत्ततोविप्रान्दत्वात्तुलुदक्षिणाः । पत्राणिपुंमखडानि ।
 चणचखादरशुभं । चतुर्भिर्मलितदेवितुलुममवल्लभं । एलाखगकंपूर्जतिं फलतजत्वचः । मृगनाभिः ।
 मराचानिसरगांसनखास्तथा । योदंतीतिद्विजांशेभ्यः । सभवेत्सुभगेत्तरः । सुभगेचशुभाचारोऽङ्गभिः ।
 भवनेशुभं । पुत्रसौभाग्यसयुक्तात्तुलुजायतेबला । पुत्रैस्तुकेशवःप्रातःपूरीशःसर्हावयाः । चूर्णेनशुल्क्या ।
 ह्यमलःखदिरप्राचमन्मयः । चतुर्भिर्विभ्वरूपोसौयःपुण्णातिजगतत्रयः । परितोऽव्यसपत्नीकाहस्तेदद्याच्चदक्षि ।
 पांआसीमात्मनब्रज्यभुजितवधुभिःसह । असंक्रातव्रतेनारीयोकराजिगंतत्रये । दारिद्र्यपुत्रशोकवैधव्येनैभविक्क ।
 चित् । नराप्यविद्योदिविद्यदिकुयन्मिल्लुच । मल्लुचप्राप्यनपूजितोयैःश्रीनाथिदेवःपरयैवभक्त्याऽकथं ।
 भवेत्तुसुखवसंपुत्राःसुहृत्सर्वकवच्चभाया । इतिभविष्योत्तरेमलमासव्रतकथाः । ॥ । अन्यदपिकथनंकंदेवपुराणे ।
 आइश्वरउवाच । शृणुष्वदेविमाहात्म्यंमलमासस्यपर्वति । येचमासोःसंस्क्रातास्तेपांस्वामिरविस्तथाः । असं ।
 क्रातास्तुयेमासास्तपास्वामीजनादनः । तमुद्दिश्यचयत्किंचित्सर्वलपवायदिवाचहुः । अक्षयतद्ववेत्कर्मज- ।
 त्मानमपुतधुवमल्लुचतुसप्राप्तो नकुर्यात्स्वशक्तिः । दानवाथव्रतंवापि विप्रभोजनमेवच । मल्लुचतुदहेपुसया ।
 तिनिरयनरः । एकभक्तेनकैतनंथवायाचितनच । उपवासेनकुर्वतिमलमासप्रयत्नतः । दानवाथव्रतेषापीयेत्यशक्ति ।
 नविद्यते । शरीरपापेनकृतेव्यतीथिसेवनं । शुश्रूषाद्विजमुख्यानांसर्वव्रतफलभेत् । सर्वव्यापीयर्थविष्णुःस- ।
 वभक्तक्रियापरः । मल्लुचेतथादानलोकद्वयसुखावहः । आदित्युवाच । भाग्यहीनस्तुयमत्याःपापवाहचरतितेऽविवे ।
 क्रानास्तवेयपाकिकार्येवमल्लुचे । निर्धनाश्चदराचाराःपरभाग्योपजीविनः । आइश्वरउवाच । दानेव्रते तथाभुक्ते ।

आयासकायशापणं सवस्यनास्ति सामर्थ्यं कृतव्याविप्रसवनं साधूनां सेवनं देविसर्वतीर्थफलप्रदं कृष्णेनेल-
 भ्यततीर्थसद्यावसाधुसेवनात् साधूनां दर्शनं चैव कार्त्तनं श्रवणं तथा मलमांससदादेविकर्त्तव्यं श्रेयं इच्छता पुण्यव्य-
 धनसंप्राप्ताः सपदाविधिगृहं ताभिः पुनः प्रकर्त्तव्यः सर्वैः पुण्यकर्मणां अभ्यायेन यथादेवियः प्राप्ताधनसं-
 क्षयः यथाकमक्षयात्वेह प्राप्यते पुण्यसचयः तस्मात्पणिसंप्राप्ते द्रव्यपात्रेषु कल्पयेत् यथावीजांकुरन्यायौ
 विद्वद्भिधमतत्परः विचार्यनिश्चयः प्राप्ता धर्मादर्थो न संशयः धर्मावीजं फलवार्थो फलं वीजसुरक्षितं कर्त्तुं
 व्यतस्य यत्ननं प्रगृहार्थं भवेव चो जांकुरं ततो भक्षेद्यो न दद्याद्द्वन्द्वेन लक्ष्मीनारायणं पूज्य भोजयेच्च द्विजो
 समानं सकृच्चान्ययोनी पुंभ्युद्यादयादिजसुखं इति देवीपुराणे मलमांसं त्रतम् ॥ अथ मलमांसत्रतवि-
 धानम् ॥ हेमाद्रौ पादौ देवशशकरदेवसेवेवनमंस्कृतं पडानोमहातैजाः प्रणम्य पर्य्यष्टच्छति संक-
 दडवाच देवदेव महादेव सर्वधर्मप्रवर्तकं त्रतानि बहुपुण्यानि श्रुतानि त्वत्प्रसादतः न तृप्तिमाधिगच्छामि धर्मतत्त्वसुरश्वे
 र त्रतान्तरमहापुण्यकथयस्व महाप्रभो श्रीईश्वर उवाच शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि त्रतपापहरं शुभं यस्यानुष्ठानमात्रे
 एतच्छाभवति भास्करः दुः खहरति यत्स्त्रिप्रदद्यात्सौख्यमुत्तमं स्कंद उवाच किं त्रतकस्यैव दानं कस्य देवस्य पृ-
 जने केन चादौ पुराचीणितस्सर्वकथस्त्वनः श्रीईश्वर उवाच मलमांसत्रतं स्कंद सर्वपापहरं नृणां सांख्यमन्नदानं तु
 तुष्टये भास्करस्य च यस्यानुष्ठानमात्रेण पुत्रदौहित्रवान्नरः धनधान्यसमायुक्तः सर्वपापैः प्रमुच्यते श्रीसीतुरा
 महाराजानहयः पृथिवीतले धर्मप्रियस्तपोनिष्ठो देवपूजनतत्परः प्रजानां पालको नित्यमतिथीनां वर्षपूजकः ज
 तृशक्रपदसौ यत्राक्षणात्ररवाहने योक्तुं कामारये देवा ह गस्थं मुनिपुंगव युक्ताः समारुहेऽस्मि यत्तदानीं मिद्रमर्थया मो
 हितं ननु तेनैव युक्ता ब्राह्मविदांवरः सपसेपतिभूतेन ताडितं श्रमं निस्तदा कुडनमुनिना तेन शापितः कुंभयोनिना

संपूर्णभवेतिहेपापनहासर्पस्तदाभवत् राजाशातस्तदास्कंदसर्पत्वमतिदारुण महारण्येमहाप्राज्ञसर्वसंतोषवर्जितः
 देहभावेनतेनापिकृतास्तुपापराशयः एकदालुमहारण्येकृणैहपायनोमुनि आजगाममहाभागस्तस्यभा
 ग्येनचोदितः तयोस्तुसंगतमभूदरण्यतरुसंकुलतद्दर्शनात्ससस्मारपूर्वजन्मविवेक्षितं ततश्चविबुहलीभूत प्र
 णम्यशिरसामूर्तिं प्रणम्यदडवत्सर्पदवचनमब्रवीत् दयातवमहीष्टेपापिण्डक्षमप्रभो मादृशानंतुपापानां
 त्वमेवशरणसदा अस्मादुःखात्त्रमुंचेहंकृपांकुरुमयिप्रभो इतिश्रुत्वावचस्तस्यसमुनि करुणान्वितः उवाचवच
 नंसर्पशृणुष्वन्नसोऽनिसत् पूर्वकर्मविपाकेनत्वयादु खमुपार्जितं सर्पडवाच तातकेनविमुंचेहमनंतदु खसागरात् मु
 क्तिर्धेवेद्विशोऽस्माकंस्येदकर्मणः फल व्यासउवाच पूर्वजन्मनिराजेद्रमलमासेसमागते नार्चिताभास्करोवि
 ष्णुर्विधिनातकृतव्रतं तत्कर्मपरिपाकेनबुद्धिस्तेविप्रयोजनेशिविकायांसमभवच्छक्रमायासहायतः तस्मात्सर्वप्र
 मलेननृपलं व्रतमाचर यस्यानुष्ठानमात्रेणस्वपदंप्राप्त्यसेध्रुव केततावद्विधानेनकर्तव्यव्रतमीदृश किंदयंहि व्रतेचे
 हतत्सर्वकथयस्वतनः व्यासउवाच विष्णुरूपंसहस्रांशुमलमासेप्रपूजयेत् पूजितेचसहस्रांशौविष्णुर्भवतिपूजितः
 मलमासस्तुमासानांमलिनः पापसम्भवः तस्यपापविशुद्ध्यर्थमलमासत्रंतचरेत् दिनैर्दिनेप्रदेयानिविविधानानि
 भक्तिर्दुःखदक्षिणावृतपक्रानिकांस्त्रपात्रमयानिच मंत्रः विष्णुरूपीसहस्रांशुः सर्वपापप्रणशानः अपूपान्नप्रदा
 नेनममयापव्यपोहतु अधिमासेतुसप्राप्ते गुडसार्पपुतानिच दद्यादनेनमंत्रेण त्रयस्त्रिंशदपूपकान् त्रय
 स्त्रिंशदपूजानि दातव्यानिदिनैर्दिने साज्यानिगुडमिश्राणि अधिमासेनपूज्यमा यावतितत्राच्छिद्राणि अपू
 पसूयानिपार्थिव तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते चद्रांशुनिर्मलापूपाः शालितंडुलमिश्रिताः आहारः सर्व
 देवानांतेप्रकुर्वन्तिमंगल सहिरण्याऽव्यूताभ्यक्रांस्त्रयस्त्रिंशदपूपकान् अधिमासेतुसंपूज्यत्रयस्त्रिंशदपूज्याऽद्वि

श्रयापूषदानेन पृथ्वीदानफलं लभेत् मासाधिकेतुसप्राप्तयेवावत्संस्थानपूपकान् तावद्वर्षमवाप्नोति विष्णुलोकांसनातनं
 त्रयास्त्रिशदपूपैवाकांस्थपात्रे निधाय च सघृतसहिरण्यं च ब्राह्मणाय निवेदयेत् नारायणजं गङ्गीजं भास्करप्रतिरूपक
 व्रतेनानेन पुत्रांश्च संपदं चाभिवर्धयति इति प्रार्थना अत्राशक्तविषये विशेषः अधिमासे यदाराजनद्वादशी वा य
 पूर्णिमा व्यतीपाते दिने वापि दद्यात्तं स्वशक्तिः सा ज्यपात्रा न्हिसगुडां स्त्रियास्त्रिशदपूपकान् कांस्थपात्रे वि
 तिः क्षिप्य सहिरण्यान्सवस्त्रकान् उपानच्छत्रसयुक्तान्विप्राय विनिवेदयेत् इदं च सर्वाधिमासत्रताशक्तपरं
 तत्र मंत्रमयस्य हस्ते गदाचक्रं गरुडो यस्य बाहनं शंखः करतले यस्य समे विष्णुः प्रसीदतु ॥ १ ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणानि
 मेघघटिकादिना यो वंचयति भूतात्मा तस्मै कालात्मने नमः ॥ २ ॥ कुरु क्षेत्रं त्रयं देशः कालः सर्वद्विजो हरिः पृथ्वी
 सममिदं दानं गृहाण पुरुषोत्तम ॥ ३ ॥ नलानां च विदुषुर्बुधार्थपापप्रशमनाय च पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थं तव दद्यात्स्या
 मिभास्कर ॥ ४ ॥ मन्त्रेणानेनैव दद्यात्तत्रार्थस्त्रिशदपूपकान् श्रद्धादानात्परं दानं मलमासेन विद्यते गृहे तस्य
 स्थिरालक्ष्मीर्यो दद्यात्सूर्यसन्निधौ दारिद्र्यं न भवेत्तस्य रोगशोकविवर्जितः व्याधिभ्यो मुच्यते रोगी मूको वाचस्प
 तिर्भवेत् एवमु विधिना राजन्मलमासव्रतं चरेत् पुत्रपौत्रैः समा युक्तो मोदते पालयन्महीं ईश्वर उवाच इत्युक्त्वां समु
 निःस्कंदं तत्रैवांतरधीयत नहुषो मानसं सर्वव्रतमेतच्च कारह व्रतस्यास्य प्रभावेन सद्यो मानुपतांगतः पुनर्व्रतं च का
 रेदमु निवर्त्योदितं यथा विमानवरमारुह्य जगाम देवस्य मंदिरं तस्मात्स्कंदनरैः कार्यं व्रतमेतदनुत्तमं व्रतेन तोषितो दे
 वो भास्करो भक्तवत्सलः ददाति विष्णुलक्ष्मीं पुत्रपौत्रादिसंपदः इति पाद्मोक्तमलमासव्रतं अथाधिभासे जपना
 यमंत्रो ब्रह्मांडपुराणे पुरुषोत्तमोपाख्यानं मन्त्रराजमिदं विप्रशृणु मे वच्मि दुर्लभं सुराणामपि पृच्छरुलामुच्यते ब्रह्म
 हत्यया वर्गाद्योनकुलारूढः शक्तिविदु विभूषितः हेतः कृष्णो नमश्चातेन कुलीवरदासनः सर्वदेवैश्च शोर्विदुषु तो ग

रुडगामिने वेन्दिप्रियांतोमंत्रोयंकोटिटुष्कतनाशकत् सतारःषोडशणोयमनुब्रह्मांडीपकः लक्षमेकजपेदेनंम
 सेस्मिन्ममदुर्लभे सितामधुतिलाघैश्चजहुयान्निर्जनने देवतामुखैश्चश्रा वित्यर्थः तर्पणब्रह्मभोज्यचमार्जनानादिद्वि
 शाशतःनारदोक्तपिरत्रास्तिछंदोनुष्टुप्प्रकारितम् देवकीनदनःकृष्णोदेवोबीजंशिवोदितः नमःशक्तिःसर्व
 सिद्धयेचिनियोगःप्रकीर्तितः पड्दीर्घभाजाकामेनपङ्गेपुन्यसेत्सुधीः जपन्नविरतंमंत्रमनसाभवमोचनचतु
 र्बीजंभेद्वारोहानायासेनसर्वदा 'छांछीछूँछौँछः' इतिपङ्गन्यासः सदाध्यायन्निमंरूपंश्यामवर्णितुर्भुज-शं
 खचक्रगदापद्महस्तंभुवनभूषणंत्रोयथा 'छौँछौँछौँछौँछः' इंगरुडगामिनेस्वाहा इमंमंत्रंलक्षजपेत्
 सितामधुतिलाज्यैःपालाशार्ककपित्थादिसमिद्भट्टंशांशहोमंकुर्यात् तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनादीनांदिशांश
 कल्पनाकार्य्या अथव्रतविधिःमंलमासस्यशुक्लप्रतिपदि अथवाकृष्णपक्षेत्रभूर्यात् अथवाकृष्णपक्षे,
 चतुर्दश्यात्रयोदश्यां अष्टम्यांनवम्यांवाऽन्यतमतिथौकार्यं तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनःदारिद्र्यपापदुःखनाशपू
 र्त्तिकसत्पुत्रप्राप्तिं अतुलसौभाग्यभोगासिद्धिद्वारासवितृरूपजनार्दनं प्रीत्यर्थमलमासव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य-
 आचार्यैर्वृत्वा 'मध्याह्नेसर्वतोभद्रस्यकलशोपरिहंमलक्ष्मीयुतजनार्दनं' पुरुषसूक्तमंत्रैः ५० पोडशोप
 चारपूजां सामान्यपद्धतिक्रमेणकुर्यात् तत्रपुष्पपूजांतेविशेषपूजां 'मत्स्यादिनाममंत्रैःकुर्यात् ओमत्स्याय-
 नमः सहस्रशीर्णोनमः देवायनमः सहस्राक्षपादायनमःहरयेनमः लक्ष्मीकांतायनमः मुनीश्वरायनमः स्वयं-
 भुवेनमः अमिततेजसेनमः ब्रह्मप्रियायनमः देवायनमः ब्रह्मगोप्रेनमः ततोऽर्क्षोनाममंत्रैःपूजयेत् लक्ष्म्यै
 नमः कमलायैनमः श्रियैनमः पद्मवासायैनमः हरिचल्लभायैनमः क्षीराब्धितनयायैनमः इतिगंधाक्षतफलैः
 संपूज्य ततोऽधुपदीपम् नैवेद्यांतं संपूज्य अर्घ्यं दद्यात् तत्रमंत्रः 'पुराणपुरुषेशानसर्वशोकानिर्कुंतन - श्रधिमत्तास

ब्रवेत्प्रीत्यागृहाणाध्याश्रियासह पुराणपुरुपेशानजगद्धातःसनातनः सपत्नीकोददाम्यर्घ्यसृष्टिस्त्रित्यंतकारिणे-
 देवदेवमहाभागप्रलयोत्पत्तिकारक गृहाणार्घ्यमिमदेवदयांकृत्वाममोपरि इतिविशेषपूजा ततःसपत्नीक
 ब्राह्मणवस्त्रादिनासंपुज्य त्रयस्त्रिंशद्वपूपांस्त्रयपात्रैर्निधायसघृतं सहिरण्णवायनं ब्राह्मणायातिवेदयेत्
 तत्रमंत्रः... मल्लाम्नासस्तुमासानामलिनःपापसंभवः तस्यपापविशुद्ध्यर्थमपूपांश्चदाम्यहं ॥ १ ॥ विष्णुरू-
 पीसहस्रांशुःसर्वपापप्रणाशन अपूपान्नप्रदानेनममपापंव्यपोहतु ॥ २ ॥ अधिमोसितुसप्राप्तेत्रयस्त्रिंशद्वपूपाः
 चद्रंशुर्निर्मलापूपा शालितंडुलामिश्रिताः ॥ ३ ॥ आहार सर्वदेवानांतेमकुर्वंतुमंगलं अधिमोसितुसप्राप्तेत्रयस्त्रिंशद्वपूपाः
 शतुदेवताः ॥ ४ ॥ उद्दिश्यापूपादानेनपृथ्वीदानफललभेत् ॥ ५ ॥ नारायणजगद्बीजभास्करप्रतिरूपक ब्रतेना
 नेनपुत्रांश्चसपदंचाभिवर्धय ॥ ६ ॥ अत्राशक्तस्य वेशपः अधिमोसेयदाराजनद्वादशीवापिपुष्पेणामाव्यतीपातद्वि-
 नवापिद्वयाब्दानंहिभक्तित साज्ययावचसगुडत्रयस्त्रिंशद्वपूपांस्त्रयपात्रैर्विविचि क्षिप्यहिरण्येनसमन्वितान्
 उष्ट्रानच्छद्वसपुष्पान्चिप्रायविनिवेदयेत् तत्रमंत्र यस्यहस्तेगदाचक्रगरुडोयस्यबाहनः शखःकरतलेयस्यसमेवि-
 ण्णुः प्रसीदतु कलाकाष्ठादिरूपेणनिमेषघटिकादिना योवंचयतिभूतानितस्मैकालाःमनेनमः कुरुक्षेमयोदेशः
 कालासर्वद्विजोपरि पृथ्वीसममिमानं गृहाणपुरुषोत्तम मलानांचविशुद्ध्यर्थंपापप्रशमनायच पुत्रपौत्रादिष्ट
 द्रुमैर्धृतुवदास्यामिभास्कर अत्रत्रयस्त्रिंशदेवता श्रुयुक्ताः अष्टौवसव ८ एकादशरुद्राः ११ द्वादशादित्याः १२
 प्रजापतिर्विषट्कारश्च ततोऽग्नप्रतिष्ठाप्यश्रन्वाद्ध्यात् अत्रप्रधानम् इदंविष्णुःआकृष्णेन १० षोडशाक्षरोमं
 त्रं... एतान्सितामधुतिलघृतपायसैर्हुत्वा ततस्त्रयस्त्रिंशदेवतानाममंत्रोहोमंकुर्यात् आपायनम् अश्वरायनम्
 सोसायनम् ध्रुवायनम् अनिलायनम्... प्रत्युषायनम्ः प्रभासायनम्ः ८ इतिवसवः-वीरभद्रायनम्ः

शभवेनमः॥ गिरिशायनमः॥ अजेकपदेनमः॥ अहिर्वृन्ध्यायनमः॥ पिनाकिनेनमः॥ भुवनाधीशायनमः॥ कपा
 लिनेनमः॥ विशांपतयेनमः॥ व्याणवेनमः॥ भर्गायनमः॥ ११ इत्येकादशरुद्राः॥ इद्रायनमः॥ विष्णवेनमः॥ भर्गायनमः॥ त्वष्ट्रेनमः॥
 वरुणायनमः॥ अशायनमः॥ अर्यस्त्रेनमः॥ रवेयनमः॥ पूणेनमः॥ मित्रायनमः॥ यमायनमः॥ पर्जन्यायनमः॥
 इति द्वादशादित्याः॥ १२ प्रजापतयेनमः॥ वपटकारायनमः॥ इति त्रयस्त्रिंशतिदेवताः॥ ३३ अपूपदानेन गंधादिभिः पू
 जनीयाः॥ सधृतं सहिरयं च ब्राह्मणाय ददाम्यहं॥ अपूपस्य प्रदानेन विष्णुर्भूमी प्रीयतामिति एवं होमं समाप्प्य॥ छत्रोपा
 नं हर्मणा छादने युताः॥ शय्यापीठं गां च आचार्यः यदत्वा॥ अन्यान्यपि यथाशक्ति दानान् दद्यात्॥ इति सोद्यापनं
 मर्ममसं व्रतम्॥ अथ मर्ममसंतिथि विशेषकृत्याभावचित्तियसमान्यकृत्यमुच्यते॥ तत्रादौ शुक्लकृष्णभेदेन तिथिध्या
 ना निहर्माद्रौ॥ तिथयो ह्यधुनोच्यन्ते प्रतिपदं द्विभुजारुणा॥ भर्गो शक्तिपात्रासासितं पक्षादिनामताः॥ बह्विदेवत्वादि
 यमपवाहनाः॥ शुभः प्रः धूसरः कृष्णपक्षाद्याभासं संस्थाचतुर्मुखाः॥ अक्षसूत्रं स्रुवं सूक्तं वा ब्रधरो चेतुर्भुज इति॥ कः प्रः इ
 यमप्यग्निदेवत्वा अक्षसूत्रादिवरा॥ १ अथ द्वितीयाध्यानम्॥ द्वितीयां मां संगां शुभ्रां पात्रपुस्तकधारिणीं॥ द्वितीया
 कुम्दाभासां वृषस्यासाक्षकुडिकेति॥ इयं ब्रह्मदेवत्वाहं सवाहनादिरूपा॥ २ अधतृतीयाध्यानं॥ तृतीयां वृषगाग्रीरी
 शूलपात्रधरां॥ सितां॥ तृतीयां ताक्षगानीलां॥ शर्वपात्रधरां॥ द्विदोः द्विभुजा॥ इयं गौरी देवत्वा॥ ३ अथ चतु
 र्थाध्यानं॥ नीलोत्पलदलश्यामा चतुर्थी मूपकास्थिता॥ परशुविध्वती पात्रपातवत्त्वादि संयुताः॥ शुचिः॥ चतुर्थी वकुला
 भासामहि पर्या चतुर्भुजा॥ धत्ते क्षमालिकांदह चतुर्थीया चंदष्टिणी॥ अस्यां गणपतिदेवत्वां मूर्षकवाहनादि मत्वं
 कृष्णं च॥ अथ पंचमीध्यानम्॥ ग्राहस्या चंद्रगोरास्या पंचमीसाक्षकुडिकेति॥ शुभः पंकजं रक्षा प्रवालाभाषणामस्तकं भू
 पणा॥ कः पः॥ इयं नगदेवत्वा॥ ४ अथ षष्ठीध्यानं॥ मयूरगारुणपंष्टी पात्रकंकुटधारिणी॥ शुभः पंकुष्णपक्षे त्र्यक्षामयूर

गारक्तशक्तिकुटुधारिणी 'एकास्याद्विभुजापेष्ठारक्तवस्त्रभूषणा नलिकुंतलकठासाजटासोन्धुभूषणा इयस्कंद
 स्वामिदेवत्या ६ अथसप्तमोध्यनि ताद्यवणासाज्यपात्रासप्तमहयगामता 'शुः सः नीलकुंतलकठासाजटाखं
 डेदुभूषणा इमस्थासप्तमोरीद्विभुजावज्रपात्रिणी कृः सः इयसूयदेवत्या अयाष्टमीध्यानं घटापात्रधरागो
 स्थगोक्षरधवलामृशुः अत्रेताचाष्टमीरक्तकृष्णग्रीवासितांशुका अक्षखंडगंतथाखेटपात्रधनेचतुर्भुजैतिकः अः
 इयशिवदेवत्या ८ अथनवमीध्यानम् नवमीसिंहगाशुआपाशपात्रपरशुभा शुः नः अक्षखंडतथाखेटपा
 त्रधनेचतुर्भुजा सर्पगानवमीनीलादष्टिणीपात्रतार्जनी कृः नः इयदुर्गादेवत्या ९ अथदशमीध्यानं सिंहास
 नस्थिताशुभ्रादशमीपीतकुडला ज्ञानमुद्राभयचयेयपीतवस्त्राब्जमालिनी शुः दः कृष्णवर्णलुलयास्यादशमदिंड
 पात्रिणी इयधर्मराजदेवत्या १० अथैकदशीध्यानम् एकादशीवृषस्थातुनीलशुभ्रात्रिशूलिनी ताच्यवर्णार
 था रूढपात्रखेटासिपंकजा शुः एः एकादशीमृगाजस्थातुलकंत्तरिकायुता सिंहननारुणगलातुदिनीलासि
 नीपेरति कृष्णः एः इयरुद्रदेवत्या ११ अथद्वादशीध्यानम् द्वादशीगरुडारूढामेघवर्णाब्जपात्रिणी आरंचक्र
 शुः द्वाः द्वादशीशुभ्रवस्त्रयनीलकुंतलभूषिता कृः द्वाः इयहरिदेवत्या १२ अथत्रयोदशीध्यानम् चापवाणधरा
 गारमियूरस्यात्रयोदशी अशोकलिकोवाणचापपात्रात्रयादशी शुः त्रः मेवकांजासनाश्यामाहरिद्वस्त्रामडाल
 सा गदापात्रधरागौरीनिधिस्थाचक्रयादशी कृः त्रः इयशिवकामदेवत्या १३ अथचतुर्दशीध्यानम् उक्षस्था
 पाटलाभासाफलपात्रसुगमृता नलिकेठद्रुपाभलोचनयचतुर्दशी शुः चः द्विभुजातुरंगारूढाकृष्णवर्णाचतुर्द
 शा खड्गमल्लधरानीलकुडलाशुभ्रभूषणा कृः चः इयशिवदेवत्या १४ अथपौर्णमासीध्यानम् शशिगापुणि
 माशुभ्रामौक्तिकभरणान्विता सुधापूणापंडाधारवामदक्षिणबाहुका इयचंद्रदेवत्या १५ अथामावास्याध्यानं

तद्वभ्रधरा नीलकुतला शुक्लभूषणी ॥ अर्मावास्या विधातव्या द्विदोभिरकतप्रभा दर्भासनस्थिता च यंदर्भापिंडधरा कृ
 शति ॥ इयपितु देवस्य ॥ ३ ॥ इति प्रतिपदादि संमस्तध्यानानि ॥ सकलतिथिब्रतपुंथं संभवयोज्यानि ॥ अथाधिम
 सा तंगतशुक्लैर्कादशी ब्रतकथा ॥ भविष्योत्तरे ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भगवंन श्रोतुमिच्छामि ब्रतानां मुत्तमं ब्रतम् ॥ शुक्लप
 क्षाधिके मासे पुरुषोत्तमपूजनम् ॥ पुरुषोत्तममासस्य कथा ब्रूहि जनार्दन ॥ कोविधिः ॥ किं फलं तस्याः ॥ को देवस्तत्र पूज्यते
 अधिमसे तु संप्राप्ते शुक्लाहोकादशी ब्रतम् ॥ कस्य दानस्य किं पुण्यं किं कर्तव्यं नृभिः ॥ प्रभो ॥ कथं स्नानं च किं पुण्यं किं दानं क
 स्य पूजनं ॥ किं च भोज्यं भोज्यं वा मासे त्रिपुरारामे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कथयिष्यामि राजेंद्र तत्र त्वस्त्रहस्य कारणात् ॥ आधि
 मासे शुक्लपक्षे कार्मादं शीर्षवत् ॥ तस्या ब्रतस्य करणात् कमलासंभूतं वा भवेत् ॥ ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय स्मृत्वा च पुरुषो
 त्तमम् ॥ स्नात्वा च विविधैर्नयनैर्मांस्कारयेद्भृती ॥ गृहे त्वेकगुणं जप्यं नद्यां तु द्विगुणं स्मृतं ॥ गवांगोष्ठे दशगुणं मंत्रयागा
 रं दशाधिकं ॥ पुण्यक्षेत्रेषु तथैषु देवानां चैव सन्निधौ सहस्रशतं कोटी च फलस्याद्द्विजसंनिधौ ॥ पक्षे पक्षे महाराज येन रा
 विष्णुपूजकाः ॥ तेषां पापहरं पुण्यं ब्रतमेकादशी स्मृतं ॥ दशम्यामेकं च एकादश्यामुपोषणं ॥ द्वादश्यां पारणं कृत्वा
 मुक्तिं भार्गवं वैभरः ॥ श्रद्धावांस्कुले तं यस्तु मलमासे तु कामदा ॥ वाञ्छितं लभते मोक्षं नान्यत्र कार्यं विचारणा ॥ पुरु
 षोत्तमो धिके मासि पूजनीयः ॥ प्रयत्नतः ॥ पौडशैरुपचारैश्च पूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ कांस्यं मांसं समसूत्रं चणकं कोद्रवा
 न्मधुं शाकं चैव परां च पुनर्भोजनं मधुनैवैषणवो ब्रतकर्त्ता च दशम्यां दशवर्जयेत् ॥ द्यूतं क्रीडां तथा निदां तालूदं तथा वनं
 परांपादं पशून्पाहंसांस्तस्यं तथा रातं ॥ व्यायामं च प्रवासं च पुनर्भोजनं मधुनैवैषणं पिष्टं परान्नं च द्वादश्यां शयनं दिवा ॥ अ
 ननं विविधैर्नान्कामदायेन वैकृता ॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा पूजितं ॥ पुरुषोत्तमम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तम् ॥ सयाति
 परमां गतिं ॥ पठनीच्छ्रवणाद्वापि गोसहस्रफलं भवेत् ॥ इति श्रीभविष्योत्तरे अधिकं मासे शुक्ला कामदेकादशी ब्रतं कथा

अथाधिमांसस्य कृष्णपक्षे कमले कादशी व्रतम् शुधिष्ठिर उवाच ॥ श्रुता निवहु धर्माणि व्रतानि च जगत्प्रभो ॥ एकादशी व्रतं
 किंचिन्न श्रुतवैजनादित ॥ परत्वे कादशी ब्राह्मणमलमासेऽसितामयां कृत्वा मर्मांशुयात्परमं पदम् ॥ श्री
 कृष्ण उवाच ॥ शुक्लावाय दिवा कृष्णान्त्याज्यं कादशी विधेः ॥ कर्त्तव्या सा प्रयत्नमलमासेऽपि मोक्षदा ॥ एकादशी कलौ
 राजन्भवधविमोचिनी ॥ कामदां सर्वलोकानां भुक्तिमुक्तिविधायिनी ॥ रवि वारे च मांगल्ये संक्रांतौ चतथैव च ॥ एका
 दशी संज्ञा पोष्या पुत्रपौत्रविवाहनी ॥ मोक्षदं धनदं राज्ञि त्यमेकादशी व्रतं ॥ यथोक्तविधिना कृत्वा नराः स्युर्विष्णुमृतयः
 जीवन्मुक्तानं राजन जायेते नात्र संशयः ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ जीवन्मुक्ताः ॥ कथं कृष्ण ॥ विष्णुरूपाः ॥ कथं हरे
 प्रपूरूपाश्च कथं ते परं कौतूहलं मे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एकादशी प्रकुर्वीत स्वशक्त्या येनरोत्तमाः ॥ संहस्त्रशतको
 टीनीयज्ञानां फलभागिनः ॥ श्रवत्यामभवं कश्चित् ॥ शिवथर्माद्विजोत्तमः ॥ तस्य पुत्राश्च पंचाशत्कनिष्ठः ॥ पापमु
 त्तिमान् ॥ पित्रार्थं वांधवैः सर्वैः परित्यक्तः स्वबंधुभिः ॥ वनं गतस्तदोदवाचैर्यशजेततः स्वयं ॥ क्षुत्क्षामः पूर्वेषु पुण्येन त्रिवि
 ष्या त्त्तानमाचरेत् ॥ ऋषीणामश्रमास्तत्र विचारक्षुधादितः ॥ हरि मित्रमुनेस्तदवाश्रमं सददर्शहं ॥ उपोषिता च
 कमलां पूजितः ॥ पुरुषोत्तमः कथां श्रुत्वा श्रुतिमुक्तिविधायिनी ॥ व्रतं कृतं च तैः सांध्यस्थित्वा शून्यालयेतदा ॥ नि
 शीथेऽसमनुप्राप्ते कमलास्वयमागता ॥ वरं गृह्णाण भविष्य कामदायाः ॥ प्रभावेतः ॥ विप्र उवाच ॥ कात्वं कस्यासि रंभोरुप्र
 सन्नाचकं थमम् ॥ इन्द्रस्य शंकरस्यापि चंद्रस्यै प्रभांतया ॥ गांधर्वाकिन्नरीवापित्वं समीनां स्तिभूतले ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ प्र
 सन्नाहं स्वयं जातं कुठारिहं मागता ॥ प्रपिता हरिणा शीघ्रं कमला व्रतं करणं ॥ पुरुषोत्तमं मांसस्य शुक्लपक्षे तु या
 स्मृता ॥ तस्या व्रतं त्वया चीरणं प्रयागे मुनि सान्निधौ ॥ व्रतस्यास्य प्रभावेण वंशगाहनं संशयः ॥ तव वंशे भविष्यति हरि
 वांसि रसवकाः ॥ हरिपूजार्तामर्त्याः पुराणं श्रवणरताः ॥ इति ब्रह्मवैवर्तपुराणे श्रीकृष्णार्जविरचिते शुक्रेण

॥ विप्रउवाच ॥ प्रसन्नायदिभेदेविप्रव्रतविस्तारतोवद यत्कथासुप्रवर्तितसज्जनापठिताजनाः ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥
 श्रोन्दृणांपरमश्वाध्यपवित्राणामनुत्तमं दुस्वप्ननाशनं पुण्यं ग्रहपापहरं शुभं योनरः श्रद्धया युक्तो श्लोकं श्लोकार्धं
 मेव च पाठेन श्रवणेनैव कुलकोटिं समुद्धरेत् मार्गशीर्षे हि मासानां पक्षिणं गरुडो यथा नदीनां च यथा गंगाति
 थिष्वेकादशी तथा श्रद्धापिनिर्जराः सर्वभारते जन्मलिप्सवः समर्चयन्ति विबुधानां रायणपरायणाः हरिनाम
 पराः पंचपूजाभक्तिपरायणाः ते कृतार्थाः कलियुगे सत्यं सत्यं वदाम्यहं शुक्लावाय दिवा कृष्णाय दत्वा त्वेकादशी भवेत्
 गृहस्थानां नुपूर्वाया यतीनां मृगारासदा एकादशी द्वादशी च रात्रि शेषत्रयोदशी तत्र क्रतुशतं पुण्यं त्रयोदश्यां तु पा
 रणे अचस्थित्वानिराहाराः सर्वभोगविजितः श्वेताभक्ष्यं पुंडरीकाक्षशरणं भेभवाच्युत व्रतं कृत्वा प्रयत्नेन माध
 वाय निवेदयेत् गीतायैः पुराणैश्च स्तुतिभिर्जागरं चरेत् पंचासृतेन संस्तुप्य हरिं पापैः प्रमुच्यते ततः प्रातः समु
 त्थाय स्नात्वा विष्णुं समर्चयेत् अज्ञानतिमरांधस्य व्रतेन निने केशव प्रसादसुमुखो भूत्वा ज्ञानद्वष्टिप्रदो भव एवं विज्ञा
 प्य देवेशं देवदेवं चक्रिण ब्राह्मणान् भोजयेद्भक्त्या दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणां कृत्वा पच महायज्ञान् भोक्तव्यं वंधुभिः सह
 एवं प्रयतः कुर्यात्पुण्यमेकादशी व्रतं सयाति विष्णुं भवनपुनरावृत्तिदुर्लभं इत्युक्त्वा कमला तस्मै वरं दत्वा दिव
 युयौः धनधान्यसमायुक्तो विप्रोऽसौ भवत्तदा एवं कुरुते राजन् कमलैकादशी व्रतं श्रुत्वा पठित्वा मर्त्या हि वि
 ष्णुसायुज्यमाप्नुयात् इति ब्रह्मांडपुराणे अधिकमासे कमलैकादशी व्रतकथा ॥ नारदाया
 दिसकलपुराणसदभोक्तैकादशी कल्पो विधीयते तत्रादौ विष्णुभवनद्वारे ध्वजारोपणव्रतम् ॥ नारदीये ॥
 सनक उवाच ॥ अन्यद्व्रतप्रवक्ष्यामि ध्वजारोपणमुत्तमं सर्वपापहरपुण्यं विष्णुप्रीणनकारणं च कुर्याद्वि
 ष्णुभवेन ध्वजारोपणमुत्तमं ॥ संपूज्यते विरंच्यादौः किमन्यैवं बहुभाषितैः हेमभारसहस्रं तु यो ददाति कुटुंबिने

तत्फलं तत्पमात्रं स्यात् ध्वजारोपणं कर्मणः ॥ अथ वा तुलसीसे
 वः शृङ्गास्त्राणि प्रपूजनं ॥ अहो पूर्वमहो पूर्वमहो पूर्वमिदं द्विज सर्वपापहरं कर्मध्वजारोपणं साक्षितं यानिकाऽप्यो
 गि सर्वाणि ध्वजारोपणं कर्मणि ॥ तानि सर्वाणि वक्ष्यामि शृणुष्व गदतो मम ॥ कान्तिकस्य सितेपक्षे दशस्यांसां सयतो
 नरैः ॥ तानि कुर्वीत प्रयत्नेन दन्तधावनपूर्वकं एकादश्यां ब्रह्मचारी स्वयं नारायणं स्मरन् धौतां वरधरः शुद्धो
 विप्रनारायणाय नमः ॥ तैः प्रातः समुत्थाय स्नात्वा त्र्यम्बकं यथाविधि नित्यकर्माणि निर्वर्त्य पश्चाद्दिण्डिणुसमवेद्य
 चतुर्भिर्ब्राह्मणैः कृत्वा कृत्वा च स्तिवाचनं नादीश्राब्दं प्रकुर्वीत ध्वजारोपणं कर्मणि ध्वजस्तंभो च गायत्र्या त्रोक्षयेद्ब्रह्म
 संयुतोऽस्यैव नैते यंच हि मां श्रुतं तत्पठयेत् धातारं च विधातारं पूजयेद् ध्वजदंडके हरिद्राक्षतगंधाद्यैः शुक्लपुष्पै-
 र्विशेषतः ॥ ततो गौचर्ममात्रं तु स्थंडिलं चोपलियैव ॥ आधायार्द्रं स्वर्गह्योक्तं माज्यभागार्द्रं क्रमात् जुहुयात्पा-
 यं संचैव साज्यं पमं शोभं शतं प्रथमं पौरुषं सूक्तं विष्णोर्नुक्तं मित्रावर्ती ततश्चर्वेनेतेयायस्वाहेत्यष्टाहुतीस्तथा सोमो-
 धेनुमुदुत्यं च जुहुयाच्च ततो द्विज सौरमंत्रान् जनपेगत्रशांति सूक्तानि शक्तितः रात्रौ जागरणं कुर्यादुपकंठं हरेः शुचि-
 ततः प्रातः समुत्थाय नित्यकर्म समाप्य च गंधपुष्पादिभिर्देवमर्चयेत् पूर्ववत्क्रमात् ततो मंगलवाचं च श्रुत्वा पाठे सु-
 शोभनैः ॥ नृत्यैश्च स्तोत्रपाठैश्च गीतवाचनैश्च देवध्वजं पादपेद्धारदेशे वा शिखरे वा मुदान्वितः सुस्थिरं स्थापयेद् द्विप्र-
 ध्वजं सुस्तंभं संयुतं गंधपुष्पाक्षतैर्देवगंधादीर्मनोहरैः ॥ भक्ष्यभोज्यादिसंयुक्तैर्नैवेद्यैश्च हरियजेत ॥ एवं देवाल-
 ये स्थाप्य शोभनं ध्वजमुत्तमं ॥ प्रदक्षिणमुत्तमं ब्रज्यं स्तोत्रमेतदुदीरयेत् ॥ नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन
 नमस्ते स्तुह्योकि शमहापुरुष पूर्वं ज ॥ येनेदमाखिलं जातं यत्र सर्वं प्रातिष्ठितं लयमेत्यति यत्रैव तं प्रपन्नोऽस्मि केशव
 न जनेति प्रभवं यस्य ब्रह्मादयः सुराः योगिनो यनं पश्यंति तं देवं ब्रह्मरूपिणं यन्मुखाद्वा ह्यजाता यद्वा होरं भवन्नुपा-

वैश्वदेवस्यैः सजातावैः ॥ पश्चांशुद्राश्वजाज्ञेरे ॥ मायासंगममात्रेण ॥ वदंति पुरुषजनाः ॥ स्वभावविमलं शुद्धं
 निर्विकारं निरंजितं ॥ क्षीरादिशायिने देवमनंतमपराजितं ॥ सद्रक्तवत्सलं विष्णुभक्तिगन्धनमास्पृहं ॥ प्रथिव्या
 दीर्घभूतानि तस्मात्त्राण्यर्षिर्द्विषानि च ॥ सूक्ष्मसूक्ष्मानि येनासंस्त्वदे सर्वतो मुख ॥ यद्वा परमं धाम सर्वलोकोत्तमो-
 त्तमं ॥ निर्गुणं परमं सद्धं प्रशतोऽस्मि पुनः ॥ श्रविकारमजं शुद्धं सर्वतो व्यासमीश्वरं ॥ यमामनंतं त्रियोगीशं सर्वका-
 रणकारणं ॥ यो देवः सर्वभूतानां तस्मात्स जगन्मयः ॥ निर्गुणः सच्चिदानंदः स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ जगदितायै दे-
 वः ॥ धि यं ते लीलायां हरे ॥ तान च यंति विबुधाः स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ज्ञानिनां कर्मिणां चैव तथा भाकिमतां नृणां ॥ फले दे-
 वाति विश्वेशः स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ यद् इदं कीर्तयेन्नित्यं स्तोत्राणामुत्तमं ॥ तमं सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं सराच्छति-
 इति स्तुत्वा न मे द्विष्णुं ब्राह्मणं श्रुत्वा पूजयेत् ॥ आचार्यपूजयेत्पश्चाद्वा क्षिणावसत्तादिभिः ॥ ब्राह्मणभोजयेत्पश्चाद्वा
 तस्या विज्ञानुसारतः ॥ पुत्रमित्रकलत्राद्यैः स्वयं च सह वंधुभिः ॥ कुर्वीत पारणवित्तनारायणपरायणः ॥ युस्त्वैतच्छ्र-
 मं कुर्वीत ध्वजारोपणमुरां ॥ तस्य पुण्यफलं वक्ष्ये मृग्युष्वसुसमाहितः ॥ पटो ध्वजस्य विघ्नैर्द्रवावच्चलति वायुना ताव-
 त्ति पापजालानि नश्यंत्येव न संशयः ॥ महापातकमुक्तो वा मुक्तो वा सर्वपातकैः ॥ ध्वजं विष्णुगृहे कृत्वा मुच्यते सर्वपातकै-
 यत्वा हि माति तिष्ठेत् ध्वजो विष्णुगृहे हि ज ॥ तावद्युगसहस्राणि हारं सामीप्य भाग्भवेत् ॥ आरापित ध्वजं दृष्ट्वा यो भि-
 नंदति धार्मिकाः ॥ तेऽपि सर्वविमुच्यन्ते ह्यतिपातकसंचयः ॥ आरापित ध्वजं विष्णुगृहे धुन्वन् परस्वकं कर्तुः सर्वपापं,
 पापानि धुन्वन्ति तमिमां धतः ॥ यस्त्वारोप्य ध्वजं विष्णुगृहे हिनित्यमुपाचरेत् ॥ सद्वयानेन दिवयातिविसुमाति यथा-
 इति नारदीयपुर्वभागे ध्वजारोपणव्रतम् ॥ अथ कथा ॥ नारद उवाच ॥ भगवन् सर्वधर्मज्ञः सर्वशास्त्रार्थपरंग- ॥ सर्वक-
 र्मविरहितः ॥ ध्वजं धारयामि ॥ यस्तु वै सुमतिर्निर्मिध्वजो रोगोपकरो मुने- ॥ त्वयोक्तस्तस्य चरितं विस्तरण-

समादिशः समकडवाचः शृणुष्वेकमनाः पुण्यमितिहासपुरातनं ब्राह्मणाकथितमह्यं सर्वपापप्रणाशनं आ-
सीत्पुण्यकृतयुगसमतिनामभूयतिः सोमवेशाद्भवः श्रीमान्सप्तद्वीपकनायकः धर्मोत्तमसत्यसंपन्नः शुचिर्वैश्वेयति-
थिप्रियः सर्वलक्षणसंपुक्तः सर्वसंपाद्विभूषितः सदाहरिकथासेवीहरिपूजापरायणः हरिभक्तिपराणाचशु-
श्रूयन्निरहंकृतिः पूज्यपूजापरो नित्यं समदर्शगुणान्वितः सर्वभूताहितः शान्तो धर्मज्ञः कीर्तिवर्धनः तस्य भा-
ग्यं महाभागा सर्वलक्षणसंयुता पतिव्रतापतिप्राणानाम्नासत्यवतीमुने तावुर्भोदंपतिनित्यहरिपूजापरायणी
जातिस्मरौ महाभागैः सत्यज्ञौ सत्परायणौ श्रद्धदानरतौ नित्यं जलदानपरायणौ तडागारामवप्रादीनसंख्या
तन्वितेननुः सातु सत्यवती नित्यं शुचिर्विष्णुगृहे सती नृत्यतापरि संतुष्टामनोज्ञां मंजुवादिनी सोपिराजामहाभा-
गोद्वादेशीद्वावशीदिने 'ध्यजमशेषयत्येवमनोज्ञवहुविस्तरं एवं हरिपरं नित्यं राजानंधर्मकोविदं प्रियांसत्य-
वतीं चास्य देवा अपि सदास्तुवन्' त्रिलोके विभ्रतौ ज्ञात्वा दपती धर्मकोविदौ आययौ वहुभिः शिष्यैर्द्रष्टुकामो विभो
डकः तमायां तमुर्निश्चत्वा सतुराजविभांडक प्रत्युद्ययौ सपत्नीकः पूजाभिर्बहुविस्तरं कृतातिथ्यक्रियाशान्तकृ-
तासनपरिग्रहः नीचासनस्थितो भूषः प्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् राजोवाच भगवन्कृतकृत्योस्मि त्वदभ्यागमने न वै
सतामागमनं संतः प्रशंसति सुखावहं यत्र स्थान्महतां प्रेम तत्र स्युः सर्वसंपदः तेजः कीर्तिवर्धनं पुत्रा इति प्राहुर्विपश्चितः
तत्र वृद्धिमुपायाति श्रयां स्युः नुदिनमुने यत्र संतः प्रकुर्वन्ति महतीं करुणां प्रभो योमूर्द्धनि धारयेद्ब्रह्मन्महत्पादजलं रजः
सस्नातः सर्वतीर्थेषु पुण्यान्मानात्र संशयः मम पुत्राश्च दाराश्च संपञ्चयं समापता ममाज्ञापय विप्रैर्द्रुकिप्रि-
यं करं वाणिते विनयावनतं भूपं स निरीक्ष्य नरेश्वरः स्पृष्टशङ्करेण तं प्रीत्या प्रस्युवाचातिहर्षितः विभांडक उवाच ॥

राजन्यदुक्तभवतातत्सर्वैस्त्वत्कुलोचितं विनयावनतः सर्वो बहुश्रेयो भेदिह धर्मश्चार्थश्च कामश्च मोक्षश्च नृप
 सत्तम - विनयाच्छ्रयते मर्त्यैर्दुर्लभं किमहात्मनां प्रीतोऽस्मितवभूपालसन्मार्गपरिवर्त्तनः स्वस्ति ते सततं
 भूयाद्यत्पृच्छामि तदुच्यतां पूजावहुविवाः संति हरितुष्टिविधायिकाः - तासु नित्यं ध्वजारोपेव तैस्ते स्वसेवादायतः
 भार्यापितवसाऽध्योऽनित्यं नृत्यपरायणा किमर्थमेतद्वृत्तान्तं यथावद्वक्तुमर्हसि राजोवाच शृणुष्व भगवन् सर्वय-
 त्पृच्छामि वदामि तत् - आश्चर्य्यभूतलोकानामावयोश्चरितत्विह - अहमास पुरा शूद्रो मामलिनिर्नाम सत्तम - कुमा-
 रैर्निरतो नित्यं सर्वलोकाहितैरतः पिशुनो धर्मविद्वेषी देवद्रव्यापहारकः गोघ्नश्च ब्रह्महर्चरः सर्वप्राणिवधैस्तः
 नित्यं निष्ठुरवक्ता चाप्रोवेश्यापरायणः एवांस्थितः कियत्कालमनाश्रितमहद्वचः सर्वबंधुपरित्यक्तोऽहः खीवनमु-
 पागतः मृगमांसाशनो नित्यं तथापांथविलुपकः एकाकी दुःखबहुलो निदाघार्तः पिपासितः - जीर्णे दंवालये वि-
 ष्णोरपश्यं विजनेवने हंसकारंडवाकीर्णतत्समिपेमहत्सरः - पर्थतवनपुष्पाघादितत्तन्मुनीश्वर अपि वं तत्र पानीयं
 ततोरेविगतश्रमः फलानि जग्ध्याजीर्णानि स्वयं क्षुद्धिनिवारिता तस्मिन् जीर्णालये विष्णोर्निवासं कृतवानहं जीर्णे
 स्फुटितसंधानंतस्य नित्यमकारिप परैस्त्वृणेश्च काष्ठौघैर्यदहं सन्त्यक् प्रकल्पित स्वसुखार्थं तु तद्भूमिं यालिनामुनी-
 श्वर - तत्राहं व्यापवृत्तिस्थो हत्वा बहुविधान्मृगान् आजीवं वर्त्तयन्नि त्यवर्पाणां विंशतिस्थितः - अथेयमागतासा-
 धीर्विभ्यदे शसमुद्भवा निपादकुलजाविप्रनाम्नाख्याता चकोकिला बंधुवर्गपरित्यक्ता दुःखिता जीवविग्रहा - क्षु-
 त्पृथग्मपरिश्रान्ता शोचन्ती स्वकृतं त्वघं देवयोगात्समायाता धर्मता विजनेवने - श्रीषमता पादं तावाह्ये स्वतेचा-
 धिप्रपीडिताः - इमां दुःखार्दितां दृष्ट्वा जातामिव पुलादया दत्तं मया जलं चास्यैव न्यमूलफलानि च - गतश्रमत्वि-
 त्ब्रह्मन्मया पृष्ठाय धृतं - श्रवेदयत्स्व वृत्तान्तं तच्छृणुष्व महामुने अहं कोकिलनीनाम्ना निपादकुलसंभवा - दारुक

स्य संतो वाहं विध्य पर्वतवासिनी । परस्वहारिणी नित्यं सदापैशून्यं नादिनी । पुंश्रुलीत्येव मुक्ता नुवंधुवर्गैः समुज्झिता
 कियं कालं ततः पस्याधृता हं लोका निदिता । 'देवात्सोपिगतो लोकयमस्यात्र विहाय मां' - कांतारो विजनेनैव काश्रमतीदुः
 खपीडिता । 'देवाच्च तस्मिन्निधिप्राप्ता जीविता हं लब्धधाधुना इत्येवं स्वकृतकर्ममह्यं सर्वं निवेदितं' - 'ततो देवा लयेतस्मिन्दं
 पती भ्रावमाश्रितौ' - 'स्थितौ वधाणिदं शच आवां मां स फलाशिनौ एकदामघपानेन प्रमत्तौ निभंरमुने' ॥ तत्र देवाल
 येरात्रौ मादिरामां स भोजनत्रयं वखावस्त्रापरिज्ञानौ नृत्यं चक्रि वमोहितौ प्रारध्व कर्मभोगांतमावां युगपदगताः यम
 दुतास्तं दद्याता पाशहस्ताभयंकराः । नेतुमां वामघवतां सुघोरां यमयातनां ततः प्रसन्नो भगवांन् कर्मणामममानंदं
 देवां वसथं संस्कारसंचितेनाकृतात्मनः । सदूतान् प्रपेयामास स्वभक्तावनतत्परः । तेदूतदेवदेवस्य शंखचक्रगदाधराः
 सहस्रसूयं संकाशाः सर्वे चारुचतुर्भुजाः । किरीटकुण्डलधराहारिणो वनमालिनः । दिशो वितिमिरा विप्र कुर्वतः स्वे
 न तेजसां भयंकराणां शहस्तान्दं छिणो यमोर्केकरान् आवयो ग्रहे प्राप्ता न चूः कृष्णपरायणाः । विष्णुदूता ऊचुः
 भो भो क्रूरदुराचारा विवेकपरिवर्जिताः । मुचध्वमेतौ निष्पापौ दंपती हरि वल्लभौ । विवेकस्त्रिपुलोकपुसंपदामादिका
 रणं । अपापे पापवीर्यं स्तुतं विद्यात्पुरुषाय यमदूता ऊचुः । युष्माभिः सत्यमेवोक्तं किं त्वेतौ पापि सत्तमौ । यमेन
 पापिनो दंडयास्तन्नेष्यामो यमांतिकं । श्रुतिप्रणिहितो धर्मो ह्यधर्मस्तद्विपर्ययः । धर्माधर्मविवेको यंतन्नेष्यामो यमांति
 कं । एतच्छृणुं स्वातुकुपिता विष्णुदूतामहौजसाः । अत्युच्चस्तूयमवरानधर्मममानिनः । विष्णुदूता ऊचुः । 'श्रहो कष्टं-
 धर्मदृशामधर्मैः स्पृशते सभां' । सम्यग्विवेकशून्यानां निदानं ह्यापदं महत् । तर्केण स्वविकृटेण नरकाध्यक्षतांगताः
 युयं किमर्थमद्यापि कर्तुं पापानि सोद्यमाः । स्वकर्मक्षयपर्यंतं महापाता किं नोपिब । तिष्ठति न रेकघोरयावच्च द्राकं तार
 कं । पूर्वसंचितपापानामदृष्टानिष्कृतं त्वथा किमर्थं पापकर्मो णिकरिष्यथ पुनः पुनः । श्रुतिप्रणिहितो धर्मः सत्यं स

त्यनसंशयः कित्वाभ्यांचरितान्धर्मोन्नेवक्षामोयथातथ ॥ एतौपापविनिर्मुक्तौहरिशुश्रूषणरतौ ॥ हरिणाभ्य-
र्च्यमानौचमुचध्वमाविलंबितं ॥ एपाचनर्तनचक्रतथैषोध्वजरोपणं ॥ अंतकालेविष्णुगृहेतननिष्पापतांगतौ ॥ अं-
तकालेतुयन्नामश्रुत्वोक्तापिचैवसकृत् लभतेपरमंस्थानंकिमुशुश्रूषणरतः महापातकयुक्तोवाह्युपपातकैः ॥
कृष्णसेवीनरैतेपिलभतेपरमांगतं ॥ यतीनांविष्णुभक्तानांपरिचर्यापरायणाः ॥ तेद्रुताःसहसायांतिपापिनोपि
परांगतं ॥ मुहूर्त्तैर्वामुहूर्त्तार्थैस्तिष्ठेद्वरिमदिरं सोपियातिपरंस्थानंकिमहोमासवत्सरान् उपलेपनकर्तारैरसं-
मार्जनपरायणैः ॥ एतौपरिगृहेनित्यंजीर्णशीर्णधिरोपकौ जलसेचनकर्तारौदीपदोहरिमंदिरे कथमेतौमहाभा-
गीयार्तनाभोरामहंतः ॥ इत्युक्ताविष्णुद्रुतास्तेछिन्वापाशांस्तदैवहि आरोप्यावांविमानागूं ययुर्विष्णाः ॥ पुरपदं
तत्रसामीप्यमापन्नौदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ दिव्यान्भोगान्भुक्तवन्तौतावत्कालमुनीश्वर ॥ दिव्यान्भोगान्विष्णुलोकेभु-
क्तायार्तमहीमिमां अत्रापिसंपदुल्लाहरिसेवाप्रभावतः ॥ आनिच्छयाकृतेनापिसेवनेनहरेर्मुने ॥ प्राप्तमीदृक्कफ-
लविप्रदेवानामपिदुर्लभं ॥ इच्छयाराध्यविश्वेशभक्तिभावेनमाद्यवं प्राप्स्यावःपरमंश्रेयइतिहेतुर्निरूपितः ॥ अत्रशे-
नापिपुष्पकर्मकृतस्यात्सुमहत्फलं जायतेभूमिदेवेंद्रकिपुनःश्रद्धयाकृतं एतदुक्तनिशम्यायसमुर्नद्रोविभांडकः
प्रणम्यदंपतीतौतुप्रययौसतपोवनं तस्माज्जानौहिदेवपदेवदेवस्यचक्रिणःपरिचर्यातुसर्वेषांकामेधेनूपमास्मृताह
रिपूजार्तानांनुहरिरिवसनातनः ॥ इदंतिपरमंश्रेयःसर्वकामफलप्रदः ॥ यइदंपुण्यमाल्यानसर्वपापप्रणशानं
पठेच्चशृणुयाद्वापिसोपियातिपरांगतिम् ॥ इति श्रीनारदायैषुर्वभोगध्वजारोपणव्रतकथा ॥ ॥ ॥

अथ वर्षसाध्यं पचाहकादशीव्रतं नारदीये

मनातनउवाच - अन्यद्वतंप्रवक्ष्यामिशृणुनारदतत्त्वत दुर्लभसर्वलोकेषुविख्यातंहरिपंचकम् नारीणांचनराणांच
सर्वदुःखानिर्वारण धर्मकामार्थभोक्षणाप्रापकंमुनिसत्तम सर्वाभीष्टप्रदंचैवसर्वव्रतफलप्रद । मार्गशीर्षसितेपक्षे
दशम्यांविजितौद्रियः कुर्यात्स्नानादिकंकर्मदत्तधावनपूर्वकं कृत्वा देवाचनं सम्यक् तथा पंचमहाध्वरान्, एकादशीभ
वेत्तस्मिन्दिनोर्नियममास्थितः ततः प्रातः समुत्थाय एकादश्यां मुनीश्वर स्नानं कृत्वा यथाचारं हरिमेवाचयेद्द्रुहं स्ना
पयेद्देवेवेशं पंचामृतविधानतः अचयेत्परयाभक्त्या गंधपुष्पादिभिः क्रमात् धूपैर्दोषैश्च नैवेद्यैस्तंबूलैश्च प्रदक्षि
णीः, संपूज्य देवदेवेशं मिमंभत्रमुदरयेत् नमस्ते ज्ञानरूपाय ज्ञानदायनमोस्तुते नमस्ते सर्वरूपाय सर्वासिद्धि
प्रदायिने एवं प्रणम्य देवेशवासुदेवजगत्पार्ते वक्ष्यामि एनमंत्रेण उवाच संसमर्पयेत् पंचरात्रं निराहारो ह्यद्यप्रभु-
तिकेशव - त्वदाज्ञायाजगत्स्वामिन्ममाभीष्टप्रदोभव एवं समर्चयेदेवेशं शुभवासंजितेर्द्वियः पौर्णमास्यां प्रकर्तव्यमे
वं विष्णुवर्चनमुने - एकादश्यं पौर्णमास्यां कर्तव्यं जागरं तथा पंचामृतादिपूजा तु सामान्यदिनपंचके क्षीरेण स्ना
पयेद्विष्णुपौर्णमास्यां च शक्तिः ॥ तिलहोमं रतु कर्तव्यं स्तिलदानं तथैव च ततः षष्ठे दिने प्राप्ते निर्वर्त्य स्वाश्रमाक्रियां
संप्राश्य पंचगव्यं च पूजेद्विधिद्वारं ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्विभवे सत्यवारितं ततोऽस्य वंधुवर्गेण स्वयं भुजीत
वाग्यतः ॥ एवं पौर्णमासीमासेपुकार्तिके तौ पुनारद शुक्लपक्षे व्रतं कुर्यात्पूर्वाक्षविधिनारः एवं सवत्सरं कुर्यात् व्रतं
पापप्रणशर्न पुनः प्राशमं गंशीर्षे कुर्यादुद्यापनं व्रती एकादश्यां निराहारो भवेत्पूर्वमिव द्विज ॥ द्वादश्यां पं
चगव्यं च प्राशयेत्सुसमाहितः ॥ गंधपुष्पादिभिः - सम्यग्देवदेवं जनार्दनं अभ्यर्च्योपायनं दद्याद्ब्राह्मणाय
जितेन्द्रियः प्रायसं तिलसंमिश्रघृतयुक्तं फलान्वितं सुगंधजलसंयुक्तं पूरणं कुंभसदाक्षिणं वस्त्रेणाच्छादितं कुंभं

पंचरत्नसमन्वितं दद्याद्दध्यात्मविदुषे ब्राह्मणाय मुनिश्चर सर्वोत्तमस्सर्वभूतेश सर्वव्यापिन्सनातन परमा
 ब्रह्मप्रदनिनसुप्रीतो भवमाधव अनेनोपायनदत्त्वा ब्राह्मणभोजयेत्ततः शक्तितो वंधुभिस्सार्द्धस्वयं भुंजीत वाग्यतः ब्र
 तमेतत्तु यः कुर्यात्तद्विपरिचयसंज्ञितं नतस्य पुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोककदाचन ब्रतमेतत्प्रकर्तव्यमिच्छद्भिर्मोक्षमुरामं
 समस्तपापकांतारदावानलसमप्रभं गवांकोटिसहस्रेषु तु दत्तेत्यफलमाप्नोते तत्फललभ्यते पुंभिरेतस्मादुपवा
 सतः - यस्त्वेतच्छृणुयाद्ब्रतयानारायणपरायणः समुच्यते महाधोरैः पातकानां च कोटिभिः इति नारदीयपुराणो
 कं हरेर्पचकब्रतम् अथ ध्वजरोपणप्रयोगविधिः तत्र कार्तिकशुक्लदशम्यां नियमान्वितः एकादश्यामुपाषितः
 विष्णुकीर्तनश्रवणादिपरो भवेत् द्वादश्यां याविधिस्नात्वा नित्यकर्म्मनिर्बन्त्य सकल्पकुर्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्य
 आखिलपापक्षयसकुलाभीष्टसिद्धिपूर्वकविष्णुसायुज्यकामे विष्णुद्वारे ध्वजारोपकरिष्ये ततः पुण्याहवाचनादिकृ
 त्वा आचार्य्यर्धग्विजश्रवृत्वा तैः सह देवालये विष्णुषोडशोपचारैः पुरुषसूक्तेन सपूज्यं ततः श्रुत्यञ्चस्तभौगाय
 त्र्यात्रोक्ष्य ध्वजयुक्तौ कृत्वा तत्र वैतन्यं धातारं विधातारं च नाममैत्रेवावाह्यसपूज्यं ध्वजं वहरिद्राक्षतगधपुष्पादि
 भिः पूजयित्वा शुद्धभूमौ स्थंडिले निप्रतिष्ठाप्य अन्यादध्यात् अत्र प्रधानविष्णुं अष्टोत्तरशतं पायसाहुतिभिः सूर्य
 वैतन्यं हिमं शं धातारं विधातारं च अष्टाष्ट संख्यया पायसाज्याहुतिभिः भोषेण स्विष्टकृतमित्यादि होममंत्राः षोडश
 पुरुषसूक्तेन विष्णोर्नुकं इरावतित्यैतैरादशमंत्रैः षडान्वृत्याष्टोत्तरशतं होमः उदुत्यजातवेदसं सूर्यस्वसामाध्यनिशरी
 ररक्तमिति सूर्यस्य सोमो धेनु रिति सोमस्य धातुधाता ददातुनो गायत्री शानो जगतस्पतिः सनपुण्येन खनविधा
 तु योनं पितृजनिता यो विधाता योनः ततो अभ्यासजनात इति ततः सौरमंत्रान् शांतिं सूक्तानि च पठित्वा जा
 गरणादि नारात्रिनिनयेत् ततो देवं स्वमन्त्रैः संपूज्यसूक्तपाठैः स्तोत्रपठनैर्नैत्यं मंगलवाद्यघोषैः सह देवं प्रदक्षिणीकृत्य

देवालयेष्वजौसमानीय देवस्यद्वएदेशशिखरंवास्थिरिकृत्वा ध्रुवसंकपठित्वा तौसंपूज्य
 उपप्रार्थयेत् देवशसर्वलोकेशमहापुरुषपूर्वज यत्रैवसंकलजातयत्रसर्वप्रतिष्ठित
 पन्नोस्मिकेशवं १ नजानामिपरंभावं यत्रब्रह्मादयः सुराः योगिनेयनपश्यतितवंदेब्रह्मरूपिणम् २ यन्मुखं
 ब्राह्मणजनात्महोरेभुवन्नृपाः वैश्यायस्योरुतोजाताः पद्मांशद्रोव्यजायत ३ मायासंगममन्त्रिणवन्दितु
 रूपंत्वयं त्वंभावविमलंशुद्धतिर्विकारंनिरंजनं एकोविष्णुर्महद्भूतंष्टयभूतान्यनेकशः त्रैलोक्यंव्याप्यस
 र्वीत्मा समेविष्णुः प्रसीदतु योदेवः सर्वभूताना मंतरात्माजगन्मयः निर्गुणः परमानन्दः समेविष्णुः
 प्रसीदतु चतुर्भिश्चतुर्भिश्चद्वाम्यांपंचभिरेवच हूयतेवपुनर्द्वाभ्यांतस्मैयज्ञात्मनेनमः ८ परेशः परमानन्दः
 परात्परतरः प्रभुः चिद्रूपीश्चतुर्दिज्ञेयः समेविष्णुः प्रसीदतु ८ ज्ञानिनार्कमिणांचैवतथाभक्तिमतांनृ
 णां शक्तिददातिवैश्वात्मा समे विष्णुः प्रसीदतु ९ यइदंकीर्तयेन्नित्यंस्तोत्राणामुत्तमोत्तमः सर्वपापविनिर्मु
 क्तः प्रसूयुज्यमानुयात् इतिपठित्वा ततोद्वादशब्राह्मणान्सदेन्नसंभोज्यदक्षिणादिनाप्रतोष्या शिषोःगृही
 त्वाभुजितः इतिध्वजारोपणव्रतम् एवमेवशिवादीनामपि तत्रगरुडस्थानेवृषादिवाहनपूजा श्रावकं कु
 दुब्राभेत्यादिसूक्तपाठः इतिनारदीयौक्चध्वजारोपणव्रतविधानम् अथहरिपंचकव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे तत्र
 व्रतग्रहणविधिः शुक्लद्वादश्यांरुणद्वादश्यांवा मार्गोदिमासेवाश्रवणार्धेभ्रवति तद्विन्तमारभ्यकार्यमेकस्मि
 न्मासंपंचउपोपणानि श्रवणयुतेकादशीद्वयंप्रारभ्य अमायांपूर्णिमायांवाविष्णुसंपूज्यउपवसेत् एवंसंव
 त्संकुर्यात् श्रतेवद्यापनंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः पंचमहापातकोपपातक क्षयपूर्वक
 विष्णुलोकप्राप्तिसिद्धाराश्रीविष्णुप्रीत्यर्थंआचरितस्यवर्षंयंतंविष्णुपंचकव्रतस्य पूर्णतासिद्ध्येतदुद्याप्तनंकरिष्य इतिस्

कल्प्यः - आचार्यार्थादिद्वराणां तिस्रस्तोत्रे तदुपरिसौवर्णाविष्णोः पचप्रतिमाः मंत्रपंचकेन प्रतिष्ठापयेत् ।
 तत्र क्रमेण मंत्रः - त्रिंशतिपदानि श्रवणक्षकलशे १ तद्विष्णोरिति शुक्लैकादश्याः ८ कलशे २ तद्विष्णोः सौ-
 विप्रपुत्रो पूर्णिमायां कलशे ३ अतो देवति कृष्णैकादश्यां कलशे ४ इदं विष्णुरिति अमायां कलशे ५ ततः
 क्रमेणः कलश्यापचके द्वादशतत्र देवताः परितः आवहयेत् गोवर्धनाय १ अर्जुनाय २ पुंडरीकाक्षाय
 ३ देवतुल्याय ४ वेदगर्भाय ५ यज्ञाय ६ पुरुषाय ७ सुब्रह्मण्याय ८ जयाय ९ शौरये १० त्रैकु-
 ठाय ११ गुरुद्वज्याय १२ इति श्रवणक्षेदेवता १२ केशवाय १ नारायणाय २ माधवाय ३ गोवि-
 दाय ४ विष्णवे ५ मधुसूदनाय ६ त्रिविक्रमाय ७ वामनाय ८ श्रीधराय ९ हर्षकिशाय १० प-
 द्मनाभाय ११ दामोदराय १२ इति शुक्लैकादश्यां देवता १२ विष्णवे १ शशिने २ शशांक्याय ३ च-
 द्वाय ४ सोमाय ५ उडुपाय ६ मनोरमाय ७ अमृताय ८ पावनाय ९ हिमकृते १० निशांक्याय ११
 आभ्यायनाय १२ इति पूर्णमायां देवता १२ सकर्षणाय १ वासुदेवाय २ प्रद्युम्नाय ३ अनिरुद्धाय ४
 पुरुषोत्तमाय ५ अधोक्षजाय ६ नारसिंहाय ७ अच्युताय ८ जनार्दनाय ९ उपेन्द्राय १० हरये ११
 कृष्णाय १२ इति कृष्णैकादश्यां देवताः १२ महाधिराय १ जगन्नाथाय २ वेदेन्द्राय ३ देवकीसुताय ४
 वसुधैव कुटुम्बकम् ५ गदापाणये ६ सुरेशाय ७ सुलोचनाय ८ चार्वंगाय चक्रपाणये सुरसिंहाय ११ असुरांतकाय १२
 इति अमायां द्वादश देवता १२ एवं पंचकलशेषु षोडशोपचारैः पूर्वोक्तमंत्रैः संपूज्य षष्टिनाम्नि षष्ठिनमस्कारान्
 कृत्वा सत्रं निनयेत् जगत्प्राणकृत्वा प्रातः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुघृताक्तं प्रायसति
 लद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः १८ श्रवणदेवताघृताक्तं पायसद्रव्यैः २ पूर्णिमादेवताघृतपा-

यसां न्या ३-कृणैकादशीदेवताः पंचामृततिलोदनैः ४ श्रमादेवताश्चतिलयुक्तगुण्डोदनैः प्रत्येकैककया
न्याहुस्त्याग्रहमादिदेवताश्चैकैककयाज्याहृत्यायक्षे ततश्चाचार्यसंपूज्य व्रतपूर्तयेगांचदद्यात् विभवेसतिसस्यवती
भूमिचदत्वा अन्यत्र पंचब्राह्मणेभ्योगोमेदं पुष्परागवैडूर्यनलं माणिक्यचेतिपंचरत्नयुताः पंचांगुलीयभूष
णानिदक्षिणापुरःसरं सहिरत्नानीतिमंत्रेणदत्त्वा पष्ठिब्राह्मणान्परमानेनसंतप्यश्वाशिषोगृहत्वाभुंजीत एव
कृतेपंचमहापातकादिभ्योमुक्तोभवति इतिविष्णुपंचकव्रतोद्यापनम् अथमासोपवासव्रतम् अन्यद्व्रतंपरंबश्ये
तेच्छृणुष्वसमाहितः सर्वपापहरंपुण्यसर्वलोकोपकारकं आषाढेआवणेवापितथाभाद्रपदेपिच तथात्राश्विन
केमासिकुर्यादेवव्रतं द्विजएतेष्वन्यतमेमासिशुक्लपक्षेजितेन्द्रियः प्रातर्देशम्यांस्नार्यातिदतधावनपूर्वकं नित्यंदेवा
र्चनंकुर्याद्विधिवत्सुसमाहितः एकादश्यां ब्रह्मचारीभूमिशायीजितेन्द्रियः प्राशयेत्पंचगव्यंचस्वपेद्विष्णुसमीप
तः॥ ततःप्रातः समुत्थायनित्यकर्मसमाप्यच श्रद्धयापूजयेद्विष्णुवंशीक्रोधविर्जितः विद्वद्भिः सहितोविष्णुमर्च
यित्वायथोचितं संकल्पंतुततःकुर्यात्स्वस्तिवाचनपूर्वकं मासमेकंनिराहारोह्यथप्रभृतिकेशव मासंतिपा
रणंकुर्यादेवदेवतवाज्ञया तपोरतनमस्तुभ्यंतपसांफलदायकं ममाभीष्टपदेदेहिसर्वविघ्नान्निवारय एवंसम
र्प्यदेवस्यविष्णोर्मसव्रतंशुभं ततःप्रभृतिमासतंनिवसेद्वरिमंदिरे प्रत्यहंस्नापयेद्देवंपचामृतविधानतः दीपंनिर्
तरंकुर्यात्तस्मिन्मासेहरेर्गृहे प्रत्यहंस्नादयेत्काष्ठमपामार्गसमुद्रवं अपामार्गदतधावनम् क्षुत्तृटनिवृत्यर्थंकुर्यात्
तुतःस्नार्यातिविधिवन्नारायणपरायणः ततस्तंस्नापयेद्विष्णुपूर्ववत्प्रयतोर्चयेत् ब्राह्मणभोजयेच्छत्स्याभक्तियुक्तः
सदक्षिणं स्वयंचबंधुभिःसार्धंभुजीतप्रयतेन्द्रियः एवमासोपवासांश्चव्रतीकुर्यात्तत्रयोदशं वर्धातेवेदविदुषेमां प्र
दद्यात्सदक्षिणां भोजयेद्ब्राह्मणांस्तत्रद्वादशैवविधानतः शत्स्याचदक्षिणांदद्याद्ब्राह्मण्यभरणानिच मासो

पवासितयः कुर्यात्सयतोद्वयः भक्त्यासोमस्त्रयज्ञस्याद्विगुणफलमश्नुते चतुःकृत्वः कृतयेनमासकमुनसत्तमः
 सलभपरमपुण्यमष्टात्रिंशोमसंभवं पंचकृत्वोत्रतमिदं कृतयेनमहात्मना अस्याग्निष्टोमजपुण्यद्विगुणप्राप्नुयान्नरः
 मासोपवासपटकयः करोति समाहितः ज्योतिष्टोमस्यज्ञस्यफलसोष्ठगुणलभेत मासोपवासान्यः कुर्व्यादष्ट
 कृत्वामनोश्चरः नरमथास्ययज्ञस्यफलपचगुणलभेत यस्तुमासोपवासांश्चनवकृत्वः समाचरेत् गोमिधमखं
 जपुण्यलभेत त्रिगुणनरः दशकृत्वस्तुयः कुर्यात्परांकुमुनिस्तमः सत्रहमेधयज्ञस्यत्रिगुणफलमश्नुते एकादं
 शपराकाशयः कुर्यात्सयतोद्वयः सयातिहरिसारूप्यसर्वभोगसमन्वितः एवंद्वादशकृत्वः पिसायुज्यलभेत नरः
 त्रयोदशपराकाशयः कुर्यात्त्रयतो नरः सयातिपरमानंदयत्रगंतवानशोचते मासोपवासांस्त्रिगुणस्त्रानपः
 रायणाः धर्ममार्गप्रवक्तारोमुक्ताएव न संशयः अवीराभिश्चनारीभिर्यतिभिर्ब्रह्मचारिभिः मासोपवासाः कर्त
 न्येव नैथश्च विशेषतः नारीभिः पुरुषैर्वै पित्रतमत्सुदुलभं कृत्वामोक्षमवाप्न्येत योगिनामपि दुर्लभं गृहस्थैर्वा
 नप्रस्थोवात्रतीवाभिस्तु रवच भूवावापडितोवापि श्रुत्वतन्मोक्षमागमवेत् इदं पुण्यं व्रतास्थानं नारायणपरायणः शृणु
 याद्वाच्यद्वापि सर्वपापैः प्रमुच्यते इति नारदः पुराणे मासोपवासव्रतविधानम् अथैकादशीव्रतमाहात्म्यं सन
 कउवाच इदमन्यत्प्रवक्ष्यामि व्रतत्रैलोक्याविश्रुतं सर्वपापप्रशमनं सर्वकामफलप्रदं ब्राह्मणक्षत्रियविशिशूद्रा
 णांचेव योपिता मोक्षार्थं कुर्वतां भक्त्या विष्णोः प्रियं करद्विजः एकादशीव्रतनाम सर्वार्थोष्ठप्रदं नृणां कर्त्तव्यं सर्वथा विप्रवि
 ण्णप्रीतिकरयतः एकादश्यां भुजीत पक्षयोरुभयोरपि योभुंक्तैलोकपापीसः परत्र नरकं व्रजेत् उपवासफलं प्रप्नुजद्वा
 हुक्तिवतुष्टयं पूर्वापरदिने रात्रावहारात्रतु मध्ये एकादशीदिने यस्तु भोक्तुमिच्छति मानवः स भोक्तुं सर्वपापानि रू
 हयालनसशयः प्रवहश्चाम्भ्यामकाशीहादश्यां वमनोश्चरः एकादश्यां निराहाराय दिमा किंमभिप्सति यानि कानि

चपापनिवृत्तहत्यादिकानि च ॥ अन्नमाश्रित्यतिष्ठतितानिविप्रहरोदने ॥ ब्रह्महत्यादि पापानां कथंचिन्निष्कृतिर्भवेत्
 एकादश्यातु यो भुङ्क्ते तस्य नैवास्ति निष्कृतिः ॥ महः पातं कथं को वा युको वा स र्यपातकैः ॥ एकादश्यां निराहारः स्थित्या
 याति परांगतिं ॥ एकादशी महापुण्या विष्णोः प्रियतरातिथिः ॥ संसेव्या सर्वथा विप्रैः संसारच्छेदालिप्सुभिः ॥ दश
 म्यां प्रातस्तथा यदुत्तधावनपूर्वकं स्नापयेद्विष्णुं पूजयेत्प्रयतं द्विजः ॥ एकादश्यां निराहारो निगृहीतं द्विजो भवेत्
 शयितसन्निधौ विष्णोर्निरायणपरायणः ॥ एकादश्यां तथा स्नात्वा स पूज्य च जनार्दनं ॥ गंधपुष्पादिभिः सम्यक्कृतस्त्वे
 वमुदीरयेत् ॥ एकादश्यां निराहारः स्थित्वाद्याहं परेह नि ॥ भोक्ष्यामि पुडरीकाक्षरणं मे भवाच्युत ॥ इमं मंत्रं समु
 ज्जार्य देवदेवस्य च क्रिणः ॥ भक्तिर्भवेत्तुष्टात्मा उपवासं समर्पयेत् ॥ देवस्य पुरतः कृत्वा जागरनियतो व्रती ॥ गीतवा
 ये अन्त्ये श्च पुराणश्रवणादिभिः ॥ ततः प्रातः संमृत्या यद्वा दश्यां दिवसे व्रती ॥ स्नात्वा च विधिवद्विष्णुं पूजयेत्प्रयतं द्विजः
 पंचाशत्तन संस्त्राप्य एकादश्यां जनार्दनं ॥ द्वादश्यां पयसा विप्रहरि सारूप्यमश्नुते ॥ अज्ञानतिमिरांधस्य व्रतेनानेन
 केशव ॥ प्रसादं सुखं भूत्वा ज्ञानदृष्टिं प्रदो भव ॥ एव विज्ञाप्य विप्रं द्रमाधं सुसमाहितः ॥ ब्राह्मणान् भोजयेच्छस्य
 दद्याद्देवसिंहातया ॥ ततः स्वर्धनुभिः सार्धं नारायणपरायणः ॥ कृतपंचमहायज्ञः स्वर्धं भुंजितवागयतः ॥ एवं यः प्र
 यत्तः कुर्यात्पुण्यं मे कदाशी व्रतं ॥ स याति विष्णुं भवं न पुनरावृत्तिदुर्लभं ॥ उपवासव्रतपरो धर्मकार्यपरायणः ॥ चंडा
 लान्पतितो श्रवणे सैव पिकदाचनं ॥ नास्ति कान्निभन्नमर्यादान्वपुलीपतिमेव च ॥ अयाज्ययाजकै च वनालपेत्सर्वदा व्रती
 कुंडाशिना गंधकंच तथा टवलकां शिन ॥ भिपंजं काव्यकर्तारं देवीद्विजविशोधिनं ॥ परात्नलो लुपंचैव परस्त्रीनिरतं तथा
 व्रतोपवासनिरतावाङ्मात्रेणापि नाचयेत् ॥ इत्येवमादिभिः शुद्धो वशी सर्वहितरतः ॥ उपवासपरो भूत्वा परां सिद्धि
 मवाप्नुयात् ॥ नास्ति गंगा समतीर्थं नास्ति मातृसमो गुरुः ॥ नास्ति विष्णुसमो देवस्तपो नाना शनात्परः ॥ नास्ति क्षमा

समातिनास्ति॥ कांतिर्ममधनं॥ नास्तिज्ञानसमोलाभो न च धर्मसमः पिता॥ न विवेकसमो न वंधुर्न कादश्याः परं व्रतं॥ अ
त्राप्युदहरन्तीममितिहासं परांतनं॥ संवादं भद्रशीलस्य तत्पितुर्गालवस्य च॥१॥ पुराहि गालवो नाम मुनिः सत्यपरा
यणः॥ उवाच नर्मदातीरे शतांदांतस्तपोनिधिः॥ बहुदक्षसमाकूणं गजवल्लीनिपेविते॥२॥ सिद्धचारणं गंधर्वयक्षं वि
द्योधरां न्विते॥ कंदमूलं फलेः पूर्णं मुनिदं निपेविते॥ गालवो नाम विप्रं द्वे निवासमकरोच्चिरं॥ तस्याभवद्भद्रशील
इति रूपं तः सुतो वशी॥ जातिस्मरेण महाभागो नारायण परायणः॥ बालक्रीडनकाले पिभुद्रशीलो महामतिः॥ मृदा
च विष्णुं प्रतिमां कृत्वा पूजयेत्क्षणं॥ वयस्यान्वोधय च्चापि विष्णुः पूज्यो नरैः सदा एकादशी व्रतं वैवर्कतं व्यमपि पंडितैः॥
एवं ते वोधि तां स्तेनशिं शवोपि मुनींश्चर॥ हरिं मृदेव निर्माय पृथक् संभूय वामुदा॥ अर्चयति महाभागा विष्णुभक्तिपरा
यणाः॥ नर्मस्कुर्वन् भद्रमतिं विष्णवे सर्वपांजगतं स्वस्ति भवेदित्यब्रवीति च॥ क्रीडाकाले मुहूर्तं वामुहूर्तो
धर्मथापि वा॥ एकादशीति संकल्प्य व्रतं यच्छेति केशवं॥ एवं सुचरितं दृष्ट्वा तनयं गालवो मुनिः॥ अष्टच्छद्भिस्मया विष्टः स
मालिङ्गयत पोनिधिः॥ गालव उवाच॥३॥ भद्रशील महाभाग भुद्रशीलोऽसि सुव्रत॥४॥ चरितं मंगलयते योगिनामपि
दुर्लभं॥ हरिं पूजां परो नित्यं सर्वभूतहिते रतः॥५॥ एकादशी व्रतपरो निषिद्धाचारवर्जितः॥६॥ निद्विद्वो निममः शतो हरिभ्या
नपरायणः॥ एवं मे तां दृशी बुद्धिः कथं जाता भक्तस्य ते॥७॥ विनापि महतां सेवां हरिभक्तिर्हि दुर्लभा॥८॥ स्वभावतो ज
नस्यैवैव विधां कामकर्मसु॥९॥ प्रवर्तते न तव त्स कथं तेलोकि कीकृतिः॥१०॥ सत्संगेपि मनः पुण्याणां पूर्वपुण्यातिरेकतः॥
जायते भगवद्भक्तिस्तदहं विस्मयं गतः॥११॥ पृच्छामि प्रीतिमापन्नस्तद्भवान्वक्तुमर्हति॥१२॥ स न क उवाच॥१३॥ भद्रशी
लो मुनि श्रेष्ठः पित्रं वसुविकल्पितः॥१४॥ जातिस्मरः सुचिं तां लाहृष्टः प्रहसिताननः॥ स्वानुभूतं यावत्संश्रयिन्नन्यवेद
यते॥१५॥ भद्रशील उवाच॥१६॥ शृणु तां तं मुने श्रेष्ठं नुभूतं मया पुरां॥ जातिस्मरत्वा ज्ञाना मिमेन परिभाषितं॥ एतच्छ्रु

त्वामहोभागो गालो विस्मयान्वितः । उवाच प्रीतिमापन्नो भद्रशालं महामती । गालव उवाच । कस्त्वं पूर्वमहोभाग
 किमुक्तं च येन ते । कस्य वा केन वा हेतोस्तत्सर्वं कुम्हसि । भद्रशाल उवाच । अहमासं पुरा तां तारां जासोम कुलो
 द्रवः । धर्मकीर्तिरिति स्यात्तोदात्रेण शासितः । नववर्षसहस्राणि महीं कृत्स्नामपालयम् । अधर्माश्च तथा धर्मो
 मया तु वहेः कृताः । ततः श्रिया प्रमत्तो ह वै बहुधर्ममकारिणम् । पाखंडजनसंसर्गात् पाखंडचरितो भव । पुरा जितानि
 पुण्यानि मया तु मुबद्ध्यपि । पाखंडे बाधितो ह तु वेदमार्गं समुज्जितः । मखाश्च सर्वे विध्वस्ताः कूटयुक्तिविदामया । अध
 र्मे निरतं मां तु दृष्ट्वैतदेशजाः प्रजाः । विरक्ता दुःखिता भूत्वा भावमन्यत सर्वशः । मृगयाभिरतो भूत्वा ह्येकदा प्रावि
 श्वनं । सैन्यो ह वेन तत्र हत्वा बह्विधान् मृगान् । क्षुन्तुं परिवृतः श्रोतरे वा तीरमुपागमं । रवेरुत्तीक्ष्णतपकांतो
 रेवायास्त्रानिमाचरः । अदृष्टसैन्यैकां कोपी लब्धमानः क्षुधाभृशं । समं तास्तत्र ये केचिज्जनास्ततीरवासिनः । एकाद
 शत्रितपरां येनादृष्टानि शानुखे । निराहारश्च तत्राहमेकाकी तज्जनैः सह । जागरं कृत्वांश्चापि सेनया सहितो निशि
 श्रवश्चर्मपरिश्रान्तः क्षुत्पिपासां प्रपीडितः । तत्रैव जागरति ह तावत्पंचत्वमागतः । ततो यमभटवद्बो महदंष्ट्राभयं
 करः । अनेकं क्षणमापन्नः । प्रापितो हं यमांतिकं । दंष्ट्रां करालवदनमपश्यं यममूर्जितं । अथ कालश्चित्रगु
 र्माहूय दमभापतः । अस्यां शिक्षां विधानं च यथा वददं पीडितः । एवमुक्तं शत्रुगुप्तो धर्मराजेन सत्तमः । चिरं वि
 चारयामास पुनश्च दमभापतः । असौ पां परतः सत्यं । तथापि शृणु धर्मपः । एकादश्यां । निराहारः । संवैपापैः
 प्रमुच्यते । एष रेवा तटे रम्ये निराहारो रेवोदने । जागरं चोपवासं च कृत्यानि ह्यापतांगतः । यानि कानि च पां
 पानि कृतानि सुबद्ध्यपि । तानि सर्वाणि नष्टानि ह्युपवासप्रभावतः । एवमुक्तो धर्मराजः शत्रुगुप्तेन धीमता ननामदं ।
 उवद्भूमो ममात्रेतातकपितः । पूजयामास मां तत्र भक्तिभावेन धर्मराट् । ततश्च स्वभटान् सर्वान्समाहूय दमव्रवीतः ।

धर्मराज उवाच - शृणु धर्मद्वयोद्भूताहितवदध्यात्म्यनुत्तमम् ॥
 धर्ममार्गगतान्मर्त्यानायध्वसमुत्तिकं । ये विष्णुभ
 क्तिनिरताः भवन्ति ॥ कृतज्ञा । एकादशीव्रतपरविनितोद्रियाश्च
 त किल तांस्त्यजध्वं - नारायणाच्युतजनाद्न कृष्णविष्णोपदेशपद्मजपितः शिवशंकरेति नित्यं वदं त्यखिललोक
 हिताः प्रशांता दूराद्भूतास्त्यजततात्मैपशिक्षाः नारायणार्चनकृतान्दहरिभक्तिभाजः स्वाचारमार्गेनिरतान्गुरुसे
 वकाश्च । नित्यान्नदाननिरताश्च सुदीपपालान्दूतास्त्यजध्वमनिशहरिनामसकान् पाषडसंगरहितान्निघ्नजभ
 किनिष्ठान्सगलोलुपनरांश्च तथातिथेयान् ॥ - शोभहरीचसमबुद्धिमतस्तथैवदूतास्त्यजध्वमुपकारपरंजनानां
 येवजिताहरिकथास्मृतसेवनेन नारायणस्मृतिपरायणमानसैश्च । विप्रैर्द्रोढजलसेवनतोपकृष्टास्तान्पापिनोमम
 भटायुहमानयध्वम् ॥ ये भोक्तृतातपरितर्जनशीलिनश्च कर्भद्विपोहितजनाहितकर्मणश्च । देवस्वलोभनिरतान्
 जननाशकद्वेष्टानानां यध्वमपरांश्वममाद्यदूताः - एकादशीव्रतपराङ्मुखं मुग्धशीलं लोकपाषाणं निरतं परनिदकं च
 आमस्य नाशनपरं परैर्युक्तं दूताः समानयता विप्रधनेषु लुब्धं ये विष्णुभक्तिविमुखा प्रणमन्ति नैव नारायणाहि शरणां
 गतपालकं च विष्णालयं च न हियाति नराः सुमुखस्तानानयध्वमतिपापपरां प्रसह्य । एवं श्रुतमया तत्र यमेन परि
 भाषितं मयानुतापदग्धेन स्मृतं तत्कर्म निदिष्टं असत्कर्मनुतापेन सद्धर्मश्रवणेन च । तवैव सर्वपापानि निःशेषानि गता
 नि भे पापशेषाद्विनिर्मुक्तं हरिसारूप्यतांगतं सहस्रसूर्यसंकाशं प्रणामयमश्च मां एव दृष्ट्वा विस्मितास्ते यमदूताभ्यो
 लब्धः ॥ विश्वासं परमं च कुर्यामेन परिभाषिते । ततः सपूज्यमां कालो विमानशतसंकुलः सद्यः संप्रेषयामास ताद्विष्णोः
 परमं पदं विमानकोटिभिः सार्धं सर्वभोगसमान्वितैः । कर्मणा तेन विप्रैर्विष्णुलोकं मयोपितं - कल्पकोटि सहस्राणि
 कल्पकोटिशतानि च स्थित्वा विष्णुपदं पश्यन्ति दिद्रुलोकमुपागतः तत्रापि सर्वभोगाढ्य सर्वदेवनमस्कृतः - तावत्कालं

दिविस्थित्वा ततो भूमिमुपागतः । अत्रापि विष्णुभक्तानां जातो ह भवतां कुले । जातिस्मरत्वा ज्ञानामि सर्वमेतन्मनी
 श्वरं । तस्माद्विष्वक्च नो योगं करोमि सह बालकैः । एकादशीव्रतमिदमिति न ज्ञातवा न्पुरा । जातिस्मृतिप्रभावेन त
 द्ज्ञातं सांप्रतमया । अवशेनापि यत्कर्म कृतं तस्य फलत्विदं । एकादशीव्रतं भक्त्या कुर्वतां मुत प्रभो । तस्माच्चरिष्ये
 विषदं शुभमेकादशीव्रतं । विष्णुपूजां चाहरहः परमस्थानकांक्षया । एकादशीव्रतं ये तु कुर्वन्ति श्रद्धयानराः । ते यांति
 विष्णुभवनं परमानन्ददायकं । एवं पुत्रवचः श्रुत्वा स तुष्टो गालवो मुनिः । अवाप परमां तुष्टिम न सा चातिहासितः । मज्जन्म
 सफलजातमदंशः पावनीकृतः । यतस्त्वमदृहे जातो विष्णुभक्तिपरायणः । इति संतुष्टचित्तस्तु तस्य पुत्रस्य कर्मणा
 हरिपूजाविधानचयावत्समबोधयन्त । इत्येतन्मुनिश्चेष्टयथावत्कथितं मया । स कोच विस्तराभ्यां चाकिमन्यच्छो
 तुमिच्छसि ॥ इति नारदपुत्राणो एकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥ अथ त्रिस्वशैकादशीमाहात्म्यम् पद्मप
 राणे नारद उवाच । त्रिस्वशास्त्र्यव्रतं ब्रूहि सर्वेश्वरविशेषतः । यच्छ्रुत्वा मुच्यते लोके कर्म बन्धनतः क्षणात् । श्रीम
 हादेव दवाच सर्वपापौघशमनमहादुःखविनाशनं । शृणुकृष्णावतारत्वं त्रिस्वशास्त्र्यमहाव्रतं । कामदं स स्पृहानां तु
 निस्पृहानां तु मोक्षदं । त्रिस्वशास्त्र्यं व्रतं विप्रशृणुष्व गदं तोमम । प्रत्यक्षमर्चितस्तेन काले काले च केशवः । त्रिस्वशां कीर्ति
 तानित्ययः करोति महामुने । न पुनश्चरणे चरणे । सर्वपापक्षयो भवेत् । त्रिस्वशानाममात्रेण क्षीयेते पापसंचयः । ना
 गर्भेन पुराणाद्यर्चनमखेस्तीर्थकोटिभिः । बहुभिर्व्रतसंघैस्तु पूजितोऽस्त्रिदशरूपि । मोक्षो भवति विप्रैर्द्रव्यैः त्रिस्वशानं कृता
 यदि । मोक्षार्थदेवदेवेन सृष्टाववर्णदातिथिः । द्विजानां दुःखदं सांख्यं कलिकाले विशेषतः । अनिग्रहाच्चैर्द्रियाणां
 स्थिरत्वं मानसेन हि । विषयैर्विप्रप्रयुक्तानां प्राणधारणवर्तिनां । कामभोगप्रसक्तानां त्रिस्वशामोक्षदायिनी । मया
 चैव पुरा प्रोक्ता चतुर्वक्त्रस्य सागरे-क्षारो दे प्रणतानां तु कथ्यमाना तु चक्रिणा । त्रिस्वशां ये प्रकुर्वन्ति विषयेरपि निजिताः ।

तेषामपि मया दत्तं मोक्षसांख्यविवर्जितम् । 'कुरुष्व त्वं मुनिः श्रेष्ठः' त्रिष्टुशा मोक्षदायिनी ॥ बहुभिर्मुनिर्न सधैश्चक्रेयं
 चर्महामुने । कान्तिकेशु कृपयतुं त्रिष्टुशा जायते यदि । सोमनसो मजेनापि हत्याकोटिर्विनाशिनी - यस्याऽप्योषणं
 कृत्वा हन्यायुक्तो महेश्वरः । हस्तांश्च कपालं तु तत्क्षणात्पतितभुवि कलिकल्मषपापौर्ध्वमुक्तो देवी त्रिमार्गगा उप
 देशान्माधवस्य त्रिष्टुशा संमुपोषणात् विलययति विप्रैर्द्रुपापेष्वन्यपुकाया जीवोपदेशाच्छकस्य हत्यानमु
 चि संभवा विनष्टा मुनिमुख्यं द्रुत्रिष्टुशा संमुपोषणात् न प्रयोगेन काश्यानुगोमत्या कृष्णसन्निधौ मोक्षो भवेति
 विप्रैर्द्रुत्रिष्टुशा यद्विदुः कृताः मरणाच्च प्रयोगे तु मुक्तिः काश्या तैव तु 'स्नानमात्रेण गोमत्यां मुक्तिर्भवति शाश्वती
 गृहपि जायते मुक्तिस्त्रिष्टुशा संमुपोषणात् विपयैर्वर्तमानस्य कामभोगान्वितस्य च निवृत्तिविषयस्यापि मुक्तिसांख्ये
 न दुर्लभा तस्मात्कुरुष्व विप्रैर्द्रुत्रिष्टुशा मोक्षदायिनीम् ॥ नारद उवाच ॥ कीदृशं तन्मुनिः श्रेष्ठः त्रिष्टुशा संमुख्यं महा
 व्रतं मुक्तिदं दद्विजातीनां त्वया श्रोतुं ममाधुना ॥ महादेव उवाच ॥ जाह्नव्ये ग्रपुरा विप्रः त्रिष्टुशा माधवेन तु प्राची
 सरस्वती तीरे कथिता त्वनुकंपया ॥ जाह्नव्युवाच ॥ कलिकल्मषपापौर्ध्वं ब्रह्महत्यायुतैरपि कलिकाले हपी केशस्ना
 नं कुर्वति मज्जले तेषां पापशतैर्धौर्महदेकलुपीकृतं कथं यास्यति मे देव पातकगुरुद्वज प्राचीमाधव उवाच क
 थ्यामिन संदेहो माणुत्रिरोदनं कुरु श्रीमत्स्थलं च मे स्थानं प्राची देवी ममाग्रतः वहते ब्रह्मतनया दृष्ट्वा ग्रैच सुरेश्वरि
 स्नानं कुरुष्वानित्यं त्वं तत्र पृता भाविष्यसि यत्र ब्रह्ममुता प्राची तत्राहना त्रसंशयः । तीर्थकोटि शतैर्युक्तः सुरैः सह व
 साम्यं हं पवित्रं मास्त्रियं स्थानं हत्याकोटिर्विनाशनं संतुष्टेन मया दत्तं च स्मात्प्राणाधिकासि मे तत्र न श्यति पापा
 नियत्र प्राची सरस्वती । विशेषं तेन माग्रे तु कलिकाले तु जान्हवि तीर्थकोटि सहस्राणि नित्यं तिष्ठंति जान्हवि प्राची
 सरस्वती तीर्य संवदं वमं ज्ञाया ब्रह्मावधात्सुरापानात् गोधाक्खपलीवधात् ब्रह्मदेव स्वहरणान्माता पित्रोरपूज

नान् चक्रैर्वदुद्रोहादभक्षस्यभक्षणात् । सर्वपापस्यकरणात्प्राचीब्रह्मसुतामुने व्यपोहयतिपापानिसकृत्स्ना
 नेमाग्रतः कुरुत्नानंसुरश्रेष्ठविपापत्वभविष्यसि जान्हव्युवाच ॥ नाहशक्रोमिदेवेशं भ्रातृगंतुं नित्यमेवहि कथं न
 श्यतिपापानिकथंस्वेहमाधवं । प्राचीमाधवउवाच नशक्रोपियदांगंतुतत्रत्वं नित्यमेवहि तदान्यत्संप्रवक्ष्यामि
 यस्मान्मत्पादसभवा । सरस्वत्यधिकायाचतर्थकोटिशताधिका भस्वकोट्यधिकायापित्रिष्टशाक्रियताशुभे
 जपहोमाधिकायावच्चतुर्वर्गफलप्रदा साख्ययोगापिसायाचत्रिष्टशाक्रियताशुभे यस्मिन्मासेसमायातिसि
 तावार्यदिवासिता । करव्यासासारिच्छ्रेष्ठकृतेपापात्प्रमुच्यते जान्हव्युवाच कीदृशीत्रिष्टशादेवमाख्याहिसु
 माधव ईदृशीमहिमायस्यत्वयाप्रोक्ताममाधुना दशम्येकादशभिद्रादिनैकस्मिन्यदाभवेत् त्रिष्टशाभावेय
 द्वेवअन्यथावदसिप्रभो प्राचीमाधवउवाच आसुरीत्रिष्टशादेवियात्वयापरिकीर्तिता वर्जनीयाप्रयत्नेनयथा
 नारीरजस्वला । यथारजस्वलासंगोदूषितोज्ञानवर्तिनां तथेवदशमीपुक्तमहिंनदूषितवृणां हत्यायुतशतं
 हतित्रिष्टशासमुपोषिता । एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी त्रिष्टशासातुविज्ञयादशमीसयुतानिहि
 कृत्वापापप्रमुच्येतत्रायश्चित्तः कर्तैर्नरः । दशमीवैधजं दोषनलभामिसुरापगे ॥ १५ ॥
 भुक्तंहालाहलतेनस्त्वविष्टाभक्षणाकृतं दशमीमिश्रितेयनकृतमेकादशीव्रत इतिमत्त्वानकर्तव्यमहिंनदशमीयुत
 जन्मकोटिकृतं पुण्यं संतानं यातिसंक्षयं पातयेत्स्वकुलान्स्वगोत्राप्येद्रौ रवादिपुण्डहं शोधयित्वा तु कर्तव्यो मम-
 वासरः वृषोत्थाज्यैविनावौवान्श्रवणादिपुसयुतः । जन्मपुण्यक्षयं याति एकादश्युपवासिनां सवृद्धौ तु विशेषे-
 ण संदेहे समुपस्थिते । ममाज्ञया च कर्तव्याद्वादशीवल्लभामम-जान्हव्युवाच करिष्येहं जगन्नाथा त्रिष्टशां वचना ।
 तत्र सर्वपापविनिर्मुक्तं भविष्यामिति वाज्ञया । श्रीभगवानुवाच स्वस्थानं गच्छ भद्रं ते माभी कार्या कदाचन । तत्र

देविसरिच्छेष्टेनपापं सक्रमिष्यति स्नात्वासरस्वतीतीयेथर्चयित्वातुमाधवं । प्रणमंतिजगन्नाथं प्रयांतिपरमार्गांति
 जान्हव्युवाच विधानमेवब्रह्मन्सर्वयेनकरोम्यहं प्रसादयामिदेवेशपरमानन्ददायिन श्रीभगवानुवाच दा
 मोदरोहैममयः कार्यवित्तानुसारतः पात्रताधम्यं कार्यं तैलैस्तुपरिपुरितः सजलतुघटशुभ्रपंचरत्नसमन्वित
 वेष्टितपुष्पमालाभिः कर्पूरागुरुवासितं न्यसेद्दामोदरपश्चात्त्रापायित्वाविलेप्यच परिधानततः कार्यपुराणसमु-
 दीरितं - पुण्यैः कालोद्भवैः शुभैस्तुलसिपत्रकोमलैः छत्रं तु विष्णवे दद्यात्पादुकेन वसयुते नैवेद्यानि मनोज्ञानि फ-
 लानि सुबहू न्यपि उपवीतं तु ततः व्यंसो रारीयं दृढनवं वैष्णवं दापयेंदं स्व रूपं सोन्नतं शुभं दामोदराय वै पादौ
 जानुनीमाधवाय च गुह्यं कामप्रदायेति कटिं वा मनमूर्त्यै हृदये ज्ञानगम्याय कंठं वै कुठगामिने । सहस्रबाहवे बा
 ह्वक्षुपीयोगरूपिणे संपूज्य विधिवद्भक्त्या दद्यादर्ध्यं विधानतः शुश्रेण नारिकेलं न शंखोपरि स्थितेन च । सूत्रेण
 वेष्टितैव हस्तयोरुभयोरपि स्मृतो हरसि पापा निघादिनि त्यजनादं न दुःखप्रदुर्निमिद्यानि मनसा दुर्विचिंतनं न
 रक्तं भयं देवभयदुर्गति संभवं भयमस्मान्महादेव ऐहिकं पारलौकिकं । तेन देवेश मार्गदृग्हाणार्थं न मोस्तुते स
 दाभक्तिर्मेवास्तु दामोदरतोपरि धूपं दीपं च नैवेद्यं कुर्यान्निराजनं त शिरोपरि मुनिश्रेष्ठश्चा मये द्वा रं जहरे ;
 कृत्वा विधानमेतद्विपूजयेत्स्वगुरुं ततः दद्याद्ब्रह्माणि शुभ्राणि सोष्णीपं चैव कंचुकं ॥ उपानहौ च छत्रं च मुद्रिकां च कमं
 डलं । भाजनचैव धान्यं च सप्तधान्यं सदाक्षिणं - ततः संपूज्य देवं शं कुर्याज्जागरणं हरेः । गीतं नृत्यं समायुक्तमुपचार-
 समन्वितं निशांतं देवदेवेश दत्त्वा चार्ध्यं विधानतः भूभिः कृत्वा दिकु कुर्याद्भुज्या द्वा ह्मणैः सह अनेन विधिना ब्रह्म
 न्त्रिस्त्रिंशत्संभवं व्रतं य करोति नरो भक्त्या शृणुष्वक्ष्यामि तत्फलं गंगावगाहने ब्रह्मन् वाराणस्यां च यत्फलं मन्वं
 तरसहस्रैस्तु त्रिस्त्रिंशत्करणे हितं प्राचीयामुनस्त्रानेन वर्षं कोटिपुण्यफलं तत्फलं समवाप्नोति त्रिस्त्रिंशत् व्रतकृत् नरः

यत्फलं तु कुरुक्षेत्रे मयं ग्रहणं कोटिभिः ॥ हेमभारतशतदत्तौ ख्रिष्टशक एतत् ॥ पापकोटिसहस्राणि हत्वा कोटिश-
तानि च ॥ एकै नैवोपासेन प्रदहेत् त्रिष्टुंशं कृतौ त्रिष्टुंशायां व्रतं यत्तु अतीनां गतिप्रदं ॥ विनिर्गच्छति विप्रप्रेमहा-
पांशतानि च ॥ स्वयंकृष्णं न कथितं पाराशर्यं ममाग्रतः ॥ प्रकाशं यत्र तं चेदं लिखित्वा वैष्णवे हि ॥ पापौघैश्चिथित-
स्यापितस्य मुक्तिर्भविष्यति ॥ पुण्यैरवाप्यते विद्वत्सं वत्सरं शतैरपि ॥ त्रिष्टुंशादुर्लभालोके प्राप्यते नैव मानवैः ॥ क-
लौ चेत् त्रिष्टुंशलं चान्तं कुर्वीत नाराधमाः ॥ तेषां वै निष्फलं जन्म जातिं तं निष्फलं भवेत् ॥ प्रेतत्वं तैः समुत्तीर्णं विना श्राद्धं
विना सुतैः ॥ कृतौ यैस्त्रिष्टुंशां विद्वत्सं कृत्वा प्यंकलौ युगे ॥ इति पादोत्तरखंडे उपापतिनारदसंवादे त्रिष्टुंशैकादशी व्र-
तम् ॥ ॥ अथ नित्यैकादशी व्रतं भविष्योत्तरे ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ एकादशी व्रतं देव नित्यं वै कास्यमेव वा ॥ कथं वा क्रि-
यते देवं नियमांश्चात्र कीदृशाः ॥ कृत्वा वा किं फलं जंतुः प्राप्नोति पुरुषोत्तम ॥ अकृत्वा वा किमाप्नोति पापं वै मे धूसूदन ॥ ए-
तत्सर्वं समासेन प्रसादाद्ब्रूकुर्महर्षि ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अहं ते कथयिष्यामि शृणु पांडु कुलोद्बह ॥ नित्यमेतद्व्रतं नान्य-
त्तं प्यं सर्ववर्णिकं ॥ सर्वश्रमाणां सांगान्यं सर्वधर्मेष्वनुत्तमं ॥ एकंदशी व्रतं परं नास्ति पुण्यतमं भुवि ॥ अपि पापसह-
स्राणि कुर्वन्नापि संदानरः ॥ एकादशी तिथिं सभ्यं गुणोप्यसं सुखी भवेत् ॥ रंतीह पुराणानि श्रुतयः स्मृतिभिः ॥ सह-
नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हे हरि वासरे ॥ भीतानां यमदूतैः भ्यः छिधिभिर्धीति जल्पनात् ॥ नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं स-
ंप्राप्तं हे हरि वासरे ॥ ॥ वाल्यांश्चैकृतपापौघदग्धुंसं यतचेतसा ॥ नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हे हरि वासरे ॥ दुर्गमार्गं हि-
यं स्वर्गं जिगीषते हितैरैः ॥ नभोक्तव्यं नभोक्तव्यं संप्राप्तं हे हरि वासरे ॥ एकादश्यां नभोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि ॥ भुं-
क्तेर्गोमांसं भक्षस्य पापमाप्नोति मानवः ॥ शुक्लावायं दिवा कृष्णां संपोष्य सुखी भवेत् ॥ भुंजेत्सुरापानसमं पापमाप्नो-
ति मानवः ॥ यथा शुक्लं तथा कृष्णायथा कृष्णं तथा रं ॥ विभेदमनयोः कुर्वन्विद्यां जायते कामिः ॥ यथा गोतिलवि-

प्राणां कृष्णत्वं नैव दूषणं तथैकादशो राजन्नुपोज्यापक्षयोर्द्वयोः । उभयोः पक्षयोरान्नैकादश्याद्विजन्मवान् यो
 भुंकेतरुजन्मासौ प्रेत्य च डालतां ब्रजेत् ब्रह्मचरिगृहस्थो वावानप्रस्थो वा वायतिः ॥ एकादश्यां तु भुजानो भुंक्ते गोमां
 समेव हि । ब्रह्मघ्नस्य सूरपस्य स्तेयिनो गुरुतल्पिनः सर्वेषां निष्कृतिः प्रोक्त नैकादशयन्नभोजिनः । विष्णुरहस्य
 पि यदाच्छेद्विष्णुसायुज्यां श्रियसंपदमात्मनः ॥ एकादश्यां भुंजीत पक्षयोः रुभयोरपि ॥ यानि कानि च पापानि
 ब्रह्महत्यासमानि च । अन्नमाश्रित्य तिष्ठति स भ्रातृहरिवासरे । तानि सर्वाण्युपाश्र्मातिभुंजानो हरिवासरे ॥ नेह शं
 पावनं लोकैरनामिह विद्यते यादृशपद्मनाभस्य दिनं पातकहानिदं । ॥ अश्वमेधसहस्राणि वाजिपेयशतानि च
 एकादशयुपवासस्य नार्हति योऽंशी कलां एकादशैर्द्रव्यैः पापं यत्कृतं भवति क्वचित् ॥ एकादशयुपवासेन तत्सर्वं विल
 यं ब्रजेत् एकादशीसमं किंचिन्पापत्राणं न विद्यते स्वर्गमोक्षप्रदाह्ये पाराज्यपुत्रप्रदायिनी ॥ सुकलत्रप्रदाह्ये
 याशरिरारोग्यदायिनी नगंगायमुनाभूपनकाशीनचपुष्करं । न चापि कैरवक्षेत्रनरेवानचदेविका यमुना चं
 ब्रभागाचतुल्या हरिदिनेन तु श्रनायासेन राजेंद्रप्राप्य तैवैष्णवपदं चितामणि समाह्ये पाह्यक्षयस्यानिधेः समा
 कल्पपादपतुल्या यवदेवादीपमातथा नारदीये मांघातारं प्रति वशिष्ठोक्तम् ॥ एकादशीसमं येन वह्निना पातकैर्धनं
 भस्मतां याति राजेंद्रप्राप्य तैवैष्णवपदं तत्रैव ब्रह्माणं प्रतियमोक्तम् ॥ एकादशयुपवासी यः समात्यक्ता हरिं ब्रजेत्
 कुलत्रपंसंभूतस्य आत्मना सह पद्मजं तत्रैव मोहिनीं प्रतियमोक्तम् ॥ एकयाह्यपि वा मोरु एकादश्यां सुचीर्णयाः ह
 त्यायुतविनश्येत् सर्वयज्ञफलं भेत् ॥ अत्रायं शास्त्रार्थः ॥ एकादश्यां भुंजीत पक्षयोः रुभयोरपि ॥ भोजननिषेध
 रूपविधिश्च व्रणात् ॥ तथा चैकादशीमुपवसेदित्युपवासविधिश्च व्रणाच्च ॥ एकादश्यामुपवासो विधीयते सचाहोरात्र
 व्याप्य भोजनाभावे दोषाभावाविशिष्टः ॥ स चोपावृत्तस्तदोपेभ्य इत्यादिपरिभाषितः ॥ ॥ तस्य चाकरणे निदाश्रव

एतत् करणाच्चजीवितपुत्रफलकामाद्यधिकारिकः । तत्र च । संक्रांत्यामुपवासं च कृष्णेकादशिवासरे । चंद्रसू-
 र्यग्रहे च वनकुल्यात्पुत्रवान्गृही । इंदुक्षये कसंक्रांतादेकादश्यासिते तरे । उपवासनकुर्वीत यदीच्छेत्संतीति ध्रुव-
 संक्रांत्यामुपवासेन पारणेन युधिष्ठिर एकादश्यांतु कृष्णायां ज्येष्ठपुत्रो विनश्यति । इत्यादि स्मृत्या पुत्रवतां गृह-
 स्थानां कृष्णेकादश्युपवासो निषिध्यते । तथा च शयनीवोधिनीमध्ये धाकृष्णेकादशी भवेत् । सैवोपागृह-
 स्थेन नान्या कृष्णा कदाचनेत्यादि भविष्येत्तरवचने नान्यासामष्टकृष्णेकादशीनां गृहस्थमात्रप्रतिनिधेः सिद्ध-
 हरिशयनाल्लिगितादिविष्णुवचनेनापुत्रगृहस्थानां तत्फलकामनोदये च तत्सृष्टहरिशयनाल्लिगितासुकृष्णासु-
 अधिकारइति निर्गलितं अतएव एकादश्यां न भुजितपक्षयोरुभयोरपि वनस्थयति धर्माय शुक्लामेव सदा गृहाति वि-
 ण्णुर्धर्मवाक्यात् शुक्ले वगृहस्थानां नित्यातत्रैव यानि कानि च पापानि त्यादयोऽर्थवादाः शतशः संत्येयं अथ कान्या न्ये-
 कादशीव्रतानि तत्र नरसिंहपुराणे एकादश्यां नरश्रेष्ठ उपवासो विधीयते नरसिंहं समभ्यर्च्य सर्वपापैः प्रमुच्यते
 सर्वपापैः प्रमुच्यते इत्यर्थवादानुक्तिरभिधीयते श्रीभगवद्वाक्यं मच्छयने मदुत्थाने मत्पार्श्वपरिवर्तनं पयोमूलं फ-
 लाहारीहृदि शल्यममर्पति तस्मादवश्यमत्रोपोषणविधातव्यमिति वाक्यार्थः ब्रह्मपुराणे एकादश्यामुभेपक्षे
 निराहारः समाहितः स्नात्वा सम्यग्विधानेन धौतवासाजिते द्वियः स्तोत्रैर्नानाविधैर्दिव्यगैर्वैद्यैर्मनोह-
 रैः दंडत्राणि पातैश्च जयशब्दैस्तथोत्तमैः एवं स पूज्य विधिवद्ब्राह्मकृत्वा प्रजागर कथया गीतकान्विष्णोर्गायतो द्वि-
 णुतत्पराः नारदीये मांधातारं प्रतिवासिष्ठः एकादशी समुत्थेन वन्हिना पातकैर्धनं भस्मतां याति राजेन्द्र प्रा-
 प्य ते हरि मदि रं रात्रौ जागरणं कृत्वा समुपोष्य हरेर्दिनं दशैव मातृके पक्षे दशैव पितृपक्षके । त्रियायाद-
 शपक्षे च पुरा न्नुद्धरेन्नरः आत्मना सह राजेन्द्रं नयते वैष्णवं पदं तेन द्वद्वाहवो नित्यं नित्यनागारिवाहनाः स्वग्विनः

पतवासाश्च प्रयाति हरि मंदिरं ॥ वाराहपुराणे ॥ १३ ॥ एकादश्यां निराहारो भुक्ते द्वादशी दिने ॥ शुक्ला वायुद्विवारु
 णात्तद्व्रतवर्णवमहत् ॥ एतद्विद्वन्सुघोराणि हतिपापानि पाथिवं ॥ अत्र द्वादश भोजनं श्रवणात् ॥ द्वादशी पारणपथे त
 म्निदव्रतं ॥ तत्रैव भविष्यपुराणे ॥ पारणत्रयोदश्यां ॥ यः करोति नाराधनं ॥ द्वादश द्वादशीं हतिनात्र कार्थावि
 चारणा ॥ स्कंदपुराणे ॥ यद्वा भवेदतीवाधो द्वादशी पारणादिने ॥ प्रातरवतं दानं कुर्यात्कर्ममाध्याह्निकं च यत् ॥ देव
 लोपि ॥ सकृदतिथ्यमानं तु पारणतु भवेत्कथं ॥ आदिस्तु पारणं कुर्यात्पुनर्भोजनं दोषभाक् ॥ पारणाद्योग्यद्वादश्यलाभे
 वायुपुराणे ॥ कलाप्येकादशी यत्र प्रतो द्वादशी न चेत् ॥ पुण्यं क्रतुशतस्योक्तं त्रयोदश्यां तु पारणं ॥ अत्र कानि वि
 त्रियमानि ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ कस्य मांससुराक्षो द्रव्यलोभा वितथभाषणं ॥ व्यायामं च विवासां च देवास्वप्नमथाजनं ॥ शि
 लापिष्ठमसूरचद्वादशे तानि वै रणवाः ॥ द्वादश्यां वै जयेन्नित्यं ॥ सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ पुनर्भोजनं मध्यानं भारमा
 यामभयं ॥ उपवासफलं हन्याद्विवादिनां च पंचमी ॥ बृहस्पतिरपि ॥ दिवा निद्रा पराश्रमं च पुनर्भोजनं मेथुने ॥ क्षौद्र
 कास्यामि पतद्वादश्यामठवर्जयेत् ॥ एकादश्यां श्राद्धं सति श्राद्धशेषभोजनं प्रतिपत्तिरंगं ॥ तथंथा ॥ श्राद्धं कृत्वा
 तु यामोहाभुक्ते यकदाचनं प्रकृतं तद्वेच्छादं पितृहाचोपजायते ॥ तस्मै तपितं दहारं विनैव श्राद्धे सिद्धिरनन्यगतिकस्वा
 त्ताजिघ्रादिति संप्रदायविदः ॥ उपवासोऽयं विदः ॥ श्राद्धं नैमित्तिकं भवेत् ॥ उपवासं तदा कुर्यादाजिघ्रेत्यित्यसे
 वितमिति ॥ वाराहपुराणवचनात् ॥ उपवासोऽयं शक्यो ॥ एकमेकनेकनतथं वा याचितेन च ॥ उपवासं न भक्षयेत् नैव द्वादशी शो
 भवेदिति ॥ व्रतस्यानित्यतापादनं ॥ अत्राप्यशक्यो प्रतिनिधेयः ॥ अस्मांश्च शरीरस्य व्रतं च संमुपस्थिते ॥ कारयेदमं
 पत्नीवापुत्रवा विनयान्वितं ॥ आंतरभाग्नाशिष्यब्राह्मणदक्षिणादिभिः ॥ उपवासोऽत्र तर्थाजपहोमादिकं च यत् ॥ वि
 त्रैः ॥ संपादितयस्य संपन्नतस्य तत्फलमिति ॥ काम्यव्रतविधिमाह विष्णुः ॥ मार्गशुक्लकादश्यां समुपोषितो द्वा

दशभगवत्वासुदेवमभ्यचयत् पुष्पधूपानुलेपनदीपनवेद्यवह्निब्राह्मणतपैर्व्रतमेतत्संवत्सरं कृत्वा पोषेभ्यः पू
 तोभवति यावज्जीवकृत्वा श्वेतद्वीपमवाप्नोति उभयपक्षं द्वादशीष्वेवंसंवत्सरं कृत्वा स्वर्गलोकं यावज्जीवं कृत्वा वि
 ण्णलोकं अत्रयद्यपि एकादश्यामुपोषित इत्युक्तं तथापि द्वादशीपूजायाः प्रधानस्यानुरोधात् यत्र द्वादशी द्विदिता
 तत्र पूर्वदिने एकादशी व्यतिरिक्तेनोपवासः कर्तव्यः पूजाहोमादितु वासुदेवपदेनैव श्रुतिवलात् इदं तु प्रतिशुक्रद्वा
 दशीवत्सरांतमेकयावज्जीवमपरं त्र्युभयद्वादशीवत्सरांतमेकयावज्जीवं परमिति चतुष्टयं काम्यचेदं फलश्रवणात्
 श्वेतद्वीपश्च वैष्णवोपभोग्यः क्षीराव्यतिरूपः स च भारतीयनारायणोपाख्यानैः प्रपचितः अत्र पूजा च
 उनिभोगवत्वासुदेवायेत्यनेन नमोति न स्वाहति न च होमः कार्यः होमिवह्निद्वयः ब्राह्मणा अपि वहवो
 भोज्याः उभयत्र बहुत्वानुरोधात् मत्स्यपुराणे द्वादशद्वादशीर्यस्तु समाप्तोपोषणैः पुनः गोवत्सकांचनैर्विप्रा
 भोजयेद्व्रक्तितोदप रस्यपदमवाप्नोति विष्णुव्रतमिदं स्मृतं अत्र द्वादशद्वादशी शुक्लाः समाप्येत्यर्थः विष्णुः
 पितृमातृपतिभ्रातृस्वसृगवादिभूजानां अष्टार्थमुपोष्यापि स्वयंच फलभागं भवेत् अत्रानुक्तं पंडको वायुपुराणे
 उपवासानपेधनकिचिद्वक्ष्यप्रकल्पयेत् नदुष्यत्युपवासनुपवासफलं भवेत् तथा प्रोक्तं नक्तं विष्यान्नम
 नोदनं वाहविस्तिलाक्षरिमथावुचाज्यं यत्पचगव्यं यदिविपांयुः प्रशस्तं मद्योत्तरमुत्तरं च एतेपांस
 मलत्वंपि अधिकारिश्रुतं यत्र व्रतविशेषस्तद्विषयत्वं तथैव द्वादशीव्रतस्य विष्णवादी दर्शनात् देवीपुराणे कैशवं
 १ नारायण २ माधवं ३ गोविंदं ४ विष्णुं ५ मधुसूदनं ६ विविक्रमं ७ वामनं ८ हृषिकेशं ९
 पद्मनाभं १० वासुदेवं ११ दामोदरान् पूजयेत् युधिष्ठिर उवाच परिलुचं स्य मांसस्य कावा एकादशी भवेत् किं
 नाम कोविधिस्तस्याः कथयस्व जनार्दन श्रीकृष्ण उवाच मलमासस्य यापुण्याश्रोक्तां ताम्ना च पद्मिनीः सोपेपिता

प्रयत्नेनपद्मनाभपुरनयेत् ॥ मलमांसमहापुण्याकीर्तिताकल्मषापहा ॥ तस्याःफलकथयितुंनशकश्चतुराननः॥
 रदायपुराप्रोक्तविधिनव्रतमुत्तमम् ॥ प्राद्वन्याःपापराशिभ्रभुक्तिमुक्तिफलप्रदं ॥ श्रुत्वावाप्यंमुरारस्तुप्रोवाचातिमु
 दान्वितः ॥ युधिष्ठिरोजगन्नाथविधिपत्रच्छधमेवित् ॥ श्रुत्वांराज्ञस्तुवचनंप्रित्युफुल्लान्बुजेक्षणः ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्या
 मिमुनीनामप्यगोचरं ॥ दशमीदिवसेप्रतिव्रतारंभोविधीयते ॥ कास्थमांसमसूराश्चचणकान्कोद्रवांस्तथा ॥ शाकं
 मधुपरात्रचदशस्यादशवर्जयेत् ॥ हविष्यान्नचभुजातंश्रक्षारलवणं तथा ॥ भूमिशायीब्रह्मचारीभवेद्ब्रह्मदशमीदिने ए
 कादशीदिनेत्राप्त ॥ प्रातरुत्थायसादरं ॥ विधायचमलोत्सर्गनंकुर्व्याहंतधावनं ॥ गंडूपान्द्रादशान्कृत्वाशुचिर्भूत्वा
 समाहितः ॥ सूर्योदयेशुभतीर्थस्नानार्थप्रव्रजेत्सुधीः ॥ गोमयमृत्तिकागृह्यातिलान्दर्भान्शुचिस्थलात् ॥ चूर्णैरामल
 कीभूतैर्विधानांस्नानमाचरेत् ॥ उद्धृतासिंहराहणंकृष्णेनंशतबाहुना ॥ मृत्तिकेब्रह्मदत्तासिकाइयपेनाभिमंत्रिता ॥ त्वं
 मेकुरुपवित्रांगलान्नेत्रशिरोरुहे ॥ हरिपूजनयोग्यमामृत्तिकेकुरुतेनमः ॥ सर्वोपधिसमुत्पन्नगोवोदरमधिष्ठितयवि
 त्करणभूमौणवपतुगोमयं ॥ ब्राह्मणंविनसंभूताधावीभुवनपावनी ॥ संस्पृष्टापावयांगमोनिर्मलंकुरुतेनमः ॥ देव
 देवजगन्नाथशंखचक्रगदाधर ॥ देहिविष्णोममानुजानवतीर्थवर्गाहने ॥ वारुणांश्चजपेन्मंत्रान्स्नानंकुर्याद्विधान
 तः ॥ गंगादितीर्थसंस्मृत्ययत्रकुञ्जलशये ॥ पश्चात्संमार्जेयद्वात्रंविधिनानृपसत्तम ॥ मुखेष्टेचहृदयेवाहोशिरसि
 चाप्यधः ॥ परिधायसुखंवासोशुक्लंशुचिद्विखंडितं ॥ ततःकुर्याद्धरेःपूजामहापापंविनश्यति ॥ संध्यामुपास्थविधिना
 तपयित्वापितृन्सुरान् ॥ हरेर्मंदिरमागम्यपूजयेत्कमलापतिं ॥ स्वर्णमापकृतंदेवराधिकासहितंहरिः ॥ पार्वत्यास
 हितंदेवपूजयेद्विधिपूर्वकं ॥ कुभोपरिपश्यसेहवंताघपात्रेथमृगमये ॥ दिव्यवस्त्रसमायुक्तेक्षिद्र्यगंधानुवासिते तस्यो
 परिपश्यसेत्पावताचरौप्यहिण्ययं ॥ तस्मिन्संस्थापयेद्देवविधानांपूजयेत्ततः ॥ संस्नाप्यसलिलैःश्रेष्ठैर्गंधपूपादिवा

सितः ॥ वदनांगुरुकपूरः पूजयेद्देवमीश्वरं ॥ नानाकुसुमकस्तूरीकुंकुमेनासितां वृजे ॥ तत्कालजातैः कुसुमैः पूजयेत्पर-
मेश्वरं ॥ नैवेद्यविधिः शक्त्या तथा नाराजनादिभिः धूपैर्दोषैः सकपूरैः पूजयेत्केशवं शिवं नृत्यगीततदत्रेतु कुर्याद्भक्तिपुरः-
सरं ॥ नालयेत्पितृतात्पर्यापान्तास्मिन्नहनिनस्पृशत् ॥ नाहतां हि वेद्वाक्यं सत्यपूतं वचो वेदतः ॥ रजस्वलान्पश्येत्तानि नद-
द्वाह्मणं गुरुं ॥ पुराणपुरतो विष्णोः शृणुयात्सहवैष्णवैः ॥ निर्जला सा प्रकच्य व्याचा च शुक्लमल्लुचै जलपानेन वा कुर्या-
दुद्योगं हरेण नान्यथा ॥ रात्रौ जागरणं कुर्याद्दीपतवादित्रसंयुतं ॥ प्रथमे प्रहरे पूजानारिकेलार्चमुत्तमं ॥ द्वितीये श्रीफलै-
श्च वत्ततैर्विजयपूरकैश्चतुर्थे पूजयेत्पूर्वैर्नारैश्च विशेषतः ॥ प्रथमे प्रहरे पुण्यमग्निष्टोमस्य जायते ॥ द्वितीये वाजपेयस्य त-
तीयहयमेधजं ॥ चतुर्थे राजसूयस्य जाग्रतो जायते फलं नातः परतरं पुण्यं नातः ॥ परतरा विद्यानातः ॥
परतरं तपः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
एकुर्याच्चैव तसूयं दद्यो भवेत् ॥ सूर्योदये शुभ्रतो गत्वा स्नानं समाचरेत् ॥ स्नात्वा तानि च छानियेनाकारिहरे व्रतम् ॥ एव जागर-
दितेन विधिना भोजयेद्वाह्मणं जलं भानं ॥ कुमादिकं च त्सर्वं प्रातिमं केशवस्य च ॥ पूजयित्वा विधानेन ब्राह्मणाय स-
मर्पयेत् ॥ एवं विध्नत यो वै कुरुते भुवि मानवं ॥ १ ॥ सफलं जायते तस्य व्रतं मुक्तिफलप्रदं ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं तत्पटोदं-
त्वयान्दप ॥ मल्लिङ्गुर्चस्य मांसस्य शुद्धाया विधिमुत्तमम् ॥ १ ॥ पद्मिन्याः प्रीतियुक्तो यः कुरुते व्रतमुत्तमम् ॥ व्रतानि तेन ची-
णानि सर्वाणि नृप नदन ॥ कृष्णायामलमांसस्य विधिस्तस्यापि तादृशः ॥ परमासातु विज्ञेया सर्वपापक्षयकरी ॥ अ-
त्र ते कथं विष्णुमिदं कथामेकामनारं मां ॥ नारदाय पुलस्त्येन विस्तरं निवेदिताम् ॥ कार्त्तवीर्येण कारायां निक्षिप्तं विद्व-
रावणे ॥ विमोचितः पुलस्त्येन याचयित्वा महोपतिं ॥ तदा श्रयैतदा श्रुत्वा नारदो दिव्यदर्शनः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
स्यापुलस्त्यं मुनिपुंगवं ॥ दर्शनं तेन विजिताः सर्वदेवाः सर्वासवाः ॥ कार्त्तवीर्येण विजितः कथं रेण विशारदः ॥ नारदस्य

वचःश्रुत्वापुलस्त्योमुनिरब्रवीत् । शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकार्तवीर्यसमुद्भवम् पुरात्रेतायुगेराजनमहिष्मत्याम्
 हन्तरः हेहयानांकुलेजातःकृतवीर्योमहीपति सहस्रं प्रमदास्तस्यनृपस्यप्राणवल्लभाः नतासांतनयंकिंचिल्ले
 भेराज्यधुरधरं यजन्देवान्पितृन्सिद्धान्प्रचिकित्सामहत्तरान् तेषांवाक्याद्गतंकुर्वन्नलब्धस्तनयस्तदा सुतवि
 नातदारज्यनसुखायमहीपते' क्षुधितस्ययथाभोगानभवंतिसुखप्रदाः विचार्यविचेदृषतिस्तपस्तपस्तपन्तुमनोदधे
 तपमैवसदासिद्धिर्जायतेमनसंप्सिता इत्युक्त्वासौसार्थश्चधीरवासाजटाधरः तपस्तप्तुगतःसद्योगृहेन्यस्यसु
 मंत्रिणं निर्गतंनृपतिंवीक्ष्यपद्मिनीप्रमदोत्तमा हरिश्चंद्रस्यतनयाइक्ष्वाकुकुलसंभवा पतिव्रताप्रियदृष्टास्त
 पस्तपुक्रुतोद्यमं भूषणाणिपरित्यज्यचीरमेकसमाश्रयत् जगामपतिनासार्धपर्वतेगंधमादने गत्वातत्रतप
 स्तेपेवर्षाणामयुतंनृपः नलभेतनयंराजाध्यायन्देवगदाधरं । अस्तिस्त्रायुमयंकांतंदृष्ट्वासाप्रमदेत्तमा अनुस
 यांमहासाध्वोपप्रच्छविनयान्विता भर्तुःप्रतपत साधिवर्षाणामयुतंगतं तथापिनप्रसन्नोभूत्केशव कष्टनाशनः
 व्रतंमममहाभागैकयस्वयथातथं येनप्रसन्नोभगवान्ममभत्सप्राजायते येनमेजायतेपुत्रश्चक्रवर्तीमहत्तरः
 श्रुत्वातस्यान्तुवचंनपतिव्रतपरायणा यंप्रव्रजंतनृपतिस्वयंप्रव्राजदीक्षितं तदात्रोवाचसंतुष्टापद्मिनीपद्मलोचना
 स्नात्वामल्लिखेत्सुभ्रुमासद्वादशसंमितं द्वात्रिंशद्दिनैश्चप्रवतिमासःपूर्ण शुभानने तन्मध्येद्वादशीयुग्मपाद्मिनी
 परमातथा उपोष्यात्तत्कर्तव्यविधिनाजागरे.समम् शांघ्रप्रसन्नोभगवान्भविष्यतिसुतप्रदः इत्युक्त्वाक
 थयत्सर्वमयापूर्वादितनृपं । विधिंव्रतस्यविधिवत्प्रसन्नाकर्दमांगजा श्रुत्वाव्रतंविधिसर्वयथोक्तमनुसूयया चक्रे
 राज्ञीचतत्सर्वंपुत्रप्राप्तिमभीप्सती एकादश्यानिराहारासदाजाताचनिर्भला जागरेणयुतारात्रौगीतनृत्यसमन्विता
 पूर्णव्रतंचैशीघ्रंप्रसन्नःकेशव.स्वयं वभापेगरुडारूढावरंवरयंशोभने श्रुत्वावाक्यंजगद्वातुःस्तुत्वाप्रीत्याशु

चिन्मिता । ययविद्यवरं वृद्धिर्ममभर्तुर्न हारं । पद्मिन्यास्तद्वचःश्रुत्वा कृष्णः प्रीतः प्रियंवदां । त्वया हंतो पितो भद्रे
 प्रत्युवाच जनार्दनः मलिम्लुचश्चामासौ नान्यो मे प्रीतिदायकः । तन्मये कादशीरम्या मम प्रीतिविवर्धना सा त्व-
 योपोपिता मुद्गुययोक्तविधिना शुभे तेन त्वया प्रसन्नो हं कृतोऽस्मि सुभगानने तव भर्तुः प्रदास्यामि वरं यन्मनसोऽपि सत
 इत्युक्तान् पतिं प्राह विष्णुर्विश्वानाशनः वरवरय राजैर्द्रयते मनसि काक्षितं । सतोपिता हं प्रियया तव सिद्धिं चि-
 कोपया । श्रुत्वा तद्वचनं विष्णोः प्रसन्नो नृपस रामः वज्रे सुतमहाबाहु सर्वलोकनमस्कृतम् न देवैर्मनुपैर्नो गेदस्य दा-
 नं वराक्षसैः जेतुं शक्यो जगन्नाथ विना त्वां भधुसूदन इत्युक्तो वाढमि युक्ता तत्रैवांतरधीयत । तप्येपि सुप्र-
 सन्नात्मा हृष्टः पुष्ट प्रियायुतः समायात्स्वपुंरं मन्य न रानी मनोरमं सपद्मिन्यां सुतल्लेभ कर्तव्यं महानल न तेन स-
 दृशः कश्चित् त्रिपुलोकैके पुमानवः तस्मात्पराजितः संख्ये रावणो दशकंधरः न तजेतुं समर्थोऽस्ति विपुल्लोके पुकश्च न
 विना नारायणं देवं चक्रं पाणिगदाधरं न तयो विस्मयः कार्यो रावणस्य पराजये मलिम्लुच प्रसादेन पद्मिन्याश्चा-
 प्युपोषणात् दरो देवाधिदेवेन कर्तव्यो महाबलः । इत्युक्ता प्रययौ विप्रः प्रसन्नेनंतरात्मना । श्रीकृष्ण उवाच ॥
 एतत्ते सर्वमाख्यातं पट्टो हं त्वयानघ मलिम्लुचस्य मासस्य शुद्धायाः संभवो महान् ये करिष्यंति मनुजास्ते
 यास्यति हरेः पटं त्वमेवं कुरु राजैर्द्रयदि चेष्टमभीप्ससि के शवस्य वचः श्रुत्वा धर्मराजो तिहापितः चक्रे त्रतं विधाने
 न वंधुभिः परिवारितः ॥ सत उवाच ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं पट्टो हं पुरा द्विजः पुण्यं पवित्रं परम किं भूयः
 श्रोतुमिच्छसि एवं विधये पित्रं तं नृप्याभ तस्या करिष्यंति मलिम्लुचस्य उपोपिता ये स्तु सुखप्रदा वीया शुक्लपक्षे
 भुवि ते पि धन्या ॥ श्रोष्यति यत्तस्यैवो धर्मस्य भतिष्य शोभनो नृजाः प्रशस्ताः ॥ ये वै पठिष्यंति कथां समग्रं तैवेव
 मिष्यति हरे निवासं ॥ इति श्री आधिकशुक्ला एकादशी समाप्ता ॥ १॥ अथ आधिककृष्णा एकादशी कथा ॥ युधिष्ठिर

उवाच ॥ "मल्लिभुवस्यमासस्यकृष्णाकाकथ्यतेविभो-किं नामकोविधिस्तस्याः कथयेत्स्वर्गपते ॥" श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ परमेतिसमाख्यातापवित्रापापहारका-भुक्तिमुक्तिप्रदान्दृष्टांस्त्रीणां चापियुधिष्ठिर-पूर्वां कविधिना
 कार्यायिकृष्णैकादशीजनैः पूजयेत्परयाभक्त्यानाम्नादवेनरोचमं अत्र ते कथयिष्यामि कथमेतां मनोरमां कां
 पितृपुत्रनरेजातां मुनीनामथतः श्रुताः आसीद्विजवरः कश्चित्सुमेधानामधार्मिकः-तस्य पत्नी पवित्राख्यापातिव्र
 त्यपरायणा-कर्मणां केनचिद्विप्रो धनधान्यविवर्जितः नृकापिलभते भिक्षायाचन्नपि परान्वहून्-नभोज्यं लभ
 तेतादृङ्मन्त्रं नैव मन्दनं-रूपयौवनमार्धुप्यनारीशुश्रूषते पतिः-अतिथिपूजयेत्कापितदासाक्षुधिताग्नेः-इष्टये-
 वविंशालाक्षीचा म्लानमुखपंकजा विलोक्य भार्यसुदती कर्पतीस्वकलेवरः-नभर्तारं क्वचिच्चैव नास्त्यन्नमिति भापते-
 विवायंत्राह्मणश्चिरोभाषायाः प्रमवधन-निन्दनार्थं स्वकविप्रः प्रोचेवाक्यं प्रियंवदा-कतिकरोमिर्किकार्थेन मया
 लभ्यते धनं याचयामिनरान्भव्यन्नयच्छति च मे धनं-किं करोमि क्वगच्छामित्वामेकथय शोभते-विना धनेन सुश्रो-
 णि गृहकार्येन सिद्ध्यति-देह्याज्ञां परदेशाय गच्छामि धनलब्धये-यस्मिन्दे शेषयत्त्राप्यं भाग्यं तत्रैव लभ्यते उद्यः
 मेने विनासिद्धिः कर्मणो नोपलभ्यते-तस्माद्बुधः प्रशंसति सर्वेषु भूभागं श्रुत्वा कान्तस्य वचनं सांश्रुने वा विचक्षणा
 प्रोवाच प्राजलिं भूत्वा विनयानतकधरा-त्वत्तो नास्ति स विज्ञाता त्वया ज्ञाता ब्रवीम्यहं-ह तैपि णो न रात्र्युः शश्वत्सा
 धुंक्षं सोऽपि पूर्वदत्तं हिलभ्येत यत्र कुत्र महीतले-विनादानं न लभ्यते मे रौकन कपर्वते-पूर्वदत्ता हि या विद्या पूर्व
 दत्तं हि यद्धनं-पूर्वदत्ता हि या भूमि र हजन्म निलभ्यते-यद्वात्रालिखितं भालेत तत्रैव हिलभ्यते-विना दत्तो न किं का
 पिलभते नैव किंचन-पूर्वजन्मनि विप्रैर्द्रनमयानत्वया कचित्-सत्पात्राणां करे दत्तं स्वल्पं भूयैः पिसद्वनं-इह देशे प
 र्वापि दत्तं सर्वत्र लभ्यते-अन्नमात्रं तु विधेशे विना दत्तेन यच्छति-तस्मादत्रैव विप्राग्यं स्यात् त्वयं भवतामया-भव

द्विनानतिष्ठामिक्षणमात्रमहामुने । नमातानपिताश्रतानश्चश्रूश्वशुरोजनः । नसत्कुर्वतितांकेपिस्वजनाश्चापरे
 कुतः भर्तृहीनांविनिर्दितादुर्भेगतिवदतितां तस्मादत्रस्थिरोभून्वाविहरस्वयथासुख भवतोभाग्ययोगेनप्राप्ति
 आत्रभविष्यति भ्रुत्वातस्यास्तुवचनंस्थितस्तवविवक्षणः तावत्त्रसमायातःकौण्डिन्योमुनिसत्तमः दृष्ट्वासमा
 गतंरुष्टःनमेधाद्विजसत्तमः सभार्यःसहसोत्थायनमामाशिरसासकृत् धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिसफलंजीवितं
 मम यदृष्टोस्मिमहद्भाग्यादित्युवाचमुनीश्वरं दत्त्वासुविष्टरंस्मपूजयामासतद्विजं भोजयित्वाविधानेपप्र
 च्छप्रमदोत्तमा विद्वन्केनप्रकारेणदारिद्र्यस्यक्षयोभवेत् विनादरांकथंलभ्येद्वनंविद्याकुटुविनीं मामेभ्रषा
 परित्यज्यगंतुकामोद्यवर्तते । अन्यदेशेपरान्लोकान्याचितुंपरपरां रक्षितोस्तिमयाविद्वन्हेनुवाक्यैर्महत्तरैः
 नादंतलभेत्किंचिदित्युक्तासनिवारितः ममभाग्यान्मुनीन्द्राद्यत्वमत्रैवसमागतः त्वत्प्रसादाद्वरिद्रमेशी-
 ग्रंनश्यत्यसंशयं केनोपायेनविभ्रेद्रदारिद्र्यनश्यतिध्रुवं कथयस्वरूपासिधोव्रतंतीर्थजपादिकं श्रुत्वातस्याः
 सुशीलायाभापितंमुनिपुगवः प्रोवाचप्रवरंचित्तंविचार्यव्रतमुत्तमं मलिम्लुचेमहाभागिव्रतानामुत्तमं व्रतं सर्व-
 पायोपशमनंदुखदारिद्र्यनाशनं परमानामविख्याताविष्णोस्तिथिरनुत्तमा मलिम्लुचेतुयाकृष्णाभुक्तिमुक्ति-
 फलप्रदा । तस्यामुपोपणकृत्वाधनधान्ययुतोभवेत् विधिनाजागरे साकंगीतवादित्रसंयुत धनदेनपुरावीर्ण-
 व्रतमेतत्सुशोभनं । तदाहृष्टेनरुद्रेणधनमामधिषःकृतः । हरिश्रेष्ठेणचकृतपुराकृतंमुतेनवै पुनःप्राप्ताप्रियाते-
 नराज्यनिहतकंटकं । तस्मात्कुरुविशालाक्षिव्रतमेतत्सुशोभनं विधिनाविधियुक्तेनसमंजारणेनच । इत्यु
 क्तातद्विधिसर्वकथयामासवाडवः प्रीत्यापरमस्तुष्टस्ततोभक्त्याप्रसादितः पुनःप्रोवाचतंचिप्रपंचरात्रव्रतंशुभं
 यस्यानुष्ठानमात्रेणभुक्तिर्मेकिञ्चाप्यते । परमादिवसेप्रातःकृत्वापुर्वाह्निकंविधिं । कुर्यात्सुनियमान्शक्त्यापंच-

रात्रव्रतादरात्रं प्रातः कृत्वा निराहारायास्तिष्ठेद्दिनपचकं सगच्छेद्दणवस्थानपितृमातृप्रियायुतः एकाशनस्तु
यो भूयादितानां पचकनरः भोजितेति नाविधिना स देवासुरमानुषं पूणकं भृतो येन यो ददाति द्विजातये दत्ततेन वस-
कले ब्रह्माङ्गि स चराचरं तिलपात्रनुयो दद्याद्ब्राह्मणाय विपश्चिते तिलसंख्याविसेत्स्वर्गे स नरो न क मडले धृतपात्रतुयो
दद्यात्स्नात्वा पत्रं दिनतरः समुत्काविपुलां भोगान् सूयलोकं महीयते ब्रह्मचर्येण यास्तिष्ठेद्दिनानां पचकनरः स सर्वगम्
जते भोगान्स्वधर्याभिः सममुदा एव विधत्तं साधि कुरुत्वं पतिना शुभे धनधान्ययुता भूत्वा स्वर्गायास्त्यति सुव्रते
इत्युक्त्वा सा व्रतचक्रकैर्दिन्येन यथोदितं भर्ता त्रासमभावयुता स्नात्वा मासिमलिं म्लुचं पचरात्रव्रते पूणपरायाः
प्रियसंयुता सा पश्यद्वाजं भवनादायात् नृप नदन दत्त्वा नवीनं भुवनं दिव्यवस्तु समन्वितम् वासयामास विधिना वि-
धितानि प्रेरिता स्वयं दत्त्वा ग्रामवृत्तिं रर ब्राह्मणाय समेधसे प्रसन्नस्तपसाराजा सस्तु वास्त्वगृहयौ मलिं म्लुचस्य मा-
सस्य परायाः परमादरात् कृष्णां ह्यपोषणत्सद्यः पचरात्रव्रतनच सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वसौख्यसमन्वितः
भुक्त्वा भोगान्नित्रयासाधे भर्तुर्विष्णुपुरं ययौ ये करिष्यति मनुजाः पराया व्रतमुत्तमं पचरात्रं भवपुण्यमयावकुनशा
कपते पुष्कराद्यानि तीर्था निगगाद्यासरितस्तथा धेनुमस्थानि दानानि तेन चीर्णानि सर्वथा गयाश्राद्धकृतं त-
नपितरः परितोषिताः व्रतानि तेन चीर्णानि व्रतखंडोदितानि वै द्विपदां ब्राह्मणः श्रेष्ठो गौर्वरिष्ठा चतुष्पदां देवा
तां वासवः श्रेष्ठस्तथामासो मलिं म्लुचः मलिं म्लुचे पचरात्रमहापापहरं रमृतं पंचरात्रे च परमापद्भिर्निपापशो-
षिणी साप्यशकैः प्रकर्तव्या यथा शास्त्राविचक्षणैः मानुषजनुरासाधनस्नातो यमलिं म्लुचः तेजन्मघातिनो न-
नंतो यो ध्यति हरिं दत्तं चतुराशी तिलक्षणाणिकामते यो नि संकटे प्राप्यते मानुषं न तुलं भ्रप्य स चैव तस्मा
कार्थ्यं प्रयत्नेन परमाया व्रतं शुभम् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एतत्सर्वमाख्यातं यच्छृष्टा ह त्वयानघ मलिं म्लुचस्य

मासस्य परमायाः समुद्रं च तत्सर्वं समाख्यातं शृणुष्व वाहिने नृप श्रुत्वा तद्यदुपाति नोदितं तद्विप्राय द्विजमुनिना त
थाकरोच्च भक्त्या सोऽदिविभुवि दुर्लभा श्रमो गान्ति तो सोऽसुरवरमादिरसुष्ठु येष्येव भुवि मनुजामालिं सुलस्य
सन्नाताः शुभविधिना व्रतं चरन्ति ते मङ्गला विविभवं सर्वं द्रतस्य गच्छयन्ति भुवनवदितस्य गहम

इतिश्रीत्र्यधिकमासकृष्णक दशपरानामाहात्म्यम्

अथाग्निप्रियाचतुर्दशैर्नतम् भव्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच
ताशुभा नष्टस्तदाहव्यवाहः पुनरग्निव्यमाप्तवान् युधिष्ठिरउवाच
कथमग्निः पुरानष्टादिवकार्ये ह्युपस्थिते के
नाग्निवृत्ततत्तत्कथं हि विहितो नलः एतद्भद्रस्वदेव शसुव हि विदिततव
श्रीकृष्णउवाच पुरासुरामहाराज तार
केण पराजिताः अपृच्छन्विश्वकर्माणतारककावाधिष्यति उवाच स चिरध्यात्वारुद्रो मां शिशुसुभवं गंगास्वा
हामित्रेजोत्थः शिशुर्देव्यवाधिष्यति एतच्छ्रुत्वा ततो देवाय त्रशभुः स होमया प्रणम्य ते तमूवाह यदुक्तं ब्रह्मणा तदा
प्रतिपन्नं हि रुद्रेण उभयासहितेन च प्रयत्नमकराग्रत्रयदुक्तं मम रस्ततः दिव्यवपश्यं तं साग्रगतः कालोऽथ मर्थुने न
चाप्युपरमस्तत्र तयारासीत्कथंचन भयचसमहर्षोपादानां समजायत रुद्रो मां स भवो भव विष्यति महाबलः स
देव्यान्दानवगणान्वाधिष्यति न स शयः केन कालेन भवितारतो वरतिरेतयोः एतद्विचिंत्य प्राहितो देवस्तत्रानिला
नलो गतो तोचो मया दृष्टा समस्था विपमस्था अपृच्छत् तदा देवी देवान्सर्वान्विलज्जिता यस्मान्मे जानितं विघ्नम
पत्यार्थं दिव्योक्तैः तस्मादपुत्राः सर्वेऽपि भाविष्यन्त स शयः उदतिष्ठ तदा देवी लज्जिता तन्निदिवा कसा अग्रं गृहाण
वीर्यमेवं संभृतसुचिरा हि यत् एवमुक्तो हि रुद्रेण दृष्टा भिदेव सकलात् नलस्थानादवस्थावानसूयस्थानं चानिलो दे

वाह्यन्वयेण्यलमकुर्वन्नाग्निदेशेन कृमिकोटपतंगाश्चपप्रच्छास्त्रादिवोकसः । ह्योभिकाभिकावह्निषुऽमाभिलक्षि-
 तः क्वचित् हेगजाः सात्विकान्नृतयदिवोविदितानलः । गजाः प्रोचुरितोवन्हः शोघ्रशरवनगतः शशापाग्निगजा-
 निज्ज्वविगुणवोभविष्यति शप्त्वाविनिगताश्चाग्निर्वनात्तस्मादद्भुतगतः देवाश्चानुग्रहचक्रस्तेपासानुग्रहास्थिताः
 सज्ञायेष्टयाप्रोक्तवित्तवाभविष्यति अनुग्राह्यचतान्देवाअपृच्छलुक्शारकाः ताजुचुर्वशमध्यग्निगत्वापश्यत
 नेपुणनष्टः शशापतानग्निर्विपरीताभविष्यथ सदेवजिह्वायुष्माकवदताचास्पृष्टाक्षरः देवेनगृहीतास्तास्तद्भूयसाणां
 भविष्यति दृष्ट्वाचिविवुधाः सर्वेपक्षिणपक्षिणवरः जीवजीवकनामानाभोभोसत्यवदस्त्वनः क्वचिदृष्टस्त्वया
 वह्निर्वनोस्मिन्चरतासदा नभद्रवाप्यभद्रवाकिमिदंचवोब्रवीतः भूयोभूयोपिष्टृथ्यनान्यसोच्चोरचद्दिर् तु-
 एस्तदाब्रवीद्वाह्निश्चिरजीवददामिते यस्मान्नकिंचिदुक्तेतस्माच्चित्रतनूरुहः जीवजीवपुनर्जीवयावदिच्छात
 वायुपः द्वितीयतेवरदग्निजीवजीवकशोभनः व्यक्तमानुषावाचारुफुटार्थाचभविष्यति कश्चिद्यदितवाधस्ता
 इदं ज्ञानकरिष्यति सप्तधायोडशाब्दाभः क्षणास्ततोभविष्यति मांसयश्चत्वदीयवैभक्षयिष्यत्यनिदितं अ-
 जरश्चामरश्चैवसर्वकालभविष्यति एवदत्त्वावरास्तस्यवह्निर्वशमथाविशत् विवुधाः प्राप्यतत्रैवमपश्यन्वशम-
 ध्यगः ऊढमणाज्ञातकल्मषज्ञत्वांसहृष्टमानसाः तुष्टावंशमथोचुस्तेदेवास्त्रिभुवनेश्वराः ऊढमणांकुलोभू-
 त्वात्राग्निगर्भधरिष्यसि यागृहवैष्णवोयाष्टब्रह्मचारीचौष्टिकः पंचाग्निपालनेपुण्ययद्यदृष्टवैदवादिभिः
 वह्नुकल्मषयष्टित्प्राप्नोतीहद्विजोत्तमः वश्यानुग्रहकृत्वादेवावह्निर्मथाब्रुवन् दिदृक्षमानस्तनुतेनाग्नि-
 मीगायाः प्राक्षिपज्जले दह्यमानोऽज्झितवतीगंगाशरवनचतः तत्रजातोकुमारोसौगंगाग्निहरसंभवः
 शक्त्यजधानतदुत्तारकदत्ससत्तम एतत्तेसर्वमारूपात्मभनोनाशस्यकारणम् ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥

यदाग्निशदेवानिकेनाश्रित्वतदाकृतं भूयोपिकेनकालेनश्रग्निरश्रित्वमाप्तवान् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 उतथागिरिसर्वरमासीद्वातिकरामहान् अहविधातपोभ्यवैतथाध्यायश्रुतेनच उतलथ्येनैवमुक्तस्तुश्रगिराः
 प्राहतमानं गच्छवाब्रह्मसदननिश्चयस्तत्रनोभवेत्तोगत्वाब्रह्मसदनमरीचिप्रमुखोद्भजे उपेतचान्धमनि
 भिब्रह्मराजपिसरमेः उतलथ्यप्राहसब्रह्मकान्तपीस्तप्तमानसः ज्यायान्वैकोधमोस्माकमिति नौकथ्यतारंफुट
 अथोवाचमुनोब्रह्मतातुभोकुहमानसो आनयध्वदुतंगत्वाविधुधान्भुवनेश्वरान् ततोविवादंपश्यामिभवंततैः
 समेत्यच ततस्तासाहतागत्यऋषिन्देवान्समानयत् लोकपालान्महेन्द्रादीन्सयमान्वरुणानिहो स्वाध्यान्म
 रुद्रणान्विध्वान्पृण्ण्वान्निनारदान् गधर्वाङ्किन्नरान्यक्षान्राक्षसान्देत्यदानवान् नायातस्तत्रतिग्माशुः
 सर्वान्यसमागताः दृष्ट्वाचिविधुधान्सर्वोब्रह्माप्रोवाचतान्पृण्णव आनयध्वमितिः सूर्यो साम्नावान्येनवापुनः
 एवमुक्तोगतस्तावदुतलथ्यः सूर्यमंडलं सगत्वाप्राहमातडशीघ्रमेह्यकंससदं सउतलथ्यमथोवाचकथब्रह्मन्ब्र
 जान्यह तपिष्यतिचकोह्यब्रभुवनमपिनिगते एवमुक्तमुनिः प्रायाद्यत्रदेवसमागमः आबचक्षेचयत्रो
 कमास्त्वतातपनप्रति उवाचागिरिसब्रह्मात्वमेनशाघ्रमानय सतथाकोगतस्त्वत्रयत्रासौतपतेरविः एह्येहि
 भगवन्सूयतपिष्यिभुवनेष्वह एवमुक्तगतः सूर्यो यत्रदेवसमागमः स्थित्वामहूर्तेप्रावाचकिवाकार्यमुपस्थि
 तं पृष्ठतमवमार्तदब्रह्माप्रावाचादह गच्छशाघ्रनदहतिभुवनयावदगिराः दग्धप्रायस्तुगोलोकावन्तेक
 ण्णपिगलः पाटलोहरितः शोणः शतपतः शकद्वीपः कुरुद्वीपः चिद्वीपसपत्नः द-
 धमंगिरसासर्वभूयोपिप्रदहिष्यति यावन्नसर्वदहतिभुवनतददगिराः गच्छतावदितः शीघ्रस्वस्थेनितिष्ठभास्कर
 एवमुक्तोतपनःस्वस्थानमधिरूढवान् विसृष्टवानगिरिससकाशममृताशिनो गत्वागिराउवाचदब्रूनाकिकरवाप्यह

देवा आंगिरसं प्राहुस्तेजो राशिमकल्मषः संप्रणम्योचुराग्निं त्वं कुरुतां वन्महीतले पूर्वययाग्निः कृतवान्त
 थाल्यमपि सन्म यावदाग्निं प्रपश्यामः कासौ नष्टः कतिष्ठति एवमुक्तः स देवैस्तु अग्निं त्वं कृतवांस्तदा देवे दृष्टाय
 दाहाग्निस्तैस्तसर्वानिवदितं देवकार्थं कृतैस्मिन्देवा वह्निं यथा ब्रुवन् अग्ने अग्निं त्वं कुरुष्व त्वमंगिरास्तु यथा पुरा एव
 मुक्तः सुरैर्वह्निं श्रितयामास दुःखितः केन मे पश्यते तेजः केनाग्निं त्वं कृतं विह अयाग्ने गिरसं दृष्ट्व तेजो राशिं मकल्मषं मु
 चाद्यः मुच्ये स्थानं वचस्तोपकरं शृणु अहततनयः श्रेष्ठो भविष्ये प्रथमो मुने उहस्पतीति नाम्ना विवृतथान्येव हवः सुताः
 एवमुक्ते मुनिस्तुष्टो बहून्जनयस्सुतान् बन्हीन्सो जनयामास पुत्रान्पौत्रांस्तथांगिराः अवाप पुनराग्निं त्वमग्निर
 स्याति यो नृप सर्वमेव चतुर्दश्यां संजातं हव्यं वाहनं हव्यं वाहनं देवानां भूतानां गुह्यं चारिणा तेनैष्टेयं तिथिस्तस्मै
 रुद्रेण प्रतिपादिता पूजितेयं तिथिं देवैर्दिवि स्थैश्च नृपैरपि बलिमाधातुमन्वाद्यैरन्यैश्च नहुपादिभिः प्रियांशं ब्रह्म
 तानां च सत्रमेयं त्रकुत्रचित् अज्ञातं तिथयो ये च व्यालैश्च पापिहसिता नदी प्रवाहे पतितोः समुद्रे पर्वते ध्वनि ये च वै
 पतितानां च तोषाग्निं दहेन्मृताः उद्धव्यातिनो ये च येव चाल्मह नो जनाः तेषां शस्तं चतुर्दश्यां आद्धं सर्वं सुखं प्रदम् आद्धा
 निर्वचं दद्यान्निदानानि सुबहून्पि प्रभूतं फलं भोज्यानि उपतिष्ठति तन्नरान् एवतिथिरियं राजन्नाग्ने यो पठ्यते द्विजैः
 अस्यामनोरथययं समुद्दिश्य ह्युपोपति ददाति तस्य तद्वन्निहः साग्ने संवत्सरं गते चतुर्दश्यां निराहारः समभ्यर्च्य
 त्रिलोचनं पुष्टपथुपादिनैवेद्यैरात्रौ जारणेन च पंचगव्यं निशि प्राश्य स्वपेद्भूमौ विमत्सरः इयमाकांथवाभुक्ता
 तल्लारवि विजितं होमः कृष्णातिलैः कार्यः शतमष्टोत्तरं नृप अग्नये हव्यं वाहाय सोमायांगिरसे नमः ततः
 प्रभाते विमले स्नाप्य पंचामृतैः शिवं पूजयित्वा विधानेन होमं कृत्वा तथैव च उदरि येन मन्त्रमेनं कृत्वा शी
 रसि चाजलि नमस्त्रिमूर्तेयै तु भ्यनमः सूर्याग्निरूपिणे पुत्रान्यच्छं मुखं यच्छं मोक्षं यच्छं मनोः स्तुते नरिराजनंततः

कृत्वा भोजयित्वा द्विजान्मान् शक्तिदाक्षिणादत्वा पश्चाद्भुजते वाग्यतः एवं संवत्सरस्यति कृत्वांसि
 त्रयोदशैः सोपकारयेद्देवत्रिनेत्रशुलपाणिनं दयस्कथगतसोमासितवस्त्रयुगान्वितं चंदनेनानुलिप्तानं सि
 त्तमाल्योपशोभितं स्यापयित्वा तत्राघ्राह्यानां वेदयेत् सर्वकालिकमेतत्ते कथितं त्रुतमुत्तमं संवत्सरसं
 मासि हव्रतस्य तु यदा भवेत् चोर्णव्रतस्मिन् यत्पुण्यं तन्निबोधजनाधिप कालगेतवहुतिथेतीर्थचमरणं भवेत् मृतंश्च
 दिव्यदहस्यो दिव्यालंकारभूषितः दिव्यनारागणवृत्तो विमानवरमास्थितः दिविदेवैः परितः क्रीडते त्रिपुरोच्चिरं
 इह गत्य च कालेति जातो जातवृत्तौ भवेत् दाता यज्वा कृती दक्षो ब्रह्मण्यो ब्राह्मणाप्रियः श्रीमान् प्रिसमाधिमान् पुत्रपौत्र
 समन्वितः पत्न्यगणसमायुक्तश्चिरभद्राणि पश्यति यदुल्लभाभुवि सुरो रगजगमानां कामानामयगुणेन पुं
 ताः सदेव तानाप्नुवन्ति शिवभूततिथौ सुरेशसंपूज्यसोमतिलका विधिवन्नुत्तमः इति भविष्योत्तरेशिवाम्नि
 प्रियचतुर्दशो ब्रतम् अथ पूर्णिमा ब्रतनारादीय सनक उवाच अन्यद्वर्तव्यं वक्ष्ये शृणुष्व मुनिसत्तम सर्वपा
 पहरपुण्यं सर्वदुःखनिवहणं ब्राह्मणक्षत्रियविशाखाद्रौ णायोपिता तथा समस्तकामफलदं सर्वव्रतफलप्रदं दुः
 स्वप्ननाशनं धन्यं दुष्टग्रहनिवारणं सर्वलोकैः पुर्विख्यातं पूर्णिमा ब्रतमुत्तमं येन चोर्णेन पापानां राक्षसिको टिः प्रण
 श्यति मार्गशीर्षे सितपक्षे पूर्णायां नियतः शुचिः स्नानं कुर्याद्यथा चारंदंतं दधातुं पुर्वकं शुद्धां वरधरः शुद्धो
 गृहमागत्य वाग्यतः प्रक्षाल्य पादावाचं मयस्मरन् नारायणशुभं नित्यं देवाचनं कृत्वा पश्चात्सं कल्पपूर्वकं लक्ष्मी
 नारायणं देवमर्चयेद्भक्तिभावनः आवाहनां सनाद्यश्च गंधपुष्पादिभिर्भित्तौ उर्णमो नारायणायैति पूजयेद्भक्तिरूप
 रः गतिं वाच्यं श्रुत्वा पुराणपठनादिभिः स्तोत्रैरापयेद्देवं व्रतं कृतुं समाहितः देवं स्य पुरतः कृत्वा घण्टां
 लचनुरस्त्रकः अरश्चिमात्रं तत्राग्निस्थायं पद्मद्वयमार्गतः अज्यभागां तपयितुं कृत्वा पुरुषसूक्ततः वरुणायैतिलैश्चापि

घृतेन जुह्यात्तथा^{११} । एकवारद्विवारं त्रिवारं वापि शक्तिः 'होमं कुर्यात्प्रयत्नेन सर्वपापनिवृत्तये' प्रायश्चित्तादि
 कर्तव्यं स्वगृह्योक्तविधानत् होमसमाप्य विधिवत् शान्तिसूक्तजपेद्बुधः । पश्चाद्देवं समागम्य पुन पुजां प्रकल्पये
 त^{१२} । तथोपवासं देवाय ह्यर्पयेद्रक्षिसयुतः^{१३} । पूर्णमास्यां निराहारः^{१४} । स्थित्वा देवतावाज्ञया^{१५} । भोक्षामि पुंडरीका
 क्षपरे^{१६} निहारणभव^{१७} । इति विज्ञाप्य देवाय मध्यं दद्यात्तथैव । जानुभ्यामवनीगत्वा शुक्लपुष्पाक्षतान्वित क्षीरादा
 एव संभृत आत्रिगोत्रसमुद्रव^{१८} । गृहाणार्घ्यमर्यादित्तरौहिण्यासाहितप्रभो^{१९} । एवमर्घ्यं प्रदार्थयेदो^{२०} । प्रार्थयेत्प्राञ्जलि
 स्थितः^{२१} । तिष्ठन् पूर्वमुखो भूत्वा पश्य त्रिदुश्चरद नमः शुक्लां शवेतुभ्य द्विजराजाय ते नमः । रोहिणी पतयेतुभ्य
 लक्ष्मी आत्रे नमोस्तुते^{२२} । ततश्च जागरं कुर्यात्पुराणश्रवणादिभिः जितेंद्रियश्च संशुद्धः पाखंडालो कुवार्जितः त
 त् । 'प्रातः' प्रकुर्वीत 'स्वाचार्यया विधि पुन' स पूजयेद्देव । यथा विभवविस्तरं ब्राह्मणान्भोजयेद्ब्रह्म
 ततश्च प्रयत्नर बंधुभृत्यादिभि सार्धं स्वयं भुज्जीतवाग्यत^{२३} । एवं पौपादिमासे थ पूर्णमास्यामुपोषितः^{२४} । आ
 चर्येद्रक्षिसंयुक्तो नारायणमनामय^{२५} । एवमवत्सरकृत्या कार्तिक्या पूर्णिमादिने । मङ्गपंकारयेद्दिव्यचतुरस्त्रसुमंगल
 शोभितं पुष्पमालाभिः पताकाध्यजराजितं । बहुदोषसमाकीर्णः^{२६} किंकिणिजालशोभित दर्पणैश्चामरैश्चैव
 कलशैश्च समावृतं । तन्मध्यं सर्वतोभद्रं पंचवर्णविराजितं । जलपूर्णततः कुभं न्यसेत्तस्योपरि द्विज । पिधाय
 कुंभं वस्त्रेण सुसूक्ष्मेण विशोभित । हेमनावरजतेनापि । तथा ताघेण वा द्विज । लक्ष्मीनारायणं देवं कृत्वा तस्योप
 रित्यसेत् । पंचाशतेन संस्त्राव्या^{२७} । भ्यर्च्य गथादिभिः कृमात् । भक्ष्यभोज्यादिनैवेद्यं । भक्तिः सयते द्वियः जा
 गरं च तथा कुर्यात्सम्यक् श्रद्धासमन्वितः^{२८} । परेऽपि प्रातर्विधिवत् पूर्ववाह्निर्भूमे चैत आचार्याय प्रदातव्या प्रतिमा
 दर्शनां न्विता ब्राह्मणान्भोजयेच्छतृपा विभवे सत्यवारितं । तिलदानप्रकुर्वीत यथाशक्त्या समाहितः कुर्याद

शौचविधिवत्तिलहोमविचक्षणः एवं कृत्वानर सम्यक् लक्ष्मीनारायणव्रतं इह भुक्ता महाभोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः
 सर्वपापविनिर्मुक्तः कलायुनममन्वितः प्रयाति विष्णुभवनं योगिनामपि दुर्लभं इति नारदीयपुराणे पूर्णिमाव्रतम्
 अथ प्रतिपदादि तिथिपुक्रुत्य विशेषो भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ तिथिकृत्यमिदानीं तिकथयामि युधिष्ठिर
 सर्वपापप्रशमनं सर्वविघ्नविनाशनं मानसं वाचिकं वापि कर्म भजयद्घभवेत् सर्वप्रशममायाति दानेनानेन पाण्डव
 अरण्ये कार्तिके चैव वैशाखे फाल्गुने तथा सितपक्षात्प्रभूतितद्वातव्यपुण्यवर्धनम् विस्रंश्रद्धासहायस्तु पात्रप्राप्ति
 स्तथैव च दानकालः स देवैकथितस्तत्त्वदर्शनाभिः तीर्थे वा यत्नेनोष्ठगृहीत्वानियतात्मवान् यो ददाति नरश्रेष्ठ
 दानस्याय कल्प्यते अग्निमिद्वच हुत्वा च प्रतिपद्यामित्युतं हविष्यं सर्वधान्यानि प्राप्नुयादामितं धनं प्रतिपत्सु द्वि
 जान् पुण्यपूजयित्वा प्रजापतिं सौवर्णमरविदं च कारयित्वाष्टपत्रकं कृत्वा चौदुवरे प्राप्नुयैः सङ्घट्टतुर्वकं पुष्पैर्धूपैः
 पूजयित्वा विप्राय प्रतिपादयेत् - अनेन विधिना दत्त्वा कमलं मलालयाम् ईप्सितां ह्यभेतैकामानिष्कामो ब्रह्मचा
 र्मुपात्तं ब्रह्माणं च द्वितीयायां संपुण्य ब्रह्मचारिणं । भोजयित्वा च विद्यानां सर्वासां पारगो भवेत् वह्निं पज्यद्विती
 यायां भूर्भुवः स्मरति क्रमात् तिलाज्येन शतहुत्वा दत्त्वा पूर्णहुति ततः वैश्वानरस्तु सौवर्णं स्थापयेत्ताम्रभाजने गुडाज्य
 पूरिते राजस्तोत्रपूणं घटोपरि पूजयित्वा वस्त्रमाल्यैर्भक्ष्यभोज्यैरेकधा ततस्तद्वाह्मणे दद्याद्वाह्निर्मे प्रीयतामिति या
 वज्जन्मकृतास्थापान्मुच्यते नान्त्रसंशयः । मृतो वह्निं हपुरं याति प्राहेद नारदे मुनिः तृतीयायां च विज्ञेयशधनाख्यो जाय
 ते भृशः । कयादिदं यवहरेरेण लाभो वहुगुणो भवेत् । तृतीयायां महाराज गौरी स्वर्णमयी शुभां स्थापयित्वा ताम्र
 पात्रे लवणोपरि विन्यसेत् वस्त्रपुष्पपूजयित्वा नैवेद्यां विनियेद्य च - ततस्तु ब्रह्मणे दद्याद्दण्डपार्थने निवेदयेत् रक्तवस्त्र
 युगं च्छन्नकुंकुमेन विभूषितं पुष्पैर्धूपैः सैवैवैः पूजयित्वा द्विजातये दत्त्वा यत्फलमाप्नोति पार्थ तत्केन गण्यते प्रासादा

यत्र सौवर्णा नद्यः गायसर्कमाः गंधर्वाप्सरसोऽन्यत्र तत्र तयातिमानवाः स्वर्गादिहैत्यसंसारसुरूपसुभगो भवेत्
दाता भोक्ता बहुधनः पुत्रपौत्रसमन्वितः नारी वातदुर्णैर्युक्ता भवतीह न स शयः गणेशपूजितः कुर्याच्चतुर्थ्यसर्वक
र्मसु अविघ्नं विदुषे विघ्नकार्ये चास्य न कर्हि चिन् चतुर्थीवारणहं मं पलादूर्ध्वं सुशोभनं कारयित्वां कुशयुतं तिलद्रोणो
परिस्थितं वस्त्रैः पुष्पैः पूजयिष्यामि नैवेद्यं निवेद्य च ततस्तत्राह्वाणे द्रव्यागणेशप्रीयतामिति काव्यारंभे पुसर्वेषु
तस्य विघ्नं न जायते चारणाः सप्तजन्मानि भवंति मदविह्वलाः वरुणैर्द्रसमोलो कैवल्यविजयी भवेत् ४ ना
गानि द्व्यवचपवम्यां न विरैरभिभूयते स्त्रियवालभेत पुत्रं श्रियच परमांलभेत् ५ पवम्यापन्नं गंस्वर्णैस्त्वैनेकेन का
रयेत् क्षीराज्यपात्रमध्यस्थं पूज्यवसुभिः प्राणिपत्यक्षमापयेत् इह लोके परैश्चैव दा
नमेतत्सुखावहं नागोपद्रवशां त्यर्थं सर्वदुष्टानि वह्णं प्रायश्चित्तमपि प्रोक्तं नागदुष्टस्य शंभुना सपूज्यकारिणे-
यंचाद्विजः पद्भ्यां प्रजापते मेधावीरूपसंपन्नो दीर्घायुर्कोविद्वर्धनः पद्भ्यां शक्तिसमोपेतं कुमारं शिशुं विवाहनं कार
यित्वा यथाशक्ति हेममालाविभूषितं तंडुलद्रोणशिखरे वा सोभि पूज्यशक्तितः नमस्कृत्य ततो दद्याद्ब्राह्मणाय कुटुं
बिने शुद्धो ब्राह्मणतामोति ब्राह्मणशेषेष्टलोकभाक् ६ सप्तम्यां पूज्य ऋक्षशचित्रभानुं दिवाकरं सूर्यलोकमवाप्नोति
सूर्येण सह मोदते गंधर्वास्तुष्टिमायां तदनिना नेन पांडव ७ अष्टम्यां पूजितो देवगोभूतावरेण हरः ज्ञानं द
दाति विपुलकामान् स यच्छते गुणान् सत्युहाज्ञानं दशैव पापहृत् प्रपूजितः ८ अष्टम्यां दृष्टपभ्यै वष्टे गंगाध
रंधुरं सितवस्त्रसुगच्छन्नं घंटाभरणभूषितं दद्यात्प्राणम्यविप्राय प्रीयतां दृष्टपभ्यजः प्रदक्षिणांततः कृत्वा अत्र
तस्तमनुब्रजेत् दानेन निनजयेत् शिवलोकं सुदुर्लभं वृषस्कंधे प्रतिष्ठति भुवनानि चतुर्दश तस्माद्दृष्टप्रदानेन दशा
भक्तिभूरियं ८ दुर्गासंपूज्य दुर्गाणि न वम्यांतरतीच्छताः सत्रा मेव्यवहारे च सदा विजयमादिशेत् न वम्यां कां

चर्तसिंहकारयित्वा स्वशक्तिः मुक्ताफलं कृतं तं लवत्वावगाठत इज्जत् । तत्प्रवरयेत्यसर्वाङ्कामानवाप्नुयात् । कांता
रायनदुर्गेण चौरव्यालाकुलेपयि हिंसकां तं न हिंसति दानस्यास्य प्रभावतः मर्त्येति विपुरं याति पूज्यमानः सुरासुरैः पुण्य
क्षयादिहागत्य राजा भवति धार्मिकः ९ दशम्यां धर्मराज इक्ष्वाकुर्व्याधिरोधुर्वं नरकादपमृत्योऽश्च समुद्धरति मानवम्
१० दशम्यां नृपशादूलदेशेऽस्वर्णनिर्मिताः लवनेन गुडक्षीरनिष्पावावुत्तिलैस्तथा गव्यत्रयं तंडुलैश्च मापात्रेन स
मन्विताः संपूज्य वस्त्रपुण्यार्घ्यार्द्धजायप्रतिपादयेत् अनेन विधिनार्यस्तु पुमांस्त्रीवाथवापुनः निर्वापयति राजेन्द्र
तस्य पुण्यफलं शृणु इह कामानवाप्नोति प्रीत्या स्वर्गमर्हयते सफलास्तस्य सर्वांशायाः काचिन्मनसा कृता ततः
स्वर्गादिहागत्य कुलमहातिजायते एकादश्यां यथोद्दिष्टा विश्वेदेवाः प्रपूजिताः प्रजापशून् धनं धान्यं प्रयच्छति महीं
तथा ११ एकादश्यां हारैर्मर्त्यैः कारयित्वा हिरण्मय यथाशक्त्वा तां च पात्रघृतेन परिपूरितं पचाग्निं निरतं विप्रं
पुराणज्ञं विशेषतः दत्त्वा किं बहुनोक्तेन विष्णुलोकं मर्हयते १२ द्वादश्यां विष्णुमिक्षाचसर्वदा विजयी भवेत् पूज्य
असर्वदेवानां यथा गोपतिगोहरः गोवृषमाहं पहेम सप्तधान्यानि यानि च पुण्याणि च यि वित्राणि गंधाश्चाञ्चावचां
स्तथा यथाशक्त्याप्यलकृत्य वस्त्रेणाच्छाद्य तन्नरः द्वादश्यां द्वादशैर्लानि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् एकस्य त्रामहा
राजतत्फलत्वं निशामय इह कौर्त्तिं परांप्राप्य भुक्ता भोगान्यथेप्सितान् अतो विष्णुपुरीं याति पूज्यमानोऽप्सरो
गणैः कर्मक्षयादिहागत्य राजा भवति धार्मिकः यज्ञयाजी दानपतिर्जि विष्णुशरदांशतं कामदेवं त्रयोदश्यां सर्व
श्र्वयसमन्वितः बहुपुत्रो बहुधनस्तथा स्यान्नात्र संशयः १३ त्नापयित्वा ब्राह्मणांस्तु त्रयोदश्यां त्रयोदश तान्त्र
छाद्य नैवेद्वैर्गंधपुष्पैस्तथाप्येत भोजयित्वा तु मिष्टान्नं दाक्षिणां विनिवेदयेत् त्रेतनाथार्यैराद्रायतथा वैवस्वता
यय यमायचनमस्तेऽस्तु नमस्ते कर्मसाक्षिणे उच्चार्य्य श्रद्धया युक्तः प्राणिपत्या वि सर्जयेत् यः करोति महाराज पूजा

मेतामिनोरमा यमायसुखमर्थः स्थित्वा व्याधि विवर्जितः यममार्गनतापंचदुःखमाप्नोत्यसौ पुमान् न पश्याति प्रेत-
 मुखं पितृलोकं स गच्छति कर्मक्षयादिहागत्य सुखी च पुत्रवान् भवेत् दृष्टे श्वरं चतुर्दश्यां सर्वैश्वर्यसमन्वितः बहुपुत्रो बहु-
 धनो नरः स्यान्नान्न संशयः १४ माहेयं च शुभकुंभं चतुर्दश्यां पयोधृतं सुवर्णेन च संयुक्तं न ववस्त्रा विभूषितं घंटा-
 भरणशोभाढ्यं वृषभेन समन्वितं यो दद्याच्छिवभक्त्या यत्राह्मणाय कुटुंबिने एतद्वत्त्वा नरश्रेष्ठ शिवलोके महीयते तत्र
 स्थित्वा चिरं कालं क्रमादेत्यमहीतले आरोग्यधनसंयुक्तो कुलमहति जायते सर्वकामसमृद्धार्थो यावज्जन्म शतत्रय
 १४ पौर्णमास्यां च यः सोऽनं पूजयेद्भक्तिमात्ररः सर्वैश्वर्यसमायुक्तः कतिमानभिजायते १५ पौर्णमास्यां वृषोत्स-
 र्गकारयित्वा विधानतः चंद्रराजतनिष्पन्नपलेनैकेन शोभनं पूजयेद्ब्रह्मकुमुदेवं विनिवेद्य च दद्याद्विप्राय स
 त्वत्प्राप्तौ लोकां रभूयैः मन्त्रेणानेन राजेन्द्र तन्निबोधन्तपोत्तम क्षीरोदार्णे वसंभूतत्रैलोक्यगणदीपकः उमापते
 शिरोरत्नशिर्वयं च्छन्नमो नमः दानेनानेन नृपते भ्राजते चंद्रवाहिवि अप्सरोभिः परिवृतो यावदाभूतसंज्ञवं १६
 पितरः स्यदिने पिंडारघाः कुर्वन्ति सर्वदा प्रजावृद्धिधनरक्षां मानुष्यफलमेव च ३० अत्र पितृव्रतं हेमाद्रौ वारहे स
 गौर्दो ब्राह्मणसुष्टास्तमूचुः पितरस्तदा वृत्तिना ब्रूहि भगवन्कवर्त्ता मे ह्वय ब्रह्मोवाच अमावस्यादिनवोस्तु
 तस्यां कुशतिलोदकैः तर्पितामानुषैस्त्वादिपरंगच्छतान्यथा तिलोदयास्तथैतस्यामोष्यपितृभक्तिः चिरस्य
 तस्य संतुष्टावरं यच्छतमाचिरं तस्मादस्यातिथौ विद्वान्दानमेतत्समाचरेत् उपवासं विनाप्येते भवंत्युक्तफलप्रदाः
 पूजया जपहोमैश्च तोषिताः शक्तिः सदा इति दानान्यमूनि विधि विवक्तमं शो नरेन्द्र यच्छंति यो द्विजवराय विशुद्धसत्त्वाः
 ते ब्रह्मविष्णुभुवनेषु सुखविहृत्य यां त्यक्तां साहाशिवेन न संशयो मे इति श्रीभ्राविष्योत्तरोक्तं सकलतिथिकृत्यानि अथ
 प्रतिपदादि तिथिनां दिवता पूजादि मंत्राः त्वन्नो अग्ने इत्यस्य हिरेण्यस्तूपकृषिस्त्रिष्टुपुच्छदः त्वन्नो अग्ने वरुणस्य वि

द्वान्देवस्य हेडोऽश्रवांसि सौष्टाः यजिष्ठो वहतमः शोशुवन्तो विश्वेदं पांशुः संप्रमुमुग्ध्यस्मत् । आश्रस्तु स्वर्णवर्णाभः
 सप्तर्षिः सप्तहस्तकः स्वाहा । सखो मे पवाहं शस्यन्नद्वुक्त्वादिधृक् अग्नये नमः । द्वितीयायां ब्रह्मा ब्रह्मयज्ञानमित्यस्य
 गीतमोवाग्मेदं यं श्रुपि स्त्रिष्टुपुच्छदः । ब्रह्मा देवता । ब्रस्तयज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वितीयायां सुरुचो वेन आवः सुबुद्ध्युप
 मां अर्थं विष्टांशं ते अयोनिमसतश्च विव । ब्रह्मणे नमः । प्रध्वासनस्योजटिलो ब्रह्माध्येयश्चतुर्मुखः अक्षमालांस्तुव
 विश्वेषु स्तं कंचकमंडलुं वासः कृष्णाजिनंतस्य पार्श्वे हंसस्तथैव च २ तृतीयायां गौरी गौरीमिमायेति दीर्घतमम्
 यिः । विष्टुच्छंदः गौरीदेवता गौरीमिमायसलिलानि तत्सत्येकपदीद्विपदीचतुषपदी अष्टापदीनवपदीवभ्रवुवी
 संहत्वाक्षपरमेव्योमन् -- गौरी शंखं दुवर्णाभां शर्वरी शनिपेवितां कृष्णपद्मासनासीनां साक्षसूत्रकमंडलुं १। वरदा
 ज्ञानरूपांतां सर्वमालयप्रियां सदा गौर्व्ये नमः ३ चतुर्थ्यां गणपतिः गणानां त्वेत्यस्य गृह्यस्तमदं ऋषिर्जगतीच्छंदः
 गणपतिर्देवता -- गणानां त्वागणपतिर्ह्वामहे प्रियाणां त्वाप्रियपतिर्ह्वामहे निधीनां त्वा निधिपतिर्ह्वामहे
 वसोमम आहमजा निगर्भं धमात्वमजासि गर्भं पाशां कुशकल्पलतां विपाणं धञ्चतुण्डाहितवीजपूरः । रक्तस्त्रिनेत्र
 स्तरुणैर्दुर्गैर्लिहारीज्वलो हस्तिमुखो वताहः । गुणपतये नमः ४ पंचम्यां नागाः नमोऽस्तु सर्पेभ्य इत्यस्य प्रजापति
 ऋषिः अनुष्टुपुच्छंदः -- सर्पा देवताः नमोऽस्तु सर्पेभ्यो ये केचष्टथिवी ननु ये अंतरिक्षे ये दिव्येऽप्ये नमः सर्पेभ्यो नमः । सर्पा
 रक्ताग्निनेवाश्च द्विभुजाः पीतवस्त्रकाः फलकासिधराः शृङ्गानां स्वेत्स्फणविभूषिताः सर्पेभ्यो नमः । पद्मास्कंदः
 यदस्कंद इति मेघातिथिः ऋषिर्गायत्रीछंदः स्कंदो देवता यदस्कंदं पृथिवीनायमान उच्यते समुद्रादुतवापुरीपात् श्ये
 नस्य पक्षाहरिणस्य बाहु उपस्तुत्य महीजातते अर्चन् । वरामयकरः साक्षाद्विभुजः शिखिवाहनः । किरीटीकुंडली
 देवो दिव्याभरणभूषितः । कुमारः पण्मुखो ध्येयः । शिखंडकविभूषणः । पताकवैजयंत्या च शक्तिश्च वतवामयोः

कुमारायनमः ॥ ६ ॥ सप्तम्यारविः आरुणेतिहिरण्यस्तूपरुपिर्गायत्रीछंदः ॥ सूर्योदेवता आरुणेणर
 जसार्वभौमोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यं चहिरण्ययेनसवितास्थे ॥ नादेवोयातिभुवनानिप्रयन् पद्मासनः पद्मकरः
 पद्मगर्भसमद्युतिः ॥ सप्ताभ्यथसंस्थश्चाद्विभुजः स्यात्सदारविः ॥ सूर्योयनमः ॥ ७ ॥ अष्टम्याशिवः
 अंबकमिति वशिष्ठऋषिर्गायत्रीछंदः ॥ रुद्रोदेवता - अंबकंयजामहेसुगंधिंष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिववंधनान्मृत्यो
 र्मुक्षीयमामृतात् ॥ पंचवक्त्रोवृषारूढःप्रतिवक्रोविलोचनः - कपालहस्तःखट्वांगीचंद्रमौलिःसदाशिवः ॥ शिवाय
 नमः ॥ ८ ॥ नवम्यादुर्गा - श्वेत्श्रवालिक्केइत्यस्यप्रजापतिऋषिः ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ दुर्गादेवता ॥ अं
 वेऽंश्रिकेऽंवालिक्केनमानयातकश्चनससत्यश्चकः ॥ सुभद्रिकांपीलवासिनी ॥ १ ॥ कालाधामांकटाक्षैररि
 कुलभयदामौलिवर्द्धदुरेखां - शंखचक्रंरुपाणंत्रिशिखमपिकरैरुहहंती ॥ त्रिनेत्रां ॥ सिंहस्कंधाधिरूढांत्रिभुवनमालि
 लंतेजसांपूरयतीं ॥ ध्यायेदुर्गांजयाख्यांत्रिदशपरिवृतांसेवितांसिद्धिकामैः ॥ दुर्गायै नमः ॥ २ ॥ दशम्यायमः
 यनयेतिविवस्वान्ऋषिः ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ यमोदेवता ॥ यनायत्वामस्वायत्वामूर्ध्वरंयुत्वातपसे ॥ देवस्त्वासवित्ता
 मध्यान्तंमुष्टयिव्याःसंक्षुचर्ममृच्चरशदः ॥ धर्मरंजायनमः ॥ १० ॥ एकादश्यांबिभ्वेदेवाः ॥ उमासश्रवणी
 तिमंधुच्छं ॥ १ ॥ ऋषिर्गायत्रीछंदः ॥ विभ्वेदेवता - उमासश्रवणीधृतोविभ्वेदेवासश्रागताः ॥ द्वाभ्वांसोदाशुपः
 सुतं ॥ विभ्वेदेवाश्रवर्षेपिदक्षिणांणपाणयः ॥ ध्यातव्यावामपाणौतुशरासनयुताःसदा ॥ २ ॥ विभ्वेभ्योदेवेभ्यो
 नमः ॥ ११ ॥ १ ॥ द्वादश्यांबिष्णुः ॥ इदंविष्णुरित्यस्यैः ॥ मेधातिथिद्रुपिर्गायत्रीछंदः ॥ विष्णुर्देवता ॥ इदं
 विष्णुर्विचक्रमेवधानिदधेपदंसमूहमस्यपाशुंमुरे ॥ विष्णुःकौमुदकीखड्गपद्मशंखकरःक्रमात् ॥ १ ॥ प्रदक्षिणंदक्षि
 णाधःकरादोरभ्यनित्यंशः ॥ २ ॥ विष्णवेनमः ॥ त्रयोदश्यांकामः ॥ १ ॥ उक्तामगायत्र्याःसर्मोहनऋषिर्गायत्रीछंदः

कामेदेवताकामार्चनेविनियोगः ' पुष्पवाणायचिद्देहकामेदेवायधोमाहितन्नोत्तमंग प्रचोदयात् ' नमोस्तु पुष्प
 वाणायजगदाह्लादकारिणे ' मन्यथायजगन्नत्ररतिप्रातिप्रदायिने आप्यायस्वेतिचंद्रमवेणचंद्रपूजावा ॥ १३
 चतुर्दश्या.शिवः श्रवकमितिमंश्रस्यवासिष्ठऋषिर्गायत्रीछंदः ' शिवोदेवताशिवाचनेविनियोगः श्रवकंयजाम
 हे ० पंचवक्रोद्युषारूढः प्रातिवक्त्रात्रिलोचनः कपोलहस्त.खट्वांगीघट्टमोलिः सदाशिवः १४ श्रमायाः पितर.उदीरिते
 तिमंत्रस्यशंखऋषिः स्वधोदेवता त्रिष्टुप्छंदः पितृगणमर्चनेविनियोगः उदीरितात्पारासउन्मध्यमाः सौम्या-
 सश्रसुंयइयुरद्युक्तंज्ञास्तेनोर्वतुपितरोहवेषु ३० पूर्णिमायाः शशी आप्यायस्वेतिमंत्रः श्रतः श्रतांवरधरोदः
 शाश्वः श्रंतभूपणः गंदापाणिर्द्विधाहुश्रुकन्तव्यावरदः शशी अथमलमासव्रतानि युधिष्ठिरउवाच कथंवाचरितं-
 ब्रह्मन्मलमासव्रतादिक तत्सर्वं ब्रूहिमेविसर्वलोकहितायच मार्कंडेयउवाच ' विस्तरेणाचनफलंकविभिर्नैवश
 क्यते ' वं कुंजनार्दनस्यदर्किपुनः प्राकृतैर्जनैः ' प्रातिपत्तिथिमारभ्यमासेमेकजनार्दनं श्रवयेद्ब्रह्मपुष्पाद्यैः पायसे-
 नससर्पिषा विप्रांस्तुभोजयेत्पश्यादक्षिणाभिश्चतोषयेत् एवं व्रतं मासेमेककुर्वाद्वा नैर्विचित्रकैः अतेभूतदिनेप्रा
 नेउपोष्यसुसमाहितः पुण्येह्निप्रातरुत्थायकुर्वात्पूर्वाह्निकाक्रियां गृहीत्वानियमं पश्याद्वासुदेवहृदिस्मरन्
 त्रिजिज्ञाशब्दमीनरतान्ततोविप्रांन्निमंत्रयेत् ' सपत्नीकान्सदाचारान्सुरूपंश्चसुविद्यकान् वेदाध्ययनसंपन्नान्
 कुलीनज्ञातिसंभवान् ' ततोमध्याह्नेवलायांकृत्वामाध्याह्निकीः क्रिया ' पुष्पमंडपिकारुत्वाविचित्रैस्तोरणादि-
 भिः ' तस्मिन्सुशोभितेसर्वमडलेतूर्यादिते ' सुलक्षणांलिखेत्तत्रसर्वतोभद्रमंडल ' स्थापयेद्वद्रणकुंभंपंचरत्नसम
 ण्वतं ' तस्योपरिन्यसेत्पात्रंदेवंतत्रप्रपूजयेत् आदौस्वस्त्ययनकृत्वापूजांतवंसमारभेत् ' प्राणानायम्यविधिवन्म
 नः संकल्पपूर्वकं उपचारैः षोडशभिः पूजयेच्चजनार्दनं गंधतोयेनसंस्नाप्यशुभैः ० पंचासृतेस्तथा स्थापयेद

व्रणकुम्भवस्त्रयुग्मेनुवोष्ठनं । ततस्त्रिशच्चनामानिपूजयेच्चयथावीधिः । जिष्णुंविष्णुमंहोविष्णुहारिं कृष्णमधोक्षजं
 केशवं मोधवं राममच्युतं पुरुषोत्तमं गोविंदं वामनं श्रीशं श्रीकण्ठं विश्वसाक्षिणं नारायणं मधु-
 रिपुमनिरुद्धं त्रिविक्रमं वासुदेवं जगद्योनिं शेषतल्पगतं तथा संकर्षणं च प्रद्युम्नं दैत्यारिं विश्वतोमुखं जना-
 र्दनं धराधारं श्रीधरं च समप्येत् कुंभस्थितेकांस्थपत्रे पूजयेच्चजनार्दनं आच्छाद्य वस्त्रयुग्मेन पीते
 न च यथाविधि विष्णवे च ततो दद्यादुपवीते च शोभने चंदनेन सुगंधेन पुष्पैर्नानाविधैर्नृपैः धूपैर्नानाविधै-
 र्दोषैः पूजयेच्चयथाविधि मिष्टान्नैः श्वेतैर्नैवेद्यैर्नगवाह्मदलान्वितैः घण्टासदंगानिर्घोषैः शंखध्वनिसमन्वितैः आ-
 रतिकं प्रकुर्वीत कर्पूरगुरुचंदनैः प्रदक्षिणमस्कारान्मंत्रपुष्पं यथाविधि तावपात्रस्थितं तोयं च दनाक्षतपुष्पकैः
 अर्धपद्यात्सपत्नीकः प्रहृष्टोत्तरात्मना नारंगैर्नालिकैश्च अर्धैर्नानाविधैः शुभैः पंचरत्नसमायुक्तं जानुनीस्था-
 प्य भूतले आरोप्य जालहस्तौ च श्रद्धाभक्तिसमन्वितः अधिमासे तु संप्राप्तशुभं सूर्याधिदेवते देवदेवमहादे-
 वप्रलयोत्पत्तिकारकं गृहाणार्घ्यं मया दत्तं कृपां कृत्वा ममोपरि स्वयं भूवेन मस्तुभ्यं ब्रह्मणे मिततेजसे नमोस्तुते
 प्रियानंतब्राह्मणानां दयांकुरु एवंस्तु त्वजगन्नाथं गंधपुष्पपहारकैः पूजयित्वा जगन्नाथं चतुर्भुजं प्रहरेषु च तथा
 जागरणं कुर्यात्कीर्तनं श्रवणादिभिः ततः प्रभातसमये श्रमावास्यादिने नृपः विष्णुं च पूजयेद्भक्त्यापश्चाद्भोमसमा-
 धरेत् संमिक्षितं लाज्यं चरुणापायसेन हनेन्नृपः अतो देवेति पटकेन अयुतं वासहस्रकं पूर्णाहुतिं ततः कृत्वा होमशेषं समाप-
 येत् गुरोः पूजां ततः कुर्याद्वसुधायादि सप्तकैः प्रदद्याद्धिनुनासाहं प्रतिमां च तथानृपः दयस्त्रिशदपूपांश्च कांस्तं-
 पात्रसमन्वितान् प्रदद्याद्गुरोरे राजनधृतशर्करया सह अधिमासे तु संप्राप्ते पौष्णमुत्तयै जनार्दनं उद्दिश्यापूपदा-
 नैर्न धृतैर्न सहैरुक्मकं विष्णुप्रीत्यै प्रदद्याच्चैष्टवीदीनां फलं लभेत् त्रयस्त्रिशदपूपांश्च दानाहार्चि च दिने दिने

सुवर्णगुडसंयुक्तान्कास्यपात्रेनिधाय च ॥ १ ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेपापमुत्तयैजनाहंनं ॥ २ ॥ उद्विष्यापूपदानेनघृते-
 नसंहरुक्मुकंविष्णुप्रीत्यैप्रदद्याच्चष्ट्वीदानफलंलभेत ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेशुभसूर्याधिदैवते नरकोत्तारणा ॥
 यैर्वमयादत्तंप्रदीयते ॥ ३ ॥ त्रयस्त्रिंशदुपांश्व्यूतशर्करयासह ॥ ४ ॥ सदक्षिणामयातुभ्यंकांस्यपात्रेणदापिता ॥
 दत्तादिवाकुरोदेवागृहीताचिदिवाकरः ॥ ५ ॥ दानेनानेनविद्वंसूर्योमैप्रीयतामिति ॥ प्रीयतां देवदेवेशाब्रह्माशं-
 भुजनार्दनीः ॥ ६ ॥ तेषांप्रसादात्सकलाममसंतुमनोरथाः ॥ गृहाणपरमाग्नेनकांस्यपात्रंप्रपूरितं ॥ स्यूतगुडसं-
 युक्तंप्रीतोभवदिवाकर ॥ ७ ॥ त्वयादत्तमिदंप्राप्तंपरमाग्नेनपूरितं ॥ स्यूतंप्रतिगृह्णामिप्रीयतांमैदिवाकरः ॥ ब्राह्म-
 णान्पूजयेत्पश्याद्ब्रह्मलंकारचंदनैः ॥ अपूपदानंदद्याच्चकांस्यपात्रसमन्वितं ॥ धेनुंभवत्सांदद्याच्चवत्खालंकारभूयि-
 ता ॥ कांस्यदोर्ध्वरीप्यसुरीदक्षिणासहितान्द्रुप ॥ नत्वातुवाचयेद्विप्रान्सफलंवास्तुमेवतं ॥ ऋत्विग्भ्योवासासीद-
 यात्त्रयस्त्रिंशच्चकुम्भकान् ॥ ८ ॥ कांस्यपावसमायुक्तानपूजयितुंघृतसंयुतान् ॥ वटकैःसहरजैर्द्रव्यथाशक्त्याचदक्षिणां
 ब्राह्मणभोजयेत्पश्याच्छर्कराघृतपायसैः ॥ द्वादश्यामलमासस्यक्षेययातिशुभंनिहवा ॥ दुर्बलेनापिकर्तव्यंत्रयस्त्रिंश-
 वंपूपकः ॥ ९ ॥ मलमासेतुसंप्राप्तेएकास्मिंश्चशुभेदिने ॥ निष्कंचनेनदातव्यंघृतशर्करयासह ॥ मासानांमलमासोऽयंम-
 लिनपापसंभवः ॥ तस्यपापस्यशांत्यर्थमन्नदानं करोति यः ॥ यावत्तैचैवच्छिद्राणिअपूपादिपुपांडवः ॥ तावद्वर्षस-
 हस्राणिस्वर्गलोकेमह्ययते ॥ मलमासव्रतंनारीयाकरोतीहभारत ॥ दारिद्र्यंपुत्रशोकतनुवैधव्यलभेतसा ॥ यइदंघ-
 र्मेसर्वस्वंकुर्याच्छोकैःपुराकृतं ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नप्राप्नुयैद्वैष्णवंपदम् ॥ एवंप्रार्थयेच्चगोविंदंपूजयेद्ब्राह्मणान्नव ॥ सप-
 त्नीकान्शुचिस्नात्वालक्ष्मीनारायणौस्मरन्पूजयित्वाविधानेनभोजयेद्घृतपायसैःभोजयित्वाविधानेनसत्नीकंस्म-
 रन्निभुं ॥ स्मरन्निभुं द्विज रूपेणपत्नीरूपेणवैद्विज ॥ १० ॥ परिधाययथाशक्त्यावत्खालंकारकुंकुमैः ॥ ११ ॥ द्राक्षाभैश्चक्रपित्ये

श्रुपनसैः कदलीफले नारिकेलैश्चनारंगैः कूष्माण्डैर्दोडिमीफले उर्वारुकैः कर्कटैश्चशृंगवेरैः समूलकैः अन्यैश्चविभिर्धैः
 शार्करचैः पेष्यैश्च पृथक् पृथक् घृतपक्वान्नगोधूमैः शुभैः सौहालिकैर्वटैः शर्कराघृतपूरैश्च फाणितैः खडमडितैः भक्ष्यभोज्यै
 श्रलेह्यादिकदुकानिविशेषतः गोरसानां विचित्राणि वासितानि इलादिभिः अन्यानि येष्विचदाना निदेयानि विविधा,
 निच वित्तशाल्यनक्तन्यमात्मनः श्रेयश्चलता यथावत्सरसप्राप्यपरिवेश्यमुदुवन् इदं स्वादु इदं भोज्य भवद
 र्थविचितये याच्यतां रोचते यच्च यन्मया पचितं प्रभो धन्योऽस्म्यनुग्रहेति स्म पवित्रं मम मंदिरं विसर्जयेत्ततो वि
 ब्रान्दत्वा तां बृलदक्षिणे आसीमांतमनुब्रज्य भुजीतं वंधुभिः सह अंसक्रांतु व्रतं नारीयाकरोति हरिप्रिय दारिद्र्य
 पुत्रशोकचवैधव्यनभवेत्कदा एव विधोऽपि पुरुषो यदि कुर्यान्मालिग्लुचे मलिग्लुचप्राप्य न पूजितो यैः श्रीनाथदेवैः
 पूर्यैव सत्या कथं भवेच्छ्रेयसुखं संपत्युन्नः सुहृत्स्वजनाश्चापि भार्या कदाचिन्नकृतं पापैर्मेलमासन्नंतनरैः तेषां
 पापिष्ठतानि त्यत्र ह्येत्यापदे मार्कण्डेय उवाच एतदेकथितं पार्थगुह्याद्ब्रह्मतरं परं वाजपेयः क्रतुफलं श्रुतावका
 लभेद्भुवम् ॥ इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे मलमासव्रतोद्यापनम् ॥ स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालो ब्रह्मन्याम्रणी ॥
 ११ रणवीरसिंहभूषकारिते कृत्यसागरे मलमासादिसंकीर्णकृत्यरत्नसमुच्चयः - २ अथ सक्रांतिव्रतानि ॥ तत्रा
 धौधान्यसक्रांतिव्रतम् स्कंदपुराणे - नदिकेश्वर उवाच अथात संप्रवक्ष्यामि धान्यव्रतमनुमं यः कृत्वा हि न
 रैराजन्सर्वोन्कामानवाप्नुयात् अयनो वापुर्वै च वस्तानं कृत्वा विचक्षणः उपचारैः पूजयेच्च ध्यात्वा देवि देवाकरः करि
 ष्यामि ब्रतदेव च व्रत्सत्त्वात्परायणः ॥ तदविघ्नेनेमया तु त्वत्प्रसादाद्देवेश्वर इत्युच्चार्यो लिखेत्पद्मं कुमुदेनाष्टपद्मक
 भास्करं पूर्वं पत्रे तु आग्नेय्यां तुरवितुया विवस्वत तथायाम्यनैर्ऋत्ये पुष्पं तथा ॥ आदित्यं वारुणे पत्रे वायव्ये तपनं
 तथा ॥ मार्तण्डमिति कोवेरैश्चैशान्ये भानुमन् चेत ॥ एवं क्रमशो भ्यर्च्यो विश्वात्मा सर्वदेवशर्जैः कृतजलिपुटो भूत्वा स्व

धर्मदद्यात्समंत्रकं । उक्तालात्मासर्वभूतात्वावेदालासर्वतोमुखः । व्याधिशोकजामृत्युसंसारभयनाशनम् । इत्य-
 धर्ममंत्रः । पुष्पैर्धूपैः समभ्यर्च्य शिरसाः प्रणिपत्य च । रविभ्यात्वातोदयात्तथान्यप्रस्थं द्विजातये । एवं संवत्सरे
 पूर्णकुप्यादुद्यापनक्रियां । अर्घ्यपात्रां हंसौ वर्णकारयेत्पटले शुभं । द्विभुजं पूजयेद्भानुरक्तवस्त्रयुगान्वित
 धान्यद्रोणेन सहितं तर्धेन स्वशक्तिः । स्वर्णशृंगैरीष्यसुरांकांस्यदेहापयस्विनीं । रविरूपं द्विजध्यात्वा तस्मै
 वेदविदे तथा विद्यापात्राय विप्राय तत्सर्वं विनिवेदेत् । अग्निष्टोमसहस्राणां फलं प्राप्नोति मानवः । सप्तजन्म
 सहस्राणि धनधान्यसमन्वितः । निर्व्याधिर्नोरुजो धिमान् रूपवानपि जायते । इदं व्रतं वर्षात्मकं । तत्र व्रतविधिः
 संक्रांतिदिने प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा गोमेयनोपलितशुद्धदेशे । कुकुमादिनाष्टदलं पद्मं विरच्य । पूजासमग्रसिंघा-
 य सकल्पं कुर्यात् । तिथ्यादिसंकीर्त्यं ममाग्निष्टोमादिफलप्राप्तिपूर्वकं सप्तजन्मसु । धनधान्यपुत्रपौत्रादिसमन्वित
 निर्व्याधिर्नोरुजत्वादि सिद्धिद्वारा श्रीसवितरूपपरमेश्वरप्रीत्यर्थं धान्यसंक्रांतिव्रतं करिष्ये । इति संकल्प्य गणेशं
 पूज्य । पूर्वनिर्मितपद्मकर्णिकायां । विश्वात्मनेनमइति नाममंत्रेण बाह्यपूजयेत् । अष्टपत्रेषु पूर्वादि क्रमेण देवतांश्चा-
 वाहयेत् । भास्करं १ रावं २ विवस्वंतं ३ आदित्यं ४ तपनं ५ मार्तण्डं ६ भानुं ७ पूषणं ८ मध्यविद्वात्मानं
 आवह्य संपूज्य चांति । अर्घ्यदानमंत्रः कालात्मन् सर्वदेवात्मन् विश्वात्मन् विश्वतोमुखव्याधिमृत्युजराशोकसंसारभय-
 नाशन । ततः प्रस्थमिति धान्यसदक्षिणं । ब्राह्मणाय दत्त्वा मौनं स्वयं भुञ्जीत । पुत्रवतोगृहिण उपवासनिषेधात्
 संवत्सरांत उद्यापनं कुर्यात् । उक्तमंडले पूर्ववदेवता । आवाह्य । सुवर्णादिपात्रेणाध्यंदत्त्वा संपूज्य । द्रोणपरिमित
 धान्यं तदधार्थिवा । आचार्य्याय दत्त्वा पीठसहितां गांच दत्त्वा । ब्राह्मणान्संभोज्य स्वयं भुञ्जीत । अन्नहोमादिसामान्य
 विधिना कार्थं । इति धान्यसंक्रांतिव्रतं । अथ रूपसंक्रांतिव्रतम् । स्कांदि । अथान्यदपि तेष्विच्छिन्नरूपसंक्रांतिमुत्तमं

संक्रांतिवासरैस्तैस्तान् कृत्वा विचक्षणः ॥ हेमपात्रवृत्तकृत्वाहिरण्येन समान्वितः ॥ स्वरूपवीक्षयतः पात्रिब्राह्मणा
यनिवेदेयेत् एकभक्ततः कृत्वा भक्त्या चैव समान्वितं ॥ व्रतांते कांचनं दद्याद्घृतधेनुसमन्वितं ॥ अश्वमेधसहस्रा
णां फलमाप्नोति मानवः ॥ रूपयौवनसंपत्त्या आयुराग्रेभ्यः संपदा ॥ लक्ष्मीचविपुलाभोगाद्भुनक्तीह न सशत्रुः ॥ सर्व
पापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोकं गच्छति ॥ अस्याविधिः ॥ तिथ्यादिसंक्रांत्य आत्मनः कर्तनीयं रूपं प्राप्तिपूर्वं ॥ श्रीपर
मेश्वरप्रीत्यर्थं रूपसंक्रांतिव्रतकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ पूर्ववत्तलिखितपद्येभानुंसंपूज्य ॥ कांस्यपात्रे सघृतेस्वरूपं
वीक्ष्य पात्रब्राह्मणाय दद्यात् ॥ एवं प्रतिसंक्रांतौ कुर्यात् ॥ वत्सरतिउक्तमंडले सौवर्णेभानुंसंपूज्य ॥ कांस्यपात्रस्थं य
तंहिरण्यसहितमाचार्योपदत्वा गांच दद्यात् ॥ फलभूयस्त्वकामो घृते धेनुमपि दत्त्वा ॥ ब्राह्मणाभोजयिवास्वयमपि
भुजीत ॥ इति स्कंदे ॥ करूपसंक्रांतिव्रतं २ ॥ अथ भोगसंक्रांतिव्रतम् ॥ तत्रैव संक्रांतिदिवसं प्राप्य धोपितस्तु समा
कुर्यात् ॥ कुंकुमं कमलवैवांसिंदूरं कुसुमानि च ॥ सुगंधानि च द्रव्याणि तांबूलं शालितं दुलान् ॥ तंदुलान्फलसंयुक्तांस्त्वा
भ्यो दद्याद्वा द्विचक्षणः ॥ दद्यात्सहस्रमनसामिधुनेभ्यः प्रयत्नतः ॥ भोजयित्वा यथाशक्ति वस्त्रयुग्मं प्रदापयेत् ॥ एवं स
वत्सरस्यातिरविंसंपूज्य पूर्ववत् ॥ धेनुसदक्षिणां दद्यात्सपत्नीकद्विजातये ॥ स्यात्सुखी सर्वमर्थं पुभोगी जन्मनि जन्मनि
अस्य विधिः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽनेकविधभोगप्राप्तिसिपूर्वकं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं भोगसंक्रांतिव्रतकरिष्ये ॥ इ
तिसंकल्प्य ॥ पूर्ववत् भानुपद्मैः संपूज्य त्रिभ्यो अधिकानि मिथुनानि संपूज्य ॥ दायनानि ॥ कुंकुमजलसिंदूरसुगंधि
पुष्पतांबूलशालितंदुलदक्षिणायुतानि दत्त्वा भुजीत ॥ वत्सरतिपूर्वोक्तमंडले सौवर्णेभानुंसंपूज्य ॥ द्वादशभि
धुनेभ्यः पूर्वोक्तवस्त्रयुग्मसहितानि सौभाग्यद्रव्याणि दत्त्वा ब्राह्मणाय गांच दत्त्वा भोजयेत् ॥ इति संक्रांती कंभोगसंक्रां
तिव्रतं ॥ अथ लवणसंक्रांतिव्रतं ॥ तत्रैव ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि लवणसंक्रांतिमुत्तमं ॥ ३ ॥ संक्रांतिवासरं प्राप्य स्नानं

कृत्वा शुभैर्जलैः । तद्वत्खालं कारसंभूतैर्भक्तिभावसमन्वितः ॥ ५ ॥ कुंकुमेन लिखेत्पद्ममष्टपत्रं सकांशकं । भास्करं पूजयेत् ।
इत्तेयाधान्यप्रस्थसमन्वितः । तदग्रे लववणपात्रं सगुण्डं स्थापयेद्बुधः । पूजितस्त्वं यथा शक्त्या प्रसीद मम भास्कर
लवणं सगुण्डं शय्या ब्राह्मणाय निवेदेत् । एवं संवत्सरे पूर्णैर्भानुकुर्थाद्विषमं । रक्तवस्त्रयुगच्छत्रं रक्तचन्दनचार्चितं
कुमलं लवणपात्रं । धेन्वा सार्धं द्विजातये । प्रदद्याद्भानुमाद्विषयविश्वात्मा प्रीयतामिति । एवं कृत्वा तु यद्युप्यं प्राप्य
तेभ्यु विमानैः । तत्केन गदितुं शक्यं वर्णकोटि शैतरेपि । लवणाचलदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः । सर्वकाम
सम्पदात्मा विमानवरमास्थितः । सूर्यलोके वसेत्कल्पं पूज्यमानः । सुरासुरः । आयास्य विधिः । तिथ्यादि सं
कीर्त्यनिक विधिसुखप्राप्तिपूर्वकं पूर्य लोके प्राप्तिश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं लवणसंक्रांतिव्रतं करिष्ये । पूर्ववत्पद्मे भास्करं सं
पूज्यः । तदग्रे सगुण्डं लवणपात्रं निधाय देवं प्रार्थयेत् । पूजितस्त्वं मया भक्त्या प्रसीद मम भास्कर । व्रतं संपूर्णं तां या तु त्व
त्प्रसादाद्बिवाकुर । ततः सगुण्डं लवणयुतं पात्रं दत्त्वा । ब्राह्मणान्भोजयेत् । वत्सरंति पूर्ववदुद्यापनं कुर्यात् । इति
लवणसंक्रांतिव्रतम् । ४ । अथ तेजःसंक्रांतिव्रतम् । शालितंडुलसमुक्तं करारयेच्छुभं । तन्मध्ये दीपकं स्थाप्य प्र
ज्वलंतं स्वतेजसा । तन्मध्ये मोदकं स्थाप्य ब्राह्मणाय निवेदयेत् । अर्घ्यपूर्वकं वत्सुकुर्यादेकभक्तं च पूर्ववत् । संवत्सरे
तु संपूर्णं कुर्ध्यादुद्यापनं बुधः । शोभनं दीपकं अर्घ्यं सुवर्णं नतुनारद । ताम्रैः एकरं कंकार्यं तन्मध्ये दीपकं न्यसेत् । कपि
लासहृदा तं व्याकरकेण द्विजातये । अत्र विधिः । आत्मनोऽति तेजस्त्वप्राप्तिपूर्वकं सविता देवता प्रीत्यर्थं तेजःसंक्रां
तिव्रतं करिष्ये । इति संकल्प्य पूर्ववत्कमलं सवितारं संपूज्य । पुरतः शालितंडुलसंपूर्णं एकरं निधाय । तन्मध्ये मोदकं
तत्पादे दीपं प्रज्वलितं कृत्वा । ब्राह्मणं संपूज्य दद्यात्संवत्सरंति । सौवर्णं भानुमंडलं संपूज्य । पुरतः शालितंडुलपू
र्णं एकरं सुवर्णं निमित्तं दीपकं कृत्वा । ब्राह्मणाय दत्त्वा कपिलांगां वदत्वा द्विजान्भोजयेत् । इति तेजःसंक्रांतिव्रतम् । ५

अथसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् पूर्ववद्भानुमभ्यर्चयत्तथाचवसुवासिनीः पूर्ववत्भोगसंक्रांतिसुवासिनीश्चसंपूज्याः
सौभाग्याष्टकसंयुक्तंवल्लभयुग्मंतुयोपिते विप्रायवेदविदुषेभ्यस्त्यातत्रतिपादयेत् एवंसंवत्सरेपूणेकृत्वाब्राह्म
एवाचनं पर्वतलवणकृत्वायथाविभवसारतः लवणपर्वतश्चत्थातममध्यमकानिष्टकृत्वैत्यर्थः कांचनं कमल
कृत्वाभास्करचवकारयेत् मधुपुष्पादिनापूज्यविप्रायप्रतिपादयेत् सौभाग्याष्टकंतु इक्ष्वोरान्जिकातद्वन्नि
ष्ठावाश्रययोगिनाः धान्यकंजीरकं चैवकीसुभंकु तथा लवणचाष्टमं प्रोक्तं सौभाग्याष्टकमुच्यते अस्थयि
विः ओमद्यात्मनोऽनुलसौभाग्यप्राप्तिपूर्वकं भानुदेवप्रीत्यर्थं सौभाग्यसंक्रांतिव्रतरिष्ये । इतिसंकल्प्यः पूर्व
वत्पद्मभानुसंपूज्य गांचसंपूज्य सपत्नीकायद्विजाय सौभाग्याष्टकयुक्तं वल्लभयुग्मसहितं वायनं दत्त्वा अल
वणभानुभुंजीत वत्सरातिसौवर्णभानुमंडलसंपूज्य तत्पुरतः यथाशक्तिलवणाचलकृत्वाकांचनकमलकृत्वासंपूज्य
मंगभिसंहितं विप्रायप्रतिपादयेत् इतिसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् ६ अथतांबूलसंक्रांतिव्रतम् अथान्यत्संप्रव
क्ष्यामितांबूलव्रतमुत्तमं तांबूलचदनाढ्यचग्रह्याद्वा द्विजोत्तमात् पूणेकोशचकुर्वीततथायनतं फलाप्तये चूणी
भक्षयेद्विप्रेः कारयेद्देवतान्तरं द्विजदंपत्यमावाह्यसर्वोपस्कारंसंयुतं
भांडचक्रवर्तितपूगप्रस्फोटनंतया मुखवासादिपुष्पानां भांडानि च द्विजपेभ द्विजदंपत्यमावाह्यसर्वोपस्कारंसंयुतं
दत्तचतुर्जयेद्भस्मपट्टं भोजयेद्विजान् उपकल्पितचयार्त्तिकविद्वाहणायानिवेदयेत् एवंक्रमेणयानारितांबूला
रूपव्रतोत्तमं धनपुत्रश्रृणोत्रश्चमोदतैस्वग्रहेसदा अत्रविधिः तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनो भिक्षासहअनुलसुख
प्राप्तिपूर्वकसंचितप्रीत्यर्थं तांबूलसंक्रांतिव्रतकरिष्ये इतिसंकल्प्य पूर्ववत्पद्मभानुसंपूज्य ततोद्विजदंपतीचंदना
दिनासंपूज्य तस्मै एलालवगजातीपत्रककालखादिराप्रत्येकभांडे निधाय रौप्यं मयंचूर्णपात्रपूगप्रस्फोटनं च पूगी

फलानि नागवल्लोदलानि च । सति मा मध्यस्थानि निमित्तानि कानि चित्तं । नागवल्लोदलानि चरो ज्योतिषादिपात्रे
 निधाय सकल्पपक्वदद्यात् । दानमन्त्रः । तावत् श्रुत्वा क्रमब्रह्माविष्णुशिवात्मकं । प्रदानाद्देवदेवशृणोः सन्तु ममो
 रथाः । इति दत्वा गोचदस्वावाह्येणान्भाजयत् । अथ प्रकारान्तरेण तावत् ब्रतभविष्ये । तत्र ग्रंथेण विधिः । ॐ श्रीषडि
 शुद्धशक्त्या चानुमास्य ब्रतं । तत्र तिथ्यादिसकाल्यतावलब्रतस्य पूर्ववत् फलावाप्तये चानुमास्येतावलब्रतकरिष्ये इति
 सकल्प्य पाठं फलान्निवेशय नागकन्यायु नहरि पुरुषसूक्तेन संपूज्य । तदब्राह्मजसपत्नीकवसंपूज्य । सोपस्करं तां
 बलवीटिद्वयं देवाय द्विजोयं दत्वा प्रणमेत् । एवं प्रतिदिनं । अतः कात्तिकशुक्लैकादश्यां पौर्णिमायां वा उद्यापनं कुर्व्यात्
 तद्यथा । अथेत्यादि तिथ्यादिसकाल्यात्मनः । अनेकदानफलप्राप्तिसकलभोगयुतनारायणं प्रीत्यर्थं श्रावचरितचातु
 मस्य तावलब्रतोद्यापनकरिष्ये । इति सकल्प्य गणेशपूजनादि विधाय श्रावार्थं वृणुयात् । अथाचार्यः पूर्ववत् स्रग्दंलः
 ब्रह्मादिदेवताः । संस्थाप्य तदुपरिकलशरीप्यमथ शेषेहाटकानि मितं । नारायणं नगकन्यायुतं । सहस्रशृषिं विमं
 त्रण संस्थाप्य । ततः पूर्वादिदेवैः । ब्रह्माणेशदुर्गा । क्षेत्रपालचतुर्तन्मेत्रोवाह्य । पुरुषसूक्तेन पंचामृताभियेकपुरः
 सरपूजयत् । नानावधमन्त्रैः संस्थाप्य तेषां पहा न विदयत् । देवाग्रे शतसंख्यापूगानि च यथाशक्ति विनागं फणापुतं
 च संस्थाप्य देवस्तोत्रं स्तुवात् । ततो दशनवानताम्रपात्राणि क्रमपूगं पुष्पां कानि रोग्यमया निवातां च तच्चूर्णपात्राणि
 शप्य मयानि च तत्तद्द्रव्यपूरितानि । पक्षशुपनवकनिधाय । वस्त्रद्वयेन संवेष्ट्य सप्तधान्योपरि देवाग्रनिधाय । तत्र दे
 वनागरूपं ध्यात्वा प्राथमेत् । नवनागमहारजपल्पास्तव प्रपूजनात् । इज्जितदेहिमं कंमं सर्वसौख्यप्रदो भवततो
 गतिवाद्यपुराणपठनादिभिर्जागरणैः नरात्रिनीत्वा । प्रातर्देवसंपूज्य । आग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्यात् । तत्र प्रधा
 ननारायणं । अतादिव तमत्र एण्डलमि श्रितमाज्यपापयसचद्रव्यणाष्टोत्तरशतसंख्यां काहुंतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैकै

क्रयदुत्यायक्षः एवहोमसमाज्यः दपतनवकं वस्त्रादिना संपूज्य पूर्ववत्स्थापितं शूर्पनवकं नवब्राह्मणेभ्ये दीयात् । ततस्तैभ्यो नवगोदा-
 तत्र मंत्रः तबिलश्रुकरभद्रब्रह्मविष्णुशिवात्मकं अस्य प्रदोनाद्वेशसिफलमस्तु वाञ्छितं । ततस्तैभ्यो नवगोदा-
 नानि तेदभावमोल्यत्रादिषा त्वेन देवदेव प्रायेत् । तबूलदानमाहात्म्यात्प्रोतो भवजनादिनं संपूर्णैकुरुमे-
 देवा उचितं पुरुषोत्तमं ततः पठिमाचार्याय च देवत्वाकापिलागांच देत्वा ब्राह्मणभोजनपुरःसरं स्वयं भुजित इति
 तबूलव्रतम् ७ अयमनोरथसंक्रांतिव्रतम् गुडनपूणकुंभचसंवत्सरं स्वशक्तिः संक्रांतिगं सरदेया-
 ब्राह्मणाय कुटुंबेन एव संवत्सरे पूणैस्वयत्तयोद्यापनचरेत् गुडनपर्वतं कुंभाचरत्स्वरत्नैश्च भूपितं । अयनचोत्तरे तिथ्यादिस-
 दद्याद्विंशशठ्येन कारयेत् ययकामयेत कामततं तत्रातिपुष्कलं अथ विशोकसंक्रांतिव्रतविधिः तिथ्यादिस-
 कीर्यात्मनो विशोकत्वं समन्वितः पुत्रपौत्रादिवृद्धिद्वारा श्रासवितृदेवताप्रोत्यर्थं विशोकसंक्रांतिव्रतं करिष्ये इति सं-
 कल्प्य पद्मे पूजयेत् भास्करं तिमडलहं भास्करं रताचपात्रं संपूज्य - गुडपूणकुंभसंक्रांतिव्रतं । गु-
 यगुडपूणकुंभसदक्षिणं दद्यात् अथातः सप्रवक्ष्यामि विशोकसंक्रांतिमुत्तमां - अयने विपुलैश्चैव व्यती-
 दपर्वतेन सह पठिकापिलासहितं दद्यात् वत्सरं तिमडलहं भास्करं रताचपात्रं संपूज्य - विशोकसंक्रांतिमुत्तमां - अयने विपुलैश्चैव व्यती-
 पातो भवेद्यदि एकभक्तं दत्तं कुर्याज्जलदानप्रपूर्वकं काचन भास्करं कृत्वा यथाविभवशक्तिः स्नापयेत्पचगव्ये-
 न गंधपुष्पैस्तु पूजयेत् संछादयत् कवस्त्राभ्यां ताभ्यां पात्रां निधयेत् भास्करं यनमः पुण्यं च वाहुभ्यां मयि नमः पुण्यं च वाहुभ्यां मयि
 आदित्याय नमो जानउवादि न कराय च अयं मणिकटिपूज्यः मानवचोदरे तथा नमः पुण्यं च वाहुभ्यां मयि शिरः वरु-
 ष्णैव पुनस्तनौ विवस्वत नमः कंठमुखपूज्य सहस्रांशवे - प्रभाकराय च दक्षिणे स्तेजो रशे नमः शिरः वरु-
 णाय नमः केशान्पादां पूजयेद्दक्षिणं अर्धं च पूर्ववत् कार्यं ब्राह्मणाय निवेदयेत् । एवं संवत्सरे पूणैकं च ननंदि

वाकरं सपद्महस्तसंपूज्य यथाविभवशक्तिः कारयेत्पूजेयद्रक्तैरेवेष्येत तेतोहोमप्रकुर्वीतसूयमंत्रे-
णनारदं द्वादशकपिलादद्याद्द्विखालकांस्संयुता अशक्तः कपिलार्भकावित्तशाल्याविवर्जितः आयुरारोग्यमैश्वर्यं
भाष्यपुत्रसमन्वितः इतिविशोकसंक्रांतिव्रतम् ॥ १९ ॥ अथायुःसंक्रांतिव्रतं अयान्यांसंप्रवदयामि-
आयुःसंक्रांतिमुत्तमां संक्रांतिदिवसेपूर्ववत्समन्व्यादिवाकरं कांस्थेक्षीरंघृतदद्यात्सहिरण्यंस्वशक्तिः प्रथमकृष्ट
कप्रदाननपूजामेवप्रकीर्त्तता सक्षीरं सुरभीजातं पीयूषमसार्पयुक् आयुरारोग्यमैश्वर्यमंतोदेहिदिवाकरः इति
मंत्रः अननविधिनावर्षसर्वदद्याद्रित उद्यापनादिकसर्वधान्यसंक्रांतिव्रतम् - निर्व्याधिश्चवदीर्घायुस्तेज-
स्वाकीर्त्तनांस्तथा अपस्युभयं नास्तिजिवेच्चरदांशत अयधनसंक्रांतिव्रतम् हेमाद्रौस्कांदे संक्रांतिदिव-
सेपूज्यभास्करतुविधानतः कलशंनिर्ब्रण्णग्रह्यवारिपूर्णेनिधापयेत् मुवर्णपुरुषं कृत्वाप्रतिमासंतुदपयेत् विधि-
नाननवपातेप्रीयतामेदिवाकरः पूजाविधानंसर्वतुधान्यसंक्रांतिव्रतम् सौवर्णकलशं कृत्वासूय्यचोपरिविन्ध्यसेतु
हस्तेसुवर्णघटितं पंकजवैनिवेशयेत् गोदानतत्रातव्यमेवंसंपूर्णतां त्रजेत् यतात्माशतसाहस्रंधनयुक्तो भवेन्नरः आयु
रारोग्यसंपन्नः सूर्यलोकमहीयते इति धनसंक्रांतिव्रतम् उमद्यात्मनो विपुलधनप्राप्तिपूर्वकं आयुरारोग्यपुत्रपौत्रा
दिकामनया धनसंक्रांतिव्रतकरिष्ये पद्मेवारिपूर्णे कलशनिधाय सुवर्णपात्रेभानुंसंपूज्य सुवर्णधेनुसाहितं पीठं द्विजाय
दत्त्वा स दन्नेन द्विजान्भोजयेत् शेषधान्यसंक्रांतिव्रतम् ॥ ११ ॥ अथरुद्रपुराणोक्तमाज्ञासंक्रांतिव्रतम् ब्रह्मोवाच
आज्ञासंक्रांतिमाहात्म्यं शृणु स्कंदविधानतः यां कृत्वा सर्वलोकेषु आज्ञावान्जायते नरः संक्रांतिदिवसे पुण्ये प्रा
रभेन्नियमं व्रती पद्ममण्डलं कृत्वा कुमेन सुशोभन पूजयेन्मंत्रमुच्चार्य्य विधिवद्गुरुं सन्निधौ - आज्ञां तजस्करीं पृ
ष्ठे प्रभादीं जितयशस्करीं आज्ञां सर्वत्रगां देवममदेहिनमोस्तुते संपूज्यैवं कुमेन दद्याद्विप्रायैर्भोजनं - उद्यापने

तुच्छं शुभं सौवर्णीसरथं योः एकवक्त्रं च सज्जाश्वं मरुणेन समन्वितं । यः कुर्याद्द्विधिनानेन आज्ञासंक्रान्तिमुत्तमं । आ-
ज्ञास्यं स्विच्छित्तिलोके सूर्यभक्तं श्रृंजयते । इति स्कांदे आज्ञासंक्रान्तिव्रतम् ॥ १२ ॥ आश्रयापापसंक्रान्तिव्रतम्
नंदिकेश्वर उवाच ॥ १ ॥ देव्याभ्यं पापसंक्रान्तिशृणुस्कंदविधानतः । संक्रान्त्या नियतो भूत्वा तिलैः भूतैः समन्वितैः । अ-
रुं कंधे धमानं च प्रतिमां संनिवेदयेत् । वर्द्धमानं शरावम् । भवेणानेन तु स्त्रोयोद्धा किं भावसमन्वितः । भक्तिरतः करुण
स्वर्तदाकारं चृत्तिः भवो विधासः । तिलोमां पातु पापेभ्यस्तद्वेद्यप्रसादतः । त्वंचमारक्षेदेव शवाङ्मनः काश्च कल्प-
येत् । उवाच पुनर्वेदं स्वसौवर्णीमापकेन तु । द्विभुजा प्रतिमा कार्या रजतेनाथ कारयेत् । देवस्य सूर्यस्य स्वस्वर्णमास-
केण संमिति ते शेषः । अथवाः श्रुयं च शकाशकविषयत्वेन व्यवस्थितो विकल्पः । तिलधेनुः प्रदातव्या व्रतो स्मिन्ना-
मसं शीयः । सर्वपापं प्रणेशाय आपुरो गम्य हेतवे । एतत्सर्वं पुरात्रोक्तं ब्रह्मणा विष्णुवैतथा । विष्णुरिन्द्राय जगदे-
तं धो माशं भवैव्रतं । शंभुश्चैव नमां चष्टमया प्रोक्तं तव प्रभो । सर्वसंक्रान्तिदिवसे श्राभे द्भक्तमुत्तमः । दक्षिणोत्तरसं-
क्रान्तेः सर्वास्त्विति च केशव । श्रुयं वत्वाच्छरीरस्य योगपद्यं प्रशस्यते । न चात्र विधिलोपः स्यात्स्ववैकतुदेवतं नानादेवत-
नानां तु एककालं प्रशस्यते । इति स्कंदपुराणोक्तं मपापसंक्रान्तिव्रतम् । १३ अथ कीर्तिं संक्रान्तिव्रतम् । नांदिकेश्वर उवाच
कीर्तिं संक्रान्तिमाह्वारं शृणुस्कंदविधानतः । संक्रान्तिवासरे प्राप्य रविं विबुद्धिं विस्तस्य मध्ये स्तिते देवपूजयेत्सू-
र्यं मंत्रतः । यथा विभवं सरेण ततो विप्राय दक्षिणः । प्रतिमां संतु वैश्रंतं वस्त्रयुग्मं प्रदपयेत् । उवाच पुनरुत्तरो ज्योत्स्नः
मंत्रप्रदपयेत् । श्रुयं वत्स्युगच्छन्नं ब्राह्मणाय निवेदयेत् । एवं कृते पराकीर्तिर्जायते च पितृहवत् । फलं न शक्यते
वंक्तुं गीष्पतेरपि जिह्वया । विमला कीर्तिराज्यं जगयते मोक्षं संशयः । आयुरारोग्यसंपन्नो जीवेद्द्वयं शतं तु रः । इति
स्कंदपुराणोक्तं कीर्तिव्रतम् ॥ १४ ॥ अथोत्तरायणदक्षिणायनसंक्रान्तिमारभ्यं कर्तव्यं शीलव्रतम् । पलस्त्य उ

दद्याच्छवपुरं याति विप्राय घृत-
 पायं मे । एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यमुखप्रदम् । इति पद्मपुराणोक्तं शीलव्रतम् । १५ । अथ राग्यव्रतम् । १६ । कृष्ण उवा-
 च । उत्तरेत्ययने प्रासेयुतं प्रस्थेन यो हरिः । स्नापयित्वा ब्राह्मणाय वडवांसं प्रयच्छति । सर्वपपविनिर्मुक्तः । सूर्यो-
 लोकैव सेचिरे । ततो भवति भूपालः प्रजानंदं विवर्धनः । राज्यव्रतमिदं प्राकं परं तुष्टिकरं हरिः । इति भविष्योत्तरांशकं-
 संपुत्रव्रतम् । अथोत्तरायणे घृतस्नानव्रतम् । पुलस्त्य उवाच । अयने चोत्तरे प्राप्ति यः स्नापयति के शवसं घृतप्रस्थे-
 न पापं सर्वं सकलं च व्यपोहति । कपिला विप्रमुखाय ददात्यनुदितं च यः स्नानं देवस्य यच्छति ये घृतं तोरारायणे । ते-
 योति विष्णुसायं सर्वपपविनिर्मुक्तः । इति विष्णुधर्मोत्तरे कं वृतस्नपनव्रतम् । १७ । अथ वृत्ताकल्याणव्रतम् । भवि-
 र्भ्योत्तरे । वृत्ताकल्याणव्रतं सर्वपपमाहितम् । संवत्सरं वापणमासां न्नीलमासां न्वासां माहितः । अस्त्यो वापण-
 नः । वृत्ताकल्याणव्रतं हरिं सखि दद्यात् । इति विष्णुधर्मोत्तरे कं वृतस्नपनव्रतम् । १८ । कृतवानुपूर्वमापि मासमैकं सेवयत्स्य न पश्य-
 ति पुरं पुरुषं । कदाचित् । अथ तस्य विधिः । अथ भुरण्यमिमांसायां वा एकरात्रोपवासं कृत्वा स्थले देवतां हूय । गोधा-
 पूषं पधूपदीपैर्वेद्यां दिभिर्भुरण्यमिमांसायां वा पूजयेदिति संबन्धः । १९ । आवाहनप्रकारमाह । दर्भपाणिर्गोधोदककुम्भा-
 हूयेत् । यमराजमर्वाहयामि । कालमावाहयामि । नीलमावाहयामि । चित्रगुप्तमाह । वेवस्वतमावाह । २० । अ-
 त्यमः । परमेष्ठिनमर्वाहयामि । ततोऽग्निमुपसमाधाय । तिलाज्यं जुह्यात् । २१ । अयमराजाय स्वाहा । २२ । कालाय-
 स्वाहा । नीलाय स्वाहा । चित्रगुप्तायः । वैवस्वताय स्वाहा । मृत्युवे स्वाहा । परमेष्ठिने स्वाहा । अग्निर्मुधैत्या-
 हुतैरिष्टैर्न शतं जुह्यात् । प्रायश्चित्तं हुत्वा । ब्राह्मणः स्वयमितरेषामाचार्यः । अथ स्वशक्त्या । सोऽपि वृत्ताकल्या-
 नप्रायश्चित्तं । २३ । कृष्णांगारुपं च तथैव कर्णवैष्णवी गुलीयकं च त्रयोपानहौ कृष्णवस्त्रयुगं । कृष्णकंबलं च दद्यात् । ब्राह्मणा-

नभोऽग्राशिपोवाचयेत् ॥ १८ ॥ अनेनविधिनार्यस्तुष्टंताकंसंप्रयच्छति ॥ त्रीन्मासान्वापणमासंवावर्धयेत्कंवातप्रक्षयेत्
 शय्येनविधिं कृत्वा जन्मवर्धित्यागं यः करोति स विष्णुलोकं प्रयाति ॥ पुंढरीकारमुधेफलमाप्नोति ॥ सप्तजन्मसह
 स्त्राणि ताकपट्टे सहियते ॥ सप्तजन्मांतरं यावद्यमलोकं न पश्यतीति ॥ जन्मावधिवृताकत्यागपक्षेपि ॥ होमादिं कृत्वा
 र्धवेदेय ॥ इति वृताकत्यागविधिः ॥ १८ ॥ अथ शत्रुनाशनव्रतम् ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ रामप्रतिपुष्टरुतवाच ॥ कृत्वा प्र
 ब्रह्मेऽयान्पञ्चैकं शिकामुसैव वहि ॥ पूजयेद्वासुदेवं तु कुंकुमनसु गंधिना ॥ श्वेतैश्च कुसुमैर्हृदयैर्धूपं दद्याच्च गुग्गुलुं ॥ ध्रुवे
 न दीपं यथा चरं क्तं वस्त्रं तथैव च निवेदनीयं देवाय तथा सर्वं निवेदयेत् ॥ होतव्याश्च समिद्धो तथैवा सुरसुपपा ॥ आसुरसा
 र्धपो रंजिका ॥ आयुधानि च दयानि ब्राह्मेणैव श्रद्धाक्षिणा ॥ कर्मैतदुत्कंरिपुनाशकादिकाऽयं सदाशत्रुघाणप्रमाथी ॥
 कृत्यैतद्गम्यं रिपुनाशमाशु प्राप्नोति मर्त्यो न हि संशयोत्र इति शत्रुनाशनं व्रतम् ॥ १९ ॥ अथ मौनव्रतं शिवधर्मे ॥ तदिकैश्च
 रं उवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि मौनं सर्वाधि साधकं मौनव्रतं महापुण्यं हुंतव्रतं विवर्जयेत् ॥ पुंसां भोजनकाले तु हुंका
 रोऽप्येव निर्गतः ॥ सर्वमेव मुरारिमांसं तस्मान्मौनं विवर्जयेत् ॥ कर्मणामनसा वाचा परा हि सा विवर्जयेत् ॥ मौनस्यास्या
 प्रभावेण ऋषयस्त्रिदिवं गताः ॥ श्रुद्धमेकं वस्त्रं मौनं यः पणमासमाधापि वा ॥ मासत्रयं समाधुको मासमेकं तथैव च ॥ मासा
 र्धं तु पुनर्दुर्म्यादिवसान् द्वादशा यवा ॥ पटपंचवाधं त्रीण्येकमौनं भुंजीत यत्नतः ॥ असमासे तु व्रते तस्मिन्मौनं व्रतं समा
 हृतं ॥ लिंगचंदनं कृत्वा पङ्गेन तु प्रोक्षयेत् ॥ पङ्गं यथा ॥ गोमूत्रं गोमयसार्पः क्षारं दधि च रोचना ॥ पङ्गे गमेत परमं
 मंगलं सर्वदा गवामिति परिभाषितं ॥ गोरोचनां समाभ्यलब्धगधैस्तु पूजयेत् ॥ धूपं च गुरुकंदं दद्याद्भस्मस्कारांस्ततः ॥
 पुनः ॥ करं पदं शिरोभिस्तु प्राणिपत्या विजयेत् ॥ आत्मवित्तानुसारेणैह मघं टाप्रदापयेत् ॥ शिवाग्रतो निब्रवीया
 चिच्छिवं स्यातीतं वल्लभा ॥ कांस्यलोहमर्थावापि एकां वा शक्तिं तस्तथा ॥ शिवस्य पुरतो वैधं शिवभक्ताः श्रमो जयेत् ॥ प्रापु

समधुसर्मिभ्रमधुर्मासपरिहृनः॥ अनेकमध्यभोज्यान्नेल्लेहयेयसापिच्छिलैः॥ सार्जिकाघृतसामिश्रेर्मडके सुसम्पाहि
ते॥ भोजयित्वा प्रव्राजितां त्रिरुद्वेगः समाशयेत् शक्त्या च दक्षिणां दद्याद्द्वितया द्व्यवि वर्जेयेत क्रमेण चीर्येतो विप्रयस्य
येत्यनु यद्धवेत्॥ शिवभक्ताद्यतो नित्यशांति वाक्य पुनः पुनः॥ शतत्रया हि दक्षिणां दद्याच्छिवभक्त्या न्नमेततः॥ ताद्यपा
न्न तु तान्निगन्त्या पपुष्येरल्लङ्घतः॥ शिरसा धार्येत तत्पात्रं स्वयं मौनी नि सं माहितः॥ संगच्छेन्नृपमाणे ण या वतु शिव गोचरे प्र
दक्षेणिकं त्याशि यंत्रों न्बारां श्रय समंततः॥ न मस्कारैस्ततः कुर्यात्क्षणम्या शिरसा भुवि॥ मौनस्थैप विधिः प्रोक्तो मया
तैव महामते॥ अस्य मौनसंध्या हात्म्या देवं ताः शिवतांगताः एतन्मौनव्रतं प्रोक्तं सर्व कामार्थ साधकैः॥ भुवि सर्वासु सूर्या
नामुक्तरां प्रकीकृतम्॥ इति शिवधर्मे मौनव्रत माहात्म्यम् अयं संक्रांत्युदापने फलः॥ युद्ध क्षयं परलोकैकपुराण कव
यो विदुः विपुले अन्ये वापि संक्रांति व्रतमाचरेत्॥ पूर्वदुरेक भक्तेन दंतधावनपूर्वकं॥ संक्रांति वासरे प्राप्सतिलैः स्नानं
विधीयते॥ अभिसंक्रमणे भूमौ चंदने नाष्टपत्रकं॥ पद्मं सकणिकं कुर्यात् रास्मिन्नावा हये द्रव्यं॥ काणिकायां ये सल्लूयं मा
दित्यपुर्व्वतस्ततः॥ सहार्चिपमथाग्नेय्याभ्ये ऋड्मंडलाय च॥ नमः सवित्रैर्नैऋत्यां बारुणे रुद्राय जेत॥ सप्तसाहि
र्बवार्यव्ये जेत्यंतमानसः॥ आर्तं लभुमते रविष्णुमीशाने विन्यसेततः॥ गंधमाल्य फले भक्ष्यैः स्थंडिल पूजयेत्ततः॥ उ
दनोंदं कुण्डं स्तुदेवायोर्ध्यानं सेद्वि॥ अर्थोर्ध्वमेतरेः॥ नमोनमस्ते सूच्यां विविधैर्धानैश्चाख्यं भुवे॥ नमोनमस्ते वरु
द्धं व्रंसामर्चय जुपीयते॥ अनेन विधिना देवा देवायां धर्धनरोत्तम॥ द्विजाय सोढुकं कुंभं तिल पात्रं त्रिहरिणम्॥ कमंडलुयु
था शांतया कारिणि खानि वेदयेत्॥ विघिनानेन कर्त्तव्यं मासि मासिनरोत्तम॥ एकभक्ताशनैः पुभिः सर्वमेतद्यथा विधि
एकस्मिन्नग्निर्हर्करव्यं वत्सरं रति थापुनः॥ अत्र व्रते त्रयः पक्षाः भासि मासिके च व्यमित्येकः॥ संबत्सरमध्ये एकस्मिन्कुंत
व्यामिति द्वितीयः॥ संबत्सरं ते करव्यमिति तृतीयः॥ एते च शक्ता शकत्वेन व्यवस्थिताः॥ संबत्सरं ति घृतपायसेत-

सतप्यवान्द्विजपुंगवाश्च कुर्मन्पुनर्द्वादशेधनुयुक्ताम्सरल्लहरेष्मयपद्मगर्भांन् पयस्विनीःशीलवतीश्चरोप्यसु-
रीःसर्वथाःखलुहर्मशृंगीः॥ गोविव्याःसप्तसकांस्यदोहाभाल्यांवरावाचतुसेष्यशकः॥ द्वेधान्ययुक्तेकपिलाभये
कानिर्वदेयद्वाहाणुगवाय॥ हर्मचिंदद्यात्पृथिवीसशेषानाकर्षेण्यामयवापिताद्याः सशेषांशेषनागसाहितान्यैष्टिम
शक्तविमुधाविवायुवर्णरेष्येणसंप्रदद्यात्॥ पेट्यापिष्ठनिर्मताः नवितन्ताव्यंपुरुषोदकचूर्णकुर्वन्नधोयातिनसश
योत्राद्यावन्महद्ब्रह्मसुखाःसुरेन्द्राःपृथ्वीचसप्तोदधिभूतहतिष्ठेत्॥ तावत्संगंधाणैरशेषैःसंपूज्यतेनारदनाकएष्टेःत
तश्चकर्मसर्मप्यसप्तद्वीपाधिपःस्यात्कुलंशीलयुक्तः॥ नार्कस्यएष्टेससखःसभाय्कर्मभूतपुत्रान्वयपवंदितांश्चि॥ इति
पठतिशृणोतिरतिमत्स्याविधिमखिलरविसंक्रमणपुण्यं॥ मतिमपिचंददातिसोपिदेवैरमरपतिप्रमुखैर्वृत्तस्तुसः
स्यात्॥ इतिमत्स्यपुराणोक्तसंक्रांतिव्रतौद्यापनम्॥ अथवारव्रतानि॥ नदिकेश्वरउवाच॥ येत्वादित्यदिनेज्यमपूज
यतिर्दिवोकरं॥ स्नानेदोनादिनातेपांकिंफलस्याद्द्वीहिम ब्रह्मोवाच॥ येत्वादित्यदिनेप्रातेश्रोतुं कुर्वतिमानवाः॥ सप्त
जन्मानिप्राज्ञाःसमवातिविरोगिणः॥ नक्तकुर्वीतियेतत्रमानवास्तंसमाश्रिताः॥ जपमानाःपरंजप्यमादित्यहदयं
परं॥ आरोग्यमिहसंप्राप्यसूर्यलोकव्रजंति॥ उपवासंतुं कुर्वीतियत्वादित्यदिनेसदा॥ जपंतियेमहाश्वतातिलभति
यथारिस्त॥ अहोरात्राणनैकैनात्रात्रनियमेनच॥ जपमानोमहाश्वतामीप्सितलभतेफलं॥ विशेषेणादित्यादिनेज
पमानोराणाधिपः॥ षडंशमहाश्वतांगच्छेद्वैरोचनपदं॥ तंसमाश्रिताआदित्यमाश्रिताइत्यर्थः॥ श्रीकृष्णउवाच॥
रेविसंक्रमणेचेत्स्याद्रविवारोराधिप सजेयोहृदयोनामआदित्यहृदयत्रिकः॥ तत्रभक्तंसमाश्रित्यदेवसंपूज्य
लतः॥ गत्वाचायतेनानोरादित्यायतनेस्थितः॥ जपेदादित्यहृदयंसूर्ययष्टशतबुधः॥ योत्रसंपूजयेद्भानुंभस्त्रा
श्रवांसमान्वितः॥ सकामाल्लभतेसर्वानादित्याद्बुदेयस्थितान्आदित्यहृदयमत्र॥ घृणिसूयंआदित्योमहाश्वतांद्वाहूँस

इति मन्त्रः । खर्वोत्कायनमइति पदशरमत्र हूँ ह्रास सूच्याय इति केचित् । यो वै सूर्येति नेभस्तथाभानुसंपूच्य श्रद्धया-
 नैकैकरोति पुरुषः स योत्यमरलोकता । इदं ब्रतमेकदिनसमाप्य मितिरत्नाकरः तथा च आदित्य उवाच यो ब्रतमेकं प्रकु-
 र्यात् नक्तममदिने रतः । ब्रह्मचारी जितक्रोधो रममाणे न परः स्वर्गः । संवत्सरं ते च मृगान्मद्भक्तान् श्रवणैर्विजान् । भोज-
 यित्वा ततो ब्रूयात् प्रायतामि देवाकरः । मृगान् दिव्य ब्राह्मणान् । एवं भक्तिसमायुक्तो मम लोकसगच्छति । न च मानुष्य-
 कलोकमध्रुव प्राप्नुयाच्चरः । इत्यादि त्वं वारं न कदादि ब्रतानि । अथादित्य वारत्रतविधिः सौरधर्मं तत्रादौ मासपक्षाद्यु-
 ह्मि रूपं मम समस्त रोगानिरासार्थमायुष्यादिसकल मनाभिलषितकामनासिद्ध्यर्थं श्रीसूर्यनारायण प्रीत्यर्थं यथाशक्ति
 सयनारायण पूजनसहितमादित्यं ब्रतमहं कारिष्ये । तां च पात्रैरुत्तमैः नष्टदलं कृत्वा तत्र देवं पूजयेत् । ध्यानम् तेजो-
 रूपसहस्रांशुसत्ताश्चरथ गरवि । ह्रिभुजं वरदं पद्मलांछनं सर्वकामदं ध्यायामीति शेषः । आगच्छ भगवन्सूर्यमंडल-
 स्मिन् स्थितो भव । यावत् पूजा समाप्येत तावत्संनिधौ भव । आवाहनम् हे मास नमं हृदि व्यनाना रत्नविभूषिते आ-
 सने गृह्यतां देवि देवाकर नमोस्तुते आसने । गंगाजलसमानं ते परमं पावनमहत् । पाद्यं गृहाणे देवेश धामरूपेण
 मोस्तुते । पाद्यं ३ । सोमसूर्याभिरूपां ब्रह्मविष्णुस्वरूपिणः । अर्घ्यमजलिना दत्तं गृहाणे परमेश्वर । अर्घ्यं १ । ४
 गंगादितीर्थज तोचजातं पुष्पं श्रवसां सितं । तां च पात्रैः स्थितं दिव्यं गृहाणा च मनीयकं । आचमनं ५ । जान्हवी
 जलमत्यंतं पवित्रं करुणं । स्नानार्थं च मथानीतं स्नानं करुण गत्पते स्नानं ६ । स्नानं ते आचमनं पूर्वोक्तमंत्रेण ७
 शुद्धं बल्युगदेव रक्तं वण्टुकूलकं । तव भक्त्या मर्यादा तं गृहाण कमलाकर । वस्त्रं ८ । नमः कमलहस्ताय विश्वरूपा-
 य तनयः । उपवीतं मया दत्तं गृहाण त्विवाकर । यज्ञोपवीतम् ९ । कुकुमागुरु कस्तूरी सुगंधश्च दनादिभिः । रक्तं च
 दनं युक्तं तु गंध द्रव्यैः प्रभाकरं । गंधम् १० । जंपाकं देवकुसुमं रक्तोत्पलमनुतमं । पुष्पाणि गृह्यतां देव सर्वकाम प्रदो भवे

पुष्पाणि ॥ १७१ ॥ देशांगगुणैर्धूपकालांगुरुसमन्वितं ॥ आग्नेयसर्वदेवानामिमं धूपं गृह्णामि ॥ धूपः १७२ ॥ कापो
 सर्वत्रिकायुक्तैर्गोधूतैर्नसमन्वितं ॥ दीपगृहाण देवशत्रैलैक्यंतिमिराणं ॥ दीपं १७३ ॥ पायसधृतसंयुक्तं ज्ञानपक्वा
 न्नसमं वै नैवेद्यं गृह्यतां दिवं शांतिं कुरु जगत्पते नैवेद्यं ॥ १७४ ॥ कर्पूरवासितोयं मंदाकिन्याः समाहृतं ॥ आचम्य तां जगन्न
 थं प्रसीद परमेश्वर ॥ आचमनं १७५ ॥ इदं फलं मया दत्तं स्थापितं पुरतस्तव ॥ तेन मे स फलावाप्तिर्भवेन्नमनिजम्भनि
 फलं ॥ १७६ ॥ एलांलवंगकर्पूरखादिरादिसमन्वितं ॥ तां ब्रूलं गृह्यतां देवमुखामरणमुद्रामं तां ब्रूलं ॥ १७७ ॥ यानि
 कानि च पापानि जन्मसंतरं कृतानि च ॥ विलयं यांतु तानि ह प्रदक्षिणपदे ॥ प्रदक्षिणां ॥ १७८ ॥ तां च पात्रे स्थितं
 तोयं फलपुष्पसमन्वितं ॥ गृह्णाण धैर्यं मया दत्तं सर्वकामप्रदो भव ॥ अर्घ्यं ॥ १७९ ॥ नमः पंकजहस्ताय नमः पंक
 जमालिने ॥ नमः पंकजनेत्राय भस्कराय नमः ॥ नमः स्कारः ॥ १८० ॥ हरिरेण्यगर्भगर्भस्थे हेमबीजविभावसोः
 अर्नते पुण्यं फलदमंतः शांतिं प्रयच्छ मे ॥ दक्षिणां ॥ १८१ ॥ वज्रमाणिक्यवैडूर्यमुक्तविद्रुममेव च ॥ पुष्परागेण
 संयुक्तैर्हमं पुष्पगृहाण मे ॥ सौवर्णं पुष्पम् ॥ १८२ ॥ पंचवर्त्तिसमायुक्तसर्वमंगलदायकं ॥ नीराजनं गृह्णातां तु नि
 त्रौ मे संप्रसीदतु ॥ नीराजनं ॥ १८३ ॥ तंडुलैर्पूरितं पात्रं हरिण्येन समन्वितं ॥ रक्तवस्त्रयुगोपेतं ब्राह्मणाय निवेदयेत्
 धायनदानं ॥ १८४ ॥ यस्योदये स्याज्जगतः प्रबोधोयः कर्मसाक्षी भुवनस्य गोप्ता ॥ कुष्ठादि व्याधौ घविनाशको य
 स भस्करो मे हिरितं निहन्त्यात् ॥ इति प्रार्थना ॥ अथ कथा ॥ मां धातो वाच ॥ भगवन् ज्ञानिनां श्रे
 ष्ठं कथयस्व प्रसादतः ॥ त्वद्वाक्छेति मिच्छामि व्रतं पापप्रणाशनं ॥ सर्वकामप्रदं चैव सर्वार्थमयं विनाशनं ॥ पूजार्घ्यं
 दानं संहितं नैवेद्यं प्राशनां न्वितं ॥ एतत्कथय सर्वं त्वं प्रसन्नो यदि मे प्रभो ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ शृणुराजन् प्रवक्ष्यामि यद्ब्रह्म
 व्रतमुत्तमं ॥ सर्वकामप्रदं पुंसां कुष्ठादि व्याधिनाशनं ॥ भानोस्तुष्टिं करं राजन् भुक्तिमुक्तिप्रदायकं ॥ यस्योदये सुरगणा

मानसिर्वाः संचरणीः । दोनवीमीनवेगणाः कुर्वतिसततार्चनः । येस्योदयेर्जुसर्वपांप्रबोधोद्यपसत्तमः ॥ तस्यदे-
 वस्यवक्ष्यामि व्रतं रोजसंविस्तरं । पूजां ध्येयं प्राशनं दानं चैव शृणुत चकतः सर्वतीर्थेषु प्रतुण्यं सर्वयज्ञेषु यफलं सर्व-
 दानं तस्यैव सायंतुप्यसमर्वाप्यते ॥ प्रातः स्नानेन यत्पुण्यं तत्पुण्यं रात्रि विद्यासरेः । मार्गशीर्षादिमासेषु द्वादशस्वपिभू-
 पते ॥ सुद्युष्टं व्रतं करिष्यामि यावद्द्वी देवांकरं व्रतं सपूर्णं तायां तुल्यं ससाद्विर्वाकरा ॥ इति व्रतग्रहणम् ॥ ततः प्रातः
 संसृष्ट्यायं च द्वादि विमेलजेले ॥ स्नात्वा सितपथे देवान् पिष्टं श्रवसुधाधिपः । उपलिप्य शुचौ देशे सूतत्रसमापयेत्त-
 विंलिख्य तत्र पद्मं तु द्वादशं संस्कारिकं ॥ तां च पौत्रे तथा पद्मरक्तचंदनवारिणा । ततः संपूजयेद्देवं दिननाथं सुरेश्वर-
 मां सैमं सिचैरं रजनिवेशं पांस्तान् गुरुदेवं । मार्गशीर्षे यजेन्मित्रं नारिकेलार्घ्यं मुशमं ॥ नैवेद्यांतं दुग्धादेयः साज्याश्च-
 संगुडाश्च स्मृताः ॥ पत्रत्रयं तुलस्यास्तु प्राशयतिष्ठेजितंद्रयः । दद्याद्द्विप्राभ्यो ज्यंतुदक्षिणा सहितं नृपः । पौषे विष्णुं
 सैमं ध्येयं नैवेद्यं कुरु शरंतथा ॥ बीजपूरेणैव वार्धप्राशय चूतदलत्रयं । दद्याद्द्यूतं तु विप्राय भोजनेन स भन्वितां ॥ माघे
 वरुणं नीमं । संपूज्या ज्यंतिलान्गुडः ॥ भोजनं दक्षिणां दद्यान्नेव बजातिकाफलं ॥ अर्धे तेनैव दत्त्वा तु प्राशय मुष्टित्रयं
 तिलान् ॥ फाल्गुने सूर्यं मन्मथं जवीराधं निवेदयेत् । पलत्रयं दधि प्राश्य नैवेद्यं सघृतदधिः । दधितं डुलदानं च भो-
 जनेनैव स्मृदाहति । चैत्रे मां नु संपूज्य नैवेद्यं चूतनूरिकाः ॥ फलं तु दाडिं प्रोक्तं प्राश्य दधि पलत्रयः । विप्राय भोजनं दद्यात्
 निमंष्ट्रं तु सैव क्षिणम् ॥ वैशाखे तपनं पुण्यमापाद्यं सघृतं तथा ॥ अर्धं दद्यात्तु द्वादशभिः प्राशने गोमयं स्मृतं । कुरुमा-
 न्माघं त्रिदं न च सघृतं वै स दक्षिणां ॥ ज्येष्ठे द्रव्यं जेह्दीमान् नैवेद्यं च करं भजः ॥ अर्धं च सहकारेण प्राशयं तोयं जलित्रयं
 दद्यादं न स मायुक्तं भोजनं ब्राह्मणाय तु ॥ आपाढेर विर्मथ्य च्यदद्याच्चिभिरकं तथा । चिभिरकं बालुकमिति भाषया प्र-
 सिद्धं ॥ विप्रार्यं भोजनं दद्यात्प्राशनेनैव चित्रयं । गभांस्तत्रावणे मासि नृपुंसो फलं भवच्च ॥ मुष्टित्रयं च सकृन्नां प्राशते

समुदाहृतं विप्रायभोजनं दद्याद्दक्षिणासाहितं नृपयमं श्राद्धपदे पूज्यकृष्णमादृतुं तुल्यज्यक्तुं गोमूत्रं प्राशयेत् तत्राह्मणभोजनं हिरण्यरेतसाभिषेकं वंशकर्करास्मृतं दण्डिर्भूलोप्यवानुप्राशयद्वापलत्रं विप्राय परयाभक्ष्याभोजने शाहिकरा दिवाकरः कान्तिकेच संभायाः कलमेव च प्रायश्चित्तं वेदपाथं यत्संप्राशयेत्तर्गने एवं व्रतं समाप्यैतच्च दुद्यापत्तमाजरेत् ततो गुरुगृहे गत्वा गृहीतमाचरणकुम्भौ जयापनं करिष्येह मागुडममवेशमनि मापकेन मुवर्णस्य प्रतिमाकाश्यद्वेष्टः शयोरौप्यमुदः कार्यः सुवोपलुक्तं रसयुतः कृत्वा द्वादशपवनकुमलं रक्ततुलैः स्थापयेद्वर्णकुम्भं पंचरत्नसमन्वितं तस्योपरि न्यसेत्पानं तावत्तुलपूरितं रक्तवत्तन्माद्यमल्लपुष्पमालाविभूषितं पंचासतेन स्नयनमभ्युशारशपूर्वकं प्रतिष्ठाञ्जतु कृत्वा पूजयेद्वैवस्य ऊरेयत् चंदनैः कुसुमैरन्यैर्विविधैः कालसंभैवैः श्रवण्डपट्टवस्त्रैश्च कर्मण्डलुमुपानहौ वर्जनीञ्जितयतकस्तथा पयेद्वैवसिन्धिं बृद्धेनीघटि घटीतु वृद्धं जीतिमेदिनीकोशात् सज्ञायावत्स्वयुग्मं च कौसुभं च महीपते प्रतिप्राप्तिं पुंसंपूज्या सूर्याद्वादशनामभिः मित्रो विष्णु सवरुणः सूर्यो भानुस्तथैव च तपनैर्द्रो रवि पूज्योगभस्ति शम्भुस्तथा हिरण्यरेतादिनकपूज्या एते यथाक्रमं मध्ये सहस्रकिरण संपूज्य सज्ञाया सह पूगी फले धूपं दीपैर्वस्त्रैर्वैद्यसंयुतैः नारिकेलैर्नैचवार्धार्धदद्याद्द्वैवस्य भक्तित मेव नानितराजैर्ब्रह्मरतस्य परिपूरयेत् ततः सहस्रकिरणसंवर्णा धिविनाशनः गृहाणार्धमया दत्तं संज्ञया साहितोरवे इत्यर्घ्यमंत्रः तत आरात्तिकं कृत्वा पूजा सांक्रान्त्यमेव च सांक्रान्त्यं च ततः श्राद्धं कार्द्वैवसूर्यैर्देवत ब्राह्मणभोजयेत्तथ तस्या मिष्टान्नैर्द्वैवप्रभो देवपत्याभोजनं देवपरमांजनं समन्वितं ततस्तु दक्षिणा देयां समभ्यर्च्य स्त्रगादिभिः उपहारादितत्सर्वं गुरुवे प्रापिष्येत् गुरुतत्रैव सतोप्यं ब्राह्मणं च विस्मर्जयेत् मंत्रहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं तु यत्कृतम् तत्सर्वं पूर्णं तां यातु भूमिदेव प्रसादतः अतु नृज्यगु

रुविप्रः निज्ञानं तु समापेयतः ॥ १८ ॥ श्वधुभिः सार्द्धेन द्वादश दिवा करः ॥ १९ ॥ एवं यः कुरुते मयो विनशाख्य विवर्जितः सः
 धनं तं महाराजतस्य पुण्यं फलं शृणु ॥ २० ॥ ब्राह्मणो भवेत्विद्याक्षत्रियो राजस्य माश्रयात् ॥ २१ ॥ वैश्याधनसमृद्धिं च शूद्रः सुख
 मवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ अपुत्रो लभते पुत्रं कुमारी लभते पतिं ॥ २३ ॥ गौर्गर्जानमुच्यते रोगाद्वेदमुच्यते बंधनात् ॥ २४ ॥ ययति पुत्रं कामं स
 तस्य भवति ध्रुवः ॥ २५ ॥ यदंशुषु याद्वक्त्या एकेचित्तो जराधिपः ॥ २६ ॥ सर्वान् कामानवाप्नोति प्रभावाद्वास्त्वितोदपः ॥ २७ ॥ इति सा
 र्वभौमसूत्रं ॥ २८ ॥ अथारस्य प्रयोगः ॥ २९ ॥ डोमयेति तिथ्यादिसंकोत्यात्मनोऽखिलपापक्षयपूर्वक रोगक्षयपुत्रलाभा
 दिपूर्वकाभीष्टकामसिद्धयर्थव्यात्मकं सूत्रं तत्रं करिष्ये ॥ ३० ॥ इति संकल्प्य गोमयेनोपलितं भूमिपत्रं रोगादशारपद्मवि
 लिख्यः ॥ ३१ ॥ तत्र तत्रापान्नं निधाय तन्मध्ये रक्तचंदनादिना पद्मं विलिख्य ॥ ३२ ॥ तत्र वक्ष्यमाणरीत्या सूत्रं पूजयेत् ॥ ३३ ॥ मर्ग
 शीर्षादिमासेषु क्रमेण देवतानामर्धनैवेद्यं भक्षणं दानं च ज्ञेयं ॥ ३४ ॥ तत्रादौ मार्गशर्पे मित्रोऽयं तमः ॥ ३५ ॥ तारिके लाघर्यं सा
 ज्यगुडतंडुलनैवेद्यं ॥ ३६ ॥ तुलस्याः पद्मत्रयं भक्षणं ॥ ३७ ॥ साज्यगुडभक्तदानं ॥ ३८ ॥ पौषे विष्णवे नमः ॥ ३९ ॥ वीजपूरार्घ्यं पलत्र
 यदृतस्य नैवेद्यं ॥ ४० ॥ प्राशयं वृत्तदत्रयं ॥ ४१ ॥ माघे वरुणाय नमः ॥ ४२ ॥ पूर्णाफलाघर्यं ॥ ४३ ॥ तिलगुडनैवेद्यं ॥ ४४ ॥ मुष्टित्रयं तिलप्रा
 शनं ॥ ४५ ॥ सगुडतिलकुडवदानं ॥ ४६ ॥ फाल्गुने सूर्याय नमः ॥ ४७ ॥ जंबीरार्घ्यं ॥ ४८ ॥ सघृतदधि नैवेद्यं ॥ ४९ ॥ पलत्रयं दधिप्राशनं ॥ ५० ॥ दधित
 डुलदानं ॥ ५१ ॥ चैत्रे भानवे नमः ॥ ५२ ॥ दाडिमाघर्यं ॥ ५३ ॥ घृतपूरिकानैवेद्यं ॥ ५४ ॥ पलत्रयदुग्धप्राशनं ॥ ५५ ॥ मिष्टान्नदानं ॥ ५६ ॥ वैशाखे तप
 नाय नमः ॥ ५७ ॥ द्राक्षाघर्यं ॥ ५८ ॥ घृतमन्ननैवेद्यं ॥ ५९ ॥ गोमये प्राशनं ॥ ६० ॥ माषान्नदानं ॥ ६१ ॥ ज्येष्ठे इद्राय नमः ॥ ६२ ॥ सहकाराध्यदानं ॥ ६३ ॥ करभक्त
 ब्रजालिख्य प्राशनं ॥ ६४ ॥ दशोदनदानं ॥ ६५ ॥ आपाठे रवेय नमः ॥ ६६ ॥ जातिफलाघर्यं ॥ ६७ ॥ पृथुकनैवेद्यं ॥ ६८ ॥ दानं च ॥ ६९ ॥ श्रावणे गम
 स्तेऽये नमः ॥ ७० ॥ त्रपुसीफलाघर्यं ॥ ७१ ॥ यवसक्तुनैवेद्यं ॥ ७२ ॥ तदेव पलत्रयप्राशनं ॥ ७३ ॥ अथवा यथेष्टभोजनं दानं च ॥ ७४ ॥ भाद्रपदे यमाय नमः
 कर्मांडार्घ्यदानं ॥ ७५ ॥ तंडुलज्यनैवेद्यं ॥ ७६ ॥ पलद्वयगोमूत्रप्राशनं ॥ ७७ ॥ तंडुलाज्यदानं ॥ ७८ ॥ आश्विने हिरण्यपूरतसनमः ॥ ७९ ॥ दाडिमाघर्यं

शर्कराभक्तनैवेद्यं शर्करापिलत्रयप्राशनं शर्कराभक्तदानं ११ कार्तिकेदिवाकरायनमरंभाफलाध्ययनात् प्रायस्तेवैद्य-
 मन्तेदेवप्राश्नीयात् ॥ १२ ॥ एवंवर्धमात्रत्रतचरित्वा ॥ अतर्मागेशीर्षापरुखिवारे उद्यापनेकभ्यात् ॥ त-
 दया ॥ आर्चाद्यैर्गुरुराविधाय ॥ सर्वतोभद्रकलशप्रतिष्ठाप्य ॥ तदुपरिरक्ताक्षतयुतं ॥ तामयपुष्पेणपात्राधिपाम
 तत्रद्वादशारकमलविरच्य ॥ तमध्यैरोप्यमयंरथप्रतिष्ठाप्य ॥ तदुपरिहैमंज्ञासहितसहस्रकिरणं ॥ आरुणे
 नेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यपरितोद्वादशकमलेषुद्वादशमासाधिपान् ॥ क्रमेणपूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ ओमित्रं ॥ १ ॥ वि-
 ष्णु ॥ २ ॥ वरुण ॥ ३ ॥ सूर्य ॥ ४ ॥ भानु ॥ ५ ॥ तपनं ॥ ६ ॥ इंद्र ॥ ७ ॥ शर्व ॥ ८ ॥ गभस्ति ॥ ९ ॥ यम ॥ १० ॥ हिरण्यं ॥ ११ ॥ दि-
 वाकरं ॥ १२ ॥ आवाह्य ॥ रक्ताक्षतपुष्पादिभिः ॥ संपूज्य ॥ परमान्नैवेयंदृज्वा विशेषार्थेनारिकेलयुतं दद्यात् ॥ मन्त्र-
 उक्तमः ॥ सहस्रकिरणसर्वव्याधिविनाशनं गृहाणार्ध्यमयादत्तसंज्ञायासहितोरखे एवंपूजां समाप्नुयुत ॥ ततः
 सूर्यदेवतैश्चादंकत्वा ॥ तत्रमासाधिपानामभिः ॥ पिंडदानं पूजासहितं कुर्यात् ॥ १ ॥ सूर्याय नमः ॥ २ ॥ धावे नमः ॥ ३ ॥
 वरुणाय नमः ॥ ४ ॥ माधवाय नमः ॥ ५ ॥ हरये नमः ॥ ६ ॥ रुद्राय नमः ॥ ७ ॥ भर्गाय नमः ॥ ८ ॥ त्वष्ट्रा-
 रेते नमः ॥ ९ ॥ अर्घ्यमणे नमः ॥ १० ॥ भानवे नमः ॥ ११ ॥ भोस्कराय तमः ॥ १२ ॥ एष पिंडो नमः ॥ पूजति ॥ आवा-
 र्ध्याः आग्निप्रतिष्ठाप्य ॥ अन्वाद्यात् ॥ सज्ञासहितं भास्करं पात्रे सद्रव्येण ॥ अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः परिवार-
 देवतात्रिंशोदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्षे ॥ इति होमं समाप्य ॥ ततोद्वादशब्राह्मणपूजां कृत्वा दशनामभिर्वस्त्रद-
 क्षिणादिभिः संपूज्य ॥ आचार्याय पीठं च दत्वा ॥ परमाग्नेर्ब्राह्मणान्संतर्पयेत् ॥ इति सौरपुराणं कंसोद्यापनमा-
 दित्यंत्रतम् ॥ अथाश्विनानादिरविवारेषु आश्लादित्यंत्रतम् ॥ स्कंदि स्कंद उवाच ॥ शृणु दिव्यं परंपुरं पुण्यमादित्याराधनं
 परं ॥ यत्कृत्वा सर्वकामानां सकलं फलमाप्नुयात् ॥ समुद्रतीरे विप्रशपुरीद्वारा व्रतशीशुभा ॥ वासुदेवो यदुत्तुरयत्र राज्ञ्यं

अशासति 'दुर्वास-शंकरस्यांशआजगमिमावलोकि तु' - कृष्णेन पूजितस्तत्र अर्घ्यपाद्यासनादिभिः ॥ ३ ॥ भोजनं तु सत्य
 इत्यर्थमिलयितुमुने संपूजितः संकृष्णे तयार्घ्यं च्छस्यसीमुनिः - सांनेन हसितस्तस्य सुतोत्रसहस्राकिल ॥ ४ ॥ कृद्धो
 पिमुंति सादूलः कोपसंहतवान्स्वयं 'पूजितेन मे ये दात्राणि पकर्तुं कथं क्षणः' - स गच्छानारदं प्राह साक्षेन हसितोस्मि भो
 प्रभासे च तस्तस्तस्य कार्यं शिक्षापन्नत्वया इत्युक्तो नारदः प्रायद्वारिकां कृष्णसन्निधौ स्तवकैस्सन्तुष्टं यस्वममदेव कि
 नंदन - देवयात्रामिपं कृत्वा हस्यश्वरथसंकुलं नारदेनैव मुक्तस्तु तथैव कृतवाद्भु - इति ते तु वलस्याहं नावसां व - प्रा
 दृश्यते मयैवानीच तेशां द्वारवत्यास्तवातिकं गत्वैव मुक्तोऽनिनादृष्टो जावतसुतः स शृंगारस्तथातितामकर
 ध्वजदर्शनः गत्वा लिङ्गयुवयुवद्वंद्वं गोप्य - कृष्णपरिग्रहाः नारदः प्राह भगवन् दुश्चरिजंतवानघ - कुक्षेन गौरिपुत्रा
 शत् कुटी भवनराधिप एवमुक्तस्तथापुत्र कुष्ठरोगातुरो भवत् सांवः प्रणन्याह पितः - किमर्थं शपितस्त्वया स्व
 आर्त्सयाज्ञानदृष्ट्या तु विचारय विनिश्चिय - ध्यानादुर्वासो ज्ञात्वा विक्रिया मवकारण अनुग्रहो स्या पुत्रकार्यं स्ते
 स्वजने शुभे 'आदित्यस्य व्रतं वैवकुष्ठविनाशनं सांव उवाच कथं तात मया कार्यं व्रतं सर्वफलप्रदं किं विधानं
 चैकमत्राकिदनां किंच पूजनं श्रीकृष्ण उवाच मासमाश्वयुजं प्राप्य यदार्चिर्विदं भवेत् तदा व्रतं सिद्धं आहं नरैः
 स्त्रीभिर्विशेषतः यावत्सर्वसंस्तव द्विधिमोक्षेन पुत्रकः - गोमयेन क्षितौ कुर्यान्मंडलं वतुलपुनः रक्तपुष्पैरक्षताभिः
 च्येत तत्र प्रदापयेत् 'मंत्रेणानेन भास्वंतमाचार्यः प्रतिवासर यथाश्याविमलाः सर्वा सूर्यभास्वरभानुभिः तथा श्याः
 संकलामहं कुरु नित्यं ममाशुता इत्यर्घ्यमत्रः एवं तमर्चयेत्तावद्योवर्धसमाप्यते समाप्ते तु व्रतं तव त्स कुर्यादुद्योगं
 ते विधि गोमयेनानुलिप्तायां भूसौमंडलमालिखेत् रक्तचंदनरेखाभिः कुकुमेन विशेषतः - तन्ममध्ये द्वादशदलम्
 अंसंकारयेद्बुधः । सिंधुरपूरितदलजपाकुसुमपूजित - तन्मध्ये स्थापयेत् कुभप्रवालांकुरसन्निभं । शालितुंडलसपुष्पं

शर्कराचंदनान्वितं तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रराक्षसाविनिर्मितं सौवर्णभास्करं कृत्वा पद्महस्तंस्वशक्तिः रक्त
 वस्त्रयुगोपेतं पात्रोपरि निवेशयेत् अथ पंचामृतैर्नादौजपाकुसुमलेपनैः रक्तपुष्पैस्तुनैवेद्यः फलैः कालोद्भवैस्तथा
 पूजयेज्जगतामीशं धूपदीपैस्तथोत्तमैः ॐ सूर्याय नमः १ वरुणाय-२ माधवाय-३ धात्रे-४ हरये-५ दुर्गाय-६
 सुवर्णरेतसे-७ अर्यम्णे-८ दिवाकराय-९ भानवे-१० तपनाय-११ हंसावनमः १२ इति द्वादश
 नामभिः पूजा कार्थवैव्रतिभिः सदा नमोनमः पापविनाशनाय विश्वात्मने सप्ततुरंगमाय सामर्ग्य
 जुर्धामनिधौ विधात्रे भवाधिपोताय नमः सवित्रे इत्यर्घ्यम् एवं संपूज्य भानुतुलकं भुजीत वाग्यतः आचार्य
 पूजयित्वा तु वस्त्रैराभरणैः शुभैः तस्मै तां प्रतिमां कुंभं सहिरण्यं प्रदापयेत् प्रीयतां भगवन्देवो मम संसारता
 रकः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्द्वादशाब्नादिविस्तरैः तेभ्यस्तु कलशान् दद्याथाशु सत्यातु दक्षिणां एवंयः कुरु
 ते स म्यग्व्रतमेतदनुत्तमं आशादित्येति विख्यातस्य गुण्यफलं महत् निर्व्याधिरिति तेजस्वि पुत्रपौत्रसमन्वि
 तः भुक्त्वा च विपुलान्भोगानमरैश्चापि दुर्लभान् देहांते रवि सायुज्यं प्राप्नुयादनुमोचनं प्राप्स्यसे परमाशुद्धिं
 विमुक्तः कुष्ठरोगतः आशाभंगेन तस्यास्ति कदाचिदपि जन्मनि एतस्मात्कारणाद्ब्रह्मसकुरुष्व ब्रतमुत्तमं एत
 च्छरुत्वा वचः सांबः पित्रा कृष्णेन भाषितं व्रतं चरित्वा संप्राप्तः सर्वसिद्धिं सुदुर्लभां इदंयः शृणुयाद्ब्रह्म
 श्रावयेद्वापि मानवः तावुष्मै पुण्यकर्माणैरविलोक्य मवापतुः इति स्कंदपुराणोक्तमाशादित्यव्रतम् अथ प्रयो
 गः आश्विनाद्यरविवारमारभ्य प्रतिवारं वर्षपर्यंतं कुर्यात् तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः सकलरोगनि
 र्वासनपूर्वकपुत्रपौत्रधनधान्यसकलाभीष्टसिद्धिकरश्रीसवितृप्रीत्यर्थं आशादित्यव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गोम
 धेनोपालिसंभूमां रक्तचंदनादिना वर्तुलं मंडलं विरच्य तत्र माशाधिपदेव मावाह्यः षोडशोपचारैः संपूज्य रक्त

पुण्याक्षतादियुक्तं सजलं तद्यथा तत्रैव भूमौ जानुनीनिपात्य दद्यात् तत्र मंत्रः यथा शाविमलाः सर्वो स्तवभा
 स्करभानुभिः तथा शाविमलामहं कुरु नित्यं ममार्धतः ततो नमस्कारः नमोस्तुते पापविनाशनाय विद्वा
 त्मने स तत्तुरंगाय सामं गन्तुं धामनिधे विधात्रे भवा विधे पोताय नमः सवित्रे अनेन मंत्रेणा शाधिपनाम मंत्रे
 एवापुंजाकांक्षी एवं प्रतिभानुत्वारं वर्षपर्यंतं चरित्वा अत्रेति शाधिनाथरविचारं पनं कुर्व्यात् तत्र पूर्वोक्त
 संकल्प्यति आचार्यवृत्त्वा सर्वतोभद्रैरकवस्त्रवोष्टं तदा धकलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र ताभ्यं पूर्णपात्रं निधाय
 तंत्ररक्ताक्षतैर्द्वादशारं कलं विरच्य तन्मध्यै रौप्यरथस्थं हंसं विहारं आकृष्टेनेति मंत्रेण संस्थाप्य परितः पु
 र्वोक्तान् द्वादशमासाधिपानं संस्थाप्य उक्तप्रकारेण पूजयित्वा ततः आग्नं प्रतिष्ठाप्य होमं कुर्यात् तत्र प्रथा
 नम् सविनारपायसद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्याकं हुतिभिः मासाधिपद्वयदशदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्च
 कैयं ज्योतिष्यां हुत्यां द्यै होमं समाप्य पूर्वोक्तद्वयमासाधिपनामभिर्द्वादशब्राह्मणान्संपूज्य तेभ्यः शालितंडुल
 संभवं पक्वान्निर्वोपूरितान् रक्तकलशान् रक्तवस्त्रवोष्टितान्सदक्षिणान् दत्त्वा आचार्याय पीठव्रतपूर्तये गांवदत्त्वा
 सद्रव्यं न ब्राह्मणान्नं पयित्वा आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत अत्र पायसपूरितं तद्यथा पात्रदानं मुक्तं होमोप्युक्तं एवं कृते
 सर्वव्याधिमुक्तो भवति इति स्कंदपुराणोक्तं सोऽथापनमाशादित्य ब्रतोऽथापनविधिः अथ भविष्योत्तरादादित्यपी
 डाशांतित्रंतम् अतः परं प्रवक्ष्यामि रहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीं धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कान्तिश्च जायते आदित्यवारं
 हस्तेन पूर्वं गृह्यविषयः मंत्रोक्तविधिना सर्वकुर्व्यात्पूजादिं करवे प्रत्येकं सप्तनकानि कृत्वा भक्तिपरो नरः तत
 स्तु सप्तमं प्राप्ते कुर्व्याद्ब्राह्मणवाचनं भास्करं शुद्धसौवर्णं कृत्वा यत्नेन मानवः तद्यथा विस्त्वा पथित्वारक्तपुष्पैः प्रपू
 जयेत् धृतं तं स्नापयित्वा बलदुकान् विनिवेद्य च होमो घृततिलैश्चैव समाभिधश्चाकर्तव्यक्षजाः मंत्रेणानेन विदुषे ब्राह्म

एयं निवेदयेत् आदिदेवनमस्तुभ्यं सप्तसप्तदिव्यकार
 रजैर्द्रुः भवेदारोग्यमुत्तमं द्रव्यसंपत्सुखप्राप्ति
 सदांशुतां सूर्यपीडासुघोरामुक्ताशांतिः शुभप्रदा
 ल्मीकीयेरां मायणेषु दुष्काण्डे ततो युद्धपरिश्रान्तसमरे चितया स्थितं रावणचक्रतोदृष्टायुद्धावसमुपस्थितं देवतै
 श्चैर्मम गन्धर्वपुमभ्यगतोरविः उपगम्या ब्रवीद्राममगस्त्यो भगवांस्तदा अगस्त्य उवाच रामराम महाबा
 हो भूषणगुह्यं सनातनं येन सर्वानरीन्वत्सममरे विजयिष्यसि आदित्य इदं पुण्यं सर्वशत्रुविनाशनं जयावहं जप
 न्नित्यं मक्षयं परमं पदं सर्वमंगलमांगल्यं सर्वपापप्रणशनम् चित्ताशोकप्रशमनं चायुर्वर्द्धनमुत्तमं लोअस्य श्री
 आदित्य इदं यस्तोत्रं तस्य अगस्त्येऋषिर्नुष्टुप छंदः परंब्रह्मरूपी भगवान्नादत्यो देवता निर्विघ्नतया ब्रह्मविद्या
 जपादिसिद्धिर्विनीयैः अथ करपङ्कगन्यासः रश्मिमंतं १ समुद्यंतं २ देवासुरनमस्कृतं ३ विवस्वतं ४ भा
 स्करं ५ भुवनाधिपं ६ अथ ध्यानम् ध्येयः सदासवितुर्मंडलमध्यवर्ती नारायणः सरसि जासनसन्निविष्टः
 कैयूरचान्मकरकुण्डलान्करीटी हारीहि रणमयं पुर्णतशंखचक्रः १ पद्मासनः पद्मकरो द्विबाहुः पद्मद्युतिः सप्ततु
 रंगवाहः दिवाकरो लोकगुरुः करीटीमयि प्रसादां विधातु देवः १ २ इति ध्यानम् रश्मिमंतं समुद्यंतं देवासुरः
 नमस्कृतं पूजयस्व विवस्वतं भास्करं भुवनेश्वरं सर्वदेवात्मको ह्यपस्तेजस्वी रात्रिभावनः एष देवास्सुरगणा
 ल्लोकान्पाति गभस्तिभिः एष ब्रह्मा च विष्णुश्चाशिवः स्कंदः प्रजापतिः महेंद्रो धनदः कालो यमः सोमो ह्यपां पतिः
 पितरो वसवः साध्या आश्विनौ मरुतो मनुः वायुर्वेह्निः प्रजाः प्राणः क्रतुः कर्वा प्रभाकरः आदित्या सविता सूर्यः स्वर्गः
 पृथंग्भस्तिमान् सुवर्णसहशो भानुर्हर्मरता दिवाकरः हरिश्चः सहस्राचैः सप्तसप्तभिर्न चिमान् तिमिरान्

धनः शुभं स्तुत्वं धामादि कौशुमान् ॥ हिरण्यगर्भः शिशिरस्तपनो हस्करोरविः ॥ आग्निगर्भो दितेः पुत्रः शंखः शिशिरना
 शनः ॥ व्योमनाथस्तमो भेदी ऋग्यजुः सामपारगः ॥ घनदृष्टिर्पांमित्रो विध्यवीथिष्ठवंगमः ॥ आतपीमंडलीमृत्युः
 पिंगलः सर्वतापनः कविर्विष्णो महतेजस्कः सर्वभवी द्रवः ॥ नक्षत्रग्रहताराणामधिपो विश्वभावनः ॥ तेजसामपि-
 तेजस्वी द्वादशमन्त्रमोस्तुते ॥ नमः पूर्वोद्योगिरेयपश्चिमायाद्रयेनमः ॥ ज्योतिर्गणानां पतयेदिनाधिपतयेनमः ॥ जया
 यजयभद्राय हर्यश्वाय नमोनमः नमोनमः सहस्रांशो आदित्याय नमोनमः ॥ नम उग्राय यवीराय सारंगाय नमोनमः
 नमः पद्मप्रबोधाय प्रचंडाय नमोस्तुते ॥ ब्रह्मेशानः ॥ ज्युते शायशूरायादित्यवर्चसे ॥ आस्वते सर्वभक्षाय रौद्राय पुरुषे नमः
 तमो ग्राय हिमग्राय शत्रुग्राया मितात्मने ॥ कृतग्राय पदेशाय ज्योतिपापतयेनमः ॥ सतचामीकराभाय हरये विश्वकर्माणे
 नमस्तनमोभिनिग्राय रुचये लोकसाक्षिणे ॥ नाशयत्येवैभूतं तमेव सृजति प्रभो ॥ पालयन्ने प्रतपति वर्ये त्येष गमस्तिभिः ॥ ए
 पसुप्तेषु जागर्गिभूतेषु परिनिष्ठितः ॥ एषैवाग्निहोत्रं च फलं वैवाग्निहोत्रिणां ॥ देवाश्चक्रत वश्रैव चक्रतूनां फलमेव च
 यानि कृत्यानि सर्वेषु परात्मा परमः प्रभुः ॥ १२५ ॥ इति सूर्यनामामानि ॥ एनमापत्सुकृष्टेषु कान्तारेषु भयेषु च कीर्तय
 म्पुरुषः ॥ काश्चिन्नावसीदति राघव ॥ पूजयस्वैनमव्यग्रो देवदेवं जत्पतिं ॥ एतत्त्रिगुणितं जप्त्वा मुद्देषु विजयिष्यसि
 अस्मिन्क्षणे महोवाहो रावणं निहनिष्यसि ॥ एवमुक्ता ततो गस्त्योजगाम स यथागतं ॥ एतच्छ्रुत्वा महति जानष्टु शो
 को भवन्तदा ॥ धारं यामास कंठाग्रं राघवः प्रयतात्मवान् ॥ आदित्ये प्रेक्ष्य जप्त्वेदं परं हर्ममवाप्तवान् ॥ त्रिराचम्य शु
 चिर्भूत्वा धनुरादाय वीर्यवान् ॥ रावणं प्रेक्ष्य हृष्टात्मा जपार्थं समुपागमत् ॥ सर्वयत्नेन महता वृत्तस्तस्य वधे भवत् ॥ अथ
 रविरेव दत्त्रिरीक्ष्य राममुदितमनाः परमं प्रहृष्यमाणः ॥ निशि चरपति संशयविदित्वा सुरगणमध्यगते वाचस्त्वेरति ॥ इ
 त्यापैराप्रायेण युद्धकांडे पुढनरशततमः सर्गः ॥ १०६ ॥ अथापरं सूर्यस्तोत्रं ॥ महाभारेते वनपर्वणि ॥ धौम्य उवाच ॥

सूर्य्यार्थ्यमाभगस्त्वष्टापूर्वाकः सवितारविः भगस्तिमानजः कालो मृत्युर्धाता प्रभाकरः पृथिव्यापस्तथातेजः खवा
यश्च परायणं सोमो वृहस्पतिः शुक्रो बर्धगा रक एव च इंद्रो विवस्वान् दीप्तिशुः शची शौरिः शनैश्चरः ब्रह्मा विष्णु
अरुद्रः अस्केदेवि श्रवणो यमः वैद्युतो जाठरश्चाग्निर्धनस्तेजसां पतिः धर्मध्वजो वेदकर्त्ता विदांगो वेदवाहनः "कृतं
त्रेताद्वापरं अकालिः सर्वो मराश्रयः कलाकाष्ठामुहूर्ताश्रपक्षो मासः ऋतुश्चयः सवत्सरकरोऽव्ययः शालचक्रं विभावसुः
पुतयः शाश्वतो योगीन्द्रोऽव्ययः क. सनातनः लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो विद्वक्कर्मात्मो नृदः वरुणः सागरांश इव
जो मूर्तो जायते नो रिहा भूताशयो भूतपतिः सर्वभूतनिधेयवितः स्रष्टा सर्ववर्तको वह्निः सर्वस्यादिकरो व्ययः अनंतः क
पिलो भानुः कामदः सर्वतो मुखः जयो विशाखे वरदः सर्वधातुनिधेयवितः मनः सुपर्णो भूतादिः शीघ्रगः प्राणधारणः ध
नर्वतरि धूमेकेनुरादि देवोदितैः मृतः द्वादशात्मारविः श्वपिता माता पिता मह स्वर्गद्वारं प्रज्ञाद्वारं मोक्षद्वारं त्रिवि
ष्टपं वेदकर्त्ता त्रिशतात्मा विद्यात्मा सर्वतो मुखः चराचरात्मा भूतात्मा भैत्रेणवपुषा न्वितः १०८ एतद्वैकीर्त्तनं यि
श्च सूर्य्यमितेजसः नाम्नामष्टशतं प्रोक्तं शुक्रेण सुमहत् मनः शुक्राच्च नारद प्राप्य धौम्येन तदनंतरं धौम्या
द्युधिष्ठिरः प्राप्य सर्वाङ्कामानवात्तवान् सुरपितृगणयक्षसेवितमसुरनिशाचरसिद्धनंदितं वरकनकहुताशनप्रभं
त्वमपि नमस्वाहिताय मास्करं सूर्य्योदयेयः पठते समाहितः स पुत्रलाभधनरत्नसंचयं लभेत् जतिस्मरतां सदा
नरैः स्मृतिंचेम धाम पिबिदते पुमान् इमं स्तव देववरत्यो नरः प्रकीर्त्तयेच्छुद्धमना समाहितः समुच्यते पातक
राशि सागरात् लभेत् कैकामात्मन सा योऽपि तान् इत्यारण्यपर्वणे सूर्य्यस्तवः इत्यादि त्यवारव्रतं विधिदः अथा
दित्यनक्तं त्रतं भविष्योत्तरे युधिष्ठिर उवाच यदाराग्यं करं पुंसां यदनत फलप्रदं - तद्व्रतं ब्रूहि गोविंद सर्वपापप्र
णाशनं श्रीकृष्ण उवाच यत्तु विश्वात्मकं धाम परं ब्रह्म सनातनं सूर्य्याग्नेचंद्ररूपेण तत् त्रिधा जगति स्थितं तमा

राधेयपुमान्कनप्राप्तोतिकुरुन्दन तस्मादादित्यवारेणसदान्नकाशनोभवेत् उत्पद्यतेयदाभीकृर्भानोरुपरिश
 श्वतो तदारभ्यसदाकार्यनक्तमादित्यवासरे पूर्वोक्तविधिनाराजपूजयित्वाद्विजोत्तमान् आशादित्यव्रतोक्तं
 विधिर्नैत्यर्थः ततोस्तसमयेक्षानोरकचन्दनपंकजं विलिरूप्यद्वादशदलपूजयेदर्कनामभिः - सूर्येतिप्रथमपूज्यपू
 वतश्चैत्रभाकरं दिवाकरं तथा ग्रह्यां विवस्वतमतः परं भगवतुर्नक्षत्रेदेवं वरुणपार्श्वे च मेदले माहेन्द्रमारुतदलेत
 यादित्यमशोचरे शान्तिमीशानुभागेतुनमस्कारेणविन्यसेत् कार्णिकार्यापूर्वदलेसूर्यस्यतुरगान्यजेत् दक्षिणेयजमा
 नं नमार्तिष्ठपाद्विचमेदले उत्तरेणरविदेवकर्णिकार्यांचभास्कर अर्धदद्यात्तटापार्थसातिलारुणचंदनं फलाक्षतपु
 ततद्वादिमंत्रमुदीरेत् कालात्मा सर्वभूतात्मा वैदात्मा सर्वतो मुख यस्मादग्नादु रूपं स्त्वमतः पाहिप्रभाकर आग्निमीले
 नमस्तुभ्यमिपेत्वोज्ज्वलभास्कर अग्नआयाहिवीतेत्वं शन्नो देवी नमोस्तुते अर्घ्यं दद्याद्विद्वान्मयाथ निशितैलविवर्जितः
 भूजतिभावितमनाभास्करं संस्मरन्मुहुः प्रागेतस्मिन्शनैचान्हितैलाभ्यंगं विवर्जयेत् वत्सरतितारयित्वाकां
 चर्चकमलारामं संकल्पयित्वा पुरुषं संपद्मं दद्यादनेन विधिना व्रतनायकाय अर्घ्यं गुरुपायजितैर्द्विपायकुटुंबि
 नेनित्यमनुव्रताय नमोस्तुभ्यं सामयजुर्विधात्रेजगत्प्रवोधायात्रजगत्सावित्रे त्रयीमयायन्निगुणात्मने च त्रैलोक्य
 नाधाय नमो नमस्ते इत्यनेन विधानेन वर्षमेकं तु योनरः नक्तमादित्यवारेण कुर्यात्स निरुजेभवेत् धनधान्यसमां
 युक्तं पुत्रपौत्रसमन्वितः मर्त्यास्थित्वचिरंकालसूर्यलोकमवाप्नुयात् कर्मसंक्षयमवाप्य पार्थिवः शोकदुःखभय
 रोगवर्जितः स्यादमित्रकुलकालसन्निभोधर्ममूर्तरपितेजसा युतः याचभर्तृगुरुदेवतत्परावेदमूर्तिर्दानकमा
 चरेत् सापिलोकं मरे शपूजितायाति कौरवरेव न संशयः यः पठेत्तथा शोणितिवानरः पश्यतीदमथ वानुमोदयेत्
 सोऽपि शक्रभुवनैर्दिवौकसैः कल्पकोटिशतमेकमिडयेत् इति भाविष्योत्तरादित्यनक्तविधिः ॥

अथ सोमवारव्रतानि । तत्रादौ चंद्रपीडाशान्तिकरं सोमवारनक्तं व्रतं भविष्ये ।

तद्वाच्यं त्र्यसृगं सोमवारविचक्षणः । तद्वत्तहस्तार्कवत् । आगमोक्तविधिना कुर्यात्तपूजादिकं विधौ । सप्तमे तु ततः
 प्रातः कुर्याद्वाह्मणभोजनं । सप्तमे नक्तं प्रात इत्यर्थः । कांस्थपात्रे तु संस्थाप्य सोमं रजतसंभवं श्वेतवस्त्रयुगच्छत्रं श्वे
 तगंधः सुपाजितं पादुकापां न हच्छत्रभोजनासनसंयुतं । होमघृतातिलैः कुर्यात्सोमनाम्ना च मंत्रं वित् । समिधोष्ठोत्तरं
 शतमष्टौ विंशतिर्यथा । होतव्यामधुसर्पिष्यभ्यां दध्ना च घृतेन च । दध्ना घृतेन वभिन्नो होमः । समिधः पालाशयः । राज
 तशशिनं कृत्वा त्राक्षिणाय निवेदयेत् । तत्र मंत्रः महोदयो जातिमल्ली पुष्पगोक्षीरपांडुर । सोमसोम्यो भवास्माकं सर्वदा
 तनूनां नमः । एवं कृते गृहाह सोम्यः । सोमस्तुष्टिकरो भवेत् । संतुष्टोऽत्र सुते तस्मिन् सर्वे सानुग्रहाः । इति चंद्रशान्ति
 करं सोमं वारं व्रतम् । अथ चंद्रस्तोत्रं । तत्रादौ ध्यानम् । श्वेतांबरः श्वेतविभूषणश्च श्वेतद्युतिर्दंडधरो द्विबाहुः । चंद्रा
 नृताः द्वावरदः । कुरीटो गृग्यप्रसादं विदधातु देवः । हिमगोक्षीरचर्णाय शंखकुंदनिभाय च चालंचंद्राय चंद्राय पूर्णचं
 द्रं नमो नमः । नमः शचंद्राय सोमाय नमः । कुमदुर्वाधवे । विज्ञेहि तां यशुष्काय शुष्कां वरधराय च । त्वमेव सर्वलोकास्य
 चाप्ययं न करः सदा । क्षीरोद्भवाय देवाय नमः । शंकरशेखरयुगानां युगकर्ता त्वं निशानां च निशापतिः । संवत्सराणां
 मासानां मृतूनां च तथैव च । ग्रहाणां च त्वमेको हि रोहिणीपते नमः । इदं तु पठते स्तोत्रं प्रातस्तथायथो नरः । नभय
 विधते तस्य कार्यं सिद्धिर्भाविष्यति । दिवा वा यादृद्वारा त्रौदुःखं च सति यो नरः । अहो रात्रं कृतं पापं तत्क्षणादेव नश्यति । ॥
 इति चंद्रस्तोत्रम् ॥ अथ शिवप्रीतिकरं सोमवारव्रतं स्कंदपुराणे ॥ नारद उवाच ॥ । अधान्यदपि मे ब्रूहि ये
 न हि प्राप्नुयापदं । श्राविच्छन्ना शिवभक्तिः । पुत्रसौभाग्यसंपदः ॥ नैदिकेभ्यश्च उवाच ॥ । सोमवारव्रतं तु पुण्यं क

ध्यमाननिबोधमे ॥ आवर्णैर्वैशाख्येष्टेवामार्गशीर्षके ॥ प्रथमेसोमवरेचण्ड्रीयाद्वतः ॥ तमं यदाश्रद्धा-
 भवेकतुःसोमवारद्वतंप्रति ॥ तदावापिपुरस्कृत्यश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ सुस्नातशृंगुचिर्भूत्वाशुक्लावरधरःशुचिः
 कामक्रोधादाहकारद्वेषपश्यान्वर्जितः ॥ आहरेत्श्वेतपुष्पाणिमालतीमालिकादिकं ॥ श्वेतपद्मानिदिव्यानि
 वपकानितैर्वैच ॥ कुमुदोत्पलजैःपुष्पैःपद्मैश्चशशतपत्रकैः ॥ आचार्येणोमयासार्धशंकरलोकशंकरं ॥ मायोद्भवेनः
 धूपनपूजयेत्पार्वतीपतिं ॥ अन्यानियान्यमीष्टानितानिसर्वाणिदापयेत् ॥ नागपुष्पैश्चधूपश्रपूजयेत्पार्वतीपतिं ॥ का-
 मिकेनतुमंत्रेणव्यापकेनमहेश्वरं ॥ पूजयेन्मूलमंत्रेणश्रवकेनततः ॥ पर भवायभवनायायमहादेवायधीमहि ॥ उग्रा
 यचोग्रनाथायशर्वायशामौलये ॥ रुद्रायनीलकंठायशिवायभवहारिणे ॥ शंकरायनमोज्ञेघोशिवाधेतिचजानुनी
 शूलपाणिनमोगुह्येकद्व्यांशंभुप्रपूजयेत् ॥ गुह्येखयंभुनामानंपूजयेत्पार्वतीपतिं ॥ महादेवायइतिचपूजयेन्नाभिम-
 डले ॥ उदरेविश्वेकैत्रेतिपार्वत्योः ॥ सर्वतोमुखं स्थाणुतनौचसंपूज्यनीलकंठायकठतः ॥ मुखेसंपूजयेद्देवश्रीकंठा-
 यशिवायचत्रिनेत्रायनमोनेदेवमुकुटेशशिभूषणं ॥ ननेदेवाधिदेवायसर्गिपूजयेद्विशुं ॥ एवंसंपूज्यदेवेशमुपहारै-
 रनोरमैः ॥ यथाविभवसौख्यंतस्यपुष्पफलशृणु ॥ सोमवारेयजतेयेपार्वत्यासहशंकरं ॥ तेलभस्मक्षयांल्लोकान्पुन-
 राश्नन्तिदुर्लभान् ॥ एकमेकस्ययत्पुण्यं कथयामिसमासतः ॥ सप्तजन्मार्जितं पापमेवोदेवदानैः ॥ नश्यैतैश्च
 भुक्तेनोत्रकोट्यप्यविचारणा ॥ मौसैकस्यतुयत्पुण्यं शृणुयत्नेनारद ॥ आभाज्योजातभाग्यःस्यदुर्भगःसुभगोभ-
 वेत् ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्धनार्थीलभतेधनं ॥ कन्यार्थीलभतेकन्यारूपलावण्यशालिनीं ॥ ययंचितयतेकाममर्तं-
 प्राप्नोतिमानवः ॥ इहलोकैश्चिरस्थित्वाभुक्ताभोगान्मनोरमान् ॥ विमानवरमारुह्यलोकैश्चैवमहीयते ॥ यथात्मा
 नंतथादेवयथादेवंतथागुरुं ॥ तोपयच्चपरंभक्तयतिनपुणंभवेद्व्रतं ॥ उपवासोन्नयोदेवंसमाचरंतिमानवः ॥ यदाचितं

चवित्तं च जायते पुरुषस्य वे तदेवोद्यापनं कुर्व्याद्भूतसंपूर्तिहतेवे चलंचित्तं चलंचित्तं बलं जीयति भवच एव ज्ञात्वा प्रप
 लेन ब्रतस्योद्यापनं चरेत् उमा मे हेश्वरो हेमौष्टपभनसमन्वितौ यथाशक्त्या प्रकर्तव्यो वितशाख्यं न कारयेत् मं
 डलकारयेद्विव्यलिङ्गोद्भवसमुद्भवकलशपयसागूणैश्चेतवस्त्रयुगान्वितं ताघपात्रवेणुपात्रं कुभयोरुपरिन्यसेत् स्था-
 पेन मण्डले दिव्यं कलशं कनकोज्वलं तस्योपरिन्यसेद्देवमुभया सहितं शिवं पूर्वोक्तेरवमत्रस्तु पूजयेत्पावतीपार्तिं ना
 नापुष्पैः फलोद्वैतैर्नारलैः समचयेत् श्वेतवस्त्रयुगेन वनाममत्रैर्मेहेश्वरं उपवीतं सोमरीयं भक्ष्याणि विविधानि च
 अन्यानि अप्यभीष्टानि तानि चान्यानि कल्पयेत् रात्रौ जागरणं कुर्व्याद्भूतिवादित्रनिःस्वनैः स्वगृह्योक्तविधानेन
 कृत्वाग्निस्त्र्यापनंततः ततो होमं च शवाद्यैर्भैत्रैः काव्यैश्छाभिः सदा पलाशशमीसमिद्धं जुहुयादधिकं शतं आप्याप्यस्वे
 तिमंत्रेण पृथग्ययुतस्तदा यवत्रीहितिलाज्येन पूर्णैर्पृथक् पृथक् पूर्णाहुतिं ततो दद्यात्कृत्यास्विष्टकृदादिकं
 होमं तिवं गुरुं पूज्य सपत्नीकंसमाहितः वस्त्रैराभरणैः श्रेष्ठैर्गृहोपकरणादिभिः श्वेतागौः कपिलावापिसुशीलाच
 पयस्विनीं सवस्त्रारत्नपुच्छाचं घटावस्त्रविभूषितां दक्षिणासहितादि याशि वीमप्रीयतामिति धेनुवैजगतामाता-
 नित्यं विष्णुपदे स्थिता सवत्साचनयादत्ता शिवो मे प्रीयतामिति ब्राह्मणभोजयेद्बिद्वास्त्रयोदशशुभनान् व-
 स्त्रालंकारछायां सदाक्षिणास्त्रयोदश घटादेवांशपत्रैर्भक्ष्यभोज्यसमन्विताः सफलावस्त्रसंयुक्ता यज्ञसूत्रसम
 न्विताः पूजितं तु ततो देवदेवोपकरणानि च आचर्या यततो दद्यात्प्राणिपत्य - पुनः पुनः इमं देवं गृहाण त्वं सर्वो
 पस्करं संयुतं परिपूर्णव्रतं मे स्यात् शिवो मे प्रीयतामिति तत्र ग्रहणमंत्रः गृह्णामि देवदेवेश त्रयाणां जगतां गुरुं शा
 तिरस्तु शिवं चास्तु ब्रतस्या विकलं फलं यद्भक्त्या देवदेवेश मया ब्रतमिदं कृतं दानं वाथ क्रियां हानीं परिपूर्णतद-
 स्तु मे इति संप्राप्त्यर्थं तदेव द्विजयैव पुनः पुनः भूजीयात्सह मात्मा शिष्टैरिष्टैश्च बंधभिः श्रनै नैव विधानेन यद्द-

व्रतमाचरेत् यथाचितयत्कामतत्प्राप्नोतिमानवः ॥ दातुं सुखं च तज्ज्ञेत्स्वात्रिपुलोकं पूजायते ॥ विमानवरमारु-
 ह्यसामलोकमहायते ॥ मननाचशतयात्तावद्व्रतमोदते ॥ शिवलोकततांगत्वाशिवेन सह मोदते ॥ क्रीडते शंभुरू-
 पं पुनरिवृत्तदुर्लभं ॥ कृष्णनाचारतपवसामवारव्रतं शुभं ॥ नृपैरन्येस्समाचीणमास्तिके धर्मतत्परैः ॥ इति
 पठति रहरूपः शृणोताह नित्यं ॥ त्वनवदति य इत्थं श्रद्धयान्यस्य लोकासकलकुलपहनि वंद्यमानो गणाधेः ॥ शिव
 विमलावमानयाति शवपुरसः ॥ इति स्कंदपुराणसाध्यापनसामवारव्रतम् ॥ अथान्यद्वपसाध्यसामवारव्रतम्
 स्कंदपुराण ॥ इति श्वर उवाच ॥ अथ व्रताविधानं हि कथयामि समासतः ॥ यथा भवति मनुजाः सिद्धिं सर्वार्थकामदां व्यु-
 त्कृति कारुण्ये मां सिद्धिं मां गोदने भवेत् ॥ प्रथमः सोमवारस्तु तं केन प्रपूजयेत् ॥ यदा श्रद्धा भवेत्कलुस्सोमवारव्रतं
 प्रतितदसुखकारयित्वा ब्राह्मणाधोः समाचरेत् ॥ मार्गमाधेतथा चैत्रशुद्धयात्सोमवारकं ॥ अस्मिन्मासे प्रारभेत तस्मि-
 न्नयापयद्वात् ॥ सुस्नाताथ शुभं त्वां शुक्लावरधेनोरः कामक्रोधाद्यहंकारद्वेषं शून्यं व्रजतः ॥ आहरेच्छुतपुण्याणि मल्लि-
 कामालतातया ॥ श्वेतपद्मानि दिव्यानि च पकावल्बपाटलाः ॥ कुदमंदरजैः पुष्पैः पुष्पांगशतपत्रकैः ॥ अर्चयेच्चंदनेनाथ दि-
 व्यधूपनधूपयेत् ॥ अन्यानि नान्यभूषणानि सर्वाणि दापयेत् ॥ पूजयेद्भक्तिभावो न सोमनाथं जगत्पतिं ॥ कामिकेन तु-
 मंत्रप्रापकनमहेश्वर ॥ निवेदयेत्सर्वमवशुभमत्र वरशुभं ॥ उर्ध्वमोदशभुजायात्रिनेत्राय चात्रिशूलिने ॥ श्वेतवृ-
 पमारुह्य यस्य सारणभाषिताय ॥ उमादहाधसंस्थाय नमस्तस्य व्रतये ॥ अनेन दत्तुं मंत्राण्युज्जिह्वामतु कारयेत्
 सिद्ध्यति ॥ सर्वकल्याणमनसा चित्तानि च ॥ पूजयेत्तत्र केवलायामृक्षाणां दर्शनेन तु ॥ प्रदाय भोजनं पूर्वं
 ब्राह्मणाय सुभक्तिः ॥ एताद्विधिसमायुक्तो रागद्वेषविजितः ॥ एकभक्तस्य यत्पुण्यं कथयामि समासतः ॥ श-
 तजन्मान् जातमापमभये देवदानवैः ॥ नश्यते ह्येकभक्तेन नात्र कार्या विचारणा ॥ मांसस्य कस्य यत्पुण्यं शृणु तत्त्वेन सु-

द्रिः आरुयजायेतमाग्यं दुर्भगा सुभगा भवेत् । पुत्रार्थं लभते पुत्रान्दरिद्रो धनवान्भवेत् । गृहं तस्य वराहे सो
 रूपा निविधानि च । तदशोधनभागा स्याद्विह्वलः । अश्वमेधसहस्रस्य फलं प्राप्नोति मानवः । स्वर्ग
 भुक्ता वरान्भोगान्जायते मानवोत्तमः । नक्तानि सोमवारैस्तु पौषमासे महेश्वरि । तिपां पुण्यफलं वक्ष्ये संक्षेपेण तवा
 ज्ञतः । आश्विमासस्य ज्ञास्य फलशतगुणं भवेत् । तत्फलं लभते दिवि भिक्षां वसमोन्वितः । माघस्यैव तु मासस्य सो
 मवारणपञ्चमे । ज्ञापयेन्मधुदुग्धाभ्यां तथेक्षुरसं नतु । द्विजहृत्यादिपापानि । तान्निस्वर्वाणि नाशयेत् । विशुद्ध
 तर्जसा युक्तो जायेत्येतन्निर्मलः । बहुस्वर्णस्य तपुष्यं दुर्लभं यस्मुरपि । लभते नात्र संदेहो मम शक्तिं प्रवोदितः । फा
 लौ नैकधा विप्यामि सोमवारफलं शुभं । कृतेन केतु कल्याणि गुणास्ते विस्तरेण तु । गवालंक्षस्य दत्तस्य च द्रसूयग्रहे
 प्रिय । फले मस्याधिकं तत्र लभते नात्र संशयः । चैव पिशुण्डल्याणि मदेदं वदतो वचः । सोमवारेण न कृतेन सु
 रमुदरि । पत्फलं लभते नारीलक्षैकेन तु पार्थिवे । गगोदकं स्थनीतस्य सोमनाथस्य सन्निधौ । धृतस्य मधुनो वापि
 शतार्था हि कृतं फलं । गुग्गुलो अथ तापं च सहस्रं परमेश्वरि । तत्पुण्यं च भवेत्तस्य मानवस्य न संशयः । वैशाखे कारयेन्न
 के सोमवारं न संशयः । वैशाखे कारयेन्न के सोमवारं न संशयः । पूजयेच्छतपुष्पैश्च थतथालव्यैः सुरेश्वरि । अपूपपाहि
 प्रदातव्याः कदलीफलसंचयाः । एकचित्तनभावेन निर्मलेन यशस्विनि । कन्यानां वरयोग्यानां सहस्रेण वरानने
 दत्तानां विधिर्विद्विनराणारूपशालिनां । एतद्दत्तं न यत्पुण्यं लभते मानवो भुवि । तत्फलं लभते तत्र सोमवारत्रतेन तु
 ज्येष्ठमासि महादेवि सोमवारं दत्तस्य तु । त्रीणस्यैव द्वेव पुण्यं तत्सर्वं कथयामि ते । गवां मुवर्णे शृंगीणां पुरुकरे विधिर्वि
 त्रियैः दत्त्वा दशसहस्रानां फलं प्राप्नोति मानवः । पदं चलभुते पुण्यं दुर्लभं देवदानवैः । ईशस्य कल्पमतुलं कीदृते तत्र
 मुदरि । आपाडे सोमवारस्य भावितात्मा चरेद्व्रतं । विधिं पूणेतु कल्याणि भूतः शृणु वदामि ते । नरमेधशतैकेन विधियुक्ते

नयः फलं - तद्भवेन्मानवेदेविपुण्यसर्वशुभान्वितं साधितुर्नैवशक्यतेदविनक्तमिदंततः तस्माद्भक्तिमदं सारं यतः
 कष्टेन सिध्यति श्रावणे तु महदेवं सोमवारेण पूजयेत् रात्रौ तु भोजनं कुर्यान्मदकौटिल्यवर्जितः भवेद्राजवरः
 प्राणी जीवमानो महेश्वरः इह लेतादृशी चेष्टा परत्र कथयामिते - अश्वमेधशतस्यायं पुण्यप्राप्नोति मानवः ममलो
 के सर्वमर्तिपावञ्चंद्राकं तारकाः भद्रे च भावसंयुक्तः पूजयेत्परमेश्वरि पुण्यं चानुत्तमतस्य शृणुदेवि विशेषतः ग-
 वां कोटिप्रदानस्य तत्सन्नां सुशीलिने यत्फलतत्समाप्नोति मानवो नात्र संशयः आश्विनैकययिष्यामि आग्नि-
 टोर्मफलं शतं रसधेनुसहस्रस्य गुडधेनुशतस्य च सूर्यग्रहे कुक्षेत्रे ब्राह्मणे वेदपारगे दत्तस्य फलमाप्नोति मान-
 वो नात्र संशयः कार्तिके वरुणं देविका मिकमोक्षदायकं स्मरणत्वापसंघानां भेदकं परमेश्वरि सोमवारव्रतधरा-
 विधिं विपूजयेच्छिव - नक्ताशीश्रद्धया युक्तो दयासत्यसमन्वित दत्तस्य वेदपारहोराणानां च शतस्य च वाजिभिः शु-
 द्धचित्तैश्च प्रगुक्तैश्च महात्माभिः चतुर्वेदेषु विप्रैः पुत्रदत्तस्य च यत्फलम् तत्फलं भवेदे विमानवो भक्तिं संयुतं व्रतां
 ते प्रीतिं आंकुर्याद्वाप्यसोर्मचतुर्भुजं त्रयोदशघटांश्चेतवस्त्रयुग्मसमन्वितान् सपूर्णानि सुभद्रैश्च श्वंशपात्राणि पा-
 वंति तेषामुपरि यत्नेन स्थापयेन्निर्देशेश्वरि सघृतेन सुगंधेन सुस्त्रिगंधेनोज्ज्वलेन च भक्तेन घृतपक्वैश्च मुद्गशक्यैस्त-
 र्था ब्राह्मणानर्थसंभोज्य भाक्तियुक्तेन चेतसा त्रयोदशघटांश्च दद्याद्वा द्वाश्रथ्वेतामनरेमा यथोक्तेन विधानेन विप्रावस्त्रवि-
 चित्रिताः उपानहयुताः कार्यार्थिश्चित्तवित्तानुसारतः दद्यात्स्वाचरसंपन्नस्त्वाचार्यमुपवेशयेत् नगुरोः सदृशी
 मातानगुरोः सदृशपिता संसारदुद्धरेद्धोराद्गतदानोपदेशतः गोस्वामीपुजितो यस्मात्पार्वत्पासाहितप्र-
 भुः तस्मात्संपूजयेद्भक्त्या गुरुभार्य्यासमन्वितं आचार्यं प्रथमे तत्र पूजया पादसेवया दद्याद्ब्रह्माणि दिव्य
 निमुवर्णाभरणानि च - अमूल्यानि चरत्नानि ग्रामक्षेत्रपुराणि च नगराणि गृहं दिव्ययज्ञान्यदपि सुंदरि वाहनानि

विचित्राणि गजवाजिरथादिकं अन्यानि यान्यभीष्टानि तानि सर्वाणि दापयेत् । गौगुरोः संप्रदातव्या सवस्त्रातुस्व
रूपिणी स्वर्णशृंगीरौर्गर्ग्यपुष्पाकराकस्य पावोपदेहिनी तांश्चष्टुसुशोलाचस्त्रप्रावृतेदहका श्रम्यच्ये विधिं
इद्या द्रुतं संपूणेति च सप्तधान्यं यथा शस्त्यादापयेत्प्रयतो ब्रती दपि दानं प्रकर्तव्यं गुरवे ज्ञानदायिने एव
गुरुं प्रणम्याथ शस्त्या दद्याच्च दाक्षिणां शस्त्या दद्याच्च तत्सर्वं पुराय दुपक कल्पितं ततस्तत्परिचिनदि विममदर्शनहेतुं
नीं सुगंधधृतसमिश्रं धूपैः कृशर पायसैः धारिकाशो कवर्त्ताभिः पूरिका मंडकैस्तथा दधिदुग्धं समोपेतं
भोजनदापयेत्सुधीः तपस्विनो ब्राह्मणाश्चालिंगमूर्तिश्चतुर्विधं ममं रूपं मिदं यस्मात्तस्मात्पूज्यं चतुष्टयं शिवां कितेश्व
शास्त्रज्ञां देशिकैर्धर्मचिंतकैः जटामुद्रादिसंयुक्तैर्भस्मोद्भूतविग्रहैः ब्रह्मचर्यरतैः शांति लोभं मत्सरं वार्जितैः ईदृशैः
शिवपार्त्रैश्च भुक्तैः फलमनुगमं भोजनं ते पुदातव्यं तां वलमुखं वासकं श्वेतचंदनं कर्पूरं दत्त्वा तांश्च विमंजये
त् शक्त्या तु भोजनं दत्त्वा यथा विरानुसारतः कृपणानाथदीनानां सुहृदां यो वर्तामपि एवं विधिं समायुक्तो गच्छेत्तप
स्मपदं भोगान्मुक्ते सर्वलोके एतः कोटिगुणां स्तरेत् कन्याभिर्विष्टो दविस्वेच्छयारभते प्रिये मम लोके वसेत्ताव
द्यं विदीर्भितं संप्लवं मम वीर्यबलोपेतस्त्रिनेत्रः शूलपाणिकः माहात्म्यात्सोमवारस्य श्रिते मुक्तिमाप्नुयात् पूर्वकृष्णे
न संक्षोभेतां यो वै पद्मयोगिना देवदानवगंधर्वपिशाचोर्गोराक्षसैश्च विभिः क्षितिर्पिस्तद्वत्स्वायं भुवमुखैः प्रिये अन्ये
श्च मानवैः शुद्धैरास्तिकैर्धर्मतत्परैः नदं यदुष्टचिताय बुद्धिहीनाय कर्हि पितुं शास्त्रधर्मद्विषेधे विडम्बकं जनाय तु
आचार्ये देवप्राणाययतीनां ब्रतशालिनां वन्हैवदमुतीर्याणां निदकां यनवैकाचितं आर्त्तनापिनं तत्प्राज्यं व्रतं
परमदुर्लभं व्रतत्यागान्महादोषा इति ज्ञात्वा समाचरेत् गुरोः समीपे कुर्वीत व्रतमेतन्न संशयः अन्य-
था गुरुहानिः स्यान्न फल जायत व्रतं सदेहः सर्वकार्ये गुं गुरुहानि रूप्यं भवेत् तस्मात्सर्वप्रयत्नेन गुरुमेव स-

नाश्रयेत् ॥ अथ सक्षिपतो वक्ष्ये व्रतमाहात्म्यमुत्तमं ॥ ये चरन्ति नरादेर्विस्त्रियः स्वामिभुभाविताः ॥ तेषां जन्मसं-
 हृत्वा पेनशेको जायेते क्वचित् न दारिद्र्यं न रोगाश्च सततिच्छेद एव च कुलकोटिसमुद्भूत्य स्थापयेद्द्रुमं इत्यंश-
 णोति माहात्म्यपद्व्यमानं व्रतस्य तु श्रावयेद्भक्तियुक्तरुद्रस्यानुयरो भवेत् ॥ किमाणं तु यः पश्येद्भ्रतमेतन्मम प्रियं
 भक्तियुक्तो नरः श्रुत्वा यश्च वा नु प्रमोदते मतिं ददाति यश्चापि स याति परमं पदम् ॥ इति स्कन्दपुराणे सोमवारव्रतं ॥ अथ
 सोमवारनक्षत्रे सामान्यमूजाक्रमो लिरुयते तत्रादौ देशकालौ संकीर्त्य आत्मनोऽशेषपापक्षयपूर्वकं सत्पुत्रप्राप्ति-
 न्धा न्यैश्वर्यादिगुणैरुपयुज्या सिद्धरा ॥ अनुकामनया सोमवारव्रतं कारयेत् ॥ इति संकल्प्य ध्यायेन्नित्यं महेश-
 मिति ध्यानं पठित्वा ॥ अथ वा चतुर्बाहुं द्विबाहुं वा विनेत्रं वा हिलोचनं कुण्डलालंकृतार्द्धेन्दुशेखरभरणान्वितं ॥ महादेवं
 समीपं च्छहस्रगोचर्योजगत्पते ॥ इमं याकृतां पूजां गृहाण सुरसत्तम ॥ शिवरूपेण मस्तुभ्यं शिवायै सततं नमः ॥ न
 स्तत्र ब्रह्मरूपेण जगद्वाग्येन मोस्तुते ॥ इत्यावाहनम् ॥ उक्तं नमः पद्मवक्त्राय दशबाहुविनेत्रिणे ॥ श्वेतवृषभमालारूढश्वेताभर ॥
 भूपते ॥ उमादेवाधैसमुक्तं सर्वमूतं नमो नमः ॥ इति पूजा मंत्रः ॥ कारोस्वरमयं दिव्यनानाभाणि गणान्वितं ॥ आसनं देवदेवेश
 गृहाणान्तःशक्तिकं ॥ इत्यासनं गंगादि सर्वतीर्थैर्भ्यः सन्नातीतं निदंभया ॥ तोयमेत्सुखस्पर्शपाद्याधिप्रतिगृह्यतां ॥ इति
 पांच वरं ण्ययज्ञपुरुषप्रजापालनतत्पर नमः ॥ सदात्मदेवाय गृहाणा ध्वन्येन मोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ पाटलो शीरकपर्पूवासि
 तं स्वादुशीतलं ॥ तोयमाधमनीयार्थानमलं प्रतिगृह्यतां ॥ इत्याचमनीयम् ॥ मधुपर्कमिदं पुण्यमधुरत्रयसंयुतं ॥ दधियु
 कं शुभं देवप्राश्यतां कृपया प्रभो ॥ इति मधुपर्कम् ॥ मंदाकिन्याः समानीतं हंभाभोरुहवासितं ॥ स्नानार्थं ते मयानीतं
 शुभस्वीकृत्यतां प्रभो ॥ इति स्नानं ॥ स्नानं पंचाश्रुतं चापि पयोदधिघृतमधु ॥ शर्करासलिलोपेतं गृहाण परमेश्वर
 इति पंचाश्रुतस्नानं ॥ पूर्वोक्तमेत्रेण शुद्धस्नानम् ॥ पुरुषसूक्तनकार्यं ॥ शुभकपूरसंयुक्तं कनकल्याणकारकं ॥ पुनराचम्य

तद्विगर्गजलिमिदं प्रभो ' इति पुनराचमनं राजतत्रह्यसूत्रं चार्चनं चोत्तरीयकं यज्ञोपवीतं परमं नमस्ते प्रति
 गृह्यतां शुश्रूषस्व गुणं यस्माद्देवानामिति वल्लभं पार्वत्या सहितो देव प्रीयतां वस्त्रदानतः इति वस्त्रं मलयाचलसं
 भूतं च न सारं समन्वितं हृदयानंदनं चारुचंदनं प्रतिगृह्यतां इति चंदनं रजितान्कुमुदभेदोन्मूलं खंडितान्गणितान् ब्रह्मवान्
 गृह्णाणं पूजां कृपया स्वक्षतान् वृषभभ्यज इत्यक्षताः पुष्पाणि सुरभीषणं ब्रजपालत्वादीनि वै प्रभो मया हतानि चित्रा
 णि पूजार्थं प्रतिगृह्यतां इति पुष्पाणि अमृतोद्भवं श्रीवृक्षं शकरस्यातिवल्लभं विल्वपत्रं प्रयच्छामि प्रीतो भव मे हेश्वर
 त्रिदला त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं त्रिविधायुध त्रिजन्म पापसहारा विल्वपत्रा शिवापणं इति विल्वपत्रं तुलस्य स्मृतनामा
 सिसदात्वं केशवप्रियं करोमि शिवपूजार्थं वरद भव मे सदा इति तुलसीपत्राणि दूर्वासि शत पर्वासि शत मूलाणि
 तां कुरां शतहरतिपापानि शतायुष्यप्रवृद्धये इति दूर्वा दशांगो गगुलुर्धूपः सुगंधः सुमनोहरः आध्रियः सवद
 वानांधूपो यः प्रतिगृह्यतां इति धूपं श्रज्यसद्वातं सयुक्तं वह्निना योजितं मया दीपं गृह्णादेव शैवैलोक्यति मि रापहं
 इति दीपं अन्नचतुर्विधं स्वादुरसौ पद्भिरसमन्वितं नैवेद्यं लह्यचोष्ये च देवेश प्रतिगृह्यतां इति नैवेद्यं कर्पूरवा-
 सितं तोयं मदकिन्या समाहृत आचम्यतां महो देव शुभपानीय कुरु इति पुनराचमनं पूर्णफलं सकर्पूरं नागवल्ली
 दलैर्युतं खदिराक्षूणैः सहितं तावत् प्रतिगृह्यतां इति तांबूलं हिरण्यगर्भं गंधं स्थहे मवीजं विभावसौः अनंतपुष्पं फ
 लदं मन्तः शांतिप्रयच्छ मे इति दक्षिणा इदं फलं मया देव रथापि तु रते स्तव तेन मे सफला वाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि
 इति नारीकलंदत्वादि क्षिणादानं कुर्यात् तत आवरणपूजां कुर्यात् प्रागादिक्रमेण ओं ब्रह्मणे नमः विष्णवे नमः
 स्कंदाय नमः महाकालाय नमः शूलैः नमः उमायै नमः महेश्वराय नमः नदिकेश्वराय नमः ८ ओं शर्वा
 यक्षिणि मुर्ते नमः भवाय जलमूर्ते नमः रुद्राय शिमुर्ते नमः उग्राय वायुमूर्ते नमः भीमाय आकाशमूर्ते नमः

पशुपतये जैमनिमूर्तेये नमः भद्रादेवाय सोममूर्तेये नमः इत्येतादेवता आवाहनाद्युप
 चारे संप्रियाः तर्तत्राध्यायस्वसंमते इति मन्त्रिणैः शान्त्या चक्रमावाह्यं पंचोपचारैः सोमाय नमः इति संपूज्य ततः
 प्रार्थनां कुर्वन्ति - ओं नमः पंचवक्त्राय दशबाहु त्रिनेत्रिणे श्वेतवृषभमालारूढश्चेताभरणभूषित उमादेर्हावस्युक्त
 सर्वमूर्ते नमो नमः त्रिहिमां कृपया देवशरणागतपालक ततः पुष्पाणि गृहीत्वा अंगपूजाकार्यं तत्प्रकारेण यथा
 देवाधिदेवाय नमः पादयोः पूजयामि शंकराय नमः अघयोः शिवाय नमः जान्व्योः शूलपाणेय नमः गुहफयोः शंभवे नमः
 केव्या त्वयं भूवे नमः गुह्ये महो देवाय नमः नाभौ विश्वकर्त्रे नमः उदरे सर्वतो मुखाय नमः पार्श्वयोः स्थाणवे नमः
 स्तंभयोः नीलकंठाय नमः कंठे देवाय नमः मुखे त्रिनेत्राय नमः नेत्रेषु शर्वाय नमः ललाटे शशिभूषणाय नमः
 शिरसि देवाधिदेवाय नमः सर्वांगे तत उभाभ्यां करभ्यां जलिमादाय लोकाल्मन्सर्वभूतात्मन्कलाकाष्टा
 दि संभव जन्म मृत्यु जरा व्याधिसंसारभयनाशन नमस्ते देवदेवेश नमस्ते सुरसत्तम नमस्ते सर्वलोकेश नमस्ते
 त्रिहिमो सदा मे त्रहो निंक्रिहाहि नमो किंहीनं च शंकर भृगवंस्त्वत्प्रसादेन संपूर्णचास्तु मे व्रत क्षमस्व देवदेवेश शिव
 शंकर शान्तं वरं देहि सुरश्रेष्ठ दसोह सर्वदा तव इति नमस्कारसाहितां पुष्पांजलिं दद्यात् तत उभाभ्यां हेश्वररू
 पो द्विजं पतिं संपूज्य ब्रह्मोत्तरखंडोकां वंद्यांगदसीं मतिन्यादिरूपां सोमवारकथाश्च श्रुत्वा गीतवाद्यदि महोत्सवै
 र्जागरणैः नाराद्विनयत् इति सोमवारनक्तत्रत पूजाविधि इदं व्रतं च श्रावणैश्चैत्रवैशाखैश्च ज्येष्ठे च मार्गशीर्षके एषाम
 न्यतमे मासि शुक्लपक्षे विशेषतः इंदुवारयुताष्टम्यां वा ग्राह्यं अथवा चैत्रादिमासेषु प्रतिनासं प्रथमे सोमवारं यावज्जी
 वमिदं कार्यं अथवा एवंपर्यंतं कार्यं तदेतच्छ्रावणं कुर्यात् तथा उत तत्सदयेति तिथ्यादिसंकीर्त्यं श्रात्मनो श
 र्पणं पक्षयपूर्वकं संपुत्रपौत्रप्राप्तियधनार्थं संपत्यारोग्यराज्यवृद्धिभिलाषितां सिद्धिं द्वारा श्रीसोमेश्वरमहादेव ग्रीत्यर्थं

यथाविधिसमाचरितसोमवारव्रतस्यसंगतासिद्धयेतदुद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यादिवरणविधाय
 चतुर्दशपशोभितमंडपांतरेष्टादशांगुलोत्सेधावितस्तिद्वयविस्तृतां समचतुरस्रामृदावेदिकांविधाय तत्रशु
 क्तंतदुल्लैःपोडशारंकमलंविरेच्य अथवापंचरंगशोभितं यथाशक्तिलिंगतोभद्रविरेच्य तत्रमंडलोक्ताब्रह्मादि
 देवताश्चावाह्यतदुपरिअक्षतपुजे श्वेतवस्त्रयुगोपंतकलशंप्रतिष्ठाप्य तदुपरिसाक्षतपूणपात्रंनिधाय तत्रहैमंशि-
 वंभ्यंयुक्कमितिमंत्रेण हैमंगैरीचगौरौरोमिमय इतिमंशेपुरतःराजतवृषभं इमारुद्रायइतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य
 परितः पूर्वादिकक्रमेण अनन्त १ शिव २ उग्र ३ त्रिमूर्ति ४ रुद्र ५ श्रीकठ ६ शिखंडिनं पुनराग्नेया
 दिपुं दिनुं गणेशं सादृकाः दुर्गा क्षेत्रपालं लोकेशंश्च तत्तन्नाममंत्रैर्दिकैर्वाप्रतिष्ठाप्य पूर्वोक्तांसाव
 रणां सर्वोपचारपूजां कृत्वा रात्रिजागरणदिनानि त्वा प्रातःश्रमिप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात तत्रप्रधानसोमं
 शिवं सर्ववृक्कमितिमंत्रेण पलाशसमिद्धिः आप्यायत्स्वितिमंत्रेण एष्टव्यं नत्वं सोममितिमंत्रेण यवव्रीहिंपायस
 तिलान्यद्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरशतसंख्याकान्हुतिभिः परिवारे देवताब्रह्मादिदेवता श्रैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्येके
 व्रतगौरिहोमंष्टयक् नैच्छति एवंहोमसमाप्य ततःपोडशत्रयोदशब्राह्मणान्दक्षयज्ञानामभिसंपूज्य तां
 वतःफलपक्वान् पुरितान्यद्यान् अभावेतंदुल्लैरेवपूरितान्दक्षिणायुतान्दद्यात् तत्रपोडशनामानि सोमेश्वर
 १ स्तयेशानः २ शंकरो ३ गिरिजाधिपः ४ महेशः ५ सर्वभूतेशः ६ स्मरारिः ७ स्त्रिपुरांतकः ८ शिवः ९
 पशुपतिः १० शंभुः ११ त्र्यंबकः १२ चंद्रशेखरः १३ गंगाधरो १४ महादेवो १५ वामदेवश्च १६
 पोडश त्रयोदशपक्षेण भवः सर्वः रुद्रः पशुपतिः उग्रः महान् भीमः ईशानः सद्योजातः वामदेवः अघोरः
 तत्पुरुषः ईशानः पुनरावृत्त्यादिति १३ त्रयोदश एवंसंपूज्य ततःपीठं चतुर्दशपुतयेधवलां यथाविधिआ

चाय्यपदत्वा । सति संभवे सोपकर्णाशय्यामिदत्वा । आशेषोऽहं विद्वा । सदन्नेनान्यातापित्राह्वयान् । यथा
 शक्तिभोजयित्वा । स्वयं बहुयुतो भुजोत । इति सोमवारनक्तत्रयोदापनविधिः । अथ प्रभासखंडोक्तसोद्यापनसो
 मवारव्रतम् । तत्र त्र्यंशं कर्तव्यं जमनोपास्मिन्वापूर्वोक्तमासि शुक्लपक्षे अष्टम्यां सोमवारे । प्रातः पालाशोद्रेकाष्टनदंत
 धावनं विधाय । शरीरशुद्धिं निर्वृत्य । स्नात्वा सध्यादिनित्यसमाप्य । सुसमेभूतलेसकलं । सामग्रीं संपृथक् कदली
 स्तंभवितानध्यजचारम् । सोभितसम्यक् संमाजिते शुद्धे साधारणे भूमौ । कलेशं च दनदध्यादिभिर्विहिश्वाचितं । धा
 तुमपमृगमयानि धाय । शुद्धजलेन पृथक् । आद्यादिपंचपल्लवांश्चिह्नय । फलरत्नवल्लयुतविधाय । तदुपरि रा
 जतवृषभस्य उदमयासाहितं सोमनाथं शिवं साविर्णिधाय । श्वेतं वल्लयुगोन्वितं सर्वाभरणं भूषणं भूषितं विधाय । श्रुपे विधा
 अष्टावश्वरान् । अष्टे दिक्षु निधाय । नानाफलपुष्पपक्काशोभितं रंघयित्वा । उन्नमस्तपंचवक्राद्यदशबाहुः
 विनिर्गते । रवेतवृषभमालं रुद्धं वेताभरणं भूषितं । उमादेहाधेसयुक्तं सर्वमूत्यनमोनमः । इत्यनेन मंत्रेण । आया
 हतासनः । पायं । अर्घ्यं । मधुपर्कः । आचमनीयः स्नानं । वल्लं । यज्ञोपवीतं । गंधं । अक्षतं । पुष्पं । विल्वपत्र
 तुलसीः । दुर्वादलं । धूपं । दीपं । नैवेद्यः । पुनराचमनीयं । फलं । तांबूलं । नीराजनं । चामरं । प्रदक्षिणादः
 क्षिणां पुगफलं दत्त्वा । वज्रपूरयुतार्घ्यदानं तं विधाय । अनुक्तं ऽष्टोत्तरशतं न प्वं । विल्वपत्रतिलाज्यैरष्टोत्तरशतं
 हुत्वा । पुजे ममग्यं । अनुक्ते काले । प्रदोषे विसृज्य । रात्रौ दमशय्यायां च दन्तं प्राश्य । सोमनाथं हृदि ध्यायन् स्व
 पेत । पुनः प्रभाते देवपूजादिकं निर्वृत्य । ब्राह्मणान्संभोज्य तैरनुज्ञातः स्वयं भुजोत । एव कृते ऽष्टादशकुष्ठान् निधत्ति
 भवेत् ॥ १ ॥ पुनर्द्वितीयां सोमचारं करं जदंत धावनं विधाय । स्नात्वा नित्यं कर्म निर्वृत्य शैष्यं च पश्येष्टासहि
 तं सोमनाथं । अष्टोत्तरशतं । उन्नमस्तपंचवक्रायेति मंत्रेण मोक्षार्णवं नमस्तर्पणं च । अत्रान्तर्गतं ।

पूज्य ॥ ताराफलपुताद्वत्वाविसृज्यमधुप्राश्यस्वपेत् ॥ पुनःप्रभातेनित्यकर्मसमाप्यदेवंसंपूज्यभुंजीत ॥ एवं
 वेद्वितीयेतुगोलक्षफलंभवति ॥ ३॥ पुनस्तृतीयेप्राप्तमार्गदंतकाष्टविधायनित्यकर्मसमाप्य ॥ वृषभस्थसि
 बिंसहितमेकवक्त्रं सौवर्णनिधाय ॥ पूर्ववज्जातिपुष्पैः संपूज्यद्वारिमफलेनार्घ्यदत्त्वा ॥ अगुरुंप्राश्यस्वपेत् ॥ पुनःप्रभा
 तेनित्यंनिर्वत्तंभुंजीत ॥ एवंकृतेपूर्वांकफललभेत् ॥ ३॥ पुनश्चतुर्थेसोमवारेखादिरदंतधावनविधाय ॥ नित्य
 निर्वर्त्यवृषभस्थंसूक्ष्मायुतंगौरीशंदमनपुष्पैः संपूज्य ॥ नारिकेलार्घ्यदानं कृत्वा ॥ देवंविसृज्यशर्करांप्राश्यस्वपेत्
 पुनःप्रभातेनित्यंनिर्वर्त्यभुंजीत ॥ पूर्वांकफललभेत् ॥ ४॥ पुनःपंचमसोमवारेपुष्पलदंतधावनविधायनित्यंनि
 र्वर्त्य ॥ वृषभस्थमृत्पुष्पतिगुक्तं गण्डिपसौवर्णविधाय ॥ पूर्ववत्कुंदपुष्पैः पूजयेत् ॥ आक्षयार्घ्यफलदत्त्वारामौक्तिकोद
 कप्राश्यस्वपेत् ॥ त्रतनित्यंनिर्वत्तंभुंजीत ॥ अभ्रमेधफललभेत् ॥ ५॥ पुनःषष्ठसोमवारेवजयंत्यादंतकाष्टं
 विधाय ॥ अलभैर्नारिकेलार्घ्यफलदत्त्वा ॥ वृषभस्थद्राक्षायुतसूरूपसौवर्णनिधाय ॥ पूर्ववत्संपूज्य ॥ जाति
 फलार्घ्य ॥ अलभैर्नारिकेलार्घ्यफलदत्त्वा ॥ रात्रौकपूरप्राश्यस्वपेत् ॥ प्रातेनित्यंसमाप्यभुंजीतपूर्वांकफललभे
 तः ॥ ६॥ पुनःसप्तमसोमवारेमल्लिकादंतकाष्टविधायनित्यंसमाप्य ॥ दीप्यायुतसवाहनं ॥ सर्वज्ञसौवर्णनि
 धायपूर्ववत्सालतीपुष्पैः संपूज्य ॥ जंबीरफलार्घ्यफलदत्त्वारत्रौलवंगप्राश्यस्वपेत् ॥ प्रातेनित्यंसमाप्यभुंजीत
 यक्षोक्तफललभेत् ॥ ७॥ पुनरष्टमसोमवारेयाज्ञियकाष्टेदंतकाष्टविधायनित्यंसमाप्य ॥ अमोघायुतमी
 श्वरसौवर्णनिधाय ॥ पूर्ववत्तरुवक्त्रपुष्पैः संपूज्य ॥ कंदलीफलार्घ्यदत्त्वा ॥ रात्रौद्रुग्धपीत्वास्वपेत् ॥ प्रातेनित्यंस
 माप्यभुंजीत ॥ अग्निष्टोमफललभेत् ॥ ८॥ न ॥ गंगास्तानेकनेसस्थकोटिधातुफलसमृत् ॥ दशहेमसहस्रा
 णांकुरुक्षेत्रेवर्गहे ॥ ब्राह्मणेवद्विदुषेपदत्त्वाफलमश्नुते ॥ तत्फलकोटिगुणितमस्मिन्नाचरितेव्रते ॥ राजानां वंशेते

दत्ते लक्षे धुरयवाजिनां यत्फलं कोटिगुणितं सोमवारं व्रते कृते गुणैर्धूपनं कृत्वा कोटिशो यत्फलं भेत् तत्पु
 ष्यं तु भवेत्तस्य सोमवारं व्रते कृते सर्वं श्रव्यं समायुक्तः शिवतुल्यपराक्रमः रुद्रलोके वसेत्सावद्राक्षः प्रलयविधिं त
 तो व्रतकर्त्तान्वमे सोमवारं उद्यापनेच्छुः मंडपस्थं दिलं वा होमार्थं प्रागुदीच्यां विधाय चतुर्दशपताकाध्यजशोभि
 रंतोरण्युतं च विधाय मधेलिं गतो भद्रं तन्मध्यस्थाष्टपत्रेषु अष्टौ कलशान् वस्त्रवेष्टितग्रीवान् सपल्लवपंचरत्नफल
 सहितान् विधाय तदुपरि पूर्ववाभाशक्तियुता यवामायनमः ॥ १ ॥ आग्नेये ज्येष्ठाशक्तियुता यज्येष्ठा यनमः २
 दक्षिणे रोद्रीशक्तियुता यत्तद्व्रायनमः ॥ ३ ॥ नैऋत्ये कालीशक्तियुता यत्कालायनमः ॥ ४ ॥ पश्चिमे कलवि
 करिणीशक्तियुता यत्कलविक्रणायनमः ॥ ५ ॥ वायव्ये बलविकरणीशक्तियुता यत्बलविकरणाग्रयनमः ॥ ६ ॥
 उत्तरे बलप्रधुसनीशक्तियुता यत्बलप्रमथनाग्रयनमः ॥ ७ ॥ ईशाने सर्वभूतदमनीशक्तियुता यत्सर्वभूतदमनाग्रयनमः ८
 इत्यष्टपत्रेषु संस्थाप्य मध्ये कर्णिकायां मधुपूरितं सुवर्णपात्रं निधाय तदुपरि सुवर्णशय्यामा स्तीर्य उपरिवितानमा
 ब्ध्य तत्पश्चैर्धूपं कस्तूतकं छत्रवशापात्रचामरदर्पणं दीपमालाधूपदिसहितं संस्थाप्य तत्पूर्वे उमाशक्तियु
 ता यत्सोमनाथाग्रयनमः ॥ १ ॥ आग्नेये ज्येष्ठाशक्तियुता यत्सूक्ष्मनाथाग्रयनमः ॥ २ ॥ दक्षिणे सिद्धिशक्तियुता
 यत् एकनाथाग्रयनमः ॥ ३ ॥ नैऋत्ये सूक्ष्माशक्तियुता यत्गौरीसनाथाग्रयनमः ॥ ४ ॥ पश्चिमे विभूतिशक्तियुता य
 त्गणाधिपाग्रयनमः ॥ ५ ॥ वायव्ये भद्राशक्तियुता यत्सुरूपनाथाग्रयनमः ॥ ६ ॥ उत्तरे दीप्तिशक्तियुता यत्सर्वज्ञ
 नाथाग्रयनमः ॥ ७ ॥ ईशाने श्रमोघाशक्तियुता यद् ईश्वराग्रयनमः ॥ ८ ॥ इति प्रति सोमवारकृतपूजनप्रतिमायां क
 लशोपरि पूजयेत् कर्णिकास्य स्वर्णशय्यास्थप्रतिमायां उमनोन्मनीशक्तियुता यत् श्रीसोमेशाय महाप्रभावाय
 सर्वाशिवाग्रयनमः इति मध्ये पूजनं तत्रक्रमः पूर्वप्रतिष्ठा ततोऽध्यानम् ध्यायेन्नित्यं महेशमित्यादि ततोऽंशो

पचारेः सर्वेषां पूजा 'पाद्य' १ अर्घ्य २ आचमनं ३ स्नानं ४ वस्त्रं ५ गंधः ६ अक्षताः ७ पुष्पं ८
 विल्वपत्रं ९ धूपः १० दीपः ११ नैवेद्यं १२ इत्यादिसर्वोपचारपूजां क्रमेण ध्यानपूर्वकं कुर्यात् मध्येऽस्व
 र्णशय्यास्थं देवं प्रतिष्ठाप्य 'शक्तोऽयं तुः पृष्ठिः शक्तो वाग्निः शक्तोऽहो पचारेः पूजयेत् देवं आसनादिनैवेद्यप्रत्यापो
 शानांति कृत्वा 'आचार्योऽयं क्षितिर्भूतेन मइत्याद्यष्टमूर्त्तिपूजां विधाय पर्य्यैके समुपवेश्य वस्त्रालंकारछत्रचामर-
 तंबूलदक्षिणादिषु पुष्पमालासमर्पणं कृत्वा 'ओं नमः पंचवक्त्रा पदशबाहुत्रिनेत्रिणे श्वेतवृषभमारूढश्चेताभरण-
 भूषित उमादेहायं संयुक्त सर्वभूतेन मोनमः इति मंत्रेण अष्टोत्तरशतं हुत्वा उद्यापनांगं च हुत्वा 'ओं अनंताय नमः १ सूक्तं
 शायनमः २ शिवेशाय नमः ३ एकपादेशाय नमः ४ एकरुद्रे शायनमः ५ त्रिमूर्त्तेशायनमः ६ श्रीकंठेशायनमः ७
 वामदेवाय नमः ८ मध्ये सदा शिवाय नमः ९ इति पंचोपचारैः संपूज्य 'नीराजनं कृत्वा जपं समाप्य स घृतपायसं-
 भयं निःश्लिष्टं पंचांशं अधिकं शतं हयपलेन पूर्णपात्रं विधाय 'एष्टुं कंसं स्थाप्य श्रीसदा शिवाय सावराण्य बलिं स
 मर्पयेत् इति जलं दत्त्वा पुष्पांजलिं च दत्त्वा रात्रौ पंचगव्यं प्राश्य 'सोमेश्वरं हृदि ध्यायन् गीतं वादित्रैः कथा-
 श्रवणं स्तोत्रसहस्रनाम्नां पाठादिभिर्जागरणं चरेत् पुनः प्रभाते स्नात्वा नित्यकर्म समाप्य कांडानुसमयेन पदार्थानुश-
 र्थेन वा संपूर्य्य संप्राथम्यं विसर्ज्य च अज्ञानाद्यदि वा ज्ञानाजपपूजादिकं मया कृतं तदस्तु सफलं कृपया तव शंकर स्व
 स्य शंक्त्यानुसारेण व्रतमेतत्कृतं शिव कृतं तदस्तु सफलं प्रसादात्तव शंकरः इति देवं विसर्ज्य 'ततो यथासक्ति भ
 त्त्या ब्राह्मणान्संपूज्य 'क्षीरखंडादिनिर्मितभक्ष्यभोग्यैरनेकविधैः संपर्ज्य 'प्रत्येकवस्त्रयुग्मदक्षिणायुतानवप्रति
 माः सोपकरणाश्चाचार्याय पौराणि कृदिनवभ्योदद्यात् गाश्च अन्यभ्यो दीनानां येभ्योऽपि तदंते वंधुयुतो भुंजीत ए
 धं त्रीणि व्रते सम्यक् कर्त्तव्यं धनधान्यसमायुक्तः पुत्रदारसभन्वितः न कुले जायते तस्य दारिद्र्यो दुःखितो

पिवा श्रुत्रोलभेतपुत्रान्वध्यापुत्रवतोभवेत् काकवध्यातथानारीमृतवत्साचदुर्भगा कन्नाप्रसूतयाकार्यर्यरेनि
 भिस्तुविशेषतः एवंकृतेविधानेतुदहपातेशिवत्रजेत् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच भुक्तेसौविषु
 लान्भोगान्यावदाभूतसंप्लव इतिस्कादिप्रभासखडेसोद्यापनंसोमवारत्रत अथश्रावणमासिसोमवाररेवेददार
 नार्थपुंजनमुक्तम् शिवरहस्ये तस्यकेदारनाथस्यश्रावणसोमवासरे पूजाकार्यविशेषणसाधनैर्विविधैः शुभैः
 सोमवारत्रतकार्यप्रयत्नेनयथाविधि शक्तनोपपणकार्यमयवानिनिशोभजनमिति अथाभिनवचंद्रार्धदान
 विधिर्भविष्ये ॥ श्रीकृष्णलवाच ॥ पर्यपार्थिवद्युतश्रीमुखपंकजस्रवेः शृणुष्वभिनवस्यैदोरुदयेर्ध्व
 विधिपरं रेवद्वादशभिर्मसैर्वारुण्यादृश्यतेशशो प्रदोपसमेयरजन्नध्यैदद्यात्तदाविधोः द्वितीयायांसि
 तेपक्षेसंध्याकालेह्युपस्थिते सस्याप्याभिनवचंद्रभूमोगोमयमंडले रोहिणीसहितचंद्र चदेननःशुशोभनं
 राजतेवाथकांस्येवाभाजनेश्वेतंतुलैः पुष्पचंदनधूपश्च दीपाक्षतजलैः शुभैः दूर्वाकुररत्नवरैर्दध्रावस्त्रै-
 र्चपांडुरैः मंत्रणानेनराजेंद्र क्षत्रियः सपुत्रोहितः नवोनवोमासिमासि जायमानः पुनः पुनः आप्या
 यस्वसेमेतुतोमराजनोस्तुते अनेनविधिनाचार्यसर्वकामफलप्रदं यःप्रयच्छतिर्कोतियमासिमासिसमाहितः
 सकीर्त्यायशसाकांत्याधृत्याचभुविमानवः पुत्रपौत्रैःपरिवृतोर्गोधान्यधनसंकुलःस्थत्वावर्षंतमर्त्यततः सोमपुरं
 जेत् तत्रास्तेदिव्यवपुषाम्भुजभोगान्मनोरमान् वरस्त्रीभिः सदात्यर्थयावदाभूतसंप्लव धर्म्यसमृद्धिमतुलांयदि-
 वांछसिखंमासानुमासमिहमद्वचनकुरुष्व सोमस्यसोमकुलनंदनपुष्पधूपैरध्यैप्रयच्छविधानाभिनवोदितस्य-
 इतिभविष्योत्तरेभिनवचंद्रार्ध्यदानविधिः अथभौमवारत्रतानि तत्रादौभौमपांडाशांतिकरं भौमवारत्रतंभवि-
 ष्ये अथातःसप्रवक्ष्यामिरहस्यह्यतिदुर्लभं येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते स्वात्यामंगारकंग-

ह्यक्षमायांनक्तभोजनः क्षमायांभूमावित्यर्थः क्षपयेन्नक्तभोजनेनयानत् वीरगैत्रोदये सप्तमेत्वथसंप्रातेहै
 मताच्चैवित्येत रक्तपत्रपुगाउन्नकुंकुमेनानुलोपितं नैवेद्यशुद्धकासारंधूपुष्पाक्षतादिभिः होमंवृत्तितलै कुट्टयो
 ल्कनान्नाचमत्रचित् समिधोत्तरशतमष्टाविंशतिरेवच होमयेनमधुसार्पभ्यांदध्नाचैववृत्तेनच खादित्यर्थःसमिध
 स्त्वत्रहोतव्याविधिपिवतया मंत्रेणानेनतदद्याद्वास्त्राणायकुटुबेन कुजकुप्रवोपित्वं मगलः परिपठ्से अमंग
 लंनिहत्याशुसंचदायच्छमंगलं एवंरुतेत्रतेभोमै'दोषः शांतिमवाप्नुयात् कर्तव्यमौमपीडासुतस्मात्प्रयतमा
 नसेः पद्मपुराणे भोमोपमीश्वरादत्रष्टयिव्याजनितीमहान् रूपेणैवसदारम्योवरदानाद्विबोक्तां अस्यैवदि
 वसेप्रसिद्धाद्यपात्रंशोभनं परिपूर्णं गुणैर्वैभवंमेकप्रदापयेत् व्रततिदापयेद्धन्योक्तविधिसंयुतां ब्राह्मणायसुरू
 पायअव्यगायजितात्मने अथव्रतविधिः भोमयारेऽश्रुणोदयेवलायांअपामार्गेणदत्तधावनंविधाय आचम्य तिलाभ
 लरूपेणनद्यादौगृहेवास्तात्वारकवस्त्रंपरिधाय रक्तोत्तरीयचपरिदध्यात् ततस्ताम्रपात्रैरक्ताक्षतपुष्परक्तचंद
 नानिनिक्षिप्य अग्निर्भूमिंतिमंविष्णाध्यमंछोत्तरशतवारदद्यात् ततोऽहमागत्यरक्तगोवृषगोमेयेनोपल्लिसेशुद्धभूत्र
 देशेषुत्रधनार्थंऋणमोक्षकामोवापूजामारभेत् तत्रविधिः होमयेत्यादिमासपक्षाद्युल्लिख्यऋणव्याधिनाशधनपु
 त्राशयासयेभोमव्रतंकरिष्ये व्रतांगत्वेनभोमपूजनचकरिष्ये होमचकुजतेभुत्वाकरिष्येव्रतमुत्तमं ऋणव्या
 धिचिनाशापघनसंतानहेतवे पात्रोपरिस्थितभोमपूजयेत् तत्रादौभोमपूजार्थं यंत्रकल्पनप्रकारमाह त्रि
 कोणेष्वंमुत्तुपंचपायिभजेततः तृतीयरेखाचिह्नार्थांछयेत्समभागतः आधरेखाग्रयुगलेतृतीयाचिन्हयो
 न्यसेत् द्वितीयाग्रसमाकृष्यतृतीयाचिन्हयोन्यसेत् पुण्यरेखांतृतीयांतुसमभक्तासमांशतः तुट्योचिन्हद्वये-
 नापत्रिभिभिश्चैहस्तुपचमी तृतीयाग्रप्रकुर्वीतपंचम्यामध्यचिन्हते तुट्योत्रेयोजपेत्सम्यकंपंचम्याचिन्हयोद्व-

यो चिन्हैस्तुपचर्मदधात्सूत्रयुग्मविचक्षणः एवमेकाधिकासम्यक्कोणानांविशतिर्भवेत् तृतीयानुर्ययोर्भध्या-
 स्थितिचिन्हैर्गृहेचयेत् देवंतदग्रतोमंत्रात्रिकोणेदक्षिणाक्रमात् मंगलाद्यान्तास्पूर्वात्रिमेतानेकविंशतिः एक-
 विंशतिकोष्ठेषुनामंत्रान्समालिखेत् नाममंत्रायथा मंगलो १ भूमिमिपुत्रश्च २ ऋणहर्ता ३ धनप्रदः ४ स्थिरा
 सनो ५ महाकायः ६ सर्वकर्मवरोधकः ७ लोहितो ८ लोहिताक्षश्च ९ सामगानांकृपाकरः १० धरात्मजः ११ कुजो
 १२ भौमो १३ भूमिदो १४ भूमिन्दनः १५ अंगारको १६ यमश्चैव १७ सर्वरोगापहारकः १८ वृष्टिकर्ता पहर्ता च २०
 सर्वकामफलप्रदः २१ तनूजाप्रकर्तव्यापुत्रसंतानहेतवे पूजाप्रकारमाह एहिमेभगवन्भौमं अंगारकमहाप्रभा-
 त्वयिसर्वसमायातंत्रैर्लोकायंसवराचरं भौममावाहयिष्यामि तेजोमूर्तिदुरासदं रुद्ररूपमतिदेश्यवक्रं च
 रुधिरत्रियं अग्निर्मूर्धेति मंत्रेण गायत्र्या मंगलस्य वा अस्या गायत्रीयथा अंगारकाय विद्महे शक्तिहस्ताय धीम
 हि तन्नो भौमः प्रचोदयात् अथ पञ्चाविधिः मंत्रमहोदधौ मार्गशीर्षे वैशाखे वा शुक्लपक्षे भौमवारि अरुणो
 दयकाले अर्पामार्गकाष्ठे नंदं तधावनं विधाय नद्यादौ न्नात्वारक्तवरूपं परिधाय मासपक्षाद्युद्धिरूप ऋणछेदा
 यपुत्रावाप्तये च भौमव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य प्रार्थयेत् अथ देवशते भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणव्याधि
 विनाशाय धनसंतानहेतवे ततः कर्ता स्वदेहे न्यासं कुर्यात् पादौ मंगलाय नमः जानुनी भूमिपुत्राय नमः ऊर्वौ
 ऋणहर्त्रे नमः कटिदेशे धनप्रदाय नमः गुह्ये स्थिरासनाय नमः उरसि महाकायाय नमः श्चामबाहौ सर्वकर्मवरो
 धकाय नमः दक्षिणबाहौ लोहिताय नमः गले लोहिताक्षाय भुखे सामगानांकृपाकराय नासिकयोः धरात्म
 जायः नेत्रयोः कुजाय ललाटे भौमाय भ्रुवोर्भेद्ये भूभिदाय मस्तके भूभिन्दनाय शिखायामंगारकाय स
 र्वगैर्यमाय न्कवचैः सर्वरोगापहारकाय मस्तकादिपादांतवृष्टिकर्त्रे पादादिमस्तकांतवृष्ट्यपहर्त्रे सर्वदिक्षु सर्वकाम

फलप्रदायनमः नाभौ आरायनमः वक्ष्यसि वक्तायनमः भूद्विनिभूजिायनमः अथ करपङ्गन्यासः उँ अंगुष्ठा
 भ्यां नमः हूँ तर्जनीभ्यां स्वाहा हं मध्यमाभ्यां वषट् सः अनामिकाभ्यां हुं खं कनिष्ठिकाभ्यां वाँ वापट् स्वः करतलक-
 रपृष्ठाभ्यां फट् एवं हृदयादिपङ्गन्यासोऽपि अथास्य भौमनंत्रस्य विरूपाक्ष ऋषिर्गायत्री छंदः भौमोदेयता इति
 वैदिकमंत्रेऽपि अथ घटायनम् रक्तमाल्यांबरधरः शक्तिशूलगदाधरः चतुर्भुजो धिपगमोऽवरदस्स्याद्वरासुतः
 रुद्ररूपमनिर्देश्यं वैक्त्रेण लाघिरिग्रियं उज्जयिन्यां समुपमं भौममावाहयाम्यहं अग्निं दूद्वैतिमंत्रेण भौमगायत्र्या च
 अंगारकाया विद्महे शक्तिहस्ताय धीमहि तन्नो भौमः प्रचोदयात् इति आसनादिपुष्पांतं पूजं कृत्वा यंत्रस्थै
 कार्यशक्तिकोटिष्वेकविंशतिनाभं त्रैरेकविंशत्यंगानि पूजयेत् तद्यथा मंगलायनमः पादौ पूजयामि भूमिपुत्रा
 यजानुनी- ऋणहर्त्रे ऊरू- धनप्रदाकटिदेशं स्थिरास्तनाय गुह्यं- महाकाया चरः सर्वकर्मावरोधकाय वामबाहुं
 लोहिताय दक्षिणबाहुं सामगानां कृपाकराय मुखं- धरात्मजाय नासिकां कुजाय नेत्रे- भौमाय ललाटं- भ्र
 मिदाय भ्रूमध्यं- भूमिन्दनाय मस्तकं- अंगारकाय शिखां पू- यमाय सर्वाङ्गं- सर्वरोगापहारकाय कवचं- वृष्टि
 कर्त्रे मस्तकादिपादांतं पू- वृद्धयपहर्त्रे पादादिमस्तकांतं- सर्वकामफलप्रदाय- सर्वदिक्षु सर्वाङ्गपूजयामि मंग
 लो भूमिपुत्र अस्याद्येकविंशतिनामपारायणं कृत्वा कवचं पठेत् शिखायां मंगलः पातु भूमिपुत्र अमूर्द्धनिललाटे ऋ
 णहर्ता चक्षुषोश्च धनप्रदः स्थिरासनः श्रोत्रयोश्च महाकायश्च नासिके आस्यदंतोऽष्टजिह्वासु सर्वकर्मावरोधकः
 हनूने लोहितः पातु लोहिताक्षश्च कंठके स्कंधयोरुभयोरेक्षेत्सामगानां कृपाकरः धरात्मजो भुजोरक्षेत्कुजोरक्षे
 त्करद्वयं भौमो मे हृदयरेक्षेद्भूमिदस्तु तयोदरे भूमिन्दनकोनाभौ गुह्ये त्वंगारकोऽवतु ऊरुममयमोरक्षे जान्वोरो
 गापहारकः-- जंघयोर्वैष्टिकतां च अपहर्ता च गुल्फयोः पादाङ्गुष्ठां च पादौ च सर्वकामफलप्रदः शक्तिर्मे पूर्वतो

रक्षेच्छूलंरक्षेद्वदक्षिणे पश्चिमैन्धनुःपातुउत्तरचशरस्तथा ऊर्ध्वपट्टाननःपातुचाधस्तात्पृथिवीमम एवंय
 स्तशरीरोपिपुजयेद्भूमिनंदनं अस्तजमरुणवर्णरक्तमाल्यांगरामरुणकमलमालामालिनंविश्वबंधं अति
 लालितकराभ्यांशक्तिशूलेवहतंभजतधराणिभूतुंगलमंगलानां इतिध्यात्वा अग्निर्भूद्वादेवः ककुदित्यष्टो-
 शरशतंजपेत् अंगारकायविद्महेशक्तिहस्तायधमाहितन्नोभौमः प्रचोदयात् इतिगायत्रीजपतिस्तात्र-
 पठेत् मंगलोभूमिपुत्रश्चऋणहर्ताधनप्रदः स्थिरासनोमहाकायः सर्वकर्मावरोधकः लोहितोलो-
 हिताक्षश्चसामगानांरुपाकरः धरात्मजःकुजोभौमोभूमिदोभूमिनंदनः अंगारकोयमश्चैवसर्वरोगापहार-
 कः वृष्टिकर्तापहराचसर्वकामफलप्रदः एतानिकुजनामानिनिर्त्ययःप्रयतःपठेत् ऋणंनजायेततस्यसंतानं
 वर्धतेसदा एकविंशतिनामानिपठित्वानुदिनांतिके रूपवान्धनवाँश्चैवजायेतनात्रसंशयः एककालंदि
 कालंवायःपठेत्सुसमाहितः एवंकृतेनसंदेहोऋणहर्ताधनीभवेत् इतिस्तोत्रम् धरणीगर्भसंभूतं विद्युत्कां
 तिसमप्रभं कुमारंशक्तिहस्तंचमंगलंप्रणमाम्यहम् ॥ इतिनमस्कारः ॥ ततःखंदिरांगरेणरेखात्रयंकृत्वा
 अंगारकमहीपुत्रभगवन्भक्तवत्सल त्वानमस्यामिनिःशेषंऋणमाशुविनाशय ऋणरोगादिदारिद्र्यपापक्षुत्ता
 पमृत्यवः भयक्लेशनस्तपापानश्यंतुममसर्वदा ऋणदुःखविनाशायपुत्रसंतानहेतवे मार्जयाम्यसितारेखा
 स्तित्वोजन्मत्रयोद्भवाः दुःखदौर्भाग्यनाशायसुखसंतानहेतवे कृतेरेखात्रयंवाभपादेनमार्जयाम्यहं ततःप्रा
 र्थनांकुर्यात् ऋणहर्त्रेनमस्तुभ्यंदुःखदारिद्र्यनाशक सुखसौभाग्यधनदोभवमेधरीसुत तत्तत्कांचनसंका
 शतरुणार्कसमप्रभ सुखसौभाग्यधनदऋणदारिद्र्यनाशक ग्रहराजनमस्तेस्तुसर्वकल्याणकारक प्रसादा
 तवदेवेशसदाकल्याणभाजन देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगाः प्राप्नुवन्तिशिवंसर्वेसदापूर्णमनोरथाः प्रसादं

कुरुभैभौमसौभाग्यमंगलप्रद वालः कुमारकोयस्तु सभौमः प्रार्थितो मया उज्जयिन्यां समुपन्नो भौमो भौमश्च
 तर्भुजः भरद्वाजकुले जात शूलशक्तिगदाधरः वरदो मे पमारूढः स्कन्दप्रायस्तादृशप्रभः स्योनाष्टयिर्वीमत्रिणद
 लेयाम्यप्रतिष्ठितः भूमिपुत्रो महतेजा कुमारोरक्तवस्त्रकः ज्वलदंगारसदृशो भौमः शान्तिप्रयच्छतु इति पूजामं
 त्राः प्रसीदन्मदेवेशविघ्नहर्त्तप्रेनप्रद गृहाणार्घ्यमया दत्तममशान्तिप्रयच्छवै भूमिपुत्रमहातेजः स्वोद्वहपि
 नाकिनः सुतार्थनीप्रपन्नात्वांगृहाणार्घ्यनमोस्तुते रक्तप्रवालसदृशं शंखपाकुसुमसन्निभं महोत्तमहाबाहो गृ
 हाणार्घ्यनमोस्तुते एवमेकविंशतिवारमेकविंशतिनामभिरर्घ्यं शक्त्या दद्यात् प्रदक्षिणाविधातव्यास्तावत्योष
 रणीसुते इत्यर्घ्यदानां तैतावंत एव नमस्काराश्चर्याः पुनः स्तोत्रं पठित्वा वायनदानं दद्यात् तिलगुडसहिता
 नेकविंशति तंडुलान् गोधूमान्नफलदक्षिणासहितानेकविंशतिविश्रियोवा एकस्मै विदुपे दद्यात् तत्र दानमंत्रः
 मंगलाय नमस्तुभ्यं सर्वमंगलकारक वाये न च संतुष्टो मंगलः प्रीयतामि त्वाय न दद्यात् ततः पुष्पांजलिं करस्तु
 वीतधरणी सुतं ध्यात्वा तच्चरणं भोजं पूजासांगत्वासिद्धये धरणीगर्भसंभूतं विद्युदग्निं समग्रं कुमारं शक्तिह
 स्तं तं मंगलं प्रणमाम्यहं ऋणहर्त्रे नमस्तुभ्यं दुःखदारिद्र्यनाशिने न भ्रासिद्योतमानाय सर्वकल्याणकारिणे देव
 दानवगंधर्वपक्षराक्षसपन्नगाः सुखं यांति यतस्तस्मै नमो धरणि सुनवे यो वक्रगतिमापन्नो नृणां दुःखं प्रयच्छति
 पूजितः सुखसौभाग्यं तस्मै क्षमासूने वनमः प्रसादं कुरु मे नायं मंगलप्रदमंगल मे पवाहन रुद्रात्मन पुत्रान्देहि धनं
 यशः एवं संस्तूय संपूज्य गृह्णीयाद्वाप्स्य शिषः गुरवे दक्षिणां दत्त्वा भुञ्जीतान्नं निवेदितं प्रतिभौमदिनं कुर्यादिव
 संवत्सरावधि तिलैर्विधापयेद्दोमं शताब्दं भोजयेद्भुजान् माहेयमूर्त्तौ सौवर्णासुरभिमाचार्याय निवेदयेत् मंडल
 स्थे परेभ्यर्चय सुतसौभाग्यसिद्धये एवं व्रतपरानारीत्राप्नुयात्सुभगान् सुतान् धनाप्यैरुणनाशाय व्रतं कुर्यात्पुमा

नपि अग्निमूर्द्धन्तिमन्त्रतुवेदिकं ब्राह्मणो जपेत् । तथा गार्ग्योऽङ्गायवो सर्वाभीष्टप्राप्तसिद्धये । अङ्गारकायशब्दतिविद्व-
 हे पदमुच्चरेत् । शक्तिहस्ताय च पदं धीमहीति ततो वेदं तन्नो भौमः प्रचो वणौ दद्यादिति प्रकर्त्तयेत् । इति मन्त्रमहोदधिप्र-
 णीतं भौमवारत्रतम् । अथ कथा । भविष्योत्तरे श्रीकृष्ण उवाच । यदुक्ते कथयिष्यामि सर्वकामार्थसिद्धये । ग्रहाणां नाधिप-
 न्नीमं पूजेयद्भौमवासरे । मंगलो भूमिपुत्रश्च ऋणहर्त्ता धनप्रदः । स्थिरासनो महाकायः सर्वकर्मावरोधकः । लोहितोलो-
 हिताक्षश्च सान्नागानां रुपाकरः । धरात्मजः कुजो भौमो भूमिदो भूमि नदनः । अङ्गारको यमश्च सर्वरागापहारकः । दृष्टिक-
 र्तापहर्त्ता च सर्वकामफलप्रदः । एतानि कुजनामानि नित्यं यः प्रयतः पठेत् । ऋणं जायते तस्य धनं प्राप्नोत्यसंशयं । विकोणं
 तु सदा कुर्व्यान्मथ्यैर्विवं प्रकल्पयेत् । कुंभे न स दालं खं रक्तचंदनकेन वा । कोणिकोणानि संपाद्य त्रीणि नामानि भूमिप-
 थ्यारं वक्रं भूमिजं तुरकगंधैः प्रपूजयेत् । स्थापयेदङ्गं कुंभे जलपूर्णं सचक्रके । रक्तधान्यैस्तु नैवेद्यैः रक्तैः । रक्तोत्पलैस्तथा ।
 रक्तपुष्पैश्च गंधैश्च धूपदीपादिभिस्तथा । मंगलपूजयेद्भक्त्यभ्यंगलेहनिःसर्वदा । ऋणैरेखाः प्रकर्त्तव्याः अङ्गारकैः । रणतदङ्ग-
 तः । तस्तु प्रमार्जयेत् पराद्वा मपादेन संस्पृशन् । एकविंशतिनामानि पठित्वा तु तदंतिके । रूपवान् धनवान् । धवजा-
 यते नात्र संशयः । एककालं द्विकालं वा चः पठेत् सुसमाहितः । एवं कृते न संदेहो ऋणं हित्वा सुखी भवेत् । पूजितो देव-
 देव्यो मंगलो मंगलप्रदः । उज्जयिन्यां समुपत्रो भौमो भौमश्च तुर्भुजः । भारद्वाजकुले जातः । शक्तिशूलगदाधरः ।
 वरदो मे यमा । संदप्रायस्तद्विततप्रभः । स्थानाष्टयिणीति मंत्रेण दलेयाम्येति प्रतीष्टितः । भूमिपुत्रो महातेजाः कु-
 मारो रक्तयस्त्र । ज्वलदंगः रसदृशो भौमः शान्तिप्रयच्छतु । पूजा मंत्राः । प्रसीदे देवदेवेश विघ्नहर्त्तुर्धनप्रद । गृहा-
 णार्धमया दत्तं मम शान्तिप्रयच्छे । पूजितो देवदेवेश मंगलो मंगलप्रदः । गौतमेन पुराष्टो लोहितान्तो महाप्र-
 हः । गौतम उवाच । कथयस्व महाभाग गुह्यं पूजनमुत्तमं । मन्वमारार्थनंदानं सर्वपापप्रणाशनं । रूपं सुवर्ण-

तत्कारणमप्युपपन्नं धर्मार्थकाममोक्षाणां कालैर्न व फलप्रदं सर्वपापप्रशमनं
सर्वव्याधिनिशानं सर्वसौभाग्यदं ब्रह्महत्यापातकनाशनं सर्वयज्ञफलपुण्यसर्वकामफलप्रदं तपसांजपदानां
नां फलैर्यत्नतुल्यते तद्वत्तद्ब्रह्मिभेदे व लोहितांगमहाग्रह यस्मिन्नाराधिते मर्त्यः सर्वसौभाग्यवान् भवेत् मंगलउवाच
शृणु विप्र महाभाग सर्वज्ञः पिंगौत्तम व्रतंचपूजनंदानं यद्व्रतं भुवनत्रये आसीत् पूर्वं हि सर्वज्ञे ब्राह्मणे विदपारगः
तस्य भाग्यो सुनंदा च नास्मात्स्यात्ता सुलोचना तस्यापत्यं न संजातं वृद्धत्वे बृद्धभायतः तेनान्यस्य सुता पुण्या गृहीत्वा योपि
ताभृशं ब्राह्मणस्य कुलजाता सुरूपा रूपसंयुता सर्वलक्षणसंपन्ना प्रयत्नेनैव गौत्तम जन्मांतरे तया चाहेन कभावेन पु
जितः तां पुत्रीं स्वगृहे नीत्वा ब्राह्मणीपथं पालयत् नित्यं निटीवते स्वर्णमृगैः कनकाकृतैः स्वर्णेन तेन विप्रो सौधनाढ्यो
बलगर्वितः कोटिकोटीश्वरो जातो राजते भूमिमंडले वैः कतिपयैर्विप्रसाकन्या रूढयौवना दृष्ट्वा नंदकविप्रिण
दशवर्षात्पत्निवनी विवाहार्थं च विप्रेण दत्ता सोमेश्वरस्य च वेदोक्तविधिनो न विवाहमकरोत्तदा वैः कतिपयै
स्तां तु कन्यां सुप्रौढयौवनां आदाय श्वशुरगृहं गतः शुभवासरे ततः स्वदेशमार्गेण ब्रजं निवर्त्य हा निशं निशां
तेषां ध्वनिघोरैरप्येव पर्वतमस्तके सुनंदां च वने तस्मिन् निलोभेन भावितः मार्गे चलति विप्रो सौधाति तु विट्पतिं स्वकं
विट्पतिं जानाता तेनासौ धाति तो विप्रश्चैरूपेण साहसात् पतिं मृतं च संदृष्ट्वा सानरीभवपीडिता पतिना सह
विप्रेण मरणोक्तनिश्चया यावत्प्रक्षिप्य काष्ठानां मध्ये च बहुताशनं पतिं देहमुपादाय विक्षेप चिति मध्यतः पतिं ब्र
ह्ममयं देवं ध्यायंती सा पेदपदे पतिं प्रदक्षिणीकृत्य चितायाश्च समीपतः स्थिता यावत्प्रविशति तदा ह म व दंचतां तस्मि
न्काले च तुष्टाहं याचस्व वरमुत्तमं ब्राह्मण्युवाच यदितुष्टोसि मे देव तदा जीवतु मे पतिः मंगलउवाच अजरोप्य
मरो वापि भर्ता तव भविष्यति अन्यं ब्रूहि महासाधिवं शं त्रिभुवनोत्तमं ब्राह्मण्युवाच यदितुष्टोसि मे देव ग्रहाणाम्

धिपप्रभो येत्वापेक्षसमालस्यरक्तचंदनचर्चितं रक्तपुष्पैश्चसंपूज्यप्रत्युपैभौमवासरे वैधव्यव्याधिशोकंवरज
 चौरभयतया सर्पाग्निग्रहसंवाधिवियोगस्वजनैःसह माकुरुष्वमहोपत्रयदितुष्टोसिमप्रभो मंगलउवाच एकाविं
 शतिभौमाश्चरेद्रत्नमाजितद्वित्रियः एकाहारेणचान्नचतुर्द्वीपान्वितेष्टहे अर्घ्यतुसफलमंत्रवेदपाराणिकरपि स्व
 शस्त्याभोजनंविभ्रदातव्यंसाहिरण्यक युवानरकवृषभंसर्वोपस्करसंयुतं दद्यादितिशेषः तेषांपीडाग्रह
 भवानभवेत्तुक्दाचन भूतेवेतालशाकिन्यःप्रभवंतिनहिसकाः एकाविंशतिभौमाश्चरक्तव्याएकभावतः
 आपदोविलयंयाते मुखंचैवप्रवर्धते यःशृणोतित्रतंविप्र मानवः सयतैर्द्रियः तस्यमासकृतंपापंविलयं
 यातितत्क्षणात् सदानियमसंपुक्तः प्रत्युपैभौममास्थितः यावज्जीवतंपुण्यंकरोतिभुवनत्रये सुसमृद्धाभवं
 द्विप्रः पुत्रपौत्रस्तुर्वाद्धतः अंतैचापिरंस्थानंयत्सूयादयोग्रहाः एवमुक्तातदातत्रमंगलोपदिंवगतः इदं
 व्रतंतवारुपातंसर्वसौख्यप्रदायकं इदंव्रतंकरिष्यतितेपापिडानजायते स्त्रीभिर्व्रतंप्रकर्तव्यंपुरुषैश्चविशेषतः
 तेषामुक्तिर्नसंदेहः स्वर्गवासोनिर्देशयः इतिभौमवारव्रतकथा अथोद्यापनविधिर्भविष्ये ॥ गौतमउवाच ॥
 उद्यापनाविधिस्सम्यङ् ममद्रूहिप्रसादतः येनज्ञातेनजगतउपकारोमहान्भवेत् ॥ मंगलउवाच ॥ विज्ञेयो
 मंडपस्तास्मिन्नष्टहस्तप्रमाणतः स्थंडिलंमध्यतःकार्यमेकहस्तप्रमाणतः स्थंडिलंतुप्रकर्तव्यमारक्तंरक्तशालिना
 पूर्वोक्तानिचानामामिमंडलेपूजयेत्ततः तन्मंडलंतुर्कर्तव्यंपत्रैर्विंशतिभिर्द्विज द्वारोपद्वारसहितवीथिकाकरकैर्धृतं
 पूजातत्रप्रकर्तव्यारक्तचंदनपूर्वका जपापुष्पंश्रदातव्यंव्रतोद्यापनसिद्धये कुंभेप्रतिमास्थाप्यासौवर्णासास्व
 शक्तिः रक्तवस्त्रेणसंछाद्यपूज्यांपूर्वोक्तमंत्रतः अष्टोत्तरशतंहोमंपूजातिकारयेद्बुधः जपायाः कुसुमानंतुघृत
 स्यतुयंयावि धीनिलाक्षतानामाचार्यऋत्विगिर्भवेदपारगैः अभिर्भूद्धतिमंत्रेणरक्तशालेयकैस्तथा शांतिकंतुत्र

कर्तव्ययथोक्तेनविधानतःपद्ममध्येकार्णिकायाममूर्त्तिमताद्रितं पूजयेद्यजमानस्तुशेषनामानिमध्यतः मंगलाययेजे
 त्पदौभूमिपुत्रायजानुनी ऊर्वोश्चक्रुणहर्त्रेचकटिदेशेधनप्रदं स्थिरासनंगुह्यदेशमहाकायायचोरसिर्षकामप्रदा
 नेतुवामबाहुंप्रपूजयेत् लोहितेक्ष्णैर्वाहौलोहितास्थायकंठके आस्येसंपूजयेन्मन्वांसामगानांकृपाकरं धरा
 त्मजनासकार्याकुंजचनयनद्वये भौमंललाटपट्टेचभूमिजायनमोक्षवौ भूमिंदननाम्नाचमूर्द्धनिमांपूजयेत्ततः अं
 गारकंशिखायांतुयमंकवचदेशतः सर्वरोगापहर्त्तारमस्त्रेमांपूजयेत्सदा आकाशेष्टिकर्शरंतरत्नसारमघस्तथा
 सर्वांगेषुचपूज्येस्मि सर्वकामफलप्रदःएवंपंचोपचरणपूजातिव्रतपारणात् आच्छिद्रयाचनीयंभुक्तियुक्तेनचेतसात्रा
 चार्य्यऋत्विजोब्रूयुर्व्रतंसंपूर्णमस्त्विति व्रततिपूजयेद्विप्रंगुरुपत्नीसमन्वितं रक्तवस्त्रपरीधाव्यंपदंदद्याद्यथो
 चितं पदंभोजनभाजनादि शय्यांसोपस्करांचैवभोजनंविविधं तथा भस्त्र्यादद्यादनङ्गाहंव्रतंतिममनुष्ठये
 ऋत्विजोपितृदापूज्या प्रीत्यर्थेचात्यशक्तिः भोजनाछादनार्थेअस्त्कारौर्वैविधौगिरा इत्थमुद्यापनंयेत्तुर्वीति
 व्रतकारका तेषांपीडाकदाप्यस्यग्रहस्यनभविष्यति भूतवेतालशाकिन्ध्यःप्रभवंतिनहिसकाः लङ्कणंभवन्ते
 नङ्गुःखंचभवेद्भुवं येषांसंतानवांछास्यात्तेलभंतवहूंसुतान् इत्युक्त्वागोत्तमस्याग्नेद्विप्रान्नोमहाग्रहःव्रतंचरति
 येलोकाःपीडिताविपदांगणैः आपदोविलयंयतिसर्वस्तेपांतुतक्षणात् सदानियममारूढःप्रत्यूषेसुसमाहितः
 यावज्जीवंव्रतंपुण्यं करोतिभुवनत्रय सुसम्प्लब्धभावेद्विप्रःपुत्रपौत्रैःप्रवर्धते अत्रेयातिपरंस्थानंयत्रसूर्यादयोग्रहाः
 कृतस्यसततंसम्यक्व्रतस्यास्यप्रभावतः यावज्जीवंनशक्नोतिव्रतंकर्तुर्नरोयदि उद्यापनंविधायैवभोक्तव्यंव्रतिभि
 र्नरैः उद्यापनंनुशास्त्रोक्तंकर्तव्यंसुसमाहितैः अशक्तोब्राह्मणानुज्ञांगृहीत्वातुविसर्जयेत् अन्यथाकुरुतेयस्तुकु
 ष्ठीचांधःप्रजायते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनब्राह्मणानुज्ञाव्रतं कर्तव्यंतुसुसंपूर्णमुद्यापनसमन्वितं धरामराणांवच

नेरवस्थितादिवोक्सस्तीर्थव्रतैः समेताः नलंघयेच्चापिवचांसितेषां श्रेयोभिकार्मीषुरुपाविजानन् इति श्रीभविष्यो
 त्तरोक्तसोद्यापनं भौमवारव्रतम् अथ प्रकारांतरेण सोद्यापनं भौमव्रतपूजनम् तव प्रातरपामार्गदंतधावनं तिला
 मलकचूर्णेन गिहर्तनं नद्यादे स्नानं संध्यामुपास्य रक्तचंदनपुष्पाक्षतैस्ताम्रपात्रेणैकविंशति नामभिरर्घ्यदानम्
 भौममंत्रेण तद्वायव्याचाटोत्तरशतवारं जपः गृहमागत्य रक्तसुराभिगोमयेन भूमिलेपनं तत्र रक्तचंदनेन त्रिकोणम्
 डलं कृत्वा तत्र गोधूमप्रस्थोपरिताम्रकलशोपरि तत्र ताव्यमयं भूजपत्रमयैकविंशतिकोष्ठात्मकं पत्रं पूर्वोक्तं
 त्रोद्धारोक्तं ध्वजं निधाय आचम्य संकल्पं कुर्यात् उत तत्सत् अथ आत्मनः ऋणदुःखापहतिपूर्वकं धनधान्यपुत्र पौत्रा
 यर्भाष्टासिद्धिद्वारमंगलश्रीत्स्यं मंगलव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजापूर्वकं पुण्याहं वाचनादिविधा
 यपूजान्गारभेत् तत्रादौ प्रार्थना अथ देवेश ते भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमं ऋणदुःखादिनाशाय धनसंता
 नहेतवे अभीष्टान्कुरु देवेश मगणोन्मनोरथान् ततो भूतशुद्धादिकृत्वान्यासान्कुर्यात् मंगलायनमः शि
 खायां भूमिपुत्राय मूर्ध्नि- २ ऋणहर्त्रे ललाटे ३ धनप्रदायने वयोः ४ स्थिरासनाय कर्णयोः ५ महा
 कायाय नासिकयोः ६ सर्वकर्माविरोधकाय मुखे ७ लोहिताय स्तनयोः ८ लोहिताक्षाय कंठे ९ सामगानां
 कृपाकराय स्कंधयोः १० धरात्मजाय बाह्वोः ११ कुजाय हस्तयोः १२ गोमाय हृदये १३ भूमिदाय उदरे
 १४ भूमिर्नदनाय नाभौ १५ अंगारकाय कट्यां १६ चमाय ऊर्वोः १७ सर्वरोगापहारकाय जान्वोः १८ वृ
 ष्टिकर्वेजं धयोः १९ वृषपहर्वे गुल्फयोः २० सर्वकामफलप्रदाय पादयोः २१ ततो मां मीं मूं भूं मौं मः
 इति करपङ्कगन्यासः स्वामभोगे कलशाराधनम् तत्पाश्चिमतः स्वामि त्रिकोणपट्कोणवृत्तचतुरस्रमंडले
 साधारमर्घ्यपात्रे गंधपुष्पाक्षतयुतेन जलेनापूर्य्य मूलेन गायत्र्या वाष्टवारमभिमन्त्र्य तद्वक्षिणे त्रिकोणे साधारं सजलं

पूर्णपादं संस्थाप्य गंधपुष्पाक्षतादिदत्त्वा मूलनः। एवारमभिर्मंत्र्य तद्वक्षिणोत्रिकोणसाधारमर्ध्वपात्रस्थ
 जलं किंचिन्निक्षिप्य धेनुमुद्रां प्रदर्श्य प्रोक्षणीपात्रस्थजलेनात्मानं पूजाद्रव्यंच प्रोक्ष्य देवं ध्यायेत् पिगाक्षं
 रक्तवर्णसुरतरुदलभं रक्तवत्सेणयुक्तं मेघारूढं त्रहं द्रह्मलक्ष्मिः पूजितं सुप्रसन्नं ध्यायेदेतान् प्रधानं
 वरदकरपुतंगूलशोकिगदांतु भौमैश्च श्रव्यैः संधुनिधिनिकरविभुं मंगलं चितयामि ॥ १ ॥ एहो हि भगवन् भौ
 मस्थाने चात्र स्थिरो भवत्वयि सर्वमिदं श्रेतं त्रैलोक्यं स चराचरं उज्जयिन्यां समुद्रतश्च लक्ष्मिगदाधर भारद्वाज
 कुलोत्पन्नस्कंदविदुर्गाहोत्तम यावत्पूजासमाप्येत तावत्वं सुस्थिरो भव इमं मया कृता पूजा गृहाणा वरदो भव
 र्दोह्रां श्रौं न्लं मंगलायनमः श्रयं मूलमंत्रः श्रंगारकाय चिह्नं भूमिपुत्राय धीमहि इयं गायत्री श्रग्निर्मूर्धैति वैदि
 को भवः मंगलायनमः मंगलसांगं स परिवारमावाहयामि इति पंचवारं मंत्रं त्रयं पठेत् ॥ १ ॥ भूमिपुत्राय आसनं
 २ ऋणहर्त्रे पावं ३ धनप्रदाय आचमनं स्थिरासनाय श्रव्यं मंगलाय दधिमुसार्पितुं मधुपर्कमहाकायाय पु
 नराचमनं ५ ऋणहर्त्रे पांचामृतस्नानं ६ ततो गंधादिभिः संपूज्य पुरुषसूक्तेन श्रग्निर्भयेकं कुर्यात् सर्वकर्मवरो
 धकाय शुद्धोदकस्नानं ८ ततः पूर्वस्यापितकलशे प्रतिष्ठापयेत् परितः पूर्वादि क्रमेण परिवारान् स्थापयेत् पूर्वं
 शक्तिं १ श्रग्निं शूलं २ दक्षिणे धनुः ३ नैऋत्यां शरं ४ पश्चिमे गदां ५ वायव्ये वरदं ६ उत्तरे पद्मानं ७
 ईशान्यां शिपिवीं ८ आवाह्यसहैव पूजयेत् लोहिताय वस्त्रं लोहिताक्षाय उपवीतं सामगानां कृपाकराय गंधं
 परात्मजाय पुष्पं अथ एकविंशतिकोष्ठेषु श्रंगान्येकविंशतिनामभिः पूजयेत् मंगलायनमः पादौ पूजयामि भूमिपु
 त्राय शूलौः ऋणहर्त्रे जंघे - धनप्रदाय जानुनी - स्थिरासनाय ऊरू - महाकायाय कटिं सर्वकर्मवरो धकाय नाभिं
 लोहिताय उदरं - लोहिताक्षाय हृदयं - सामगानां कृपाकराय करौ पू - धरात्मजाय बाहु - कुजाय स्कंधौ भौमाय कंठं

भूमिदायहनुं भूमिनंदनायमुखं अंगारकायनासिकां यमायकर्णां सर्वरोगापहारकायचक्षुधी दृष्टिकर्त्रललाटं
 दृष्टपहवैमूर्द्धानं सर्वकामफलप्रदायिशिखांयूजयामि ततो नानापरिमललेपांपणं कुजायधूपं भोमायदीपं भक्तिदा
 यगुडमिश्रं गोधूमान्ननेत्रं सोपस्करं वा भूमिनदनायफलं अंगारकायतांबूलं यमायदक्षिणां सर्वरोगापहारकाय
 नीराजनं वृष्टिकर्त्रं पुष्पांजलिः वृक्षपहर्वेत्रं प्रदक्षिणा सर्वकामफलप्रदाय नमस्कारः भूमिपुत्रमहतेजःस्वे
 दोद्भवपिनाकिनः धनार्थत्वांप्रपन्नोस्मि गृहाणार्घ्यं नमोस्तुते अनेन मंत्रेण रक्तपुष्पाक्षतं रक्तचंदनं ताम्रपात्रस्थ
 जलेन एकैकं शतिनामभिरर्घ्याणि दद्यात् डोंमंगलाय नम इदमर्घ्यं समर्पयामि एवं भूमिपुत्राय नम इत्सार्धैकविं
 शतिनाम्नामूहः काव्यः ततो जपं कुर्यात् अस्य श्रीभोममंत्रस्य ब्रह्मात्रक्षिपुच्छंदः मंगलोदेवता महेश्वर इ
 तिराक्तिः मम ऋणमोचनार्थं भोष्टसि अर्थमेकशताधिकं द्विसहस्रत्रपरिमितं जपमहं करिष्ये डोंमार्मोममौमः श्री
 नेन मंत्रेण करपडगन्यासो विधाय पिंगाक्षरकंदेहं निस्त्यादिष्यात्वा २१०० मूलमंत्रं जपं कृत्वा अंतर्पूर्ववत् करय
 डंगन्यासं कृत्वा कवचं पठेत् शिखायां मंगलः पातु भूमिपुत्रस्तु मूर्धनि ललाटे ऋणहर्ता च चक्षुषोस्तु धनप्रदः स्थि
 रासनः श्रवणयोर्महाकायस्तु नासिके श्वास्यदंतोष्ठजिह्वासु सर्वकामवरोधकः हनौमालोहितः पातु कंठे लोहितलोचनः
 स्कंधयोर्भूभोरक्षेत्सामगानां कृपाकरः धरात्मजो भुजौ पातु कुजोरक्षेत्करद्वये भौमो मांहृदये पातु भूमिजस्तु तथो-
 दरे भूतं दनोयनाभौ च कट्यामंगारको वातु सक्थिनी मेयमोरक्षे ज्ञान्वारोगापहारकः जंघयोर्दृष्टिकर्ता च अपह
 तौ च गुल्फके पादांगुष्ठौ च पादौ च सर्वकामफलप्रदः शक्तिर्मे पूर्वतोरक्षेच्छूलरक्षतु दक्षिणे पाञ्चमे माधनूरक्षे दु
 दरे च शरस्तथा ऊर्ध्वपदाननः पातु चाघस्तात्स्थिवीसदा य एवं कवचं जपत्वा पश्चाद्भूमिसमाचरेत् डोंमयेत्यादि
 संकीर्त्यं मंगलव्रतांगभूतकृतजपदशशेन हवनं करिष्ये इति संकल्प्य देवाग्रे शुद्धमृदा त्रिकोणं स्थण्डिलं कृत्वा

स्वगृह्योक्तविधिनाऽग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादिध्यात् अत्रखादिरादिसामिधोहोमद्रव्यं तत्रप्रधानंमंगलगुडान्य
 मिश्रित तिलद्रव्येणकृतजपदशांशेनयक्ष्येमूलमंत्रेणजहुयात् खजूरौफलनपूर्णाहुतौतुवा गायत्र्याविदिक
 मंत्रेणापिपयशाशक्तिहुत्वाहोमशंपसमापयेत् अत्रैकविंशतिनाममंत्रैरपिखजूरौफलहोमोविधायते ततो
 गायत्रौपठित्वामंगलंतपयामोत्याद्येकविंशति नामभिस्तर्पणं कार्य्यं उअंअनृणाअस्मिन्ननृणापरस्मिन्तृ
 तीयेलोकैअनृणस्याम यद्वयानाउतापितयानासवांन्यथा अनृणाअक्षोयेम इतिमंत्रपठित्वामार्जनं
 कुर्यात् ततोवायनदानं मंगलरूपिणेद्विजायदंपाद्यामित्यादिसंपूज्य तांबूलदक्षिणासहितानेकविंश
 तिसंख्याकान् गुडमिश्रिततिललडुकान्दद्यात् तत्रमंत्रः ॥ मंगलायनमस्तुभ्यंसर्वमंगलकारक वाय
 नेनचसंतुष्टाममकामान्प्रपूरय अनेनवायनदानेनऋणहर्ताभौमःप्रीयतां ततःखदिरांगारकेणऋणत्रय
 संक्षिकास्तिस्त्रोरेखाःकार्याः ताश्चवामपादेनमार्जयेत् तत्रमंत्रः ॥ दुःखदौर्भाग्यनाशायधनसंतानहे
 तवे मार्जयाम्यासितारेखास्तिस्त्रोजन्मत्रयोद्भवाः ततोमंगलोभूमिपुत्रश्चेत्यादिःसर्वकामफलः एतानि
 कुजनानानित्यंयःप्रयतःपठत् ऋणंनजतेतस्यधनंयच्छतिवाञ्छितं ततउचिष्टब्रह्मणस्पतेइतिमंत्रेणोत्था
 प्यविसर्जयेत् कथांश्रुत्वाब्राह्मणभोजनपुरःसरं सगुंडगोधूमान्नमौनंभुजीत एवमुक्तप्रकारेणप्रतिभौमवासंरं
 एकविंशतिकुर्यात् ततोद्वाविंशतितमेभौमवासरे उद्यापनंकुर्यात् तद्यथाउतस्तत्त्रयेत्यादितिथ्यादिपंचांगस्मृ
 त्वा अंभीष्टकामनासिद्ध्यर्थमाचरितयत्भौमव्रतं तस्यसंपूर्णताफलावाप्तयेभौमव्रतोद्यापनंकरिष्ये ततोद्वताचार्यः
 उक्तविधिना सर्वतोभद्रस्यकलशप्रतिष्ठांतंसामान्याविधिंकृत्वा ततोहमंमंगलंपूर्वांकृत्वाविधिनसंपूज्य सुव
 णेषुष्यैःमंगलायनमइत्यादिविशेषपूजांकृत्वा पुराणपठनादिनाजागरंकुर्यात् प्रातःआग्निप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात्

अत्रप्रधानंमंगलगुहाज्यामिश्रिततिलद्रव्येणअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्मूलमवेणगायत्र्यावर्तित्केनापि एकविंशतिमंत्रैः परिवारदेवताश्चतैवद्रव्येण अष्टाष्टसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैक्याज्याहुत्यायक्ष्ये मंगलोभूमिपुत्रश्वेत्याद्याएकविंशतिदेवतास्तासानामंत्रेणहोमः एवंहोमंसंपाद्य पूर्वोक्तैकविंशतिनामभिरैकार्षेयशतिद्विजान्संपूज्यैकविंशतिकलशान्दद्यात् तत्रमंत्रः मंगलःप्रतिगृह्णतुमंगलोवैददाति च मंगलस्तारकोभाभ्यामंगलायनमेनमइतिदत्त्वा आचार्यैरक्तवस्त्रादिनासंपूज्य तस्मैपीठव्रतपूतयेरक्तांसुरारिंरक्तवृभंचदत्त्वा विभवेसतिसोपस्करांशद्यांचदत्त्वा सदननेभूदेवाभ्यस्तर्प्य दक्षिणाभिःप्रतोज्य आशीषोगृहीत्वा इष्टजनैः सहभुंजीत इतिसोद्यापनंभैमवारव्रतम् अथमंगलगौरीव्रतम् तत्रादौकामक्षाप्रकृत्यतत्रापिश्रावणेमासिप्रत्यहं विधिवज्जनैःपूजाकार्य्याविशेषेणसर्वथाभीमवासरे इतिमंगलगौरीव्रतंभविष्ये उमद्यतिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनोऽशेषपापक्षया वैधव्यपुत्रपौत्राद्यनेकनानाविधभागप्राप्तिपूर्वकगौरीलोकप्राप्त्यर्थंपंचवर्षात्मकमंगलगौरीव्रतं श्रावणेमासिशुक्लपक्षेप्रथमेभीमवासरे मंगलगौरीव्रतांगत्वेनपूजनंकरिष्ये पंचवर्षात्मकाचरितमंगलगौरीव्रतफलसंपूर्णतावाप्तयेचतुर्दद्यापनंकरिष्ये ततोर्गौरीतिलकोक्तैकलिंगतेभद्रमंडलेकलशोपरिहर्मगौरीप्रीतमर्गौरीमिमयेतिभूषण सर्वमंगलमंगल्येइत्यादिपौराणिकभूषणवप्रतिष्ठाप्य ताभ्यामेवमंत्राभ्यांश्रीसुक्तेनवापूजयेत् परितःपिष्टजान्दमरुकाकारान् षोडशतंतुवर्तियुतान्षोडशदीपान्प्रज्वाल्य समानसाग्रान्योडशपर्वयुतान् दूर्वांकुरान्समर्प्य सौभाग्यवस्तुजातिसमर्प्य कथाश्रवणादिभिःशांत्रनयेत् प्रातरग्निंप्रीतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् अत्रप्रधानंर्गौरीफलाक्षताविल्वदलौप्रतिद्रव्यं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैक्याज्याहुत्यायक्ष्ये इतिहोमंसंपाद्य ततःषोडशाष्टौचतुरोवादंपतीन् अभविष्कंवासंपूज्य सौभाग्यवस्त्रदक्षिणा

नांवलफलादियुतंपकान्नपरितंवशपात्रं उद्यापनमिदंदेवइतिमंत्रं पठित्वा तेभ्योदत्त्वा ततश्चाचार्य्यसंपूज्य
 रौप्यपात्रसौवर्णवर्तिसंयुतंप्रज्वालितदीपंकृत्वा आचार्य्यायदत्त्वासोपस्करपीठं तत्रतर्पयेगांचदत्त्वा परमाग्नेन
 भेदेवान्संतप्याशियोग्यहत्वा मौनीइष्टजनैस्सहभुजीत इतिसोद्यापनंमंगलागौरीव्रतम् अथबुधव्रतंभ
 निष्ये अथातःसंप्रवक्ष्यामिरहस्यह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीधृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते विशाखासुबुध
 सप्तत्रतनकान्यथाचरेत् बुधेहमंशुत्वास्थापितंकांस्यभाजने शुक्लवस्त्रयुगच्छद्वंशुक्लमास्त्यानुलेपनं गुडोद
 नोपहारंदुग्धाह्मणायनिवेदयेत् तत्रमंत्रः बुधवंबुद्धिजननोधनदःसर्वदानृणां तत्त्वावबोधंकरुपेसोमपुत्रनमो
 स्तुते होमंयूततिलैःकुर्याद्बुधनाम्नाचमंत्रवित् समिधोष्टोत्तरशतनष्टाविंशतिरेववा होतव्यामधुसर्पिभ्यां
 दध्नांचवयूतेनच अत्रसमिधो अपामार्गस्यग्राह्या बुधशान्तिरितिप्रोक्ताबुधैकृतनाशिनी बुधदोषेतुक्तव्ये
 बुधशान्तिकपोष्टिके इतिभविष्योत्तरोक्ताबुधशान्तिः अथबुधस्तोत्रम् उन्नमोबुधायविज्ञायसोमपुत्रायेतनमः
 रोहिणीगर्भसंभूतंकुम्भच्छविशोभन सोमंप्रियसुतो न कशास्त्रपारगवित्तम रोहिणेयनमस्तेस्तु निशाकामुकसू
 नवे पीतवस्त्रपरीधानसुवर्णैस्तग्विरजित सुवर्णमालाभरणस्वर्णदानवरप्रद नमोप्रतिमरूपायबुधानांप्रिय
 कारिणे विष्णुभक्तिमेतुभ्यमुदराजप्रियंकर इत्येतत्स्तोत्रमुत्थायप्रभतेमानवस्तुयः बुधस्यपठतेनित्यंबुद्धि
 भाक्समवेन्नरः इतिबुधस्तोत्रम् अथगुरुवारव्रतं अथातःसंप्रवक्ष्यामिरहस्यह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीधृतिस्तु
 ष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते गुरुचेवानुराधायांपूजयेद्भक्तितो नरः पूर्वोक्तविधियोगेनसप्तनकान्यथाचरेत् हेमहेमम
 येपात्रेस्थापयित्वाबृहस्पतिं पीतांबरयुगाछन्नंपीतयज्ञोपवीतिं पादुकोपानहच्छक्रकमंडलुविभूषितं
 भूपितंपीतकुसुमैःकुंकुमेनानुलेपितं धूपदीपादिनैवेद्यैःफलैश्चंदनखंडकैः खंडखाद्योपहारंश्चगुरोरग्नेनिवेदयेत्

प्रार्थनामंत्रः धर्मशस्त्रार्थतत्त्वज्ञानविज्ञानपारग विबुधातिहराचत्यदेवाचार्यनमोस्तुते होमिधृतातलिः कुर्या
 दुरुनाम्नाचमंत्रवित् समिधोष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरष्टवा होतव्यामधुसर्पिभ्यां दध्नाचैवधृतेनच पिप्पल्यः
 समिधोज्ञेयाः शास्त्रांतरनियोगतः एतद्व्रतमंहापुण्यसर्वपापहरं शिवं तुष्टिपुष्टिकरं नृणां गुरुवैकृतनाशनं विप
 मस्थे गुरोर्कार्यार्थजीवशांतिरियं बुधैः इति भविष्योचरोक्तगुरुवारव्रतम् अथ गुरुस्तोत्रम् दंडाक्षसूत्रधारीचक
 मंडलधरः सदा हस्त्यारूढश्चतुर्बाहुः पातु मां वाक्पतिः सदा चराचरं गुरुं स्तोमि गुरुं सर्वोपकारकं यस्य संकीर्णनादे
 वक्षणादिष्टं प्रजायते बृहस्पतिः सुराचार्य्यो नीतिज्ञो नीतिनायकः गुरुर्जीवोत्थवागीशो वेदवेद्याविदां वरः सौम्यमू
 र्तिः सुधाद्वष्टिः पीतवासाभितामहः अग्रे वेत्ता दीर्घश्मश्रुर्हमांगः कुंकुमच्छविः सर्वज्ञः सर्वदः सर्वः सर्वपूज्यो ग्रहेश्वरः
 सत्यधामाक्षमाशी लोग्रहपडानिवारकः पंचविंशतिनामानि गुरुं स्मृत्वा तु यः पठेत् आयुरारोग्यमैश्वर्य्यं धनधा
 न्यसमन्वितं जीवेद्द्वर्षशतं स ग्रंथं सर्वव्याधि विवर्जितः कर्मणामनसा वाचा यत्यापसमुपाजितं तदेतत्पठनादेव
 दहत्याग्निर्विधनं गुरोर्दिने च ये च स्तुपीतवत्त्वानुलेपनैः धूपदीपोपहारैश्च विभ्रभोजनपूर्वकं पंडाशांतिर्भवेत्तस्य
 स्वयमाह बृहस्पतिः अथ गुरुशंतिः स्कांदि पिप्पलादो वाच गुरुपूजां प्रवक्ष्यामि यथा कान्तां ब्रह्मणा पुरा लोकानां
 मुपकाराय सर्वोपद्रवशान्तये कन्याविवाहकाले तु शुद्धिर्यस्यानविद्यते ब्राह्मणस्योपनयने यस्य स्याद्दुःस्थितो गुरुः एभिः
 पूजागुरोः कार्यार्थविधिवद्भक्तिभक्तिः मंदंतीकामपुण्याणि पदं पालाशसर्पपाः मंदं तीयुथिका कामोदमनं च विशेषतः
 गुडूची वस्त्यपामार्गविडंगं शंखिनीवचा सह देवो विष्णुक्रांता सर्वोपध्वः शतावरी कुंभस्यापरिभागे तु स्थापयि
 त्वा बृहस्पतिं सौवर्णपात्रे सोवर्णीं प्रतिमां त्र्युधिष्ठिरं कारयेत्तु यथा शक्त्या वित्तशाला यथा विवर्जितः पीतवस्त्रयुगा
 च्छन्नां पीतयज्ञोपवीतिनीं पूजयेद्ग्रंथ पुष्पाद्यैस्ततो होमं समाचरेत् समिधोश्चतुक्षस्य होतव्याष्टोत्तरं शतं तिल

ब्रौह्मैर्षोमश्रुहोतव्यंतुयथाक्रमं बृहस्पतेइतिमंत्रेणऋषिछंदसमन्वितं मंत्रेणनेनजुह्याद्धान्यपूर्वचयन्ततः ततो
 होमावसानेनपुजयित्वाबृहस्पतिं पतिगंधैस्तथापुष्पैर्धूपदीपैश्चभक्तिः दध्योदनंचनैवेद्यफलतांबूलसंयुतं मंत्रे
 णानेनकौतयसमभ्यर्चय्युधिष्ठिर नमस्तोगिरसानाथवाक्पतेथवृहस्पते क्रूरग्रहःपीडितानाममृतायनमोनमः
 पूजयित्वासुराचार्य्यपश्चादध्यनिवेदयेत् गंभोरदृढरूपांगदेव्यसुमनाःप्रभो नमस्तेवाक्पतेशांतगृहाणाध्य
 बृहस्पते इत्यर्घ्यमंत्रः अर्घ्यदत्त्वासुरेशस्यजपंहोमसमापयेत् भक्त्यायत्तेसुराचार्य्यहोमपूजादियत्कृतं तत्त्वं
 गृहाणशांत्यर्थंबृहस्पतेनमोनमः मंत्रेणानेनसंकल्प्यपश्चत्संप्राथयेन्नृप जीवोबृहस्पतिःसूरिराचार्य्योगुरुरंगिराः
 वाचस्पतिर्देवमन्त्रीशुभंकुर्यात्सदामम इतिप्रार्थना एवंसंप्राथयेद्देवमाचार्य्यचप्रपूजयेत् सर्वोपस्करसंयुक्तं
 प्रतिमांतांयुधिष्ठिर प्रणम्यवज्रायुक्तामाचार्यानिवेदयेत् अथाचार्य्यस्तुनियतोवेदवेदांगपारगः यजमा
 नंसपत्नीकंशांतचित्तजितोद्वियं कुभोदकंगृहीत्वातुमंत्रैःप्रार्थयेत् इदमापोथमंत्रेणसामग्रीतिऋचंतथा
 याजोपधोरश्चावतीःकूष्मांडीश्चाभिषेचयेत् पश्चात्सभोजयेद्यद्विप्रान्यथाशक्त्याद्युधिष्ठिर एवंकृत्वागुरोःपूजांसर्वा
 न्कामानवाप्नुयात् संक्रांतावपिकौतयतथास्याभ्युदयेनवा कुर्वंबृहस्पतेःपूजामभीष्टफलमाप्नुयात् संक्रांतगु
 रोः राश्यंतरसंक्रमे इतिभविष्योत्तरोक्तंगुरुपूजाव्रतम् अथस्कंदपुराणे गुरुस्तोत्रम् बृहस्पतिःसुराचार्य्योदया
 वान्शुभलक्षणःलोकाप्रियोगुरुःश्रीमान्सर्वज्ञःसर्वदोषभुः सर्वेशःसर्वदातुष्टःसर्वगःसर्वपूजितःअक्रोधनोमनिः
 श्रेष्ठोनीतिकर्ताजगत्प्रियःविश्वात्माविश्वकर्ताचविश्वयोनिरयोनिजः भर्भुवःस्वःपिताचैवभर्ताजीवोमहाबलःपंचविं
 शतिनामानिपुण्यानिशुभदानिच प्रातरुत्थाययोनित्यंकीर्तयेत्सुसमाहितः वियद्व्रतोपिभगवान्प्रीतस्तस्यष्टह
 स्पतिः नंदगोपगृहेयच्चविष्णुनापारकीर्तं पठेनुयोगुरुस्तोत्रंचिरंजीवीनसंशयः गोसहस्रफलंपुण्यंविष्णुर्वच

नमब्रवीत् बृहस्पतिः सुराचार्यः सुरासुरसुपुजितः श्रीभीष्टफलदाः श्रीमान् शुभग्रहनमोस्तुते इतिस्कंदपुराणो
 कंगुरुस्तोत्रम् अथशुक्रवारव्रतम् अतः परंप्रवक्ष्यामिरहस्यं ह्येतदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जा
 यते शुक्रज्येष्ठासुसंप्राप्य पूजयेन्नक्रभोजनैः पूर्वोक्तक्रमयोगेन द्विजानां तर्पणेन तु सप्तमे त्वथ संप्राप्ते सौवर्णकारये
 त्सितं रौप्ये वा कांस्यपात्रे वा स्थापयित्वा भृगोः सुतं संपूष्य परयाभस्त्याश्वेतवस्त्रानुलेपनैः अग्रे तस्य प्रदातव्यं
 पायसं घृतसंयुतं दद्यादनेन मन्त्रेण ब्राह्मणाय विचक्षणः भार्गवो भृगुशिष्यस्त्वं श्रुस्मृतिविशारदः हत्वा ग्रह
 कृतान्दोधानां पुरारोग्यदेव भव इति भविष्योत्तरोक्तं शुक्रवारव्रतं अथ शुक्रस्तोत्रम् नमः शुक्राय देत्यानामा वा
 र्योऽयनमोनमः काव्यायोऽशनसे तुभ्यं भार्गवाय नमोनमः वृषपर्वार्चितायाय देत्यानुग्रहकारिणे कवये देत्यद
 नुजासुरवंदितमूर्तये देवयानीकृते दासीकृतासुरसुताय च दानवाधिपगोप्त्रे च दृणीकृतसुराय च मायाधिपत
 ये तुभ्यं नीतिशाल्मप्रयोगिने भृगुगोत्रे वरिष्ठाय गीर्वाणैर्विदिताय च श्वेतवस्त्राय श्वेताय श्वेतपुष्पप्रियाय च शशांक
 तुल्यमहसे भृगूणां पतये नमः इत्येवं शुक्रनामानि शुक्रवारतुल्यः पठेत् स सर्वशाल्मनिपुणः शुक्रस्य स्यात्प्रसादतः
 इति शुक्रस्तोत्रम् अथ शुक्रशान्तिः वृद्धवसिष्ठोक्ता शुक्ले चास्तंगते यात्रागुरावस्तमुपागते तयोवात्येवार्धकेच
 सायात्राभय रोगदा प्रतिशुक्रं प्रतिबुधं प्रतिभौमं च गार्हता तीर्थयात्राविधौ तेषां प्रतिशुक्रो न विद्यते काश्यपे प
 वसिष्ठे भृगुगुण्वान्गिरसे पुच भरद्वाजे पुवस्तेषु प्रतिशुक्रो न विद्यते अन्येषां सन्मुखे दोषः प्रतिशुक्रस्य सर्वदा कृत्वाशा
 तं प्रयत्नेन पश्चात्सर्वसमाचरेत् उपोष्य गुरुवारं च वा च्छुक्रो दयं व्रतं रजतेन च शुद्धेन कारयेत् प्रतिमांभृगोः उ
 पचारान्निवेद्याथ शुक्रं अन्यदित्यूचा तन्मंत्रेण जपं कुर्यात्सम्यगष्टोत्तरं शतं क्षीरगंगाक्षतैः पुष्पैर्मत्स्याचार्य
 निवेदयेत् दैत्यमं व्रीदिवादर्शी चोशना भार्गवः कविः श्वेतोऽथ मंडलीकाव्यो विधिज्ञो भगवन्नमः दत्वेत्यर्धं प्रयत्नेन

प्रार्थयैच्चैवभक्तिः त्वपूजयानयाशुक्रसन्मुखत्वसमुद्भवं दोषंविनाशयक्षिप्रंरक्षमतिजसांनिधे देवज्ञा
 यततोदात्तात्प्रतिमांश्चेतगोयुतां एवंकृतेनदोषःस्यात्प्रतिशुक्रसमुद्भवः मात्स्येपिविशेषउक्तः श्रयातःशृणुभूपा
 लप्रतिशुक्रप्रशान्तये यात्रारंभेवसानेचतथाशुक्रोदयेसति शुक्रपूजाप्रकर्तव्यातांनिशामयभारत राजतेवा
 यसौवर्णेकांस्यपात्रेथवापुनः शुक्रपुष्पांवरयुतेश्चेततडुलयुरिते निधायराजतंशुक्रंशुचिमुक्ताफलान्वितं महा
 श्वेतगवायुक्तंसांमगायनिवेदयेत् सहतेनसवत्सांगांदत्वाविप्रायप्रार्थयेत् नमस्तेसर्वलोकेशनमस्तेभृगुनंदन
 कवेसर्वार्थसिद्धयैगृहाणार्धनभोस्तुते दत्त्वैवार्धतुर्कैतेयप्रणिपत्यविसर्जयेत् यावच्छुक्रस्यनकृतापूजासौहालि
 कैःशुभैः पोलिकानिश्चयोगैर्मस्तडुलैश्चणैरपि तावत्फलकंयल्लभ्यस्त्रीभिःकामार्थसिद्धये एवंशुक्रोदयेकु-
 र्वन्यात्रादिपुचभारत अथवामौक्तिकान्येवसुवृत्तानिमहांतिच भार्गवांगिरसौचित्यतान्येवप्रतिपादयेत्
 भक्त्यामौक्तिकदनेनयेज्ञनकुलनंदन कुरूपतादृशपुंसांनकदाचित्प्रजायते येभार्गवोदयमवाप्यसवस्त्रपुष्पंकु-
 र्वित्यनन्यमनसोंगिरसश्रपूजां तेषांनृणांप्रवसतांप्रतिशुक्रजातं विघ्नंनसंभवतिभारतपुण्यभाजां इति
 शुक्रशांतिविधानम् अथशुक्रवारेवरलक्ष्मीव्रतम् तच्चकर्कटशशित्सुर्वेश्रावणस्यांतिमशुक्रवारेकार्थमिति
 कथायामुक्तंत्रपूजाविधिः औमद्योतितिश्यादिसंकीर्त्यात्मनोमृपावादादिजनितकुष्ठादिरोगनिवृत्तिपूर्वकधनसं-
 पत्पुत्रादिलाभार्थंश्रावणांतिम शुक्रवासरेवरलक्ष्मीप्रीत्यर्थं पूजनंकरिष्ये इति संकल्प्य पूजार्थंशृंह-
 तोरणरंगमालादिभिरलंकृत्य तत्रगृहस्थपूर्वभोगेज्ञान्यांवाभूमौप्रस्थमितान्तंडलान्निक्षिप्य तदुपरिकल-
 शंमुवर्णपंचरत्नफलवस्त्रादियुतंसंस्थाप्य तत्रचतुर्भुजहैमौप्रतिमांसंस्थाप्यपूजांकुर्यात् क्षीरसागरसंभूता-
 क्षीरवर्णसमप्रभा क्षीराणवसंमंत्रदधानाहरिवल्लभा ब्राह्मीहंससारूढासुकमंडलुधारिणी विष्णुते-

जाधिकेदेविसमागच्छवरप्रदे इत्यावाहनम् १ मासेश्वरिमहादेविआसनतेददाम्यहं महैश्वर्यसमायु-
 क्तं नत्माणिब्रह्मणः प्रिये इत्यासनम् २ तोथोर्कर्महादिव्य पापसंहारकारकैः श्रद्धेयगृहाणदेवे-
 शिदेवानामुपकारिणि इत्यर्घ्यम् ३ कुमारशक्तिसंपन्नाकामाराशिखिवाहनापाद्यंददाम्यहंदेविवरदेवरलक्षणे
 इतिपाद्यम् ४ वेष्णवीविष्णुसंपुकाश्रसंख्यायुधारिणि आचम्यतांदिवपूज्येवरदेसुरमार्दिनि इत्याचमनम्
 ५ स्नानंपंचामृतैः शुद्धैः रत्नापयिष्ठेहरिप्रियेवरदेशक्तिसंभूते वरंदेहिहरिप्रिये इतिपंचामृतस्नानम्
 ६ गंगाजलंसमानितंसुगंधिद्रव्यसंयुतं स्नानार्थंतेमयादत्तगृहाणपरमेश्वरि इतिस्नानम् ७ रजताद्रिसमं
 दिव्यंक्षीरसागरसन्निभं चंद्रप्रभासमदिव्यंरत्नतेददाम्यह इतिवस्त्रं ८ मांगल्यमणिसंपुक्तंमुक्ताफलसमं
 न्वितं दत्तमंगलसूत्रंतेगृहाणसुरवच्छेभ इतिमंगलसूत्रं ९ यज्ञोपवीतमिति यज्ञोपवीतंसौवर्णदद्यात् सुवर्णभूषणं
 दिव्यंनानारत्नसुशोभितं त्रैलोक्यभूषणेदेविगृहाणाभरणंशुभं इत्याभरणम् १० रक्तगंधमुगंधाढ्यमष्टगंधसम-
 न्वितंदारस्यामिदेविवरदेरुक्ष्मिदेविप्रसीदमे गंधं ११ महाब्रीहिसमुद्रतानक्षतानपिषोडश मुक्ताविशेषजमुखान्
 गृहाणपरमेश्वरि इत्यक्षताः १२ नानाविधानिपुष्पाणिनानावर्णयुतानिच पुष्पाणितेप्रयच्छामिभक्त्यादेविवरप्रदे
 इतिपुष्पम् १३ अथांगपूजा वरलक्ष्म्यनमः पादौपूजयामि कमलवासिन्ध्वनमः गुल्फौपू- पद्माल
 ययैजघेपू. अथैनमः जानुनीपू. इंदिरोयेनमः ऊरूपू. हरिप्रियायेनमः नाभिपू. लोकनादि
 नमः स्तनौपू. शंखनिधयेनमः हस्तौपू. विधात्र्येनमः कंठपू. धात्र्येनमः नासांपू. पद्मनि-
 धयेनमः नेत्रपू. भार्गव्येनमः कर्णौपू. क्षीरसागरजायेनमः ललाटपू. श्रीवरलक्ष्म्येनमः शिरःपू.
 श्रीमहालक्ष्म्येनमः सर्वांगपू. धूपंदास्याम्यहंदेविगोघूतेनसमन्वितं प्रयच्छामिमहादेविभक्तानांवरदे

शुभेतिधूपं १४ आज्यंसद्वातैस्युक्तं वह्निना प्रतियोजितं दीपं गृहाण वरदे त्रैलोक्यतिमिरापहे इति दीपं १५
 नैवेद्यं परमांने तद्वाष्टिप्रतीति करं शुभं भक्ष्यभाज्यादिसंयुक्तं सर्वतृप्तिकरं परं इति नैवेद्यम् १६ कर्पूरनागवल्लीच
 क्रमं कुंकूर्णसंयुतं वरलक्ष्मि गृहाण वंतां वृत्ते ददाम्यहम् इति तां वृत्तं १७ सुवर्णसर्वधातूनां श्रेष्ठं देवि प्रकीर्तितं
 ते भक्त्या ददामि वरदे स्वर्णं चण्डिप्रदो मे इति सुवर्णदक्षिणा १८ नीराजनं समांगल्यं कर्पूरं एणसमान्वितं च
 ब्राह्मणं हि स दश प्रभेदं विनमोस्तुते इति नीराजनम् १९ सर्वगलमांगल्यं सर्वपापप्रणाशिनि डारकं ते प्रय
 च्छामि सुप्रीता हरिवल्लभे इति डोरकार्पणं २० करिष्यामि व्रतं देवि त्वद्भक्त्या त्वत्परायणः श्रियं देहि यशो दे
 हि सौभाग्यं देहि मे शिवे इति डोरकबंधनम् २१ क्षीराणं वसुतालक्ष्मी चंद्रस्यैव सहोदरि गृहाणा ध्येयमहालक्ष्मी
 देहि तुभ्यं नमोस्तुते इति पुराणं २२ श्रोतृक्षस्य इलं देवि महादेव प्रियं सदा चित्स्वपत्रं प्रयच्छामि पवित्रं ते सु
 निमैलं इति चित्स्वपत्रं २३ इह जन्मनियत्पापं स तज्जन्मान्तेरे नुच निवारय महादेवि लक्ष्मी नारायण प्रिये इ
 ति व्रतदक्षिणा २४ दामोदरि नमस्तुभ्यं नमस्त्रैलोक्यनायके हरिकतिनमस्तुभ्यं त्राहि मां परमेश्वरि इति नमस्का
 रः २५ क्षीराणं वसुद्रुते कर्मलं कमलालये प्रयच्छ सर्वकामांश्च विष्णुवक्षस्थालालये इति व्रतसमर्पणं २६
 छत्रचामरमांदोलन्यजनदं पण तथा गीतादित्रनृत्यैश्च विष्णुवक्षस्थालालये इति छत्रादिसमर्पणं २७ शु
 क्रवरिसमभ्यर्च्य क्षमप्य च महेश्वरि वरलक्ष्मि महादेवि सर्वकार्यप्रदायिनि इति क्षमापनं २८ प्रयच्छ पुत्र
 कामांश्च विष्णुवक्षस्थलेन धे पुत्रान् देहि यशो देहि सौख्यं सौभाग्यं मे वच त्रैलोक्यजननि त्राहि वरदे भक्तवत्सेल
 इति प्रार्थना एकविंशतिपक्षां वृत्तशर्करां युतं इंद्रिरे प्रीयतां देवि अतः शांतिं प्रयच्छ मे इति वायनं ३०
 इंद्रिराप्रतिगृह्णाति इंद्रिरा वै ददाति च इंद्रिरा तारको भाभ्यामादि राये नमो नमः इति वायनग्रहणं मंत्रः ३१ इ

तिवरलक्ष्मीपूजाविधिः अथकथा सूतउवाच कैलासशिखरेरम्येसर्वदेवनमस्कृतेगौड्यसिंहमहादेवोद्विष्यर
क्षोर्वनोदितः जितोसिंजितेत्याहपार्वतीप्रमेश्वरं सोपित्वंचजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् चित्रनेमिस्त
दाष्टोम्यांवादमभापत् तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौतदा कुष्ठोभवमृषावादिन्चित्रसेनहतप्रिय नान्
तेनसंमपांपकापिष्टुंश्रुतावपि चित्रनेमिर्विशेषज्ञः सत्यंवदतिनोमृषा प्रसादः क्रियतांदिवि देवीमाहवृध्वजः
प्रसादसुमुखीतस्मैविशापंचजगदसा यदासरोवररम्यकरिष्येति तपः शुचिः ततः स्वर्गणिका सर्वाः वक्ष्यंति
त्वासमाहिताः तदांभवान्विशपांः स्यादित्युक्तः सपपातह ततोदैनैश्चकतिभिश्चित्रनेमिः सरोवरे कुटीभूत्वावसं
स्तत्रददशस्वर्विलासिनीः देवतापूजनेयुक्ताः पप्रच्छप्राणिपत्यताः किमेतद्भेदमहाभागाः किंपूजायांतुवां
छितं किंचास्माभिरनुष्ठयनिहामुवसुखातये इतिव्रतीचित्रनेमिश्चक्रप्येवंसुलोचनाः येनास्माद्विरिजाशापा
न्मोक्षयसेचिरदुःखितः ताज्युः क्रियमाणते व्रतमेतदनुत्तमं वरलक्ष्मीव्रतं दिव्यं सर्वकामसमृद्धिदं यदार
वोकुलीरस्येमासिचश्चावणोत्तमे गंगायुमनयोर्योगस्तुंगभद्रासमस्तदा तस्मिन्नेवश्वावेणमासिशुक्लतितुभृगोर्द
ने प्रारब्धवंधं व्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः सुवर्णप्रतिमांकुर्याच्चतुर्भुजसमन्वितां पूर्वगृहमलंकृत्यतोर-
णैरंगवल्लीभिः गृहस्यपूर्वादिग्भागे ऐशान्यांचाविशेषतः तं हलान्प्रस्थसंख्याकान्भूमौ निक्षिप्य पूजयेत् संस्था-
प्य कलशं तत्रतीर्थतयैः प्रपूरयेत् फलानिपरिनिःक्षिप्य सुवर्णतत्रानि क्षिपेत् पल्लवांश्चापि निःक्षिप्य वस्त्रेणा-
च्छाद्य यत्नतः प्रतिभांस्थापयेत्तत्र पूजयेच्च यथाविधि अग्न्युत्तारणपूर्वतु शुद्धस्नानं यथाक्रमं पंचामृतेन स्नपनं का-
रयेन्मंत्रपूर्वकं शुद्धस्नानं पुनः कृत्वा देवीसूक्तेनैव ततः अष्टांगैः समभ्यर्च्य पल्लवैश्च समर्चयेत् अथ त्वय टवि-
त्वादि च तदा डिममालती एते पापं त्रमादाय एकं विशतिं संस्थया नानाविधानि पुष्पाणि मालत्वादीनि वैततः धूप-

दीपैर्महालक्ष्मीपूजयेत्सर्वकामदां पायसं सर्वमन्नं च सर्वभक्ष्यैश्च संयुतं एकविंशतिसंख्याकैरूपैः पूजयेच्छ्रियं दे-
 व्यै सर्वसमर्प्यार्थिवरं संवृणुयात्ततः एवं संपूजयित्वा तां त्रिवूद्यैश्च योऽश उपचारैर्वहुविधैर्नातासम्मननेस्तथा
 नृत्यगीतादिसहितं देवीं संप्रार्थयेच्छ्रियं उमासरस्वतीमाताशचीचप्रियवादिनी एताभिश्च कृतं सम्यग्गतं सर्वं
 समृद्धिदं पूजावसानपर्यंतं चित्रनेमिरभूततः होमधूपसमाग्रायघृतदीपप्रभावतः गतकुष्ठस्वर्णतेजाः शु-
 चिस्तद्गतमानसः तस्मिन्नेव व्रते सम्यङ्मनःस्वधायसर्वदा पंचवायनकंदत्वाकांशृण्वीतवाग्यतः तथामौनं
 गृहीत्वा तु आरतिपरिकल्पयेत् व्रतं प्रकुर्वतां हस्तादेकं पूगफलं तथा पर्णकंचूर्णसहितं वर्द्धनीयं प्रयत्नतः आरक्त-
 मांसि संजते कुटुर्ध्याद्व्रतमनुचरं नोचेन कव्रतं कांठ्यं सर्वदा शुभमिच्छता अनेन क्रमेणैव संगृहीयात्प्रयत्नतः श्र-
 हंत्यस्यां करिष्यामि व्रतं सर्वसमृद्धिदं इत्युक्त्वा सर्वदेव्यस्ताः कारयामासु तत्क्षणान्न सुवर्णनिर्मितं देवीवल्लालका-
 रं संयुतां पूर्वोक्तैर्निधानेन पूजां कृत्वा प्रयत्नतः पंचवायनकंदत्वाकृत्या तेषां यथाक्रमं विप्राय यद्वै चैव देव्यै
 च व्रतचारिणे मुयासिन्यै तत्स्वैकमार्पितं चित्रनेमिना एधं सम्यक्क्रमेणैतान्दत्वा वायनपंचकं ततो गृहं गतं तनदे-
 र्नीनत्वा यथाक्रमं ततो ह्यनुज्ञां संप्राप्य भक्षयित्वा ततो व्रती, नागवल्लीदं लंत्वेकं क्रमुं चूर्णं विजितं भक्षयि-
 त्वा तु यैकांते प्रभाते तं निरीक्ष्य च आरकं यंतो जाते व्रतस्यास्य प्रभावतः श्रद्धां गतपापैः स्मिदेवी दर्शनमागतः
 एवं सम्यग् व्रतं चीर्णं कृत्य न मे यथाश्रुतं चित्रनेमिं व्रतं कृत्वा कैलासं शंकरालयं गत्वा प्रणम्य देवेशं देवीसादरपूर्वं
 कम् पार्वती च तदा प्राह चित्रनेमे स्वपुत्रवत् पालनीयो मया त्वंहि सत्यमित्यवधार्यतां चित्रनेमिस्तदा प्राह पा-
 र्वती हरयच्छभां तव पादांबुजं दृष्टं वरलक्ष्मीप्रसादतः महादेवस्ततः प्राह चित्रनेमिं शुचि व्रतं अद्य प्रभृति कैलासे
 भुंक्ष्व भोगान्यथेप्सितान् पश्चाद्व्रतं तसि वैकुण्ठव्रतस्यास्य प्रभावतः पार्वत्या यत्कृतं पूर्वं पुत्रलाभार्थं यातया दृष्टं च

तिवरलक्ष्मीपूजाविधिः अथकथा सूतउवाच कैलासशिखरेरम्येसर्वदेवनमस्कृतेगौड्यासिंहमहादेवोद्वैयर
क्षार्चनोदितः जितोसिलंजितेत्याहपार्वतीपरमेश्वरं सोपिवंचजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् चित्रनेमिस्त
दाष्टोमृगपावादमभापत तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौतदा कुटोभवमृपावादिन्चित्रसेनहताप्रिय नान्द
तेनसमंपांपंकापिष्टश्रुतावपि चित्रनेमिविशेषज्ञः सत्यंवदतिनोमृया प्रसादः क्रियतादेवि देवोमाहवृषध्वजः
प्रसादसुमुखीतस्मैविशापंचजगादसाः यदासरोवरेरम्येकरिप्येतितपः शुचिःततः स्वर्गणिका. सर्वाः वक्ष्यंति
त्वासमाहिताःतदाभवान्विशारपां. स्यादित्युक्तः सपपातहं ततोदिनैश्चकतिभिश्चित्रनेमिः सरोवरे कुटीभूत्वावसं
स्तत्रददर्शस्वर्विलासिनीः देवतापुजनेयुक्ताः पप्रच्छप्रणिपत्यताः किमेतद्गोमहाभागाः किंपूजायांतुवां
छितं किंचास्माभिरनुष्ठयन्निहामुवसुखाप्तये इतिव्रतांचिवनेभिश्चक्रप्येवंसुलोचनाः येनास्माद्विरिजाशापा
न्मोक्षयसेचिरदुःखितः ताज्जुः क्रियमाणंते व्रतमेतदनुत्तमं वरलक्ष्मीव्रतंदिव्यंसर्वकामसमृद्धिदं यदार
वोकुलीरस्थेमासिचश्रावणोत्तमे गंगायमुनयोर्वोगस्तुंगभद्रासमस्तदा तस्मिन्वैश्रावणेमासिशुक्लतितुभृगोर्द
ने प्रारब्धव्यं व्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः सुवर्णप्रतिमांकुर्ध्याञ्चतुर्भुजसमन्वितां पूर्वगृहमलंकृत्यतोर-
णैरंगवल्लीभिः । गृहस्यपूर्वादिग्भागैर्येनान्यांचविशेषतः तंडलान्प्रस्थसंस्थाकान्भूमौनिक्षिप्यपूजयेत् संस्था-
प्यकलशंतत्रतीर्थतोयैःप्रपूरयेत् फलानिपरिनिःक्षिप्यसुवर्णतत्रानि क्षिपेत् पल्लवांश्चापिनिःक्षिप्यवेस्त्राणा-
च्छाद्यत्यन्तः प्रतिमांस्थापयेत्तत्रपूजेच्चयथाविधि अग्न्युत्तारणपूर्वतुशुद्धस्नानंयथाक्रमं पंचामृतनस्त्रपनंका-
रयेन्मंत्रपूर्वकं शुद्धस्नानंपुनःकृत्वादेवीसूकेनवैततः अष्टगंधैःसमभ्यर्च्यपल्लवैश्चसमर्चयेत् अश्वत्थवटवि-
ल्वादिचूतदाडिममालतीएतेपापत्रमादायएकविंशतिसंख्यया नानाविधानिपुष्पाणिमालत्यादीनिवैततः धूप-

दीर्घमहालक्ष्मीपूजयेत्सर्वकामदां पायसं सर्वमन्नं च सर्वभक्ष्यैश्च संयुतं एकाविंशतिसंख्याकैरपूपैः पूजयेच्छ्रियं दे-
 व्यै सर्वसमर्प्याथ वरं सदृणपाततः एवं संपूजयित्वा तां त्रिवृदाद्यैश्च षोडश उपचारैर्वैद्विर्धानां सम्माननैस्तथा
 नृत्यगीतादिसहितदेवीसंप्राथयेच्छ्रियं उमासरस्वतीमाताशचीचप्रियवादिनी एताभिश्च कृतं सम्यग्ग्रतंतं सर्वं
 समृद्धिदं पूजावसानपर्यंतं चित्रनेमिरभूततः होमधूपसमाधाय घृतदीपप्रभावतः गतकुष्ठस्स्वर्णतेजाः शु-
 चिस्तद्गतमानसः तस्मिन्नेव त्रेते सम्यङ्मनःसंधाय सर्वदा पंचवायनकंदत्वाक्यां शृण्वीतवाग्यतः तथामौनं
 गृहीत्वा तु आरतिपरिकल्पयेत् व्रतं प्रकुर्वतां हस्तादिकं पूगफलं तथा पूर्णकंचूर्णसहितं वदनीयं प्रयत्नतः आरक्त-
 मासि संजाते कुर्व्याद्विमतमनुत्तमं नो चेन क्व व्रतं कथं सर्वदा शुभमिच्छता अर्चनैव क्रमेणैव सगृहोयात्प्रयत्नतः आ-
 हंत्वस्यां करिण्यामि व्रतं सर्वसमृद्धिदं इत्युक्त्वा सर्वदेव्यस्ताः कारयामासुत क्षणात् सुवर्णनिर्मितां देवीं वस्त्रालंका-
 रं संयुतां पूर्वोक्तेन विधानेन पूजां कृत्वा प्रयत्नतः पंचवायनकंदत्वाकृत्वा तेष्वप्येयथाक्रमं विप्राय वदवै चैव देव्यै
 च व्रतचारिणे मुवासिन्यै ततस्त्वेकमर्पितं चित्रनेमिना एवं सम्यक् क्रमेणैतान्दत्वावाचनपंचकं ततो गृहं गतेन दे-
 वीं नत्वा यथाक्रमं ततो ह्यनुज्ञां संप्राप्य भक्षयित्वा ततो व्रती, नागवल्लीदीलंत्वेकं क्रमं कंचूर्णं विजितं भक्षयि-
 त्वा तु वै कतिप्रभाते तं निरीक्ष्य च आरक्तं चेतो जाते व्रतस्यास्य प्रभावतः अद्यां हं गतपापेऽस्मि देवी दर्शनमागतः
 एवं सम्यग् व्रतं त्वर्णि कृतं न मे यथाश्रुतं चित्रनेमि व्रतं कृत्वा कैलासं शंकरालयं गत्वा प्रणम्य देवेशं देवीं सादरपूर्वं
 कम् पार्वती च तदा प्राह चित्रनेमि स्वपुत्रवत् पालनीयो मया त्वंहि सत्यमित्यवधार्यतां चित्रनेमिस्तदा प्राह पा-
 र्वती हरवच्छभां तव पादां बुजंष्टं वरलक्ष्मीप्रसादतः महादेवस्ततः प्राह चित्रनेमि शुचि व्रतं अद्य प्रभृति कैलासे
 भुंक्ष्व भोगान्यथेष्टितान् पश्चाद्भ्रातासि वैकुण्ठवनस्यास्य प्रभावतः पार्वत्या यत्कृतं पुत्रलाभार्थं यातया दृष्टञ्च

पमुखस्तत्रततश्चसुमहाव्रतम् नदिश्चविक्रमादित्ये राज्यं प्रातंतदाज्ञया नदिश्चकांतयाहीनः कांतालब्धाप्र
 सादतः तद्याचैतद्गतं कृत्स्नं कृतैवपुत्रहेतुतः पुत्रंचमुपवेसापेवैलोक्यभरणशमं इहमानुपलोकैहिब्रतं-
 चीर्णसुविस्तरं तदाप्रभृतियेनेदं वगल्क्ष्मीव्रतं शुभं व्रतं पुण्यं नरोवापि कुर्व्याच्चैव तथांगना भक्त्या करोति वि-
 पुलक्ष्मीगान्प्राप्यश्रियं व्रजेत् व्रतानामुत्तमं पुण्यं वरलक्ष्मी व्रतं शुभं तत्कृत्वा च नरो नारी तौ वरानां व्रतं संशयः य-
 इदं शृणुयादित्यं श्रावयेद्वासमाहितः धनधान्यमवाप्नोति वरलक्ष्मीं प्रसादतः इति भविष्योत्तरे वरलक्ष्मी
 व्रतम् इति शुक्रवारव्रतानि अथ शनिवारव्रतानि भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्या
 मिरहस्यं धेतुदुत्तमं येन लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिः कांतिश्च जायते मूलेन सूर्यतनयं गृहं त्वाभरतर्षभ तस्मिन्दिने
 पूजनीयं ग्रहात्रितयमादरात् शनैश्चरश्चराहुश्चकेन्द्रं च केतुमाद्रूप होमं वृतांतलैः कुर्यात्तद्ग्रहनाम्ना तु मंत्रवित्
 प्रथमाष्टोत्तरशतनष्टाविंशतिरेव वा होतव्यामधुसापि र्भ्यादध्ना चैव धृतेन च यथाक्रमं शमीदूर्वाकुशानां सन्निधः
 स्मृताः सप्तैव संप्राप्तेन केसूर्यसुतस्य च ग्रहास्त्रयोपि कर्त्तव्याराजन् लोहमयाः शुभाः लोहपात्रे स्थि-
 ताः सर्वे सौवर्णे वा कुरुद्ध व्रतं तिष्ठति शेषः कृष्णवस्त्रयुगच्छन्नान्द्यादेकैकशः क्रमात् तत्र शनिरूपं तु
 कृष्णवासास्तथा कृष्णाः शनिः कार्यः शिराततः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वितयभूषितः काष्णाय सरथे कार्य-
 स्तथैवाष्टुरंगमे राहुकेत्वोः स्वरूपं तु मत्स्यपुराणे करालवदनः खड्गचर्मशूलवरप्रदः नीलासिंहास-
 नयुतोरगुरुत्रप्रशस्यते धूम्राद्विवाहवः सर्वगादिनो विकृताननाः गृध्रासनगतानि त्यं कतवः स्युर्वरप्रदा-
 इति मृगनाभ्यासमानाभ्यो धूपं कृष्णागुरुं तथा दत्त्वा कासारनैवेद्यं ब्राह्मणायोषपादयेत् शनैश्चरनमस्तु-
 भ्यं नमस्तेराह वे तथा केतवेथ नमस्तुभ्यं सर्वं शांतिप्रदो भव एवं कृते भवेद्यत्तु तन्निवोधद्विजोत्तम यदि भौमो रवि-

सुतोभास्करोराहुणासह केतुश्रमद्वैनिष्ठितिसर्वपीडाकराग्रहाः श्रनेनकृतमंत्राणसर्वेशाम्यंत्युपग्रहाः यए
वंकुरुतेराजासदाभक्तिमन्वितः तस्यसानुग्रहाः देवाशार्तिवच्छंतिभूतैः सूर्यः शशीकुजबुधोगुरुशुक्रसौरीन् ह
स्तादिऋक्षसहितानुदितक्रमेण संपूज्यहेमघटिताद्धिजगुंवायदत्त्वापुमानग्रहणेननपीड्यतेत्र शशीति
द्वितीयार्येप्रथमा शनैश्चरंराहुकेतूलाहप्रांत्र्यवस्थितान् कृष्णागुरुः स्मृतोघोषोदक्षिणात्वात्मशक्तिः इति भविष्यो
त्तरोक्तं शनिव्रतम् श्रीकृष्णउवाच कदाचिदाश्रमपदं पिप्पलादस्य नारदः जगाम कामचोरेण पथ्यदन्नवनीतलं
तथातिथेयं श्रेयोशीपिप्पलादोय नारदं विहितायां सपथ्योयायोगज्ञंतमया ब्रवीत् मुनेवनेचिरं कालमालंघ्य स्थितवा
नहं श्रथास्यवृक्षमक्षीणछायं स्थानमनुत्तमं कृतं तौमां बिहायैह मदीयोपितरो मुने तमाह नारदः पूर्वं सर्वलोकानलः
शनिः पीडयामास वसुधां सर्वेषां सुधारिणां रोगांश्च कारदेहेषु गृहेषु च धनक्षयं तदापुराण्यरण्यानि पारिश्रम्य फ
लादिकं आदाय कायपोपायसायमायाति तेपिता क्लीवभावं पुरस्कृत्य शनैश्चर समाक्षितः त्वां बिहाय सचापत्सुगत
इदं तत्ततः क्वचित् एवमुक्तः शिशुः क्रोधाज्ज्वलन्निवहुताशनः आलोक्य गगनाद् द्रुमौ पातयामास वैशानिं पतमानो गि
रेः शृंगोलग्नः खजो बभूव ह धरण्यापतितं दृष्ट्वा भास्करात्मजमातुरं ननत्तौ भुजमुक्षिप्य नारदो हृष्टमानसः हृष्टो
देवांस्तथा हूय दर्शयामास तशनिं अथ देवास्तदा प्राप्ता ब्रह्मरुद्रेन्द्रपावकाः तत्कृते सात्वयामासुः क्रोधमुग्धं मुनिं च ते
त्वस्ति ते स्तुमहाभाग पिप्पलाद महामुने अतस्त्वं पिप्पलादे तिलोके कुर्यात्तिगमिष्यसि अतस्त्वां पूजयिष्यंति
स्नात्वा पुष्पाक्षतादिभिः गृहाश्रमपदे रम्यक्षिपेयुर्भुवि भाविताः सप्तजन्मानुगं सौर्यपुत्रपौत्रानुगामिनो ते
पांलक्ष्मीर्नंदूरस्याभिव्यक्तिकदाचन स्मरिष्यति चेयपि त्वां पिप्पलादेति नामतः तेषां शनैश्चरकृतानपीडा-
पि भविष्यति क्षमस्वास्थमहाभाग निर्दोषाय ग्रहाग्रणीः वरवृक्षनमस्कारैः शांतिं भवति पूजितः अतीर्थमस्य

द्विवसेस्नानमभ्यंगपूर्वकं काष्ठ्येदंयनुविप्रायतैलमभ्यंगहेतवे यस्तुसंवत्सरंयावत्प्राप्तिशनिदिनेनरः तैलं
ददातिविप्राणांस्वशस्यान्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यतिप्राप्तेतस्यदिनेनरः तैलंददातिविप्राणांस्वशस्या-
न्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यतिप्राप्तेतस्यदिनेपुनः लोहघटितंशौरं तैलंकुंभेविनिःक्षिपेत् लोहवा
मृगमयेवाथकृष्णवस्त्रयुग्च्छदं कृष्णगोदाक्षिणायुक्तं कृष्णकंकवलशायिनं तिलतैलेनचस्नानंकृष्णपुष्पैस्तिर्लो
दनेः पूजचित्वासूर्यपुत्रं ब्राह्मणायनिवेदयेत् कृष्णाय द्विजमुख्ययेतरस्मैतदभावतः मंत्रिणानेनब्रह्मर्षिशत्रो
देवीतिभक्तिः इतरेपांतुवर्णानांशृणुमंचंद्रिजोत्तम क्रूरावलोकनवशाद्भुवनंशयतिग्रहोदुष्टः तुष्टोधन
कनकमुखंददातिनःशनेश्चरःपातु यःपुराश्रष्टराज्यायनलायप्रददौकिल स्वप्नेतस्यनिजराज्यंसेमैशौरिःप्रसीदतु
केशनीलांजनप्रदयंमंदचेष्टाप्रसारिणं छायामातंडसंभूतंतनमामिशर्नैश्वरं नमोर्कपुत्रायशनेश्चरायनीहार
वर्णजनमेचकाय ध्रुत्वारहस्यंभवकामदश्चफलप्रदोभैभवसूर्यपुत्र नमोस्तुभ्रतराजायकृष्णेदेहायवैनमःशनेश्चरा
यवेतद्वच्छुद्धबुद्धिप्रदायिनैयएवंनामभिःस्तौतितस्यनुष्टोददात्यसौ तदायंतुभयंतस्यस्वप्नेपिनभविष्यति एवमुक्त्वा
सुराःसर्वेप्रतिजग्मुर्यथागतं शनैश्चरोवेधसापिग्रहत्वेनप्रतिष्ठितःपिप्पलादेपिब्रह्मर्षिर्ब्रह्मज्ञांपरिपालयन् शनै
श्चरंतुसंपूज्यतुष्टावरचितांजलिःकौणस्थःपिंगलोबध्नुःकृष्णोरौरांद्रांतकोयमः शौरिःशनैश्चरोमंदःप्रीयतमिग्रहोत्तमः
शनैश्चरमितिध्रुत्वापिप्पलादोमहामुनिःज्वलन्खैवैविमानस्योदृश्यतेधापिमानवैःइदंशनैश्चरास्थानंयथाप्यंतिस्
माहिताः तेषांक्रूरश्चश्रेष्ठशनिपिडानजायते कृष्णायसेनघटितांग्रहजन्मूर्त्तिलोहिनीधायकलशेति तैलपूणेयात्रा
ह्मणायरविजंप्रददातिभक्त्यापीडाशनैश्चरकृतानहिबाधेतं इतिभावियोचरेशानित्रतं अथान्यदपि शानित्रत
विधानम् मदनरत्नेस्कंदपुराणे श्रावणेमासिसंप्राप्तेशोभनेशननिवासरे लोहरूपंशनिंकृत्वास्त्राप्यपंचामृतेनवै

पुष्पैरष्टविधैर्धूपैः फलैश्चैव विशेषतः नामभिः पूजयेदतैः क्रमेण ग्रहसप्तमं कोणस्थः पिङ्गलो बभ्रुः कृष्णो रौद्रौ तको
 यमः सौरिः शनैश्चरमंदः पिप्पलादेन संस्तुतः शन्नो देवीति मंत्रेण वैदिकेन च पूजयेत् पूजयित्वा च नैवेद्यं ततः कु
 र्यात्क्रमेण तु समापनं प्रथमे द्वितीये पायसं शुभं तृतीये त्वं वली कार्या चतुर्थे पुरिका शुभा प्रथमादि शब्दैः शनि
 वासराः शुक्लादि कृष्णांत आचरणमासगता उच्यन्ते तप्ततंडुलपिष्टकृताय वागूर्वलीति प्रोक्ता अथ दशरथकृतशनि
 स्तोत्रं स्कंदपुराणे श्रीपार्वत्युवाच द्वादशाष्टमजन्मस्थे शनौ सर्वश्रेष्ठे किं कर्तव्यं नरैः स्वामिन् विधानं क्लेशां
 तये गंकर उवाच रघुवंशेति विख्यातो राजा दशरथः पुरा चक्रवर्त्तिसंविज्ञेयः समृद्धीपाधिपः स्मृतः कृत्तिकांति शनि
 ज्ञात्वा देवैर्ज्ञां पितो हिंसः रोहिणीं भेदयित्वा तु शनिर्यास्याति संप्रतं शाकटो नाम भेदोयं सुरासुरभयंकरः
 द्वादशाब्दं तु दुर्भिक्षं भविष्यति सुदारुणं एतच्छ्रुत्वा ततो वाक्यं मंत्रिभिः सह पार्थिवः चिंतयामास किमिदं
 भयं करमुपस्थितं देशाः सुनगराश्च भयभीताः समंततः पृथ्व्याः सर्वतो लोकाः क्षयस्तपांस
 मागतः आकुलं तु जगत्सर्वं पौरजानपदादिकं पत्रच्छप्रयतो राजा वसिष्ठमुखां निद्विजान् दशरथ उवाच स
 माधानं किमत्रास्ति ब्रूत मे ऋषि सत्तमाः वसिष्ठ उवाच प्रजारक्ष्याः प्रयत्नेन तस्मिन् भिक्षुतः प्रजाः अ
 साध्यः खलु यैर्गोयं ब्रह्मविष्णुशिवैरपि इति संवित्य मनसा साहसं परमं ययौ समादाय धनं दिव्यं दिव्या युध
 समान्वितः रथमारुह्य वेगेन गतो नक्षत्रमंडलं सपां योजनानां तुल्यं सूर्योपरि स्थितं रोहिणीं पृष्ठमासाद्य
 राजा दशरथस्तदा रथं तु काचो दिव्यं नृणिरत्नविभूषिते हंसवर्णैर्हयैश्चैकमहं कृतु समन्विते दीप्यमानेन
 हारलैः किरीटमुकुटोज्ज्वलः व्यराजत तदा काशोद्धितः य इव भास्करः आकर्ण्य चापमाकृष्य संहारास्त्रं प्रयोज
 यत् कृत्तिकांति शनिः स्थित्वा प्राविशत् किल रोहिणीं दृष्ट्वा दशरथं चाग्रतः स्थौ स भुक्टी मुखः संहारास्त्रं श

निदंष्ट्रसुरासुरनिघ्नदं हसित्वातद्गयात्सौरिरिदं वचनमब्रवीत् शनिरुवाच
यं करं देवानुरमनुष्याश्च सिद्धाविद्याधरो रगाः मया विलोकिताः सर्वे भस्मतां वज्रजंति ते तुष्टो हंतवरा
जैर्द्रुतपसापरूपेण च वरं ब्रूहि प्रदास्यामि न सायदभीप्सितं दशरथ उवाच रोहिणीभिदयित्वा तु न गंतव्यं
त्वया शने यावितंतु मया सौरिना न्यमिच्छामि ते वरं एवमस्त्विति तं चोक्त्वा वरं दत्त्वा शनिः स्थितः प्राप्य
चापि वरं राजा कृतकृत्या भवत्तदा द्वादशाब्दं च दुर्भिक्षेनाभवच्च कदाचन एव वरं तु संप्राप्तो हृष्टरो मासपार्थिवः
रथोपरि धनुः स्थाप्य भूत्वा चैव कृतांजलिः ध्यात्वा सरस्वतीं देवीं गणनां धिनायकं राजा दशरथः स्तोत्रं सौरि
दमभाकरोत् दशरथ उवाच नमः कृष्णाय नीलाय शितिकंठानि भाय च नमो नीलमयूखाय नीलोत्पलनिभाय च नमो नि
र्मासि देहाय दर्धशमश्नुजटाय च नमो विशालेनेत्राय स्थूलरोम्णे नमो नमः नमो दीर्घाय शुष्काय कालदंष्ट्र नमो नमः
नमस्ते कोटराक्षाय दुर्निरीक्षाय च नमः नमो घोराय रौद्राय भोषणाय करालिने नमस्ते सर्वभक्ष्याय बलीमुख नमोस्तु ते
सूर्यपुत्र नमस्तेस्तु सर्वातर्पण नमोस्तु ते नमः कालाग्निरुद्राय कृतांताय चैव नमः नमो मंदगते तुभ्यं निस्त्रिंशाय नमो
नमः तपसा दग्धे हाय नित्यं योगरताय च ज्ञानचक्षुर्नमस्तेस्तु कश्यपात्मजसूदन तुष्टो ददासि वैराज्यं रुष्टो वै
हरसि क्षणात् देवासुरमनुष्याश्च सिद्धाविद्याधरो रगाः त्वया विलोकिताः सर्वे द्यमया शुभ्रजंति ते ब्रह्माशक्रोम
नुर्येव ऋषयस्सप्ततारकाः क्षष्टराज्याः पतंत्येते तव दृष्ट्या विलोकिताः देशाश्च नगरग्रामादि शैचैव द्रुमास्तथा त्व
या विलोकिताः सर्वे नाशं यांति समूलताः प्रसादं कुरु मे सौरि वरार्थे तव संस्थितः एवंस्तु तस्तदा सौरिर्ग्रहराजो महा
बलः शत्रुवीच्य शनिर्वाक्यं हृष्टरो मासपार्थिवं शनिरुवाच तुष्टो हंतवरा जैर्द्रुतपसापरूपेण वरं ब्रूहि प्रदास्या
मि त्वेच्छया रघुनंदन दशरथ उवाच प्रसन्नस्त्वं ददासौरि वरं ब्रूहि ममेप्सितं अद्य प्रभृति सौरि ते पांडाकाः प्रयानक

स्याचित् देवासुरमनुष्याणां पशुपक्षिशरीराणां शनिरुवाच ग्रहाणां सग्रहे ज्ञेयो यस्तु पीडाकरः स्मृतः अदेयो हि
 वरो यस्तु तुल्यं चैवं ददामि ते त्वया त्रैलोक्ये मे स्तोत्रं येषु पठिष्यसि त्विमानवः एककालं द्विकालं वा पीडां मुचामि तस्यैव
 देवासुरमनुष्याणां सिद्धिविधाधरक्षसां मृत्युस्थानगतो वापि जन्मस्थानगतो वापि वा यः पुनः श्रद्धया युक्तः शुचिस्नातः
 समाहितः भक्त्योपचरैः संपूज्य प्रतिमालोहजामम माद्वेन तु विशेषेण स्तोत्रं प्रणयेत् पूजयित्वा जपस्तोत्रं भू-
 त्वा चैव कृतं जलिः मापो दन्तिलोमि श्रद्धया लोहं च दक्षिणां कृष्णां गण्डुपं भवापि दद्याद्दिप्रायधीमते तस्य पीडा न चैवाहं
 करिष्यामि कदाचन गोचरे जन्मलेभवाद्दशास्त्वत्तदंशसु च रक्षामि सततं तस्य पीडा मन्यग्रहैः कृताम् श्रनेनै
 व विधानेन पीडामुक्तं जगद्भवेत् वरद्वयं तु संप्राप्य राजा दशरथस्तदा स्वस्थानं च ततो गत्वा प्राप्स्य कामो भवन्नृपः
 इति स्कंदपुराणे दशरथकृतं शनिस्तोत्रम् ॥ अथान्यदपि शनिः स्तोत्रम् शौरिः शनैश्चरो मंदो यमः खजो
 महीरुहः छाया सुतश्चरविजः पातंगिश्चांतको नलः सुरारिर्ज्वरहंता चरक्ताक्षो दडभृत् तथा कृतांतः सस्यघा-
 ती च क्षयः कालो नलाप्रियः इति विंशतिनामान त्रिसंध्यः पठेत्सदा शनैश्चरभयं तस्य स्वप्ने प्रपि न भविष्यति गर्गे
 श्रीकौशिकश्चेव पिपप्यलादो महामुनिः शनैश्चरकृतान्दोषान्नाशयंति न संशयः इति विंशति शनिनामात्मकं श-
 निस्तोत्रम् अन्यच्च कोणांतको रुद्रयमो यवभुः कृष्णः शनिः पिंगलमंदसौरिः नित्यं स्मृतो यो हरते च
 पीडां तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय १ नरानंदो द्राः पशवोगर्जेन्द्राः सरोसूपाः कोटपतंगभृगाः पाण्ड्ये
 तिसैर्विविपमास्थिते च तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय २ सुरासुराः किंपुरुषा गजेन्द्रगंधर्वविद्याधरपन्नगा
 इव पीडयंति सर्वे विपमास्थिते च तस्मै नमः श्रीरविनंदनाय ३ देशाश्च दुर्गाणिव नानि येन ग्रामाश्च देशाः
 पुरपत्तनानि पीडयंति सर्वे विपमास्थिते च तस्मै नमः ४ स्रष्टास्वयं भूभुवनत्रयस्य त्राणहरिः सहरणे महेशः एक

स्त्रियाऋग्यजुःसाममूर्तौ स्तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ५ प्रयागकूलयमुनातेचसरस्वतीपुण्यजलेगयायां यो
 योगिभिर्धैर्यशरीरसूक्ष्म स्तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ६ अन्यप्रदेशात्स्वगृहं प्रविष्टाय दीयवारसुखिनो न
 राः स्युः गृहागतायेन पुनः प्रयाति तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ७ तिलैर्यवैर्मापगुडान्नदानैर्लैहिन
 नीलांबरदानतो वा श्रीणातिमंत्रैर्नजवासरेण तस्मै नमः श्रीरविन्दनाय ८ शन्यष्टकं यः पठति प्रभा
 ते नित्यं स भृत्यैः पशुबाधैश्च करोति राज्यं भुवि भूरि सौख्यं प्राप्नोति निर्वाणपदं तथाति ९ इति शनिस्तो
 त्रम् ॥ अन्यच्च स्कांदे ततः कृतां जलिः भूत्वा स्तुतिं चक्रे स बालकः पिप्पलादो द्विजः श्रेष्ठः प्रणिप
 त्य मुहुर्मुहुः नमोस्तु कोणसंस्थाय पिंगलाय नमोस्तु ते नमस्ते वै ध्रुवपाय कृष्णाय च नमो नमस्तै रौद्रदेहाय नम
 स्ते चांतकाय नमस्ते यमसंज्ञाय नमस्ते सौर्यविभो नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्चर नमोस्तु ते प्रसादं कुरु देव शदीन
 स्य प्रणतस्य च शनैश्चर उवाच परितुष्टोऽस्मि ते वत्सस्तो वेणो नमसां प्रतं वरं वरय भो वत्स येन यच्छामि वांछितं
 पिप्पलाद उवाच अद्य प्रभृतिवै पीडावालानां रविन्दन त्वया कार्थ्या न हाभाग न स्वकीया कथंचन यावद्वर्षाष्टकं
 जातं मम वाक्येन सूर्यज स्तोत्रेण निनयो न्यस्त्वांस्तु या त्प्रातरुपस्थितः तस्य पीडानकर्तव्या देयो लाभो महः ग्रह अधार्धा
 ष्टसाप्तिके योगे गता वत्कंसं स्थितो नरः तव वारं तु संप्राप्तये यस्ति लालोहं संयुतान् भक्त्या ददाति नो तस्य पीडा कार्थ्या
 त्वया विभो कृष्णगां यस्तु विप्राय तवोद्देशेन यच्छति अधार्धाष्टसाप्तिकी पीडा तस्य कार्यो त्वयान च शमीसमि
 द्विर्यो होमं तवोद्देशेन निर्वपेत् तथा कृष्णतिलैश्चैव कृष्णपुष्पानुलेपनः पूजां करोति यस्तु भयं धूयैव गुग्गुलं दहेत् कृ
 ष्णवस्त्रेण सर्वेष्म तस्य त्याज्या त्वया न्यथा सूत उवाच एवमुक्तः शनिस्तेन वाढा मिष्येव जल्प्य च नारदं समनुज्ञाप्य
 जगाम निजं सभयं इति शनिव्रतविधानं अथ स्कंदपुराणे काशनिपूजाविधिः श्रावणे मासि शुक्लपक्षस्य प्रथमे

शनिवारेकार्याः । तत्रविधिः । प्रातःशर्माकष्टेनदंतधावनं कृत्वा । तिलतैलाभ्यंगविधाय । नद्यादौ स्नात्वा ।
 नित्यकर्मनिर्वृत्य । पूजासामग्रीं संपाद्य । शर्मा मूलतदभावे अश्वत्थमूलं गत्वा । तत्र मृदौ विदिकां विधाय । तस्यां ध-
 नुयाकारं मंडलं विलिख्य । कृष्णतिलैर्द्रोणमितैः परिपूर्य्य । तदुपरि कृष्णाय सानिर्मितां । महिपासनान्दि-
 भुजादंडया शधुरां । शनैश्चरमूर्तिं निधाय कृष्णवस्त्रवेष्टितां कृत्वा । एवं पीठिकां संपाद्य । संकल्पं कुर्यात् ॥
 तयथा । उमद्येति तिथ्यादिसंकीर्त्य । आत्मनोऽखिलदुःखदौर्भाग्यनिरसनपूर्वक इह जन्मनिजन्मन्तरे च सुख-
 सौभाग्यपुत्रपौत्रधनधान्याद्यसिद्धिद्वारा शनैश्चर प्रीत्यर्थं शनिवारव्रतं करिष्ये । इति संकल्प्य । तत्रादौ गणेशे
 शपूजनादिविधाय । शनिप्रतिमायां प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ध्यायेत् । शनैश्चरं दीर्घदेहं दंडपाशधरं तथा । पिं-
 लं सूक्ष्मदेहं वाध्यायामिरविन्दनं । इति ध्यात्वा । शमश्चिरिति मंत्रेण शन्ते देवीति ऋचा शनैश्चराय नमः । इति ना-
 ममंत्रेण वापुजामारभेत् । तिलतैलेन पुरुषसूक्तेन शनिसूक्तेन च । अभिषेकं कुर्यात् । कृष्णवस्त्रेण सप्ततंतुभिश्च
 वेष्टयेत् । एवं पूर्वोक्तमंत्रैश्चावाहनासन । पाद्यार्घ्याचमनीयमधुपर्कपुनराचमनीय । स्नानं पंचामृतस्नातशुद्धस्नानेन
 अथैवाकेवलेन तिलतैलेन वस्त्रानंकारयित्वा । वस्त्रयज्ञोपवीतगंधपुष्पांतं पूजयित्वा गं पूजां कुर्यात् । उक्तीं णस्था
 यनमः पादोपूजयामि । पिंगलाय गुल्फोपूज । वक्षोपूजयामि । कृष्णाय जघेधपू । शोभाय ऊरूपूज । श्रंतका-
 यग्रां पूजयामि । यमाय कटिपू । शौरेये नाभिपूजयामि । शनैश्चराय हृदयं पू । मंदाय कंठपू । पिप्पलादं सरतताय
 मुले । चर्यणगात्राय श्रोत्रं पू । स्पूलरोम्णेने । तपसादग्धदेहाय । भ्रूमध्यं पूजयामि । नित्ययोगरताय । ललाटे पूज्या
 नेनेत्राय शिरःपूज । काश्यपाय । शिखां पू । अर्कसूनेनमः । सर्वांगपूजयामि । ततो धूपं दीपं नैवेद्यं पुनराच
 नीयं । फलं तांबूलं । दक्षिणां च दत्त्वा । सप्तप्रदक्षिणां । सप्तनमस्कारां कृत्वा स्तुवात् । नमः कृष्णाय नीलाय शि

तिकंठानिभाय च नमस्तेमदसंज्ञाय शनैश्चरनमोस्तुते ततो नारदप्रोक्तं स्तत्रपठेत् । इतिस्तुत्वा, विप्रसंपूज्य
 प्रथ्यतिलात्रं वायनं सदाक्षिणां दद्यात् । कृष्णवर्णः कृशांगश्च नीलजीमितसन्निभः शनैश्चरः सूर्यसुतः सशौरिः
 प्रीयतां नमः शनैश्चरे दक्षतां प्रतिगृह्णाति चांतकः स एव तारको भाभ्यां शानिरूपाय नमः ततस्तं विसृ
 ज्य गृहमागत्य तिलमिश्रमिष्टान्नं ब्राह्मणाय दत्त्वा स्वयचभुजति ॥ इति शनिव्रतविधिः ॥ एवमुक्तं प्रका
 रेण त्रयादिशच्छनिवारपर्यंतं कृत्वा असामर्थ्यं तु श्रावणशनिवारेषु कृत्वा श्रुते उद्यापनं कुर्यात् तत्रादौ पूर्वो
 कं संकल्पं पठित्वा पूर्वोक्तपीठे सौवर्णशमोपवेषु हेमशनैश्चरं द्विभुजप्रतिष्ठाप्य सप्ततंतुनिर्मितं रुक्मोत्तरपिं
 वत्ससतकचसंघर्ष्य पूजयेत् ततः स्थण्डिले श्रद्धिं प्रतिष्ठाप्य श्रन्वा दद्यात् तत्र प्रधानशनैश्चरशमीसमिद्धि
 स्तिलज्ज्यद्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्रैकैकया ज्याहुत्यायक्ष्ये ततः सप्तद्विजान्संपू
 ज्य तेभ्यो दक्षिणायुतानि सप्ततिलपात्राणि दत्त्वा आचार्य्याय पीठांगं च दत्त्वा प्रार्थयेत् नमस्तेकोणसंस्थायीपंग
 लायनमोस्तुते नमस्ते वश्रुरूपाय कृष्णाय च नमोस्तुते नमस्ते रौद्रदेहाय नमस्ते चांतकाय च नमस्ते यमसंज्ञाय
 नमस्ते शोरेयविभो नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्चरनमोस्तुते नमस्ते घोररूपाय पिप्यलादे नमस्ते तु नमश्चर्याणां
 त्रायस्थूलरोम्णे नमो नमः तपसादग्धदेहाय नमस्ते योगधारिणे नमस्ते ज्ञानेन त्रायकाश्याय पार्कसूनवे प्र
 सादं कुरु देवेश दीनस्य प्रणतस्य च इतिस्तुत्वा अतिलमिश्रितपक्वमेन भूदेवान्संतर्प्य शिषो गृह्णात्वा प्रणमेत् नी
 लांजनसमाशास्रविपुत्रं यमाग्रजं अलायामार्तंडसंभूतं तं मामभिशनैश्चरं चतुर्भुजं मदगतिं शूलिनं गृध्रवाहनं कि
 रीटिनं धनुष्मंतं चितयामि शनैश्चरं इति शनिवारसोद्यापनं सौरिकविधानम् अथ सूर्यारुणसवादां कंशनिपू
 जाविधानम् श्रीसूर्य उवाच पादहीनस्तथा कृष्णः शनिः कार्यः शरीरतः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वित

पभूपितः कास्यासन्नेरथेलोहमेवेचाष्टरुगमे पूजयित्वाशनिदेवनित्यंगंधादिभिस्ततः प्रदद्याद्विदिवि
 दुपेसर्वदोषापनुत्तये । अधोमुखंशनेरूपकत्वास्वर्णमयशुभ वरयेद्ब्राह्मणांविज्ञान्वत्स्वाभरणकांचनैः संपूज्य-
 मगधपुष्पाद्यैः षोडशैरुपचारकैः संस्थाप्यकलशपूर्णनीलचैलपरावृत्ते केटिलक्षायुतंजप्त्वाशानिमंत्रप्रय-
 त्ततः तदग्रेहोमयेद्यत्नात्स्वयह्योक्तविधानतः मापैस्तिलैःसर्षपैश्चयूतेनापिशमीफलैः जपोपकल्पितां
 दद्यादक्षिणांचाहिरण्यौ पूर्णोहुतिततःकुर्यात्कत्तांशुचिरलंकृतः बलालोधतिलैः कृष्णाशतपुष्पघनांजनैः
 सलजैः ह्रस्वमंकुर्याद्धोहापात्रशतस्थितैः शनिदोषोपशांत्यर्थयजमानःप्रयत्नतः कृष्णांगांविधिवंद्यात्क
 पितां वापयस्विनीं १ सालंकारांमुवर्णांत्वांशानिप्रीतिकरांशुभां ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छस्त्र्यादद्याच्चद-
 क्षिणां यएवंकुरुतेसूतशानिशोतिविधानतः नतस्यदुरितंकिंचिच्छनैश्चरसमुद्भवम् जन्माष्टद्वादशेतुथिद्विती
 येचपदस्थितः महाविघ्नकरःसरोरुदुटांगस्योपिभावत छेत्रोसहासनेर्देवेशकर्मोश्रितेतथा राज्यभंगप्र
 दोजन्मात्पंचमेपुत्रविघ्नकृत् सर्वमेतत्फलंष्टष्टष्टाचापिवतुर्विधः नकिंचिद्भयमात्रातिशयिभोगप्रभावत राज्य
 भ्रष्टालभेद्भ्रज्यंशस्त्रीस्यात्सर्वतोभृश अथलोहमयसर्वमष्टांगलामितं शुभं लिखित्वातुनराकारंपादहनिमधो
 मुखं स्नापयित्वातुलेननीलचैलपरावृत्तं संस्थाप्यतेलपात्रेतुशनिमंत्रेणयत्नतः एवंसंपूजयेन्नित्यंशनिवारोवि
 शतः जप्त्वाहुत्वाप्रयोगतिब्राह्मणायसमर्पयेत् श्रनेनविधिनायस्तूसूर्यपुत्रंप्रपूजयेत् तुष्टियातिनसदे
 होपीडामुक्ताशैश्वरः इतिसूर्यार्णवसवादेशनिपूजाविधानम् तत्रैवराहुकेतुपूजाविधानमपिदृश्यम् एव
 सूर्य्यादीनामपितत्रैवज्ञेयमितिदिक् अथराहुस्तोत्रम् उैनमस्तेदेत्यरूपायदेवारिप्रणमाम्यहं नमस्तेभद्ररू
 पायधोररूपायुवेनमः त्वं ब्रह्मावरुणाकाशौत्वविष्णुस्त्वंहरिःशिवः मर्त्यलोकेभवान्प्रीतिसुसारजनतारकः

कूटपर्वतदुर्गाणिनगराणिपराणि च यस्यक्रोधवशाद्भस्मोभावतिक्षणमात्रतः धूधवर्णोमहाभौमो रक्ताक्षः
 पिङ्गलोत्पन्नः क्रूरग्रहस्तथाराहुर्पमरूपोमहाबलः यस्यस्थानेपचमेस्तिपट्टैवतृतीयके दशैकदेशेच
 यतस्यश्रेयःकरोति च गोदानंभूमिदानंचअन्नं वस्त्रंचदपयेत् अस्यस्तोत्रस्यमहात्म्याद्राहुपीडाप्रशान्म्यति
 इतिराहुस्तोत्रम् ॥ अथकेतुस्तोत्रम् ॥ धूम्राद्विवाहवःसर्वगदिनोविकृतानना गृह्णासन्नगतानित्यं
 केतवःस्युर्वरप्रदाः नमोद्योरस्त्वरूपायमहाद्योरस्त्वरूपिणे नमःआनंददेशायजगदानंददायिने नमोभक्तजना
 नंददायिनेविश्वभाविने विश्वशायमहेशायकेतुर्रूपायतेनमः नमोरौद्रायसर्वार्थवरदायचिदात्मने अक्षाय
 विनिवासायनमःसंकटनाशिने त्रिपुरेशायदेवायभैरवायमहात्मने नमोचिंत्यायचिंत्यायनमश्चैतन्यरूपि
 णे नमःशर्वायसर्वापदर्शनीयायतेनमः नमोचिंत्यस्वरूपायमहाभैरवरूपिणे नमोनमोमहादेवव्यापिने
 परमात्मने नमोलांगूलरूपायचंद्रसूर्यग्रहाय च ममआपद्दिनाशायभूयोभूयोनमोनमः अग्निपुत्रोगहोतेज केतुःसर्व
 ग्रहांतकः क्षोभयेद्यःप्रजःसर्वाःसंकेतुःप्रीयतांमम इतिकेतुस्तोत्रम् अथतिथिनक्षत्रयोगेवारव्रतानि कालांतराग
 मेनक्षत्रतिथियोगेनतिथीनांग्रहयोगतः पुनरेवप्रवक्ष्यामिव्रतानिनृपथास्थित रोहिण्यांचंद्रवाररेणाष्टमीयोगेयदा
 भवेत् अथवासोमसंयोगेविशेषाःषुज्येष्ठौशिं पायसचृतसंश्लुक्तंशिवायविनिवेदयेत् धूपदीपोपहारैश्चपूर्वव
 त्पूजयेच्छिवं घृतस्वप्राशनंकार्प्यसर्वकाप्रदं व्रतं आदित्यरेवतीयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् तथाष्टम्यांमघायांगेशि
 वंसंपूज्यपूर्ववत् तिलास्तुप्राशेनश्रीकाश्चादित्यव्रतमीरितं आरोग्यजायतेतस्यपुत्रध्वजनैःसह इत्यादित्यव्रतम्
 अभिनीभौमसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् अष्टमीभरणीयोगस्तदाभौमव्रतंभवेत् संपूज्यपरयाभक्त्यागिर्वंपचो
 पचारतः रक्तोत्पलप्राशानानुसाद्याज्यं प्राप्नुयान्नरः इतिभौमव्रतम् रोहिणीबुधसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत्

अष्टम्यांवाहसेनद्वधव्रतसमागमः शिव पूज्योविधानेनमहास्नानपुरःसरं महाव्रतीसमोपेतप्राशयेत्पाथसघृतं
 पुत्रार्पणद्वारपशवोवर्धेततस्यनान्यथा इतिवधव्रतम् रेवतीगुरुसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् आष्टम्यांतिप्यसंयो
 गादुरुव्रतमिदंभवेत् प्राशनंकापिलाज्यंतुब्राह्मक्षिरसमाश्रितं वागीशत्वमवाप्नोतिव्रतस्यास्यप्रभावतः इति
 गुरुव्रतम् श्रवणभार्गवयुतंचतुर्दश्यांयदाभवेत् शुक्रव्रतसदादेविपुनर्वस्वष्टमीयदा संपूज्यपरमेशानंयथावि
 भवविस्तरैः प्राशनंमधुनश्चात्रकर्तव्यसंयतात्मना महाफलमवाप्नोतिव्रतस्यास्यप्रभावतः इतिशुक्रव्रतम् ॥
 भरणीशानियोगस्तु चतुर्दश्यांयदाभवेत् आर्द्रायोगेयदाष्टम्यांतादमंदव्रतंभवेत् शिवंसंपूज्याविधिवत्प्राशनंसस्य
 मेवहि शानिरेकादशस्थोहिफलंयच्छातिशोभनं विरुद्धस्थोहिदृष्टश्चतयेदव्रतमाचरेत् हेमरूप्यप्रवालंच
 सुवर्णमौक्तिकंतथा शंखंसतारलोहंचक्रमाद्यत्नेनधारयेत् यथासंवदतोवस्त्रमाचार्य्यायप्रयत्नतः इतिशनिव्रत
 इतिधिनक्षत्रयुक्तानिवारव्रतानि अथनक्षत्रव्रतानि अश्विन्यामश्विनाविष्वादीर्घांयुजायतेनरः व्याधिभिर्मुच्य
 तेक्षिप्रमत्यर्थव्याधिपीडितः १ भरण्यांयममभ्यर्च्यकुसुमैरसितैःशुभैः गंधादिभिस्तथाशुद्धैरपमृत्युर्विमुच्यते २
 अनिलंकृतिकायांतुवृद्धिसंपूजितःपरं रक्तमाल्यादिभिर्दद्याद्घृतहोमेनचभुवं इष्टःप्रजापतिःप्रीतइष्टान्दद्या
 त्पशूंस्तथा रोहिण्यादेवशादूलगोजाविहयकुजरान् ४ मृगशीर्षितथासोमंजयमारोग्यमेवच ५ आर्द्रायां
 चशिवंपूज्यपशून्विजयमश्नुते सितैःपद्मादिभिर्दिव्यैर्देवंतपाथसांशुभं शिवदैवतामितिसंवधः ६ पुत्रान्पुन
 र्वंसौदाद्याच्चरुणापूजितादिति ७ तिष्येवृहस्पतिर्वृद्धिददातिविपलंघनं ८ भोगान्गंधादिभिर्नागाश्रच्छेपायां
 सुखावहाः तर्पिताश्चप्रयच्छंतिभक्षार्थमधुरैःशुभैः ९ रक्षाविपादिदोषेभ्यः प्रीताःकुप्युःसदैवहि मघा
 सुपितरःसर्वे हव्यैःकव्यैश्चपूजिताः प्रयच्छंतिघनंधान्यं भृत्यान्पुत्रान्पशूंस्तथा १० पूर्व्यांविजयंदद्या

द्रगदेवः सुपूजितः ११ भक्त्याप्रपूजितोदद्यादुत्तरार्थांतरार्थमा भर्त्तरमोप्सितनार्थ्यपुंसश्चरयोषितं
 इहजन्मानिचापुण्यंरूपद्रविवेणसंपदः १२ पूजित सविताहस्तविश्वेतजोनिधिः सदा वस्त्रैःपुण्यादिभि
 र्चवददातिविपुलधन १३ राज्यंतुष्टाचचित्रायांनि.सपत्नंप्रयच्छति १४ इष्टसंपजितः स्वात्यां तथावायुर्वरं प
 रं १५ इन्द्राग्निविशाखायांपितरकैः प्रपूज्यतु धनराज्यंतुल्यधेहेतेजस्वोनिवसेत्सदा १६ रक्तोभन्नमनुराधा
 स्विहंसंपूज्यभक्तिः प्रियोभवंतिसर्वपांचिरजीवित्वमाप्नुयात् १७ गुणैःसर्वैश्चसंपूर्णःकर्मणाचधनेनच ज्ये
 ष्ठ्यामिन्द्रमभ्यर्च्यमानवःसंप्रजायेते १८ मूलेननिश्चंतिर्मिथ्वाभर्च्यैश्चपललादिभिः पूर्ववरफलमाप्नोतिस्व
 स्थानेचध्रुवोभवेत् १९ अप्यष्टांबुजैःश्वेतैर्हृतापूर्वांसुपूर्ववत् संतापान्मुच्येतोक्षत्रशरीरान्मानसात्तथा आ
 पाढासुतथाविश्वानुत्तराषाढयोगतः विभ्रान्संपूज्यपुष्पाद्यैःस्वर्गमाप्नोति मानवः २१ अरणेतुस्तिर्विष्णुदुष्पैर्ध्रुवै
 र्ब्रह्मैकित संपूज्याश्रयमाप्नोतिपरविजयमेवच २२ धनिष्ठासुवसूनिष्ठानभयंजायेतकचित् महतोपितथाश्वेतर्षी
 घर्षुषादिभेभुभैः२३ वरुणशतभिर्क्ष्वर्च्यंव्याधिर्मुच्यतिवैनरःआतुरःपुष्टिमाप्नोतिस्वास्थ्यमैश्वर्यमेवच २४ अजं
 भाद्रपदायांतुशुद्धस्फटिकसन्निभ संपूज्यमुक्तिमाप्नोतिनात्रकार्यविचारणा २५ उत्तरायामहिबुध्न्यं परांशांतिम
 वाप्नुयात् अहिबुध्न्यसंपूज्येत्यनुभगः २६ रेवत्यापूजितःपूपाददातिविविधान्पशून् सितैःपुष्पैःस्थितिचैवधृ
 तिविजयमेवच २७ एतैर्वैतसमारूपायज्ञाःसंक्षेपतोमया नक्षत्रदेवतानांचसाधकानांहितायै भक्त्यावित्ता
 नुसारेणभवंतिफलदाःस्मृताः शतुमिच्छेद्यदान्यत्रकार्यप्रारभ्यमेवच नक्षत्रदेवतायज्ञकृत्वातत्सर्वमाचरेत् ए
 र्वंक्रुतेहितस्सर्वयात्राफलमवाप्नुयात् क्रियाफलंचसंपूर्णमित्युक्तभानुनास्वयं यज्ञाभावेजपंकुर्यात्किंक्रियांकुर्वन्
 येप्सितां तदेवतामंत्रजपं इतिनक्षत्रदेवतापूजाव्रतानि अभ्युक्तपुरुषव्रतम् भाविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच

सुरूपाणानुप्याणांस्त्रीणांचयदुस्तत्तम कर्मणाजायेतकेनतत्समाख्यातुमर्हसि- सुरूपाणांसगात्राणांसुवेपाणांत
येवंच न्यूनंतथाधिकंचापियथानांगंप्रजायते समस्तैःशोभनैरंगैर्नराःकेचिददूतम काणाःकुब्जाश्चजायंतब्रु
टितश्रवणस्तथा नराणांयोपितांचैवसंस्तंगसुरूपता कर्मणायेनभवतितत्सर्वकथयस्वमे लावण्यगतिवा
कंपानिसतिरूपेमहानते कुर्वत्यभ्याधिकांशोभांसमस्तःपरमोगुणः वाक्यलावण्यसंस्कारविलासललितागतिः
विदंबनाकुरूपाणांहास्यायेवप्रजायते रूपेहिकारणीभूतकर्मणाप्रयतोभवेत् तस्मात्तन्मेसमाचक्ष्वकर्मयश्च-
त्स्वरूपदम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सम्यक्पृष्ठत्वयाहीदमुपवासाश्रितंनृप कथयामिधात्रोक्तंवसिष्ठे-
नमंहात्मना वसिष्ठमृषिमासीनंसप्तार्षप्रवरंद्रिजं पप्रच्छारुंधतौचैवयैवभवतामम् तस्यास्तुपरिपृच्छं-
त्याजगादमुनिसनमः यत्तच्छृणुष्वकैतियममेदंवदतोखिलं ॥ वसिष्ठउवाच ॥ श्रूयतांयदहंपृष्ठस्त्वयै-
तद्वरवर्णिनि सुरूपतानृणांपिनयोपितांचैवजायते अनाराध्यतुगोविंदमनाराध्यचकेशवं रूपाधिका-
गुणाःकेनप्राप्यतेन्येनकर्मणा तस्मादाराधनीयोग्रेविष्णुरेवयशस्विनि पारमप्राप्तकामेनरूपसंपत्समादिकं
यस्तुवांछतिधर्मज्ञोरूपसर्वांगसुंदरं नक्षत्रपुरुषस्तेनसंपूज्यःपुरुषोत्तमः नक्षत्रांगंयताहारःसंपूजयतियोच्युतं
भक्त्यायोपिन्नरीवापिस्वरूपांगः प्रजायते योपिताहिपरंरूपंवांछत्याजगतःपतिः स एवाराधनीयोभ्रमनक्षत्रां
गोजनार्दनः अरुंधत्युवाच नक्षत्ररूपीभगवान्पूज्यतेपुरुषोत्तमः मुनेयेनविधानेनतत्समाख्यातुमर्हसि वसि-
ष्ठउवाच चैत्रमासात्समारभ्यविष्णोःपादानुपूजनं यथाकुर्वीतपूजांतुतान्निशामयसुव्रते नक्षत्रमेकमेकंवैस्त्रातःस
न्यगुपोपितः नक्षत्रपुरुषस्यांगपूजयेतविचक्षणः मूलेपादौतथाजघरोहिण्यामर्चयेच्छनैः जानुनीचांश्चनीयो-
गेभ्रापादेचोरुसंज्ञिते फाल्गुनीद्वितयेगुह्यकृत्तिकासुतयाकटिं पार्श्वेभाद्रपदायुग्मेकुक्षौवैरेवतीपुच अनुराधा

खुरः पृष्ठघनिष्ठासुतयानखान् पुण्येमुखतथास्वातौदंताभ्यां भूजयेते आस्यशताभयागामघायोगेनुनासि
 के मृगोत्तमगेनयनेपुजयेद्भक्तियोगतः चित्रायोगेल्लोटचभरणोपतथाशिरः सपूजनीयं विद्वद्भिराद्रायांचत
 थाशिरः उपोपितोनरः कृत्वास्नानमभयगपूर्वकं वर्जनीयप्रयत्नेनरूपघ्नतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रनक्ष
 त्रस्यचैवतं सोमनक्षत्रराजानस्वमंत्रैः पूजयेद्बुधः प्रतिनक्षत्रयोगेनरूपघ्नतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रद्वे
 नंदद्यात्स्वशक्तिः अंतरायिसमुत्पन्नेसूतकाशौचकारिते उपोष्येवोपावेशेन्ननक्षत्ररूपपुनः एवंमघावसानंतुव्रत
 पारसमाप्यते समाह्वेचत्रेतदद्याच्छय्यांसोपस्करांशुभां नक्षत्रपुरुषैर्मपूजयेत्तत्रभक्तितः ब्राह्मणब्राह्मणचिव
 वल्लालकारभूषणैः शय्यायांतुसमासीनौपूज्यौमाल्यानुलेपनैः सप्तधान्ययथालाभंगांसवत्सांपयस्विनीं छ
 त्रोंपानद्युगचैवघृतपात्रंतथैवच मंत्रेणानेत्तंविप्रायसुशीलायनिवेदयेत् यथानविष्णुभक्तानां वृजिनजायते
 क्वचित् यथास्वरूपतारोग्यं सुखसंपदिहास्तुते यथानलक्ष्म्याशयनतवशून्यजनाहंन शय्याममाप्यशून्या
 स्तुतयाजन्मनिजन्मनि एवंनिवेद्यतत्सर्वप्रणिपत्यक्षमापयेत् शकिहीनस्तुगंदद्याद्वृत्तपात्रसमूहान्वितां नक्ष
 त्रपुरुषाख्योयथावत्कथितस्तव यावानार्घ्यत्रकुरुतेसम्यक्सशृण्वतीसती अंगोपांगानि नैवास्याः पादादी
 न्यखिलान्यपि सुरूपाप्यभिजायंतेसतज्जन्मांतराणिवै सर्वाणिचैवभद्राणिशरीरारोग्यमेवच सततिमनसः
 प्रीतिरूपंचातीविशोभनं बाह्यार्घ्यतथाकार्त्तियच्चान्यदपिवाञ्छति ददातिनक्षत्रपुमान्पूजितश्चजनाहंनः व
 सिष्टेनयथाख्यातं सर्वतत्ते निवेदितं नक्षत्रपुरुषंपनामब्रतानामुत्तमोत्तमं येपादजानुजघनोरु नितंबभारान्
 रुक्मैः प्रकल्प्यसुतंतुपुरुषोत्तमस्य संपूजयंतिजितकोपमनोविकाराः कैतेयतेननुभवंतिसुरूपदेहाः इतिभ
 विष्योत्तरोक्तंनक्षत्रपुरुषांगपूजाव्रतम् अथमत्स्यपुराणेक्तंनक्षत्रपुरुषव्रतम् ॥ सूतउवाच ॥ कैलासशिखरासीन

मष्टच्छन्नारदःपुरां त्रिशूलिनमनंगारं मंगनाधधरहरं नारदउवाच
ग्यसंपदा संपुक्तसत्त्वान्विद्यणोऽपुनान्भक्तःकथंभवेत् नारीचाविधवासर्वगुणसोभाग्यसंपदा क्रमान्मुक्तिप्र
ददिवन्नर्तकिन्निदिद्वेज्यतां ईश्वरउवाच मन्यकपृष्ठत्वयाब्रह्मस्वलोकाहितावहं श्रुतसर्वनयज्ञान्यैस्तद्गतं
शृणुनारद नक्षत्रपुरुषनामव्रतनारायणाचनं पादादिकुर्व्याद्विधियं द्विष्टेनैमानुकीर्तनं प्रतिमांवासं
देवस्य मूलद्वार्याथमिपूजयंत वैत्रमासंभूमासाद्य कृत्वाब्राह्मणवाचनं मूलनमोविश्वधरायथेति पा
दावनंतायचरोहिणीपु जंधेहिपूज्येवरदायचेतिद्विजानुनीचाश्वकुमारकक्षे पूर्वोत्तरां पादगतेतथोरूनमैःशेवा
येत्यथपूजनीयौ पूर्वोत्तराफाल्गुनीपुहृदज्जमेदुनमः पंचशरायपूज्यं कर्तुमःशाङ्गधरायदेवंसंपूजयेन्नारद-
कृतिकासु तयार्थेपेद्वाद्रपदाद्वयेचपार्थनगःकोशिनिसुदनाय कुक्षिद्वयनारदरेवतीपुदोभोदरायेत्याभि
पूजनीयंऋक्षेनुराधासुचमाधवायनमस्तथोरस्यलमेवपूज्यं पृष्ठंघनिष्टासुचपूजनीयमघौघविध्यंसकरायतद्वत्
श्रीशंखचक्रासिगदायरायनभोविशाखासुभूजोभिपूज्या हस्तेग्रहस्तोमधुसूदनायनमोभिपूज्यद्रुतकैटभारे
पुनर्धर्वांगुलिपूर्वभागाः सामामधीशायनमोभिपूज्यः भृङ्गनक्षत्रदिने नखाग्निहंसपूजयेन्मत्स्य
शरीरधातुः कुम्भस्यपादौ शरणंजामि ज्येष्ठासुकर्णेहरिश्चनीयः श्रोत्रेवराहायनमोभिपूज्य जनादे
नस्यश्रवणेनसम्यक् पुण्यमुत्तदानवसूदनाय नमोऽष्टासिहायचपूजनीयं नमोनमःकारणवामनायत्वा
तीपुदंताग्रमार्थाचनीयं आस्यहरेर्भागवनेदनायसंपूजनीयंद्विजवारुणेन नमोस्तुरामायमघासुनाम्नासंपूजनी
ग्रंधुनंदनस्य मंगोत्तमगितयेनेहिपूजयेन्नमोस्तुतरामविष्णुताक्ष बुद्धायशांतायनमोललाटेचित्रासुसंपूज्यत
मोमुरारिः क्षिरोभिपूज्यंभरणीपुर्विष्णोर्नमोस्तुविश्वेश्वरकल्किरूपं आर्द्रासुकेशःपुरुषोत्तमस्यसंपूजनीयाहरेय

नमस्ते उपोषितश्चक्षुर्दिनेषु शस्त्रासंयुजनीयाद्भिजगुं गवास्तु पूर्णत्रैतसेवगुणान्वितायवाग्रपशीलाय च सामगाय
होमो विशालाय तवाहुदंडां मुक्ताफलैर्द्रोपलवजयुक्तां गुडस्य पूर्णकलशेन विष्टामर्वाहरेर्वस्त्रगवासेहव शय्यांतथो
परस्करभाजनादि युक्तां प्रदद्याद्भिजगुं गवाय यद्यास्त्रियां किंचिदिहास्ति देयं दद्याद्भिजायात्महिताय सर्व मनो
रथान्नः स फलोकुरुष्वहिरण्यगर्भाच्युतरुद्ररूप सलक्ष्मीकंसभार्य्यचकांचनं पुरुषोत्तमं शय्यांदद्यान्नमंत्रे
एतं ग्रंथेदं विवर्जितं यथानविष्णुभक्तानां वृजिनं जायते क्वचित् तथा शुपरमारोग्यं वसुदद्याच्च केशवः यथान
लक्ष्म्या शयनतव शून्यं जनार्दन शय्यामप्यशून्यास्तु कृष्णजन्मनि जन्मनि एवं निवेद्य तत्सर्वं वस्त्रमाल्यानु
लेपनं नक्षत्रपुरुषज्ञाय विप्रायाथ विसर्जयेत् भुंजीता तैल लवणं सर्वं क्षेप्येष्वप्युपोषितः इति नक्षत्रपुरुषमुपोष्य
विधिवत्स्वयं सर्वान्कामानवाप्नोति विष्णुलोकं महयति ब्रह्महत्यादिकार्कचिदिहामुत्र च यत्कृतं आत्मना वा
थपितृभिस्तत्सर्वं शमाप्नुयात् इति पठति शृणोति चातिभक्त्या पुरुषपरो ब्रतमंगनाय कुर्ध्यात् कलिकलुपान्निवारण
नराणां सकलभूतिफलप्रदं च विष्णोः इति मत्स्यपुराणे क्तं नक्षत्रपुरुषव्रतम् अथैव सौरनक्षत्रपुरुषव्रतम् मत्स्य
पुराणे नागदंडवाच उपवासेष्वशक्तानां तदेव फलमिच्छतां अनभ्यासेन रोगित्वा किमिष्टफलमुच्यतां ईश्वर
उवाच उपवासेष्वशक्तानां न कर्मभोजनमिष्यते आस्मिन् व्रते तदाप्यत्र श्रूयतां द्विजससम आदित्याशोधनं नामय
थावच्छंकरार्चनं ये पुनः क्षत्रयोगे पुपुषुषुणाः प्रचक्षते यदाहस्तेन सप्तभ्यामादित्यस्य दिनं भवेत् सूर्यस्य वा यसं
क्रांतिस्तिथिः सा सार्वकामिकी उमामहेश्वरस्यार्चा पूजयेत् सूर्यनामभिः 'सूर्याश्चां शिवलिङ्गं च नागृहीपू
जयेदतः उमापतेरवे श्यापि न भेदः क्वचिदिष्यते यस्मात्तस्मान्मुनिश्चेष्टगृहीशं कर्म च येत् हस्तैस्तु सूर्याय नमोस्तु
पादावर्क्या चिचिवा सुचगुल्फदेशं स्वाती पुंजं धेनुं पुरुषोत्तमस्य धात्रे विशाखा सुचजानुदेशं तथानुराधा सुनमोऽभिपूज्य

मरूदयदैवसहस्रभानोः ज्येष्ठास्त्वनंगायनमोस्तुगुह्य

मिद्रायसौमायकाटिचमूले

पूर्वोत्तरायादयुगेचना

भित्तिष्टनमः सप्ततुरंगमाय तीक्ष्णांशेवचश्रवणे

नकुक्षिस्तनौधानिष्ठासुविकर्त्तेनाय

वक्षस्थलध्वातावि

नाशनायजलाधिपक्षेपरिपूजनीयम् पूर्वोत्तराभाद्रपदद्वयेववाहूनमश्रुडकरायपूज्यो

नमोस्तुसप्ताश्वधुरंधराय

साम्नामधीशायकरद्व

पंचसंपूजनीयं द्विजरेवतीच नखानिपूज्यानितथाश्विनीपु नमोस्तुसप्ताश्वधुरंधराय

कठारधास्त्रभरणी

पुष्टं दिवाकरायेत्यभिपूजनीयं श्रीवाग्निऋक्षेवदर्नेशुभंतं संपूजयेन्नारदरोहिणीपु

मृगोत्तमांगेदशनाः पु

रारेः संपूजनीयाहरयेनमस्ते नमः सवित्रेइति शंकरेतुनासाभिपूज्याचपुनर्वसौच

ललाटमंभोरुहवल्ल

भायपुष्यक्षेकेवदशरिधारिणे साय्येणमौलिविधुघत्रियाय मघासुकर्णावितिगोगोशं

पूर्वासुगो

ब्राह्मणतंदनायेनेत्राणिसंपूज्यतमानिशंभोः अथोत्तराफाल्गुनिभेभ्रुवौच विश्वेश्वरायेतिवपूजनीयं नमो

विश्वेश्वरायेतिवपूजनीयं नमो

स्तुपाशांकुशपद्मशूलिन्कपालसर्पेन्दुधनुर्धराय गजासुरानंगपुरांधकादिविनाशशी त्रायनमः शिवाय

इत्या

दिचत्वारितुपूजायैत्वाविश्वेश्वरायेतिशरोभिपूज्यं भोक्तव्यमन्नंचैवतेलशाकंअमं सप्तभारमभुक्तशंप

इत्ये

वंद्विजनकानिकृत्वादद्यात्पुनर्वसौ शालायतंडुलप्रस्थमौदुंबरमयेघृतं संस्थाप्यपात्रेविप्रायसाहिरण्यं प्रदा

संस्थाप्यपात्रेविप्रायसाहिरण्यं प्रदा

पयेत् सप्तमेवथसंप्राप्तेपारणेत्यधिकं भवेत् चतुर्दशतुसंप्राप्तेपारणेनारदव्दिके ब्राह्मणान्भोजयेद्वत्तयागुड

ब्राह्मणान्भोजयेद्वत्तयागुड

क्षीरघृतादिभिः कृत्वाथकांचनंपद्ममष्टरंगदलांछित शय्यांसोपस्करांकृत्वाविरुद्धग्रंथिवर्जितां सोपधानांस

सोपधानांस

विश्वेशसुवर्णरचितांश्रिया भाजनोपानहच्छत्रचामरासनदर्पणैः भूषणैरपियुक्तांतांफलवस्त्रानुलेपनैः तस्यानि

तस्यानि

धायत्पद्ममलंकृत्यगुणान्वितं कपिलांबस्त्रसंयुक्तामतिशीलांपयस्विनीं हेमशृंगारोप्यसुरांसवत्सांकांस्यदेहनी

हेमशृंगारोप्यसुरांसवत्सांकांस्यदेहनी

दद्यान्मंत्रेणपूर्वाह्नेइतिवाचमुदीरयन् यथैवादित्यशयनमशून्यतवसर्वदाकांत्याधृत्याश्रियाराज्ञातथामेसंतुसिद्धयः

थामेसंतुसिद्धयः

यथानदेवाश्रयांसंबलन्यपरमविदुः तथामामुद्राशेष
दुःखसंसारसागरात् ततः प्रदक्षिणिकृत्य संप्र
णम्यविसर्जयेत् शय्यासनादितत्सर्वद्विजस्यसदनंयेत्
नैतद्विशालायनदाभिकायकुतर्केदुष्टायसमत्सराय
प्रकाशनीयं व्रताभिंदुर्लभैर्लेश्यापिनिदामधिकां करोति भक्तायशांतायचगुह्यमेतदोख्ययमानंदकरं शिवस्य इदं
महापातकह्नराणामप्यक्षरं वेदविदो वदन्ति स्वबंधुषु त्रैश्वर्बलैश्च युक्ताः पत्नीभिरानंदयितुः सुराणां ना
भ्यतिरोगं न च शोकदुःखं याचापिनारिकुरुतेति भक्त्या इदं वासिष्ठेन पुरार्जुनेन कृतं कुवरेण पुरंदरेण संकीर्तना
दप्यखिलानिनाशमायांतिपापानिनसंशयोस्ति इति पठति शृणोति वा य इत्यंराविशयनं पुरुहूतवल्लभः स्यात् अ
पिनरकगतां स्पृष्ट न शेषानां भिदिवमातयतीह यः करोति इति मत्स्यपुराणे कृमादित्यशयनं नक्षत्रपुरुषव
त् अथ योगव्रतानि हेमाद्रौ भविष्योत्तरे विष्णुभादिप्रयोगेषु भुवदेकाशानोरः यो ददाति क्रमात्पार्थधृतं
१ तैल २ फले ३ क्षवः ४ यव ५ गोधूम ६ चणक ७ निष्पावान् ८ शालितंडलान् ९ लवंगं १०
दधिदुग्धं च १२ वस्त्रं १३ कनकमेव च १४ कंवलं १५ गां १६ वृषं १७ छत्र १८ मुपानद्युग
मेव च १९ कर्पूरं २० कुंकुमं २१ चैव चंदनं २२ कुसुमानि च २३ लोहं २४ तांब्रं च २५ कांस्यं
च २६ रौप्यं चेति २२ युधिष्ठिर स्नातः स्वशक्त्या विधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते न विद्योगमवाप्नोति यो
व्रतमिदं स्मृतमिति विष्णुभादि योगव्रते प्रातः स्नात्वा एकाशनव्रतं कुर्यात् घृतादिदानं दद्यात् अत्र
पुजोद्यापनादिसाधारणपूजोद्यापनादिक्रमेण कार्यं विशेषस्तु व्यतीपातयोगव्रतैश्चैयः अथ व्यतीपातव्रतम्
वाराहपुराणे घरण्युवाच यस्त्वयो को व्यतीपातस्तस्य कर्म वदस्व यत् कस्य पुत्रः कथं पुज्यः पूजिते तत्र किं फलं वाराह
उवाच यदा वृहस्पते भार्या तारां जग्राहशीतगुः मित्रलात्प्राहंतं सूर्यस्य जभा र्ध्ना वृहस्पतेः चक्रं चंद्रो न तद्वाक्यं हित

शिक्षासमन्वितं यदा रुष्टस्वदादित्यो दीप्तिदृष्ट्याभ्युदक्षत तावत्सोमोऽपि रुष्टोऽस्य ततो न्योन्यमेवेक्षतां उभयोर्दृष्टि
 संपाते क्रुद्धयोऽसौ मसूर्ययोऽउद्यदास्यो भवद्बोहः पुरुषः पिंगलेक्षणः दृष्टो दृष्टीर्धदशनो भृकुटी कुटिलाननः कपिलः शम
 श्रुके शांतो लंबधूः सफुरोदरः शिखालो दीर्घजिह्वश्चसूर्याग्निमसन्नेभः समो कुकामखैलोत्थरवीं दुष्यनिवारितः
 क्रोधधुधेनां वाधेन क्रत्रैते पात्यते मया रवींदूचतुः कोपदृष्टेनौ विधातादतिपाताद्भवानभूत व्यतीपातस्ततो भी
 मं भवान्भुवि भविष्यति यस्मिन्कालेऽवदुत्पत्तिस्तदा कल्याणकारिणः व्यतीपाताय भद्रं त्वयि यः पापकारकः तदन्नं
 क्षुधितो भुंक्ष्व तत्र कोपो निपात्यतां व्यतीपात उवाच नभोवां पितरो मेऽस्तु क्रोधापातः स भोजनः दत्तोऽप्रवक्ष्यामधु
 ना प्रसादः क्रियतां मम रविचंद्रावब्रूवतुः स्नानदानजपहोमपूजनं यस्त्वदीय समये समाचरेत् तस्य पुण्यमिह ते प्रसादतो
 नंतमस्तु सुतनेस्त्वनुग्रहः त्वत्काले तव विधातिपूजनं यस्तस्येष्टं भवतु भवेत्स भद्ररूप पुत्रा युर्धन सुखकीर्तिभोगरूप्य
 रोगयाव्यंगुणिजनवच्छभेष्टपूर्वं वाराह उवाच एतस्मात्कारणद्रुमौ व्यतीपातोऽर्च्येते नरैः आर्चिते च फलं यस्यात्तदुक्तं च
 समासतः विस्तरेणार्चनं फलं गदितुं केन शक्यते यथाऽर्च्यते व्यतीपातः स विधिः श्रूयतामिह शुभे व्यतीपातदिने विगा
 हयेत्संपंचगव्येन महानदीजलं उपावेशेऽप्यवमानजापको जपेत्तद्गोशूद्रो व्यतिपाते तेन मः छादिते तान्नपात्रेण शंकराप्
 रिते घटौ कांचनाजो प्रतिष्ठाप्यैह मम दृष्टं जंनं अष्टभुजमष्टादशभुजं अस्योत्पत्तिं वाक्ये ददशभुजत्वश्रवणात् उत्सप
 त्तिं वाक्यानुसारित्वाऽद्य विनियोगवाक्यस्य यथा भगवद्गीतासु चत्वारो मनवस्तेऽथेत्यत्र चत्वारः शब्दुर्देशेऽर्थः गंधपुष्पाक्ष
 तैर्धूपदीपवस्त्रनिवेदनैः भर्ग्यैर्भोज्यैः फलैश्चित्रैर्मार्गसिर्गशिरैर्चयेत् नमस्तेस्तु व्यतीपातसोमसूर्यसुतप्रभो यद्द्वाना
 दि कृतं किंचित् दनं तमिहास्तु ते इत्युक्त्वा पंचरत्नादंघ्रसपुष्पाक्षतमंजलिं प्रक्षिपेत्तत्क्षणादेव सर्वपापशयो भवेत् यदि
 द्वितीये च दिने व्यतीपातो भवेत्स हि तदा पूर्णोपवासस्तदद्यात्तत्सकलंगरोः पारणं व्यतिपातानं ते कथं तं प्राश्य गोमयं

अथैकस्मिन्दिनेधात्रिव्यतीपातोभवेद्यादि तत्रवहितदात्वाऽपवांससमाचरेत् कुठ्यादेवमासिमसिव्यतीपाताल्ल
 योदश चतुदशोत्तमसंक्रुथ्यादुद्यापनंबुधः व्यतीपातायस्वाहेतितिक्षीरवृक्षसामिच्चरुं आज्यक्षीरतिलानांचहोत
 न्येवैशांशत शर्करापूर्णकुभंचसहसोपस्करपरं शय्यामुपस्करैर्युक्तांप्रदद्याद्व्रतदेशिने वंदेव्यतीपातमहंम
 हांतं रवींद्रसुनंस्कलेष्टलब्धै समस्तपापस्यममक्षयोस्तुपुण्यस्यचानंतफलंममास्तु इतिसमप्यंगुरु परि
 पूर्यतेकटककुंडलकठविभूषणैः सकलेभवममर्ष्ययथोदितयदुपलभ्यामिहश्रुतन्नाहि धेनुंपयस्विचर्नीदद्यात्सु
 वर्णवर्गंक्षिणां तस्मैशय्यांसिमासाद्यसारदारुमयोदढां दतपत्रचितारम्यंहिमपद्मैरलंकृतां हस्तूलीप्रति
 च्छन्नंशुभंगडोपधानिकां प्रच्छादनपटायुक्तंधूपगंधा धवासितां तांवलंकुंकुमक्षोदकर्पूरगुरुचंदनैः दीपको
 पानहच्छत्रेप्रदद्याच्चाभारंसनं देहतिर्सूर्यलोकायविमानैरत्नसप्रभैः अप्सरोगणसभैर्गणैरनृत्यगीतविलासिभिः
 गत्वां कल्पवृक्षतमोदतेत्रिदशार्चितः तदंतराजराजः स्याद्रूपसौभाग्यभाग्भवेत् कीर्त्याद्योगुणपुत्रायुरारो
 ग्यधेनधान्यवान् प्रतापाज्ञामहैश्वर्ययुक्तोभोगिवहुश्रुत जनसौभाग्यसंपन्नोयावज्जन्माष्टकायुतं दशैशतगुणदानं
 तच्छतंघ्नंदिनत्रयेयशतघ्नतच्चसक्रांतौशतघ्नंविपुवेततःयुगादौतच्छतगुणमयनेतच्छताहत सोमग्रहेतच्छतघ्नतच्छतघ्नं
 रविग्रहे आसंख्येयव्यतीपादानेवदोविदुःव्यतीपातवैधृतौचदानस्यांतोनविद्यतेव्यतीपातोर्विशेषेणसहिशक्तः
 प्रकीर्तितःउत्पत्तौलक्षणकोटिगुणंभ्रमणताडिकायांतु श्रुतुदगुणितंपतनेजपदानाद्यक्षयंपतिते जन्मद्वाविशनाड्
 योभ्रमणत्वेकविंशतिः व्यतीपातस्यपतनंदशसप्तस्थितिर्विदुःसमर्पितंयद्यातिपातकालेषुनःपुनस्त्वद्रविशीतरश्मा
 प्रयच्छतःकल्पशतांबुदानिविवर्द्धेततश्चहिंयतेकचित् तस्मान्ममहिव्यतिपातपूजांकुरुष्वचेत्पुण्यमनंतमिष्टं यदि
 स्थिरत्वंतवांछितचेत्समस्तधारित्वमभीप्सितंते गणयित्वाव्यतीपातेतत्कालंवेत्तियोनरःसर्वपापहरेतस्यभवते

भानुभेश्वरो पठतिलिखतियः शृणोति चैतत्कथयति पश्यति कारयत्यवश्यं रविशशिदिवमाप्यसोऽपि देवैश्चरस
 मयं परिपूज्यमान आस्ते इति वाराहपुराणे कंव्यतीपातयोगव्रतं अथ व्यतीपातव्रतांतरं भविष्ये युधिष्ठिर
 उवाच येन व्रतेन चोर्णेन पश्येद्यमशासनं परिपृच्छाम्यहं ब्रह्मन्यापघ्नं व्रतमुत्तमं तद्व्रतं ब्रूहि विप्रैर्कृत्वा जगति
 देवेषु मां कंडेय उवाच शृणुराजन्व्रतमिदं हयैश्च न पुराकृतं तेनैव राज्ञा तद्वचं सूकराय वदुः खिने एकदा मृग
 यासक्तो हयैश्चोरांजस्रगमः श्रान्तश्च रत्नवने राजन् दृष्ट्वा तवैव सूकरं दग्धपादकटिं चैव दग्धश्रोत्रमुखोदरं दृष्ट्वा त
 याविधितनूंकृपांचक्रेदयापरः केन कर्मविपोकेन अत्र स्यात्प्राप्तवानयं अहो कष्टमहो कष्टशूकरेणेह भुज्यते अत्र
 श्यमनुसन्तं व्यंकृतं कर्म शुभाशुभं इत्युक्त्वा तस्वरूपेण राजा तं प्राह सूकर इयं ती किमवस्था तं तन्मम ब्रूहि सूकर त
 च्छरुत्वानृपतेर्वाक्यं निश्चयसन् सूकरो ब्रवीत् स्मृत्वा पुराकृतं कर्म प्रत्युवाचा यतं नृप राजन्नासमहं पूर्ववैदयो निश्चयस
 खभवं आशाकृद्बोदिताहमाश्रितेभ्यश्च किंचन श्रुताश्चैव होधर्माः पुराणश्रुतिचोदिताः तथापि पापबुद्ध्याहनकरो
 म्यात्मनो हतं आशापाशमनुप्राप्ताभग्नशस्ते विनिर्गताः कृतंतु पापमेवाहनं किंचित्सुकृतं कृतं एकदा तु द्विजः किञ्चिद्ब्र
 तीपतिगृहं मम आगतो याचते मां च नां किंचिद्व्रतवानहं ततश्च कुपितो विप्रो मम शापमया ददात् आशाभि-
 देह्येतैपद्वन्ममांगानि पृथक् पृथक् तथैव तव चांगानि दावाग्निः पुरुपाधम अरण्ये निजं लेदं शोनिर्जनेन्द्रमुवर्जते तत्र
 शूकरयोनीत्वं प्रसूतिसमवाप्नुहि प्रसादितो मया विप्र पुनरप्युक्तं वास्तदा ज्ञानित्वं शूकरत्वेऽपि इत्युक्त्वा यजगाम
 सः तेन शापेन राजेंद्र शूकरत्वमवाप्तवान् अहं दुःखी तु संजातो निर्जने निर्जले वने राजोवाच केन त्वमुच्य
 तपापान्ममाच देवह शूकर केन शक्योऽसमाकर्तुं तव पापस्य संक्षयः शूकर उवाच श्रूयतां मम राजेंद्र मुक्तिः स्या
 येन कर्मणा व्यतीपातव्रतं नाम कृतं राजंस्त्वया पुरा यथामातासु तस्यैव सर्वथाहितं कारिणी तथाराजन्व्रतमिदं

मिहलोकेपरत्र च ॥ यथैवभ्युदितः सूर्यसमग्रचतमोदहेतु इदं व्रतं तथैव सर्वपापं व्यपोहति सकृत् स्मृतो यथा वि
 ण्णुर्दृष्ट्वा परमनिर्वृतिं ददात्येव न संदेहस्तथा व्रतमिदं शुभं शतमिदुक्षयेदानं सहस्रं तु दिनक्षये विपुत्रे शतसा
 हस्रं व्यतीपाते त्वन्तकं व्यतीपातव्रतस्यास्य विधानं शृणुत त्वतः मोघेनाफाल्गुने वा पि मासेष्यस्मिन् यथापि वा
 व्यतीपातदिने यस्मिन् प्रारभेद्भ्रतमुत्तमं तिलपूर्णं शरावचसङ्गुर्वेष्येत् एवं द्वितीये दातव्यं तृतीये तु समापयेत्
 संवृते पायसं चैव दातव्यं चोत्तरत्रये एवं संवत्सरस्यांते देवस्यार्घ्यं तु कारयेत् शंखचक्रगदापाणिपद्महस्तं हिरण्य
 म् ॥ वस्त्रपुष्पमेनं सर्वेष्ट्यपुनयेद्गुरुद्वयं गोक्षिरेणैव संपूर्णं कांस्यभाजनमुत्तमं स्थापयेद्देवदेवस्य स्थानं तत्रैव क
 ल्पयेत् शय्यां च सन्निधौ तस्य स्थाप्य देवमनुस्मरेत् अनंतशयनं देवमनंतफलदं प्रभु लक्ष्म्या समन्वितं वि
 ष्णुं भक्त्या संपूजयेद्गुरुं वैदिकैर्नैवमंत्रेण जातीपुष्पैः समर्चयेत् पायसेनैव नैवेद्यं देवाय प्रार्थयेद्ब्रती व्यतीपातव्र
 तं देवतवानंतसमापितं भवत्वनंतफलदमजन्मनि जन्मनि देवदेवं ह्यथैकेशं प्रार्थयित्वा ततो ब्रती तत्सर्वं गुरवे
 दद्यात् श्रोत्रियाय कुटुंबिने व्रतोपदेशं विदुषे ब्राह्मणाय विशेषतः भूमिवाथसुवर्णैवा दक्षिणा तु विधीयते ब्राह्मणा
 न्भोजयित्वा तु व्रतमेतत्समापयेत् इदं व्रतं त्वया देव गृहीतं पूर्वजन्मनि स्वर्गपवर्गदंष्ट्राणां चानंतफलदं शुभं मु
 च्येयं किं त्विष्यात्स्माच्छ्रुत्वा त्रसंशयः तेनैव मुक्तो ह्यर्थश्च श्रुत्वा कथमब्रवीत् मया कृतमिदं पूर्वतः फलं ते द
 दाम्यहं एवमुक्त्वा नृपश्रेष्ठः शक्राय फलं ददौ तत्क्षणात्तेन पुण्येन शक्रो मुक्ता किल्बिषः मुक्तः श्रुत्वा देहात्स सर्वो
 भरणं भूपतिः दिव्यं विमानमास्थाय वाक्यं चेदमुवाच ह हे जनाः किं न जानीध्वं व्यतीपातव्रतोत्तमं इत्युक्त्वा स्व
 र्गः सोऽथ राज्ञो वै पश्यतस्तदा तं दृष्ट्वा विस्मितो भूत्वा राजां पि श्रद्धयं व्रतं ततो राजा पुरंगत्वा व्रतं च कारयज्जनान्
 सर्वेऽश्च कृतवांस्तत्र व्यतीपातव्रतं शुभं ततो राजान्ये चिरंकृत्वा देवदेवस्य चाक्रिणः हयैश्च प्राक्षवांस्तेन विष्णोः स्तत्परमं

पदं श्रुतस्त्वं कुरुराजेंद्रं व्यतीपातव्रतात्तमं सर्वपापक्षयकरनृणामहसुखप्रदम् । इदं यः कुरुते मर्त्यः श्रद्धाभावसम-
 न्वितः सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकमवाप्नुयात् ययातु पुत्रकामिन्याकृतं सालभते सुतान् स्त्रीकामिने हतद्वत्सलमे-
 न्नारीमनुत्तमां व्यतीपातव्रतमिदं व्यतीपातदिने पठेत् । ज्ञानवान् धनवान् श्रीमानिहिवचमुखी भवेत् यइदं शृणुया-
 द्भक्त्या विष्णुलोकं महिष्यते इति नारदीयपुराणे कंठ्यतीपातव्रतम् । अथ व्रतविधिः तत्र मार्गशोर्पादि शुभ-
 मासे यदा व्यतीपातयोगः तद्दिने नद्यादौ व्रती स्नात्वा पावमानादिजप्त्वा संकल्पं कुर्यात् तद्यथा उभेद्येत्या-
 दि संकीर्त्यात्मनः निरतिशयैहिकसुखप्राप्तये सकलपापक्षयपूर्वकं दिव्यविमानारोहणीतनृत्यविलासिअप्सरा-
 गणविविज्यमानसकलभोगयुतकल्पकोटिसूर्यलोकनिवासोत्तरं पुत्रपौत्रादिसकलसंपत्सहितमहदैश्वर्यादिगुणयुक्त-
 राजराजन्यकामो यथाभिलषितं कामे व्यतीपातयोगव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजादिसर्वांगनिर्वहणं
 शुद्धभूमौ पंचरंगोपेतकलेकलशस्थापनप्रकारेण शर्करापरितंतामकलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र ताद्यमेये पूर्णपात्रे कांच-
 नेनाञ्जे अष्टादशभुजं कांचनं वतीपातस्वरूपं नाम मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् । पोडशोपचारपूजां पुरुषसूक्तमंत्रैः सा-
 नान्यपूजावत्कुर्यात् ततः पंचरत्नान्वितपुष्पांजलिं दद्यात् तत्र मंत्रः नमस्तेस्तु व्यतीपातसोमसूर्यसुतत्र-
 भो यद्वा नादिकृतं किंचित् दनं तमिहास्तुते इति दत्त्वा यथाशक्तिसुवर्णपुष्पादिसमर्प्य पुराणपठनादि नारात्रिं-
 नयेत् तद्दिने उपवासं भवकुर्व्यात् प्रातः स्नात्वा नित्यं निर्वह्यैव संपूज्य तत्पीठं सुवर्णसाहितं तस्मै दत्त्वा ब्रा-
 ह्मणपुरस्सरः स्वयं भुंजीत एवं मांसिमांसिव्यतीपातदिने व्रतत्रयोदश व्यतीपातपथं व्रतं कृत्वा चतुर्दशे व्यतीपाते
 कुर्याद्दद्यापन्नं नरः इति कथायामुक्तम् तद्यथा पूर्वोक्तसंकल्पति आचरितव्यतीपातव्रतस्य सांगता पूर्वकथयथोक्तफ-
 लसिद्ध्ये व्यतीपातव्रतोद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य आचार्यं कृत्वा सर्वतोभद्रकलशेताभयं पूर्णपात्रं शर्करासहि-

तानियाय तद्वाष्टादशभुजं सौर्वण्येन्यतीपातविग्रहं संपूज्य अग्निं प्रतप्य अन्वाद्ध्यात् तत्र प्रधानं व्यतीपातं
पायससघृततिलपूगो फलद्रव्यचतुष्टयेन प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकां हृतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकया ज्याहुत्वा
यक्षे एवं होमं संपाद्य ततः आचार्यं संपूज्य तस्मै सोपस्करां शय्यां पीठं च दद्यात् तत्र मंत्रं वेदव्यतीपातमहं
महांतरं यो दुःसूनुं सकलेष्टसिद्धौ समस्तपापस्य मम क्षयोऽस्तु पुण्यस्य बृद्धिर्मम सर्वदास्तु इति दत्त्वा व्रतपूर्तये गां च
दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयेदिति अथ प्रकारं तरेण नारदायिपुराणोक्तं व्यतीपातव्रतविधानं उमद्यात्मनः सक
लपापक्षयपूर्वकां भीष्मोद्भयनंतरं वंष्णुसायुज्यकामः व्यतीपातव्रतं कारिष्ये व्यतीपातदिने प्रातः स्नानादिकृत्वा
पंचरंगोपेतव्यांगोक्षीरपूरितकांस्यभाजनं चतुर्भुजं चक्राद्याद्युघोषैः सौर्वर्णपद्महस्तलक्ष्म्यान्वितं विष्णुरारा
टमसीति मंत्रेण संस्थाप्य जातीपुष्पादिना पुरुषसूक्तेन संपूज्य शंकरोपेतपायसोपहारं निवेद्य देवंप्राथयेत्
व्यतीपातदिने देवतवसवं समर्पितं भवत्वनंतफलदं मज्जन्मनिजन्मनि ततो द्विजं संपूज्य तिलपूर्णशरां वंसं
गुडंसमुवर्णं दत्त्वा सोपस्करां शय्यां पीठां च दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयित्वा भुंजते इति व्यतीपातपुरःसराणि यो
गव्रतानि व्यतीपातयोगे ब्रह्मांडदानमुक्तं नारदायिमत्स्यपुराणं च ब्रह्मा ब्रह्मांडमाहात्म्यमाधिकृत्या ब्रतीः पुनः
तद्ब्रह्मांडपुराणं तु ब्रह्मणा समुदाहृतं यो हि दद्याद् व्यतीपाते ऊर्णां वस्त्रयुगान्वितं राजसूयसहस्रस्य फलमाप्नोति
मानवः इति ब्रह्मांडपुराणदानं अथ वचादिकरणव्रतानि शुक्लप्रतिपदायाः परार्धमारभ्य ववादि सप्तकरणा
नि प्रातिपत्तिथिभागद्वये करणद्वयं भवति तानि च वव'वालव' कौलव' तैतिल' गर' वणिज' विष्टिरिति सप्तचकर
णानि एतानि च करणपक्षचतुर्दशी पूर्वाध्यावद्भवति कृष्णचतुर्दशी परदलादारभ्य शुकुनिकरणं भवति अमा
वास्यादलद्वयं चतुष्पदनागार्ये करणे भवतः शुक्लप्रतिपदायाः पूर्वार्धे किंस्तु वक्रकरणं भवति अथैवां व्रतविधानं

हेमाद्रौ माघशुक्लपक्षे प्रतिपदे उत्तरभागे नवकरणोपवासः कलशेताम्रपात्रं निधाय तत्र कर्पमिति सुवर्णप्रतिमा
यान् च्युतंगंधादिभिः पूजयित्वा अष्टाक्षरमंत्रं जपेत् एवं षड्वारं व्रतं कृत्वा सप्तमे उद्यापनं कुर्यात् सप्तब्राह्म
णान् भोजयित्वा दक्षिणां दद्यात् एवं बालाद्यादि विष्टोत्तेषु सप्तकरणेषु पुन्रव्रतं कुर्यात् एवं कूंतं राजसूयाश्वमेधयोः फलं
भवतीति अथ भविष्योत्तरं कंभद्राव्रतं युधिष्ठिर उवाच भद्रानामेति काप्येपाकं यवापूज्यते नरैः कथावि
धानं किं तस्याव्रतस्य मम कथ्यतां श्रोतुं उवाच सुतानां षड्देवस्य छायायां जनिता पुरा शनैश्चरस्य भगिनी
सा सौंदर्यं भयं करी सा जातमात्रा भुवनत्रस्तुं संमुपचक्रे नित्यं पीतियादिकां ध्वंषिकांश्च नित्यं पुरःस्थिता विघ्नं क
रोति त्वपतो भुजानस्य स्थितस्य च सर्वविघ्नकरी रौद्रासमाजोत्सवनाशिनी नित्योद्देग करी पार्थिवनाशयति या
जगत् तां तु दुर्विनयासत् षड्देवो दिवाकरः चिंतयामास कस्यापि यच्छाम्येनां सुमध्यमां कन्यां दुर्विनयाद्वेह
पितादोषेण गृह्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कन्यां दद्यां वज्रानता चित्येवमशुभां भद्रां यस्य यच्छति तारविः जनय
त्येव विलपं सुरारक्षसाकिन्नरं मण्डपं ढपारं भविनाशयति तत्क्षणात् सविता चिंतयामास कस्येयं प्रतिपाद्यतां
विरूपादुष्टहृदयाहं भास्यात्रिपादिका ऊर्ध्वरोमामहादंष्ट्रां स्वच्छाचारविहारीणी दत्ताप्येपातुसौख्या
य भवतीह नार्किंचन एवं चितं कयन्देव आस्तेयावाहिवरपतिः तावत्तया जगत्सर्वं दुष्टयासमभिद्रुतं अयाज
गान सवितुः पार्थ्वे ब्रह्मांडं संभवः उपालंभं दौचाथ विष्टे दौष्टमशेषता भास्करस्तमुवाचे दंस्वयं भूभुवनेश्वरः भ
वान्कर्त्ता चहतां च कस्मादेवं प्रभाषते एवमुक्तस्तदा ब्रह्माभास्करेणामितद्युतिः उवाच विष्टिमानाद्यश्च्युभेदमयोदित
करणैः संहवत्तं स्वववालवकौलवैः सप्तमे द्वे दिनं प्राप्ते यदग्नीष्टं कुरुष्व तत् यावाप्रवेशमांगल्यकृषिवाणिज्यकादिकं
भक्षयस्वाभिमुखगान्त्रानुन्मार्गं गामितः नो द्वेजनीयो हि जनो भवत्यादिव सत्रयं पूज्यासुरासुराणां त्वं दिवसाहं भ

विषयति उल्लङ्घयेय प्रवर्तते भद्रां त्वानिर्भयानराः तेषां विनाशय शुभं कार्यं कारयेत् सुनिश्चितं एव मुक्तागतो ब्रह्माभद्रा
 पिभुवनत्रयं वध्ना मेघान्द्रात हृदयाग्रीपयती सुरासुरान् एव मेघासमुत्पन्ना विष्टिरिष्ट विनाशिनी निवेदितेयं कौतयेत
 स्मृतां परिर्वर्जयेत् सिंह ग्रीवा सप्तभुजा त्रिपदा पुच्छ संयुता खरोत्तमांगवदना प्रेता रूढा कशोदरी ज्वलच्चक्षुः स दधती
 हस्तैः पाशासिक्तिकाः नरमुंडाश्च मालांश्च मुद्राः सप्त विधा स्मृताः सजलजलदवर्णादीर्घनासोष्ट्रं ट्रा विपुल हनुकपो
 लापिडकोद्भजं वा अनलशत सहस्रं चोद्भिर्तीसमं तात्पतति भुवनमध्ये कार्येनाशाय विष्टिः १ भानोः सुतो कितुराताग्र
 जाता कृशांगयष्टिः सततं कुंचला देवैर्नियुक्ता करणांतं संस्था विष्टिस्तु सर्वत्र विवर्जनीया २ मुखस्या द्वा दटिकाः पं
 चद्विंशतु कठे पदा स्थिते हृदि चैकादश प्रोक्ताश्च तस्त्रोनाभि मंडले पंचकट्या त विज्ञेयाः पुच्छेति स्त्रो जयावहाः मुखे कार्ये
 विनाशाप ग्रीवायां घननाशिनी हृदि प्राणहरा ज्ञेयानाभ्यां तु कलहा दहा कठ्या मयं परिभ्रंशो विष्टिपुच्छे नृपोत्तम यमानिले दुक्रूरे
 पृथिव्यां यानिका र्व्याणि अशुभानि शुभानि च तानि सर्वाणि सिद्ध्यति विष्टिपुच्छे नृपोत्तम यमानिले दुक्रूरे
 शयाम्यवा त्रेद्रा दिक्रमात् संख्या समान प्रहरैर्विष्टुष्टमुखं यतः करालं निदिरीशं द्रासुमुखी दुर्मुखी
 तथा १ त्रिशिरा भैरवी हंसी त्वष्टा भृतास्तु विष्टयः धन्या त्वधोमुखी भद्रा महामारि खरानना कालरात्रि महारा
 त्रिर्विष्टिश्च कुलपुत्रिका भैरवी च महाकाली असुराणां क्षयं करी द्वादशैतानि नामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् न च
 व्याधिभयं तस्य रोगी रोगात्प्रमुच्यते ग्रहाः सर्वे नुकलास्युर्न च विघ्नादि जायते रणे राजकुले धृतैः सर्वत्र विजयो भ
 वेत् यश्च पूजयेत् नित्यं शास्त्रोक्त विधिनारः तस्य सर्वार्थ सिद्धिस्तु जायेत नात्र संशयः तस्मान्नरेण कौतये वज्रं
 नीया फलार्थं नान्येनोपवासविधिना व्रतेन च युधिष्ठिर पूजिता तोपमाया तितदेव कथयामि ते यस्मान्दिने भवेद्भद्र
 द्रातस्मिन्नहनि भारत उपवासस्य नियमं कुर्यान्नारीनरो यवा यदि रात्रौ भवेद्द्विष्टिरेकभक्तं दिनत्रयं कार्यं यस्ते

नोपवासः स्यादिति पौराणिकाविदुः प्रहरस्योपरियदादिवाविष्टिः प्रजायते उपवासस्तदा काव्यं एकभक्तमती
 न्यथा सर्वौषधिजैः शुद्धैः सुगंधामलकैस्तथा नद्यातडागैश्च गृहे स्नानं सर्वत्र शस्यते देवान्पितृन्समभ्यर्च्यते
 तोदभर्मय्यीशुभां विष्टिं कृत्वा पुष्पधूपैर्नैवेद्यादिभिरर्चयेत् होमनामभिर्विष्टिः शतमष्टोत्तरं नृप भुंजीत दत्त्वा वि
 ायति लान्पायसमेव च सैतलं कशरं भुक्त्वा पशुचान्द्रं जीतकामतः छायासूर्यसुतेदविष्टिदृष्टार्थनाशिनी पूजि-
 तासिमया भक्त्या भद्रे भद्रप्रदा भव उपोष्या विधिननेन दशसप्तया क्रमात् उद्यापनंततः कुर्यात्पूर्ववत् पूज्यमान
 वीं स्थापयित्वा यसेपीठे कशरांनिवेदयेत् परिधायं कृष्णयुगंस्तु त्वामंत्रेण तांपुनः ब्राह्मणाय पुनर्दद्याच्छोहं तै
 लतिलांस्तथा कृष्णांसवत्सांगा मेकांतैर्वै कृष्णकंबलं दक्षिणां च यथाशक्त्या दत्त्वा भद्रां विसर्जयेत् य एवं कुरुते
 पार्थसम्पन्न भद्राव्रतं नरः विघ्नो न जायते तस्य काव्यं रं भेकदा च न राक्षसावापि शाचावापुतनाशाकिनी ग्रहाः नर्प-
 दयंति तं मर्त्यो भद्राव्रतमाचरेत् न चैव विद्योगः स्यान्न हानिस्तस्य जायते देहांति याति स पदं भास्करस्य न संशयः
 सूर्यात्स जातिभयदा भगिनी शयने र्यामस्यान्धमत्यतिरपाकरणक्रमेण तां कृष्णभः सुरमुखीं समुपोष्य विष्टिमिष्टार्थ
 सिद्धिं मबुधोपिनरोभ्युपैति ॥ इति भविष्योत्तरोक्तं भद्राव्रतम् अथ तत्रैवोक्तं भद्राव्रतं तन्म ॥ कृष्ण उवाच ॥
 अथान्यदपि त्वेव चिमा विष्टि व्रतमनुत्तमं यत्कृत्वा विष्टितो न स्याद्भयं कापि यिष्टि र सुकरं सुगुणं चेष्ट सर्वकामार्थदं नृ
 णां परंप्रीतिकरं भानोः सर्वविघ्नोपशान्तिदं मार्गशीर्षे मले पक्षे च नृश्यामारभेद्बुधः संपूज्य ब्राह्मणं श्रेष्ठं विष्ट्या दौ भ
 रतर्षभ प्रागुक्तं पूज्यत दिर्वीमं त्रमेतदुदा रयेत् भद्रे भद्रायेत भद्रं करिष्ये व्रताभित्यहं निर्विघ्नं कुरु मे देविकाव्यं
 सिद्धिं विभावय सुस्नातः पूज्यतामेवं ब्राह्मणं च स्वशक्तिः ततो भुंजीतराजेंद्रा यवद्भद्रा न जायते अथ चान्ति
 पिभद्राया कामतो काम्यतः शुचिः नार्कचिद्भक्षयेत्प्राज्ञो याद्भद्रा प्रवर्तते अनेन विधिना पार्थ प्रतिभद्रं समाच

रेत् नरोवायेदिवानारीसर्वकामार्थसिद्धये संवत्सरेतुसंपूर्णेप्रतिमांकारयेद्वुधः लोहशिखामयीवापि
 दारुजांचस्वशक्तिः शक्त्याचोपापनंकृत्वास्थापयित्वायाविधिपूजयेद्भक्तमान्विमोत्रैरभिरुदारधीः पूजि
 तसियथापूर्वमिद्रेणधनदेनच विष्णुनाशंकरेणयथात्वांपूजयाम्यह निर्विघ्ननार्थं संसिद्धयेथातेपांकृ
 तापुरा तथामपापिभक्तस्यभद्रेत्वंभद्रदाभव अज्ञानादथवादप्यात्त्वामुल्लुब्धकृतं हि यत् तत्क्षमस्वाशु
 भोमातर्दानस्यशरणार्थिनः इतिकुड्याद्यथाशक्त्याविनशाख्यविवर्जितः अशक्तः परकोयांवापूजयित्वानरा
 धिप आभावेलेखजांकृत्वाविधिनिष्पादयेद्वुधः एवं हि कुरुते यस्तु भक्त्या भद्राव्रतं नरः भद्रायामपि कार्याणि त
 स्यसिद्ध्यंत्यसंशयं इह लोके सुखं भुक्त्वा दीर्घायुर्व्याधिर्वर्जितः ततो तैस्त्वर्गतिं प्राप्य मोदते सुरराडिव एतत्पुराम
 हेंद्रेण चार्णवृत्रजिघांसया विमानार्थं कुर्वरेण नीतं यत्त्रिदशारिणा शंभुना विपुरांताय पांचजन्याय विष्णुना भ
 द्रासुभद्रं भवतीह तेषां ये भक्तिपूर्वकमिदं व्रतमादरेण भद्राभिधानमभिधाय मनोनुगं ये कुर्वन्ति ते वृजिनमेव न चानुवर्ति
 इति भविष्योत्तरोक्तं द्वितीयं भद्राव्रतम् स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणीर्नानाशास्त्रविचारसार
 रसविस्सद्वंदसंरक्षकः धर्मार्थमविभागकृतद्रुपतेः पादांबुजाचरितो जीयाः पुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन् क्ष्मां
 चिरम् १ रणवीरसिंहभूपेशकारिते कृत्यसागरे अभूत्संक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः इति श्रीमत्सूर्यवंशावतं
 सरघुकुलतिलकश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे संक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः समाप्तः

नन्दिकेश्वर उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि व्रतपथमनुत्तमां रुद्रणाभिहितां दिव्यां महापातकनाशिनीं न
 कर्मव्यचरित्वा तु गवासा र्धकुटुंबिने हेमचक्रांश्च शूलवदद्याद्विप्राय वा ससौ शिवा रुद्रौ न तोस्मोति शिवलोके मही
 यते एतदेव व्रतं नानमहापातकनाशनम् ॥ इति देवव्रतम् ॥ यस्त्वेकभक्तेन समाक्षिपेद्देमवृषान्वितां दत्त्वा
 तिलमयीं धितुं स पाति शांकरपदं एतच्छिवव्रतं नाम पापशोकविनाशनम् ॥ इति शिवव्रतम् २ यस्तु नीलोत्पलं
 हेमं शंकरापात्रं संयुतं एकांतरितनकाशो समांतं वृषसंयुतं स पदं वैष्णवं याति लीलाव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति ली
 लाव्रतम् ॥ ३ आपाढादिचतुर्मासभ्यगं वर्जयेन्नरः भोजनोपस्करं दद्यात्सयाति भुवनं हरेः जनप्रीतिकरं
 नाम प्रीतिव्रतमिहोच्यते ॥ इति प्रीतिव्रतम् ॥ ४ वर्जयित्वा मधौ यस्तु दधिक्षीरघृतैश्च वान् दद्याद्वस्त्राणि
 सूक्ष्माणि रसपात्रैः सुसंवृतं संपूज्य विप्रमिथुनं गौरीमप्रीयतामिति कल्पविष्णुपदे स्थिता विशोकः स्या
 त्सुमान्नपः एतत्कामव्रतं नाम सदाशोकविनाशनम् ॥ इति कामव्रतं नाम गौरीव्रतम् ॥ ५ आघाढादौ ब्रतीय
 स्तु वर्जयेन्नरकर्तनं वार्ताकांश्च चतुर्मासानथ सर्पिघटादिकं कार्त्तिकयांतं स्तुनहं ब्राह्मणायानि वेदयेत् सरुद्र
 लोकमाप्नोति रुद्रव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति रुद्रव्रतम् ॥ ६ वर्जयेद्यस्तु पुण्याणि हेमं तेशिशिरवतू पुष्यत्रये तु वा
 रुण्यां कृत्वा शस्त्याथ कांचनं दद्याद्विकाले वलायां प्रीयतां शिवकेशवो दत्त्वा परंपदं याति सौम्यव्रतमिदं स्मृतं
 इति वारुण्यां सौम्यव्रतम् ॥ ७ ॥ फाल्गुनादि तृतीयायां लवणं यस्तु वर्जयेत् समांतेशयनं दद्याद्गृहं चोपस्करान्वि
 तं संपूज्य विप्रमिथुनं भवानीं प्रीयतामिति गौरीलोके वसन्ति तस्यौ भाग्यव्रतमुच्यते ॥ इति सौभाग्यव्रतम् ॥ ८

संध्यामौननरः कृत्वा समातेघृतकुम्भकं वल्लयुग्मंतिलघंटां ब्राह्मणाय निवेदयेत् सारस्वतपदं याति पुनरावृ
 त्तिदुलभं एतत्सारस्वतं नाम रूपविद्याप्रसाधकम् ॥ ९ लक्ष्मीमभ्यर्च्य पंचम्यामुपवासी
 भवेन्नरः समतिहेमकलशंदद्याद्देनुसमन्वितं सर्वेषां वपदया तिलद्वमीवान्स्याच्च जन्मनि एतत्संपद्गतं नाम सर्वपाप
 प्रणशनं इति संपद्गतम् १० कृत्वोपलेपनं शंभोरग्रतः केशवस्य च यावददंडं पुनर्दद्याद्देनुं कालघटान्वितां
 जन्मायुतं शतायुः स्यात् शतः शिवपुरं ब्रजेत् एतत्सर्वव्रतं नाम सदापापविनाशनम् इति सर्वव्रतम् ११ अश्वत्थं भास्क
 रं गंगाप्रणम्यैकत्रवारं गतः एकभक्तं नरं कुर्व्याददंडं मेकं विमत्सरः व्रतं तं विप्रमिथुनं पूज्य धेनुं त्रयान्वितं दक्षहि
 रणमयं दद्यात्सोऽथ मेघफलं लेभेत् एतत्कीर्तिव्रतं नाम भूरि कीर्तिफलप्रदं इति कीर्तिव्रतम् १२ घृतेन स्नपनं कुर्व्या
 च्छभैर्विकेशवस्य नाराक्षताभिः समं कुर्व्यात्पद्मं गोमयमंडले समं तिहेमकमलं तिलधेनुसमन्वितं शुद्धमष्टांगु
 लंदद्याच्छिवलोके महीयते सामगायततश्चैवसानव्रतमिहोच्यते इति सामव्रतम् १३ नवम्यामेकभक्तं च
 कृत्वा कन्याश्वशक्तिः भोजयित्वा समादद्याद्देनुं कान्चनवाससी हेमसिंहं च विप्राय दत्त्वा शिवपदं ब्रजेत् जन्मा
 दुंदुमरूपः स्यात् शत्रुभिश्चापराजितः एतद्द्वारव्रतं नाम नैवारीणां मुखप्रदं इति वीरव्रतम् १४ यावत्समाभवेद्य
 स्तुपंचदश्यां पयोव्रतः समाप्ते श्राद्धकृद्दद्याद्वावः पंचपयस्विनीः वासांश्च पिशंगानि दधिकुं भयतानि च सयाति
 वैष्णवल्लोके पिच्छाणां तारयेच्छतं कल्पांतरा राजः स्यात्पितृव्रतमिदं स्मृतं इति पितृव्रतम् १५ चैत्रादिचतुरो
 मासान् जलदद्यादयाचितं व्रतं ते मणिकंदद्याद्वा दन्नवस्त्रसमन्वितं तिलपत्रं हरिण्यं च ब्रह्मलोकं महीयते कल्पां
 ते भूपतिभूयादानंदं व्रतमुच्यते इत्यानंदव्रतम् १६ पंचाशतेन स्नपनं कृत्वा संवत्सरं प्रभोः वत्सरांते पुनर्दद्यात्सु
 वर्णविधिवन्नरः विप्राय दद्यात् शंखचसपदं यातशांकरं राजा भवति कल्पांतं घृतिव्रतमिदं स्मृतम् इति घृतिव्रतं १७

अर्चयितापुनर्मासमव्दतिगोप्रदोभवेत् तद्वद्वेमसृग्दयात्सेभ्यमेघफललभेत् आर्हि साद्रतामिदुक्तं कल्पतिभू
 यतिर्भवेत् ॥ इत्यहिंसाव्रतम् ॥ १८ माघमास्युग्रसित्तानंकृत्वादापत्यमर्चयेत् भोजयित्वा यथाशक्त्यामा
 ल्यवस्त्राविभूषणैः सूर्यलोकेवसेत्कल्पसूर्यव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति सूर्यव्रतम् ॥ १९ आपाढादिचतुर्मासंप्रातः
 स्नायीभवेन्नरः विप्रप्रभोजनंदत्वाकार्तिक्यांगोप्रदे भवेत् सर्वेषां पदं याति विष्णुव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति विष्णुव्रतम्
 ॥ २० अयनादयनं यावद्ब्रजं येऽप्युषसिर्षी तदंतं पुष्पदानानि घृतधेन्वा सहैव तु दत्त्वा शिवपदयाति विप्रा
 यघृतवाससी एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यफलप्रदम् ॥ इति शीलव्रतम् ॥ २१ सध्यादीपप्रदो यस्तु समातैला वि
 ब्रजं येत् समासेदीपिकां दद्याच्चक्रशूले च कांचने वस्त्रयुग्मच विप्राय सतेजस्वी भवेदिह रुद्रलोकमवाप्नोति दीपो ब्रतमि
 दं स्मृतम् ॥ इति दीपव्रतम् ॥ कार्तिकादि तृतीयायां प्राश्य गोमूत्रयावकं नक्तं च रेदव्दमेकसमाते गोप्रदो भवेत् गौरी
 लोके वसेत्कल्पंतो राजा भवेदिह एतद्ब्रजं व्रतं नाम सदा कल्याणकारकम् ॥ इति भद्रव्रतम् ॥ २३ वज्रं ये चैत्रमासि पुसदा
 गधानुलेपनं शुक्तिगंधभृतां दत्त्वा विप्राय सितवाससी वारुणं पदमाप्नोति हव्रतमिदं स्मृतम् ॥ इति हव्रतम् ॥ २४
 ब्रह्माक्षेऽपुष्पलवणे वर्जयित्वा तु गोप्रदः भूत्वा विष्णुपदे कल्पं स्थित्वा राजा भवेदिह एतत्कातिव्रतं नाम कांति कीर्ति फ
 लप्रदम् ॥ इति कांतिव्रतम् ॥ २५ ब्रह्माणं कांचनं कृत्वा तिलराशि समन्वितं अहं तिलप्रदो भूत्वा ब्रह्मसंत
 र्धसं द्विजं सपुण्यविप्रदां पत्न्यौ माल्यवस्त्रा विभूषणैः शक्तिस्त्रिपलादूर्ध्वं विश्वात्मा प्रीयतामिति पुण्येक्षिपद्य
 शयनं ब्रह्मयात्यपुनर्भवं एतद्ब्रह्मव्रतं नाम निर्वाणफलदं नृणाम् ॥ इति ब्रह्मव्रतम् ॥ २६ यश्रोभयमुखीं दद्यात्प्रभूतक
 नकावृतां दिनं पयो व्रतस्तिष्ठेत्स याति परमं पदं एतद्देनुव्रतं नाम पूनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ इति धेनुव्रतम् ॥ २७
 अहं पयोव्रतः स्थिताकांचनं कल्पपादं पलादूर्ध्वं यथाशक्त्या तडुलसूपसंयुतं दत्त्वा ब्रह्मपदं याति कल्पवक्षव्रतं स्मृतं

अतिकक्षपवृक्षव्रतं २८ शक्तितत्त्वपलादूर्ध्वमहौकृत्वाचकांचनौ दिनपयोव्रतास्तिष्ठेद्द्रुद्रलोकैकमहीयते धराव्रतानि
 दंप्रोक्तंसप्तकल्पशतानुग इति धराव्रतम् माघे मास्यथ चैत्रवागुदधेनुप्रदो भवेत् गुडव्रतस्तृतीयायां गौरीलोकैकमहो
 यते महाव्रतमिदं नाम परमानंदकारकं इति महाव्रतं ३० पक्षापवासीयोदयाद्विप्रायकपिलाद्वयं सत्रह्यलोकगा
 भ्रातिदेवासुरसूगजितं कल्पति राजराजः स्यात्प्रभात्रतमिदं स्मृतं इति प्रभात्रतम् ३१ वत्सरं त्वेकभक्ताशीस
 भक्ष्यजलकुंभदः शिवलोकैव सेत्कल्पं प्राप्तिव्रतमिदं स्मृतं इति प्राप्तिव्रतम् ३२ नक्ताशी त्वष्टमी पुस्त्या हत्सरां
 ते च गोप्रदः पौरंदरं पदं याति सुगतिव्रतमुच्यते इति सुगतिव्रतम् ३३ यश्चैधनानि विप्राय वर्षादि चतुराश्रतून्
 घृतधेनुप्रदो ते च स परं ब्रह्म गच्छति वैश्वानरव्रतं नाम सर्वपापप्रणाशनं इति वैश्वानरव्रतम् ३४ एकादश्यांचन
 काशीयश्चक्रं विनिवेदयेत् समं तैर्विष्णुवंहोमं स विष्णोः पदमाप्नुयात् एताद्विष्णुव्रतं नाम कल्पति राज्ञ्यभाग भवेत्
 इति विष्णुव्रतम् ३५ पायसाशीसमतिदुदद्विप्राय गोयुगं लक्ष्मीलोकैव सेत्कल्पमेतद्वीव्रतं स्मृतं इति देवीव्रतम्
 ३६ सप्तम्यां नक्तभुग्दद्याददं तैगां पयस्विनीं समूर्यलोकमाप्नोति भानुव्रतमिदं स्मृतम् ॥ ३७ ॥ चतुर्थ्यां
 नक्तभुग्दद्याददं तैहेमवारणं व्रतं वैनायकं नाम शिवलोकफलप्रदं इति विनायकव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चापवासी
 सप्तम्यां समं तैहेमपंकजं गाश्च स्वशक्तिदद्याद्भ्रतं तैहेमसंयुताः एतत्सौरव्रतं नाम सूर्यलोकफलप्रद इति सौ
 रव्रतम् ३९ द्वादशद्वादशीं यस्तु समं तैपोपिता पुनः गोवत्सकांचनो विप्राणूजयेद्भक्तिनरः परमं पदमाप्नोति हरिव्रत
 मिदं स्मृतम् इति हरिव्रतम् ॥ ४० ॥ चतुर्दश्यांचनकाशीसमां तैगोयुगप्रदः शैवपदमवाप्नोति वृषव्रत
 मिदं स्मृतम् इति वृषव्रतम् ॥ ४१ ॥ कृच्छ्रकुत्वा गोप्रदः स्याद्भोजनं शक्तिः परं विप्राणां शांकरं याति
 प्राजापत्यामिदं व्रतम् ॥ इति प्राजापत्यव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्दश्यांचनकाशीसमां तैगोयुगप्रदः

शैवंपदमवाप्नोति त्रैयवकमिदं व्रतम् इति त्रैयवकव्रतम् ४४ सप्तरात्रोपितो दद्याद् द्यूतकुंभद्विजयच द्यूतव्रतमिदं प्रा
 हुर्व्रह्मलोकफलप्रदम् इति द्यूतव्रतम् ४५ आशाकाशैः समंदद्यात्वेन मंत्रं पयास्वर्नो शक्रलोकैव सेत्कल्पमिदं मि
 द्रव्रतं स्मृतम् इतींद्रव्रतम् ४६ अनग्निपकमश्नाति द्वितीयायां तु योनिरः गां दत्वा शिवमभ्ययति पुनराद्यति वर्जितं इ
 दमानदकृणु सांश्रेयो व्रतमिदं स्मृतम् इति श्रेयोव्रतम् ४७ हेमंपलद्वयादूर्ध्वरथमभ्ययगान्वितं एतत्कृत्वोपवासी
 स्याद्विकल्पशतं वसेत् कल्पति राजराजः स्यादश्वव्रतमिदं स्मृतं इत्यश्वव्रतम् ४८ तद्देमरथदद्यात्कात्तिकयां
 संयतो नरः सत्यलोकैव सेत्कल्पसहस्रमथ भूपतिः भवेदुपोषितो भूत्वारथव्रतमिदं स्मृतम् इति हरिरथव्रतम् ४९ चांद्रा
 मुखवासपरित्यज्य समाते गोप्रदो भवेत् यक्षाधिपत्यमाप्नोति सुमुखव्रतमुच्यते इति सुमुखव्रतम् ५० चांद्रा
 यणंतु यः कुर्यात्क्षेमचंद्रं निवेदयेत् चंद्रलोकफलप्रदं चंद्रव्रतमिदं स्मृतं इति चंद्रव्रतम् ५१ ज्येष्ठपंचतपाः सायहेमघे
 नु प्रदोदिवं यात्यष्टमे चतुर्दश्योरौद्रव्रतमिदं स्मृतं इति चंद्रव्रतम् ५२ सकृद्वितानकंदद्यान्तीयायां शिवालये समां
 ते धेनुदेयायाति भवानीव्रतमुच्यते इति भवानीव्रतम् ५३ माघमास्याद्रवांसः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् दिविकल्पमु
 पित्वे हरराजस्याद्भुवनत्रये इति भुवनव्रतम् ५४ त्रिरात्रोपोषितो दद्यात्कालगुण्यं भुवनं शुभं आदित्यलोकमाप्नो
 ति धामव्रतमिदं स्मृतम् इति धामव्रतम् ५५ त्रिसंध्यं पूज्यं दत्त्वा रुपवासी विभूषणैः ददेद्द्वानमवाप्नोति मोक्षं मद्रव्रता
 दिह इत्येन्द्रव्रतम् ५६ दत्त्वा सितद्वितीयायां भिक्षालंबणभाजनं समाते गोप्रदो याति विश्रामं शिवमंदिरे कल्पाति राज
 राजः स्यात्सोमव्रतमिदं स्मृतम् इति सोमव्रतम् ५७ दशम्यामेकभक्ताशीसमाते दशधेनुदः दिशश्च कांचनी दद्याद्
 ह्यां डाधिपतिं भवेत् एतद्विश्वव्रतनाम महापातकनाशनम् इति विश्वव्रतम् ५८ पंचपंचदशीः स्थित्वा एकभ
 केन मानवः संपूज्य पूर्णमर्दिवालं स्थित्वा चंदमेन च ततः पंचघटान् पूर्णान्पयोदधिघृतेन च मधुना सितखंडेन

ब्राह्मणयोपपादेत् पंचकुम्भप्रदानेन भूतानां तुष्टिरस्नुते एतत्पंचघटना-व्रतं पुष्टिप्रदायकं इति पंचघटव्रतम् ५९ यातु नारीपि वित्तोपजलधारां निपातयेत् समतिघृतसंपूर्णं ददद्द्वन्द्वनिकान्वां एतद्वाराव्रतं नाम सर्वरोगाहरं परं कांति सौभाग्यजननं सपत्नीदर्पनाशनम् इति धाराव्रतम् ॥ ६० ॥ यः षष्ठेच्छण्डया द्वापि षष्ठव्रतमनुत्तमं सन्वतरशतं सोऽपि गंधर्वाधिपतिर्भवेत् षष्ठिव्रतं नारदपुण्यमेतत्तद्वोदितं विश्वजनीनमन्यत् श्रीतुल्लवेच्छातदुदीरया शुश्रूषे पुर्णैर्वाक्यनीयमन्यत् इति मत्स्यपुराणोक्तं व्रतं षष्ठिः ॥ ६० ॥ भविष्योत्तरे त्वेतान्येवंपंचाशीतिव्रतानि च्युक्तम् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणु भारत यद्वाग्निपंचशीतिव्रतानि ते नोक्तानि या नित्यं कस्यापि मिमिक्षाभिर्धर्मदर्शैर्भिः भविष्यमत्स्यमार्कण्डेयपुराणान्तरतो मया वाराहोच्चैव संगृह्य कथ्यंते तानि पांडव गच्छयेत् धर्मजातां किंतु नारदवर्तिनां श्रुतिस्मृतिपुराणेष्वभ्योयनमयः स्यादिति तं तत्तद्वचि मकुरु श्रेष्ठ कस्यान्यस्ये पदिश्यते स्नात्वा प्रभाते संध्यायामुपगृह्य च पिप्पलं घृतपात्राणि यो दद्यान्न स शोभेऽकृताकृते व्रतानामुत्तमं ह्येतत्सर्वपापप्रणाशनं पात्रव्रतमिति ख्यातनाख्यातं कस्यचिन्मया पात्रव्रतम् ॥ १ ॥ सुशुद्धस्य सुवर्णस्य सुवर्णयः प्रयच्छति पुण्येऽहि विप्र कायिते प्राणिपत्यगुणान्वितं व्रतं वाचस्पतेरेतद्वल्युद्धिप्रदायकं वृत्रघ्नस्य पुराख्यातं गुरुणा सर्वकामदं इति वाचस्पतिव्रतं ॥ २ ॥ लवणं कटुं दुर्द्वचं जरिकमरिचानि च हिंशुं शीतं समायुक्तं सर्वपरिचयस्तथा चतुर्थ्या मेकभक्ताशीसकृत्वा कुटुंबिने गृहे पुंसस्य पुनर्दाशिलायुक्तानि भारत एतच्छिलाव्रतं नाम लक्ष्मीलोकप्रदायकं कर्तव्यमति यत्नेन मुखपाटवकारकं इति शिलाव्रतम् ॥ ३ ॥ नक्तमन्दचरित्वा तु गार्वाक्षी कुटुंबिने हेमचक्रं त्रिशूलं च दद्याद्विप्राय वा सप्ती प्रणम्य भक्त्यै देवै रौप्रीयेतां शिवकेशी एतदेव व्रतं नाम महापातकनाशनं इति देवव्रतम् ॥ ४ ॥ कृत्वा कर्मकं वपति शूच्य हेमवृषान्वितं धेनूति लभ्यते

दद्यात्सर्वोपस्करणैर्युता एतद्गुद्रव्रतं नाम पापशोकप्रणशनं यः करोति न रोजन्सपदयाति शंकरं इति रुद्र
 व्रतम् ५ सर्वोपच्युदकैः स्नातः पंचम्यां पूज्य पद्मजं सर्वोपस्करदानचयः करोति गृहाश्रमे गृहोद्यालः खलं सूर्पश
 लास्थालीचपंचमी उदकुभंचबुद्धीच एतेषामनुगंचयत् एतानि गृहिणां गेहे प्रस्थाप्य पुरुषोत्तम एतद्गृहव्रतं नाम
 सर्वसौख्यप्रदायकं आत्रिणाश्रनसूयायाः कथितं पांडुनंदन गृहव्रतम् ६ यस्तु नीलोत्पलहेमं शर्करापात्रसंयुतं
 ददाति श्रद्धयोपेतो ब्राह्मणाय कुटुंबिने सौख्यवंपदयाति लीलाव्रतमिदं स्मृतं लीलाव्रतम् ७ आपाढादिचतुर्मास
 मभ्यर्गं वज्रयेन्नरः पंचमेच पुनर्दद्यात्तिलतैलघटनं भोजनं पायसाढ्यं च सयाति भुवनं हरः लोकप्रीतिकरं धैर्य-
 त्प्रोतिव्रतमिहोच्यते प्रोतिव्रतम् ८ नर्जयित्वा मधोपस्तुदधि क्षीरधृतं क्षवं दद्याद्बल्युगं सूक्ष्मं सरसपावैभ्यः संयुतं स
 पूज्य विप्रमिथुनं गौरिमे प्रीयतामिति एतदेव व्रतं नाम भवानीलोकदायकं देवीव्रतम् ९ पुष्पादितल्लयोदश्याकु
 तानकमधोपुनः संवत्सरातितास्मिन्वादि वेसाविप्रपूजनं विप्राय वल्लभ्युगं मंत्रप्रयुक्तः प्रीयतां मम कल्पं विष्णुपुरोस्थि
 त्वाविशोकः स्यान्पुनर्नरः एतत्कामव्रतं नाम सर्वशोकविनाशनं कामव्रतम् १० आपाढादिचतुर्मासं व्रजयेन्नरः क
 र्त्तनं वृत्ताकभक्षणैश्चैव मधुसार्पघटान्वितं कार्त्तिक्यांतु पुनर्हेमं ब्राह्मणाय निवेदयेत् एतच्छिवव्रतं नाम शिवलोक
 प्रदायकं शिवव्रतम् ॥ ११ ॥ पंचपंचदशीः स्थित्वा चैकभक्तेन मानवः संपूज्य पूर्णमर्दिवालं स्थित्वा
 चंदनेन च ततः पंचघटान् पूर्णान्पयोदधिघृतेन च मधुना सितखंडेन ब्राह्मणायोपपादयेत् मनोरथान् पूजयित्वा
 संपूर्णान् पूर्णमाह्वसि पंचकुभप्रदानेन भूतानां तुष्टिरस्तु मे द्विजानेवं नमस्कृत्य सर्वान् कामानवाप्नुयात् एतत्पं
 चयटनाम व्रतं पुष्टिप्रदायकं पंचघटव्रतम् ॥ १२ ॥ वर्जयेद्यस्तु पुण्याणि हेमं तं शिशिराद्युतं पुष्टपत्रयंच फा
 लगुण्यं फलत्वाशय्यांच कांचनं दद्याद्दिकाले वलायां प्रीचितां शिवकेशवी शिरःसौगंध्यजननं सदानंदकरं नृणां कृ

त्वापरंपदयातिसौगंध्यव्रतं ॥ १३ ॥ फाल्गुनादितृतीयः पालवण्यस्नुवर्जयेत् समाति
 शयनं दद्याद्दृहं सोपस्करान्वितं संपूज्य विप्रमिथुनं गौरिमे प्रीयतामिति
 मं सौभाग्यव्रतम् ॥ १४ ॥ सध्यामौनं र. कृत्वा समातिघृतकुम्भदः
 सारस्वतं पदं याति पुनरावृत्तिदुर्लभं एतत्सारस्वतं नाम रूपविधाप्रदायकं ॥ १५ ॥ लक्ष्मी
 अभ्यर्च्य पंचम्यामुपवासी भवेन्नरः समातिहेमकलशं दद्याद्देनुसमन्वितं
 मन्नि एतच्छ्रीव्रतं नाम दुःखशोकविनाशनं लक्ष्मीव्रतम् ॥ १६ ॥ यानुनारी पवित्रोयं जलधारानि पा
 तयेत् समातिघृतसंपूर्णं दद्याद्द्विनिकां नवां एतद्वाराव्रतं नाम सर्वद्विगहरं ॥ काति सौभाग्यजननं सपत्नी
 दर्पनाशनं धाराव्रतम् ॥ १७ ॥ गौरिसमन्वितं रुद्रलक्ष्म्या सहजनार्दनं राज्ञीसमन्वितं सूयर्थं प्रतिष्ठाप्य
 यथाविधि धूपाक्षेपेण सहितां सुघटां पात्रसंयुतां यो ददाति द्विजं द्राणां पुष्परभ्यर्च्य पांडुरैः दक्षिणासहितं
 कृत्वा प्राण्य च विसर्जयेत् एते ह वै व्रतं नाम दिव्यदेहप्रदायकं देवव्रतम् ॥ १८ ॥ कृत्वा विलेपनं शंभोरग्रतः
 केशवस्य च यावद्वदं पुनर्दद्याद्देनुजलघृतान्वितां जन्मायुतं च राजास्यात्ततः शिवपुरं व्रजेत् एतच्छुक्लव्रतं नाम
 सर्वकल्याणकारकं ॥ शुक्लव्रतम् ॥ १९ ॥ अभ्यर्च्य भास्करं गंगां प्राणमेधस्नुवाग्यतः एकभक्तं नरः कुर्यादब्द
 मे ऋषिमेत्सरः व्रतं विप्रमिथुनं पूज्य धेनुत्रयान्वितं वृक्षं हरिणमयं दद्यात्सोभमेधफलं भेत् दिवि दिव्यविमा
 नस्यः सव्यतेप्सरसांगणैः एतत्कर्त्तव्यं व्रतं नाम भूतिर्कांतिफलप्रदं ॥ कीर्तिव्रतं ॥ २० ॥ घृतेन स्नपनं कृत्वा शं
 भोर्वीकेशवस्य वा ब्रह्मणो भास्करस्यापि गौर्यालंबोदरस्य वा अक्षतस्तु समं कुर्यात्पद्मं गोमयमंडले समाति
 हेमकमलं तिलधेनुसमन्वितं शुद्धमृगं लं दद्याच्छिवलोके महीयते सामगायतुयश्चैतत्सामव्रतं मिहोच्यते

सामव्रत' ॥ २१ ॥ नवम्यमेकमकाशीकृत्वाकन्याश्रयशक्तिः भोजयित्वासमंदयाद्धेमकंचुकवाससी हेमसिंहं च
विप्रायदत्ताशिवपुरंजित् जन्मवृंदं सरूपः स्याच्छत्रुभिश्चापराजितः एतद्विरव्रतं नाम नारीणांच सुखप्रदम् ॥
विरव्रतम् ॥ २२ ॥ यावत्समारभेद्यस्तु पंचदश्यां पयोव्रतः समांते श्राद्धकृद्वाद्वाश्रयं पयस्विनीः वासांसि
चपिशंगानीजलकुंभयुतानि च सयाति वैष्णवलोकां पितृणां तारयेच्छत कल्पांतरा राजः स्यात्पितृव्रतमिदं स्मृतं
पितृव्रतम् ॥ २३ ॥ तांबूलसमये नित्यं गौरीपत्रं ददाति या पूर्णचूर्णसमायुक्तं स्त्रियैवापुरुषस्य वा वर्षस्य तितु सौव
र्णिकारयित्वा फलान्वितं मुक्ताफलमयं चूर्णत्रितयं वा प्रयच्छति न सा प्राप्नोति दौर्भाग्यं न दौर्गन्ध्यं न सुखस्य च एतत्प
त्रव्रतं नाम सौगन्ध्यजननं पर ॥ सौगन्ध्यव्रतम् ॥ २४ ॥ वैत्रादिचतुरोमासान् जलं दद्यादयाचितं ज्येष्ठवापाड
मांसं वा पक्षं वा पांडुनंदन व्रतं मिमणिकंदयाद्धेनुवस्त्रसमन्वितं घृतेन सहितं तद्वत्सप्तधान्यसमन्वितं तिलपात्रं
हिरण्यं च व्रत्सल्लोके महोदये कल्पांतरा राजः स्याद्वा विव्रतमिदं स्मृतं वारिव्रतं ॥ २५ ॥ पंचाभूतेन स्नपनं कृ
त्वा विष्णोः शिवस्य च वत्सरंते पुनर्दद्याद्धेनुपंचामैतयुतां विप्राय कनकशंखं सपदयाति शाश्वत राजा भवति
कल्पांत्युतिव्रतमिदं स्मृतं इति धृतिव्रतम् ॥ २६ ॥ वर्जयित्वा पुमान्मांसं संवत्सरं तथा व्रतं ते हेमहरिणं कृत्वा
शक्त्या विचक्षणः तद्वत्सवत्सांगां दत्त्वा सोऽश्वमेधफलं भेत् आहिंसाव्रतमित्येतत्सर्वं शांतिप्रदं नृणां आहिं
साव्रतं २७ मोघेमास्युयसि स्नानं कृत्वा दाप्य भोजनं सूर्यलोकं वेत्सु कल्पसूर्यव्रतमिदं स्मृतम् इति सूर्यव्रतम्
२८ आपाढादि चतुर्मासप्रातः स्नायो भवेन्नरः विप्राय भोजनं दद्यात्कार्तिक्यां गोप्रदो भवेत् घृतकुंभं ततो दद्यात्
सर्वान्कामानवाप्नुयात् वैष्णवं व्रतमित्युक्तं विष्णुलोकं कर्मवाप्नुयात् वैष्णवं व्रतम् २९ अयनादयनं यावद्द्वर्जयेत्पु
ष्पसर्पिणी तदंते पुण्डानानि घृतधेन्वासहैव तु दत्त्वा शिवपदं याति दत्त्वा च धृतपायसं एतच्छीतलव्रतं नाम श्री

लारोग्यफलप्रदं शीलव्रतं ३० सध्यादीपप्रदायस्तुमासंतेलविवर्जयेत् समादिदीपिकां दद्याच्चक्रं शूलच
 कांचनं वस्त्रयुग्मं च विप्राय सतेजस्वी भवेदिह एतद्वीपव्रतं नाम सदाकांतिप्रदायकं दीपव्रतं ३१ एकभक्ते
 न सप्ताहं गौरिणीयस्तु पूजयेत् सपूज्यपार्वतीभक्त्या गंधधूपविलेपनैः एतत्सुवासिनीं भव्यां किंकुमेना विलेपयेत्
 पुष्पैर्विभूषणैर्यस्तु कर्पूरगुरुचंदनैः तांबूलशोभनं दत्त्वा नारिकेलफलं तथा प्रीयतां कुसुमादेवीं प्रीणित्य विसर्ज
 यत् एकैकां पूजयेद्देवी सप्ताहं यावेदवतु पुनस्तु सप्तमे पूर्णसप्तैव विनिमंत्रयेत् पद्मशोभाजयित्वा न्नं यथा शक्त्या
 वैभूषणैः भूषयित्वा वस्त्रमाल्यैः कण्वेष्टांगुलीयकैः कुमुदामाधवीर्यगौरीभवनानि पार्वती उमा काली च दण्डपणहस्ते
 प्रत्येकं विनिवेदयेत् एवं निवेदयेदं वाच्यं संपन्नम् स्तुमे सप्तसुदरकनाम व्रतमेतद्युधिष्ठिर करोति सुंदरं देहं
 सोभाग्यं यच्छति ध्रुवं सप्तसुंदरकं व्रतम् ॥ ३२ ॥ वर्जयेच्चैत्रमासे न्युस्तु गंधानुलेपन शुक्तिं गंधभृता
 इत्वा विप्राय धृतवाससी शक्त्या च दक्षिणां दत्त्वा सर्वान् कामानवाप्नुयात् वारुणपदमाप्नोति देतद्वारुणं व्रतं
 वारुणव्रतम् ॥ ३३ ॥ वैशाखमासे लवणं वर्जयित्वा व्रतः मासांते च ततो दद्यात्सवत्सांगां द्विजातये स्थित्वा
 विष्णुपदे कल्पंतो राजा भवेदिह एतत्कांतिव्रतनाम कार्तिकीर्षी प्रदायक कांतिव्रतं ॥ ३४ ॥ ब्रह्मांडकांचनं
 कृत्वा तिलद्रोणे परिस्थितं त्र्यहं तिलव्रतं भूत्वा बान्हं संतर्प्य सद्भिज संपूज्य विप्रदां पत्यं माल्यवस्त्रविभूषणैः शक्ति
 तस्त्रिपलादूर्ध्वं विश्वात्मा प्रीयतामिति एतद्ब्रह्मव्रतं नाम निर्वाणफलदं द्रव्यं ब्रह्म ॥ ३५ ॥ यश्चाभयमु
 खीं दद्यात्प्रभूतकनकान्वितां दिनपयाव्रतां स्तिष्ठेत्स याति परमं पदं त्र्यहं पयोव्रतं स्तिष्ठेत्कांचनं कल्पपादं पला
 दूर्ध्वं यथा शक्त्या तंडुलैस्तूय सयुतं छादितं वरवासोभिः पुष्पमालाविभूषितं दत्त्वा स्वर्गं वत्से कल्पकलपत्रा मिदं
 स्मृतं कल्पव्रतम् ॥ ३६ ॥ यस्तु बुभुक्ष्वरं भव्यां कंठाभरणभूषितां पुष्प्योण्डताष्टां खलीनालं कृताननां

मोदकोदकपात्रेणतांबूलेनसमन्वितां स्थपयिंकांस्थापयेत्पृष्ठेभृगामोदहिमान्वितां ईदृग्बिधांन्यतीपातेग्रहणे
 वायनद्वये अयाचितेयथाशक्त्याततोदद्याद्विजातये एतद्वातव्रतंनाममायाखेदविनाशनं परलोकाध्यगमने
 क्वांतिश्रमहरंपरं वातव्रतम् ॥ ३७ ॥ नकाशीत्यष्टमीपुस्याद्वत्सरंतेचगोप्रदः पौरंदरंपदंयातिसुगतिव्रतमु
 च्यते मुगतिव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चैधनप्रदोराजन्हंमंतोशिशिरावतु घृतधनुप्रदश्चातिपरंब्रह्माधिगच्छति
 आरोग्यजननभूतिधृतिर्कांतिप्रदायकं वैश्वानरव्रतंनामसर्वपापप्रणाशनं वैश्वानरव्रतम् ॥ ३९ ॥ एका
 दश्यांतुनकाशीयश्चक्रंविनिवेदयेत् तद्वच्छंखंसौवर्णचैवैचित्रासुपांडव यएवकुलतेभक्त्यासाविष्णोःपदनुत्तमं
 एतद्विष्णुव्रतंनामकल्पादौराज्यलाभभाक् विष्णुव्रतम् ॥ ४० ॥ पयोव्रतस्तुपंचम्यांसमातेगोपुगप्रदः
 लक्ष्मीलोकेवसेत्कल्पंदेवीव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ४१ ॥ सप्तम्यांनक्तुभुग्दद्यात्समंतिंभांपय
 स्विनीं सूर्यलोकमवाप्नोति भानुव्रतमिहोच्यते भानुव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्थ्यांनक्तुभुग्दद्याद्वदंतेहेमवार
 णं व्रतं वैनायकंनामसर्वविघ्ननिवारणं विनायकव्रतम् ॥ ४३ ॥ महाफलानियस्यस्त्वाचनुर्मांसंद्विजातये
 हेमनिर्कान्तिकेदद्याद्द्वौगुणेनसंमनः सितवस्त्रयुगेनाथसंपूर्णज्यघटेनच एतत्फलव्रतंनामफलावाप्तिकरं
 सदा फलव्रतम् ॥ ४४ ॥ यश्चोपवासीसप्तम्यांसमातेहेमपंकजं धेनुस्वशक्तितोदद्यात्सवत्सांकांस्यदो
 हर्नां भक्त्याविप्रायरजैर्द्रवाचकायनिवेदयेत् एतत्सौरव्रतंनामसूर्यलोकप्रदायकं सौरव्रतम् ॥ ४५ ॥
 द्वादशद्वादशीर्पस्तुनामप्राशनसंयुतः समुपोज्यसमातितुसवस्त्रात्रोदकान्यटान् द्वादशात्रप्रदद्याच्चसर्वकामस
 मृदयेगोर्विदव्रतमित्येतद्द्वौविदप्रीतिदायकम् गोर्विदव्रतम् ४६ कार्त्तिक्यांयोद्योत्सर्गकृत्यानकंसमाचरेत् स्वर्ग
 लोकमवाप्नोतिवृषव्रतमिदंस्मृतं बृषव्रतं ४७ कच्छतिगोत्रदोदद्याद्भोजनंशक्तिःपरं विप्राणामत्रकाथितंप्राजा

पत्यमिदं व्रतं प्राजापत्यव्रतं ४८ चतुर्दश्यंतुनकाशिसमातिगोयुगप्रदः शेषपदमवाप्नोति विज्ञेयं त्र्यंबकं व्रतं त्र्यं
 वकव्रतं ४९ सप्तरात्रोपितो दद्यादधृतकुंभं द्विजातये ब्रह्मव्रतामिदं प्राहुर्ब्रह्मलोकप्रदायकं ब्रह्मव्रतम् ५० आ
 काशाशीसमंदद्याद्देनुमते पयस्विनीं शक्रलोकैवसेत्कल्पं शक्रव्रतामिदं स्मृतं शक्रव्रतम् ५१ कार्तिकेशुक्लप
 क्षेचचतुर्दश्यां नराधिप सोपवासः पद्मगव्यं विष्वक्त्रा विचक्षणः कपिलायास्नुगो भूत्रकृष्णया गोमयं तथा सित
 धेन्वास्तथा क्षीरं कायास्तुततोदधि गृहीत्वा कंदूरायास्तु घृतमेकमेव मलयत् वेदोक्तं मेव राजैर्द्रकुशोदकसमन्वितं
 ततः प्रभातसमये स्नात्वा सतप्यै देवताः ब्राह्मणान्भोजयित्वा भुंजितवाग्यतः शुचिः ब्रह्मकूचं व्रतं ह्येतत्सर्वपापप्र
 णाशनं यद्बाल्ये यच्च कौमार्ये वा ह्येकवापि यत्कृतं ब्रह्मकूचोपवासेन पापं नश्यति तत्क्षणात् ब्रह्मकूचं व्रतम् ५२
 अनाग्निपक्वमभोज्या नृतीयायां तु योनरः गां दत्त्वा शिवमभ्येति पुनरावृत्तिं विजितं एतद्रूपव्रतं नाम सर्वकल्याणकार
 कं रूपव्रतं ५३ ह्रमपलत्रयादूर्ध्वरथमश्वयुगान्वितं दत्त्वा कृतोपवासस्तु दिविकल्पशतं वसेत् तदंतरे
 जराजः स्यादश्वव्रतामिदं स्मृतं श्वव्रतम् ५४ तद्वत्पलत्रयादूर्ध्वं करिभ्यां सयुतं रथ ह्रमरथं नरश्रेष्ठसर्वोपकरणा
 न्वितं सत्यलोकैवसेत्कल्पं सत्समथभूतिः भवेदुपोपितो वापि करि व्रतामिदं स्मृतं करिव्रतं ५५ मुखचासं परित्यज्य
 समातिगोप्रदो भवेत् यज्ञाधिफलमाप्नोति मुखव्रतमुच्यते सुमुखव्रतं ५६ निषिद्धत्वा जले वा संप्रभाते गोप्रदो
 भवेत् वारुणलोकमाप्नोति वारुणव्रतमुच्यते वारुणव्रतम् ५७ चांद्रायणतुयः कुर्व्याद्विभं चंद्रं निवेदयेत् चंद्रव्रत
 मिदं प्रोक्तं चंद्रलोकप्रदायकं चंद्रव्रतम् ५८ ज्येष्ठपंचम्याः सायं ह्रम धेनुप्रदो दिवं यात्यठमिचि तुर्दश्यो रुद्रव्रतामिदं
 स्मृतं रुद्रव्रतम् ५९ अनुलेपं तुयः कुर्व्यान्तृतीयायां शिवालयै समांतं धेनुदोयाति भवानी व्रतमुच्यते भवानी व्रतं
 ६० माघे मास्याद्रुवासाः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् दिविलोकैवसेत्कल्पं राजा स्यात्तापनं व्रतम् ॥ तापनव्रतं ६१

त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुण्याभुवनं शुभं आदित्यलोकं माप्नोति धाम व्रतमिदं स्मृतं धाम व्रतं ६२ त्रिसंध्यं पूज्य दाय
 त्पुपवासी विभूषणैः पोणे मास्थामवाप्नोति मोक्षमिदुव्रतादिह इदुव्रतं ६३ दत्त्वासितद्वितीयाया मिदोर्लवणभा
 जनं कांस्यं सवस्त्रं राजेन्द्रदक्षिणासहितद्विजे समतिगोप्रदोयाति विप्राय शिवमंदिरं कल्पति राजराजः स्यात्सो
 मव्रतमिदं स्मृतं सोमव्रतं ६४ प्रतिपद्येकभक्ताशीसमांतिकापिलाप्रदः वेश्वा नरपदं याति व्रतमाग्नयमुच्यते आग्ने
 यव्रतं ६५ एकादश्यामाघमासे चतुर्दश्यष्टमीषु च एकभक्तेन योदद्याच्चोलकान्यजनानि च उपानहौकंबलां
 श्वं चैत्रे छत्रादिकतथा करपत्रिका तथा दद्याद्यथाशस्त्यासदक्षिणा ब्राह्मणानां महाराजसोश्च मेधफलं लभेत् ए
 तत्सौख्यव्रतं नाम सर्वसौख्यप्रदायकं सौख्यव्रतम् दशम्यामेकभक्ताशीसमांतितदशधेनुदः दिशश्च कांचनीर्दपा
 न्नारिरूपायुधिष्ठिरं तिलद्रोणोपरि गता ब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत् एतद्द्विष्वव्रतं नाम महापातकनाशनं विश्वव्रतं ६७
 संपूज्य सितसप्तन्याभानुधान्यानि सप्त च ददाति नक्तभुजाजन्तलवणेन समं द्विजे सतारयति सप्ताष्टाकुलान्यात्मा
 नमेव च एतद्बान्यव्रतं नाम धनधान्यप्रदायकं धान्यव्रतं ६८ मासोपवासी योदद्याद्देवैर्नुविप्राय शोभनां सर्वेष्ण
 वंपदं याति भीमव्रतमिदं स्मृतं भीमव्रतं ६९ पक्षोपवासी योदद्याद्द्विप्राय कपिलाद्वयं स ब्रह्मलोकनाप्नोति पूजितः सु
 रसत्तमैः एतत्पक्षव्रतं नाम महापातकनाशनं पक्षव्रतं ७० दद्याद्द्विशपलादूर्ध्वमर्हकृत्वा तु कांचनीकुलाचलाद्रिस
 हितां तिलवस्त्रसमन्वितां दिनं पयोव्रतं स्तिष्ठद्ब्रलोकमहीयते एतन्मर्हव्रतं नाम सप्तकल्पानुवर्तकं महीव्रतं ७१
 माघे मास्यथर्वाचैर्गुण्डधेनुप्रदो भवेत् गौरीलोकमवाप्नोति पूज्यमानोऽप्सरोगणैः मल्लव्रतमिदं प्रोक्तं संततानं
 ददायकं मल्लव्रतम् ७२ वत्सरं त्वेकभक्ताशीसभक्षजलकुंभदः शिवलोकमवाप्नोति प्राप्तिव्रतमिदं स्मृतं प्रा
 ति व्रतं ७३ कार्तिकादि तृतीयायां प्राशयगोमूत्रयावकं नक्तं चरेदब्दमेकं समातिगोप्रदो भवेत् गौरीलोकवसे

कल्पंतोरजाभवेदिहः एतद्रुद्रव्रतं नाम सदा कल्याणकारकम् ॥ ७४ ॥ वैत्रिचिरात्रं न काशीन
 दां स्नात्वा ददाति यः अजापंचपयस्विन्येदरिद्राय कुटुंबिने न जायते पुनरसौ जीवलोके कदाचन एतद्बालिव्रतं
 नाम सर्वव्याधिविनाशनं बलिब्रतम् ॥ ७५ ॥ कन्यादानं तु यः कुर्यादुद्वाहं कारयेच्च यः एकविंशकुलोपेतो ब्रह्म
 लोकं स गच्छति कन्यादानात्परं दानं न चास्मादधिकं क्वचित् ये करिष्यंति मनुजास्ते पालोकोक्षयो दिवि कन्या
 दानव्रतम् ॥ ७७ ॥ तिलापिष्टमयं कृत्वा गजं हेमविभूषितं कक्षां कुशयुतं तद्बह्वहं कसमन्वितं नक्षत्रमाला
 सहितं चामरापिठधारणं दशनाग्रवद्धनेत्रं रक्तवस्त्रयुगासनं तावपात्र्यां कुंडके च कृतं दत्वा च मोदकं प्रदद्याद्
 द्विजदांपत्यं पूज्य मालाविभूषणैः कंठप्रमाणमाविश्य जलं मलविर्वर्जितं कांतारतरणं ह्येतत्कथितं तु यो धिष्ठिरं कां.
 तारगिरिदुर्गे पुनरयत्पतिदुष्कृतीन् इह लोके परे चैव नात्र कात्र्या विचारणा ये कुर्वन्ति दिने पुण्यव्रतं पौरंदरं नराः
 तेषां पौरंदरो लोको भवेद्वाभूतसंख्यं पौरंदरव्रतम् ॥ ७८ ॥ पयोव्रतं तु पंचम्यां दत्त्वा नागं द्विजातये सौव
 र्णसर्पजनि तं भयंते पांन जायते नागव्रतम् सिताष्टम्यां श्वेतवृषोपवासः प्रयच्छति सितवस्त्रयुगच्छत्रं घंटाभ
 रणभूषितं शिवलोके सत्कल्पं ततो राजा भवेदिह वृषव्रतमिदं प्रोक्तं सर्वधर्मप्रदायकं वृषव्रतं ८ उत्तरे त्वष्ट्र
 ने प्राप्ते वृत्तप्रस्थेन यो हरिं स्नापयित्वा ब्राह्मणाय वडवां यः प्रयच्छति स सर्वकामसंयुक्तः पुत्रभ्रातृसमन्वितः सूर्य
 लोकैस्ते सद्गजान् राशि व्रतमिहोच्यते राशिब्रतम् ८१ स कृत्वा च म्यां न केन पूजयेद्दिध्यवासिनीं पूष्यैर्धूपैस्तथा द
 यात्पंचरंशुकशोभि तं हंमं विप्राय शांताय सवाग्मी जायेत नरः एतद्वाग्नेयं कं नाम व्रतमग्निप्रदं ब्राह्मेयव्रतम्
 ८२ द्वादश्यां गृह्य न काशीफलमैक्षवं संयुतम् विप्राय भोजनं दद्यात्सयाति भवनं हरः द्वादशीव्रतम् ८३ विष्णु
 भादिषु योगेषु एकभक्तो नरः यो ददाति क्रमात्पार्थ घृतं १ तैलं २ फलै ३ क्षवं ४ यव ५ गोधूम ६ चणका ७

निष्पावान् ८ शालितंडुलान् ९ लवणं १० दधि ११ दुग्धं च १२ वस्त्र १३ कनकमेव च १४ कबलं १५ गां
१६ वपं १७ छत्र १८ मृपानद्युगलंतथा १९ कर्पूरं २० कुंकुमैश्च २१ चंदनं २२ कुसुमानि च २३ लोहं २४
ताद्य च २५ कांस्यं च २६ रौप्यं च त्रियुधिष्ठिर २७ विष्कुम्भः १ प्रीति २ रायुप्मान् ३ सौभाग्यः ४ शोभनंत
या ५ अतिगंडः ६ सुकर्मा च ७ धृतिः ८ शूलंतयैव च ९ गंडो १० वृद्धि ११ ध्रुवश्चैव १२ व्याघातो १३ ह
र्षणस्तथा १४ वज्रः १५ सिद्धि १६ न्यतीपातो १७ वरीयान् १८ परिधः १९ शिवः २० सिद्धः २१ सा
द्यः २२ शुभः २३ शुक्लो २४ ब्रह्मद्वौ २५ वैद्युतिस्तथा २७ स्नातः त्वशस्त्या विधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते न
वियोगमवाप्नोति योगव्रतमिदं स्मृत्तम् योगव्रतम् ८४ पौर्णमास्यां पौर्णिमास्यां कौंतिय बह्वदक्षिणाः पौषमाघादि
मासेषु सौवर्णाः सर्वे एव हि क्रमेण राशयः सर्वे वस्त्रमाल्यविभूषिताः एतद्वा शिशिव्रतं नाम सर्वोपद्रवनाशनं सर्वाशा
पूर्वकंचैतस्सोमलोकप्रदायकं राशिव्रतम् ८५ पंचाशीतिव्रतानंतिकथिता पांडुनंदन याः श्रुत्वा ब्रह्महा गोघ्नः पितृ
हामानूहा तथा मुच्यते तत्क्षणादेव पातकैः सोपपातकैः पंचाधिका तव मया कथिता व्रतानां राज्ञः शीतिरिह सौ
रूपधनप्रदानां एताः समाचरति यः शृणुयात्पठेद्वा हस्ताग्रलक्ष्म इव तस्य सुरेंद्रलोकः ३ इति भविष्योत्तरोक्तानि पं
चाशीतिव्रतानि अथ वेषया विलासिनीव्रतम् मत्स्यपुराणे वर्णाश्रमाणां माचारः पुराणे वृश्रुतो मया समाचा
रश्च भगवन्धर्मशास्त्रावनिर्णयः पश्य स्त्रीणां समाचारं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ईश्वर उवाच तस्मिन्नेव युगे ब्रह्मन्स
हस्त्राणि तुषोढश वासुदेवस्य नारीणां भविष्यं त्यं बुजो ब्रुव ताभिर्वसंतसमये कोकिलालिकुलकुले पुष्पितोपवने त्रफु
ल्लकल्हारसरसस्तटे निर्भरापा नगोष्ठीपुप्रसक्तभिरलंकृतः कुरंगनयनः श्रीमान्मालतीकृतशेखरः गच्छन्समीप
मर्गेण सावः परपुरं जयः साक्षात्कंदर्प रूपेण सर्वाभरणभूषितः अनंगरसतप्ताभिः साभिलाषमवेक्षितः बुद्धो म

न्मथस्तासां भविष्यति यदा त्वनि तदा वक्षिष्य जगन्नाथः सर्वतोऽध्यानचक्षुषा सां वक्ष्यति ताः सर्वो बोहरिष्यति दस्य वः
 मत्परोक्ष्यतः कामाल्लोल्य मीढग्विधं कृतं ततः प्रसादितो देवदक्षयति शाङ्गं धृतं ताभिः शापाभितप्ताभिर्भगवा
 न्भूतभावनः उत्तारयित्वा भूभारसमुद्रस्वां पुरा प्रियां यदा तपक्षान्यथात्मानं भावकर्मणि भावके भवतीनाम्यविर्दा
 ल्योपपन्नं कथयिष्यति तदेवोत्तारणं यालदासत्वे संभविष्यति इत्युक्ता ताः परित्यज्य गते द्वारवतीश्वरे ततः काले
 नमहता भारावतरणे कृते निवृत्तौ शलेतद्वत्केशे विवभा गते गून् ये यदु कुले सर्वे श्रौररपि जिते जुने हता सुकृष्णपत्नी
 पुदासभोग्यामुचावुदं तिष्ठत्सु दुःखदौर्भाग्य संतप्ता सुजनादंनं आगमिष्यति योगात्मा दाल्भ्येनानममहा तपाः
 तास्तमर्घ्येण संपूज्य प्रणिपत्य मुहुर्मुहुः लालप्यमाना बहुशो वाऽप पथ्यां कुले क्षणाः स्मरंत्यो विविधान् भोगान्दि
 व्यमाल्यानुलेपनात् भर्तारं जगतामीशमनंतमपराजितं दिव्यानुभावांच पुरीनानारत्नगृहाणि च द्वारिकावा
 सिनः सर्वान्देव रूपान्कुमारकान् प्रश्रमे वंकारिष्यति मुनेराभिमुखं स्थिताः दस्युभिर्भगवन्सर्वाः परिष्वक्ता वयं व
 लात् स्वधर्मच्यवने स्माकमस्मिन्न शरणं भव आदिष्टो सि पुरा ब्रह्मन्केशवनेन महात्मना कस्मादेव न संयोगं प्रा
 प्य वैश्यात्वमागताः वेश्यानामपि यो धर्मस्तन्नो ब्रूहीत यो धनं कथयिष्यत्यतस्तासां सदा लभ्य श्रेयकवेतनः ॥ दाल्
 भ्य उवाच ॥ जलक्रीडा विहारेषु पुरासरां समानसे भवतीनां सगर्वाणां नारदो भ्यासमागतः हुताशनसुताः स
 र्वा भवत्योप्सरसः पुरा अप्रणम्या वल्लेपनपरिपृष्ट सयोगवित् कथं नारायणे स्माकमर्त्ता स्यादित्युपोषणे तस्मा
 द्नतप्रदानं च शापश्चापमभूत्पुरा शय्याद्वयप्रदानेन मधुमाधवमासयोः सुवर्णोपस्करोत्सर्गाद्वा दृश्योः शुक्लप
 क्षतः भर्तानारायणो नूनं भविष्यत्यन्यजन्मनि यदकृत्वा प्रणामैरूपसो भाग्यमत्सरात् परिपृष्टोऽस्मि तेना
 शुविचोगो बो भविष्यति चौरैरपहताः सर्वा वैश्यात्वं समवाप्स्यथ एवं नारदः शपिनकेशवस्य च शापतः वैश्यात्वमाग

ताः सर्वा भवत्यः काममोहिताः इदानीमपि यद्भक्ष्ये तच्छृणुध्वं वराननाः पुरो देवासुरेभ्युद्भूतेषु शतशः सुरैः दान-
 नवासुरदेत्येवंपुराक्षेप्तुतस्ततः तेषां नारीसहस्राणि शतशो यसहस्रशः परिणीतानि तानि स्युर्वलङ्घुकानि या-
 निवः तानि सर्वाणि देवशः प्रोवाच वदतां वरः वेश्याधर्मेण वत्तं ध्वमधुना नृपमंदिरं भुक्तिमत्यो वरारोहा
 स्तथा देवकुलेषु च भोजनं स्वामिनस्तुल्यं सूतकचापितत्समं भविष्यति च सोभाग्यं सर्वासामपि शक्तिः ब्रह्म
 णोभ्यो वरारोहाः काठ्याणि विविधानि च यच्चाप्यन्यद्भूतं सम्यगुपदेश्याम्यहंततः अविचारं एतस्योभिर
 नुष्ठयं ब्रतंततः संसारोत्तारणाया लभेत द्वेदो विदुः यदा सूर्य्यदिने हस्तः पुष्यो वाथ पुनर्वसुः भवेत्सर्वी,
 पथि स्नानं सम्यङ् नारीसमाचरेत् कथाः पंचशरस्यापि सन्निधानं त्वमिष्यते अत्र ये त्वं पुंडरीकाक्षं नंगस्यानुकीर्तनैः
 कामाय पादौ संपूज्य जंचेव नो हकारिणे भद्रं कंदर्पनिधये कटिं प्रीतिमते नमः नार्भसौख्यसमुद्राय वामायाथ तयो
 दं हृदयं हृदये शायस्तनावाह्लादकारिणे उत्कंठयित्वैकं ठमास्यमानं दकारिणे वामांशपुष्पचापाय पुष्प
 वाणाय दक्षिण नमो नंगाय वैमोलि विलोलायेति मूर्धनान् सर्वात्मने शिरस्तद्वेह देवस्य पूजयेत् नमः शिवा
 य शांताय पाशां कुशधराय च नमो नारायणायैतिका मे देवात्मने नमः नमः शाल्ये नमः शाल्ये नमो रत्ये नमः
 श्रिये नमस्तु ध्यानमः पुष्टौ नमः सर्वात्मसंविदे एवं संपूज्य गोविंदं मंगं गात्रमकर्म श्वरं गंधमाल्यस्तथा
 धूपं नैवेद्यं च कामिनी तत्र आहूय धर्मज्ञं ब्राह्मणं वेदपारंगं अव्यंगोथवरः पूज्यो गंधधूपार्चनादिभिः शाली
 यतं तुल्यं धृतपात्रेण संयुतं तस्मै विप्राय संदद्यान्माधवः प्रीयतामिति यथेष्टाचारभोक्तारं तमेव द्विजस
 त्तमं रत्यर्थं कामदेवोयमिति चित्तवर्धयतां यद्यदिच्छति विभ्रद्रस्तत्तत्कुर्याद्विलासिनी सर्वभावेन चात्मान
 मर्चयेत्स्मिन्तभाषिणी एवमादित्यवारेण सदा तद्भक्तसमाचरेत् तं तुल्यप्रस्थदानं च यावन्मासास्त्रयोदशः ततश्च यो

दशमासिसंप्रोत्ततस्य भाभिनी विप्रस्योपस्करयुक्तांश्यां दद्यात्सुलक्षणां सोपधानकविश्रामांस्वास्तराव
 रणांशुभां दीपिकोपानहच्छत्रपादुकासनसंयुतां सपत्नीकमलंकृत्येहमसूत्रांगुलीयकैः सूक्ष्मवस्त्रैः
 सकटैर्धूपमाल्यानुलेपनैः कामदेवं सपत्नीकं गडकुंभोपाश्रितं तावपात्रासनगतं हेमनेत्रपटान्वितं सकां
 स्यभाजनोपेतमिदं दंडसनं न्वितं दद्यादनेन मंत्रेण तथैकांगं पयस्विनीं यथांतरं न पश्यामि कामकेशवयोः सदा
 तथैव सर्वकामासि रस्तु विष्णोः सदा मम यथान कामिनी दिहा त्रयातिवकेशव तथाममापि देवशशरं रंस्वीकुरु
 प्रभो तथा च कांचनं देवं प्रतिगृह्णन् हि ज्ञोत्तमः कंवः कामं ददामीति वैदिकं मंत्रमीरयेत् ततः प्रदक्षिणीकृत्य वि
 सृज्य द्विजं पुंगवं शय्यासनादिकं सर्वैर्ब्राह्मणस्य गृहं नयेत् ततः प्रभृति योन्यां पिरत्यर्थं गृहमागतः सामान्य. पू
 र्वचरेण समं पूज्यो भवेत्सदा एवं त्रयोदशं यावन्मासमेकं द्विजोत्तमं तर्पयेत् यथा कालं प्रोपिते न्यसमाचरेत् तदा
 रूपं शीलं वं तथा वदत्यागमो भवेत् आत्मनोऽपि यदा विघ्नो गमं सूतकराजतः देवो वामानुषो वा स्यात् उपरागेणैवेततः
 सो वारानष्टपंचाशद्यथार्नैव त्रुप्राशयेत् एतद्विकथितं सम्यग्भवतीनां विशेषतः स्वधर्मो धर्मतो भव्या पश्यतां विह
 सर्वदा बुरुहूतेन यस्त्रोक्तं दानवे पुमयापुरा सदिदं सांप्रतं सर्वं भवतीष्वपि युज्यते कल्याणिनीनां कथितं तत्कु
 रुध्वं वराननाः करोति याशेषमखंडमेतत्कल्याणिनीमाधवलोकसंस्था सा पूजिता देवगणेशो धेरानंदनं स्थानमुपैति
 शंभोः तपोधनः सौम्यभिधायैवं तदा च तासां व्रतमंगनानां संस्थानमेप्यंति समस्तमित्थं व्रतं करिष्यंति चेदवयोनौ
 इति मत्स्यपुणोक्तं वैश्याचरे श्रनं गव्रतम् स्वस्ति श्रीरणवीरसिंहघणीपालो वदन् यात्रणी ० १
 श्रीरणवीरसिंहभूपेशाकारिते कृत्यसागरे पञ्चशीतिव्रतादीनामभद्रूलनसमुच्चयः ॥ २ ॥

॥ उं श्रीगणेशाय नमः ॥ उं नमः शिवाय ॥ अथ लक्षपूजाविधानम् ॥

—ॐ नमः शिवाय—

शिवपुराणे ऋषयजुः न्यासशिष्यमहाभागकथयन्त्वप्रमाणतः कैः पूर्णैः पुजितः शंभुः फलं कौकिलं प्रयच्छति ॥ सूत उवाच ॥ सर्वैकैकयाम्यद्यश्च यतां मुनिस्तमाः कमलैर्विल्वपत्रैश्च शतपत्रैस्तथा पुनः शंखपुष्पैस्तथा देवलक्ष्मीकामोर्चयेत्सदा एतैश्च लक्षसंख्यैर्लक्ष्मीः स्यान्नात्र संशयः राज्यस्य कामुको यो वै पापिधानां च पूजया तोषयेच्छकरं देवं शकोट्या मुनिश्वराः प्रतिशिवं तथा पुष्पमखंडं तुलं तथा चर्चितं चंदनैर्न वज्रधारां तथा पुनः प्रतिकूपं तथा मंत्रैर्वल्लवदलमनुत्तमं अथ वा शतपत्रवाकमलं वा तथा पुनः शंखीपुष्पैस्तथा प्रोक्तं विशेषेण पुरातनैः धूपदीपं च नैवेद्यं मध्यं चारार्त्तिकं तथा प्रदक्षिणं नमस्कारं क्षमापना विसर्जने कृत्वा सांगतया सर्वकृत्येन भवेदिह तस्यैव सर्वथा राज्यं शंकरो लोकशंकरः प्राधान्यकामुको यो वै तदधेना च ये पुमान् कारागृहगतो वां पिलक्षेणैवार्चयेद्धरं रोगग्रस्तो यदा स्याद्वै तदधेना च ये पुमान् कन्याकामो भवेद्यो वै तदधेना शिवपुनः विद्याकामो भवेद्यो वै तदधेना च ये छिवं वाणीकामो भवेद्यो वै सोऽयुतेन शिवं यजेत् उच्चाटनार्थं शत्रूणां तैव वपूजने हरः मारणे चैव लक्षणमोहने च तदर्थं सांभतानां जये चैव कोटिपूजा प्रशस्यते वशीकार्ये तथा राज्ञामयुतं च प्रशस्यते यशसे व्रतथा तत्र पूजयेच्छंकरं तदा वाहनाभ्यसदा पूज्यः सहस्रेण शिवस्तदा मुक्तिकामो भवेद्यो वै पंचकोट्या शिवं यजेत् ज्ञानार्थं च तथा देवकोट्या वै पूजयेच्छिवं शिवदर्शनकामो वै तदधेन प्रपूजयेत् तथा मृत्युं जयेज्जप्यः कामनाफलरूपतः पंचलक्षाद्यादा जातः प्रत्येकं तु सदा शिवः लक्षेण भजेत कश्चिद्विद्वितीये जाति संभवः तृतीये कामना जातं चतुर्थे प्रपश्यति पंचमं तु पदालं फलं पच्छत्यंशं अनेनैव तु मंत्रेण दशलक्षफलं भवेत् मुक्तिकामो भवेद्यो वै सदर्भः

पुजनं धरेत् । अथैवेत्यानुसंवद्धानां तथामुनि संतमः । आयुष्का मो भवेद्यो वै दूर्वाभिः पूजनं धरेत् । पुत्रका मो भवेद्यो
 बधूतैः पुजनं धरेत् । अर्कपुष्पैः प्रतापश्च कुब्जकल्हारैः कस्तूरीया । जपार्कसंमपूजा तु शत्रूणां मृत्युदा संस्तुता । रोगां ह्य
 दनं को मो ह करवोरैः सुपूजयेत् । बधूकभूषणवासां त्यावाहन संभवः । अतः सोऽकुसुमेरेव विष्णुवल्लभतामियात्
 शमीपत्रं स्तथा मुक्तिः प्राप्यते पुरुषेणैव । मल्लिकाकुसुमेरेव स्त्रियं शुभं तरालभेत् । यथिकाकुसुमे लक्ष्मी गृहं नैव वि
 मुच्यते । कणिकारैः स्तथा वस्त्रं संपत्तिं जायते नृणां । निर्गुडिकुसुमे लक्ष्मी नैव मलतां भवेत् । बिल्वपत्रं स्तथा लक्ष्मीः
 सर्वकामान्वाप्नुयात् । शृंगारहारपुष्पैः स्तुवधेत सर्वसंपदः । तद्वनविधेते पुष्पं यन्नैव शिववल्लभं । वेंपकैः कतकी हि
 त्वां अन्यैः सर्वैः शिवे पयेत् । एतद्वः कथयिष्यामि कारणं दुष्करं नृणां । यदालक्षं शिवे दद्यात्तदा च विपुलं फलं । तिल
 पुष्पाणि दत्तानि मुक्तिदानं संप्रदयः । राजिकाकुसुमानि ह शत्रूणां मृत्युदानि च । अतः परं च धान्यानि फलं शृणुत स
 न्तमः । तैडुलारोपेण लक्ष्मीं ददाति । प्रजायते प्रस्थानं चैव पट्केन तदर्धं न तथा पुनः । पलद्वयं यत्ते पालक्षमा
 नं मुदा हतं । पूजार्द्रविधानं न कर्तव्यं वा वस्त्रं शोभनं । शिवोपरि न्यसेत्तत्र गंधपुष्पादिभिः स्तुतः । रोपयित्वा च धूप
 दीपं दत्वा पूजां फलं लभेत् । प्राजापत्यं ह्यरौप्यमापसं स्याच्च दक्षिणा । देयात्तदुपेष्टारं शस्त्रावा दक्षिणामलां श्चा
 दित्यसं स्य यातव्यं ब्राह्मणं भोजयेन्नरः । लक्षपूजा यदा जाता सांगाचमत्र पूर्वकं । शतमष्टोत्तरं तत्र भोजयेत्तद्विधिरुदाहृतः
 तिलानां च यथा लक्षं महापातकनाशनं । एकादश पलैश्चैव लक्षमानमुदाहृतं । पूर्ववत्पूजनं तत्र कर्तव्यं हितकाम्यया भा
 ज्यते ब्राह्मणं तत्र । तस्मात्कार्यं नरेण हि । महापातकं नृदुःखं । नश्यति तत्क्षणाध्रुवं । यवपूजा तथा प्राक्ता
 लक्षेण परमा शिवे । प्रस्थाना नष्टकैश्चैव प्रस्थाधेन युतं पनः पलद्वयं युतं तत्र मानमेतत्पुरातनं । यवपूजा तथा प्राक्ता
 स्वर्गसौख्यविधायिनी । प्राजापत्यं ब्राह्मणानां । कर्तव्यं फलं भोज्यसुना । गोधूमानां तथा पूजा । प्रशस्तामुनि सत्त

मोः ॥ संततिर्विधेयत्रापि यदिलक्षावाधिरूता द्रोणार्धेनभवेल्लक्ष विधानंविधिपूर्वकंपुनश्चब्राह्मणानां हि
 प्राजापत्यभवेदिह मुद्धानांपुनर्जायैवाशेवायच्छतिवैमुख प्रस्थानांसप्तकेनवप्रस्थार्धेनाथवापुनः पलद्वयमु
 तेनवलक्षेमकविदुव्याः मापाणांचितथापूजारागनाशकरीमता प्रस्थानामृकतेवलक्षेनकप्रकीर्तित् ब्राह्म-
 णानांतिथामौज्यरुद्रसस्याविधायते प्रियगुपूजनंचवसवोध्यक्षपरात्मनि धर्मार्थवर्द्धिनोचैवपूजासर्वसुखा
 वहा ॥ प्रस्थानांतुत्रयेणोक्तलक्षेमकपुरातनैः ब्रह्मभोज्यतथाप्रोक्तमकार्णासंख्यदाने राजिकापूजनंप्रोक्तं
 शत्रोर्मृतिकरंपर ॥ प्रस्थेनपलपुकेनलक्षेमकतथास्मृतं एकांगोश्चात्रदातव्यावलावहस्तैवय मरीचिसंभवा
 पूजाशर्वोनाशकरीमता ॥ अतोपिविविधोऽन्यैःपूजनंशंकरस्य च आढोकांनाटलेश्वरमहिमावधेतेदृणां केसरैर
 जितंधान्यविविधचापैयच्छिव नानासुखकरीपूजाह्योपाचमुनिसत्तमा इत्येतद्वचनंशुक्वापुनरुचुर्मुनीश्वराः
 लक्षमानतुपुष्पाणांवटत्वंचहितावहं इतिश्रुत्वावचरेतपांपुनर्वचनमादटे सूतउवाच श्रूयनांरूपभश्रेष्ठाःकथ
 यामिययामतिः ॥ प्रस्थानानविभिर्भागैःशखपुष्पैःसमुद्भव लक्षंप्रोक्तुमानेनसूक्ष्ममानंविच्छणाः एकादशभिः
 प्रस्थैस्तुजातिमानंप्रकीर्तित यथिकायास्तयाभागंकरवीरभवंतथा निर्गुडोकुसुमानांतुतथैवकथितंबुधैः कर्णिका
 रेतथामानशिरापकुसुमेस्तथावधुजीवेतयामानंप्रस्थानांदिशकेनतु द्रव्याद्यैर्विविधैर्भागैर्दृष्ट्वाचपूजनचरेत् सर्वका
 मसम्बद्धीपूजयेत्परमेश्वर इत परप्रवक्ष्यामिधारापूजामहंतुवः यस्याश्रवणमंत्रेणकल्याणंजयतेनृणां विधा
 नपूर्विकांश्चत्वापूजाविधिशिवस्य च पश्चाच्चजलधाराचकतंव्याचमुनीश्वरा ज्वरतापप्रशाल्यैजलधाराशुभावहा
 शतरुद्रियमंत्रेणरुद्रकांशकेनच रुद्रजाप्येनवातजपुरुपसूक्तेनवापुनः षड्गेनाथवातत्रसहस्रमृत्युजयेनच गाय
 त्राप्यथवाविप्रानामभिर्वाविशेषकैः अथवाप्यागमोक्तैर्वाजलधारादिकतथा सूत्रसंयमिसिद्धयै धारापूजनमृतमं

धृतधाराशिवेकार्थ्यायावन्मन्त्रसहस्रकतदावशस्य विस्तारोजायतेनावसंशयः एवंचायुतमंत्रेणकार्थ्यैवैशिवपूजनं
 प्रमेहरोगशांत्स्यर्थप्राप्त्यात्मनसेप्सितं पंडत्वयादिसंजाततदाघृतसपूजनं ब्रह्मभोज्यंतुतत्रोक्तंप्राजापत्यंमुनीश्वरः
 केवलंदुग्धधारौवैतदाक्लाध्यौविशेषतःशर्करामिश्रिताकार्थ्यायदाबुद्धिर्जडाभवत्केनापिक्वामंचैवशररिपरिकल्पि
 तं यावन्मन्त्रायुतंस्याद्वैतावद्वाराप्रपूजनं यदाचोच्चाटनंदेहेजायेतेकारणविना यत्रकुत्रापिवाप्रेमदुःखंचपरिकल्पि
 तं स्वगृहेकलहोर्नित्यंयदाचैवप्रजायते तस्याचैवकृतार्थावैसर्वदुःखंविलीयते शत्रूणांतापनार्थायेतेलयाराशि
 बायवै वासितैर्नैवतेलेनभोगबुद्धिःप्रजायते तस्याचैवकृतार्थावैसर्वदुःखंविलीयते सार्षपेणैवतेलेनशत्रुनाशो
 प्रवेदिह मधुनायक्ष्मरोगोवैगच्छेद्विशिवपूजनात् इसोरसस्यवैधारासर्वस्यैख्यकरीरता गंगालसमुद्रता
 धारामोक्षफलप्रदा एतासर्वाश्रयाःप्रोक्ताधारजयफलावहा अयुतेनकृतास्तास्तुपूर्वोक्तविधिनाखिलाः करोन्वयं
 ब्राह्मणानांतुभोजनंरुद्रसंख्यया तदावैसकलंसिद्धंभवत्येवचान्यथा एतद्वःसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहंमुनीश्वराः
 एवंपूजाविधिंकृत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते एतद्वैसकलंलोकैसर्वकामहितायैव स्कंदोभासहितंशभुंसंपूज्यविधिना
 सकृत् यत्फलंभूतेमर्त्यस्तद्वदामिथयाश्रुतं अत्रत्यंभोगमैर्भूयैभुक्तापुत्रादिकंशुभं अतैवैजायतेयत्तच्छू
 यतांमुनिसरमाः कोटिसूर्यप्रतीकाशैर्विमानैःसार्वकामिकैः रुद्रकन्यासमाकर्णैर्गयवाद्यसमन्वितैः शि
 ववक्त्रोद्धतेभोगीयावदाभूतसंप्लवं इतिशिवपुराणेवायवीयसंहितायांलक्षपूजाभिषेकादिविधानम् ॥

अथरौवागमोक्तलक्षपूजा ॥ ईश्वरउवाच ॥ लक्षपूजाविधिदेविकयया-
 मिसमासतः यांकृत्वाप्राणिनःसर्वेममसान्निधिभाजनाः भवतीतिशेषःशिवरात्रौतथाष्टम्यांसोमवारैसमारभेत
 शुभेभ्यस्मिन्दिनेवापिशिवभक्तद्विजोत्तमं सपत्नीकंसपुत्रंतमनूचानमनिंदकं धर्मज्ञंदोषरहितंसंतुष्टंपरिपूज्यच

आचार्यपरयेत्याज्ञाः सुस्त्रातोभूपितोव्रती ह्रस्वषष्ठलं दीनमतिदीर्घजडं तथा देवताभक्तिरहितं वधिर्दीर्घलि
 गिनं वेदहीनं दुराचारं मलिनं बहुभाषिणं निदकं पिशुनं दुष्टमंधकं च विवर्जयेत् नित्यं निर्वृत्य सकल संकल्पमन
 मेप्सितं पंचकर्मह्निकापुष्पजोतीर्किंशुकपाटलैः नद्यावर्तैः श्रियावर्तैर्द्रोणपुष्पैः कंदवकैः अन्यैः शिवागमप्रो
 क्तैर्विल्वशाखादलैस्तथा नागयल्लीदलैर्वीपरत्नेनानाविधैरपि अन्यैश्च विविधैः शुद्धैः खड्गैर्द्रोहितं दुल्लैः लक्ष्य
 पूजां प्रकुर्वीत मूलमंत्रेण शंभवे त्वर्णे पुष्पप्रत्ययुक्तं पुरावार्तिकं भवेत् इत्येकस्मिन्दिने वापि द्वयोर्वा त्रिदिने पि वा
 पुष्पलाभानुसारेण बहुभिर्वादिर्नयेजेत् पुष्पांजलित्रयं दत्त्वास्तु त्वापुनः पुनः सप्ताहं च शिवायैकसौवर्ण
 पुष्पमर्चयेत् क्षमाप्यंच महादेवं प्रार्थयेत् तदनंतरं भवः सर्वस्तथा रुद्रस्तपः पशुपतिः स्मृतः उग्रो महांस्तथाभी
 मंशानशचाष्टनामभिः पुष्पांजलित्रयं स्वर्णविल्वशाखासमन्वितम् प्रार्थनामंत्रः विरूपाक्ष महेशान विश्वरूप
 महेश्वर मया कृतं लक्षपूजां गृहीत्वा वरदो भव ततो नमस्कारः मृत्युं जाययज्ञाय देवदेवाय शंभवे आश्रितं शा
 यशं वापमहादेवाय ते नमः इति नमस्कारमंत्रः इति शैवागमे लक्षपूजाविधिः अथोद्यापनम् पंचामृतनस्तपं
 नंपलेन शतकेन वै नारिकेलार्घ्यदानं च पताकाध्यज एव च भवेत् वस्त्रद्वयं देयं पूजायां च शिवस्य च पूजाति च तथा होमंति
 लक्ष्म्येण कारयेत् देवस्थानं तं पूजामाचार्येणैव कारयेत् ततः प्रार्थनामंत्रः नमः शिवाय शांताय सगणाय नमो नमः
 सर्वेश्वराय देवाय कारणत्रयहेतवे निवेदयामि वात्मानं त्वंगतिः परमेश्वर भूमौ स्वर्गलितपादानां भूमिरेवा बलं व
 नम् त्वयि जाता परायानां त्वमेव शरणं प्रभो ततो विप्रभोजनीयाः शस्त्या वापि दशायवा आचार्यै पूजयेत्य
 भ्याञ्छत्स्यादयाच्च दक्षिणां पूर्णं तद्वचनात् कृत्वा भमसन्निधिभाग भवेत् यद्दारे मचमातं गावायुवेगास्तुरंगमाः पू
 ण्ण्डुवदनाचार्यै लक्षपूजाविधेः फलम् ॥ इति ब्रह्मांडपुराणे लक्षपूजोद्यापनम् ॥ अथेतस्य प्रयोगः तत्रादौ

पूजोविधिः । ब्रह्माह्मपुराणात् माघादिपुण्यमासेषु वा तु भास्ये तथा पुनः । श्रावणे तु विशेषेण । चंद्रानुकूल्यदिने
 प्रातर्नैर्धादौ स्नानं त्वानित्यकं मे निर्वृत्य देवागारं प्रविश्य पुण्यतिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मन आखिलपापक्षयपूर्वकं
 हिकामुष्मिकनिरवधिमुखसौभाग्यनिरवधिशिवलोकनिवासमहद्भयं प्राप्तिद्वारा अनुककामनया वोमासहि
 तसदा शिवप्रीत्यर्पणमुक्तं पुष्पादिनालक्षपूजां करिष्ये ॥ इतिसकल्प्य पीठशिवं यथाविधि संपूज्य सहस्र
 नामं भिमैर्लभं त्रेण वा तर्तद्रव्येण पूजयेत् प्रत्यहं पंचामृतेनाभिषेकः । कर्पूरेणातिर्कयं दध्योदनोपहारः प्रथमः
 दिने धावती संस्थातावत्येव संस्था समाप्तिपर्यंतं अयुतांते सुवर्णपुष्पं असंभवे लक्षं तिसमाप्तिदिने विशेषेणाशि
 वं संपूज्य शतपलपरिमितपंचामृतेन स्नपनं नारिकेलार्घ्यदानं च ततः पुष्पांजलित्रयदानं अष्टाभिर्नामैर्त्रैरिति । उ
 र्व्यायनमः १ जौंशर्वायनमः २ उरुद्रायनमः ३ जौंशपुपतयेनमः ४ जौंशत्रायनमः ५ उरुद्रायनमः ६ उ
 र्व्यायनमः ७ उरुद्रायनमः ८ इति पुष्पांजलिर्दत्त्वा प्रार्थयेत् विरूपाक्षमहेशानविश्वरूपमहेश्वर मया कृतो
 लक्षपूजां गृहीत्वा वरदो भव ततः प्रणमेत् मृत्युं जयाय ज्ञाय देवदेवाय शंभवे आश्रिते शाय सर्वाय महर्देवाय तेनमः ॥
 नमः शिवाय शांताय सगुणाय ससूने सौपस्कराय देवाय कारणत्रयहेतवे ततो यथाशक्ति ब्राह्मणाभोजयेत् शस्त्या
 व्रतपूतये गांच दद्यात् अत्र पूजाद्रव्याणि चंपकमालतीपुष्पं जातीकं शुक्रपाटलैः द्रोणपुष्पैः कर्द्वैश्च वि
 ल्य शाखादलैस्तथा नागवल्लीटलैर्वापि करवीरकुसुमैरपि तत्कालोद्भवैः पुष्पैः पल्लवैः कमलैरपि धान्यै
 श्राविविधैः पुष्पैः रत्नद्वौहितादुलैः लक्षपूजाप्रकर्तव्यानामाभिर्मूलमंत्रत एते पापूजाद्रव्याणां मंत्राः दा
 नखंडादिपुद्रुष्टव्याः रत्नपूजापितत्रैव विद्रुमाणां प्रदानेन रुद्रलोकं व्रजेन्नरः सर्वपापविनिर्मुक्तो मुक्तादाने
 न जायते लोकानां शोतिदानेन नरो वज्रस्य वज्रिणः तथा प्रदत्तैर्गौर्मेदोर्मादं तेन दनेन सर्वैर्ग्रहाः प्रतुल्यंति पुण्य

रागप्रदानतः गार्तुर्मतंगंस्तनयितंजयतिश्रया वेदुष्यैः स्वर्गलोकश्च पद्मरागेररेगता प्रदानादिद्रुनी
 लेश्वरीलानांसतुभाजन सुखीशखप्रदानेनशक्तिंशुक्रिप्रदानतः इतिस्कंदेभिधानात् तत्रनुकाप्रदानमंत्र
 ताम्रपण्यैवौद्धतावर्णाद्व्याकल्पयार्णताः मुक्ताः शुक्लयुद्धवाः सतुभुक्तिमुक्तिप्रदामम एवसर्वेषामिवरुक्धान्या
 दानांमंत्राग्रयांतरतोवसयाः इतिप्रकारंतरणलक्षपूजाविधिः अर्थांश्चिपुंराणांकंसोद्यापनम् लक्षपूजावि
 धानम् तत्रपूर्ववदेवसंपूज्य ततः सहस्रनामाभिः उांनन 'शिवायैतमंत्रणपुष्पादिभिरैकरूपतयासमाप्ति
 पर्यंतमभ्यर्च्य तदतेशुभदिनेनउद्यापनंकुर्यात् तत्रादौ तिथ्यादिकीर्तनंतिआत्मनोऽनेकजन्माज्जितसमस्तदुरितानि
 छत्तिपूर्वैकैकपुत्रपौत्रा दिव्यिष्टद्विविधसुखप्राप्त्यनंतरंशिवलोकनिवासकामकृत्यदमुक्कद्रव्यसमर्पणलक्ष
 पूजनं तत्संपूर्णफलावाप्तयेतस्योद्यापनकरिष्ये इतिसकल्पः कार्यः ततोमणेशपूजा आचार्यवरणादि
 पूर्वांगविधाय वेदिकायालिंगतोभक्त्रैकलशैर्धान्यपूरितपूणपात्रमध्यसौवर्णमहेश नमः शंभवायेतिमंत्रेणसैव
 णींगीरी गौरीमिमायेतिमंत्रेणपुरतः राजतंवृषभतन्मंत्रेणसंस्थाप्य परिवारेदेवताथ्यसंस्थाप्य पूर्वादि
 दिक्षुधर्मज्ञानवरैरग्यैश्वर्यानामेयादिविद्विषुच अधर्माज्ञानवरैराग्यनेश्वर्यान्पीठिसंपूज्य मध्येनहेश्वरसंपूज्य
 तद्वाहिएशान्याईशानवक्त्रायनमः पूर्वतत्पुरुषवक्त्रायनमः दक्षिणेअघोरवक्त्रायनमः पश्चिमेसद्योजातवक्त्राय
 नमः उत्तरेवामदेववक्त्रायनमः पुनःपूर्वादित वामायैनमःन्येष्टार्यैःश्रेष्ठार्यैःरौद्रार्यैःकाल्यैःकलविकरिण्यैःबलायैः
 बलाविकरण्यैः मनोन्मन्यैः सर्वभूतदमन्यैः इतिदशदिक्षु ॥ १० ॥ पुनःपूर्वमारभ्यईशानपर्यंतं अजैकप-
 देनमः आहिंबुध्न्याय शंवाय. उग्रापतये. रुद्राय. पशुपतये. शंभवे. वरदाय. गिवाय. ईश्वरायनमः
 ॥ ११ ॥ पुनःपूर्वतदिकाली. दक्षिणेश्वरिणी. पश्चिमवृषस्कंधी. उत्तरेईशकाली. ततईद्रादिलोकेशान्सायु

धानसंस्थाप्यपूजयेत् अथशिवपूजाध्यानम् शुद्धस्फटिकसंकाशत्रिनेत्रचंद्रभूषणं भस्मोद्धूलितसर्वांगं
 ह्यवित्यभक्तवत्सलं उन्नमःशिवायइतिमंत्रेणपूजयेत् लक्षपूजायां दशएकंवासुवर्णपुष्पसमर्प्य ॥ प्रार्थयेत् ॥
 नमःशिवायशांतायसगणायससूनवे सनदिनेसगांगायसवृषायनमोनमः इतिनमस्कारः पुराणपठनादिना
 रात्रिनित्वा प्रातःस्वयंशोकमग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं सोमं महेशं ननः शंभवायचमयो
 भवायेचेतिमंत्रेणज्यासिक्तिलद्रव्येणायुतसंख्याकाहुतिभिः सहस्रपरिमिताभिर्वापरिवारेदवतामंडलेदव
 तांश्वेकज्याहुत्याक्षे स्थापनमंत्रेणहोमः पुष्पसमर्पणंवा होमांतेसपत्निकमाथाव्यर्थसंपूज्यपठिं गौमिधुनं
 चप्रतिपाद्य अधिकफलाप्तयेसोपस्करंशय्यादत्वा पोटशद्विजान् विशेषपाकरेणसंपूज्य दक्षिणांचदत्वा ॥
 सदन्नेनसहस्रशतंवायथाविभवंसदन्नेनाद्विजांस्तर्पयेदिति इतिलक्षपूजोद्यापनविधिः अथविष्णुलक्षपूजाविधिः
 अग्निपुराणे लक्षपूजाविधिर्भूयःशृणुनान्यमनाःकचित् यांकृतवामुच्यतेपापैर्नारीवाथनरोपिवा ब्रह्महागुरु
 गामीचमद्योपाधानापहः सकृत्पूजनमात्रेणमुच्यतेकिमुतान्यतःनात परतरंकिंचित्त्रिपुलोकैपुविद्यते किंकुलेन
 किमाचारैः किशीलेनगुणेनच योहर्षपूजयेत्सम्यक्सकुलीनः सबुद्धिमान् जंबूद्वीपमहापुण्यंजमयः प्राप्य
 मामवः इमामकृतवामुदात्माकोन्यस्तस्मादधोगतिः धर्महीनस्यनस्यस्यादिनान्यायांतियांतिच सलोहकारभ
 स्त्रैवतस्यजन्मनिरर्थकं पूजयेत्पूजयेद्विष्णुंभयोभयोपिपूजयेत् माधेवाकर्त्तकैश्चैवआपादेश्रावणेपिवा अन्ये
 पुपुण्यमासेपुव्रतमेतत्समाचरेत् देवपूजागृहवापिदेवालयमथापिवा गोमयेनानुलिप्याथधातुनामृण्मयेणवा चतु
 भिर्ब्राह्मणैःसार्द्धकृत्वाचस्त्वस्तिवाचनं नादीश्रांब्रंक्रुर्वातलक्षपूजाविधौद्विज प्राणायामत्रयंकृत्वादेशकालौपठेत्सु
 धीः सुसंकल्प्ययथाशक्त्याप्रत्यहंपूजयाम्यहं एवंसंकल्प्यविधिवन्मंत्रमेतमुदीरयेत् गृहीतोस्मिन्मन्त्रेतेदेवंपंचत्वं

यदिभवेत् तदाभवतुसंपूर्णं त्वत्प्रसादाजगद्गुरो एवंसंप्रार्थ्यदेवेशानियमं तुलसीदलेः पंचामृतैः स्नापयित्वाशालि-
ग्रामशिलांशुभां गंधपुष्पाक्षतैर्भक्त्याप्रथमं पूजयेद्बुधः प्रत्यहं यावती पूजातावत्प्रणतिभिर्ब्रती पद्मान्यपि च तावन्तिले
खेपंचाभिधातुभिः महाव्रतामिदं ब्रह्मन्देवानामपि दुर्लभं तुलसीदलेनैवैतस्यैवैरतिशोभनैः कूष्मांडवर्जितैर्देवपूज-
येतस्य नामभिः विष्णोर्नामसहस्रेण अथ वा शतनामाभिः संख्यापूर्णफलसंख्यामंत्रहीना तु निष्फला तच्चित्तोन्मोहनवान्
भूत्वा विष्णुलोकपरायणः एवं संपूज्य विधिवत्पूजाते होममाचरेत् सहस्रनामभिर्होमं स्वाहाकारसमन्वितं मधु-
मिश्रं स्तिलैर्लाजा मिश्रितैः कृमिवर्जितैः होमसंख्याविधानेन लक्षसंख्यायदा भवेत् पूणाद्भूति ततः कृत्वा प्र-
णिपत्य क्षमापयेत् लक्ष्मीनाराण्डेवंशखचक्रगदाधरं सुवर्णप्रतिमां कृत्वा वित्तपूर्वविवक्षणः ब्राह्मणाय सुशांता-
यस्वदारनिरताय च पत्नीपुत्रवते दानमक्षयं फलमश्नुते जलशायी ब्रह्मपिता पद्मनाभः सनातनः अनंतभोगशय-
नः प्रीयतां परमः पिता इति दानमंत्रः तुलस्य भोग्युप्यर्च्योर्विल्वेर्वाब्रजवर्जितैः सुगंधैर्ऋतुसंभूतैस्सस्यैः पादप-
ल्लवैः सह त्रिद्विंशहत्त्रिंशत्संख्यायिधि उपक्रमदिने यावत्प्रत्यहं तावती भवेत् उपक्रमदिने वा पिद्मवमा-
ने पितावती उद्यापनं प्रकुर्वीत पूर्वोक्तैर्नवमार्गतः अन्यया दोषमाप्नोति हीनां गोजायते भुवि एव यं कुरुते मत्स्यो-
नारी वा गतमंतृका देहतिज्ञानवान् भूत्वा विष्णुलोकमवाप्नुयात् ब्राह्मणभोजयित्वा तु स्वयं भुंजीत वां गन्धतः तुल-
सीदर्शनं स्पर्शानमस्कारः प्रदक्षिणा दानं च हरिपूजा च धारणं तज्जलं ययत् भक्षणं दर्शनं चैव विष्णुलोकप्रदायकं
महापातकसंयुक्तो वा सर्वपातकैः विष्णुपूजाविधानेन जीवन्मुक्तो न संशयः इत्यादि पुराणोक्तं वि-
ष्णोर्लक्षपूजोपापनम् ॥ भविष्योत्तरे तु लक्षतुलसीव्रताद्यापनम् कार्तिके माघे वा प्रत्यहं तुलसीदलान्यर्प-
येत् ततो वै शोखमाघे वा उद्यापनं कर्तव्यम् तत्रादावाचार्यवरणपूर्वकं पूर्वेषुः स्वस्तिवाचनं कृत्वा प्रभाते संयदि-

लंकृन्वा' अग्निमूला'रन्तिस्वगृह्याविधिनासंपाद्य' घृतपलाशमिच्छरुसाहितं पचशाखाद्यजुहुयात्' अष्टाक्षरपङ्क
श्रद्वाटशक्षरं प्राणवेनवा' यथासंख्यमंत्रविनियोगः' दलापणसंख्यादशाशेनहोमः' तत्तद्वशाशेनतर्पणमा
र्जनमिदं' तदेतन्नाचार्याप्यर्गादंत्वास्विष्टकृतकृत्वा' होमशेषसमाप्य' तद्वशाशेनविप्रान्भोजयेत्' विप्रायविष्णु
संहस्त्रनामदानमपिकुर्यात्' ततः सुवर्णवृंदावनंतुलसीसमरौष्य' विष्णुरूपायां चार्घ्याय दद्यादिति' तुलसींद
लोचापनम्' अग्निपुराणियसोद्यापनोलक्षपूजाप्रकारप्रयोग' चतुर्मास्यसमाप्तौ तुलक्षपूजासंप्रापयेत्' माथा
दिपदसुमासेपुलक्षपूजाहरे' स्मृता' यद्यदन्तोभवेत्पुष्पविष्णवेतददप्यते' अतसीतुलसीधात्रीपंचदूर्वाकुरास्त
था' करवीरकणिकारशतपत्रचकेतक' चपकतगरचैवसोवीरकनकतथा' जातोपुष्पपाटलकुव्वागचकंदंबक
वदर' चामलपूगफलैरन्येभ्यपूजयेत्' सुगंधैर्ऋतुसंभूतैः सर्वैः पादपपल्लवैश्च' यद्यत्समर्पयेद्द्रव्यतस्य रूपं हि
ण्मय' कारयेत्सततैर्चकंसहस्रं वापिकारयेत्' लक्षवाटापयेद्धीमान्यथावितानुसारतः' विष्णोर्नामसहस्रेणगा
यत्र्यामूलमंत्रतः' सहस्रद्विसहस्रं वा त्रिसहस्रं यथाविधि' उपक्रमदिने यावत्प्रत्यहं तावती भवेत्' तत्रादौ तित्थ्यादि
कीर्तनातिष्ठिखिलनानाविधपातकनिरसनपूर्वकैश्चामुष्मिकनिरतिशयभोगानदप्राप्तिद्वारा श्रौलक्ष्मीनारायणप्रीत्य
र्धंतुल्यादिलक्षपूजां करिष्ये' इतिसंकल्प्य पीठुरुपसूकेन देवं संपूज्य' नाममवैस्तुलस्यादिसमर्पयेत्' लक्षादि
समाप्ताद्युधापनंकुर्यात्' सर्वसंकल्पान्तिष्ठामुलक्षपूजायापनकरिष्ये' इतिसंकल्प्य' आचार्यवरणाति दे
विकायां सर्वतोभद्रे ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकलशप्रतिष्ठाप्य' तत्र देवंपूजयेत्' तत्रायं क्रमः सर्वतोभद्रे ब्रह्मा
दिदेवता' स्याप्य' तदुपरि प्रस्थसंस्थान्यपुंजं तदुपरि प्रस्थगंधधूमपुंजं' तदुपरि प्रस्थपरिमितशुद्धतडुलाराशैश्च
त्वा' तत्र कुमेन त्र्यदलपद्मविरच्य' तन्मध्ये ताम्रमये पात्रे पिसंस्थान्यसहितं ताद्यकलशप्रतिष्ठाप्य' तत्र सौ

वर्णचतुर्भुजं लक्ष्म्याल्लिखितवर्माङ्गनारायणसहस्रशार्पेतिमन्त्रेण संस्थाप्य । पुरतः सौवर्णराजतंगरुडं सामम्बन्धि-
शरीरस्तं वाहनं परमोष्ठिनः विपपां पहरौ नित्यं मतः शान्तिं प्रयच्छमे ततई शानादि शानादि दिक्षु शंखचक्रं गदां प-
द्मं ततः परितः लोकेशान् संस्थाप्य पूजयेत् प्रातः अग्निं प्रतिष्ठाप्य अत्रावाहयत् । अत्र प्रधानं लक्ष्मीनारायणं
औनमोनां रायणायैत्यष्टाक्षरमन्त्रेण मधुलाजं मिश्रत तिलपयसघृतशर्कराद्यन्यतमचक्रद्वयचतुष्टयेन प्रतिद्र-
व्यमं औत्तरं सहस्रह्रुतिं भिर्वोसहस्रनाममन्त्रेयं इत्येवं होमं समाप्य तत आवाहयत् । यत्पिठं अनेन मन्त्रेण दद्यात् जल-
शायी ब्रह्मापितां गभैर्यस्य चराचरं अनन्तं भोगशयनः प्रीयतां मे जनार्दन इति दत्वा गं पयस्विनां च दत्वा अधिकफलात्
पैसोपस्करां शय्यां दत्वा दशार्धकारान् द्विजान्सदनेन भोजयेत् एवमेवाविधानेन गणेशां विकरो नृप तत्तन्मन्त्रे
ण पूजां ततः तन्नामसहस्रकैः गणेशे लङ्कुके होमं पचत्वा यस्तथापि वा पायसेन तु देव्याश्च तिलैर्बुके वलैरपि एवं
कृत्वा विधानेन त्वग्लोकं महीयते इति विष्णुं रुक्षपूजोद्यापनम् गणेशां विकयोरपि लक्षपूजोद्यापनं अपलक्षन-
मस्कारव्रतम् भविष्योत्तरे भवरीपडवाच इक्ष्वाकूणां कुलगुरो ब्रह्मन्धर्मसंविस्तरं ब्रूहि पापक्षयकरं व्रतं तस्यो-
त्तमं च मे ब्रह्मघ्नस्य सुरापत्यगुरुदाराभिर्मर्षिणः सुवर्णस्तेपिनश्च व्रते पांससार्गिणामपि संकीर्णपापिनां चैव स-
कलीकारिणां तथा असमं पश्यतो भाग्याद्वयं दुष्टेन चेतसा भ्रूणां जनयित्रीणां कामिनां कामतोऽपि वा गुरोर्विश्वा-
सहीनस्य ब्रह्मघ्नस्य च पापिनः संध्याकर्मविहीनस्य जगदुन्माद्वर्त्तनः दासो वैश्यासंगमिनश्चाढालीगामिनस्तथा
परस्वहारिणश्चैव देवद्वयपहारिणः ब्राह्मणेभ्योऽष्टद्वयैव वृत्तिच्छेदकरस्य वा परस्वलोलुपस्यापि रहस्यकृतपा-
पिनः पंचयज्ञविहीनस्य दुःशास्त्रनिरतस्य वा गुरुनिदाहिसंश्रोतुं गुरुद्रव्यापहारिणः नारीणां च विशेषेण प्रायश्चित्त-
यदीप्सितं तदालक्षनमस्कारव्रतं कुरुमहीपते संकरीकरणानां चमलिनीकरणस्य च अपात्रीकरणानां च

प्रायश्चित्तं यदीच्छसि तदाल. ॥ ३ ॥ आतृपत्नीसुतानां चाग्निभिनः कामिनस्तथा त्वसृस्वमातृवंधूनामिच्छ
 यागमनस्यच दासीवेश्यासग्नस्यसक्षयं यादिवांछसि तदाल. ४ परस्वहरणस्यापि देवस्वहरणस्यच रहस्य
 भेदकस्यापि रहस्यकृतपापिनः त्यागस्यपचयज्ञानामसच्छाधिपस्यच गुरुनिंदाश्रुतेश्चापि गुरुस्वहरण
 स्यच लेहानां चैव घोष्याणां संक्षययादिवांछसि तदाल. ॥ ५ ॥ कृतस्य जन्मसाहस्रैर्भैरुर्विध्यसमस्यच
 अत्युत्कटस्य पापस्य इह जन्मकृतस्यच सर्वस्य पापजातस्य संक्षययादिवांछसि तदालक्षणमस्कारव्रतं
 कुरुमहीपते ॥ ६ ॥ शृणु भूषणविधिं देवसंकल्पनियमादिकम् चातुर्मास्यसमायाते केशवेशयनं
 गते आपादस्य सिते पक्षे एकादश्यां समाहितः संकल्प्य देवदेवस्य पुरतश्चक्रपाणिनः मम लक्षणमस्कारव्र
 तस्य पुरुषोत्तम निर्विघ्नेन व्रतं सांगं कुरु त्वं कृपया हरे पापपंकनिमग्नमापापकोशस्य भाजनम् व्रतेनानेन सुप्री
 तः सद्य एव जगत्पते इति संकल्प्य मनसा कार्तिं कयांतु समापयेत् प्रातः स्नात्वा व्रतं कुर्यादा मध्याह्नं सदा
 मुनिः यद्वा तद्वानभुंजीत भुंजीत लघुभोजनम् अनृतं न वदेत्कापि नापध्यायीत कञ्चन देवतानां जपहोमं न त्य
 जेत कथंचन अतिथिपूजेन्नित्यं यथाशक्त्यानुसारतः कार्तिं केमासि संप्राप्तो णिमास्यांततः परम् । संस्थाप्य
 कलशं पूर्णं सवस्त्रं सापिधानकम् विष्णोश्च प्रतिमां तत्र पूजयेद्विष्णुनामभिः नामभिः केशवोद्यश्च श्रंगपूजाविधीय
 ते नैवेद्यां ते समभ्यर्च्य कुर्यात्पश्चाच्च तर्पणम् पौरुषेयणसूक्तेन तिलगोधूमं तंडूलैः देवदेवजगन्नाथ सर्वव्रतफ
 लप्रद व्रतेनानेन सुप्रीतो गृहाणार्धयनमोस्तुते : इति चार्घ्यत्रयं दत्त्वा पश्चाद्धोमं समाचरेत् पौरुषेयसूक्तेन
 शतमष्टोत्तरसदा होमशेषं समाख्यापूणां ह्रतिमतः परम् आचार्यैः पूजयेत्पश्चाद्वा द्रोमिथुनं गुरोः
 ब्राह्मणभोजयेत्पश्चाच्छ्रुतिं विंशतिपंचवा दक्षिणांच यथाशक्त्या वाचयेदाशिपस्ततः अनुज्ञातश्च तेभ्यो वैस्वयं

भुञ्जीतवंधुभिः इदं व्रतं महापुण्यपापारण्यदवानलं पापपर्वतवज्रचपापाद्वितरणेऽपुम सर्वपापहरं
सप्तः सद्यो विष्णुप्रसादनम् नानेन सदृशं किंचित्त्रिपुलोकैः पुविच्यते सर्वपापाश्रमाणां च विहितश्रुतिचोदितम्
नारीणां सधनानां च विधानां विशेषतः सर्वपापमेव पापानां प्रायश्चित्तमिदमेव ॥

इति श्रीभविष्यो नरेव सिंहावरीपसंवादे लक्ष्मणमस्कारव्रतविधानम्

अथेतस्य प्रयोगः मार्गशीर्षे तथा माघे चैत्रे वैशाखे योरपि अस्तादिदोषराहिते पौर्णमास्यां समापयेत् तत्र विधानम्
तिथ्यादिसंकीर्तनं तिमने कज्जन्मार्जितनानाविधपातकशमनपूर्वकश्चतुल्लभोगात्रासिद्धाराश्रीपरमेश्वरप्रतिपत्तिं श्री
विष्णोरमुकदेवस्य बालक्षनमस्कारव्रतमहं करिष्ये इति संकल्प्य ततो देवा लये अश्वत्थमूले गंगतीरे अन्यत्रा
श्रमस्य लेदेवा लये पितृदेवताप्रतिपत्तये तद्देवपीठपुरुसुक्तेन संपूज्य नमोस्त्वनंतायेति स्तुत्वा तद्देवता
नामसहस्रेण तद्देवताप्रकाशकवैदिकभक्तेण मूलभक्तेण साष्टांगपंचांगवाप्रस्य हं नियतसंक्षयानस्कारान् विधाय
व्रतं तत्तदुद्यापनं कुर्यात् पूर्वोक्तसंकल्पांति श्रमुकदेवतायाः कृतलक्ष्मणमस्कारव्रतस्य सांगता सिद्धये तदुद्यापनं क
रिष्ये इति संकल्प्य आचार्यवरणं तिस्रं वैतौ भद्रकलशोपरि हं देवं तद्देवताभक्तेण संस्थाप्य पूजयित्वा विशे
षार्घ्यव्यंदयान् देवदेवजगन्नाथसर्वकृतफलप्रदव्रतेनानेन सुप्रीतो गृहाणार्घ्यं मया र्पितम् ततश्च त्रिप्रतिष्ठाप्य
अग्न्यादध्यात् अत्र प्रधानं देवं विष्णुं अमुं ह् देवं वा स साद्यत्यापौरुपसुक्तेन द्वादशोत्तरे कशताहुतिभिश्चरुतिलव्री

हिपालाशमिस्सापद्रव्यैः प्रतिद्रव्ययक्ष्ये । ब्रह्मादेवताश्चैकक्यान्याहुत्यायक्ष्ये । इतिहोम ततःपिठंगाचा
 चार्घ्यायदत्त्वा । अष्टोत्तरशताधिकान्द्विजान्यथाशक्तिभोजयेत् । इतिलक्षपुष्पोद्यापनम् । लक्षनमस्कारव्रततो
 द्यापनमपि । अथलक्षप्रदक्षिणाविधानम् । अथलक्षप्रदक्षिणाविधानं सोद्यापनम् । विष्णुधर्मोत्तरे । श्रीकृष्ण
 उवाच । चातुर्मास्येचसप्तोपरिक्रम्यशुचिर्भवेत् । स्वकृतं पापमुच्चार्य ज्ञानं च संकलं भवेत् । तत्रमंत्रः । यानि
 कानि च पापानि जन्मांतरकृतानि च । तानि सर्वाणि नश्यंतु प्रदक्षिणापदेपदे । संकल्प्यं कुर्यान्नियतः । कान्तिकर्पा
 तुजिते द्विपः । लक्षसमाप्य पश्चात्तु कुर्यादुद्यापनव्रतौ । आचार्यवरयेद्विद्वान्ब्राह्मणान्दत्त्विति जस्तथा । त्वस्ति वाचन
 पूर्वेण बालरूपजनार्दनम् । वक्ष्येण परिधानेन निव्रणे कलशे च येन । हुत्वा तु विष्णुगायत्र्या शतमष्टोत्तरं चरुम् । कपि
 लां च ततो दद्यादाचार्याय सदक्षिणाम् । ब्राह्मणान्दत्त्विति जश्चैव यथान्यायं प्रपूजयेत् । पायसं जुहुयाद्यत्र सहस्रविजिते द्वि
 यः । अहोमुखैश्च देवनसूक्तेन प्रतुर्वबुधः । ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणाम् । एवं कृत्वा व्रतमिदं पवित्रं पा
 पनाशनम् । पूर्वं जन्माजिते पापैरहजन्माजितैरपि । आगामि जन्मजे ईचवमुच्येत नात्र शयः । इति विष्णुधर्मो
 त्तरे कलक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम् । अथास्याविधानम् । आपादशुक्ले कादश्या पूर्णमायां वा प्रारभः । कान्तिकर्पास
 मापनम् । अथवा यास्मन्वाशुभे मासे प्रारभः । व्रतं तस्मापनम् । अत्र प्रदक्षिणास्थानानि । सुरालये श्वत्थमूले तु ल
 स्या गोव्रजे तथा । कुर्यात्प्रदक्षिणां सर्वापूजयित्वा यथाविधि । तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्तनं ति आत्मनः । सकलपापक्षय
 रोगपीडानिरमनपूर्वकामुक्ताभीष्टासिद्धये श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं । श्रीविष्णोरमुकदेवस्य बालक्षप्रदक्षिणाव्रतं करिष्ये
 इति सकल्प्य । गणेशादोन्पूजयित्वा । पूजासामग्री गृहीत्वा । अथ तथादिसमीपं गत्वा । पुरुषसूक्तेन संपूज्य । सह
 स्त्रनामादिपठनं करचालनादिरहित । कृतांजलिरेकाग्रचित्तः । प्रदक्षिणाएकरूपतया समाप्तिपथ्यंतं कुर्यात् । व्र

ततिलयापनंकुर्यात् तत्रादौदेशकालादिकीर्तनं तत्रमुक्तकामनया कृताया लक्षप्रदक्षिणास्तत्सद्गुण्यार्थतदुद्याप
नं करिष्ये ततश्चाचार्यवरणतिसर्वतोभद्रस्थकलशोपरिहंमप्रदक्षिणादेवतं तन्मंत्रेण संपूज्य साष्टांगं प्रणम्य त
तमग्निं प्रतिष्ठाप्य - अन्वादध्यात् अत्र प्रधानं विष्णुवादिदेवं तस्य गायत्र्या अष्टोत्तरशतं चर्वाहुतिभिः ब्रह्मादिदे
वताश्चैकैकया ज्याहुत्यायक्ष्ये ततो होमांते पीठं कपिलां चाचार्याय संपूज्य दत्त्वा यथाशक्ति ब्राह्मणान्भोजयेत्
अत्र यस्य देवतस्य प्रदक्षिणा व्रतं तस्यैव मंदो होमपूजादौ ग्राह्यः इति लक्षप्रदक्षिणा व्रतोद्यापनम् ॥ अथ प्रकारा
तरेण अश्वत्थप्रदक्षिणाविधिः भविष्ये संकल्प्यादिपूर्ववत् इयान्विशेषः ॥ आदौ आराधयेद्विष्णुं ध्यानावाह
नपूर्वकम् तथैव पिप्यलतरुनारायणस्वरूपिणं सदा पुरुषसूक्तेन उपचारैश्च पूजयेत् ॥ ततः प्रदक्षिणां कुर्यात्
त्सर्वसफलं भवेत् लक्षमेकं द्विलक्षं वा त्रिचतुःपंचलक्षकम् कार्यस्य गौरवाद्द्वयं द्वादशां तं समाचरेत् ॥ ब्रह्मचारी ह
विष्याशीत्वथ शयीजितेंद्रियः मौनी ध्यानपरो भूत्वा स घृतपायसहुनेन तर्पणं दशं शिनभोजनं तद्वशांशतः ॥ हो
मादौ विष्णुगायत्रीतिथानामसहस्रकं तत्र द्रोणपरमिततं दुलपुंजोपरि पलादधिकरौप्यपीठोपरि सुवर्णोदधिकहै
मं अश्वत्थतरुं स्थाप्य श्वेतवस्त्रेण संछाद्य संपूज्य द्विजाय दद्यात् तत्र मंत्रः पिप्यलोद्वक्षराजेंद्रह्यग्निगर्भस्त्व
मेव हि प्रभुर्वनस्पती न त्वं पूर्वजन्मनि यत्कृतम् अघोधनाशयक्षिप्रतवरूपप्रदानतः ततो द्विजं प्रार्थयेत् - अमुं
तरुं गृहाण त्वं विष्णुरूपं द्विजोत्तम स्वीकृत्य दुष्कृतां क्षिप्त्वा विष्णुरूपं प्रयच्छ मे ततो व्रतपूजे च शुक्लां दद्यात् अ
धिकफलप्राप्तये सोऽपरस्करां शय्यां च दद्यात् इत्यश्वत्थप्रदक्षिणोद्यापनम् अथ लक्षवर्तिव्रताविधानम् कान्तिके
माधेवैशाखे वा चानुमास्ये वालक्षवर्तिव्रतविधानं कार्यम् तत्र मासपक्षादिकीर्तनं त्रमुक्ताभीष्टप्राप्तिकामो
लक्ष्मीसाहितविष्णुमुमासाहितं शिवं यथामिलितोपचारैः पूजयिष्ये षोडशोपचारैः संपूज्य लक्षवर्तिविधानं कुर्यात्

तत्रकथा सूतउवाच आर्यावर्त्तेपुराकाचिद्वैश्याभूच्छक्षणाभिधा तस्याभुजंगःशुद्धोभूद्दासोनाममहावली तां
लक्षणांनुसृतातांस्थितांगोदावरीतेष्टे चाल्वैधव्येदोपेणरुदंतीकुररीमिव सृतं पतिं पुरास्थाप्यबन्धुभिःपरिवारि
ताम् आक्रन्दंतीतोर्वीक्ष्यशनैस्तांप्रत्यपद्यत लुठंतीभुविकार्येनमुहुध्नतीमुरोबहुः जडानामपिकारुण्यंजायते
तातुपश्यताम् तदासालक्षणावाक्यंस्वभुजंगमुवाचह कुलजानांतुनारीणांदेशयमतिदारुणा अवस्थाव्रयमेता
सांतित्वंयतुमुदारुणा कन्यात्वंजीवभर्तृवंधिववात्वमितित्रिधा पारवश्यंचनारीणांदुःखमामरणार्तिकम् अना
पत्यत्ववधयेतथैवापुत्रतास्त्रियः असह्यमेतत्त्रितयंवधव्यतत्रचोरम् शोचंतीनांचनारीणांकस्येदंकर्मणःफलं
निर्वर्त्तयेत्केनदंष्ट्रच्छंतीमितितामथ उवाचदासनामासौभुजंगःसूनृतंवचः शृणुभद्रेप्रवक्ष्यामिवायापृष्टाद्विजातयः
देयानांचैवलोकानांहितार्थेमंत्रकोविदाः शास्त्रज्ञानात्स्वरभावाच्चजीवानांयत्पुराकृतम् जानंतिकर्मफलंतेप्रष्टव्या
धृतव्रताः भुजंगवचनंश्रुत्वातथैवोमितिसापुनः तन्नागतमहारुद्धंहिजंप्रच्छंतं तदा प्रणम्यसादीनतराप्रश्र
यातुरमानसा मुनेस्त्वहंदुराचारावैश्यास्मिलक्षणाक्या तथापिदेयापात्रंपृच्छंतीमांप्रवोधय साधूनांसमधि
त्तानांजनाःसर्वेसमाभुवि दुर्गंधोवासुगंधोवाचथावायुःसुखोभवेत् मुनेदशेयंनरीणांतृतीयातीवदुःसहा कर्म
णाजायतेकेनकेनवाविनिर्वरीते एतद्विचार्यैर्भब्रह्मन्कृपयावदसुव्रत इतितस्यवचःश्रुत्वायाजकोवाक्यमब्रवीत्
देवेकर्मणिपित्र्येचनांर्यःकेनव्यवस्थिताः अकस्माच्चरजोदुष्टाःस्पृष्ट्वाभांडाद्युपस्करान् अज्ञानादज्ञाननोवापिका
मलोभाक्चिंतकंचित् ! -- अत्रोधयित्वागच्छंति तेनदुष्यंति सत्क्रियाः क्रियालोपगताहेताःपापाश्चस्मात्सुदु
स्वयंजातं दशांमिमांप्राप्नुतिसर्वाअपिनसंशयः वाल्येवायौवनेवापिबार्धकेवाकदाचन तन्नायातिदुराचारा
परानेवांभिवाञ्छति श्वश्रूपतिवंधूनामतिचारात्सुदुः सहात् दशांमिमांप्राप्नुवतिसर्वाअपिनसंशयः सा

तत्कर्मसहयेनरजसादूषिताचसा मृतपत्यातयाभूत्वावैधव्ययौवनेव्रजेत् यानारीतुरंजोदुष्टासर्वभण्डानिसंकरम्
कुरुतेयदिसानारीवैधव्यवार्धकेव्रजेत् याचानुकूल्यरहितापतिर्धर्मपुसर्वदा बालवैधव्यमापन्ना
गातिहीनाभवत्यलम् सर्वासामपिवैधव्यनिदानं पुणितानघ तस्यशांतिप्रवक्ष्यामि कर्भणश्रापिलक्षणे कृतेतुमुनि
पंचम्याव्रतेपापं नृयोषिताम् क्षयंगच्छातिनारीणांमिति वेदविदोविदुः शूर्पसवायनंदत्वाकृतेलक्ष्मीव्रतादिके मू
लावशेषं व्रजतिरजोदोषो न संशयः निर्मूलं तु व्रजत्याशुलक्ष वर्तिव्रतेकृते रजसोत्थमहापापं नारिणां नाव्रसंशयः
इति तद्वचनं श्रुत्वा पुनः प्रच्छलक्षणा मनसा शंकिता भूत्वा सादरं मुनिस्तप्तम् साधुसाधुमहभागवतिं तेभय
विह्वलम् लक्षवर्षिं व्रतस्यास्य विधानं कीदृशं वद 'कस्मिन्मासे तु तत्तुल्यं कस्य वा तत्समं परंणम् उद्यापनं कथं कार्यं
फलं तस्य वामुने तयाष्टोयाजकोपिलोकानां हितकाम्यया फलविधानं तत्सर्वं मवदद्भदतारंवरः ॥ मुनिरुवाच ॥
लोमशस्य मुनीनां च संवादं कथयामि ते कालोस्य कार्तिके मासे वैशाखे माघ एव च सहस्रगुणितं धत्ते कार्तिके विद्वि
तुव्रतम् तस्मात्कोटिगुणं पशेमाघमासे व्रतोत्तमम् तस्मादन्तर्गुणितं फलं वैशाखसात्के एतस्मिन्मासे व्रतये
यस्मिन्मासे समाप्यते तस्मान्नासद्वयात्पूर्वप्रारब्धव्यमिदं व्रतम् अंते मासि प्रकुर्वीत तत्समाप्तिं विचक्षणः ॥ सह
स्रवर्षिभिः कुर्यादाराधितं विष्णवे ध्रुवम् गोघृतनाथं तैलेन सम्यगुर्कर्मनोहरैः यस्मिन्मासे समाप्तिः स्यात्पौ
षे मास्यां समाचरेत् उद्यापनं विधानेन व्रतसंपूर्णकारकम् प्रातः स्नात्वा शुचिर्भूत्वा पंचगव्यं तु प्राशयेत् पुण्याहवा
चनं कृत्वा आचार्यं वरेयेत्ततः वयोदशांस्त्वजोभद्रे साक्षिकां नृणां याततः सति शैश्रव्यैः कुर्यादग्नेयं ऋचाद्वि
जाः वर्त्यादशांशतः कुर्यात्तर्पणं तु विचक्षणः तर्पणस्य दशांशेन होमं कुर्याद्विचक्षणः तर्पणे किं न मंत्रेण पाय
संघघृतां न्वितं पालाशसिन्धुश्चैव मन्त्राणां नैवेद्यदेः तं घृबविष्णुगायत्र्या हेमस्यायं विधिरस्मृतः कलशेषु न

धास्याप्यसपिधानंसवल्लकम् सुवर्णप्रतिमांकृत्वाश्रययुसारणपूर्वकम् प्राणप्रतिष्ठायाः स्थाप्याः प्राणस्तै
 स्वांसमाहितः आवाहनादिपुष्पतंपूजांकुर्याद्यथाविधि ततस्त्रयोरुक्ममयाः प्रतिमाः कारयेत्ततः ॥ अ
 याचसहितेदेवंमध्यंगपूजयेद्धरिम् तद्वक्षिणेचतुर्वक्त्रं सावित्र्यासाहिततया उत्तरेचोमयाशंभुपुरतोगरुडंतथा का
 लोविष्णुस्तथावन्दरीरविदीप्तानिशाकरः रुद्रः शेषोजगद्ध्यापितेजोरूपमिहेश्वरः निरंजनः कलाध्यक्षोविश्व
 रूपीजगत्प्रभुः स्वप्रकाराः स्वयंज्योतिश्चतुर्बाहुर्जलाशयः परब्रह्मेतिदशभिर्नोमभिः पूजयेद्धरिं शि
 रोललाटेकेनेत्रेकर्णनासेमुखतथा कंठस्कंधौतथाबाहूस्तनोवक्षस्तयोदरम् नाभौचकट्यांजघनेऊर्वाजनीचगुल्फ
 के पादौतुक्रमशस्त्यतान्यंगान्येवंतुपूजयेत् धूपदीपंततोदस्वानैवेद्यचनिवेदेयत् यद्द्रव्यंलक्षपूजायास्तद्द्रव्यं क
 नकस्यच कृत्वा निवेदयेत्तस्मैपश्चात्पूजांसमाचरेत् भक्त्याचजगदात्मानमयदेवंक्षमापयेत् देवदेवजगन्नाथभक्ता
 नांकाव्यकारकत्वत्प्रसादादहंयच्चेशीघ्रंकार्य्यंप्रदांभव अनेनैवविधानेनलक्षपूजां करोतियः पुत्रैः पौत्रैः प्र
 पौत्रैश्चसुखंप्राप्नोतिनिश्चितम् आचार्य्यपूजयेत्पश्चाद्ब्राह्मणान्दत्त्विजस्तथा गौर्देयाचसवत्सविसालंकारागुणान्वि
 ता त्रिशत्पलंकांस्यपात्रंघृतंनपरिपूरितम् सुवर्णवर्त्तिसंयुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् अथवातद्वशपलंतथाघृतस
 मन्विम् अथवातद्यथाशक्तिदद्यादावश्यंकत्विदम् व्रताभोवैतुवेद्यात्कांस्यवैद्युतपूरितम् यावज्जीवंजवप
 त्तिर्भवत्येवमसंशयः रजोदोषविमुक्तिः स्यात्पौर्णमास्यादंदातिया ब्राह्मणभोजयेत्पश्चाद्विंशत्याव्यनकार
 येत् एवंकरोतियानारी तस्याः पुण्यफलंभृशु अथसर्वाणिपापानिरहस्यानिकृतानि वै नश्यंतितानिसर्वा
 णिव्रतस्यास्यप्रभावतः चंडालगामिनीवापितयाशूद्राभिगामिनी कारूकरजकादीनांगामिनीदुष्टचारिणीब्रह्म
 क्षत्रियविदूशद्रुप्रतिलोमानुगामिनी मातुल्यपितृव्यादिश्चातृपुत्राभिगामिनी बालघ्नीवापतिघ्नीमातापित्रोर्वेधरता

गोघ्नोवातस्करोवापिरजःसंकरकारिणी एवमादिमहापापपर्वतावापिकुलांगना कृत्वाचितद्वतंसम्यक्मुच्यते
 नात्र संशयः । व्रतानामुत्तमं वैतल्लीणामावश्यकं त्विदम् । एवं वर्त्तिप्रदानेन विष्णोरिति तेजसः । कोटयोर्विहसह
 त्यानामगम्यागमकोटयः । तथैवात्युग्रपापानां कोटयोथसहस्रशः । नश्यति नात्र संदेहो नारीणां तु नरस्य वा किं
 लक्षवर्त्तिभिर्विष्णोः कृते वारार्त्तिकार्पणे । किमत्र बहु नो केन नानेन सह शंभ्रतम् । पुरुषोपि व्रतं कृत्वा पूर्वोक्तैः पाप
 संशयेः मुच्यते नात्र संदेहः प्रसादान्मधुशासिनः । एतद्व्रतं समाख्यातं पृच्छतस्तवमानंदे । व्रतं कुरु सुखं तेष्ठयथाते
 रोचते मनः । इति तद्वचनं श्रुत्वा पुनः पत्रच्छलक्षणा अज्ञानादुष्टभावाद्धानविचारो ममेह वै । व्रत्यर्थं मम ब्रह्म न
 प्रत्यक्षं कुरु मे धुना । इति तस्यावचः श्रुत्वा याजको वाक्यमब्रवीत् । कथं तत्प्रत्ययो भूयात्तत्कथ्यतां करुणा निधे । साप्यु
 वाचमुनिं विप्रविस्मयेत्तु फुल्ललोचना । न च वैधव्यमापन्नारोदित्ये पाकुमारिका । अस्याः पतिः कथं जिविद्वैधव्यं वैव
 गच्छति । तथा कुरु मुनि श्रेष्ठ दयाशामवतां धनम् । इति तस्यावचः श्रुत्वा विस्मितो वाक्यमब्रवीत् । अद्य वैमकरं प्रा
 तीभास्करो लोकभास्करः । माघोयं च यरोमासेनैकक्रतुफलाधिकः । अद्य गत्वा कुरुक्षेत्रं गंगायामधहरिणीं स्ना
 नं कृण्वानं कृत्वा देहि तस्मै मृताय वै । तेन जिविद्वचनं ब्रह्मघ्नो यमसुरापिवः । तस्मादयं राजश्मरो गेणुशुभ्रं गतः ।
 तथापि माघमासस्य पुण्याद्वैजिविधुवम् । दापयित्वा तथा वर्त्तिकं सांख्यपादं विधानतः । जीवपत्नी भवेदाशुचावदाम
 रणांतकम् । लक्षणातद्वचः श्रुत्वा जलं स्पृष्ट्वा च वाग्यतः स्नात्वा कृष्णार्पणं कृत्वा ददौ तस्यै फलं ततः । तत्पुण्यस्य प्रभावेन तत्क्ष
 णादेव चोत्थितम् । स्वभुजंगं प्रेपयित्वा सवृतं सांख्यपात्रकम् । कुमार्यादापयामास वैधव्यस्यापनुचये । एतत्पुण्यप्रभा
 वेण कुमारिसापि शोभना । तदा भवजीवपत्नी च भूवहुपुत्रका । कुमारी शोभनाना न तत्पतिः कणभोजक । तद्वांधवस्तदा स
 वेनुष्टुब्धस्तं सुलक्षणां । याजकं चापि संप्रीत्या जग्मुस्ते स्वनिकेतनं । लक्षणापि च दोषेण भुजंगेन च संयुता । माघस्नानंततः

कृत्वा व्रतमेतच्चकारसा ततस्तुमरणप्राप्तेदासस्तस्याः सहायकृते गयोनाममहाराजश्चक्रवर्गिवभूवहसालक्षणाच
 तत्पत्नीसर्वलक्षणसंयुता बभूवलोकविस्थिताजीवभर्तासुपुत्रिका तस्माद्योगमाघमासस्यसाहाय्यं चकरिष्यतिधि
 र्मस्यतत्फलंप्राप्यमुच्येतानासंशयः नित्यस्नानुमशक्यश्चेत्कुर्व्यात्सतुदिनत्रयम् द्वादशयंरथसप्तम्यापौ णमा
 स्यात्तैवचसोपिपूर्णफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते तदेवंकर्मजफलमहापातकनाशनं योनस्त्यातिनरोमोघमकरस्थे
 दिवाकरे ब्रह्महासतुविज्ञेयः सर्वकर्ममुगाहंतः नारीवापिनरोवापिनस्त्रापादरुणेदये रौरवंनरंकंप्राप्ययावदा
 भूतसंख्य रोगाद्यपहतोयस्तुपादौप्रक्षाल्यवाग्यतः धौतवस्त्रंपरीधायित्रिराचम्यववारिणा गायत्र्यामं
 त्रितवांभः प्रोक्षयेद्बुद्धींनिसद्विजः सोपिस्नानफलंप्राप्यमोदेतेविष्णुमंदिरे येचगृण्वंतिसततंचपठंतिनरोत्तमाः ते
 सर्वपापनिर्मुक्तायास्यंतपदमव्ययम् ॥ इतिवायुपुराणोक्ताविष्णुलक्षवार्तिकया अथप्रयोगः ॥ श्रावणशुक्ल
 प्रतिपदमारभ्यकार्तिकपौर्णमासीपर्यंतं प्रत्यहमेकसहस्रवार्त्तिकादीपनकार्यं व्रततेउद्यापनं अथवा भाद्य
 वैशाखपौर्णिमास्यालक्षवार्त्तिकोद्यापनं एतेषामभावे अन्यदाशुभकालेकार्यंतिथ्यादिकिर्निति आत्मनः रजःसंप
 कादिविविधपातकसंपाद्यागम्यागमनकोटिनाशविविधैर्हिकुपुत्रपौत्रादिसुखप्राप्तिपुर्वक विष्णुलोकप्राप्तिसिद्धारापर
 मेश्वरप्रीत्यर्थं आचरितंयल्लक्षवार्त्तिकव्रततत्संपूर्णफलावाप्तेयतदुद्यापनंकरिष्यइतिसंकल्प्य - आचार्यवरणान्ति
 सर्वतोभद्रेकलशंप्रतिष्ठाप्य तन्मध्येइदंविष्णुरितिमंवेणविष्णु तद्वक्षिणसावित्रीसहितंब्रह्माणं ब्रह्मयज्ञा
 नमितिमंवेण तदुत्तरेगौरीसहितंशंभुं नमःशंभवायेतिमंत्रेणशंभुमिति क्रमेणदेवतात्रयंसंस्थाप्य पुरतो
 राजतंगरुडंसंस्थाप्य सामध्यनिशिरारत्नंवाहनंपरमेष्ठिनः विषपापहरोनित्यमतःशान्तिप्रयच्छमे इतिमंत्रे
 णगरुडंपूजयेत् चंदनंपुष्पपूजति अंगपुजा कालायनमः शिरःपूजयामि विष्णवेललाटंपू. वन्दयेनेत्रंपू.

रवेकणीपू. तेजोरूपायस्तनौपू. महेश्वरायवक्षः पू. निरंजनायउदरं पू. फलाध्यक्षायनार्भे पू. विश्वरू-
 पिणिकाटिपू. जगत्त्रभवेगुह्यं पू. स्वप्रकाशायऊरू पू. स्वयंज्योतिषेजानुनीपू. चक्षुर्व्यूहायगुह्यौ पू. जनाधिपायपादौ पू.
 परब्रह्मणेसर्वगपू. ततोविशेषपूजोपहारदिसमर्प्यरात्रिजगरणेनसमाप्य प्रातः सतिलैर्यवैः श्रग्नेनयसुपथैः
 ति वस्यदशांशतोहोमतर्पणादिदुर्ग्यात् तत्रत्रिप्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्यात् अत्रप्रधानदेवंलक्ष्मीसहितंवि-
 ण्णुवृत्तान्वितपायसपलाशसमित्घृतद्रव्यैः सहस्त्रसंख्याकाहुतिभिस्तथाब्रह्माणंशंभुंचइदंविष्णुब्रह्मयज्ञानंनमः
 शंभवायेतिमंत्रैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतमष्टाविंशत्याहुतिभिर्गायत्र्याचघृतंहुनेत् ततः पीठस्थदेवंसंपूज्यगोघृतलो-
 डितसहस्रवार्त्तकांठ्ठा तत्रआचार्यसंयज्यपीठंविंशत्पलघृतपूरितकांस्यपात्रचयथाशक्तिं तत्राच सुवर्णव-
 त्तिसंयुक्तैरौप्यदीपकंकांस्यपात्रसहितंदद्यात् तत्रमंत्रः रौप्यपात्रस्थितंदीपंहेमवार्त्तिसमन्वितं कांस्यपात्रेणपिहितं
 ददामिब्रतपूर्णेये ततोधिकफलाप्तयेगांचदत्त्वा दशाधिकान्द्विजान्सदन्नेनभोजयेदिति एवमेवमार्णिकंयलक्ष-
 वन्तिब्रतं पूर्वोक्तेनविधानेनकुर्ग्यात्सर्वमतंद्रितइतिवामनपुराणोक्तलक्षवार्त्तब्रतं अत्रैवलक्षदीपदानमुक्तं भविष्य-
 दीपानालक्षकंयस्तुकुर्यात्परमधार्मिकः यावत्कालंप्रज्वलंतिदीपास्तोलिंगसन्निधौ ब्रह्मणोयुगसाहस्रदत्तात्स्व-
 र्गंनहीयते कौसुंभवार्त्तिसंयुक्तादीपादत्ताः शिवालये सुरलोकेचैकलासेतिष्ठंतिशिवमूर्त्तयइति इदमुपलक्षण-
 मिदंचसर्वदेवतानादिवालयेष्वपिविधायमिति अथवापुराणोक्तत्रलक्षवार्त्तब्रतं ॥ नारदउवाच ॥ श्रुतानिदेवदे-
 वेशत्रतानिनियमास्तथा तीर्थानिचमहादेवयज्ञदानान्यनेकशः नास्तिमेनिश्चयोदेवश्रामितोहंतयापुनः कथ-
 यस्त्वनमहादेवपद्मोप्यब्रतमुत्तमं ॥ शिवउवाच ॥ शृणुनारदयत्नेनयद्गोप्यंब्रतमुत्तमं लक्षवर्त्त्यामहापुण्यं सर्वोप-
 द्रवनाशनं सुखसंपादिदचैवपुत्रराज्यसमृद्धिदं शंकरप्रीतिजननंशिवलोकप्रदांशिवं स्वभर्त्रासहसंबंधंमहा

स्नेहकरं परं शृणु नारद यत्नं गिरौ शोभयन्तुष्यति यत्कृत्वा कृतकृत्याः स्युर्दवा सुनरेश्वराः यवे ज्ञात्वा न कुर्वति
 ते ज्ञेया दुःखभागिनः रुद्रवर्त्तिसमनास्ति विपुला केषु च तत्र अतएव सदा काव्यं त्रतम तत्सु दुल्लभं मया सूर्या तत्र तं
 मिदं किमन्यच्छेत्तु निच्छसि ॥ नारद उवाच ॥ पूजाविधिं च मे ब्रूहि किं विधानं वदस्व मे ॥ ईश्वर उवाच ॥
 शृणु ब्रह्मन्महाभाग यत्वं श्रोतुमिहा होसे काव्यं सन्तुभिः कार्ण्यादीपवार्त्तः शिवा प्रिया लक्ष्मसूर्या षक्तं च व्यागव्या
 ज्येन परिक्षुताः देया शिवा लयेनित्यं भक्तियुक्तं नैव तसा अस्य विधानं तिथ्यादिकर्त्तनाति आखिलं दुरितना
 शाभीष्टा सिद्धिपूर्वका शिखोक्तप्रातिद्वारा सांवाशिवप्रात्यर्थ्यया विध्या चरितरुद्रलक्षवार्त्तं त्रतस्य सांगफलासमे
 तदुद्योपनं करिष्ये इति सकल्प्य आचार्यवरणति लिंगतो भद्रता च कलशोपरि हेमसांवरुद्रकद्रुद्रयेति मन्त्रेण
 प्रतिष्ठाप्य पुरतो राजतं द्रव्यं संपूज्य पुराणश्रवणादिभिराग्निमतिवाह्यं प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वा दध्यात् अ
 न्नप्रधानं सांवरुद्ररुद्रसूक्तेन नमः शंभवायेति मन्त्रेण वा घृतपायसवित्स्वद्वयैः सह स्राहुतिभिर्महलदेवतां श्रैकैक
 यां ज्याहुत्या यक्ष्येत त पीठं गांचदीपं च पूर्वोक्तविधिना चार्च्यं संपूज्य दत्त्वा एकादशाधिकान्विभ्रान् सदेन्नं भोजयेत्
 अन्नं च वर्त्तिदशां प्रातः होमं तदशां शदशां सतो द्विजभोजनं च होमं दशांशतः साधारणं तपणं सांस्या पात्रे दीपदानं
 च पूर्ववत् सांस्या पात्रसहितं काव्यं इति रुद्रलक्षवार्त्तं त्रतोद्यापनं अथागमोक्तं विष्णुलक्षवार्त्तं त्रतोद्यापनं ति
 थ्यादिकर्त्तनाति आखिलपापक्षया शिवलोकाप्रसिक्तमनया आचरितरुद्रलक्षवार्त्तं त्रतोद्यापनं करिष्ये आचार्यं व
 रणं ति पीठं सांवरुद्रं नमो भवायेति मन्त्रेण संस्थाप्य पूजयेत् प्रातः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वा दध्यात् अन्नप्रधा
 नं रुद्रं नमो भवायेति मन्त्रेण तिलां ज्याहुतिभिः सह स्वमहलदेवतां श्रैकैकया ज्याहुत्या यक्ष्येत ततः पीठं गांचदीपं
 च दत्त्वा एकाधिकान् द्विजान् भोजयेत् होमं मन्त्रं च स्वस्थापनोक्त एव ॥ इति रुद्रलक्षवार्त्तविधानम् ॥

अथदीपविधानं विष्णुधर्मोत्तरे पंचायेतनद्वतानां स्वाराध्यदेवताग्रतः चातुर्मास्येथसप्तमिशुभमासिचभूमिप
 प्रत्येकमेकदोपचपीतगव्यद्यूतनच तिलतैलेनवाकुर्यात्कपूरणसमन्वितं दीपप्रज्वाल्यविधिवत्सर्वकार्यसमं
 भुवा एकसूत्र्यादिसूत्र्यावाविल्वास्याभणिकान्विता एवंप्रकरणलक्षदोपदानं देवाश्रेकृत्वा कार्तिक्याउद्या
 पनंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ उमद्यतिथ्यादिकीर्तनाति आत्मनोविविधपापक्षयपूर्वकाभोष्टिसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वर
 प्रीत्यर्थपथाविध्याचरितस्यदीपदानव्रतस्यसांगतासिद्धार्थतदुद्यापनं आचार्य्यवरणति सर्वतोभद्रकलशैर्हमें
 पूज्यदेवंतत्तन्मेघेणसंस्थाप्ययथोपचारैःसंपूज्य रात्रौजागरणंविधायग्रतः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् ॥
 अत्रप्रधानं देवद्यूताकतिलद्रव्येणसहस्रह्युतिर्भिर्भेदलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्यं ततःपीठंस्वर्णवर्तिसंयुक्तौ
 प्यदीपंघृतपूरतंकांस्यपात्रसाहितंब्राह्मणायदत्त्वा गांश्चप्रतिपाद्याद्विजान्भोजयेदितिचातुर्मास्यादौविष्णुधर्मोक्तं
 लक्षदीपव्रतोद्यापनं अथमार्गादिमसिचातुर्मास्यादौचफलत्यागव्रतोद्यापनं मत्स्यपुराणे नंदिकेश्वरउवाच फल
 त्यागस्यमाहात्म्यंभवेत्तच्छृणुनारद यदक्षयंपरेलोकैस्सर्वकामफलप्रदं मार्गशीर्षेशुभमासितृतीयायांमुनिव्रतःद्वाद
 श्यामथवाष्टम्यांचतुर्दश्यामथापिवा आरेभच्छुक्लपक्षस्यकृत्वाब्राह्मणांचनं अन्येष्वपिचमासेषुपुण्येषुमनिसत्तम
 सदक्षिणंपायसेनशक्तितोभोजयेद्विजान् अष्टादशानांधान्यानामन्यत्रफलमूलकं वज्रयेदब्दमेकंतुविनैवौषध
 कारणं सष्टपंकांचनरुद्रधर्मराजंचकारयेत् कूर्माढंमातुलगंचवार्ताकंपनसंतथा आद्यालातकपिंगानिकालिगम
 थचारुकं कर्दमंदोढिमंशस्याकलघोतानिषोडश मूलकामलकंजंबूतितिणीकरमंदकं कंकालैलकंकुडारकरर
 कुटजंशमी उदुंबरनारिकेलंद्राक्षाथवृहतीद्वयं रौप्यानिकारयेच्छत्तयाफलानीमानिषोडश ताघंतारंफलंकुट्या
 दगस्त्यंफलमेवच पिढकंकांश्मर्यंफलंतथासुरणंकदंज रक्तालुकाकलांलंचचकरकाशमीरचावटं चित्रवल्लीफलं

तद्वत्कूटशालिपक्षाफलं ग्राम्यनिष्पावमधुकावर्तेगुदपटोलकं ताद्याणिषोडशैतानिकारयेच्छक्तितोनरः उदके
भद्वयंकुम्पाद्यान्योपरिसवाससं भक्ष्यपात्रद्वयोपेतहेमरुद्रद्वयान्वितं धेन्वासहैवशांतायविप्रायाथकुटुबिने स
पत्नीकायसंप्ल्यपुण्येद्विनिवेदयेत् यथाफलेपुसर्वपुसंस्त्यमरकोटकाः तथासर्वफलत्यागत्रताद्भक्तिः शिवे
स्तुमे यथाशिवश्रधर्मश्रमदानंदफलप्रदौ इत्युक्तफलदानेनममस्यातांवरप्रदौ यथाफलानां कामाः स्युः शिवम
केपुसर्वदा तथानंतफलायाहिर्मस्तुजन्मनिजन्मनि यथाभेदनपश्यामिशिवविवर्कपद्मजान् तथाममास्तुवि
श्वात्माशंकरः शंकरः सदा इतिदत्त्वाचतस्सर्वमलंकृत्यचभूषणैः शक्तश्चेच्छयनंदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतं आशक्त
श्रफलान्येवयथोक्तानिविधानतः तयोदकुंभसंयुक्तौ शिवधर्मो विकांचनौ विप्रः यदत्त्वाभुंजीतबाग्यतस्तत्त्ववर्जितं
अन्यानपियथाशक्त्याभोजयेद्द्विजपुंगवान् एतद्भागवतानंतुसौरैर्वैष्णवयोगिनां शभोः सर्वफलत्यागोत्रतवेद
विदेविदुः नरिभिश्चयथाशक्त्याकर्तव्यव्रतमुत्तमं एतस्मान्नपरं किंचिदिहलोकपरत्रच व्रतमस्तिमुनिश्रेष्ठ्य
दनंतफलप्रदं सौवर्णैरप्यताम्रेपुयावंतः परमाणवः भवतिगण्यमानेपुमुनिसत्तमसंबंधाः तावद्युगसहस्राणि
रुद्रलोकमहीयते एतत्समस्तखलुपापहरंजनानामजीवनायमनुजेपुचसर्वदास्यात् जन्मतिरेज्वपिनपुत्रवियो
गदुःखमात्रोत्तिथामचपुरंदरद्वजुष्टं योवाशृणोतिपुरुषोत्पधनपेठद्वादवालेयषुभुवनेपुचधार्मिकामान् पापैर्वि
मुक्तवपुःरितिपुंरुरोरानंदकृपदमुपैतिमुनिद्रसोपि इतिमत्स्यपुराणोक्तंफलत्यागत्रतमाहात्म्यमष्टाविंशोऽध्यायः
अथपार्थिवलिगोद्यापनं तत्रादौकामनाभेदेनपूजाप्रकारः सचफाल्गुनकृष्णचतुर्दश्यां शिवरात्रित्रतविधानेप्रा
दप्रपंचितस्तथापि सुवोधायात्रापिप्रपंच्यते सहस्रचंथाखलक्षंवाकोटिचायविधानतः लिंगानांपूजयित्वाचस
र्थान्कामानवानुयात् मूर्ध्निगंगार्थं वंशदण्डभुक्तिमुक्तिकरंवरं त्रिसंध्योचयेद्विंशं कृत्वा बिल्वेन पार्थिवं एकादश

शतं वापि सर्वाभीष्टान्वाप्नुयात् शुद्धदेशे समीभूतां मृदमादाय यत्नतः शुद्धेन वारिणाभ्युक्ष्य संघटयति तथा पुनः
 लिगानां संख्यया कुट्टर्यात्पृथार्कपटान्यथाक्रमं पलद्ध्य च कर्तव्यं न्यूनं नैव संदेव हि अखंडतु वरालिंगं द्विखंडं स्या-
 वरं स्मृतं लिगमदौ विधायाथ पीठं वाकारयेत्ततः पक्कजं वृफत्राकारं लिगं कुट्टर्यान्मनोहरं वर्तुलं चतुरस्रं वासम
 पीठद्वयं शुभं देशं नंदं वलिगस्य देवगंधर्वकिन्नराः तत्क्षणं रचयित्वा शुभं चंतिनात्र संशयः साक्षतं स्यापयेत्
 स्मोत्रिर्मणक्षणे एव तत् ॥ अथ पार्थिवलिगस्य पूजाधारस्थानं स्कादेः पाणिपेदां रुदेशं वा दभोस्तारितं भूस्थले पु-
 ष्पत्राकारं सर्कोर्णपाणौ ववेदिकां चितिं संवित्त्वे वा च पात्रे वा स्यापयेत् पार्थिवं मृदलिं सहस्तको वापि संक्षा-
 लितकरीषया तत्रोपचाराः पंचाष्टयोऽंशोऽत्रोक्ता द्वात्रिंशदुपकारकाः यस्तु पूजयेत् भक्त्या लिगे त्रिभुवने श्वरं स-
 त्वर्गं राजमोक्षाणां क्षिप्रं भवति नोजनं आदौ गणेशं रुत्वा तु लिगं कुट्टर्यात्ततः परं पञ्चाच्छाकितं ततः स्कंदं ततो लिगा-
 न्यथापि च पार्थिवपूजायां नामे मंत्राः पार्थिवं चितामणौ हरो महेश्वरः शंभुः शूलपाणिः पिनाकधृक् शिवः पशुपति
 शंभुः महोददे इति क्रमात् मृदानं यनसंघटतिष्ठाह्वानमेव च स्नापनं पूजनं चैव क्षमस्वैति विसर्जनं ॥ अस्याः काम
 नापरत्वेन एकादशप्रकारः पार्थिवं चितामणौ ऋणमोचनं कामश्च एकादशदिनं पर्यंतं प्रत्यहं मुक्तं मुक्तं लिंगं कृत्वा
 वृहती पुष्पघृताक्तं नैवेद्यं अन्तुणा आस्मिन्नि ति ऋचं १०८ अष्टोत्तरशतं जपेत् ऋणं मुक्तो भवति इत्येकः ॥ अ-
 कारः १ पुत्रकामं स्तुतिं शतादिनं पर्यंतं प्रत्यहं लिंगद्वयं कृत्वा पंचाधृताभिषेकः मल्लिकापुष्पगुहोदनं नैवेद्यं
 कांडात् कांडात्तरोहति इत्यष्टोत्तरशतं १०८ ततः त्रयोपासनेन प्रतनोपि इत्येनं चाष्टोत्तरशतं दूर्वापणेन पुत्रोभ-
 वति इति द्वितीयः प्रकारः २ कन्याकामं स्तुतिं शदिनं पर्यंतं प्रत्यहं लिंगत्रयं कृत्वा करवीरपुष्पं शर्करां नैवेद्यं
 यावीरं वा कन्येति मंत्रमष्टोत्तरशतं १०८ जपेत् पाशमेनेति दूर्वापणेन कन्या भवति इति तृतीयः ३ द्रव्यका

मस्तु धतुः शतदिनपर्यंतं प्रत्यहं चत्वारिंशत्तारिणिपूजयेत् किंशुकपुष्पं कंदलोफलनैवेद्यं श्रीसूक्तप्रत्यहं शत
 वारं जपेत् द्रव्यागमो भवति इति वतुथं प्र० ४ विवाहकामस्तु पंचशतदिनानि प्रत्यहं पचलिंगानि कृत्वा पूजये
 त् चंपकपुष्पं पायसनैवेद्यं गौरीमिमायेति क्रचमष्टोत्तरशतं १०८ जपेत् विवाहो भवति इति पंचम प्र०
 कलहनिवृत्तिकामस्तु त्रिंशत्तदिनपर्यंतं पटलिंगानि प्रत्यहं पूजयेत् वकुलपुष्पं मधुतनैवेद्यं मुचामीति सूक्तं प्र
 त्यहं दशधा जपेत् कलहान्मुक्तो भवति इति षष्ठः प्र० ६ तोथयात्रा भवति इति सप्तम प्र० ७ विद्याकामस्तु
 कृत्वा शतपत्रपुष्पं दध्योदनैवेद्यं रुद्रकादशर्जो जपेत् तोथयात्रा भवति इति सप्तम प्र० ७ विद्याकामस्तु
 विशद्विदिनपर्यंतं प्रत्यहं पटलिंगानि कृत्वा दध्योदनैवेद्यं यच्छंदसामृषभो विश्वरूप इत्यनुवाकं दशधा जपेत्
 विद्यावान् भवेत् इत्यष्टम प्र० ८ अपमृत्युहरणकामस्तु एकशतदिनपर्यंतं नवलिंगानि कृत्वा धतूरपुष्पं दध्योद
 ननैवेद्यं अयकमिति मंत्रमाद्यात् प्रणवसाहतमष्टोत्तरसहस्रं जपेत् अपमृत्युनाशनं भवति ९ दूरगतसुहृदागम
 कामस्तु प्रत्यहं पंचमेकं दशलिंगानि कृत्वा कांचनपुष्पं अपपूजनैवेद्यं योरुद्रोऽभ्राविति अष्टोत्तरशतं जपेत् दृ
 रगतस्यागमनं भवति इति दशम प्र० १० सर्वदारिद्र्यनिवृत्तिकामस्तु पण्मासपर्यंतं प्रत्यहं मेकादशलिंगानि कृत्वा
 रक्ताब्जद्रोणपुष्पं सर्वान्ननैवेद्यं गोघृताक्तं नमो हिरण्यवाहवै इति मंत्रमष्टोत्तरशतं जपेत् दारिद्र्यान्मुक्तो भवति इत्ये
 कादश प्रकारः ११ कारागृहमोचने न्योन्योप्यत्र विशेषः एकां वंशतिदिनपर्यंतं मेकोत्तरलिंगानि कृत्वा तावत्प्रत्य
 हरुद्रकादशान्या अभिषेकः पलाशपुष्पं दधि मधुघृतमिश्रितमन्ननैवेद्यं अष्टसहस्रं रुद्रं जपेत् निगडान्मुक्तो भवति
 अथ लिंगसंस्थाफलभंडमाह एकपापं हरं लिंगं द्विलिंगं श्रीकरं तथा त्रिलिंगं सर्वकामाप्तौ कारणं परमं मतमित्यादि
 विद्याकामे सहस्रं च स्त्रीकामे पंचशतं पुत्रकामे पंचदशायुतानि कन्याकामे अयुतत्रयं भूकामे सहस्रं सरूपको निजि

सहस्र राज्यकामेलक्ष मारणसप्तसहस्रं उच्चोद्विस्तभनेत्रिसहस्रं जारणद्विसहस्रं कारागृहमोचनेत्रयुतं निगड
मोचनेसार्द्धमयुतं डाकिन्यादिभयपचशतराजभयेत्रयुतं दारिद्र्यमोचनेपंचसहस्र सर्वकामेसप्तायुतानि मोक्ष
कामेलक्ष परमसायुज्यकामेकोटिलिगानि अथकामनाभेदेनालिंगभेदानाह सौवर्णालिंगसौभाग्यकर राजतं
यशस्कर ताद्यमयंतुष्टिकरं पितलमयंपुष्टिकर कांस्यमयं कीर्तिकरं लोहमयंशत्रुमरणकर सीसमयमयुष्टकर
पाषाणमयंपुण्यकर मुक्तमयश्रेयस्करं काश्मीरंश्रीकरं मारकतं शांतिकरं स्फटिकबहुस्वामित्वप्रदं इंद्रनी
लमयंपोषणकरं पारदंसंवसिद्धिकरं चंदनजंज्वरनाशकरं कर्पूरजशांतिकरं कस्तूरीजसौगध्यकरं गोरो
चनरूपकरं कर्पूरागुरुकस्तूरीकंकालंयक्षकंदमः यक्षकंदमजंप्रीतिकर गोमयजसर्वरोगहरं भस्मोज्ज्वमोक्षदं
हारिंद्रप्रीतिवर्द्धन नवनीतजंकीर्तिकरं दधिजलक्ष्मीकर दुग्धजंमुखकर शर्करास्थंपुत्रकर लवणोत्थंसर्वलोक
वशकर कृष्णतिलोद्भवलोकप्रदं उक्तहोतेपुलिगेपुर्णार्थिवक्षिप्रसिद्धिं कृतेमाणिमयेलिगत्रेतायहिमसभयम्
द्वापरेपारदश्रेष्ठपार्थिवंतुक्लौयुगे इतिलिगपूजानिर्णयः ॥ अथपूजारंभक्तालः' शेषागमे क्रांतिक
मार्गशीर्षवामाघवैशाखसप्तके श्रावणेवहुलेपक्षेत्रतत्त्यारंभणंभवेत् स्थलविशेषमाह पुण्यपुण्यनदीतिरिपर्वताग्रे
शिवालये श्रीदक्षाश्वत्थतुलसीघात्रीष्वायतनेचर्व गोष्ठेगृहेवादेवाग्नि सूर्यगोविप्रसन्निधौ शिवपूजाविधातव्यापु
वंपूर्वमहाफल अथसमाप्तिकालःकान्तिकादिशुभेमासिलिगानांचसमापन चतुर्दशीदशैशुक्ताश्रष्टमीनवमीयुता
समाप्तिस्तत्रकतंव्यारौद्रयुक्तेपुनर्वसौ अन्येष्वपिचकालेषुशुभेषुचसमापनम् ॥ अथपार्थिवलिगोद्यापन रुद्र
यामले अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रतिष्ठालिगिकस्यच प्रतिष्ठापदमुद्यापनपरं येनयस्यविधानेनब्रतंसंपूर्णता
मियातः सहस्रंवाथलक्षंवापूजयित्वायथाविधि कीर्तिवाथविधानेन कामनावाप्रपूर्यते समाप्तेतुत्रते

राजन्विनिर्माणमहेश्वरं स्थापयित्वा तु कुलशे संपूज्या ध्यादिभिः क्रमात् गर्धभात्पस्तथाधूनेनैवै
 विविधैस्तथा हिरण्यगावोवासांसिशिवाय विनिवेदयेत् दंडवत्प्रणतो भूत्वा स्तुवा चैव विशेषतः एकाग्रमा
 नसो भूत्वा ततो मंत्रमुदीरयेत् अंगहीनमंत्रहर्निं क्रियाहीनमहेश्वर पूजितो सिमया देवक्षमस्वपरमेश्वर यच्चो
 ध्यापठतैः पुष्पै रशस्तौ भावदूषितैः केशकीटापविद्धैश्च पूजितो सिमया प्रभो मंत्रेणाक्षरहीनेन क्रियाहिनि
 नवाप्रभो मनोवाक्कापदुष्टेन पूजितो सित्रिलोचन यद्यपहृतपत्रेण कृतमध्यादिकं मया तामसेन स्वभावेन त
 क्षमस्त्वममप्रभो मंत्रेणाक्षरहीनेन पुण्येण विकलेन वा पूजितो सिमहा देव तत्सर्वमक्षम्यतां व्रतं संपूणतां यातु
 फलचाक्षयमस्तु मे एव स्तुत्वानमस्कृत्य विसृज्य च महेश्वरं नैवेद्यादि च तत्सर्वं भस्मांगाय निवेदयेत् ब्राह्म
 णान्भोजापित्वा तु दद्यात्तेभ्यश्च दक्षिणां यथा शस्त्याधेनु वस्त्रं हिरण्यं व्रतदक्षिणां अथान्यप्रकारो भाविष्ये नार
 द उवाच ॥ कथमुद्यापनचास्य किंप्रकारं महाफलं कथमाशुमहादेव लोकानामुपकारकम् ॥ ईश्वर उवाच ॥ यः
 शिवं समुपास्यैवाल्लग्नान्नमनोरथः तत्प्रमाणं तु सौवर्ण्यथा शस्त्याथ वा सुधीः सैवंपताच्चमथापि स्यादष्टम्यां च
 महाफलं चतुर्दश्यां च भद्रायां सौमेवाथ प्रयोजयेत् उद्यापयेदित्ययः मंडले लिंगतो भद्रकलशतत्रविन्यसेत
 उपोष्य प्रथमे चाह्नि संपूज्य परमेश्वरं जातवादित्रा निर्योपैजां गतत्रकारयेत् स्तोत्रैश्च विविधैः सूक्तैः पज
 येत्परमेश्वरं चतुर्दशीदर्शयुक्ता चाष्टमीनवमीयुता पारणतत्रकर्तव्यं रौद्रयुक्ते पुनर्वसौ पंचकंदशकद्वाभ्या
 अधिकारिणां तैः परा चत्वारिंशच्चतुर्भिश्च ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः आचार्य्यप्रथमं पूज्य ब्राह्मणान्श्चततः परं
 गणेशचिगिरीशच पूजयेच्च विधानतः वस्त्रेण दक्षिणाभिश्च पूजयेच्छिवतत्परान् मृत्युजयेन मंत्रेण अन्नो हुत्वा प्रपाय स
 हुत्वा यशसि कृतं इत्थं पिकचिप्ताठ अस्मिन्याठे वृत्तमेव द्रव्यं रुद्रेणाप्यथवा हुत्वा नमो मंत्रेण आपुनः नमो

मंत्रेण ॥ नमो भवायोति मंत्रेण ॥ रुद्रेण यद्वाहिमस्तदा प्रतिभे त्रेण यदामृत्युजं यमं वस्तदा कृतलिङ्गपूजादं शोशिनहो
 मः ॥ तदशोशेन तर्पणं तदशोशेन मार्जनं ॥ लिङ्गतत्पूजया युक्तमाचार्या यानि वेदयेत् ॥ तत्र मंत्रः ॥ शिवशक्त्या
 त्मकं यस्माज्जागदेतच्चराचरं ॥ तस्मादेतेन मे सर्वं करोतु भगवान् ॥ शिवः ॥ कैलासवासि गौरीशो भगवान् भगने
 ब्रह्मा वराचरात्मको लिङ्गरूपो दिशतु मे शिवं ॥ ततश्च दक्षिणां दत्त्वा नमस्कुर्यात्पुनः ॥ पुनः सोद्यापनं व्रतं कृत्वा प्राशु
 यात्परमपदं ॥ शिरः श्लोकं समासाद्य निवसेत्तत्र वैश्रुवं ॥ इति पार्थवलिङ्गोद्यापनं ॥ अथोद्यापनविधानप्रयोगः ॥ तु
 त्रादौ पूजाप्रयोगः ॥ ओमदेवत्यादि तिथ्यादि भित्तिनैत्रमुक्तकामनमुद्दिश्य कृतानां प्राथिवाल्लिङ्गानां यथा संख्यपूजा
 याः ॥ संपूर्णफलावाप्तये तदुद्यापनं कारिष्ये ॥ इति संकल्प्य ॥ पुण्याहवाचननादींश्चाब्दादिविधाय आचार्यवृत्वा ॥ तत
 श्चाचार्यैः ॥ यदवसंस्थितं भूतमित्यादि मंत्रपाठं तं भूतानुत्साध्यैः ॥ द्वारपूजां कुर्यात् ॥ चतुर्द्वारोपशोभितं मंडपेशां
 नभंगोत्थितं सदाशिवमंडपायनमः ॥ प्राग्द्वारपार्श्वयोः ॥ नादिनेनमः ॥ महाकालाय नमः ॥ विष्णुस्यै नमः ॥ वास्तुपु
 रुषाय नमः ॥ दक्षिणद्वारपार्श्वयोः ॥ गुणेशाय नमः ॥ वृषभाय नमः ॥ चिच्छतत्रै नमः ॥ वास्तुपुरुषाः ॥ पश्चिमद्वारपार्श्वयोः
 भृङ्गिरिदये संकदाय ॥ चिच्छतत्रै ॥ उत्तरद्वारपार्श्वयोः ॥ दंडिने ॥ चंडीश्वराय ॥ चिच्छतत्रै ॥ द्वारिश्रये ॥ वास्तुपु
 रुषाय ॥ ततः ॥ पश्चिमद्वारे प्रविश्या ॥ वेदं पिबिष्ये च मृत उपविश्य ॥ अङ्गितो भद्रे ॥ ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं ॥ कलशं
 प्रतिष्ठाप्य तदुपरि ॥ देवं स्थापयित्वा ॥ तत्रादौ न्यासान्कुर्यात् ॥ ललाटे शिवाय नमः ॥ कंठे रुद्राय ॥ नाभौ ईशानाय ॥
 जान्वीशं कराय ॥ पादयोः ॥ सदाशिवाय नमः ॥ अथ यजुर्वेदोक्तान्महान्यासान्कुर्यात् ॥ योते रुद्र शिवातनूरधोरापापका
 शिनी तपानस्तन्वाशंतमया गिरिशंताभिचाकशीहि ॥ शिखायाः ॥ अस्मिन्महत्स्येणैवैश्वर्यं तं रिक्षे भवा ॥ अधिते पांशुसहस्र
 योजने वधुन्वाति तन्मासि ॥ शिरसि ॥ २ ॥ राहं स्त्राणि सहस्रशो वा बहोस्तु वेतयः ॥ तासां मीशानो भगवः ॥ पराचीना

मुखाकधि. ललाटे ३ हंसः- शुचिपद्मसुतरिक्षसद्बोतावेदिपदतिथिदुराणसतनृपद्वरसदृशसद्बोमसदङ्गागो
 जाऋतजाऋत्रिजाऋतंवृहत् सुवोर्मध्ये १४ त्र्यंकं यजामहे सुगंधिं पुष्टिवर्धनं ॥ ऊर्वा रुकमिव वंधनान्मृत्योर्मुखीय
 मामृतात् ॥ त्र्यंकं यजामहे सुगंधिं पतिवर्धनं ॥ ऊर्वा रुक्मिव वंधनादितो मुखीय मामृतात् ॥ इति नेत्रयोः ॥ ५ ॥ अग्नि
 ज्योतिर्न्योतिरग्निस्वाहा सूर्यो ज्योतिर्न्योतिः सूर्यः स्वाहा अग्निं वंचो ज्योतिर्वचः स्वाहा सूर्यो वंचो ज्योतिर्वचः स्वा
 हा ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा तृतीयैवेति ॥ ६ ॥ नमः श्रुत्या यथपश्याय च नमः कट्याय च नीप्याय च नमः कू
 ल्याय च सरस्याय च नमो नादेयाय च वैशंताय च कर्णयोः ७ मानस्तोकेतनेयमान आयुषि माने गोपुमानो अभ्यर्चुरारि
 पः ॥ मानो वीरान् रुद्रभामिनो वधीह विष्मंतः सदा मेत्वा हवामहे नासिकयोः ८ श्रवतप्यधनुष्ठं स हस्त्राक्षश
 तेपुधे निशीर्यं शल्यानां मुखाः शिवो नासुमना भव मुखे ९ नमो वंचते परिवंचते स्तायूनां पतये नमः नमोति
 निधिं गिण्डपुधिमेतत्स्कराणां पतये नमः नमः सूकायिभ्यो जिघांक्षं सद्बोमुष्णतां पतये नमः नमः सिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यो
 विंक्तानां पतये नमः श्रीवायां ॥ १० ॥ नीलश्रीवाः शितिकंठादिवं कुरुद्राडपश्रिताः तेषां क्षंसहस्त्रये जेन वधन्वा
 नितन्मसिः कंठदेशे ॥ ११ ॥ नमस्तु आयुधायानातताय धृष्णवे उभाभ्यामुतेतनमो बाहुभ्यां तव धन्वने
 बाह्वोः १२ यत्ते हेतिर्मादुष्टुमहस्ते वभूवते धनुः तया स्मान्निभश्च तस्त्वमयक्ष्मया परिभुज उपवाहोः १३ येतीर्थानि
 प्रचरंति सूकाहस्तानि पिं गिणः तेषां क्षंसहस्त्रये जेन वधन्वानितन्मसि हस्तयोः १४ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाता
 यैवे नमः ॥ भवे भवे नाति भवे भवस्त्वमां भवोद्वाय नमः अंगुष्ठयोः ॥ १ ॥ वामदेवाय नमः ज्येष्ठाय नमः
 श्रेष्ठाय नमः रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय ॥ वज्राय ॥ विलविकरणाय ॥ वलप्रमथनाय ॥ म
 मोन्मनाय ॥ सर्वभूतदमनाय नमः तर्जन्योः अधोरेभ्यो यधोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः सर्वेभ्यः सर्वसर्वेभ्यो नमस्ते

अस्तुरुद्ररूपेभ्यः मध्यमयोः ३३ तत्पुरुषायविद्महे महादेवायधीमहि तन्नो रुद्रः ॥ प्रचोदयात् अनामिकयोः
 ४ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिः शिवो मे अस्तु सदा शिवोऽम कनिष्ठिक
 योः ५ नमो वाकिरि केभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षन्वत्केभ्यो नमो आनिहतेभ्यः हृदये १५
 नमो गणैभ्यो गणपतिभ्यश्च वीर्यमः नमो ब्रातेभ्यो ब्रातपतिभ्यश्च वीर्यमः ॥ १५ ॥ नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्य
 श्वोतमः ॥ नमो विरूपेभ्यो विरूपेभ्यश्च वीर्यमः ॥ १६ ॥ विकिरिद्राविलोहितनमस्ते अस्तु भगवः ॥ या
 स्ते सहस्रक्षेहेतयोन्निवर्तुताः उदरे ॥ १७ ॥ नमो हिरण्यवाहवे सनान्येदि शं च पतेयनमः नमो बक्षेभ्यो ह
 रिकेभ्यः पशूनां पतेयनमः नमः शरिजराय त्विषीमेतपथीनां पतेयनमः नमो हरिकेशयोः पवीतिने वक्षा
 णां पतेयनमः ॥ पार्श्वयोः ॥ १८ ॥ नमः शंभवाय चमयो भवाय च नमः शंकराय चमयस्कराय च नमः शिवा
 य वशिषवतराय च दक्षिणकुक्षौ ॥ १९ ॥ द्रपि अंघ्रस्रपतेद रिद्रनीललोहितः ॥ आसां प्रजानामिषां पशूनां मा
 भर्मो रोब्धो च नाकैः वनाममत वामकुक्षौ ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भः समवर्तता ग्रेभूतस्य जातः पतिरेक आसीत्
 सदा धारयिषो वा नुते मां कस्मै देवाय हविषा विधेम नाम्नी ॥ २१ ॥ मीढुम शिवतम शिवो नः सुमना भव
 परमेव वृक्षा युधानि धाय कृत्तिवसान आचरिनाकं विभ्रद गहि कथाम् ॥ २२ ॥ शिवो नामासि स्वधितिस्ते
 पिता ॥ नमस्ते अस्तु मामाहिं क्षितिनिवर्तयाम्याय प्रजननाय राय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय लिङ्गे
 ॥ २३ ॥ यभूतो नामाधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः ॥ तेषां सहस्रयोजने वधन्वानि तन्मसिः गृह्ये ॥ २४ ॥
 इमारुद्राय तपसे कपर्दिनक्षयद्विराय प्रवरा मेहमती ॥ यथानः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामि अस्मिन्ननातुरम्
 पुनर्गृह्ये ॥ २५ ॥ ॥ इषेवोर्जत्वा वायव्यस्य देवो वः सविता प्रापयतु श्रेष्ठमायकर्मणः ॥ आप्याय ध्वमं ह्य्या इन्द्राय

भागं प्रजावतीरनमीवा अयश्चावस्तेन ईशतमाघशं सोधुवा अस्मिन् गोपतो स्यात्तव ह्येयं जमानस्य पशून्पाहि ॥ २६ ॥
 येन पुन विविधं ति पात्रेषु पिवतो जनान् तेषां शंसं हस्त्रयोजनेन वधन्वानि तन्मासि इति द्वयं वृषण्योः ॥ २७ ॥ जातवेतसे सुनवा
 मसो ममरातयितो निदहाति वेदः ॥ सनः ॥ पर्यदति दुर्गणि विश्वानो ववर्षि संधुदुरिता त्वाग्निः ॥ गुदः ॥ २८ ॥
 मानो महान्तमुतमानो अर्भकं मानुषं तमुतमानं उक्षितं मानो वधीः पितरं ॥ मोतमातरं ॥ मानुः प्रियास्तन्वो
 रुद्ररीरपः ऊर्वोः ॥ २९ ॥ एते रुद्रभागः सह स्वस्त्रां विक्रया तं जुषस्व स्वाहयेते रुद्रभागश्चाखुस्ते पशुः जानुनोः
 ॥ ३० ॥ नमोज्यैष्ठ्याय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वाजाय चापरजाय च नमो मध्यगाय चां परात्माय च नमो जघन्याय च प्रवु
 ष्याय च जंघयोः ॥ ३१ ॥ नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षाय से च नमो दृढाय च सवृद्धे च नमो ग्रयाय च प्रथ
 माय च गुल्फयोः ॥ ३२ ॥ ये पथां पथिरिक्षय एल वृद्धा आयुर्धुधाः तेषां ह्रस्वसहस्रयोजनेन वधन्वानि तन्मासि पादयोः ॥ ३३ ॥ अ
 ध्यवो च दधिवक्ता प्रथमो देव्यो भिपक् अहो अश्वसर्वान् जंभयत्सर्वाश्रया तु धान्यो धरावीः परासुव कवचं ॥ ३४ ॥ नमो वि
 लिमेन च कवचिने च ॥ नमो वभि ऐव च रूयिने च ॥ नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च ॥ नमो दुंदुभ्याय च चाहनन्याय च ॥ उपकवच
 ॥ ३५ ॥ विज्यं धनुः कर्पादं नो विशल्यो वाणां उत ॥ अनेरात्रस्य या इषव आभुरस्य निपंगधिः ॥ धनुः ॥ ३६ ॥
 यत्र वाणाः स पतंति कुमारो विशिखा इव ॥ तत्र इद्रो बृहस्पतिरदितिः शर्भयच्छतुर्विश्वाहा शर्भयच्छतुर्वाणाः ॥ ३७ ॥
 विकिरिद्रविलोहितनमस्ते अस्तु भगवः ॥ यास्ते सहस्रं ह्रस्वैतयोस्मिन्निवपंतताः ॥ तासामि शानो भगवः पराचिता मुखा
 रुधि खड्गः ॥ ३८ ॥ नमोस्तु नीलधी वायसुहस्त्राक्षाय मृडिषे ॥ अथो ये अस्य सत्वानो हते भ्यो करं नमः ॥ नेत्रत्र
 यां यवौ पट् ॥ ३९ ॥ प्रमुंचधन्व नस्त्वभयोराल्प्योर्ज्याम् ॥ या श्रेते हस्त इषवः ॥ पराता भगवो वपा ॥ इत्यस्त्रं ॥ ४० ॥
 य एता वं तश्च भूयाश्च सश्च दिशो रुद्रा विस्थिरे ॥ तेषां ह्रस्वसहस्रयोजनेन वधन्वानि तन्मासि दिग्वंधनं ॥ ४१ ॥ एवं

न्यासविधिं कृत्वा शिवो ह भितिभावेयत् । डीनमो भगवते रुद्राय इति दशाक्षरमूलमेवैषाण्यन्यासः । डीं शिरसि नल
लटि मनासिकायां भमुखे गकठे बंहदि तेदसहस्ते हवामहस्ते ब्रानामौ यजंघयोः सद्यो
जाता यपादयोः वामदेवाय ऊर्वोः अधोराय हृदि तत्पुरुषाय मुखे ईशानाय शिरसि अथ संपुटीकरणे ॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवे हवे सुहवं शूरमिन्द्रमाहुयामिशकपुरुहूतमिन्द्रं इति पूर्वे तन्नो अश्वे वरुणस्य विद्वान्
देवस्य देवो अवयासि सीताः यजिष्ठो बन्धितमः शोशुचानो विश्वेदेवाः क्षिप्रमुगध्यस्मत इत्याद्ये यमा
यसोमं क्षंसतवमाय जुहुता हविः यमं यमज्ञो गच्छत्यभिदूतो अंरुतः - इति याम्ये असुन्वतमयजमानमिदु
स्तेन सेत्यांतस्करस्यान्वेदि अग्न्यमस्मदित्यसात् इति नैर्ऋते तत्वायामि ब्रह्मणा वंदमानस्तदाशास्ते यजमा
नो हविर्भिः अहेहमानो वरुणो हवो ध्युरुशं स मान आयुः प्रमोपि इति पथिमे आनो नि युद्धे शतनीभिः
ध्वंसं सहस्रणीभिरुपयाहियज्ञं वायो अस्मिन् हविषिमादयस्व यूयं यात स्वस्तिभिः सदानः इति वायव्ये
वयं क्षंसोम व्रते तमनस्तनू विभ्रतः प्रजावंतः स येमहि इत्युत्तरे तमीशानजगतस्तत्पुरुषं प्रति धियं जिन्मवसेहू
महवयं पूशनीयया वेदसारक्षितापयुरदब्धः स्वस्तये इतीशाने अंस्मै रुद्राः पर्वता मेहना सोऽवत्र हत्ये । भरहू
तौ सजोपायसंक्षुप्तस्तनुवते धावि यज्ञा इन्द्रज्येष्ठा अस्मा अवंतु देवाः इत्युद्धं स्यानाष्टा धि वीनो भवान् रुक्षरा निव शनी
यच्छानः शर्मस प्रथा इत्यधस्तात् इति सर्वतः कृतांजलिः पठत् संपुटीकरणं न्यासः - इति न्यासान्विधाय ध्या
येन्नित्यमित्यादि पठन् देवं ध्यायेत् तत आस्मिन्नूर्जमित्यनुकोन पयोधारा वा सुवर्णं छिगस्याग्न्युत्तारणं कुर्यात् अ
त्र छिगं प्रमणं तु यावत्प्रत्यहं क्रियते तावन्मानमर्द्धं वा तदर्द्धं वा सौवर्णं राजतं वा कुर्यात् - ततः प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात्
तौ आर्द्रां कौंथरं लं वंशं संहंसं सां विश्वस्य प्राणैर्वा इह प्राणास्सतिं पृथुनः आर्द्रां कौमित्यादि सां विश्वस्य जी व इह

पुनः श्राद्धं क्रौमित्यादि सांविशिवस्य सर्वद्वीयाणि वाक्पाणिपादपायूपपश्वश्रोत्रत्वक्क्षुब्धजिह्वा प्राणादीनि इहागत्य
 यथा सुखं चिरं तिष्ठतु एवं प्राणप्रतिष्ठाविधाय पंचास्मृतेनाभिषेककृत्वा नमः शंभवाय च नमो भवाय च नमः शंकराय च
 मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च पंचाक्षरेण वाकलशोपरि संस्थाप्य तद्दामं भागे गौरीमिमामसलिलानित
 क्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी श्रृष्टा पदी नवपदी बभूवुधी सहस्राक्षरपरमेव्योमन उन्नमो भगवत्यै उमा देव्यै शिवाय
 ययै नम इत्यागममंत्रेण वाहं गौरी तद्दामभागे प्रतिष्ठाप्य दक्षिणभागे तु तत्पुरुषाय विद्महे महासेनाय धीमहि तन्न
 पणंस्त प्रचोदयात् इति मंत्रेण स्कंदप्रतिष्ठाप्य पुरतः राजतंवृषभं ऋषभमिति मंत्रेण संस्थाप्य परित इन्द्रादीन्
 लोकेशानं संस्थाप्य पूजयेत् ॥ अध्ययानं ॥ मगलाय तनंदेव भवकामं मनोहर ध्यायेत्कल्पतरुर्मूलं समासीन स हो
 मया तत सहस्राणिसहस्रशो वाहोस्तव हेतयः तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा रुधि ॥ इति ध्यात्वा ॥
 उन्नमो भगवते रुद्रायेति लिंगोपरि श्रुततान्क्षिपेत् श्रय पूजां कुर्यात् नमस्ताराय च इत्यासनं नमः शंभवा
 य च मयो भवाय च इति पाद्य नम शंकराय च मयस्कराय च इत्यर्घ्यं नमः शिवाय च शिवतराय च इत्यासनं
 धं नमस्तीर्थपाय कुल्याय च इति समस्तेन रुद्रसूक्तेन च स्नानं भवं देवतर्पणमि १ शवं देवत. २ रुद्रदेवत. ३
 पशुपतिदेवत. ४ उग्रदेवत. ५ महतिदेवत. ६ भीमदेवत. ७ ईशानदेवत. ८ मानस्तोके तनचे मान
 श्रायुषि मानो गोपुमानो अभ्युपारिपः मानो वीरान् रुद्रभाभि नो वधीर्हं विष्मंतः स दामित्वा ह वाह दे ॥ इति वस्त्रं ॥
 नमो हिरण्यवाहे वेसेनान्ये दिशो च पतये नमः ॥ इति यज्ञोपवीतम् ॥ नमो वृद्धाय च सर्ववृद्धे न च ॥ इति भूषणं ॥ नमः
 श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च नमः ॥ इति गंधम् ॥ नमः सेनाभ्यः सेनानीभ्यश्च नमः ॥ इत्यक्षताः ॥ नमः पाठ्या
 य चाचार्याय च ॥ इति पुष्पम् ॥ कर्पादेने च युक्तं केशाय च ॥ इति धूपं ॥ नमः आशवे चाजिराय च ॥ इति दीपं

नमो बभ्रुशायव्याधिनेऽन्नानां पतये नमः ॥ इति नैवेद्यम् ॥ नमः पार्थार्य्याय चावार्थ्याय च ॥ इति तांबूलम् ॥
नमो दुंदुभ्याय चाहनन्याय च ॥ इति दक्षिणा ॥ नमो हिरण्याय च प्रपथ्याय च नमो मीढुष्टमाय च पुमते च नमो ह्र
स्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वीर्याय च इति पुष्पांजल्यष्टकं दद्यात् एष ते रुद्रभागः सहस्वस्त्राविकया तं जु
पस्वस्व हृषते रुद्रभाग आखुस्ते पशुः इति प्रदक्षिणा नमो रुद्रेभ्य इति नमस्कारः ततः स्तोत्रपठेत् ओं नम उँ
काररूपाय नमो क्षरवपुधृते नमो नादात्मने तुभ्यं नमो विंदुकलात्मने अलिगालिगरूपाय रूपपातीताय ते नमः त्वमा
ता सर्वलोकानां त्वमेव जगतः पिता त्वत्प्राता त्वमुहन्मिन् त्वं पिता त्वपिता महः नमस्ते भगवान् रुद्रभास्करा नितेज
से नमो भवाय रुद्राय उभयासाहिताय च सर्वाय क्षितिरूपाय सदासुरभिणे नमः पशूनां पतये च वपाव कामितेजसे
सोमापव्योमरूपाय शब्दरूपाय ते नमः महादेवाय सोमाय श्रमृताय नमो नमः उग्राय यजमानाय नमस्ते कर्मयो
गिने पार्थिवानां च लिगानां यन्मया पूजं कृतं ते नमो भगवन् रुद्रो वांछितार्थं प्रच्छतु इति स्तुत्वा अंगहीनं क्रिया
हीनं विधिं नमो हेश्वर पूजितो सिमहो देवक्षमस्व जगतः पते इति क्षमाप्य पुराणपठनश्रवणगीतवाद्यादिभि
र्जगरेण प्रातर्नित्याविधिं क्षमाप्य देवं संपूज्य अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादव्यात् अत्र प्रधानं सोमं शिवं कृत
लिङ्गदशांशेन पायसमधुशर्कराघृततिलालसतविल्वपत्रशतपत्रद्रव्याष्टकेन केवलपायसेन वा नमः शभवाय मर्या
भवाय चैतिमेतन्त्रेण पंचाक्षरेण वायक्ष्ये तथा गौरीगणेशं पशुमुखं चैतरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्यदशदशाहुतिभिः रुपभलो
केशान् ब्रह्मादिदेवताभ्यैर्कर्मैकादशाहुतिभिर्द्वारे देवताभ्यैर्कर्मैकया ज्याहुत्यायक्ष्ये शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि हो
मं समाप्य पूर्णाहुत्यादिकर्म शेष समापयेत् ततः सकृत्विहोमदशांशेन तपणं तदशांशेन मार्जनं कृत्वा विशे
पाकारेण पीठस्थं शिवं संपूज्य आचार्यं च संपूज्य सर्वपीठमाचार्याय दद्यात् तत्र मंत्रः पीठग्रहाण भूदेव सर्वशक्त्या

दिसंयुतं वांछितार्थं प्रच्छाशुदाहं मन्त्रतजफल ततत्रतपूतयगाचक्ष्वा भाजनदंशः शैनयथाशक्तिवात्राह्मणान्सद-
 नेन संतप्य दक्षिणां दत्त्वा ब्रतपूर्णतां च वाचयित्वा आशिषी गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजते तत्र प्रजनेनैव वाणिज्यानां नैवा-
 धिकारः स्त्रीगृहणांतु पूर्वोक्तोद्यापनजैः सिद्धिरिति ॥ इति शैवागमोक्तं पार्श्वचर्चालिगानां लक्षणतोद्यापनम् । अथ पा-
 र्थिवगणेशलक्षणतोद्यापनं रुद्रयामले श्रीमहादेव उवाच यथा पार्श्वचर्चालिगानां सर्वसिद्धिविधायकं तथा विघ्नेश्वरो देवः ।
 पार्थिवः सर्वकामदः निर्विघ्नजायेत कांक्ष्य सर्वसिद्धिं पुमान् लभेत् पट्कर्माणितथा वक्ष्ये शृणुष्वेकमना भव रक्तोपचारैः ।
 सिद्धैरैकगाल्यां वरेस्तथा करवीरैर्जैः पाण्ड्यैः कमलैः क्षीरपायसैः सपूज्य वश्यतां याति यं चितयते नरः शुक्लमाल्यैः
 शुक्लपुष्पैर्भोजनेर्दिभिः श्रितैः मालतीकुसुमैर्धूपैर्दंशगैः शांतिलब्धये कवितायाः पटुत्वच जायते नात्र सारथः । दोहने
 मधुभिस्तर्पणं मधुपायसमर्पयेत् श्रितैः कुसुमैः पूज्योदमनेन सितगुरुं समारोप्यार्चयेत् सत्तया त्रिलोक्य बक्ष्यमानयेत्
 स्तंभेन निशयायुक्तेरुपचारैः समर्चयेत् मारणे माहिषे चर्मण्यास्थायासितकवलं घत्तूरैर्चयेत् पुष्पैः सर्पपाक्षतमि-
 श्रितैः नैवेद्यं गुडसमिश्रमाहिषीक्षीरसंयुतं भक्तशाल्युद्धवंदयेच्छागमांससमन्वितं अभिषेकस्तु तैलनमहागण-
 पतेर्भवेत् धूपद्वन्द्वमशानजद्रौणपुष्पैः सद्यः समर्चयेत् एव गणाधिपकृत्वा पूजयेत् पार्थिवं नर-
 भिष्ययेत् तत्सर्वमवाप्नुयात् पाद्विशेषः सहस्रदंशसाहस्रलक्षकोटितथैव च यः करेति गणेशानां पार्थिवानां
 नरोत्तमसर्वसिद्धिमवाप्नोति नात्र कार्थ्या विचारणा अथ कामनाभेदाः कारागृहमोचनकामः एकविंशति-
 दिनपर्थं एकोत्तरवृद्धापार्थिवगणेशान्कृत्वा बक्ष्यमाणत्र करेण संपूज्य पुनः द्वाविंशति दिनपर्थं तं
 गणेशान्कृत्वा यावद्गणेशभवंति तावत्सहस्रं गणेशार्द्धक्षीराभिषेकः मूलमत्र स्यात् पितावत्सहस्रजपः श्रीभी-
 ष्मि तसिद्धिर्भवति । एकविंशतिपुष्पाणि दाडिमीचजटानां सीमवरीनागचंदकः । ब्रह्मतीच तथा भी-

वीभंगराजस्तथैव च । मालतीकुसुमैश्चैव तुलसीमाधवीतया पारिजाततथापुष्पवकुलचकावशात् पुष्पाभापवत्
 ग्राह्यं अपूपशर्करामिश्रनेवेद्यं कदलीफलं नारिकेलचसिदूरदूर्वागुग्गुलधूपकं इदं त्रयहंसाधारणं । अथ सर्वसा
 धारणं ज्ञेयते । जेमद्यतिथ्यादिकीर्तनानंतरं ममा भीष्टसिद्धार्थपार्थिवगणेशपूजामहं करिष्ये । इति संकल्प्य
 अश्वत्थमूलजां शुद्धस्थलजां वा मृदमानीय पृथिव्या धृतालोकादेव त्वं विष्णुना धृता त्वं च धारय मादेवि पवित्रं कु
 रुचासनं । इत्यासनपूजां विधाय गंगेशाय नमः । जलसेचनं । उगृहं भाय नमः । संघटनं । गंधरणीधराय नमः ।
 प्रतिष्ठापनं । गौक्षिप्रप्रसादनाय नमः । चतुर्भुजामेकदंतं सुंदरं मूर्तिकृत्वा गः सर्वसिद्धिप्रदायकाय नमः । गणेशो
 परिरक्ताक्षतान्दत्त्वा हृदि स्थंदेवं मानसोपचारैः संपूज्य नासारं ध्रुवे वंजलिस्थपुष्पाक्षतैः संपूज्य पुनर्देवं मस्तके
 परिपुष्पादिनिधाय प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् । अस्य श्रीगणपतिप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ब्रह्म । विष्णुमहेश्वराक्षयः । ऋग्य
 जुः सामानि छंदोसि प्राणशक्तिर्देवता आवीजं ह्रीं शक्तिं क्रौं कालं श्रीमहागणपतिप्राणप्रतिष्ठां कविनियोगः ।
 उग्राह्नीं क्रौं यं रं लं वं शं सं हं लं हंसः । पार्थिवगणपतिः प्राण इह प्राणाः पुनः श्रीपार्थिवगणपतेः सर्वद्वियाणि इहाग
 त्य सुखी चरतिष्ठतु । इति प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ततो मूलमंत्रेण स्वदेहे न्यासान्कुर्यात् । अस्य श्रीगणपतिमंत्रस्य गणक
 ऋषि निघृत गायत्री छंदः । गणपतिर्देवता गंवीजं श्रीशक्तिः । स्वाहा कालं । गणपतिन्यासादौ विनियोगः । गां
 अंगुष्ठाभ्यां नमः । गीतर्जनीभ्यां नमः । गूंमध्यमाभ्यां नमः । गैंअनामिकाभ्यां नमः । गौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः । गं करतल
 करपृष्ठाभ्यां नमः । अथ ध्यानं । रं कोरं कां गं रां गं शुक्रसकलतनुं स्तुं दिलं अं द्रं भौलिनं वं युं कं स्त्रिं बां मनं करं वरं णो वी
 जं पुरातनामः । हं स्तां त्रैः कृत्तपाशां कुशरदवरदेनां गवक्रोहिभूषदेवः । पद्मासनो सीव ह सुखं नमितो भूतेषु विभ्राजः । इ
 ति ध्यात्वा । मूलमंत्रेण नाममंत्रेण पूजयेत् । उगं नमो भगवते । हरं वमदं भौहितममं संकटां निवारय निवारय स्वाहा । उगं

एशापनम्ः आवाहनं' उँगणपतये आसनं हरंवाय पाद्यं धरणीधराय अर्घ्यं 'महागणपतये मधुपकं यज्ञे
 भ्रंराय' आचमनीयं क्षिप्रप्रसादनाय मलापकं यं स्नानं आभयसिद्धये पंचामृतस्नानं श्रुद्धस्नानं रुद्रे
 णगणपत्यसूक्तेन च 'अथर्वशिरसामहामभिकः' तद्यथा अथगणेशोपनिषत् 'उदैवाहं वै रुद्रमद्वुवनं कथमेतस्यो
 पासनं' सस्तानुवाच 'रुद्रो गणकनिघृतं गायत्री श्रीगणपतेरेनं मंत्राजमन्यान्वाभेद्रात् ॥ प्रणवरूपस्यास्य पर
 मात्मनो गतिजानाति सोमृतत्वगच्छति यो धिते सो धीते योजयति स जपति स मृत्युतरति स पाप्मानंतरति ॥ स ब्रह्मह
 त्यांतरति' स सर्वहत्यांतरति स सर्वतरति एनमंत्रराजं गणपतिः सर्वमिदं नित्यं जपति सो भिस्तं भयति स वायुं स्तं
 भयति स आदित्यं स्तं भयति स सर्वस्तं भयति स देवांस्तं भयति इत्युपनिषत् १ एनमंत्रराजनित्यमर्थति विघ्नं
 स विघ्नानाकर्षयति देवान्यक्षान् नागान् मनुष्यान् सर्वानाकर्षयति स भूलोकं जयति स भुवोलोकं जयति ॥ सत्त्वं
 लोकं जयति समहलोकं जयति स जनलोकं जयति स तपोलोकं जयति स सत्यलोकं जयति स पुण्यान्यधी
 ते ॥ संकल्पान्ययति स गाथा अर्घति सोऽग्निष्टोमेन सोऽक्षेपेन षोडशेन स वाजपेयेन सोऽत्रिंशेन सोऽसौमनीयेन
 सर्वैः कनुभिर्पूजते १ य एतं मंत्रराजं वेद स सर्ववद स सर्वसमः स देवसमः समुनिसमः स नागसमः स सूर्य
 समः ॥ सोऽग्निसमः इत्युपनीत सममनुपनीतं वाधिकशतं गृहस्थमसममुपनीतं काधिकशतं वातस्तस्तं
 समं गृहस्थैकाधिकशतपतीनां सवानप्रस्यैकाशतं रूद्रजापकसमं यतीनामेकाधिकशतमथर्वशिरसि शिक्षाध्यायं ए-
 कसमं रूद्रजापकं काधिकशतमनो विद्यातत्काय्यहीनस्वात्मवधरहितो वैतरहितो ॥ निरस्ता विद्यातमो मोहांध
 कारप्रधानमहं भवसर्वमिति संभाव्य वैघ्नराजं ब्रह्मण्यजते ततेजोमये परं ज्योतिमये सदानं ॥ दमये स्वप्रकाशे-
 सदादितो नित्यं शुद्धमुक्तं श्वरे परब्रह्मणि रमते ॥ ७ ॥ य एनं मुनिपदे वंदं संसारतरति श्वरंतरति दुःख-

तरति विघ्नान्तरति । भ्रंशोपसर्गतरति । श्रानदोभवति । सनित्योभवति । सशुद्धोभवति । समुक्तोभवति ।
इश्वरोभवति । समुखीभवति । ध्यानावहनादिस्वयंभवति । योहमात्माब्रह्मसोहमात्माचतुष्यात्त्वहिप्रज्ञास्व
स्थस्वच्छभूक्तेजसोयच्छन्नमुतो नकच नकामयने नकचनस्वप्नं पश्यतितन्मुप्ततत्रैकीभूतः । प्रज्ञानदधनएवानंदं
भुक्तेतोमुख प्रज्ञायैपः सर्वेश्वर सर्वतोमुखोतयामीषयोनः । सर्वभूतानां वहिः प्रज्ञामंतः । प्रज्ञानोभ
यप्रज्ञाप्रज्ञानधनमव्यय मनिर्द्वैतव्यवहव्यमग्राह्यमलक्षणमचित्यमेकत्वमप्रत्ययं प्रपंचसारं प्रपंचोपश
ममवैतंशवं चतुष्पादंध्यापेत स एवात्मात्मरतितरतिसिआत्माविज्ञेयः । सदाह्यधंशिरः । शिखाध्याए
कैकाधिकशतंगणेश तापनीयोपनिपटध्याय एकसमेतद्वैकाधिकशतं मंत्रराजजापकरांमंततोदः परमधा
ममंत्रसुजपापकस्थयंत्ररविमोमानतपति यत्रवायुर्नक्षत्राणिनवांतिनभांतियत्राग्निस्तूथनदहतिनप्रविशति यत्र
मोहोतनु खं सदानंदपरमानंदश्चेशशश्वतसदाशिवब्रह्मादिर्विदितं योगिध्ययपरमपदचिन्मात्रं ब्रह्माणरूप
तिमेकाक्षरमेवतंपरमात्मानब्रह्म तेजोधातुसप्तमांतिस्त्याकिंविज्ज्ज्वातोनजपोनमालानासनंभवति । सर्व
श्रानरोभवतिसत्तेजसोभवति सप्राज्ञोभवति । ससर्वोभवति । सहर्षेनमानजानायशत्र
मशिभिर्पापं इत्यभिपेककृत्वा मंत्रायवस्त्र चिंतामणयेऽपवीत निधयेगंध सुमंगलाय अक्षताः
र्वीजायपुष्पं वासनिधानायफलं दुर्दीविनायकाय नीराजन सर्वसकृन्नाशनाय । मंत्रपुष्पं कुमा
रगुरवे । प्रदाक्षिणा अघनाशनाय नमस्कार । एवंचतुर्विंशत्युपचारान्समर्प्य ततो गणेशादारभ्य । दु
दिविनायकांतं विशेषार्घ्यं दत्त्वा क्षमापयेत् । अगहीनक्रियाहीनविधिहीनगणेश्वर पूजितोसियथादेवतत्क्षम
स्वजगत्पते । इति शैवागमोक्तापार्ष्णिकगणेशपूजाविधिः । एवमुक्तप्रकारेण सहस्रं अयुतं लक्षं कोटि

वा पार्थिवान्गणेशान्कृत्वा श्रुतेमाधादिशुभेकाले उद्यापनंकुर्यात् तद्यथा
 स्यमम ॥ अमुकस्यवामुकफल कामनयाकृतानानापार्थिवगणेशानांसंपूजाफलावाप्तये तदुद्यापनकरिष्ये इति
 संकल्प्य आचार्यवरणविधाय चतुर्दशोपशोभितमंडपवेदिकायांसर्वतोभेदब्रह्मादिदेवतास्थापनपूवककलशं प्र
 तिष्ठाप्य तत्रदेवस्थापनंकुर्यात् तत्रादौपूर्वोक्तान्यासान्कृत्वा आस्मिन्नूर्जमित्यनुवाकेनपयोधारयावा प्र
 तिमयाअग्न्युत्तरणंकुर्यात् प्रतिमाप्रमाणंतुयावन्मानप्रत्यहं गणेशंमृदाक्रियते तावन्मानेनतदर्थार्धेन
 वासौवर्णराजंतवादेवंकुर्यात् तत्रप्राणप्रतिष्ठां कृत्वा गणानांत्वैतिवैदिकेनमूलमंत्रेणवा प्रतिष्ठाप्ययथामि
 लितोपचारैः संपूज्य आवरणानिपूजयेत् पूर्वोदिक्रमेण उर्वकतुहायनमः एकंदंतायनमः गजान
 नायः महोदरायः विकटायः विघ्नराजायः धूम्रवर्णायः हेरंवायनमः ८ तद्वाह्यैर्पूर्वादिक्रमेणब्रा
 ह्मेयनमः माहेश्वर्यैः ९ वाराह्यैः इन्द्राण्येनमः चामुंडायैः वैष्णव्येनमः ८ तद्वा
 ह्ये इन्द्रादिलोकेशान् ८ वज्रादिप्रहरणान् ८ संपूज्य अत्रपूर्वोक्तएवपूजाप्रकारः पुष्पेत्तरं श्रंगपूजा
 गणनाथायनमः पादपूजयामि गणेशायजानुनीपूजयामि गणप्रियायकर्तृपूजयामि वक्रतुंडायद्वादयंपूज
 यामि गजाननायस्कंधीपूजयामि हेरवाग्रहस्तौपूजयामि विकटायआस्यपूजयामि विघ्नराजायनेत्रपूज
 यामि धूम्रवर्णायशिरः पूजयामि सर्वसिद्धिप्रदायनमः सर्वांगपूजयामि ततः स्तोत्रैः स्तुत्वा पु
 राणश्रवणोदिनाजागरणविधाय प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्यअन्वाध्यात् तत्रप्रधानंदेवमहागणपतिंपायसतिलाज्येन
 रक्ताक्षतमोदकंपंचलाद्यशनीदूर्वाद्रिव्याष्टकतिलपायसेनवा कृतपार्थिवगणेशसंख्यादशांशेनसमांशेनवायक्ष्ये
 होमांतिदेवसंपूज्य दशंशतस्तर्पण दशंशतस्तर्पण आचार्यसंपूज्यपीठंगांचतस्मैनिवेद्यएकविंशति

ब्राह्मणान्सूत्रं पक्वान्नपूरितकलशं वस्त्रयुग्मसाहितसदक्षिणप्रत्येकतभ्यः पुष्पांजलिं चैकविंशतिनामभिर्दत्त्वा, मार्जनदशांशतोयथाशाक्तिवाब्राह्मणभोजनसंकल्पभूयसीदत्त्वासदन्नैर्द्विजान्संतर्प्यत्रतसपूर्णतावाचयित्वा, ईष्टुर्जनैः सह भुंजति इति रुद्रयामलोक्तपार्थिवगणेशोद्यापनं अपशोनकोकमश्वत्थोद्यापनं शौनकउद्वाच शौनकोहप्रवक्ष्यामि अश्वत्थस्योपनायनं स्थापनादष्टमे वर्षे द्वादशकाशेऽपि वा मुक्तकालास्तथा प्राक्ताः कुर्यात्स्तस्योपनायनं तत्रोत्तरायणश्रेष्ठगुरुशुक्रप्रकाशिते माघफाल्गुनयोः कुर्याच्चैत्रवशाखमासयोः क्षयनासाधिमासे च वर्जयेन्मौजिवंधनं न कुर्याच्छेदितेऽप्येव विद्युतावाग्निना हते उद्यापनं प्रकुर्वीत स्कंधे पर्णाकुर्यान्वितैः शुक्लपक्षे शुभे त्रैचसुवारिति पिल्लकैः च द्रान्मुक्लेकर्तुं च दिवा कुर्यात्प्रयत्नतः दत्तानां धावनं कुर्यात्कुर्यात्स्नानं सचैलर्कं कृत्वा च नित्यकर्माणि पूज्या चैवैष्टदेवता नां गीश्रादं प्रकुर्वीत गृहे पुण्याहवाचनं तस्मिन्नेव दिने कुर्याच्चान्नहेमफलादिभिः कृत्वा शीवं च न पूर्वतोगच्छेत्प्रयत्नतः तर्पयेत्पैथ्यविधिं पण्यस्त्रीभिः समन्वितः ब्राह्मणैर्वेदघोषैश्च गीतं वा दित्रनिःस्वनैः वस्त्रयज्ञोपवीतचर्मैर्जीर्दंडाजिनादिकं पूजाद्रव्यं च होमचगृहीत्वा श्वत्थसन्निधौ ततः प्रक्षालितां त्रिश्रुचम्योपवेशेद्भुवि अश्वत्थेशानदिग्भगे कृत्वा पुण्याहवाचनं आचार्यवरयेत्पश्चात्कुलीनवेदपारगं त्रिपचदशहस्तेन गोमयेनोपलिप्य च धान्यपिष्टेन संमार्ग्यं गमाल्यादिशोभनैः वस्त्रोपवीतगंधाद्यैर्गुलायिककुंडलैः कर्तव्यं सुपूजयेद्भक्त्या वित्तशाल्यनकारयेत् तैर्नैव कारयेद्द्विद्वानश्वत्थस्योपनायनं कुर्यात्पचासृतस्नानं तत्तन्मंत्रैः पूज्यं कृत्वा पुण्यं अश्वत्थपूर्वदिग्भागे होमं कुर्यात्स्वशाखया उल्लेखनादिकं तत्र चरुतत्र प्रकल्पयेत् वस्त्रयुग्मं ततो दध्युयं बंधवस्त्राणि मंत्रतः यज्ञोपवीतं दद्याच्च यज्ञोपवीतमित्यपि मेखलां च त्रिविधं प्रावेयामीति मंत्रतः तूर्णांकृष्णाजिनं दंडं प्रदद्यात्पथाक्रमं गंधपुष्पाक्षतैः शुक्लैरश्वत्थस्य च पश्चिमे अश्वत्थे वोनिषदनमित्युच्चापूजयेत्सुधीः तिसृ

भिजुहुयादाज्यममआयुष्यनुक्रमात् पुरस्तादुपरिष्ठाच्चहुत्वाव्याहतिभिस्त्रिभिः याउोपधायाः फलिनीरश्वथे
 वइतित्वय 'वनस्पते शतैवल्कोद्वासुपणैतिमंवतः' समिद्धिश्चरुणाचैवपाशाशीभिः पृथक्पृथक् हुत्वाशदशभिः
 सम्यगेकाहुत्यासमाहितः अश्वत्थपश्चिमेभगेग्राड्मुखश्चोपविश्यच दक्षिणेनैवहस्तेनस्पृष्ट्वाश्वत्थाद्धिजोत्तमः
 उभैर्भुवः पूर्वतुसाविवाविजपेदथ निरीक्षयेत्ततोश्वत्थेदेवस्यत्वन्निमंत्रतः आत्वेतिध्रुवसूकेनव्याहतिव्रितयेनचैव अ
 श्वत्थनामउच्चार्थ्यविभक्त्याचक्षितीयया 'शलाकयासुवर्णस्यस्यापयेतिपदंवदेत् हुत्वास्विष्टकृतंपश्चाद्वोमशेषं
 समापयेत् ' गंधाक्षतैः स्वर्णपुष्पैर्धूपोपहारकैः भक्ष्याद्यैः फलतांबूलैस्ततोश्वत्थप्रपूजयेत् धेनुसवत्सकां
 दद्यादाचार्य्योयसदक्षिणां अश्वत्थछादितंवस्त्रमाचर्य्योयप्रदापयेत् अन्येयामपिविप्राणास्वशक्त्यापूजयेत्ततः
 ब्रह्मणेदक्षिणांदद्याद्धेमवित्तानुसारतः ब्राह्मणान्भोजयित्वातुभुंजीतवंधुभिः सह यएवंकुरुतेतस्यवद्धतेश्रीरसंशयं
 कुलकोटिसमुद्भृत्यब्रह्मसायुज्यमाप्नुयात् इतिशौनकोक्तमश्वत्थोद्यापनं अयमंत्राणामृष्यादिकं युवंबस्त्राणित्यस्य
 दीर्घतमाऋषिः परमात्मादेवता त्रिष्टुप्छंदः यज्ञोपवीतधारणेविनियोगः माघेयामइत्यस्य अक्षऋषिः सोमोदेवता
 त्रिष्टुप्छंदः नौजीधारणेविनियोगः माघेयामव्याहतीनांविश्वामित्रजमदाग्निभरद्वाजाऋषयः अग्निवायु सूर्योदेवता
 देवीगायत्रीदेव्युष्णिग्छंदोवृहत्त्यः छंदांसि हवनेनियोगः अश्वत्थोपविषसइतितिस्टृणां शतवैधानसाऋषयः अ
 ग्निमानोदवृतां गायत्रीछंदः कंतव्यार्थेविनियोगः अश्वत्थेवाश्वानुष्टुप्याश्वोपधोरितिहयोस्त्रिष्टुप् नासुपर्णादी
 धंतमाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आत्वाहापमितिपण्णांध्रुवदंड्रोनुष्टुप् ततोभूरिदक्षिणाआशीर्वादः अथापवर्गं चिंतामणौ
 अश्वत्थोच्चापनं 'अरोपंतस्यवृक्षस्यकुर्यादुद्यापनेविधिं' नादीश्राद्धादिकंतव्यं पिप्पलोद्यापनेविधौनवग्रहमख
 चादौ विदधीतयथावसु 'संहस्त्रपणंसंपत्तौ सत्यांवाधितरोध्रुव जातकर्मादिकादीनि कुर्याद्ब्रह्मोदानकावधि

कांठ्यमुद्यापनंनं विवाह्यविधिवन्नरं लक्षशाखांसमारोप्य समीपेपिप्लस्यतु आलवालं
 जलसिप्त्वाशतकुंभमितंशुभं संशाखः सचवृक्षश्चखयुग्मेनवेष्टितः सिंचयेदथदुग्धेनमाहिषेणघृतेनच तथा
 शाखान्मयान्हस्तान्चतुरःपरियोजयेत् त्रिसूत्रेणत्रिवृत्वेनसव्यहस्तांप्रवेशयेत् ब्रह्मवर्णस्यवृक्षस्यविधिरप
 सनातनः क्षत्रियस्यतुवृक्षस्यशरोग्राह्यःपरस्परं वैश्यप्रतोदमादयानुरीयेपल्लवग्रहः तथायज्ञवल्कीये
 धर्मशाले पाणिग्राह्यःसवर्णासुगृह्णीयात्क्षवियाशरं वेश्याप्रतोदमादयाद्ददनेत्वग्रजन्मनः संयोज्यविधिवत्तौ
 तुल्लक्षाश्वेत्यनिवेशितौ कृत्वाग्निवदंतंस्म्यग्जुहुयात्तिलसर्पिणा प्रधानदेवताब्रह्मावृक्षस्यास्यनसंशयः तत्र
 नेत्रोद्वासापुर्णादिति अष्टोत्तरसहस्रंजुहुयात्तिलसर्पिणा तथाव्याहृतिभिर्होमंविदध्याच्चयथारुचि चरुंसार्यं
 बजुहुयाद्विद्वान्स्विष्टकृतंसमं संमंसमग्रमित्यर्थः अथप्रकारंतरेणाश्वेत्योद्यापनं अश्वेत्यः सर्ववृक्षाणां
 राजानांरुद्राणवर्णकः अश्वेत्यःपूजितोयेनसर्वेसंपूजितंभवेत् अकृतेर्मौजिवधेतुविवाहेचतथाकृते नैवसे
 वांप्रकुर्वीतनसर्भेत्कदाचन अश्वेत्यरोपणंकृत्वाविवर्षेवाधपंचमे उपवर्तंप्रकुर्वीतमुहूर्तेज्योतिषांविधौ
 पुण्याद्वाचनंरुतानांदीश्राद्धंसमाचरेत् प्राणसंस्थाविधिकुर्यादभिषेकादिपूर्वकं प्राणेद्रियैर्जीवकला
 मनोभिःसहितोभव अयंसजीवः एतस्य जीवकलाः प्राणांपानव्यानांदानसमस्त वाक्श्रोत्रत्वक्क्षु
 द्राणंपाणिपादोदरोपस्पृग्ग्राह्याणिसर्वाणिआगत्यसुखंचिरंतिष्ठन्स्वाहा सर्वप्राणैःप्रतिष्ठितोभवेत्यश्वेत्य
 दक्षिणपाणिनास्पृक्षजपेत् अश्वेत्यसर्ववृक्षोसिनारायणसमाश्रय नारायणस्वरूपेणपाहिद्रांसर्वतोशुभात्
 महांसंसारवृक्षोसिअश्वेत्यब्रह्मनामक महांसंसारमंभंमद्वरस्वशुभंकरु विष्णुर्ब्रह्माशिव शुक्रःसूर्यश्चंद्रोवृह
 स्पतिः ऋषयोवैदमंत्राश्वसर्वेत्त्रस्युःसदास्थिराः इतिप्राणंप्रतिष्ठाप्यजातकर्मोदिकारयेत् चैलांतनामतःकृत्वा

स्यापयेच्छौकिकानलं स्वगृह्याक्तविधानेनहरिद्रातैललेपनं बस्त्रयुग्मचोपवीतदंडकृष्णजिनंतथा दत्त्वासमि
 द्विश्वरुणातिलायैश्चपृथक्पृथक् हुत्वाव्याहृतिभिः शक्त्याब्रह्मलोकेमहीयते इत्यश्वत्थोद्यापनं अयप्रका
 रांतरेणाश्वत्थसेवनविधिः अद्भुतसारे अथर्वशास्त्रोक्तश्रुत्यप्रदक्षिणाव्रतकल्पः तत्रादौ डोमधेत्यादिति
 ध्यादिकर्त्तनानंतरं अमुकाभीष्टप्राप्तिकामोविष्णुस्वरूपमश्वत्थतरुममकसंख्याकाभिः प्रदक्षिणाभिः सेवयि
 ल्ये इतिसंकल्प्य ततोऽश्वत्थतरुपुरुषसूक्तेनषोडशोपचारैः संपूज्यलक्षादिसंख्ययाप्रदक्षिणाः कुर्व्यादितिसं
 क्षेपः ॥ पिप्पलादुडवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रविशारद स्त्रीणांपुत्रविहीनानानराणांसुखसंततैः उपा
 यंचैवमेब्रूहिसुखसिद्धिः कथं भवेत् ॥ अथर्वण्डवाच ॥ पुराब्रह्मादयो देवा सर्वे विष्णुसमाश्रिताः अष्टच्छन्देव
 देवेशराक्षसैः पीडिता वयं कथं दुःखोपशमनमुपायं ब्रूहि नः प्रभो ॥ विष्णुरुवाच अहंमश्वत्थरूपेण संभवामि मम
 हीतलेतस्मात्सर्वप्रयत्नेन कुरु ध्यंत रुसेवनं तेन सर्वो णिकायां विष्णुर्विष्णुर्देवः शयः विष्णुर्देवः कृत्वांस्तेभ्यस्तद्ब्र
 तं ते वदाम्यहं नदानैर्नतपोभिश्चनाध्वरैर्भूरिदक्षिणैः अश्वत्थसेवनादन्पत्कलौनास्मि पराक्रिया तद्विधानं नि
 मित्तानि संख्याकृत्तिव्रतंतथा व्रताधिकारिणस्तद्विधानंच विशेषतः एतत्सर्वं पिप्पलादवदव्यामितवसुव्रत
 दारुणे विविधोत्पाते दिव्यभौमांतरिक्षके परचक्रभये देशविष्ववेशत्रुविग्रहे दुःस्यप्रेदुर्निमित्ते च संश्रामेद्रुतदर्शने
 मारीभये राजभये तथा चौराग्निभये क्षयापस्मारकुष्ठादिप्रमेहे विविधेज्वरे जलोदरे मूत्रच्छेदगृहस्थश्रुतदेवहि
 एते पां सर्वनाशाय कुर्व्यादश्वत्थसेवनं प्रातरुत्थाय नद्यादौ स्नात्वा सम्यक्कृतक्रियः अश्वत्थदेशमाश्रित्य गोमेये
 नोपलेपयेत् तमश्वत्थमलंकृत्य शुद्धेणैरिकादिना पूजाद्रव्याणिसंपाद्य पुण्याहं वाचयेत्ततः ऋत्विजावरण
 कृत्वा ततः पूजां समाचरेत् आदावाराधयेद्दिष्णुध्यानावाहनपूर्वकं तथैवोपपलतरुनारायणमयं द्विज श्वेतगं

धासतेऽप्येधुपदीपनिवेदितैः अर्चापुरुषसूक्तेन तथैव ध्यानपूर्वकं
 सलभीर्कांचितयेतु रयेत्तमं इति ध्यात्वा वाहनोद्ये रुपचारस्तुषोडश
 आरात इत्यस्य सूक्तस्य अग्निं कांडांततः पाति वादः शिर्शं पिर्वेन रूपतिर्देवतां नुष्टुपृच्छं वनस्पत्याभिमतत्राणि निर्यागः
 आराते अग्निरस्त्वात्परशुरस्तुतेर्वीति त्वाभिर्वर्धतु स्वास्ति तेस्तु वनस्पतेस्त्वस्ति मेस्तु वनस्पते
 दुःस्वप्नोर्पेचितितं शत्रूणां वसन्तु मन्त्रमश्वत्थशमयस्व मे शत्रूणां सर्वधित्वेन समत्पन्नभयचशमयस्वेत्य
 र्थः ततः प्रदक्षिणं कुर्यात्तत्सर्वं सफलं भवेत् ब्रह्मचारी हविष्याशी ह्यधः शायी जितेन्द्रियः मोनी ध्यानपरो भूत्वा
 पिप्पलस्य स्तुतिं पठेत् विष्णोर्नाम सहस्रं च पौरुषं वैष्णवं तथा वेदत्रयेण पुण्यानि सक्तानि च पठेत् तथा
 तस्य लक्षदश शीशेन सधृतपायसं चतं जुहुयात् तस्य च वह्नीं स्वर्गह्यो कविधानतः तत्संख्यया तर्पणं च कुर्यादिते-
 न वा पुनः ततः षोडशं शस्त्रिभिर्भुज्योद्धोमं यथाविधि हवनस्य दश शोभेन मिष्टान्नं भोजयेद्विज्ञानं ब्राह्मणानां
 स्वयं कुर्याद्यद्येत्कतिनियमतया असमर्थः स्वयं कर्तुं सर्वमन्येन कारयेत् उक्तप्रमाणं अधिकफलदं शृणु
 भवेत् ततः शत्रुगुणपीठान्तं चतुरस्रं द्रोण्यामर्द्धं तद्वद्देवाति लोपरिविनिक्षिपेत् श्वेतवस्त्रेण स छाद्य पूर्वव
 त्पुनर्पर्वतु दक्षिणसु शीलाय श्रोत्रियाय कुटुंबिने उदङ्मुखं स्थापय प्रपूजयेत् स्थितः सावर्ण्यक्षरा
 जं च मंत्रेण प्रतिपादयेत् इह जन्मनि वान्यास्मिन्वा ल्यया वनवाहकं मनोवाक्कायजैदाप्ययमवस्मृताविधिः
 आर्यं स्त्रीणां नाधिकारो ह्येवं विप्रैः प्रणकारयेत् इत्यं कृत्य तस्य साति त्रतस्य पारपूतये हेमांश्च त्पते रुदद्यात् शुक्ला गावा
 पयस्विनीं स्वर्णशृंगीरं पशुरां वस्त्रादिभिरलंकृतां पलभं कर्तुं द्वातदद्वाहू न वा पुनः हेमराप्स्यत रुकुट्या
 रक्षं यशाखासमन्वितं उत्तमः प्रथमः कल्पो द्वितीयो मध्यमः स्मृतः तृतीयो कल्पश्च पुनः सप्रदानाय ये प्लः

अथेत्यदानमंत्रः पिप्लोवृक्षराजद्रव्याग्निगोमस्त्वमवाहः प्रभुवनस्पतीनां च पुंवजन्मनि यत्कृतं
 शयानि प्रतव रूपप्रदानतः विप्रप्राथनामंत्रः अमृदक्षगृहाणत्वविण्णरूपद्विजावामः स्वीकृत्यदुःकृतघाराक्षि
 प्रशान्तिप्रयच्छ मे एवत्रतयः कुरुतस्तस्य पुण्यफलशृणु पुत्राथालभत पुत्रधनाथालभत धनं राज्याथालभत रा
 ज्यवृद्धिमुच्यत बधनात् क्षयापस्मारकृष्टाद्यः सवरागः प्रमच्यत मानसांश्च पादां च न च राजभयतथा इह जन्मानि
 चान्यस्मिन्कृतेऽप्येऽप्रमुच्यत ययकामयत कामतत प्राप्तात्यसशयः इह वभागानां प्रातां विण्णसां युज्यमाप्नुयात् ॥
 इत्यायव कल्पाकमश्च यत्र दक्षिणाद्यापन आश्वत्थारापणाद्यापन प्रयागः शान्तिकथे स्थापनादष्टमवषट्वादश
 कादशापि वा उत्तरायणगुरुशुक्रादये माघफाल्गुनचित्रवेशाखमासे शुक्लपक्षे शुभशुक्लेशु भवति तथालमादिशु
 दौ स्फुटदशावापणान्वितेऽविद्युदावाग्निनाऽनाभिहते आश्वत्थाद्यापन कथ्यति तत्रादिकनककुण्डले कनकसूत्रक
 नकमोजाहामद्रव्याणि सुवसभारानयथासंभवसंभृत्य आश्वत्थस्य चतुरत्राविदिकहटां आश्वत्थमलवन्तुल
 चतुरत्रवा आलवालकृत्वा तत्रतुलसीं वृक्षशाखां शमाचरोपयित्वा अश्वत्थोदिकां विधाय चतुर्द्वारं चतुह
 स्त आधिकवाममहपमं भवत्यात् पूर्वपश्चिम उत्तरैर्वा उक्ते लक्षणं अन्यवाकृत्वा सुग्रह्योतिर्विदादिष्ठप्रधानस
 कल्पकुर्यात् तथा उतस्सत् अद्यतिथ्यादिकीर्तनात् आत्मनः आखिलपापक्षया भाटासादिपूर्वकं आत्म
 नासह एकविंशतिस्वकुलपुरुषाद्वरणकामः श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अश्वत्थवक्षोद्यापनं करिष्ये तदंगविहितगणेश
 पूजनं पुण्याहवाचनमाह कापूजनं नांदिश्राद्धं आचार्यादिवरणचकारिष्ये इतिसंकल्प्य तानि च स्वगृह्य
 विधिना कृत्वा आचार्यादि नृपुण्यात् ओमद्यास्मिन्कर्मण्याचार्यत्वेन त्वामहदृणवृत्तोऽस्मोत्याचार्यावेदत एव ब्रह्म
 त्वेन त्वामहदृणं तथा उपद्रष्टारं तथैव ब्रह्मत्वजोऽपि पृवृत्वा तानाचार्यादानं मधुपकादिना संपूज्य प्राथयत् आस्य

पागस्यानिष्पत्य भवताभ्यां चित्तमया सुप्रसन्नश्चक्रेत्येतत्कमयाथादत्त - क्रमद्विविधपूर्वकमित्यपि पाठः ततः
 स्वर्गद्वैतगृहसंस्वादि विधाय ततः सऋत्विजो यजमानः फलपुष्पगवाक्षतपजितपणकलशहस्तः भद्रकणाम्भे
 रिति मन्त्रेण मंगलतर्पणं घोरपणसह अश्वत्थमण्डपप्रादक्षिण्येन मण्डपपश्चिमद्वारमागत्य तत्र उच्यते शकालकर्मिणां
 ते तत्र घरासं पूज्य प्रविश्य कलशमश्वत्थसमीपे निधाय निऋत्विगरुणमध्ये स्वासने उपविश्य ततश्चाचार्यः ओ
 तत्सद्व्यतिथ्यादि कीर्तनात् आचार्यकर्महं करिष्ये इति सकल्प्य शरीरशुद्ध्यादि पौरुषं सूक्तपंचकृत्वा यदि
 असंस्थितं भूतं स्थानमावृत्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वत्र यत्र स्थितं तत्र गच्छतु इति पठन् सर्वपलाजां निर्विकारं पचगन्धे
 न कुशं श्वत्थाक्षिणं कुर्यात् आपो हिष्टामयो भवः उत्तरनारायणेन ततो देवा आयातु या नुधानो अप यो तं विष्णो देव
 यजन् नरक्षस्वति स्वस्वयन्तर्दिक्ष्य मरिष्ठे नं भिरिति पठेत् ततो यथोक्तं मण्डपाकरणे सोधारणं क्रमेण मण्डपपूजने
 तत्रायिक्रमः प्राग्द्वारे अमं वक्रं चतुष्षवतोरणं १ दक्षिणे लक्षपल्लवतोरणं २ पश्चिमवटपल्लवतोरणं
 ३ उत्तरे अशोकपल्लवतोरणं च ४ तथैव प्रागादि द्वारचतुष्टये ऋग्वेदादिक्रमेण द्वाद्विप्रो एकमेकं वाजपा
 यी ब्राह्मणान् ततश्चाचार्य्य अश्वत्थस्य हरिद्रुते लारोपणादिलोकाचारं कुर्यात् तत्र भद्रकणो भिरित्यादि मंत्रपौ
 ठः अश्वत्थवदिकायां ईशानप्रदेशे सर्वतो भद्रांबलिं स्य तत्र ब्रह्मादि देवता स्थापनं करिष्ये इति सकल्पते
 उक्तप्रकरणेनाम मंत्रः स्थापनं कुर्यात् मध्ये उब्रह्मणेनमः ब्रह्माणमावाहयामि एवमग्रेऽपि स्थापनं प्रकरः
 पूर्व इन्द्राय नमः २ आग्नेया अग्नये आग्निमाः ३ दक्षिणाय मायं यममाः ४ नैऋते
 निर्ऋतये निर्ऋतिमाः ५ पश्चिमे वरुणाय वरुणमाः ६ नायव्ये वायवे वायुमाः ७ उत्तरे
 सामाय साममाः ८ ईशाने ईशानाय ईशानमाः ९ ईशानेन्द्रं भध्य वसुभ्यो वसूनाः १०

१३ निरुक्तिरुणमध्य विरुवादेवान् १४ वरुणवायुमध्ये साध्यान् १५ वायुसोम
 मध्येसाध्यान् १६ सोमेशानमध्यस्कंदमा १७ ब्रह्मशमध्ये विष्णु १८ ब्रह्माग्निमध्यगणपति
 मध्ये अश्विनो १९ ब्रह्मयममध्यपितृन् २० ब्रह्मनिर्ऋतमध्यगंधर्वाप्सरसः २१ ब्रह्मवरुणमध्यसप्तमहः २२
 ब्रह्मवायुमध्यसप्तान् २३ ब्रह्मसोममध्येदुर्गा २४ ब्रह्मेशानमध्यगादिनदभ्योनमः २५ ततोमहलातः
 ब्रह्मेशानदलादारभ्य वलयग्राष्टकपु २६ ब्रह्मेशानमध्यगादिनदभ्योनमः २७ आग्नेय्या
 दुर्गाय २८ दक्षिणस्यास्वधाय २९ नैऋत्यामृत्यव ३० पश्चिमसर्पभ्यां ३१ वायव्यासप्तसा
 गरभ्यां ३२ उत्तरमरुता ३३ ब्रह्मणः पादमूले गणपतय ३४ कणिकार्या भूम्य ३५
 तदुपरिमरुव ३६ परितःपूर्वादिक्रमेण ऋग्वेदाय ३७ दक्षिणे यजुर्वेदाय ३८ पश्चिमे सामवेदा
 य ३९ उत्तरे अथर्ववेदायनमः ४० महलाद्वाह्ये पूर्वादिक्रमेण पूर्ववजायनमः ४१ शक्ये ४२
 दुडाय ४३ खड्गाय ४४ पाशाय ४५ अकुशाय ४६ गदाय ४७ त्रिशलाय ४८
 पुनर्वह्येरावताय ४९ मेघाय ५० माहिषाय ५१ प्रताय ५२ मत्स्याय ५३ एणाय ५४
 नराय ५५ वृषभाय ५६ पुनःपूर्वादिक्रमेण गोचमाय ५७ भरद्वाजाय ५८ विश्वामित्राय ५९
 कश्यपाय ६० जमदग्नेय ६१ अत्रये ६२ वासिष्ठाय ६३ अरुधत्य ६४ तद्वाह्यपवादाक्रमेण आ
 दित्याय ६५ चंद्रमसे ६६ भौमाय ६७ वृषाय ६८ गरुव ६९ शुक्राय ७० शनय ७१ राहव
 ७२ केतवे ७३ तद्वाह्ये पूर्वादिक्रमेण ऐधे ७४ कामार्य ७५ ब्राह्मे ७६ वाराह्ये ७७ चामुण्डाय ७८

वेणव्यैः ७५ माहभ्यर्च्य ८० वेनायक्येनमः वेनायकीमावाहयामि एवमेव चतुर्धतनामभिः प्रणम्य
 द्वितीयैरावाह्य पुनश्चतुर्थतनामभिः प्रत्येकसंपूज्य तत सर्वतोभद्रोपरि अक्षतपुजे अर्चाप्रदेशे अग्न्युत्तराण
 पूर्वकं सौवर्णीप्रतिमायां इदं विष्णुर्विचक्रमेत्रे घानिदधेदंसमूढस्य पात्रं सुरे इति विष्णुसंपूज्य तद्दामतः अथ
 स्थाजोपपेतिमंत्रेण रुक्मिणीं तदक्षिणतः सत्यासेत्यतिमंत्रेण सत्यभामां ततः क्षीदशध्यायस्येति मंत्रेण सरस्वतीं
 गुणानां त्वा आतून इदं द्वेति वागणपतिं चावाह्यपौरुषेण सुक्तेन संपूज्य ततः अश्वत्थस्य परितः आठौ किलशान् । कृ
 लशे स्थापनप्रकारेण सस्थाप्य तत पूर्वैकलशेशु शोढकं तत्र आपोहिष्ठत्यादिनवर्चसूक्तं ॥ द्वितीयं घोष
 कं- आनोभद्रेतिदशवर्चसूक्तं तृतीयैश्चोरादकं स्वस्तिनोमिममिति पचर्वसूक्तं चतुर्थं पंचगव्येन शन्नं इन्द्राग्नीतिपू
 चदं शर्वं पंचमेहरिन्द्रादकं आनोभद्रेति ऋचं षष्ठकलशे सर्वौपच्युदकं समुद्रज्येष्ठा इति चतसृभिः सप्तमे कु
 शोढकं यादिव्या इति ऋचं अष्टमे गंधोदकं पशुपद्या इति नवर्चसूक्तं पठित्वा कलशस्थापनं पूर्वपात्रनिधाय
 नांतं कृत्वा ततस्तेषु कलशेषु पूर्वदिकेण इन्द्रादीन् ततश्चैत्ररावाह्यपूजयेत् ततश्च अश्वत्थपुरुषसूक्तेन अ
 मिरातं इति पूर्वोक्तार्च्यैश्चिरसा वसशोभ्य पंचामृताभिषेकं च कृत्वा कपायवस्त्रयुग्मेनोदंष्ट्रं ततः पूर्वोदंष्ट्रं नृ
 त्वारिरुपडिलानि विधाय- तेषु हेमार्थं चतुराचार्यानि वृत्त्वा । स्वगृह्यविधिना अग्निं स्थापयेत् अत्र केचन । ईशा
 नपूर्वयोर्मध्ये गृहोमादिकं तु पंचमस्य डिलमिच्छति वद्व्यं पूर्वगृहप्रधानहोमादिकं कुर्वीत पूर्वमृक्ते ग्रहयज्ञे ईशान्या
 वेदिकायां स्वगृह्यप्रकरणग्रहानावाह्यसंपूज्यः अन्वाध्यात् तत्र पूर्वकुंड आदित्यादिनवग्रहान् अमुकसंख्यय
 अर्कादिसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अधिदेवताः प्रत्यधिदेवताथामुकसंख्यया तैरेव द्रव्यैः तत आनोभद्रेति मंत्रेण विश्वान्दे
 वान् चरुद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्यया तथा दामोदरादिपीठे देवता अश्वत्थसमिच्चर्वादिद्रव्यैरेष्टोत्तरशतसंख्यया

ब्रह्मादिदेवतालोकपालांश्चैककयाज्याहुत्यायक्ष्ये पंचमकुंडपक्षे आदौतत्रअग्निप्रणयनं तस्मात् चतुर्पुत्राग्नि
 प्रणयनंतत्रग्रहहोमः दामोदरादीनांहोमः ब्रह्मादीनांपूर्वकुंडेविश्वेदेवानालोकपालानांचहोमः अश्व
 त्थदक्षिणकुंडेगणपतितिलाज्यद्रव्यैः अष्टोत्तरशतसंख्ययायक्ष्ये ततउत्तरकुंडेउत्तरनारायणं अष्टोत्तरशतसंख्य
 यासहस्रशर्पैतिप्रवृचंआज्याहुतिर्भियक्ष्ये एवंतन्मंत्रैर्होमंपाद्य स्विष्टकृदादिवलिदानांतंकृत्वा अधिवासयेत्
 पुराणश्रवणादिभिरात्रिर्नयेत् केचित्कृत्वायवस्तदानांतंकृत्वापरेशुरेवहोमादिकमिच्छन्ति प्रातःपीठदेवतांसंपूज्य
 अष्टकलशदेवताविसूज्य अष्टभिर्ब्राह्मणैस्तान्ग्राहयित्वा ततश्चाचार्यः पवमानःसुवर्जनस्वानुवाकेनच अ
 श्वत्थंत्रिःपरिपिच्य किंचिदवशिष्टोदकान् पूर्वस्थानेषुस्थापयेत् ततोयजमानःआचार्योवा अभ्यर्चयपश्रिम
 स्थंडिलेभिर्संस्कारहोमंकुर्यात् तयथा अश्वत्थस्यव्याहृतिद्वारा पुंसवनादिसमावर्त्तनांतान्संस्कारान्करि
 ह्ये इतिसंस्कारः अग्निपवमानंप्रतिष्ठाप्य अन्वादाध्यात् अवप्रधानम् अग्निवापुसूर्यप्रजापतिंआज्य
 द्रव्येणप्रतिसंस्कारंचतुश्चतुःसंख्याकाहुतिर्भियक्ष्ये प्रतिसंस्कारहोमांतस्स्वल्हइतिमंत्रेण अश्वत्थस्पृशेत् ए
 वमुपनयनपर्यंतंकृत्वा यजमानअश्वत्थाश्वत्थस्यचांतरालेपटंधृत्वा सुमुहूर्तैर्मंडलपाठपुरःसरंदेवलज्जमितिपू
 ठित्वा अतः पटनिः सार्वर्थाध्रुवसूक्तंपठित्वा येयज्ञेनोतिवर्गपंचकशाखांतमत्राश्रयपठित्वा कौपिनिंयज्ञोप
 वितंकनकर्पाभिस्खलादंसमावर्त्तनांतंकृत्वा सप्रणवांसंख्याहृतिकांसशिरस्कांगायत्रामुपदिशेत् इत्युपनयनम्
 ततोमहानाम्नादिसमावर्त्तनांतंकृत्वा कनककुंडलश्रालंकरांश्वदत्त्वा आयुज्यं ब्रह्मवर्चसमितिपठित्वाभौजीवि
 सर्जनांतंकृत्वा त्वमग्नेइतिसूक्तंपठेन् ततःस्विष्टकृदादिहोमेशेषं समापयेत् अथविवाहः अश्वत्थालवालैयवा
 स्तोतशकुंभमितंशुभंजलंक्षिप्त्वा दुग्धमधुघृतकुंभैश्चक्षिप्त्वा वस्त्रयुग्मेनंतराश्वत्थस्यविवाहादिविधिकरिष्ये

इति संकल्प्यः । पूर्वसंस्कारो महोत्तरप्रदेशस्थं डिल्लं विधाय । योजकनामाभिप्रतिष्ठाप्य । अन्वदध्यात्
 अत्र ग्रानं द्वौ सुवर्णौ सयुजौ सखायौ समानं दक्षतरि पस्वजतो तमंत्रेण । अष्टोत्तरशतसंख्यया तिलाज्यद्रव्येण तथाम
 हव्याहतिभिस्तिलाज्यद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्यया यक्ष्ये । महान्याहतिभिस्तुभूः अग्नये पृथिव्यै महते च स्वाहा । भुवो
 वायवे चांतरिक्षाय च महते स्वाहा । ओं स्वरादित्याय दिवे च महते स्वाहा । ओं भूर्भुवः स्वश्चंद्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च महद्भ्यः
 स्वाहा । एवं होमं संपाद्य तुलस्य श्वन्थयोश्च तुरः शाखामयान् हस्तान् गृभ्णामीति मंत्रेण योजयेत् । ततः स्विष्टकृदादि हो
 मशेषं समाप्य । ततोऽइत्थं पुरुषसूक्तेन योऽहोपचारैः संपूज्य अइत्थं तुलसौ च प्रार्थयेत् । अइत्थं त्वं जगन्नाथ पुरंदेव
 विनिर्मितः पापासं त्राहि नो देव पुण्यं देहि महफलं । इत्थं श्वत्थं प्रार्थनां मंत्रः । अथ तुलसी प्रार्थना । क्षीरोदधि समुद्धृतुल
 सी हरि वल्लभः । अश्वत्थोद्यापनं पुष्पं महदं हि श्रिये नमः । ततः आचार्यः क्षेत्रपालं वल्लिं दत्त्वा । सर्वे ऋत्विज आचु
 र्धश्च स्वस्वकुंडेषु पूर्णाहुतीं दत्त्वा । कर्मशेषं समापयेयुः । ततो यजमानः पीठपूजादिविविधकृतस्य अश्वत्थोद्यापनस्य सांग
 तासिद्धार्थं । आचार्यादिभ्यो दक्षिणाप्रदानं महं करिष्ये इति संकल्प्य । पूजापूर्वकं तेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा आचार्यैः यथैव
 स्थापितकलशोदकं दूर्वापल्लवैः सपत्नीकं यजमानमभिषिच्युः । तत्र मंत्राः । आनामि द्रा इति । दशर्वसूक्तं । अस्यं वामेति दि
 पं वा शतं ऋचांसूक्तं । मुंचामीति पंचर्वसूक्तं । परमंत्रेति चतुर्दशर्वसूक्तं । समुद्रज्यं द्रा इत्यादयः । ततः पौराणिकाः
 रास्त्वामभिषिचं वित्याद्याः । एवमभिषिक्तो यजमानः तिलकादिं धृत्वा । अग्निपीठे देवतां च संपूज्य । उत्तिष्ठ ब्रह्मण
 स्पतेति । उत्थाप्य । सोपस्करं पीठमाचार्याय दत्त्वा । कृतस्य कर्मणः । संपूर्णतां सिद्धयं गां च दत्त्वा । मण्डपं च । स
 ऋत्विक् स दस्यां याचार्याय च दत्त्वा । भूम्यसि दक्षिणां दत्त्वा । परमेश्वरापेक्षं संपाद्य । सप्ताधिकान् ब्राह्मणान्संभोज्य
 आशिषोऽगृहीत्वा । अइत्थं योद्यापनं संपूर्णतां वाचयित्वा । इष्टजनैः सह भुंजीत । य एवं कुरुते तस्य वर्धते श्रीयशः । सुखं

कुलकोटिसमृद्धिर्विण्णलोकेमहीयते । इति शौनकीये अथ्वथोद्यापनम् भविष्यस्कांदयोः
 तच्चोदगयतेसुमुहूर्तेस्थिरलक्षेत्रचानुकुल्यदिनेरम्यप्रदेशे नाभिमात्रगर्भेगृहादौप्रतिष्ठामत्रेणवटपादपारोपणका
 र्थ्यः । तद्वदेवसर्वपादपारोपणम् अष्टमेवर्षेद्वादशेवावर्षेशाखापत्रांकारितेवटवृक्षेउदगयानादिभुभकालेवटोद्या
 पनं कुर्यात् । वटस्यपरितः चतुर्हस्तांढावेदिकांविधाय । वटमूलेचतुरस्त्रवर्तुलंवाआलबालकृत्वा तत्रकांढा
 व्कांढादितिमंत्रेणदूवांआरोपयेत् वटपरितः चतुर्हस्तपंचहस्तंवासुदृढं चतुर्द्वारंमण्डपंकुर्यात् सामर्थ्येसति
 वटस्यपार्थिवेभित्तरेवा यथोक्तप्रकारेणहोमार्थं नवपचकुंडाद्युपेतंमण्डपंकुर्यात् असामर्थ्ये वटवेदिकापामे
 व । तत्रप्रागादिद्वारचतुष्टये आचोदुवरलक्षशोकपल्लवकृतानिचत्वारितोरणानि तथाद्वारचतुष्टयेथतरुणा
 हरितपीतवर्णांश्चत्वारोऽध्वजाः वताकाश्चवटशिरसि सर्ववर्णध्वजः कार्यः एवंसभृतसंभारोपयजमानः
 शोभोत्तिर्भेदादिष्टेसुमुहूर्तेप्रधानसंकल्पंकुर्यात् तद्यथा उमेद्य तित्यादिकीर्तनंतिआत्मनः सकलपापक्षय
 कुलकोटिसमुदरणेएहिकामुष्मिकसुखप्राप्तिपूर्वकब्रह्मदप्राप्तिकामोवटोद्यापनकरिष्ये तथाच अभीष्टदातृव
 सिद्धयैसर्वप्राणसुखनिवासार्थंवटसंस्कारमहंकरिष्ये स्वगृह्योक्तिविधिनानिचुक्रत्वा आचार्योदेत्तुष्टु
 यातुः । अस्मिन्कर्मणिआचार्य्यत्वामहवृणे तदगविहितंगणेशपूजनपुण्याहवाचन नांढीआद्यआचार्य्यादिवै
 रणकरिष्ये । चतुोस्मीतितेनांके एवंब्रह्माणं सदस्यंउपप्रैष्ठारं च ऋत्विजश्चसतिसंभवेमधुपर्कादिनासंपु
 र्यजमानः पूरणंकलशहस्तः । मंगलादितूर्यधोपेणसहशाकृतसूक्तपठेत् । वटमण्डपप्रादक्षिण्येनपश्चिमद्वा
 रभागत्य तत्रमहीद्यौरितिमंत्रेणधरांसंपूज्य सुवर्णादिनिर्मितांवा । आचार्य्यायदात्वाप्रविश्यच । वटसंज्ञेति

कलशं निषाय चरुणनिर्झरति मध्ये उपविशेत् तत आचार्य आचार्यं कर्महं करिष्ये इति संकल्प्य भूतशुद्ध्या
दिविधाय मण्डपांतः गौरसर्पपलाजान् यदवसंस्थितं भूतमित्यादि मन्त्रेण विकीर्य साधितपंचगव्येन कुंशः आ
पोहिष्ठेत्यादि मंत्रैः सर्वत्र प्रोक्षणं कृत्वा देवाभ्यां तु यातुधानां अर्पयांतु विष्णोर्दिव्ययजनं रक्षस्व ततः स्व
स्वयमुपनंतक्ष्यं मरिचैर्भुजैर्भूमि मिति मंत्रं पठेत् ययोकमंडपे तु उक्तप्रकारेण मंडपं पूजां कुर्यात् साधारणमंडपे तु
तोरणपुताकाव्यजशा तिसूक्तजपार्थं वेदक्रमेण द्वौ द्वौ एकमेकं वा ब्राह्मणं प्रागादिक्रमेण वृत्वा यथास्थानं निवेशयेत्
ततो ब्रह्मादिदेवता सर्वतोभेदे आवाह्य तदुपरि अक्षतपुजे कलशत्रयं प्रतिष्ठाप्य ततो मध्यं कुंभं ब्रह्मयज्ञानमिति
ब्रह्माणं तद्वक्षिणं दक्षविष्णुरिति विष्णुं तदुत्तरं त्र्यम्बकयजामहे इति रुद्र आग्नेयादिकोणे पुष्पाणां त्वेति ग
णपतिं जातवेदं स इति दुर्गां यज्ञानमिति मातृः क्षेत्रस्य पतिना इति क्षेत्रपालं ततः परितः लोकेशान् त
त्तन्मैत्रावाह्यं संपूज्य वेदिपरितः अष्टौ कलशान् स्थापनक्रमेण संस्थाप्य तत्र पूर्वादि कलशेषु पंचगव्यं
सप्तमृदः अदंनं पचरन्तानि क्षीरं सर्षपघीं गंगोदकं च क्षिप्त्वा शुद्धोदकेनापूर्य पूर्णपात्रं त्रये
कं निधाय ते बुधब्राह्मणावाह्यं संपूजयेत् हरिद्रा तिलैरेषाणां दिवस्य कृत्वा वस्त्रेण वेष्टयेत् इत्युधिवासनम् अपरेद्युः
प्रातर्नात्यकर्म समाप्य पीठे देवताः संपूज्यः प्रागादिद्वारचतुष्टये पुचतुरश्वतुरश्वकुंभान् संस्थाप्य ते पुदकपचरन्तप
चपल्लवादिनिधायेत पुद्गलमम्वरुणसोमान् ततन्मैत्रावाह्यं संपूज्य चतुर्वेदविदो द्विजाः शांतिस्तुतानि पठेयुः ईशान्यां
कुंडे स्थंडिले वा अग्निं प्रतिष्ठाप्य तदुत्तरे वेदिकायां उक्तप्रकारेण ग्रहानां वाह्यं संपूज्य ईशान्यां कलशं संस्थाप्य प्रति
ष्ठाप्य अथाचार्यं ब्रह्माणं च पठुयात् ततो द्वारस्था आचार्याश्चत्वारः स्वस्वकुंडे स्वस्वग्रहाविधानेन आचार्यं कुंडात्
भोत्रिपांगुराद्वा अग्निं प्रणीय स्थापयेयुः कुंडचतुष्टये त्रयेकं ब्रह्मा विष्णुरुद्रान् घृतांकंदूर्वाज्यद्रव्येण अष्टोत्तरशतस

म्मिताहुतिभिः यक्ष्ये पुर्वद्वाराद्यष्टालोकपालान् समित्त्वर्वाज्यद्रव्ये रष्टाविंशतिसंस्थयायक्ष्ये दक्षिणेगणपतिं दु
 ग्रांसप्तमाहः क्षेत्रपालं घृताक्तद्रव्येण अष्टाविंशतिसंस्थ्याहुतिभिर्यक्ष्ये पार्श्वे मुकुटसाधिप्रत्यधिदेवतानादि
 स्याद्विशुद्धानां कांदि समिच्चर्वाज्यतिलत्रीहिद्रव्यै रष्टाविंशतिसंस्थ्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये उत्तरकुंडे सोमं धेनुमिति मंत्रेण घृ
 ताक्तवरुक्षुप्तसमिद्रव्यैः अष्टोत्तरशताहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्वेकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंचतुर्नमंत्रैर्होमं सं
 पाद्य ततश्चात्रार्ज्यः वटस्य हरिद्रितैलादिदत्त्वा पंचोपचारैः संपूज्य स्थापिताष्टकलशान् ब्राह्मणान् ग्राहयित्वा
 आपोहिष्ठांमयोभुवः समुद्रज्येष्ठाः इमा आपः यतो न्विद्रमिति प्रत्येकं यजमानो वटस्याभिपेकं कुर्यात् ततश्चा
 चार्पः प्रतीच्यां वटस्य संस्कारहोमार्थं स्यंडिलं निर्माय संकल्पं कुर्यात् ओमद्यास्य वटस्य पुंसवननादि विवाहांता न्सं
 स्कारान् नृग्याहति होमद्वारा करिष्ये इति संकल्प्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् आत्रप्रधानं अग्निं वायुसूर्य
 प्रजापतिं आज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारं चतुश्चतुः संस्थ्याहुतिभिर्यक्ष्ये ओं भूर्भुवः प्रथित्यै महेतस्वाहा ओं भुवो वा
 यवे वांति रश्माय महेतस्वाहा ओं स्वरादित्याय दिवे मरुते स्वाहा ओं भूर्भुवः स्वशं द्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च महेतस्वाहा
 एवं होमं कृत्वा प्रतिसंस्कारहोमंति वनस्पते साते वत्सगा इति मंत्रेण वटं स्पृशेत् एवमुपनयनपर्यंतं कुर्यात् ततो यजमा
 नः वटांतरालं पटं धृत्वा मुमुहूर्ते तदेवलग्नमिति पठति अंतर्पटं निःसार्य ध्रुवसूक्तं येन ति पठित्वा कौपीनं यज्ञोपवीतं
 मेखलादं दंच चतुर्गन्त्रैर्दत्त्वा ब्रह्मोपदेशवत्तर्गायत्रीं च दत्त्वा प्रणयेत् इत्युपनयनंतो महानाम्नादिसम वर्त्तनंतं कर्म कृ
 त्वा अलंकारान् दत्त्वा आयुष्यं ब्रह्मवर्चसमिति मूर्त्तिं विमर्जयेत् ततो बटं दूदं च दुग्धादिनां सिच्य वटं दूर्वांच वस्त्रयुग्मे
 न संवेष्टा वस्त्रकंचुक्यादि आभरणानि च दत्त्वा पूर्ववत् हुत्वा गृभ्णा मिति हेतुस्तस्मिन्नेष्टा मिति मंत्रेण वटं दूर्वयोः पल्लवमयान् हस्तान्
 मेजयेत् आदित्यो ब्रह्मरूपाय मध्यतो विष्णुरूपाय शिवरूपाय वटवृक्षायेत नमः अकारमूलरूपाय उकारः

स्तुन्दरूपिणे मकारफलपुष्पायवटवृक्षायेतेनमः इतिवटंनमस्कृत्य . दूर्वासिशतपर्वासिशतमूलाशतांकुरा
 शतंहरसिपापानांशतमायुःप्रवर्धते इतिवटवृक्षंदूर्वाचसंप्राप्त्यर्थं ततश्चाचार्यःक्षेत्रपालबलिदत्त्वा सर्वेआचार्याःस्व
 स्वकुटुम्बपुण्याहुतीदत्त्वा ततोयजमान.वटोद्यापनसंपूर्णतासिद्धये आचार्यादिभ्योदक्षिणांदास्ये इतिसकलप्य
 क्रमेणसर्वेभ्योदक्षिणांदास्वा ततःसर्वेऋत्विज स्वस्वकलशोदकैरेयजमानं समुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रेणाभिषिच्य
 कर्मशेषसमापयेयुः ततोयजमान.पीठदेवतासंपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेइत्युद्याप्ययातुदेवगणा.सर्वेइतिविसू
 ज्य पीठसोपस्करमाचार्यायसंकल्प्यदद्यात् संभारान्द्विगाचार्यादिभ्योविभज्यदत्त्वाशताधिकान्ब्राह्मणा
 न्भोजयिष्ये इतिभूम्यसीदक्षिणादानपूर्वकुर्यात् सदन्ननदक्षिणादिनासतोष्य वटोद्यापनसंपूर्णतांवाच
 भित्त्वा इष्टजनैःसहभुंजीत इतिवटोद्यापनाविधिः अथवृक्षसामान्योद्यापनविधिर्हमाद्रौमात्स्ये ऋपयजत्रुः
 पादपानांविधिंसूतयथावद्वदविस्तरात् विधिनोकेनकर्तव्यंपादोद्यापनवृषैः येचलोकाःस्मृतास्तेषांतानिदा
 तौवदस्वनः सूतउवाच पादपानांप्रतिष्ठाचतथैवोद्यानभूमिषु तद्भागविधिवत्सर्वमासायजगतीश्वरः ऋत्वि
 कर्मण्डपसभारमाचार्यश्चापिताहयः पूजयेद्ब्राह्मणांस्तद्वद्वेदमवस्त्रानुलेपनैः सर्वोपध्यादिसंसिकान्पिष्टातक
 विभूषितान् वृक्षान्माल्यैरलंकृत्यवासोभिरभिविष्टेत् सूच्यासौवर्णयाकार्यसर्वेषांकर्णवेधन श्रृंजनंचापिडातव्य
 तद्वद्वेशलाकया फलानिसप्तवाष्टैवाकालधौतानिकारयेत्कालधौतानिरोप्यानि सौवर्णानिचकार्याणि प्रत्येकंसर्व
 वृक्षाणांविधांतान्यधिवासयेत् धूपोदगुग्गुलु श्रेष्ठस्ताम्रपात्रैरिष्टितान् संवधान्यकृतान्कृत्वावस्त्रांगधानुलेपनैः
 कुंभान्सर्वेषुवृक्षेषुपुष्पापयित्वानरेश्वर. सहिरण्यानशेषांस्तान्कृत्वाबलिवेदनं तथाचलोकपालानामिन्द्रादीनां
 विधानतःवनस्पतेभ्योविद्वाद्भिर्म.कार्योद्विजातिभिः ततःशुक्लांवरधरोसौवर्णकृतभूषणां कांस्यदोहानुसौवर्णेश्च

गाभ्यामीति शालिनी ॥ पयस्विर्नोवृक्षमध्यादुत्सृजेद्गामुदङ्मुखी ! ततोभिषेकमंत्रेणवाह्यगीतकमंगलेः ॥ अग्न्यजुः
 साममंत्रेऽथवारुणेराभितस्तदा तैरेवकुम्भैस्त्रपनं कुर्युर्ब्रह्मणुगवाः - स्नात्वाशुक्लांवरधरोयजमानोपिपूजयेत् गो-
 भिर्विभवतः सर्वानृत्विजः सुसमाहितः ॥ हेमसूत्रैः सकटकैरंगुलीयपवित्रकैः वासोभिः शयनीयैश्चतयोपस्करपादु-
 कैः क्षीराभिषेचनंद्युर्ग्यवादिनचतुष्टयं होमश्चसर्पपपाकार्योयनकृष्णतिलैस्तथा पालाशयः समिधः शस्ताश्चतु-
 र्भङ्गिहृतोत्सवः ॥ दक्षिणश्चपुनस्तद्वदेयातवापिशक्तिः यद्यदिष्टमं किंचित्ततद्वद्यादमत्सरः आचार्येद्भिगु-
 णंदध्वाप्राणित्यविसर्जयेत् अनेनविधिनायस्तुकुर्याद्भुक्षोत्सवंबुधः सर्वान्कानानवाप्नोतिपदंचानंत्यमश्नुते यश्चै-
 कर्मपराजैर्ब्रह्मसंस्थापयेन्नरः सोपिस्वर्गेवसेद्वाजन्त्यावादिद्रायुतत्रयश्च भूतान्भव्यान्मनुष्यांश्चतारयेन्निरयस्थि-
 तान् ॥ परमांसिद्धिमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभां इतिसामान्यवृक्षोद्यापनविधिः ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपा-
 लोवदन्याग्रणीः ॥ ३ ॥ ॥ रणवीरसिंहभूषणकारितैकृत्यवारिधौ लक्षपूजावृक्षपूजाकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥ ३२ ॥
 अप्रपसंगदवतरुपुत्रकविधिः मत्स्यपुराणे - दशकूपरामावापीदशवापीसमोद्दः दशह्रदसमः पुत्रोदशपुत्र-
 सप्तोद्दुर्मान्दिपुराणे ततः पुत्रंतुमः कुर्याद्विधिवद्द्विहसन्निधौ समहापातैर्युक्तः समुद्रत्यूकलद्वय नरकैभ्योनरोपा-
 तिप्रजापतिपुरंप्रभो रुद्रपुराणे इत्येवरुद्रमहाधिभिरुहसुतस्तवंस्तुवापतित्रिलोके शमिदमाहपतिव्रता देव्युवा-
 च भगवन्केनविधिनाविधीनांसारसागरः पुत्रप्रतिवृत्तिवृक्षः क्रियतेचंद्रभूषण सलीलमितिसर्वज्ञाष्टच्छंतीविधिमत्त-
 मं ॥ महर्देवोमहर्देवीमिदं वचनमब्रवीत् ॥ ईश्वर उवाच ॥ देविनागेन्द्रनासोरुनागेन्द्रमदगामिनी शृणुष्वयेनवि-
 श्रिताग्रहोतेवतिजः सुतः ॥ अब्रुजोवृक्षः ॥ स्वपुत्रार्थंभूमिरुहं गृहीष्यामीतिपार्वति सोपवासाभवेन्नरशिशुवि-
 दस्ताशुचिव्रता ॥ ततश्चैवसहस्रांशावस्तशृंगतेनिशि उदितेविमलेचापितथेदाविंदुसन्निभे ॥ विप्रानामंत्रयेद्वावी-

प्रावृणान्वदपारगन् ॥५२॥ विप्रानामत्रयित्वातु शुचिब्रता ॥ ५३ ॥ शयीतसनमस्कारासदभाभूममाश्रता
 गमयित्वातु तां रात्रि सवितर्युदिते सति भक्ष्यभोज्यसमादय ब्रजेद्यत्र भवचरुः ॥ ५४ ॥ ततस्तत्रापियित्वातु सातपत्रसंभूषण
 तंतंरुतरुणीकृत्य ॥ ५५ ॥ तच्छायामनुगामिनः ॥ ५६ ॥ यथोपपन्नमन्नं तद्वोजित्वा द्विजांस्ततः ॥ ५७ ॥ पुण्ये निहत्वा प्रयित्वातु ऋद्धि
 जश्चतुराननः ॥ ५८ ॥ दृष्टानां ब्राह्मणानां वैतत्वेनाकृत्यमात्मनः ॥ ५९ ॥ निवेद्य कृतमुद्दिश्य सद्ब्रह्मेन परेणाहि ॥ ६० ॥ अमुत्राभगवंतो ह
 पुत्रप्रतिकृति तं ॥ ६१ ॥ अग्रे हीरव्याभि ममानुजां कर्तुमर्हय सत्तमाः ॥ ६२ ॥ ततस्ते रभ्यनुज्ञातं तंरुतरुणा कृति भूमिदेव समक्षं दे
 शुन्हीयात्र सुब्रतः ॥ ६३ ॥ भूमिदेव समक्षं तु विधेय ब्राह्मणाग्रतः ॥ ६४ ॥ अनेन विधिना यस्तु गृहीतस्तंरुतंरुणा कृति ॥ ६५ ॥ पिच्छेणांतर
 कस्थानां धुंधारां सव्रं धति ॥ ६६ ॥ गृहीतो विधिननेन शुभभूमिरुहात्वन ॥ ६७ ॥ स तु सुग्राय भवति विपरितेन दुःखदः ॥ ६८ ॥ स पुवा
 णां रातं चापि पीतश्रोणि पयोधरे ॥ ६९ ॥ एको भूमिरुहः श्रेष्ठः पुत्रस्त्वेकलपितस्ततः ॥ ७० ॥ इत्येवं तन्मया द्विष्टमिष्टदुष्टं न वारिणा
 ययामूमिरुहः ॥ ७१ ॥ पुत्रो विष्टोऽप्येककः शनैः ॥ ७२ ॥ ततः शोकापहादेवी तमशोकं विभावत ॥ ७३ ॥ अलंकृत्य सह्यं हात्मा ह्यलं
 कारैः ॥ ७४ ॥ यैवैधुः ॥ ७५ ॥ आतं पत्रं ततस्तस्य मुकुचं च भ्रातृवः ॥ ७६ ॥ उत्थापय मासं शिरो मयूरं गुरुं देवैः ॥ ७७ ॥ जानानां वर्णन
 ब्राह्मणस्य धंदेन तस्य गंधिना ॥ ७८ ॥ आमूलं त्रदौ देवी कर्पपद्मां नितस्ततः ॥ ७९ ॥ जां वृत्तं अथैवापि ॥ ८० ॥ पद्मै रत्न विराजितैः
 सुवर्धे भूपयामास तमशोकं रुहं संतं ॥ ८१ ॥ तस्य शास्त्रां प्रशास्त्रां सुमुकुटानि प्रावर्तय ॥ ८२ ॥ आवर्धय तैर्भक्ति न भवे
 रित्यं भास्करं ॥ ८३ ॥ तत्रावा सोयोगेनापि तमशोकं गुहारणी ॥ ८४ ॥ ब्रह्मा सोयामास लेः कानां जननी पुत्रं ॥ ८५ ॥ ततो
 न्वगुरुणा चारुगुलुं धृतं मेव च ॥ ८६ ॥ समवायं युतं धूपं चारय धूपनार्जिताः ॥ ८७ ॥ ततः शंखनिनादेन देवतूर्ध्वरेखेण च ॥ ८८ ॥ नंद
 तु च्छममानीता ब्राह्मणा ब्रह्मणां समाः ॥ ८९ ॥ वाचयित्वा यपुण्यां हं दत्वा गां स्तुवणं मेव च ॥ ९० ॥ ततः पुण्यां हं घोषं तदेव वाचां शिद्वि
 घोरपि ॥ ९१ ॥ अनुमन्य पतिं देवी ऋषीं आग्रीण्य तदा ॥ ९२ ॥ ब्रह्मवैवर्ते श्रीभगवानुवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि वृक्षस्योद्यापने

[वाधः] सवपापप्रशमनसवाशुभानवहण । अपुत्रयापुरापायावत्यामदराचल ॥ अशकशकशमनःपुत्रत्वप
 रिकल्पितः ॥ जतिकेर्भादिकास्तस्य ॥ याः क्रियाः ॥ बुद्धिमान्किल अत्रिमुनिःपुराणोकाःशृणुष्ववयुधिष्ठिर
 धनुर्बलोधनवलोकितैथवमृदुपल्लवः ॥ शीतवातातपसहःसंस्कार्यस्तरुपुत्रकः ॥ स्त्रीनामाकंटकीकुञ्जाःकीटखातःस
 कोटरः ॥ नोद्याप्यःपदपःसर्वशिष्टानांयोनसंमतः ॥ आलवलिंसुविहितेशुभेचार्घचतुष्पथे ॥ शोधयित्वातमहेश
 प्रशस्तंकारयेत्ततः ॥ ततश्चाद्यापनपापपादपानांप्रदिश्यते शुभेहिविप्रकथितेग्रहनक्षत्रसंयुते ॥ पताकालंकृतवृ
 क्षपुर्वदुराधिवासयेत् ॥ पुष्पितैस्तपितंस्वर्णसर्वोपध्याचपादपं ॥ स्थापयेत्सर्वतःकुम्भाभ्यर्तुदिक्षुविक्षणः ॥ पताका
 लंकृतो ॥ सर्वकार्यास्तत्सन्निभा दुग्धाः ॥ मूलविन्यस्त्यकलशारत्नसूत्रावगुंफिताः ॥ रक्तपीतासितेश्वतचर्चिताः
 सुमनोहराः ॥ कलयौतमयान्यत्रफलानिदशपंचवा ॥ तान्प्रावेसबीजानिसरत्नान्यधिवासयेत् ॥ तूर्यमंगलघो
 पेणचतुर्दिक्षुक्षिपद्वलीः ॥ इन्द्रादिलोकपालानांतन्मंत्रमंत्रविद्वरुः ॥ ततःप्रभातेविमलेकुंडकुत्वासंमेल्य ॥ ग्रहयज्ञ
 विधेनेनशीतिकर्मसमारभेत् ॥ सुवर्णिलंकृतान्कुत्वासर्वान्द्राक्ष्माणपुंगवान् ॥ चतुरोष्टायथाशस्त्यावासोभिरभिपू
 जयेत् ॥ तिलाज्येनतुहोमः ॥ स्यात्तुष्टिपुष्टिकरःसदा ॥ मातरःस्थापयित्वातुपूजयेत्कुसुमाक्षतैः ॥ स्नापयित्वातर्जु
 सम्यक्पपसाधपरिष्ठुनं ॥ होमयेज्जातकर्मादिगोदानंयावेदेवाहि ॥ पादपंस्नापयेत्तत्रसमंत्रस्तौर्धवारिभिः ॥ जात
 कंनामकरणमन्त्रप्राशनमेव च ॥ सुवर्णसूच्याकुर्वीतकण्ठेधंधविधानतः ॥ जातरूपक्षुरेणायवूढाकर्मयथाक्रमे ॥ वधो
 यान्मेखलामूर्जोवासश्चपरिधापयेत् ॥ कृत्यादेतदशेषेणकृत्वागोदानमंगलं ॥ विवाहंकेचिदिच्छतिमालतिलतया
 तरोः ॥ मालस्यासहामलक्याजंवूवाशाल्मलीविदुः ॥ संस्कृत्यैवंतुसंस्कारैःपादपंचयथाथेवत ॥ एषप्रतिष्ठानामे
 तिमंत्रेणाशीःप्रयोजयेत् ॥ यजमानस्ततस्तत्वाशुक्लांवरधरःशुभिः ॥ पुष्पांजलिसमादायमंत्रमेनमंदारयेत् ॥ मं

त्रयथा । येशाखिनः शिखरिणां शिरसां विभूषयेन दनादिषु नेपथु कृतप्रातः । यकामदा सुरनररागाकभराणां तु
 मेनतस्यदुरितार्तिहरा भवन्तु । एतद्विजाविधिबद्धद्रुतो हुताशा पश्यत्यथोशि शिरदां धितिरं वरस्यः । त्वंवृक्षपुत्रपु
 रि कल्पनया दत्तासि कार्यसर्देव भवतामेमपुत्रकार्यं । इत्येवमुक्ता तवृक्षपुत्रत्वे परिकल्प्य च द्यूतपात्रे स्वबद्धं
 दृष्ट्वा शीः संप्रयोजयेत् । अगादगात्स भवसिद्धया दार्भजायसे आलवपुवनमासित्वजीवशरदाशतब्राह्मणानां तथा
 देयादक्षिणादृष्टमानसैः । स्थापकाय शुभां धेनुं दद्यात्कुर्व्यान्महोत्सवः । दानानां धनानां च भोजनचानिवारितं । इत
 रेपां तु दातव्यं स तुष्ठेन सुरासवः । ज्ञातिबधुजनैः सार्धं स्वयं भृजितकामतः । तथा कर्मकराः सर्वे भोजनीयाः । स्वशक्ति
 एव या कुरुते पार्थवृक्षाणां सुमहोत्सवः । सर्वाङ्कमानवाभोगातिहृदलोके परत्र च पद्मपुराणे । अपुत्रस्य हि पुत्रत्वपु
 दपाद्बहु कुर्वते । यच्छतिरोपकेभ्यस्तसतीर्थे तर्पणादिकं । सतीर्थेषु पुत्रकृतं तर्पणादिजन्यदृष्ट्या दिफलरोपकस्य पुत्र
 यच्छतीत्यर्थः । यत्नेनापि च राजेन्द्रपिप्पला रोपणकुरु । सतु पुत्रसहस्राणामेक एव करिष्यति । तर्पणादिकृत्यमिति
 शेषः । पुर्वैर्विनाशुभगतिर्न भवेन्नराणां पुत्रैरपि तयोभयलोकनाशः । एतद्विचार्य्य सुधिया परिपालय दक्षाः । पुत्रा
 पुराणा विधिना परि कल्पनीयाः । इति तत्पुत्रकविधानसहितवृक्षसामान्योद्यापनम् ॥

अथशिष्टपरिश्रुहीतसत्पनारायणकथाविधानम् तत्रादौकृतनित्यक्रियोयजमानादिः सायकालेब्राह्मणैरमात्यादि
 भिःसह उँतत्सद्वेद्याद्युच्चार्ययथावर्तमानेदेशकालेअमुकशर्मावर्मानोवाँछितफलावाप्तिकामोदुःखःदौर्गत्या
 यखिलसकटनिवृत्तयेगोशादिपूजापूर्वक सत्यनारायणपूजासहितकथाश्रवणमहकरिष्ये ततोभूभुद्धिप्राणा
 यामादिकृत्वा सामान्याध्यस्थापनग्रहस्थापनशंखस्थापनचविधाय त्वंपुरासागरोत्पन्नाविष्णुनाविधृतःकरे
 नर्नित सर्वदेवैश्वर्पांचजन्यनमोस्तुते ५१ आगमार्थेतुदेवानांगमनाथेतुराक्षसां कुर्वेधटारवंतस्माद्वेवतावहानलक्षण
 इतिशंखघर्थावसेपूज्य ५२ शंखोदकेनस्वात्मनंपूजोपकरणादिकचाभ्युदय गणेशंग्रहांश्रयथाविधिसंपूज्य, ततःस
 र्वनरिप्रणय्यानं ५३ नारायणसांद्रघनावदातचतुर्भुजंपीतमहाहवाससं प्रसन्नवक्रांबुचलोचनतमनंदनाद्यैरुपसे
 वितमजे ५४ शांतीकारभुजगशयनं ५५ शुक्लांबरधरंविष्णु ५६ इतिध्यात्वामानसैरुपचारैः संपूज्य पुनर्ध्यात्वा
 शालिग्रामशिलांपीठोपरिसंस्थाप्य अथवासुवर्णादिप्रतिभांसर्वतोभद्रस्यकलशोपरिसंस्थाप्य ५७ पुरुषसूक्तेनपु
 चांमृतोभिपकसहितेपोडशोपचारैर्यथाशक्तिभूयभोज्यनैवेद्यवस्त्रैर्भूषण फलद्रक्षिणादिभिर्भक्तिपुरःसरमहेत्स
 वकृत्वा ५८ डौनमोभग्व्रतेसत्यनारायणानिम ५९ इत्येतैर्नैवेद्यपंचारारत्नसमुपेत ६० तवसपादकसेटकमंत्रशर्करावृता
 पीचितगोधूमचूर्णमयनैवेद्यप्रथमंदत्वा ६१ महानैवेद्ययथाशक्तिमहेत्सवार्थयथारुचिदद्यात् ६२ नैवेद्यातेनंबुलादि
 समर्पण ६३ नचिकेत्रोत्तजनां श्रुतिलकपुष्पमालादिरभ्यर्च्यलंकुर्यात् यथाशक्तिमूलमंत्रमुष्टोत्तरशतादिकसंख्य
 ग्राजध्वनिः ६४ कथांशृणुयात् सूतउवाच ६५ नारायणंनमस्कृत्यनरचैव नरोत्तमं ६६ देवैःसरस्वतीव्यासततोज्ञयमुदीर
 येत् ६७ नवांभोजनेनुरमाप्रिमपुत्रं चतुर्बाहुचामीकरस्वारुगात्रं ६८ जगन्नाणेहेतुरिपुध्वं तव हिंसदातारायणदेवमिदं ६९ श्री
 रामंलक्ष्मणंसकरुणंसीतापतिंसात्विक वैदेहि ७० मुखपद्मलब्धमधुंपौलस्त्यसहारिणं वेदेवधपदांबुजंसुरवरंभक्ता

नकुं पापरं शत्रुघ्ननहनूतमंताचमरतेनासेवितं राघवं कलिकलुपविनाशवांछितार्थप्रकाश सुरनरसुखडासंभूरे
 शप्रकाशं विबुधबुधविलासंशास्त्रचर्याविशेषं नृपतिवरचरित्रंभोशृणुष्वेवातिहासं कृतत्रेताद्वापरेपुपुज्यतेनेक
 रूपतः कलौप्रत्यक्षफलदः सत्यनारायणोहरिः कृपयाब्राह्मणद्वारेप्रकटीकृतविग्रहः इतिहासमिगंधक्ष्ये
 संवादंहरिविप्रयोः काशीपुराभितिरुष्याततत्रासीद्ब्राह्मणोत्तमः दांतोऽह्नाश्रमीनित्यं भिक्षुः कलकलत्रवान्
 शतानंदइतिख्यातोदिप्पुत्रतपरायणः एरुद्राप्रपिभिक्षार्थं चरतस्तत्पथीपतिः पीडितस्यातिशान्तस्यसंवभूवाक्षि
 मोचरः वृद्धब्राह्मणरूपेणप्रच्छतद्विजंहरिः कयात्यसिद्धिश्चेष्टवृत्तिकामेनकथ्यतां ब्राह्मणउवाच॥ भि
 क्षावृत्तिरहंसौम्यफलत्रापत्यहेतवे याचितुंयानिनांदारेब्रजामिधानस्तिनो सत्यनारायणः भिक्षाविधेः सदाब्राह्म्यादि
 शेषेणफलीद्विज गमोपदेशोविप्रसत्यनारायणंभज दारिद्र्यशोकत्रिविधसंतापहरणंहरिं कुशलाः शरणंघ्रातिनेतरे
 विययेपिपा शरणंशरणशयाहिमोक्षदंमलमोचनं एवसर्वोधितोविप्रोहरिशाददृष्यात्सनापुनः प्रच्छविप्रोसौकास्ते
 नारायणोविभुः सत्यनारायणउवाच ॥ बहुरूपः सत्यसधः सर्वव्यापीनिरंजनः इदानींविप्ररूपेणतवप्रत्य
 संतागतः दुःखोदधिनिमग्नानां तरणंचरणंहरिः ब्राह्म्यपूजासंभारं हितायजगतोद्विज अर्चोस्तव
 कयोध्यायांस्त्वमेवप्रकटीकुरु इतिब्रुवतांविप्रोसौददर्शपुरुषोत्तम जलदशमलचारुपतुर्बाहुंगदादिभिः पी
 तांवरंनेवांभोजलोषमंस्मिन्सुंदर वनमालामधुघ्रातचूचितांघ्रिसरोरुहं निशम्यपुलकांगोसौभ्रंणापूर्णश्रुलो
 चनेः स्तुवंर्नगद्गदयावाचादडवत्यतिभुवि शतानंदउवाच ॥ प्रणमाभिजगन्नाथंजगत्कारणकारणं अनू
 धनाथंशिवदंतापैत्रितयभोचनं 'नमः सत्यनारायणायास्यकैत्रे नमः' शुद्धसत्त्वायविश्वस्यभर्त्रे करालायकालु
 ल्कयोप्यहर्त्रेनमस्तेजगन्मंगलायांतमूर्ते धन्योस्म्यद्यकृतार्थोस्मिभवोद्यसफलोमम वाञ्छनोगोचरोयस्त्वममप्र

त्यन्तमागतः दिष्ट्या किं वणम्यायं न जाने कस्य मे फलम् क्रियाहीनस्य मंदस्य मम प्रत्यक्षमागतः का किंच नो हं भग-
वन् कर्तुं ज्ञातेरमापते विधिनो केन कृपया तदा ज्ञापय मां विभो हरिस्त माह मधुरास्मि तं विश्वमोचनं पूजयामम विप्रै-
ब्रह्मस्पर्शे त्वं धनं बहु अनायासेन लब्धेन श्रद्धाभात्रेण मां भज गतो ग्राहो जातिलो वायया भूम्भुक्तं वधनः विधानं शृणु
विप्रैर्द्रमं नमस्कां मजं फलं पूजां संस्तु न संभारः कुर्याद्रक्षया यथा विधि गोधूमचूर्णपादांघ्रिसेटकादिप्रमाणतः दु-
ग्धेन तावत्तु कृमिश्रितं शंकरादिभिः मधुपुष्पादिनैवेद्यैर्भोज्याद्यैश्च मनोरमैः धूपैश्च द्रोपावालिभिरत्नैश्च विवि-
धैर्क्षौद्रैः शन्नमिष्टान्नैर्बिलैः पूजयेद्भक्तिनस्परः ब्राह्मणैः स्वजनैश्च वेष्टितः श्रद्धयान्वितः मया सार्धं
मम कथां गृणुयात्परमादरात् इति हासंतथाराज्ञो वणिजो खिलतः परं कथंति प्रणमेद्भक्त्या प्रसादं विभजेत्तथा ल-
ब्धं प्रसादं भुंजीत मानं नैव विचारयेत् द्रव्यादिभिर्न मे प्रीतिर्भक्त्या केवलया तथा विधिनानेन मानेन पूजयिष्यति
येन राः पुत्रपौत्रधनैर्भुक्तभुक्ताभोगान्यथेप्सितान् श्रुते सान्निध्यमासाद्य मोदंते ते मया सह यं यं कामं कामयं-
ते तत्राप्नुयुस्ते ममाप्यनात् इत्युक्ता तं दधि विष्णुर्द्विप्रोऽपि हृष्टमानसः प्रणम्या गच्छथादिष्टं मनसा कौतुकाकुलः अथ
भक्ष्येण लब्धेन पूज्यो नारायणो मया इति निश्चित्य मनसि प्रीतिं नगरगतः विना देहीति वचनं लब्धवान् विपुल-
धनं कौतुकाविष्टमनसा जगाम निजमंदिरं कौतुकात्सर्वमाख्यातं ब्राह्मण्यासान्वमोदत सादरं द्रव्यसंभार-
माहरद्भर्तुराज्ञया आहूय वंधुनित्राणितथा सान्निध्यवासिनः सत्यनारायणं देवं यजामि स्वगुणावतः भक्त्या
तुतेऽपि भगवन् न सत्यनारायणः स्वयं कामदित्सुः प्रादुरासीत् कथंति भक्तिवत्सलः वेत्रे विप्रोऽभिलषितमिहामुत्र फलप्रदं
भक्तिं परां भगवति तथा तत्संगसंगिनां रथं कुंजराभंदिरं मंजुलं च हयचारुचामीकरालं कृतं च धनं दासदासीं गणगां
महीं बलुलायं सद्गुणं हरेर्देहि दास्य तथास्त्विता हरिः प्राह स्वयं मंतं दधेततः विप्रोऽपि कृतकृत्यो भूत्सर्वलोकाविशि-

स्मिरे - प्रणम्यभुवि कायेन प्रसादचापरादरात् सर्वस्वधाममायाजगृन्धन्येति वादिनः प्रवचारततो लो
के सत्यनारायणार्चनं कामसिद्धिप्रदमुक्तिमुक्तिंकलयापहम् ॥ इति श्रीमदितिहाससमुच्चये सूतशौनकसंवादे
सत्यनारायणार्चने प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥

4

सूत उवाच ॥ अथेतिहासं शृण्वानः सन्तु प्रवृत्तार्थितः विचरंतो वने कामं निपादाः काष्ठवाहकाः यनात्काष्ठानि
विक्रेतुं पुरीतां शययुः क्वचित् एकस्तृयाकुलोजातो वष्णुदासाश्रमययौ ददर्श विपुलैस्तत्र सेवितं तद्द्विजे रितिं ज
लपीत्वा विस्मिनो भद्रिस्तु कस्य कुतो धनम् प्राग्दृष्टो किंच नो विप्रो दृश्यते च महाधनः इति प्रपञ्चभूद्वं प्रणम्य प्रां
जलिर्भुङ्गा ऐश्वर्यं ते कुतो ब्रह्मन्दुर्गतिस्ते कुनो गता आज्ञापय महाभाग श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः शतानंद उवाच
सत्यनारायणस्यांगे सेवया किं न लभ्यंत न किंचित्मुखमाप्नोति विना तस्यानुकंपया ॥ निपाद उवाच ॥ सत्यनाराय
णस्यांगं सेवासायुज्यदायिनी अहो भिमिति माहात्म्यं सत्यनारायणार्चने विधानं सोपचारं त्वमुपदेष्टुमर्ह
सि साधूनां सनयितानामुपकारं स्वतां मतां इति पृष्ठो विधिं वक्तुमिति हासमधीव्रवीत् शतानंद उवाच राजा
सीद्धार्मिकः कश्चिद्वेदरमणिपूरके चंद्रचूड इति ख्यातः प्रजापालनतत्परः शांतिमधुरवाग्धरो नारायणपरायणः
ममाश्रमं समायातः सत्यनारायणार्चने विधानं श्रोतुं कामो सौमामाह सादरदचः मयापि कथितं तस्मै न त्रिविधो
निपादज संकल्प्य मनसा काम नि कामो वा जनः क्वचित् पूजासंभारमाहृत्य कृतं नित्यार्चनक्रियः देवा ल
ये स्य दिले वामे व्यगुजांसमारभेत् सायंकाले शिलां स्थाप्य पूर्णकुंभसमन्वितां आचार्यैः स्वर्गं नैव च समाहूय सु
हृज्जनान् गोधूमवर्णपादार्घ्यैः सेटकादिप्रमाणतः दुग्धेन तावतायुं कं शर्कराग्न्यसमन्वितान् पायसापपं स्याव

दक्षिणैरमथाहरेत् इति निश्चित्य मनसानिपादः काष्ठविक्रयात् चतुर्गुणधनं लब्ध्वा स्वस्वभुवनमाययुः उच्चावचैः
 फलेः पुष्पैर्धूपदीपैर्मनोरमैः सपूज्य देवं भक्त्या द्विविधैर्वसतिविस्तरैः नतुष्येदद्रव्यसंस्कारैर्भक्त्या केवलयाया भ-
 गवान्सर्वतः पूज्यो न घनं दृष्टुं कश्चित् दुर्योधनकृतां त्यक्त्वा राज्ञ्यपूजां जनार्दनः विदुरस्याश्रमाव समातिथ्य
 मकरोद्दिभुः 'सुदाम्नस्तदुलकां नृजन्ध्वान्त्यसुदुर्लभाः संपदादाद्धरिः प्रीत्य भाक्तिमात्रमये न तं गोप्यो
 गृध्रैर्वर्णिग्व्याधो हनुमंश्च विभिषणः एतच्छ्रुत्वा द्विजमुखात्सत्यनारायणार्चनं कृतकृत्यानेवादौ भूत्वा एष्य
 द्विजपुंगवं सगलात्स्वगणान् ग्राहमाहृत्य हरिसेनं ते हृष्टमानतासां ससम्यक्क्रुदादृताः सत्यनारायणः पूज्यः
 काष्ठलाभेन यावता मृदास्त्रीभ्यः समाचस्युर्दृष्टांतं सर्वमादितः ताः श्रुत्वा हृष्टमनसां पूजासंभारमादरात् भ-
 र्दृष्टान्माज्ञया चकुर्येषां श्रुतविधानतः ततो मिलित्वा स्वगणे पूजां च कुर्येषोदितां कयावसाने ते भक्त्या प्राणे मुर्गे
 तमातकाः रवजातिभ्यः परेष्वप्येव प्रसादं बुभुजुस्ततः पूजाप्रभावतः भिक्षाः पुत्रदारादिर्युताः भुक्त्वा भोगान्य
 धेष्टमैष्यन्धामले भिरे इति श्रीमदितिहासमुत्तमसत्यनारायणार्चने निपादः ॥ १० ॥

॥ सूत उवाच ॥ अत्र तैर्वर्णयिष्यामि नायां साधूपचारितां साधुमार्थः कृतार्थो भू नृपोपदेशतो वणिक् ॥ मु-
 णिपूतरी राजा चंद्रचूडो नहायशः सह प्रजाभिरानर्च्य सत्यनारायणं प्रभुं ददर्श बहुलं लोकं नानादेशसमागतं
 मणिमुक्ताविरचितं वितानं समलंकृतं वेदवादांश्च शुश्राव गीतवादित्रसंयुतान् रम्यस्थानं समलोकाय कर्णे
 धारं समादिशत् विश्रामयात्र तराणि भिदं पश्यामि कौतुकं भाकिदृष्ट्वा तया चक्रे कर्णधारः सपत्नने तराणीभ्यः
 समुत्तीर्य मंदलीलाविलासिनः कर्णधारानुगाः सर्वे युयुधरासलीलया सुखमुत्तीर्य सामात्यो लोकान् प्रच्छ-

सादरं चागस्थानं समालोक्य प्रशस्तं तमुदययौ किमत्र क्रियते सौम्या भवद्भिलोकं पूजितैः सभ्याः प्रोचुरनेनात्रः
 सत्यनारायणोचिभुः पूज्यते वधुभिः सार्धं राज्ञालोकानुकुपया त्वमप्यत्र क्षणतिष्ठ प्रसादं भुंक्ष्व सादरं कः
 यां श्रुत्वा रीतिरियसत्यनारायणाचने इति श्रुत्वा लोकमुखो हस्मि योऽफुल्ललोचनः साधुः पत्रच्छकरणे किं फ-
 लं केविधिस्तथा सभ्याः प्रोचुरमुप्यालं फलं वक्तुं भुक्तुं विस्तारं शृणु सक्षेपं कथयामस्तवाग्रतः निर्धनोपि
 धनाढ्यः स्यादपुत्रः पुत्रवान् भवेत् अष्टराज्यो लमेद्राज्यमघोपित्याः सुलोचनः मुच्यते वधनाद्धो निर्भयः स्या
 द्रघातुरः मनसा कामयेयं यं लभेत तत्स्वकामनः विधानं तु ततः श्रुत्वा चैलं बध्वा गले बाणिकं दंडवत्प्रणिप
 त्युत्तिकामं सभ्यान्निमोदरात् अनपत्योऽस्मि भगवन्वृथै श्वर्योऽष्टयोधमः पुत्रं वा यदि बाकन्यां लभेयं त्वत्प्रसा-
 दतः पताकां कां धर्तुं कृत्वा पूजयिष्ये कृपा निधिं सभ्याः सर्वे न्यमोदं तां कामनां सिद्धिरस्त्रुमे सभ्याः प्रत्यु-
 त्तरे चक्रुर्वधमस्त्विनिसादरं हरिं प्रणम्य सभ्यांश्च प्रसादं वधुभुजततः नृगमस्वालयसाधुर्मनसा चितयः
 इह हि स्वगृहात् गते तस्मिन्नायौ मंगलपाणयः मंगलानि विचित्राणि यथोचितमकुर्वत विवेयातः पुं-
 साधुस्तदपरमकौतुही ऋतुस्नाता सती लीलावती पर्यचरत्यति गर्भधृतती साध्वी समये सुपुत्रे तु साकन्या
 कमललोलाक्षौ वाग्वामोदकारिणी साधुः परां मदं लेभे विततार्थं न बहु विप्रानाहूय वेदज्ञानकारयामास सं-
 गलं लेखयित्वा जन्मपर्वनाचकं कलावती कलानि धिक् लेवासी वधे सा कलावती साधुः प्रौढान्तां दृष्ट्वा वि-
 वाहार्थमव्यितयत् नगरे कां च न पुरे बणिक् शसपतिः श्रुतः कुलीनो रूपसंपन्नः शीलो दार्यगुणान्वितः वरय-
 मास तं साधुर्दुहितुः स द्विसदरं शुभलेभे वधुर्नैर्भंगलैरग्निमन्निधौ वेदवादि वनितैर्देदौ कन्यां यथा विधिमाणिः
 मुका प्रबालान्निवसन्भूषणान्वितं महामोदमनः साधुर्मंगलार्थं देदौ बहु प्रमृणान्निवासयामास स्वांतेजामा-

[illegible]

न्याकलायत्यथतत्प्रसूः श्रुत्वाविप्रग्रहेऽपश्यत्सत्यनारायणाचनं प्रार्ययंतीजगन्नाथं दृष्ट्वासाप्रार्थयद्वारं सत्यनारा
 यणहरेरपितामहं च मेग्रहेः ॥ आगच्छत्यर्चयिष्यामि भवं तमित्युवाच ॥ तथास्तु ब्राह्मणैरुक्तं तः सास्वग्रहं ययौ ॥ मा
 त्रानिर्भर्त्सितायेयं तं कालं कुत्र स्थिता शुभे वृत्तं तं कथयामास सत्यनारायणाचनं ॥ कलौ प्रत्यक्षफलदं सर्वदा क्रिय
 ते नरेः कर्तुं मिच्छाम्यहं मातरनुदातुं त्वमहं सि देवमेया तु जनकः स्वामी च मम कामदः ॥ मात्रासहेति निश्चित्य भिक्षा
 र्थं तं गंयौ ॥ अनायासेन संप्राप्तं द्रव्यं बहुगुणान्वितं तेन संभृतं सभारापुजां च क्लेशकलावती ॥ लीलावतसि हतया
 भक्त्या च क्लेशप्रपूजनं ॥ पूजेन विशेषेण तुष्टो नारायणः स्वयं नमंदातीरनगरे राज्ञः स्वप्नं ददर्श ह ॥ रात्रौ सुते स्वपथं
 केनिद्रां कुर्वति राजानि उवाच विप्ररूपेण वो धनं श्रद्धया गिरा ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ राजेंद्र तौ साधू परिमोचय ॥ अपरा
 धं विनापदौ नोचिच्छं न भवेत्तव इत्युक्ता तं दधे विष्णुर्विनिद्रानृपतिस्तदा ॥ विस्मितः सहसोत्थाय दध्यौ ब्रह्मसना
 तनं ॥ कारागरे ततो गत्वा ददर्श वाणिजैः ततः ॥ कुत्र त्यौ वां कुलं किं वा वसतिः कस्य वा पुरे ॥ कथमत्र समायातो केना
 पि च दशा मिमांसाधुप्रोचतुः ॥ रत्नपुरे न वसतीर्वणिगजाती जननिर्मम ॥ वाणिज्यार्थं महाराज वाणिज्यं जीविका
 मम ॥ मणिमुक्तादिविक्रैः तु मागतं त्विह ते पुरे ॥ येन राज्यसमानां तौ बद्धौ चौरा विमाविति ॥ आवां न चौरौ राजेंद्र तत्त्वत
 स्त्वं विचारय ॥ प्रतिकूलं विधौ कोपादशामेतां समागतौ ॥ विना पराधं राजेंद्र बद्धौ मिथ्यापयादतः ॥ निवेदितं विशे
 पेण पुण्यं श्लोकशिला मणे युक्तं यः कुरु राजेंद्र ॥ द्रुत्वा तूष्णीं बभूवतुः ॥ श्रुत्वा तन्निश्चयं कृत्वा तयोर्वधनमोचनं ॥ कार
 यित्वा परिरंकारं नारायणमासनापितैः ॥ तैलैः सुरभिभिश्च क्लृप्तं पतंगुणार्हतः ॥ भोजयित्वा सुभोज्येन राजालंकार
 वाहनेः ॥ महार्हं वस्त्राभरणैः पूजयामास भूपतिः ॥ अत्र वीत्युजितौ राजा सहजाभातौ मुदा ॥ साधुरुवाच ॥ कारा
 गारे बहुविधं दुःखमात्ममतः परं ॥ आज्ञापय महाराज देशं यातुं कृपानिधि ॥ श्रुत्वा साधुवचो राजा प्राह कोष्ठाधिकारिणं

तदङ्गीभ्यो धनं नीते न ताः परिपुरयः । राजकिंकरतः श्रुत्वा तथैव केचि लं वितीः । प्रेम्णा तीक्षापयामास स्वदेशधरणी
पतिः । जामात्रा साहितः साधुर्गीतवादित्रमंगलैः स्वेदेशं चलिताद्यापिन कृतं हरिपूजनं सत्यनारायणो देवः प्रत्यक्ष
फलदः कलोः । गच्छतस्तस्य मार्गे वै प्रत्यक्षो भूजनार्दनः सह रस्ता पसो भूत्वा चेकसाधुविह्वल इति श्रीमदिति
हासितमुच्चये सत्यनारायणार्चेन साधुवणिजे पाख्यानं ततो योध्यायः ॥ ३ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥
॥ तापस उवाच ॥ धन किं नो पुते साधो मामना हृत्य यासि भोः प्रत्युतरं न दातो पि क्षिपन्नौ कांतु गच्छति
संपित द्विविप्रो भूद्विरो धेनावृत्ति फलं धनं नो का सु नास्तीति साधुश्च तापरे भवतु किमिदं कस्य वा हेतोर्ध
नं कुतः गतं मम । इत्थं मूर्च्छागतः साधुर्विललाप पुनः पुनः जामात्रा बोधितः साधुस्ताप संतजगाम ह गले वसन
माधा यत्र प्र एनाम सताप सं को भवानिति पप्रच्छ देवो घर्ष एव वा देवदेवो यवाको पिन जानेत वदिकं आज्ञाप
यन्नु हाभाभि मद्बिडंबन कारणं ॥ तापस उवाच ॥ आत्मा शब्दुस्तथा शत्रुरात्मा मित्रमित्रक त्यज
मोरर्थं महासाधो प्रवादं वा वृया कुरुः एवं निषेधितः साधुर्नो वाचताप सं पुनः एवं सतापसः प्राह कृपया पूर्व कर्म तत्
चंद्रचंडौ यदा न च सत्यतारायणं नृपः अनपत्येन सुचिरं पूत्रकामार्थेनात्वया प्रार्थितं तत्सु सपन्न मिदानीं प्रार्थि
ते तानि । सत्यतारायणो देवो विश्वव्यापी फलप्रदः तमना दहत्य दुर्वृद्धे कुतः शंभविता तव इति विज्ञापितं ते न ता
प सं तं ददर्श ह । प्रणम्य भुवि को येन षरि क्रम्य पुनः पुनः नृष्ठा वतं परं सत्वं सत्वालं धितमानसः ॥ साधुरुवाच ॥
सत्यरूपं सत्यसंधं सत्यनारायणं परं यत्सत्यं मनसा सत्यं सत्यसत्यं नाम म्यहं त्वन्माया मोहितात्मनो न
परं त्याग्मनो हितं । दुःखां बुधौ सद्रामा दुःखेषु मुखमानिनः मुढो हं धन गर्वैण मदार्थी कृतलोचनः न जानेत्वात्म
नः क्षेमं कथं पश्यामि मुढधीः । क्षमस्व मम दोरात्म्यं न मोघाग्ने हरे विभो । आज्ञापयात्मदास्यं मे येन ते चरणं स्मरे ॥ इति

स्तुवालक्षमुद्रादत्वास्वात्मपुरोधसि गत्वा बाढं पूजयिष्ये सत्यनारायणं विभुं सत्यनारायणो देवः पुनः प्रोवाच सादरं
 पुत्रपौत्रसमायुक्तो भुक्ता भोगाननुत्तमान् मामर्चयेत्सदा भक्त्या मत्सन्निध्यं गमिष्यति स्तोष्यते त्वत्कृते नस्तो
 त्रेण भुवि मानवः तुष्टो हंतस्य दास्यामि कामं येन खिलं जेत इत्युक्त्वा तदर्थं विष्णुः साधुश्च स्वाश्रमं गम्यो जगाम
 नगराभ्यासे प्राहिणो हूतमाश्रमं गृहमागत्य दूतोऽपि प्राह लीलावर्ताप्रति जामात्रा सहितः साधुः कृतकृत्यः समागतः
 सत्यनारायणार्चया स्थिताः साष्टपसकन्यकाः तत्समाप्य मुदा सा तु कृतकौतुकं मंगला सखी गणैः परिवृतानो कानीरा
 जितुं युयौ पातुं पतिमुखां भोजं च कोरीवादिनात्यये श्रवज्ञानात्प्रसादस्य नोकासं प्रति संश्रुता निमग्नान्जलमभ्येतु सजामा
 तापितक्षणात् मग्नं जामातरं साधुर्वल्लापमहरवं हाहो तस्मीतिकेनेदं कृतं मे किं विड्वन् कारागरे बहुविधं दुःखं
 तत्र समागतं सत्यं वक्ष्ये स्वयं तात हाहा किं विधिना कृतं जामातस्तादातेति क्वगतोऽसि महामते पुत्रहीनो यथा
 स्यातः पुरैवाहं विडंबितः त्वया सुतेन ससुतः हतः किं जीवितेन मे अथ लीलावती तत्र गता मंगलसंपुता जामा
 तुर्नैरण्णं श्रुत्वा पापं तं भुवि मूर्च्छिता सुता मालिङ्ग्य लपद्बाहतास्मीति वादिनी कलावती चारुकला श्रुत्वा च नाप्रवालह
 स्तापिकला सुकोशलाः सरोजने त्राश्रुणां विमुचती मुक्तालताभिः स्तनकुंकुमावती कया स्यामि कति छासि किं
 करोमि कथं सुखं शरणं किं करोम्यथ को मे दुःखव्यपोहति श्रार्धगंगु पुरुषस्य स्त्रीवेदवाद इति श्रुतिः तत्पराधं गतस्त
 स्मादधीनी जीवंतं कलावती बहुविधं विललापाति दुःखिता तथालीलावती तावत्साधुं प्रत्यादिशततः शुश्रूषवा
 चमाकाशे साधेस्तव कलावती भक्त्या प्रसादं गृह्णीयात्पतिं प्राप्स्यति सत्वर इत्याकाशे वचः श्रुत्वा विस्मयं प्रच-
 कार सा नारायणस्य कृपया स्तरणिस्तक्षणात्स्वयं उत्तस्यौ साधुसहिता साधुनाति समुत्थिता जामातरं समाहू-
 त्वा मुमुक्षुसगणोऽभूत् मृतः पुनः समायाति इति लोका विस्मिरे तत्रैव साधुः साह्लादो भक्त्या परमया मुदा पूजां स-

भारमाहर्तुलोकानाज्ञापयनतः श्रानयामास विप्राग्र्यान्सामत्यान्मित्रवांधवान् पूर्वस्थापितमुद्राभिः फलेनीनाविधैः
 शुभैः मणिमुक्तास्वर्णपुष्पैः पद्मपंकजजातिभिः उत्सवं कारयामासुर्नानालंकारतोरणैः विमानैर्वहुवर्णैश्चानानारूपामर-
 प्रभैः भक्ष्यभोज्यैश्च मिष्टान्नैर्नागवल्लीदलादिभिः पुजयित्वा विधानेन परिक्रम्यरूपानिधिः स्तुवंन् गद्गदया वाचा
 प्रणनामपुनः पुनः साधुरुवाच 'प्रणमामि सत्यसंधसत्यनारायणं प्रभुं ममापराधिनोमौढ्यं विनाशयदयानिधि
 सरानुरनरानागदुराचाराकृपालयः सर्वे त्वदंगसंजाताश्चाराधान्क्षमस्व मे इति स्तुत्वा जगन्नाथं दंडवत्पति-
 तो मुवि 'प्रेमाश्रुपूर्णा विमलो हृष्टस्तुरुहः प्रभुं ब्राह्मणान्भोजयेन्भक्त्या स्वजात्यामात्यवांधवान् प्रसादं सगणो
 मुक्ताधनपुत्रादिभिवृतः इह लोके सुखं प्राप्य श्रैतव गतिमुत्तमां विधिनानेन यो भक्त्या सत्यनारायणार्चनं कृत्वा
 कामानवाप्नोति विधिना चितितान्सदा ' अपुत्रः पुत्रमाप्नोति निर्धनो धनमाप्नुयात् विधवा शृणुयाद्भक्त्यैव धनं
 न्यजन्मनि कुमारि सत्पतिं चैव लभते नान्न सशयः वृद्धो वातृष्णो वापि पूजयेत्सतत हरिं इह भुक्ता खिलान्भोगा-
 न्ते मोक्षमयाप्नुयात् इति हासमिमं भक्त्या शृणुयाद्वापि यो नरः विष्णोः प्रियतरः काममिद्धिमवाप्नुयात् इति
 श्रीमदितिहासमुच्चये सूतशौनकसंवादे सत्यनारायणार्चने साधुर्वैश्यवरप्रदानं चतुर्थो ध्यायः ॥ ४ ॥
 अथ सर्वकामावाप्तये हरिनामस्मरणमेव महाव्रतम् तथा चोक्तम् श्रीविष्णुनामरहितावाणि विदुषां न शोभत
 त्वर्थं तन्नाम संयुता चेदधि विश्वं विराजते सेव हरिर्नामस्मरणमेव महाव्रतम् कलौ नारस्येव नारस्येव नारस्ये
 वगतिरन्यथेत्यपि युक्तोक्तेरुक्तं भस्यत तद्गवन्नामस्मरणं कस्मिन्काले केनाधिकारिणा कथं स्मृतं यामित्यत उक्तं हे
 माद्रि विष्णुधर्मोत्तरादिषु चक्रिणं हलिनं चैव शाङ्गिनं खड्गिणं तथा मोक्षार्थं प्रवसंश्चैव दिशु प्राच्यादिपुष्प-
 रेतं 'अच्युतं चापि न चैव सर्वसर्वस्वरं विभुं संस्मरेत्पुरुषं भक्त्या व्यवहारेणु सर्वदा कूर्मवराहमत्स्यं च जलत्र-

तरणेस्मरेत् भ्राजिष्णुमस्मिज्जननेजपेन्नामत्वतद्रितः संश्रामाभिमुखोगच्छन्संस्मरेत्स्वपराजितः केशवंपुंडरी-
काक्षपुष्कराक्षतयाजपेत् तत्रवाधासुसर्वासुद्व्यपेक्षंशतथाजपेत् अच्युतंवाभृतं चैवजपेदपिषधकर्मणि गरुडध्वजा-
नुस्मरणाक्षपद्मोमच्यतेतरः ज्वरदोषंशिरोगंविषवीर्यप्रशाम्यति ग्रहनक्षत्रपीडासुदेववाधादवीपुत्र-
दस्युर्वारनिरोधपुन्याद्रासिंहादिसंकटे अंधकारेतथातीव्रनरसिंहैतिकीर्तयेत् नारायणंशाङ्गर्धरंश्रीधरंरंज-
मोक्षणं वामनंखड्गनिचैवदुःस्वप्नपुनरःस्मरेत् अग्निदोहसमुत्पन्नंस्मरेज्जलशायिनं बलभद्रंतुष्टुद्वार्थेकृप्या-
रमेहलघुघंडतिष्ठन्कीर्तयेद्विष्णुं प्रस्वापेमाधवंतथा भोजनैचैवगोविंदं सर्वत्रमेधुसूदनं नारायणं सर्वकालंक्षुद्र-
सखलनादिषु स्नानेदेवार्चनेहोमेप्रणिपातेप्रदक्षिणे कीर्तयेद्वासुदेवंचखलुकेष्वपिपादवं काट्यारिंभेतथाराज-
न्यथेष्टनामकीर्तयेत् जगन्नामं गलविष्णुमंगल्येषुवकीर्तयेदिति अप्सर्वरोशनिवृत्तये नामत्रयमंत्राः अस्या-
श्रीनामत्रयमंत्रस्य वसिष्ठकश्यपनारदाऋषयः महाविष्णुर्महानरसिंहोमहावराहोदेवता अनुष्टुप्गयात्रीसु-
तंलानिछंदांसि विहितार्थेनामचयजपेविनियोगः ॐ अच्युताय नमः ॐ अनंताय नमः ॐ गौर्विदाय नमः
शैवाय नमः प्रभवे नमः ॐ शंभवे नमः ॐ पशुपतये नमः इति विष्णोः शिवस्य च नमः त्रयमंत्राः स्वस्ति श्री-
रणवीरसिंहधरणीपालो वदान्याग्रणीः ० १ रणवीरसिंहभूषेशकारिते कृत्यसागरे ० तरुपुत्रसत्यनारायणक-
थाव्रतसमुच्चयः इति श्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे अभवच्छक्षपुजा-
दिकृत्यरत्नसमुच्चयः २३ अथ कलिकल्मषनाशार्थं गंगास्नानं हरिनामस्मरणमेव महाव्रतामित्युच्यते तथा पुराणेषु
अग्निहोत्रादिकर्मणि सपापानि कलौ युगे गंगास्नानं हरिनाम निरपायमिदं द्रव्यम् भविष्योत्तरे ध्यानं कृते मोक्षहेतुस्त्रे
तार्पातर्चनैव तपः क्षापेत्तु द्वयं यज्ञाः कलौ गंगैव केवलं तथा कृते तु सर्वतीर्थानि त्रितायां पुष्करंतपं क्षापेत्तु कुरुक्षेत्रं कल-

भगाविशिष्यते कृच्छ्रातिकृच्छ्राणितथारुत्वायत्फलमाप्यते सदाचांद्रायणचैवतल्लभेजान्हनीजले संसारार्णवमग्ना
 नांभूतानांशरणार्थिना नान्यःशरणदःकाश्रिद्रुपायोदृष्टयतेकचित् विनागंगांधर्ममयौशरण्यांसर्वदेहिनां गंगापात
 कंसहर्त्रांस्वतत्त्वार्थसाधिका इयहि सर्वस्वानामिहामुत्रसुखप्रदा सर्वदेदन्यांगंगपरंब्रह्मस्वरूपिणी स्वानुभू
 तप्रमाणादिभक्तिग्राह्यामहेभ्वरी भावानुरूपफलदागगासर्वजगद्धिता सर्वज्ञानमयीदेवासर्वससारतारिणी सर्वो
 पकारिणीनित्यसर्वत पुण्यदायिनी ज्ञानमध्ययनहोमोध्यनंदानतपोमख सर्वमतःस्थितभक्त्यांगंगार्यानाव
 संशयः अहोमहाप्रभावोयंगगाया श्रूयतेसदा सिद्धयसिद्धलिंगानिरसलिंगानिसर्वशस्पर्शलिंगानिदि
 ष्ठानितयादिव्योपधानिच महारत्नमयान्येवप्रदानानिवहूयपि दिव्यरत्नान्यनेकानिचितामणिगणस्तथा
 भंगजलांतस्तिष्ठतिनिगूढानिसहस्रशः अतएवसुसंसेव्याकलौगैवकेवलमिति महाभारते तिस्रःकोट्यर्धको
 टीचतीर्थानांवायुरव्रवीत् सर्वदाकलिकालेतुंगगायानात्रसंशयः पाद्रे सर्वसारमयीयाचस्वकीयानंदरूपिणी
 प्रीत्यैवलीलायाधत्तेस्वमूर्तिपरमेश्वरः योसौसर्वगतोविष्णुश्चित्स्वरूपीजनार्दनः सएवब्रव्यरूपेणगंगाभोनात्रसं
 शयः-ब्रह्मांडे कलौतुसर्वतीर्थाणस्वस्ववीर्धस्त्वभावतःगंगायांप्रातिमुंबंतिसाधुदेवीनकुत्रचित् गंगानारदसंवादेमज्ज
 त्तिमुनयःसर्वतमेकःकिन्नमज्जासि अवत्वदर्शनामुकिर्नजानेन्नानजंफल गगास्नानाःपरंस्नानंभूतंभविष्यतिवि
 शेपतःकलियुगेपापहंत्रीघजान्हवी कौम्ये गगायांचगयायांचपिपिण्डदानंसममतं विशेषतःकलियुगे गंगापिण्डःप्रशस्य
 ते भविष्ये कलौगौवगौवकलौगौवकेवलं कःकलौमुक्तिमाप्नोतिगंगासेवांविनानर अथश्रीगंगाभगवत्यासा
 त्विकंस्वरूपंस्कांदेकारखंडे ऋषिभिःपृष्टोलोमहर्षिणे-सूतोवसिष्ठःरुंधतीसंवादेनाह अरुंधत्युवाच अक्षरंयत्परं
 ब्रह्मयस्मिन्सर्वमिदंततः-कथंतद्ज्ञायतेलोकोकिनामममतद्ब्रह्मकथंप्राप्यतिचरमेयुगविप्रादयःपरं तपोभक्ति

विद्मि नानां कथं कलियुगे गतिः ॥ वासिष्ठ उवाच ॥ यासीसनातनो देव परात्मा जगदीश्वरः उवाच भक्तिसं
 पन्नां सारात्सारतरप्रियां ईश्वर उवाच परात्मानि गुणः शांतो व्यक्ताव्यक्तो निराश्रयः सर्वोत्तमा सर्वभूतेशः स
 त्यानंदो निरंजनः एक एव त्रिलोकत्मा सत्त्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेव परमं ब्रह्म जलत्मा भगवान् जनः
 यत्रां विनिमहादेवि अपरोचितदुर्गमे ब्रह्मांडकोटयोयस्मिन्ननंता ब्रह्मा कोटयः उन्मज्जति न मज्जति जलत्र
 ह्मण्यनेकशः ब्रह्माडि प्रतिब्रह्मादि त्रयोदेवाः इति तद्ब्रह्म विज्ञेय मनंत सर्वतो मुखं तदेव सर्वरूपेण ब्रह्माडि
 पुत्रवर्त्तते तदेतत्परमं ब्रह्म द्रवरूपं महेश्वरि गगारूप्यया पुण्यतमं पृथिव्या मागतां शिवे मां गतेति ततो दिवि गंगानाम
 वभूव ह देव्युवाच यदैतद्ब्रह्म दिवं तदेव त्वया ब्रह्मांडवाह्यतः तद्ब्रह्म कथं देव प्राप्नुमौ निरामय किमर्थं स्त्रीत्व
 संप्राप्तिर्देवस्य परमात्मनः ईश्वर उवाच शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यत्पृष्टहि न वत्सुते उत्पत्तिं द्रवरूपस्य देवस्य परमात्मनः
 पुरा प्रथमकैर्सेर्गे जगत्पुरुषैर्यसति शब्दायां शेषं संज्ञायां सुषुप्त्वा भगवान् अभ्रमुः कल्पादौ पुनरेवा सौप्तिसूक्ष्मराखिल
 जगत् तस्य पंचितपतो देवि कमलं नाभिं मथ्यतः जातं तस्मिन् महाभागे ब्रह्मा जातं भूतं मुखं लोकान्मृजसु जेत्युक्तस्तन्मा
 ह परमेश्वर उन्मृज्या क्षीणिकेनासौ भगवन्तं सनातनं ब्रह्मोवाच अहं सृष्टोस्मि भवता लोकं त्वद्व्याम्य हं प्रभो स
 र्वज्ञत्वं न्यालब्धं किमन्यद्दहयाति मे पापिनश्चापि त्रिष्टयः पुण्यात्मानस्तथैव च तेषां मुक्तिर्भवेद्यस्मात्तः कुरुष्व म
 हाप्रसो अस्माभिरपि पत्रैर्वध्यैः स पुरुषं भ भविष्यति नरालोके मायामोहं न संवृताः वां तत्त्वतो नैव न्यति पुण्या
 पुण्यस्वभावतः स्वल्पेनैवाप्युपायेन ते पांमुक्तिं वद प्रभो श्रीभगवानुवाच सम्यगुक्तं त्वया ब्रह्म नैकं तं व्य वच-
 नं तव श्रुत्या यास्तु तदस्य संभविष्यति कन्यकाः देवानां प्रियकार्थमादि त्यागं संभवः इंद्रानुजो भविष्या

मिवामनुवमुपागतः तस्मिन्नेवतदाकालेवालिनान्मातुदानवः ऐन्द्रपदंसमादातुंकरिष्यतिमहामखं तस्मिन्ने
 वमहायज्ञेच्छलपिण्याम्यहवालं पुनरन्येनरूपेणयाचयिष्येपदत्रयं पदंनैकेनजगतीहरिष्येसचराचरां द्विती
 येनक्रमेणायस्वमइर्जनतापसान् काल्वाचार्द्धनैवराजमध्यनापूय्येतैवरं विण्वविघ्निप्रचरता कटा होमेदित
 वलात् अनंतकाटव्रह्माडाइष्टास्त्वधिकास्तथा तरंगभंगिसंलोलविवरतिमहजले तरंगभंगिसंलोलविवरतिमहजले
 स्मिन्मृशनायकं तनवेनखजातनरधनसहसातुतत इवरूपातुब्रह्मांडधाराब्रह्मसमुद्रवा आयास्यतिमहाभाग
 यास्मृता मोक्षदायिनीगामिष्यतिमेधाराततोगाभाविष्यति ऐकेनताद्विभगेनस्वर्गमिष्यामिपद्मज पुनःपाताल
 मार्गवैभूत्वाभोगवतीनदी तदानान्नात्रिपथगा स्मरणात् पापनाशिनी तदेवमेपरंरूपंस्वर्कामार्थसिद्धिदं नरा
 दर्शनमात्रेणभविष्यतिवैकल्पमाः धन्यास्तैवमनुजानमद्ब्रवेभक्तितत्पराः तेषामुक्तिर्महाभागसुलभात्मकरोस्थिता
 नयोगानुशतेनापिनतपोभिर्नेकेनचित् सन्ध्यामितथाब्रह्मन्थाइतज्जलचंचनादिति विष्णुपुराणे ततःप्रव
 वृतेब्रह्मस्वर्वापहरासरित् गंगादेवांगनासंगमनुलेपनपंजरा समंताद्ब्रह्मणः पुण्यंगंगप्रातिवेदिवि सात
 त्रपतितादिभुचतुर्धाप्रत्यपद्यत् सीतावालकंनदाचक्षुर्भद्राचक्षुर्भद्रा चैवक्रमात् महाभारते महापुण्यांचगमनास्पतंती
 तांमहेश्वरः दधाराशिरसादेवीतामेवादिविसेवते ब्रह्मपुराणेपीयंत्रिपथगाकायिता षष्ठ्यादौकृष्णपक्षतुभूमास
 त्रिहिताभवेत् पावपुनरमावास्यादिनानिदशानित्यशः शुक्लप्रातिपदारभ्यदिनानिदशसंस्थया पातालेसन्नि
 घानंहिपावनीसाकरोतिहि शुक्लकादशिकादीनिगंगास्वर्गतरंगिणी पंचम्यतानिसादेवीसर्गसन्निहिताभवेत्
 सन्निहितादिव्यरूपेणप्रत्यक्षाभवतीत्यर्थः देवानांपर्वतादीनानांमपिरूपैद्विविध्यंश्रुतिस्मृतिपुराणादिषुप्रसिद्ध
 भवतथाचोक्तं हिमवतप्रातिसप्तार्षिभिः काठिन्यस्थावरेकरयिभवतासर्वमर्पितंइदंतुतेभक्तिनम्रहंदाराधनंवपुरि

ति गंडकीशिलाटिष्वथ्वादिदत्तयुविष्णवादीनामि वंगंगजलेगंगायाश्चापि ब्रह्मद्रवरूपत्ववेदितव्यम् आगमशा-
स्त्रेद्वतानारूपत्रयमुक्तम् स्थूलसूक्ष्मपरचेतिकरचरणशिवोदनाद्यंग विशिष्टस्थूलं सूक्ष्मं त्र्यादिरूपम् पर-
वासनाभयसर्वगतचेति तथाचोक्तयोगवासिष्ठे सामान्यपरमंचेति द्वेरूपे विद्विमेतद्य पाण्यादियुक्तसामान्य-
यत्तु महादपामते पररूपमनार्थतन्मयैव मनगपि ब्रह्मात्मपरमात्मनि त्यादिशब्दस्तु दीर्यते सामान्येति
विधिशोक्तं सूक्ष्मविभेदत यत्तु गंगादीनां जलादिरूपतत्स्थूलस्थूलतरं वा ब्रह्मांडावति ब्रह्मांडतो वा हि ब्रह्मद्रव-
मेवेति तावान्यत्रापि ब्रह्माद्विविधं सकलनिष्कलचेति द्वे ब्रह्मणो वेदितव्यपरंचापरमेव चेति श्रुते तत्र परनिष्कलं त्र्यप-
रसंकलं तच्चापि द्विविधं जगन्निग्रामजगदात्मकेचित यतीनां मात्रिणांचैव ज्ञानिनां योगिनामपि ध्यानपू-
जाभिहितहितनूयं क्हातिमायया तथाच शिवशक्तिगणेशां कविष्णुरूपात्स ईश्वरः उपासनानुसारेण भक्तानां
भोगमोक्षदइति तथाच गंगाभवानी गायत्री कालीलक्ष्मीः सरस्वती राजराजेश्वरी वा लाश्यामला ललि-
ता तथा कूर्मपुराणे देवीवाक्यं यहि मवतं प्रति अशक्तो यदि मां यातुं मे श्वर परमव्ययं तदामि सकलरूपे काल्याख्ये
नत भेदिनि यदेवरूपं मे तात मनसो गंचरतव तन्निष्ठस्तत्परो भूत्वा तदचन पराभव यन्नु मे निष्कलरूपचिन्मात्रं
कवलेशिवं ज्ञानैकेन तल्लभ्यक्केशेन परमं पदमिति एवंगंगास्वरूपं भक्तानामुपासनानुसारेण सकलपातकापह-
भागमोक्षप्रदंचासिद्धं मत्स्यपुराणे क्षितौ तारयते मत्स्यान्नागांस्तारयते ह्यधः दिवितारयते देवांस्तनत्रिपथगा-
स्मृता तथाचैव मे तस्याः परब्रह्मद्रवरूपाया देवनद्याया कथं कविदुपास्या सर्वत्राणि जातस्य भोक्षप्राप्त्याऽका-
डमप्युच्छदः स्यादतो गंगाभक्तिगोपनं पुराणान्तरं पूकं बहुदोषं महादुःखं ज्ञात्वा मानुष्यमध्रुवं मत्वा कालियुगं धोरणं
गामे किंस्तु गोपिता गंगाभक्तिगोपकं चांसि पुराणसाहिता सप्यन्यस्तानि तथाच सन्तु कुमारसहितायां कलेदं

शसहस्रत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनी तदर्थजान्द्वीतोयंतदधेवतागणः इत्यादीनि अवायंसंदेहः कलेर्देश-
 सप्तत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्यार्थः एकस्मिन्कलौवाकालिसामान्येवा चतुर्युगसहस्रत्रुह्मणोदिनमु-
 सप्तत्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्यार्थः तत्सहस्रत्रुह्मणोदिनं तदेवकल्पउच्यते तत्रयेद्येकास्मिन्कलौहरिग-
 च्यते कृत्रेताद्वापरकलानामेकयुगं यदिकलिसामान्येहरिगंगादीनामिदिनीत्याग-
 गादीनामिदिनीत्यागउच्यते सकलिः कतमकश्चेतिज्ञातव्यं तत्रैकस्मिन्कलौहरिगंगादिगमनमेवसंपन्नं तदन्यतरेपुक्ता-
 उच्यते तदाब्रह्मणोदिवसेकलिसहस्रप्रसिद्धं किंच कलेरादिमदशवर्षसहस्रादिष्वेवहरिगंगादीनामे-
 दिपुभगीरथेनैवपुनर्गंगानयनादिकं संपद्यते तत्रैकस्मिन्कलौहरिगंगादिगमनमेवसंपन्नं तदन्यतरेपुक्ता-
 दिपुभगीरथेनैवपुनर्गंगानयनादिकं कृतेतुसर्वतीर्थाणित्रितायांप्फुक्परं द्वापरेतुर्कुक्षेत्रकलौगंगैवेकवल्मिस्या-
 दिनीत्यागादीयद्वयते तदा कलेर्देशसत्त्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्य चतुर्युगसहस्रत्वाते य-
 दिवचसंवैथ्यमापद्यते तस्मादत्र कलेर्देशसत्त्वातेहरिस्त्यक्षयतिमिदिनीमित्यस्य एवं तदर्थजान्द्वीतोयंतदधेवतागणइत्ययिज्ञेयम्-
 कलिस्तस्यातंतिमिदशसहस्रवर्षेषुहरिमेदिनीत्यक्षयति एवं तदर्थजान्द्वीतोयंतदधेवतागणइत्ययिज्ञेयम् ॥
 अथैतस्मर्थयितुमत्रगंगानयनार्थभगीरथोपास्यानम् स्कंदपुराणेकेदारखंडे ईश्वरप्रति ॥ भगीरथउवाच ॥
 पितरोमेमहाभागकपिलाश्रिसमारिताः तेगच्छंतुयथास्वर्गतवदेवप्रसादतः गंगाख्यं परमं ब्रह्मवर्त्तेतिशिव-
 रेतव तन्मेदेहिपितृणां हिंसुमद्वारायमेप्रभो कपिलाश्रिविनिर्देशगच्छेद्युःपरमांगतिं अन्यैकालियुगेद्यो-
 रानराण्यविवर्जिताः दृष्ट्वालोकां हि गच्छतिपुनरावृत्तिदुर्लभान् पीत्वामृतमयं वारिमुक्तिर्मेभ्यश्चरामाप्नुयुः ॥
 ॥ ईश्वरउवाच ॥ तद्ददामितेवदानीं सर्वपापभयापहं सर्वपाहितकामायत्वयोक्तं परमं ब्रह्मवर्त्तेतिशिव-
 ज्जाटाटव्याविराजिता धारात्रिलोक्यपापघ्ना गृहाणापिदमुक्तये यस्यादर्शनमात्रेण सर्वपापानि परांगतिं यादधार-
 रात्रह्माव्यापारकं शशिविभुः पुत्रीगंगनननपांघीतं तेन वारिणा ॥ शिवउवाच ॥ मयामुक्ताहि साधारापतिता

श्रीमुखेगिरौ तस्याः प्रवाहवेगेन खडितावहोद्वयः त्रिवैयतितामत्यै ब्रह्महत्सौ घनाशिनी भगीरथो-
 पिसंश्राज्यगंगपरवदुर्लभां मेनेकृतार्थमानगं प्रणनामपुनः पुनः अथ राजानमहाबाहुर्नदनाद्रिसमीपत वासु-
 किप्रमुखात्रागांस्तपस्तप्तुसमागतान् तमेवार्थंचित्यमानान् शिवसन्त्यस्तानसान् कीर्तयंतो हि गंगेति गंगगं-
 गेति चासरुत् ददृतातान् चिनया विष्टे गंगांस्तोतुं मनोदधे चितयामास बहुधा किं कर्तव्यमतः परं पातालनाग
 निलयेन विष्टं तिसरिद्वारं किं कर्तव्यं कुत्र गच्छेको मेदुःखं वयपोहेति नाम्नां सहस्रमाख्यातं गंगायास्तत्र पा-
 र्धति दिव्यरूपधरा देवी प्रत्यक्षं प्राह तं नृपम् ॥ गंगोवाच ॥ तुष्टास्मि सततं वत्सतपसा तव भूपते वरं-
 वरय भद्रं ते वराहोऽसि भगीरथ ॥ भगीरथ उवाच ॥ कृपां हि हि दसेस्मिन्मयि दुःखसमाकुले न गंतव्य-
 त्वया देवि पातालानिलये शुभे विना मुक्तिं प्रेषयित्वा मयि पितृदण्डोपदग्धकान् त्वया समग्रभावेन स्थेयं भारतव-
 र्षके समग्रभावेन स्थेयं भारतवर्षके समग्रभावेन पाताले गंतव्यात्समागसाहित्येनेत्यर्थः ॥ श्रीगंगोवाच
 ॥ भगीरथ महाप्राज्ञ एव वभविष्यति यावच्च ब्रह्महंशाद्यास्थायं त्यंवरमंडले तावत्कीर्तिमहाराज भविता ते-
 त्रिलोके मद्रूपाकीर्तिस्तव स्थिरैव भवतीत्यर्थः नामापितवचश्च त्वासर्वपापैः प्रमुच्यते कलार्द्धितीयपादे तु ग-
 भिष्यामि पुनस्तलं तदा पातालमार्गे वै भूत्वा भोगवती नदी तत्रैव नागान् प्रति ॥ गंगोवाच ॥ भगीरथे-
 न स तत्कैलासादेव वासुके निमंत्रितास्मि भूमौ हि पिच्छां मुक्तिं कारणात् सांप्रतंतदवश्यं हि कर्तव्यं भगवन्मया
 चरं भस्मिन् युगे भूपश्रागमिष्यामि तस्थलं इदानीं मुचमांशीघ्रं समुद्रे मे मतिर्गतिः चरमेऽस्मिन् श्रागमिनि-
 कलियुगे द्वितीयपादे भोगवती नदी भूत्वा समुद्रमार्गेणागमिष्यामि नतु भूमिमार्गेण एतावता त्रैदं संपन्नं दि-
 वितारयेते देवास्त्रागांस्तारयेते ह्यधः भूमौ तारयेते मर्त्यास्तेन त्रिपथगाः स्मृता समुद्रमार्गेण भोगवती भूत्वा पाताले

गंगागमनं ननु भूमिस्थभागीरथीरूपा गंगागमनमिति तस्मान्नास्तं कादियुक्त्युपन्यस्तपाराणवाक्यैः सर्वथा गंगा
 तिरोधाननसभाव्य तथा च स्कांदेकेदारखंडे मायापुरी गंगाद्वारनाहात्म्ये धन्यानां पुरुषाणां हि गंगाद्वारस्य द
 शैतं विशेषतरनुमेपाकं संक्रमेतीति वपुण्यं दं तत्रापि कुंभराशिस्थ वाक्पतो मरुदिते- इत्याद्युपक्रम्योक्तं
 क्षेत्राणां पक्वपृथ्व्यां स्थास्यति प्रवरे कलौ गंगाद्वारचकेदारं काशी गंगागमस्तथा गंगापि संगता यत्र सागरे
 एमहामते- गंगापि स्थास्यते नैव सत्यमेतत्तारीवे रितमिति जले विष्णुस्थलो विष्णुर्विष्णुः पर्वतमस्तके
 ज्योत्स्नां लालाकुले विष्णुः सर्वा विष्णुमयं जगत् इति गंगा रथिनिर्णयः अथ कलंदं शसहस्रत्वातिहरिस्त्यक्ष्य
 ति मेदिनीमित्यर्थं समर्थकः कल्पांतकाल उच्यते कलंदं शसहस्रत्वातिहरिस्त्यक्ष्यति मेदिनी- तदर्धजानहवीतोयंत
 दं देवतागणः यावन्निष्ठति गंगावैतार्थानि संति च स्वेस्वे स्थाने नृणां पापं तावदेव हरंति च यदेवा दृश्य गंगा
 स्यात्को वा तं पापमाहरेत् विचार्यैव नृतीर्थानि गमिष्याति धरातलात् ब्रह्मांडे कलौ तु सर्वतीर्थानि स्वस्ववीर्यं स्वभा
 भवंतः गंगायां प्राप्ता मुंचंति सा तु देवी न कुत्रचित् अथ कल्पांतकालो वर्ण्यते श्रीभागवते द्वादशस्कंधे चतुर्थ्युगस
 हस्रं तु ब्रह्मणो दिनमुच्यते सकल्पो यत्र मनवश्चतुर्दंशं विशांपते तदंते प्रलयस्तावद्ब्रह्मरारि त्रिरुदाहता त्रयो लो
 का इमे यत्र कल्प्यंते प्रलयाद्याहि एतैर्मिसिकः प्रोक्तः प्रलयो यत्र विश्वसृक् शंतेन तासनो विश्वमात्मसात्कृत्य चा
 त्मभूः अत्रात्मभूर्हरिर्ब्रह्मा च तयो रभेदविवक्षायां ब्रह्मणो न तासनत्वं ब्रह्मणो निद्रां निमिरीकृत्य प्रवृत्तमानो
 लोकत्रयप्रलयो नैमित्तिकप्रलयः श्रृंङ्कोशस्तु संघातो विघात उपसादिते पर्जन्यः शतवर्षाणि भूमौ राजन्नवर्षति
 तदानि रन्नेहान्योन्यं भक्षमाणा क्षुधा र्दिताः क्षयं यास्यांति शनैः कालेनोपडुताः प्रजाः सामुद्रं देहिकं भोमं रसं सा-
 वरीं कोरविः शशिभिः पिवते घोरे- सर्वे न विमुंचति ततः स्वर्गको वन्हिः संकर्षणमुखोऽपि तः दहत्यनिलवर्गो-

तथः शून्याभ्रविवरानथ उपत्यंघ समंताच्चाशिखाभिर्विहसूर्ययोः दह्यमानं विभात्यंडं दग्धगोमयपिण्डयत् ततः
 प्रचंडं पवनो वर्षाणामधिकं शतं परं सर्वतको वातिघ्नं खंरजसावृतं ततो मेघकुलान्यगचित्रवर्णान्यनेकशः शतं
 वर्षाणवर्धनं तदंतरि भ्रमः स्वर्गैः तत एकोदकविश्वं प्रह्लाडविवरंतरम् ॥ तदेव गंगागमनम् ननु प्रतीति
 प्ययुगमिति शिवसर्वमेव संपन्नम् ॥

अथ गंगा माहात्म्यं अंतरम्

मुक्ताभानुकपालशुक्लपुञ्जटावहोपुमहो निभा वन्हौ लज्जनिभा दृशोर्मणिनिभा भोगोऽकरे भोगिनां नृत्याव-
 तैविवर्तनोरितपयःसंमृच्छं नोच्छालिताः खलतो हरिर्मूर्ध्नि ध्यानु सततं गंगाऽप्योर्विदेव १ नत्वा हरिहरो देवी
 रणवीरहरं भुंदे हरिगंगासुरेशानां कलौ मत्ता विविच्यते २ तथा चंपुराणेषु अग्निहोत्रादिकर्माणि सा पापानिक
 लोपुगे गंगास्नानं हरेर्नाम निरयाय मिदद्वयम् ३ हरेर्नामिवनामैव खलु पावनं कलौ नास्त्येव नास्त्येव नास्त्ये
 वगतिरन्यथा ४ भविष्योत्तरे अथ नं कुते मोक्षहेतु खेतायां तच्च वैतः ५ द्वापरे तु द्वयं च ज्ञाः कलौ गौ गौ वै कलौ गौ
 कृतं तु सर्वतीर्थाणि त्रितायां पुष्करं ६ द्वापरे तु कुरुक्षेत्रं कलौ गंगा विशिष्यते भविष्ये कलौ गौ गौ वै कलौ गौ
 वै कलौ मुक्तिमाप्नोति गंगासेवा विना नरः अथ श्रीभगवत्या गंगायां स्तां त्विकं परब्रह्मस्वरूपमुच्यते स्कां
 देकैर्दारुखंडैः शौनकादिभिर्भक्तैः विभिः पृष्ठः सौतिर्वसिष्ठारुधती संवादेनाह ॥ श्रुत्वा त्वय्युवाच-
 त्वयस्मिन् सर्वमिदं ततं कथं तदज्ञाप्य तेलोको किं नाम तद्वदप्रभो कथं ज्ञास्यति चरमे युगे विप्रादयः परं तयोर्भक्तिवि

हानानां कथं कलियुगे गतिः वसिष्ठ उवाच यो सौ सनातनो देवः परात्मा जगदीश्वरः उवाच भक्तिः संपन्ना सा रा
 त्सारतरं प्रभुः ईश्वर उवाच परात्मा निर्गुणः शांतो व्यक्तो व्यक्तगतिराश्रयः सर्वात्मा सर्वभूतेशः सत्यानंदो
 निरंजनः एक एव त्रिलोकात्मा सत्त्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेव परमं ब्रह्म जलात्मा भगवान् जनः यत्रां
 वृनिमहां देवि अपारोचितदुर्गमे ब्रह्मांडकोटयोऽस्मिन्नन्तः ब्रह्मकोटयः उन्मज्जंति निमज्जंति नलब्रह्मण्यनेकशः
 ब्रह्मांडं प्रति ब्रह्मादित्रयो देवाः सवासवाः इति तद्ब्रह्म विज्ञेयमनंतं सर्वतो मुखं तदेव सर्वरूपेण ब्रह्मांडिषु प्रवर्तते
 तदेव परं परं ब्रह्मद्रवरूपं महेश्वरं गंगारूपया पुण्यतमं पृथिवीमागतं शिवे गांगेतति ततो देवि गंगानामवभूवह
 ॥ देव्युवाच ॥ यदेतद्गदिते देवत्वया ब्रह्मांडवाह्यतः तद्गदस्व कथं देव प्राप्सं भूमौ निरामयं किमर्थं स्त्री-
 त्वं संप्राप्तिं देवस्य परमात्मनः ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यत्पृच्छं हि मवत्सुते उत्पत्तिं द्रवरूप
 स्य देवस्य परमात्मनः पुरा प्रथमके सैर्गजत्वं वृमथे सति शब्दायां शिपसंज्ञायां मुष्वापभगवान् प्रभुः कल्पा
 दौ पुनरेवा सौ सिंसुखरखिलजगत् तस्य चितपतोऽविकमलं नाभि मध्यतः जातं तस्मिन् महाभागे ब्रह्मा जातश्चतु
 र्मुखः लोकान्सृजन् सृजेत्युक्तस्तमाह परमेश्वरं उन्मृज्या क्षीणिकिना सौ भगवंतं सनातनं ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 अहं सृष्टोऽस्मि भवता लोकं स्रक्ष्याम्यहं प्रभो सर्वज्ञत्वं मया लब्धं किमन्यद्वहामिति पापिनश्चापि स्रष्टव्याः पुण्या
 त्मानस्तथैव य तेषां मुक्तिर्भवेद्यस्मात्तत्कुरुष्व महप्रभो अस्माभिरपि यत्र त्वं व्योसि पुरुष परमं भविष्यति नरा
 लोकं मायामोहेन संसृताः त्वां त्वत्तोन वेत्स्यंति पुण्यापुण्यस्वभावतः स्वल्पेनैवाप्युपायेनेतं पां मुक्तिवदप्रभो श्री
 भगवानुवाच सम्यगुक्तं त्वया ब्रह्मन् कर्तव्यं वचनं तव श्रद्धित्याद्यास्तु तदस्य संभविष्यति कन्यकाः देवार्तां प्रि
 यं कामार्थं मदित्यागं भंसंभयः इंद्रान्जो भविष्यामि यामतत्त्वमुपागतः तस्मिन्नेव तदा काले बलिर्नामा तु दानवः

ऐंद्रपदसमादित्सुः करिष्यति महामखतस्मिन्नेवमहायज्ञोच्छलयिष्याम्यहं बालं पदत्रयं याचयिष्ये पुण्यरूपांतरैर्णवै
 पदेनैकेन जगती हरिष्ये भूभुवात्मिका द्वितीयेन पदेनैव स्वर्मद्वर्जनात्तापसान् क्रांत्वा चार्धेनैव राजमर्धेनाप्युत्तैर्वरं
 विष्णवत्रिणाप्रचरता कटाहो भेदितो बलात् अनेके कटिब्रह्माढई दृशस्त्वाधिकास्ततः तरगभंगि संलोलानि चरं
 तिमहाजले तदेव द्रवरूपे हंचित्योस्मि सुरनायक तेन मेन खजातेन रंघ्रेण सहसा तु तत् द्रवरूपा तु ब्रह्माढया
 राब्रह्मसमुद्रवा आयास्यति महाभाग यास्मत्तामोक्षदायिनी गंगमिष्यति भेधारा ततो गंगा भविष्यति एकेन
 तद्विभागेन स्वर्गमिष्यामि पद्मज पुनः पातालमार्गे वै भूत्वा भोगवती नदी तदानाम्ना त्रिपथगास्मरणात्पापनाशिनी
 तदेव पररूपं सर्वकामार्थसिद्धिदं नरादर्शनमार्त्रेण भविष्यति विकल्पमा धन्यास्ता एवमनुजामद्भवो भक्ति तत्परः
 तेषामुक्तिमहामांगसुलभात्मकरे स्थिताः नयोगानां शतेनापिन तपोभिर्नैव ज्यया संतुष्यामि तथादेविय पाहंत जला
 धनान् एतेन गंगायाः परब्रह्मद्रवस्वरूपत्वमुक्तं तथा च भारते यो सौ विध्वंशरो देवाश्चित्स्वरूपजनादनः स
 एव द्रवरूपेण गंगां भोना त्रस शयः अयं गंगा गमः प्रस्तुयते विष्णुपुराणे ततः प्रववृते ब्रह्मन् सर्वपापहरा सरित्
 गगादेवांगनासगमनुलेपनापैजरा समंताद्ब्रह्मणः पुर्यांगगापतति वैदिवि सानव्रपतिता दिक्षु वनुर्धा प्रत्यपद्यत
 सीता चालकनंदा च यतुर्भेद्रेति वैक्रमान् महाभारते महापुण्यां च गगनात्यंततीतां महेश्वरः दधारश्चिरसादेवी
 तामेव दिवि सेवते एवं विधाया परब्रह्मद्रव परमार्थ तत्स्वरूपायाः श्रीगंगा भगवत्या यथार्थरूप तत्त्व विज्ञानात्स्मर
 जदर्शनपानावाहननाम मंत्रोच्चारणार्चनार्दिरूपयोपस्थासकलजंतुनासद्यो वैकुण्ठशिवलोकादिभोक्षप्राप्त्या कांड
 एव सृष्ट्युच्छेद भयात् गगाभक्ति गोपनपुराणान्तरवचनैरुक्तं तथा च बहुदोषं महादुःखं ज्ञात्वा भानुष्यमधुवं मत्वा
 कलियुगं घोरं गंगाभक्तिस्तु गोपिता अतो गगाभक्ति गोपकानि वचनानि ब्रह्मवैवर्त्तादिपुराणेषु पुण्यस्थानि कले

रयुतवर्धति हरिस्त्यक्ष्यति मेदिनीं नदधैजह्रवीदेवीतदधेदेवतागणइत्यादि तयाचात्रबंचित्य ब्रह्मवैवर्तदा गं
 गालक्ष्मीसरस्वतीनां परस्परवाटविवादेन शापद्वारानदीभावप्राप्तेरनंतरं भगवना कलौषचर्वसहस्रति शोषोद्धारो
 विहितः ताश्च गंगायादेवशक्तिविशेषांगोलोकादागताः शापते पुनर्गोलोकं यास्यति तद्वगंगायाः कृष्णांगं स
 भूतां वर्णिता नतु ब्रह्मद्रवरूपीका अथ चेद्भगीरथानीतवगंगा ब्रह्मवैवर्तदा प्रोक्ता तथापि हरिकीर्तनं गंगासुरे
 शानां कांश्यादिस्थानानां च कलेरर्धुतवर्षात्तादेशकालेपि भूमौ दृढाऽदृढाऽसत्ताप्यवस्थापनीया नोषेदरेन भिवना
 मेव नो भव खलु जीवन् कलौनास्तेव नास्तेव नारत्येगातिरन्यथा अग्निहोत्रादिकर्माणि सवधानि कलौ युगे गंगात्वा
 नं हरे नो नम निरपायमिदद्वयं कलिकल्मषनाशिनी युगधर्मविवर्जितेति गंगासहस्रनामस्तव राजेपि नामद्वयमुक्तं
 तयो रर्धुश्च कलिकालकृतपापानां नाशिनी युगधर्मः कलिकालधर्मवर्जितेत्यादिकलिनिवर्तकवचसा वैषधयमाप
 यते आमयो निहतस्योपधस्य वृथोदय इत्यादि वत तस्मात्तपां कलिकल्मषनिवर्तकवचसांसाफल्यसमर्थनाय प्रा
 यमतः काशीपुण्यादि एव शापादिव्यवस्थानि श्रियते तथा च हरिवंशे एकोनत्रिंशाध्याये वाराणसीनिकुंभ
 स्तु शसवान् कारणांतरं दिशेदासेन राज्ञा यासितायां काशीपुण्यां निकुंभो गणेश्वरो नागैः पूजया प्रार्थितो धना
 पुत्रादि संपदं ददाति राज्ञो महिष्या प्रार्थतोपि महादेवेच्छया पुत्रदत्तवान तो राज्ञा निकुंभस्य गणेश्वरस्य स्थानं
 नाशितततः पुर्थकस्मदियं शून्या तव राजन् भविष्यति अंतर्धान कलौ या निपुरीस्तु वसते दा पुरस्यास्तीति पुरी
 महादेव अंतो हताय मपि पुण्यां स्वयमर्तर्हितः सन्सामान्यसत्त्वावसति देवताप्रतिमो छेदपि देवताक्षेत्रा
 दौ देवतासां च व्यतस्वितते इत्यर्थः कलावंताहंतापि पुरीकृतयुगादौ पुनरपि स्वमहिम्ना स्फुटविलासेन वसतीत्यर्थः
 अतः पुण्यादिवादि विनक्षत्रादशनवदंतर्धानमात्रं नतु सर्वतोच्छेदः किं वः यावत्कलेः सध्यां शोस्ति तावत् अत्र

द्वापरधर्माणां कियतामप्यनुवृत्तिरस्ति । पटोत्रिशद्वर्षसहस्रपर्यंतकलावापि पुरीनांतर्भवति । केवलस्य कलेः प्रवृत्ते
 सत्यामेवैतर्धानं । अन्यथा संप्रत्यणलंभेन युज्यतेति दिक् । अथ गंगाया अपि कलावतं धीनिष्ठस्य चोच्यते । केदार
 खड्गः । स्कंदपुराणे । अन्यत्र एष विज्ञेया गंगाद्वारे चरन्विना । कुशावर्तादक्षिणेतुः । गंधारीलयास्मिन् । कलिदोष
 भरोदं सर्वधनैव तल्लयः । गंगाद्वारोत्तरं केदारमण्डलं । साभूमिर्नैव स्वर्गभूमिर्नैव । भूमोर्मिन्नस्य पलं । तथा कः । के
 दारखड्गः । ईश्वर उवाच । इति तत्परमं स्थानं देवानामपि दुर्लभं । पंचाशद्वर्षाणां यामां त्रिशद्वर्षाणां विस्तृतं । इदं वै
 स्वर्गमिव नैव । एष्वीतामवेहिभो । आगंगाद्वारमर्यादं ध्येतां तं वरवर्णिनि । तामसंस्तुतः । पूर्वमवर्गवर्धाचलं द्रुवं । के
 दारमण्डलं स्थितं भूम्यास्तं द्विन्नकं स्थलं । पुनश्च तत्रैवोक्तं । स्थानानां पर्वकं पृथग्यं स्थास्यति प्रवरकलो । गंगाद्वार
 रश्च केदारकाशी गंगागमस्तथा । गंगोपि सगता यंत्रमागरेण महामते । अयं स्थानविशेषः । गुणयति शयोमस्त्य
 पुराणे । कुरुक्षेत्रे समागंगा यत्र कुत्रावगाहिता । तस्मादंशपुणी प्रोक्तं यत्र विधेयं संगतो । तस्मादंशपुणा प्रोक्ता
 काश्यामुत्तरवाहिनी । काश्याः शतगुणा गंगागंगायाः संगमेशतः । सहस्रगुणैस्तो चापि भवेत्सागरगामिनी । भवेत्पु
 श्चिमवाहिनी त्वपि पाठः । साराजन्दर्शनादेव ब्रह्महत्याव्यपोहति । अयंति प्रवलतरकालि प्रवृत्तौ । म्लेच्छेष्वनादि
 नास्ति कहेतुवादकोकदोषेण्डुषायाः काश्या अप्यतर्धानाद्युच्यते । केदारखड्गः । उत्तरकाशीमाहात्म्ये । ऋषय ऊचुः
 भगवं भूतमप्येयं शक्तार्थोऽस्मै वयं प्रभो । यद्भवान् दृष्टिमागहिं प्रापितो भक्तवत्सल । कलावताहिताकाशी इति
 शतां किलाधुना । तत्त्वेदं श्रवणप्राप्तपीडाह्यत्र समागता । कलोपापसंसारविष्टे सर्वधर्मविवर्जिते । कयं काशीवि
 नादेव गतिर्नृणां भविष्यति । कलौ येषां गतिर्नास्ति तेषां वारणसी गतिः । तस्यामेताहितायां तु कुत्र स्थानं तव प्रभो
 एतन्मंसं शयं छिधियं तं स्वकं रुणा निधिः । ईश्वर उवाच । यदा पापस्य बाहुल्यं यवनां क्रांतं भूतलं भविष्य

तितंदाविप्रनिवासाहिमांचले - काश्यासहकरिण्यामिसंबर्तार्थसमन्वितः - अनादिसिद्धतत्स्थानं वत्तते सर्वदे-
 बहि यत्र भागरिर्गंगाप्युत्तराश्रितवाहिनी - असीचवरणयवसन्निभाते सदैव हि काश्यां हि यानि तीर्थ-
 णितानि सर्वाणि तत्र हि वर्त्तते सर्वदानं भुक्तिमुक्ति करणेषु अन्येषु तीर्थराजेषु काश्यामपि द्विजोत्तमाः - अं-
 रांशभागं तो विप्रान्निवसामि सदां नद्याः केदारमंडले विप्राः साकल्येन स्थितिं मयेन केनाप्युपायेन वृत्तिभि-
 र्छरातत्र वै - अमंगलं जीवितं तु मरणं यत्र मंगलं इतः प्रभृतिभो विप्रास्तत्रैव निवसाम्यहं यावत्तिकाश्यां-
 तीर्थाणि तानि तत्रैव संतिहि - बहुना किमिहो केन सामुक्तेः कारणं परं तत्र ज्ञानं विनान्यत्र मुक्तिर्नैवास्ति दुर्लभा अ-
 त्रसांप्रप्येते देहत्यागैर्न ब्रह्मा ब्रताः तस्मादस्मात्पुण्यतमं स्थानं नास्ति महीतले केदारमंडले सारात्सारे मेव मे पुरी-
 इयमेव कलौ म्लेच्छजनसंकुलकेद्रुवं काशीतिरूपां तियात्येवनान्यथामभाषितं कळावंती हि ताकाशीयवनव-
 लोद्धृता - भविष्यति तदा ह्यस्यां काशीं संज्ञा विमुक्तिदा इदं तत्परमं योग्यं स्थानमस्ति सुनिर्मलं पापिष्ठास्तन्न-
 जानंति ममाया विमोहिताः - धर्मज्ञा अस्मादचाराः सुशीलाः सत्यवादिनः एतदेव परं स्थानं जानंति शास्त्रनिश्चया-
 त् - लोलाकैश्च वै कोटीर्गंगं ज्यानं गंधनुः कलिलक्षः शरोऽबिष्णुः शिवो धन्वी पुनातुवः १ - अथ पुनर्गंगायाम्
 हिमात्रस्तुयते - पुराणां तेषु - तस्यास्त्रिपथं गत्वा त्वं प्रतिमासमप्युक्तं दिवितारयेते देवान्नागांस्तारयेते ह्यधः - भू-
 मोत्तारयेते मर्त्यांस्तेन त्रिपथं गत्वा स्मृतं पश्चादौ कृष्णपक्षे तु भूमां सन्निहिता भवेत् यावत्पुनरमागस्यादिनानि दशानि
 त्यंशः - शुक्लं प्रतिपदं रभ्यादिना निदश संस्थया पातालं पित्रिपथं गत्वा सन्निधानं करोति हि शुक्लैकादशिकादीनि
 गंगास्वर्गतरंगिणी - पंचम्यं तो निसादे बीस्वर्गे सन्निहिता भवेत् सामान्यसत्तया त्रिपथं वै विशेषसत्तया सन्निधा-
 नं करोतीत्यर्थः - अथ गंगया भूमावागमस्यातये संक्षेपतो भगीरथोपाख्यानमप्युच्यते केदारखंडं गंगावा-

सयेतपसातोपितांशिवंप्रति भगीरथउवाच
 देवप्रसादत गंगारूपं परमं ब्रह्म वर्तते शिखरे तव
 गच्छेयुः परमां गतिं अन्ये कलियुगे घोरा नरा
 पीत्वा मृतमयवारिमुक्तैश्चैव धर्ममनुयुः ईश्वर उवाच
 त्वयोक्तं परमं यव । स्फुरद्दिदुःकुलाभास्वज्जटाटव्यां विराजितां धारात्रैलोक्यपापघ्नीं गृहाण पितृमुक्तयं यस्याद
 शनमोत्रेण सर्वेषां तिशुभां । तियां दधारपुरा ब्रह्मा व्यापारकलशे विभु पुत्री गमनं जं पापघ्नीं तै नैव वारिणा देवी
 प्रतिशिव उवाच मयानुकाहे सा धारा पतिता श्रीमुखि गिरौ यस्याः प्रवाहवेगेन खडिता वहवो द्रव्यः । त्रिधा
 वैपतिता मत्स्यं ब्रह्म हत्स्य । घनाशनी भगीरथोपि स प्राप्य गंगान्त्रैलोक्यपावनीं मनेकृतार्थमात्मानं प्रणनाम् पुनः पुनः
 अथ राजा महानाहुर्नन्दनाद्रिः समीपत वासुकिप्रमुखान्नागांस्तपस्तप्तुं समागतान् तमेवायं चित्तमानान् शिवसंन्य
 स्तमानसान् कीर्त्तयते हि गंगेति गंगेति वासुकिप्रमुखान्नागांस्तपस्तप्तुं समागतान् तमेवायं चित्तमानान् शिवसंन्य
 स्वाचैव पुनः पुन चित्तयामास बहुधा किं कर्त्तव्यमत परं पातालैनागानिलयेन यिष्यति सरिद्धराम् किं कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं
 कैः भदुः संवपो हति नाम्नां सहस्रमाख्यातं गंगायास्तत्रैव पथि दिव्यरूपधरा देवी प्रत्यक्षप्राहतं नृपं गंगोवाच ॥
 तुष्टास्मि सततं वत्सतपसा तव भूपते वरं वरय भद्रं ते वाराहोऽसि भगीरथ राजोवाच कृपां विधिहिंदासेस्मिन्मयि दं तु ख
 समाकुलेन गंतव्यत्वाद्ये विपातालनिलये शुभे विनामुक्तैः प्रेययित्वा मत्पिच्छन्कोपदग्धकान् त्वया समप्रभावेन स्थ
 यं भारं तखटके गंगोवाच ॥ भगीरथ महाभाग एवमेव भविष्यति यावच्चंद्रग्रहे शाद्याः त्वास्यं त्यक्त्वा वरं मंडले
 तावत्कीर्त्तिमहाप्राणिं भविता तत्रिलोकके नामो मापितव च श्रुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते कलहिंती यपदेतुं गमिष्यामि पु

नस्तलः । तदापातालमागवभूत्वाभागवतनिर्दा- नागान्प्रत्युवाच- भगारथनस्वलाकादानातास्माहवासक-
संप्रति तदवश्यहिकतव्यभगवन्मया चरमास्मन्युगभयश्रागमिष्यामि ते स्थल- इदनामचमाशाघ्रसमुद्रमग-
तिमेता- इत्यत्र कलह्नितायपादसमुद्रमगणपातालगमनस्वयमवाक- तच्च तदधेजान्द्वेदोवातिकलः- पंच
सहस्रवर्षातकालेनोपपन्न- कदास्याः प्रादुभावकालइतिष्ट- साप्यनकधाभगवतारामकृष्णादिवतारतरप्रा-
दुभावतज्ञयः तथाहि श्रिंगगायाः प्रादुभावकालः कपिलाज्ञयाभगीरथयोनिमित्तकानवस्कंधेप्रसिद्ध-
सचभगीरथइक्ष्वाकुवंशजः स्वस्वतमन्वतरभव- ततोपिपूर्ववस्वतमन्वतरवलयज्ञालिंगस्यभगतोवानपादगु-
ष्ठनखाग्रभिन्नब्रह्माडिकटाहविवग्द्वाराब्रह्मद्रवधारदिवोमध्यवततारेतिभगीरथातपनात्पूर्वमेववस्वतमन्वतरेश्र-
यते- नचदिवोमध्यवततारतितेनवियद्गगाज्ञायते- साभगीरथतपनात्पूर्वमुभविनावततारेतिबाध्यतस्याश्रय-
चर्मस्कंधस्यगंधेवोकेयनमुविश्रामनमप्रसिद्धिः- तथासीताचालकनंदे- त्थारभ्यभुवयातीभारतवर्ष- दक्षिणस्या-
दिशिजलधिप्रविशति- इत्यत्यनगधेननकवलवस्वतमन्वतरएवगंगायाभुविश्रामनमनज्ञायते- एवचसतिप्रल-
येपि- श्रिंगगायाः- स्थितिस्तृतीयस्कंधेश्रयते- स्वधुन्याद्रेः- स्वजटाकलापेरुपसृशतश्ररणोपघातमिति-
श्लोके- नचतस्यैतन्दिनप्रलयत्वात्- स्वायंभुवमन्वतर- श्रिंगगायाभुविप्रादुभावो नवासीदितिवाच्य- चतुर्थ-
स्कंधेस्वायंभुवमन्वतरपितस्याः प्रादुर्भावोलिखितः- तथाहि- नवध्याभक्तोमिद्रोयज्ञज्ञोभगवन्ननु- यज्ञि-
पाथयेज्ञानयस्ययास्तनवः- सुराः- श्लोकेनानेनएथुकोलस्वायंभुवमन्वतरोनिश्रयते- तदायज्ञस्यैद्रत्वात्- श्री-
गंगायाविद्यमानत्व- तदातत्रैवएथुचरति- गंगायमुनयोर्नद्योरंतराक्षत्रमावसत- आरब्धानेवबुभुजेभोगान्पुण्य-
निर्हासया- अन्यच्चतत्रैवदक्षयज्ञातेज्वभृथस्नानप्रयागेविश्वसृग्भिः- कृतमित्यपिचतुर्थस्कंधेश्रयते- तथाच-

श्रोतव्यविभक्त्याङ्गानां यमुनयान्विताः विरेजेनात्मानासंस्वस्वधामयुस्ततः एतदेपिस्वायंभुवमन्वतरएवा
 सतिगम्यते' एवंचसति यदिस्वायभुवमन्वतरेश्रीगंगायाभुविप्रादुर्भाव आसीत्तर्हिबलंयज्ञे उद्भवःकिं
 मितिनिर्कृपितस्ततोपिपश्चाद्गरीरथद्वाराश्रीगंगायाःप्रादुर्भावोनिर्कृप्यतइतिकथसंगच्छते ' इतिसंदेहसिद्धेति
 त्रिर्निरूप्यते श्रीगंगायाःप्रादुर्भावस्तावत् भगवतःप्रादुर्भाववत्सदासत्वेपिसमृद्धयेपेकारणान्तरणपुनःपुनर्व
 प्यते यथाचगोलयने उपास्योपासकभाववनवसुखेषुबराहाद्या अवतारावर्णिताः तेषामेवावतारास्तत्रतत्रका
 लंश्रयते यथाचभरतखंडे उपास्योनारायणउपासकानारदः तथाअन्येष्वपिखंडेषुअवतारांतरास्तत्रोपास्यो
 पासकमेदाःसतिएवंचसतिस्वायंभुवमन्वतरे दक्षसुतायांधर्मान्नरनारायणौभगवतोमूर्तिभेदेनावतीणौतौचरबायं
 भुवमन्वतरेभरतखंडेपूज्यत्वेनस्थितौ एवमन्येषामप्यवताराणांदेवभौमविलंबकुंठुमूर्तिभेदेनस्थिता यावत्केलया
 धिकारश्रयते तथाचपादौ वैकुंठभुवनेनित्यनिबसन्तिमहोज्वला अवतारासंदातत्रमत्स्यकर्मदयोगखिला दानो
 पादानरहितानवप्रकृतिजाःक्वचित् नचपाद्भवचनेवैकुंठपटश्रवणात् भौमोविलम्बवैकुंठोनभवतीतिवाच्यत्रयेप्रभ
 गवान्साक्षादिष्ठितत्रवैकुंठास्तीत्यभिप्रायात् वैकुंठपटस्योपलक्षणात् यन्निकंततुनिर्गुणइत्येकादेशस्क
 र्धेभगवद्वाक्याच्च एवचसति श्रीगंगायानकेवलंत्रिविक्रमपदोद्भवत्वमंगिकर्तव्यं तस्याःसगुणब्रह्मवत्वात् त
 र्धरणोद्भवत्वच केनचिद्धेतुनाश्रीनसिंहादिवदविभावोमतव्यः यथाभगवतआविर्भावोनिमित्तं तथागंगाया
 श्रुत्याविर्भावोनिमित्तस्वीकर्तव्यं तथाचगीतायां परित्राणायसाधूनांविनाशायचंदुष्कृतां धर्मसंस्थापनार्थाय
 सर्वव्यापियुगे इविवतृगंगायाःपिज्ञातव्यं - तथाहिपत कल्पपरंभतएवब्रह्मांडरचनासहभूतोभूगोलखगो
 लयाःप्रादुर्भावस्तत्सहभूतोभुविसत्तसमुद्रानां गगायमुनादिनदीनांसुमेधादिपवनानांचरचनाज्ञेयाःअतश्चस्वा-

नस्तले । तदापातालमागवधुत्वाभोगवतीनदी ॥ नागान्प्रत्युवाच ॥ भगिरथनस्वलोकादानातास्माहवासुके
सांप्रतंतदवश्यहिकचंच्यभगवन्मया ॥ चरमास्मिन्पुंगुभूयश्रागमिष्यामितेस्थले ॥ इदमोचमर्माशोध्रसमुद्रेमग
तिमेता इत्यत्र कलोद्धतीपपादेसमुद्रमगणपातालगमनस्वयमेवाकं ॥ तच्च तदधेजान्हवीदेवोक्तिकलेः ॥ पंच
सहस्रवर्षातकालेनोपपन्नं कदास्याः प्रादुर्भावकालइतिष्टे साप्यनैकधाभगवतारामकृष्णादिरवतारंतरप्रा
दुर्भाववर्तुज्ञयं ॥ तथाहि श्रीमगायाः प्रादुर्भावकालः कपिलज्ञायभगिरथयोनिमित्तकान्वस्केधेप्रसिद्ध
सचभगिरथइवकुंशराजः वैवस्वतमन्वतरेवभूव ततोपिपूर्ववस्वतमन्वतरेवलयज्ञालिगस्यभगवतोवामपादंगु
ष्ठसंस्त्राग्रिभित्रब्रह्मांडकटाहविवह्वाराब्रह्मद्रवधारादिवोर्ध्वन्यवतारोतिभगिरथातपनात्पूर्वमेववैवस्वतमन्वतरेभू
यते - नचदिवोर्ध्वन्यवतारोतिनेनवियद्वगाज्ञायते साभगिरथतपनात्पूर्वभुविनावततारोतिवाच्यतस्याश्रप
चमस्केधस्यगद्यवैयनभुविआगमनप्रसिद्धिं तथासीताचालकनंदे त्पारभ्यभुवयातीभारतवर्षं दक्षिणस्यां
दियिजलाधिप्रविशति इत्येत्यनगयेननकेवलवैवस्वतमन्वतरेएवगांगायामुविआगमननज्ञायते एवंचसतिप्रल
येपि 'श्रीगंगायाः स्थितिस्तुतयिस्कंधेभ्रूयते स्वधुन्याद्रेः स्वजटाकलोपरुपस्पृशतश्ररणोपघातामिति
श्लोके नचतस्यदैनंदिनप्रलयत्वात् स्वायंभुवमन्वतरे श्रीगंगायांभुविप्रादुर्भावोनासीदितिवाच्यं चतुर्थ
स्केधेत्वायंभुवमन्वतरेपितस्याः प्रादुर्भावोलिखितः तथाहि नवध्याभर्बतामिद्राजज्ञोभगवन्ननु यज्ञि
यांसंपयज्ञेनयस्यपास्तनवः सुराः श्लोकनानेनपृथुकालेस्वायभुवमन्वतरेनिश्रियते तदायज्ञस्यैवद्रत्वात् श्री
गंगायावैयमानत्व तदातत्रैवपृथुचरिते गंगायमुनयोर्नद्योरंतरालेत्रमावसन् आरब्धानेववभुजेभोगान्पुण्य
जिहोसेया अन्यच्चतत्रैवदक्षयज्ञातिऽवष्टुपस्तानप्रयागेविश्वसृग्भिः कृतमित्यपिचतुर्थस्केधेभ्रूयते - तथाच

श्रोत्रुत्यविभूयत्तान्निर्गमयमुनयान्विताः विरजेनात्मानासर्गस्वधामयुस्ततः एतदेपि स्वायंभुवमन्वतर एवा
 सीदिति गम्यते' एवं च सति यद्विस्वायभुवमन्वतरे श्रीगंगायाभुविप्रादुर्भाव आसीत् तर्हि विलेयज्ञे उद्भवः किं
 मिति निर्णयितुं ततोऽपि पश्चाद्भृगुरथ द्वारा श्रीगंगायाः प्रादुर्भावो निरूप्यत इति कथं संगच्छते ' इति संदेहसिद्धांतो
 त्रिनिरूप्यते श्रीगंगायाः प्रादुर्भावस्तावत् भगवतः प्रादुर्भाववत्सदासत्त्वेऽपि समुदाये शंका रणान्तरेण पुनः पुनर्व
 र्णने यथा च गोलवर्णने उपास्योपासकभावेन नवमुखे ह्यधुराहाया अवतारा वर्णिताः तेषामेवावतारास्तत्र तत्र का
 लेश्रूयते यथा च भैरवखण्डे उपास्यो नारायण उपासकानंदः तथा अन्येष्वपि खण्डेषु अवतारांतरास्तत्रोपास्यो
 पासकमेदाः सति एवं च सति र्बायं भुवमन्वतरे दक्षसुतायां धर्मात्तरनारायणो भगवतो मूर्तिभेदेनावतीर्णो तौ च र्बायं
 भुवमन्वतरे भरतखण्डे पूज्यत्वेन स्थितौ एव मन्येयामप्यवताराणां द्वैवभावि लंबकुण्डमुनिभेदेन स्थिता यावत्कल्पा
 धिकारश्रूयते तथा च पाद्मे वैकुण्ठभुवने नित्यनिवसंति महोज्ज्वला अवताराः संदातत्रमस्य कूर्मदयोः खिला दानो
 पादानरहितानवप्रकृतिजाः कश्चित् न च पाद्मवचने वैकुण्ठपटध्रुवणात् भूमौ विलम्बैकुण्ठमुनिभेदेन स्थिता यावत्कल्पा
 गन्तव्यां क्षां चिष्टितत्र वैकुण्ठोऽस्तीत्यभिप्रायात् वैकुण्ठपटस्योपलक्षणात् यन्निर्कततु निर्गुण इत्येकादशस्कं
 धैर्भगवद्वाक्याच्च एव च सति श्रीगंगायानके वलत्रिविक्रमपटोद्भवत्वमंगिकर्तव्यं तस्याः सगुणब्रह्मद्रवत्वात् तं
 चैरणोद्भवत्वं केन चिच्छेत्तुना श्रीनृसिंहादिवदविर्भावोमतव्यः यथा भगवत आविर्भावो निमित्तं - तथा गंगाया
 श्रेण्या विर्भावो निमित्तोऽस्तीति कर्तव्यं तथा च गंगायां परित्राणाय साधूनां विनार्षार्थचतुष्कृतां धर्मसंस्थापनार्थं य
 स भुवामिधुगुणे इविवत्तु गंगाया अपि ज्ञातव्यं तथा हि यत् कल्पपरिभूत एव ब्रह्मांडरचनासहभूतो भूगोलखगो
 ले यः प्रादुर्भावस्तत्सहभूतो भुवि सप्तसमुद्रानां गगयं मुनादिनदीनां समुदादिपर्वतानां च रचनाज्ञेया अतश्च स्वा

यमुवादिपतुं दशमन्वतरेपुगंगालोकस्थस्यत्येव केनचिन्नामिन्तेनतिरोभागेजाते नैवस्मृतमन्वतरेत्रिविक्रमच
रणवद्भूता ततोपिकेनचिद्धेतुनातिरोभूतासगरात्मजानुदधीर्षुर्वस्वतमन्वतरेभगीरथद्वाराप्रादुर्भूता तथाचा
त्रसप्रमाणिकाउपपत्तिरुपन्यस्ता जन्हुनायोगवलेनक्रोधात्पीता पुनरपिर्वैशाखशुक्लसप्तम्यातत्कर्णेश्चान्त्रात्प्रा
दुर्भूता तथा अगस्त्येनपीतःक्षारसमुद्रास्तिरोहितः तत्पुनरपिप्रस्वेदनाविरासीत् इतितत्रपुराणांतरेषु
श्रूयते अतःश्रीगंगायाश्चापियथातथा प्रादुर्भविसेह सुधीर्भिनैकार्यः इत्यलम् अथैतज्जातीयकःसंदेह
स्तुसप्तसमुद्राणामुपत्तावपिभवति सप्तसमुद्रान्विनासतद्दोषविभागेनस्यात् अतश्चसप्तसमुद्राःकदाउत्पन्ना
इतिविचार्यते सप्तसमुद्राणामुपत्तिस्तावत्प्रियव्रतरथचरणत्वादेवपंचमस्कंधेप्रसिद्धा ततःपूर्वसप्तसमुद्रानांसं
क्षिप्तिन ततोपिपूर्वोत्थ्रा सन्नमेव तृतीयस्कंधेकदंभं प्रति भगवद्वाक्यं प्रजापतिसुत सच्चाट्मनुर्विख्यातमं
गलः ब्रह्मावत्तयोधियसन्शास्तिमन्ताणैर्वामहीं अतःप्रियव्रतरथत्वात्तत्सप्तसमुद्राणामुपत्तिर्मुधास्यात् त
त्पितुर्भनोरान्येषिशास्तिमन्ताणैर्वामहींमित्युक्ते रित्येवंसंदेहेजायमाने अत्रोच्यते कल्पारंभेसप्तर्द्धीपाः
ससागराएवपृथ्वीप्रजापतिसिसृक्षयाउपन्नेतिगंगोद्भवप्रकरणेस्थितं अत्रापि सप्रमाणिकोपपत्तिस्तावदुच्यते
यथापिसप्तर्द्धीपासप्तसागरामेदिनीकल्पारंभकालमारभ्य प्रलयपर्यंतस्थास्यत्येव तथापिमध्यैअगस्त्यादि
भिर्योगसिद्धादिहंतुभिरन्येषां दृष्टप्रायेःकैश्चिद्धेतुभिस्तेषांसमुद्राणां मध्येएकस्यवातिरोधानेजातेकेनचिद्धेतु
नाश्रीगंगावत् अगस्त्यादिभिःप्रियव्रतादिभ्योवातेषामुपत्ति स्यादेव अगस्त्याख्यानंचमहाभारतादैतत्रतत्रा
स्त्येव तत्रअगस्त्येनजंबूद्वीपमर्ष्यादाविद्याचकः क्षारसमुद्रंएकपीतस्तत्त्वातश्चासिकतात्वातइवविलोकितः पुन
श्चत्तरसमुद्रानिःसारितः नाहतादृशानांयोगिनांसमुद्रपानंतत्त्वातपूरणयोगवलेनदुर्घटं अतश्चान्येषामपिपण्यां

समुद्राणामाविर्भावतिरोभावेप्रमाणालाभेशंकायामुपपद्यमानायां तत्राप्युत्तरमाह तथाहि स्वायंभुवमनुरा
 ज्यकालेसप्तसमुद्राणांतृतीयस्कंधेस्थितिश्रवणात् प्रियव्रतराज्यकालेतेषामुत्पत्तिरितिरोभावान्यथानुपपत्त्यान
 स्यात् अतोमनुराज्यानंतरंकेनचिद्देतुनातेपातिरोधानेजतेयेतिरोभूतास्तएवप्रियव्रतरथखातात्पुनरुद्धताइति
 रीत्या तृतीयपचमस्कंधयोः सप्ताणवोत्पत्तौविरोधपरिहारःकृतः नचराविविलोपमात्रं प्रियव्रतचरितं
 स्वीकर्तव्यमितिचेन्न अर्कवत्परिश्रमणेप्रियव्रतरथचरणस्यापिध्रुवेषुपाशनिमिधेनसूर्यरथस्याक्षसुभेरुपवर्तस्यमू
 र्ध्वनिर्कृतस्यमूर्द्धभागानसोत्तरपर्वतस्योपरिउत्तरभागेस्वीकृतेप्रियव्रतरथचक्रस्याप्यर्कवत्परिश्रमणेस्वीकृतेसप्तज
 लंधीनां भूमीस्थरथचक्रंदिनाउत्पत्तेरसंभवात् अतःकर्मविमानवत् योगमयः प्रियव्रतस्यरथःतच्चक्रंभगव
 द्रुपासनावलेनचसप्तसमुद्राणामाविर्भावैवयोगनिर्भतेविज्ञेयः पूर्वस्मात् क्षारसमुद्रकरणाद्रथचरणात् उत्तर
 सप्तसमुद्रकरणात्तदृशानांसमुद्राणांकरणात्तदृशरथस्तच्चक्रंचसमुद्धृतं अन्यथाचक्रस्यैकप्रकारेस्वाकारेपूर्वपूर्व
 र्मादुत्तरांतरद्वीपसमुद्राणांदिगुणमानेनेतेत्यतिनेसंभवतीतिभावः नचविद्वन्मालीमाहेश्वरायक्षसारक्षसारक्षदेतेनसो
 वर्णविभीर्नेनसूर्यस्यपृष्ठतोश्रमणेनराविविलोपितकर्मवत् प्रियव्रतस्यापितावन्मात्रएवकर्मनसंभवति पृष्ठतो
 श्रमणेभावात् भूमिटेनचक्रेणसूर्यगतितःप्रियव्रतगतरथगतैवपन्यात् -- ब्रह्मांडप्रकाशकत्वनस्यादितिवाच्यं
 सूर्यवद्देतेरभावेपिचंद्रवत्प्रकाशकत्वायोगप्रभावाच्च -- ब्रह्मांडप्रकाशकत्वेसेदेहोनाकार्यः -- योगिनस्तावत्
 दंडादिनापिसूर्यशेषादेःकर्मकर्तृशक्ताः एवहि आख्यापिकामहाभारतेश्रूयते -- तथाहि विश्वामि

वस्तावच्चगिष्ठदेशात्तत्रसिष्ठादात्मनस्तपत्कृष्टं ब्रह्मणा तैजसगाम 'गत्वाचष्टवान्' - ममतपेधिकं वसि
 ष्टर्येवेति तच्छ्रुत्वा ब्रह्मा तमाह 'विश्वमित्रं वंतावत्सूर्यशेषदिग्गजानवाननय' - तच्छ्रुत्वा विश्वमित्रो ग
 त्वा गमनार्थं सूच्यमाह 'ततः सूर्यं आह' मयि गते दिनरात्र्यः दिव्यवहारेन भविष्यतीति - 'शेषप्रतिविश्वमित्रो
 गमनायाह' 'ततः शेषोऽप्याह' मयि गते धरां कोषारं पिप्यति - तथैवं तदिग्गजानां अप्युचुः - 'अस्मां सुगते पुधुरा
 निरालंभा पातालं पश्यतीति' ततो विश्वमित्रस्तेषामुदंतं ब्रह्माणं प्रत्याह - 'ततो ब्रह्मा स्मयन् विश्वमित्रमुवाच
 'वशिष्टमर्वानय तपेयुके वशिष्टसमागते वशिष्टमपि ब्रह्मा दिग्गजादीनां मानयनायादिष्टवान् - 'तथैव वसिष्ठो
 पि गत्वा तानुवाच तमपितेतैवोचुः वसिष्ठोऽपि तानाह 'मम कौपीनं सूयं कर्म करिष्यति शेषकर्म ब्रह्मदंडो दिग्ग
 जानां कर्मकं मंडलुश्चेति तथा कृत्वा वसिष्टस्तान् सर्वान् ब्रह्मणोऽदृशयत् 'ब्रह्मा विश्वमित्रमाह 'तपसः श्रेष्ठं त्वयै
 व ज्ञातव्यं' किं प्रश्नेनोति निरस्तो विश्वमित्रस्तूष्णीं जगामेति दिक् एवमेव प्रियव्रता गत्वा दीनामापेयं गवळं
 ज्ञातव्यं किंच विराट्पुरुषब्रह्मांडपुंडरीके स्थूलदेहे 'इडां पि गलामुपुष्णास्थां स्तिस्त्रोनाड्यं स्ताथ्य गंगायमु
 ना सरस्वत्यास्थां सां चलोपः सति ब्रह्मांडे कदापि न संभवति इदानीं च - यथा प्रयोगे वहिदंष्ट्राः अप्रकाशाः पिसर
 स्वती विंदुसरो वरादौ प्रगटावर्तन्ते तथा भरतखंडे वर्तमानायाः श्रीगंगायाः - 'काशमीरमंडलादो वपि श्रोतश्च
 वणात्' ततश्च बहूनां श्रोतसामध्ये कस्यचित् तत्त्रोतसः कालगत्या अग्रं गतवेषि' अन्येषां संज्ञात् - 'लुप्तस्या
 पि त्र्योतसः पुनराविभावं संभवात् एवं भरतखंडे पि गंगालोपो न भवतीति संक्षेपः - गंगायाः सुपुष्पा साम्यत्वेन

वस्तावच्चसिष्टदिशात्तवसिष्टादात्मनस्तपत्कृष्टप्रयुजस्यणोतेकजगाम । गत्वाचपृष्ठवान् ॥ ममतपेधिकंयसि
 षस्येवेति तच्छ्रुत्वाब्रह्मातमाह विश्वामिज्वन्तावत्सूर्य्यशेषदिग्गजानवानय ॥ तच्छ्रुत्वाविश्वामित्रो
 द्वागमनार्थसूर्य्यमाह ततःसूर्य्यञ्चाह मयिगतेदिनरात्र्यादिव्यवहारेनभविष्यतीति ॥ शेषप्रतिविश्वामित्रो
 गमन्तायाह ततःशेषोप्याह मयिगतेधराकोधारपिष्यति - तथैवादिग्गजाश्चपूजुः ॥ अस्मासुगतेषुधरा
 निरालंबपातालपर्यतीति ततोविश्वामित्रस्तेषामुदंतं ब्रह्माणं प्रत्याह ॥ ततो ब्रह्मारमयविश्वामित्रमुवाच
 वाशेषमवानय तथेन्युकेवाशेषे समगते वाशेषमपि ब्रह्मादिग्गजादीनामानयनायदिष्टवान् ॥ तथैव ब्रह्मसिष्टो
 षिगत्वा तानुवाच तमपि ते तपैवोचुः वसिष्ठोपितानाह मम कौपीनसूर्य्यकर्मकरिष्यति शेषकर्म ब्रह्मादृढो दिग्ग
 जकर्मकमंडलुश्चेति तपाद्येव वसिष्ठस्तान् सर्वान् ब्रह्माणोऽदर्शयत् ॥ ब्रह्माविश्वामित्रमाह तपसः श्रेष्ठं वयै

न्नोनेति निरस्तो विश्वामित्रस्तूष्णीं गगामेति दिक् एवमेवाग्निप्रवतागस्त्यादीनामपि योगबलं

न्नन्तिके स्थूलदेहे इडां पिण्डालासु पुष्पा रूपारितस्त्रोनाड्यस्ताश्च गगार्यम्

ण्यवति इदानीं च यथाप्रयोगेवाहिदंष्ट्राश्च प्रकाशापिसर

न्नागाद्याः ॥ कायमीरसं दलादोवापि औत्तश्च

न्नोपास्वात् ॥ लुप्तस्या

नीममृतरूपामूर्जस्वर्तो गंगाश्रितासखिदिवंजति इरावत्यादयः पंचनदीप्रभेदास्तदात्मिकां १ ऋ
 पिजुष्टाविष्णुपर्दीपुराणां संपुण्यभारां मनसा हि लोके सर्वात्मना जाह्नवर्षे प्रपन्नः स्ते ब्रह्मणः सदनं संप्रयाति २
 ब्रह्मणः सदनं वैकुण्ठम् २ लोकानि मात्र प्रतियाजननी वपुजान् स्वर्गसदा सर्वगुणोपपन्नान् इष्टपदं ब्राह्मणं भीष्ममा
 नैर्भगासदैवात्मवशैरुपास्या ३ उत्सर्जुष्टामिपर्तौ विश्वरूपाभिरावर्तौ जनयिर्जोगुहस्यभिष्टैः सेवाममृतां ब्रह्मकांतां
 गंगां श्रपेदात्मविशुद्धिकामः ४ उत्सर्जुष्टतिजोमयत्वात् ५ इपतीमच्छर्तौ इच्छारूपामिस्वर्गः इरा-
 भूवनाद्यातद्वर्तौ ब्रह्मकांतां ब्राह्मणानां कांतां कमतीयामभिलषितां सावित्रीरूपां वा ४ उग्रं मेने गंगेयमुने सर-
 स्वति शतद्वारतो मंसचतापरुष्या आसिक्नयान्तरुद्धिर्वैवतस्वयाजोकीये शृणुह्याभिप्रेमया १
 पौराणिकाद्यर्थजतिर्किंचिदज्ञः शिवशंकरः ५ अक्राप्तादास्ति कं प्रीत्यै गंगासत्ताविवेचनं गंगाभस्मपतिरेकेण य-
 त्मपात्रोपकल्पितं क्षम्यंतु तच्छोधयंतु विद्वांसः ६ करुणां प्रार्थ्या ७ ॥ ५ ॥

स्वस्ति श्रीरणीरसिंहधरणीपालो वदाद्ये प्राणीर्वाताशुखविज्जारसाररसवित्सदं संरक्षकः धर्माधर्मविभगः
 द्रष्टुपतेः पादां वुजार्चयंतो जीव्यहृदयकलत्राभिजुसाहितुः ८ संपाक्यन्तं मां चिरम् १ एणवीरसिंहभूषणका-
 रिते कस्य सागरे अभूद्रागौरधूम्रगोकलास्थितिविनिर्णयः ९ सहेलो विधिस्तेतुं रुतस्ववमदोच्छ्वासः प्रकारोद्ग-
 मो दानोर्मिर्द्रतविश्रमोद्भूतकृष्णकल्लोलकांततरः १० पूर्णोद्यापननौ ११ पुष्पवर्षिणं हर्षितांतां दिकल्पदुमो भूपाद-
 मंजलाचितोरधुपतेरस्ताक्रोडयं मुदः १२ क्षेत्रे कुशे १३ श्रीमतिपुंडरीकपुरोद्भवनात्राविभोर्नदंशातं चंडीसहायेन क-
 तानि सभूषणानि शिष्टां शिवशंकरस्य १४ सावर्णावलिस्मृतं गुरुगुणग्रामं स्मरति व्रतं १५ युतयुं किंप्रीयते रसांचित-
 प्रदं सल्लोकेति प्रमदः १६ मश्वंतु प्रातिभाज्योऽन्नकवयोपपठिताश्चादरः १७ इति हृदयं मुदं रं पशं मखिलं चंडीकलाकौशलयम्

स्ताः प्राप्ते कलियुगे धारे नराः पुण्यावेर्जाताः सुराचाररताः सर्वे सत्त्वधर्मपराङ्मुखाः पराप्वादनिरताः परद्रव्या
 भिलापिणः परस्त्रीसक्तननसः परहिंसापरायणाः देहात्ममतयोमूढाः नारितकाः पशुबुद्धयः भानुपि नृकृतद्वे
 पाः कृतव्राकामाः किराः विप्रालोपग्रहश्रुतो वदविक्रयजीविनः धनार्जनार्थमभ्यस्ता विद्यामदविमोहिताः त्यक्त
 स्वजातिकर्माणः प्रायशः परद्वन्द्वकाः क्षत्रियाश्च तथा वैश्याः स्वधर्मस्य गशालिनः तद्वच्छूद्राश्च ये कोचिद्वासाणा
 वारतः पराः स्त्रियश्च प्रापशोऽथ भवतर्जवज्ञानतपराः भ्रशुरद्रोहकारिण्यो भविष्यति कलौ युगे इत्यादिवत्कलिदो
 पसूचनपरापेव ब्रह्मवैवर्तादिवचा सिद्धेयानि ननु नियमेन हरिस्थितिर्गगारिष्यति सन्नलोच्छेदपराणि अल्पञ्च
 केदारखंडे पावद्वासाणास्तस्मिन् पावद्गंगास्ति भूतले - यावद्देवमयो यो परस्ताद्वन्न विशते कलि रित्युत्थैर्वा निश्चेतव्यं
 ब्राह्मणजातिर्देवमयो यो पश्चकले रतिमसं धौ कल्पयवतार प्रादुर्भावादनुधीयते भागवते प्रथमस्कंधे अध्यासो युग
 संध्यायादस्वप्नोपपुराजपु - जनिता विष्णुप्रशोनाज्ञा कल्किर्भविष्यति द्वादशस्कंधेपि इत्थं कलौ गतत्रायि
 जने पुस्तुर्धर्माणि - धर्मत्राणापसत्त्वेन मगवानवतारिष्यति शंवलत्रात्मनुरूपस्य ब्राह्मणस्य महात्मनः भवने
 विष्णुप्रशोनाज्ञा कल्किर्भविष्यतीति सर्वमास्तिकबुद्धानि श्रेयाय विधापहरिगंगादीनामुपास्तौ न कदाप्यशब्देयं
 तपाचोक्तसोपणं - हरिर्भगोरपी विप्राविप्राभागीरथी हरिः भागीरथी हरिर्विप्रासारमेतज्जगतत्रये अतश्चेत
 दर्पदाह्यापगंगा माहात्म्यसूचिका भवतस्त - श्रुतीराह महादेवः ॥ स्कंदिकाशीखंडे श्रीमहादेव उवाच ॥
 श्रुतीनिशामपहरे रंगामाहात्म्यभाषिणीं विनिश्चयार्थां जात्वा त्वाश्रयेद्गंगानरो नद्यां इरावतीं मधुमतीं पयस्वि

नीममृतरूपामूर्जस्वतीं गंगाश्रितासखिदिवं व्रजति इरावत्यादयः पंचनदीप्रभेदास्तदात्मिकां १ ऋ
 पिजुष्टां विष्णुपदीं पुराणां संपुण्यधारामनसाहिलोके सर्वात्मना जाह्नवाये प्रपन्नः स्तेव ह्यष्टः सदनं संप्रयाति २
 ब्रह्मणः सदनं वैकुण्ठम् २ लोकानि मात्रयति यः जननीव पुत्रान् स्वर्गसदा सर्वगुणोपपन्नान् इष्टं पदं ब्राह्मणं भीष्ममा
 नैर्गंगासदैवात्मवधैरुपास्या ३ उच्चैर्जुष्टाभिपतीं विभू रूपामिरावतीं जनयित्रीं गुहस्य शिष्टैः सेवाममृतां ब्रह्मकांतां
 गंगां श्रेयदात्मविशुद्धिकामः ४ उच्चैर्जुष्टां त्रिजोमयत्वात् ५ इषतीमिच्छतीं इच्छारूपां मिषधैः इरा-
 भूवागाद्यातद्वतीं ब्रह्मकांतां ब्राह्मणानां कांताकमनीयामाभिलाषितां सानित्रीरूपां वा ६ उच्चैर्जुष्टां मेमेगेयमुनेसर-
 स्वतिशतदुस्तरां संचतां परुष्या आसिम्पयामिरुद्धिं धेवितस्तपार्जकीये शृणु ह्याश्रिये मया १
 पौराणिकाद्यर्धजोतिर्किंचिद्वज्रः शिवशंकरः ७ अक्राघां दास्तिकप्रतिगंगासता विवेचनं गंगाभक्त्यातिरेकेण य-
 न्मया ज्ञोपकल्पितं क्षम्यतु तच्छेषयतु विद्वंसिः ८ करुणां ध्यात्वा ९ ॥ ५ ॥

स्वस्ति श्रीरणदीर्घसिंहधरणीपाले वदाहं प्रणीतां शास्त्रविज्ञानसुरारसवित्सद्वंद्वसंरक्षकः धर्मधर्माविमानक-
 द्रव्यपतेः पादांबुजाधारतो जीव्यद्विपुत्रकलत्राभिनुमहि तु १० संपाक्यन्क्षमां चिरम् १ रणवीरसिंहभूषका-
 रिते कल्पसागरे अभूद्रागौरधीर्गंगा कलास्थितु विविर्ध्याः १२ सदेले विधिसेतुं रुक्मवमहोच्छ्वासः प्रकाशोद्ग-
 मो दातोर्मिर्धतविभ्रमोद्भूतकृष्णकल्लोऽलकान्तरा १३ पूर्णोद्घापननौ १४ अर्धवर्षमर्हदांतां दिकल्पद्रुमो भूयाद्
 भंजला १५ चितोरवुपनेरद्वा क्रोडं मुदुः १६ अक्षेक्षकुरे १७ श्रीमतिपुर्दरीकपुरोद्भवेनात्राविभोर्नंदं शांतं चंदीमहापते क-
 तानि सस्युः कृपया निशीथि शिबिशंकरस्य १८ सावर्णवालिसंभूतगुणशोभंसीति धत्तं १९ अतुयुं किं प्रीयितरसांचित-
 म्पदं सल्लं कृतिप्रभदः २० अश्रुतश्रुतिमान् प्रोञ्जकवधोपेपंडिताश्वादा २१ इति हृदयसुंदरं पद्यं अखिलचंदीकलाकीं शालम्

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

॥ श्रीउमापतेयनमः ॥

उमेशानमस्कृत्यदेविकायामहाफलं ऋषिभिर्बहुधागीतसंशेषाद्वर्णयाम्यहम् ॥ १ ॥ विलोकयन्मद्देशी
यन्मन्मन्यपौषसंयुतान् तेषामुद्धरणार्थपरिरजितास्सिरहरा ॥ २ ॥ शिवोऽगादष्टमूर्तित्वंकृपयाभक्तव
त्सलः पुरमंडलमध्यस्थः पुरमंडलमंजकः ॥ ३ ॥ तस्मादुमात्मकतीर्थदेविकासंहितमहत्त गंगादिसर्वतीर्थानां
ज्ञानतोयःफलमवेत् ॥ ४ ॥ तत्फलंकीटिगुणितदेविकापुनर्मिज्जतां यानाञ्चदर्शनारपुंसांजायतेवाञ्छितफलं
॥ ५ ॥ उपोदग्वाहिनीतीर्थगयाख्यंशंभनाकृतं गयासुरस्यपादोऽन्नस्यापितोलोकमुक्तये ॥ ६ ॥ किंनयादिपुती
र्थेषुश्राद्धदानैःसाविस्तरैः अन्नश्राद्धंक्रुर्वाणःपितृंस्तरयतेभण्णात् ॥ ७ ॥ शिवोविष्णुप्रियोनित्यविष्णुश्चशिव
ब्रह्मभः अतस्तन्मंदिरंकार्यसर्वोच्छितफलप्लुभिः ॥ ८ ॥ शिवस्यमंदिरंसाधकारयेद्योनरोत्तमः तदर्चासंप्रतिष्ठा
प्यपूजयेत्तण्मेन्मुदा ॥ ९ ॥ राजसूयसहस्रस्यवाजिमेधशतस्य च यत्फलंवेदनिर्णीतंस्तुतत्फलभागमवेत् ॥ १० ॥
शिवेतिद्व्यक्षरनामयस्यपापहरंपरं पुण्योद्यानानिनिरन्यापिपूजायाजोत्सवाश्चितान् क्षेत्राण्युपुरग्रामान्दत्त्वाशिव
रूपतामिषात् ॥ १२ ॥ विष्णुःसर्वात्मकोदेवोविष्णुःसर्वजनाप्रियः नामसंकीर्तनाद्विष्णोःपूजनाञ्चमहत्फलम् १३

तस्मैदृढनवंसौधंकारयेद्योनरोत्तमः तस्य पुण्यस्य माहात्म्यं वक्तुं शेषोऽपि न क्षमः ॥ १४ ॥ मंदिरं विष्णुप्रतिमां राधाप
यित्वा वर्षे नुयः तस्याज्ञां संप्रतीक्षते सर्वव्रह्मादयोऽमराः ॥ १५ ॥ स्तवैरुच्चावर्धैर्वर्णैस्तु तद्वायः प्रणमैश्च विह्वित्य
दिनिवेदी च स भेषष्ठफलभारमवेत ॥ १६ ॥ तदुक्तं श्रीभागवते ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
प्रतिष्ठया सर्वभौमं स भ्राना भुवनत्रयं पुजादिना ब्रह्मलोकं त्रिभिर्भस्मान्प्रतामि यात् ॥ १७ ॥ यत्र कुवकृतस्यापि
सद्यः फलमोरितं विष्णुशंकरयोरेशो र्त्तौर्ध्याचामगोचरं ॥ १८ ॥ श्रीगौरियस्तकृतिरुदिता मद्रदेशान्पुनंती
देवी गंगा तुल्यतिचया बृहदास्त्वियकोत्तर्या ॥ १९ ॥ विद्रांसो यदुष्णगणमलं कीर्तितुं नोत्समर्याः कामं प्रापेदयमपह
रेदादिगासानदीनिः ॥ २० ॥ गंगया क्रियते नित्यं पापेद्वारो मयान किं एवं निधाय मनसि गौरिजाता सरिद्वरा २१
॥ सूत उवाच ॥ इमां श्रीदेवि कीर्णपुण्यं कथां यः शृणुयात्तरः कृष्णाननसमुद्भूतां विवलेकेन हीयते ॥ २२ ॥ लेखायि
तद्वा द्विजाय गाययोदयति नरोत्तमः सोऽश्वमेधादि सुरभीदानादिफलभारमवेत ॥ २३ ॥ श्रीकृष्णमुखानिर्गतपुण्यगा
थां शृणोति यो दास्यतीह मर्याः श्रीदेविका भावविभावितात्मा स सर्वयागादिफलं समश्नुते ॥ २४ ॥ संकल्पयित्वा द्विजपुं
दाय सोऽत्रापुरारो ग्यफलं समश्नुते ॥ २५ ॥ प्रभासे देविका तीर्थे तपसा क्तिष्ठमानसः तीर्थयात्रां गतो राजा धर्मपुत्रा
युधिष्ठिरः ॥ २६ ॥ लोमशेन स यो न्येन आतुभिः परिवारितः ददशै देवकीसूनुं कृष्णं बलसमन्वितम् ॥ २७ ॥ प्रद्युम्न
प्रमुखैर्वैरैर्लोकपालैरिवावृतं आयातं प्रीतिजननं द्वारिकानाथमद्भुतम् ॥ २८ ॥ उत्थाय राजा सुप्रीतो बलदेवपुरे
गमं उपविष्टकृतातिथ्यं स्वगतादिमुपुजितम् ॥ २९ ॥ सर्वज्ञानाभयं राजाप्राप्य च युधिष्ठिरः सोऽपि तं कुशलप्रश्नैः
साधुवादैरपूजयत् ॥ ३० ॥ ततः कथांतरं राजा कृष्णं प्रच्छकामतः कृष्णकृष्णमहाभागं देविकां जनदीपतिं ॥ ३१
संगतां विबुधश्रेष्ठं किं फलं तत्र मज्जताम् प्रादुर्भूता कर्मवैयंकुतश्चागिरिगह्वरात् ॥ ३२ ॥ श्रोतुं कामोऽस्मि न देवेश

वकथपमैहरे ॥ श्रीकण्ववाच ॥ साधुसाधुमहाभाषपठोऽहं कुतितनन्दन ॥ ३३ ॥ देविकातिथिमाहात्म्यं पुण्य-
 पापहरशुभं पुनर्देवपुराणपठः शौनकप्राहसुनजः ॥ ३४ ॥ तत्तेऽहं कीर्तयिष्यामि पुण्यं कीर्तिविवर्धनं ब्रह्मादयोऽपि-
 यन्मनतः पुण्यप्राहं संपुजयति सततं विविधस्तुवति पूर्णविशुद्धमजरं परमं परेश्वरं रश्मिजस्रोऽस्तु भवजायमानना-
 य ॥ ३५ ॥ लोमहर्षणजः सुतः कदाचिदप्यदन्मही संप्राप्य नौमि पारण्यं यज्ञायतनमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ शौनका-
 यमुद्रायुक्तं तपस्विभिरलंकृतं वेदाध्ययनसंपन्नं नियमव्रतकर्मैतैः ॥ ३७ ॥ चरितब्रह्मचर्यैश्च कृतकृत्यैरलोल-
 पः तानाजने पदं किं गतिं वादिजानि स्य नम् ॥ ३८ ॥ महामंगलं भूयिष्ठमर्थमर्थिसमाकुलं सिद्धचारणसंघातैर्भीध-
 वं धनिमिदितं ॥ ३९ ॥ सुगन्धिहोमधूपेन पावित्रितजगत्त्रयं विवेश सुतोर्हर्षणब्रह्मलोकं मिवापरम् ॥ ४० ॥
 सप्रश्नपद्मं यन्मन्वानुपविष्टांकुशासने आत्मानं श्रवणमासि शिरसा वनतो भुवि ॥ ४१ ॥ तत्तन्मन्त्रमहात्मानो वि-
 कसवर्षे तं बुजाः तद्विषयवद्वतो द्रुतकथामूतरसोत्सुकः ४२ ॥ स्वगतते द्विजश्रेष्ठं चिराद्दृष्टोऽसि सुव्रत उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं
 तेषु तं कोशासनं भज ४३ ॥ एवं निशम्य वाक्यानि मुनीनां भावतात्मनां श्रोतस्वदासनभोजे प्रकीर्तितः कृतान्जलिः ४४
 तप्राह शौनकः श्रोतस्वपस्विजनसेवितः शौनक उवाच केपुकेषु च तैर्येषु स्नातं पर्यटतामही ४५ ॥ उषितं कुत्र भवता ब्र-
 तेन वसमाधिना भवानिह परमं तैर्यमते मम निष्पन्नं ४६ ॥ मुखाय स्थ पुराणानि सेति हासमानि सर्वतः पुनर्तिपापिनोऽहं
 कान् श्रुतानि नयमापया ४७ ॥ गगानुसर्वं शास्त्रेषु निष्कलं केपु विश्रुता काऽन्या गंगासमापुण्या नर्दते ज्ञानगोचरा ४८
 श्रुतिवर्तनास्ति बालो कतस्त्वेवं कुमहं सि सतत उवाच प्रणम्य शितिकंठाय शंकराय महोत्तमने ४९ ॥ अरूपद्व-
 रूपाय व्यापिने चित्स्वरूपिणे परावराय शान्ताय सर्वज्ञाय शिवाय च ५० ॥ सुष्टिस्थितिलयानां च कारणाय खिल-
 तमने देविकातिथिमाहात्म्यं पद्व्यामि जगतोहितम् ५१ ॥ यस्य श्रवणेन त्रैलोक्यं सर्वपापक्षयान्तरां जायते मुनिशार्दूल

सत्यं सत्यं वदन्मयं हम् ५२ संयोजलाय गाहेन पावयतीतराज्जनान् ५३ द्विक्रादशान् रूपशुभान् संकीर्तयेन्न च ५४
पत्नीयं दवि कंदद्रास्य द्वापीयं वाग्राह्य पापं जहान्नरः शीघ्रं जीर्णं त्वचं निवेरगुः ५५ आह्लुते दिविक्रातो धीः
पापं नश्यति तं क्षणात् तं पुनाति मनि श्रेष्ठं पांशोरिव कांचनम् ५६ तावद्भीतिदानानि बाजिभेधाद्भोमखाः ५७
तं न पावद्विमलं देविक्रासल्लिरैः ५८ चंद्रसूर्यग्रहे चैव मार्गशीर्षं महामुने आसमुद्रात् समायाति स्थानं धीर्द्विक्रा
द्विजः ५९ तेषु दुष्टं तिमिः पुंभिः कृतं यदं ग्राहं न क्षणादेव शुब्धं ति शुब्धं याति शिवालयं ६० सर्वतीर्थं पुण्यं पु
ण्यं मत्सेमुद्रं सरस्सु च तद्वलं देविकर्तार्थं त्वात्वा मे पतरेवौ ६१ विना द्रुनि वत्पुंसां विना तीर्थं विना मखैः शिव
लोकि मंत्रांशोति दिविकर्ता तीर्थं मज्जनात् ६२ शुभशुभानां कार्याणां पुद्गलं न्यत्र फलं स्मृतं ६३ तच्छशगुणतां याति दिविक्रा
तीर्थं संगमिन् ६४ यं कुर्याद्विकर्तार्थं शुभं वापदिवा शुभं न तस्य पुनरहृतिः स्वर्गाद्वा निरयाच्च वा ६५ यथा देवेभ्य
गोविंदाय योते जस्सुभास्करः वेगवत्सुय पावायुयथा विधं स्मल्लि शये ६६ तिलोत्तमात् पसरस्सुराजं न्येपु शब्देपु
तिः ६७ वदं पुंयथा संगमनां हरेपस्य यथा म्रिपु ६८ क्षमावत्सु यथा पुष्पविरुदे पुष्पधाशिवा ६९ तथैव सर्वतीर्थं पुदेविके वा विशा
जिते ६९ यः स्नातो देविकर्तार्थं नित्यं निवतमानसः विमर्त्तन्न माहूढे गार्धकोटिस्मन्निवतः ७० अप्सरोह
त्यगोति न शिवलोके महीयते यावत्तरो मकूपाश्च मज्जतांदां विके नृणां ७१ जले ह्लुताश्च तावति दिव्य वर्षा युतानि स
शिवलोके भवेद्वासो नाऽन्य कार्या विचारणा तपसा पुजितं शुभं कुरु येन पुरा मुनेः सद्गुणान्मुक्तरात्र्यया चित्तं रतीर्थं
तमम् ७२ सर्वपापप्रशमनं सर्वतीर्थं चरेत्तमम् ७३ तच्छ्रुत्वा गिरिशो गिरिमुवाच परस्माद्वचनम् ७४ उच्यते
न नदीभूतानि नो हि निखिलां भुवम् सप्तद्वीपवर्तारम्यां सप्तसागरमेखलाम् ७५ तस्माज्जसोत्तरमार्गं एतत्तद्वत्
तां कलासमुत्पलालादिस्त्वतं विमशाश्च तोम् ७६ त्रयेति वरमादाय भूतुराज्ञां शुभिरिष्यतां श्रोत्राच्चाविनयप्रवहः

देविदेवेंद्रवदिता ७३ श्रीपार्श्वसुवाच एवंकरिष्येदेवेशवचनंतवसर्वदा किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामितवेशाविरहो
 मम ७४ भर्तस्त्वयंशभार्जनमतीरेवसशंकर कर्तव्याभजमानानांकल्पपादपमंजरी ७५ भवानखण्डन
 स्नाहपतिःसंस्तवतोद्यतः उमापतिरितिख्यातोभवमर्कीर्तवर्द्धनः ७६ तथापुरेश्वरश्चेतिरूपातिमिहिजातत्रये
 त्रिपुरप्रविलोकोशात्रिलोचनात्रिर्मुनिप ७७ तथेत्युकाशिवेनापिस्वीयांशेनसारिहारा कैलासाद्भुवमाविश्यपाव
 यतीवसुन्धराम् ७८ सप्तसागरपर्यंतानुनःस्वातनुमाविशत एवावैदविकादेर्वानदीरूपास्थिताभुवि ॥ ७९
 पुनातिसकलालोकान्सर्वतीर्थवरभुने श्रीकृष्णउवाच श्रुत्वैवंशौनकःसूतप्रवर्णार्णपवराश्रयं ८० महिमानं
 शंकरस्यभक्त्यानिर्भरमानसः प्रणम्यशिरसाशंभुमनोवाक्कायकर्मभिः ८१ पुनःप्रोवाचहृष्टात्मासर्वज्ञसूतनदन
 म् शौनकउवाच साधुसाधुमहाभागपितृवन्मधुराक्षरं भापसेरंफुटमत्यर्थपुण्यंभुवनमंगलं त्वतोऽहंश्रोतुमिच्छामि
 परमंरोमहर्षणं ८२ यथादेवीशरीरात्सात्रादुद्भूतामहानदी यथाचशंभुस्ततीरेसामिधमकरोद्दिभुः ८३ फल
 चशंभुपूजापारतन्त्रदानादिकंवयत क्षेत्रस्यपरिमाणंमहाहत्म्यमपिचानय ८४ कुत्रतस्थानममलंकयंत्रादुर
 श्रुच्छिवा कस्मिन्दिनवियोगेत्तुक्कृतौमातेतिथीक्षणे ८५ केनरूपेणदेवेशःप्रादुर्भूतःसुरारिहा पार्वतीहितक
 र्छंभुर्लोकोद्धारणहेतवे ॥ ८६ ॥ एवमुक्तःशौनकेनसूतोवचनमब्रवीत् प्रणम्यदेवदेवेशंशूलपाणिंरुपध्वजं ॥ ८७
 सूतउवाच शतद्रुसिधुनद्योअहंतंरंयत्सुविस्तरं मद्रदेशइतिख्यातोऽभ्येच्छेदेयादनंतरः ॥ ८८ ॥ चतुर्वर्णव्य
 वस्थांववक्ष्यामितवशौनक विप्रामधुवृत्तक्षिरलाक्षालवणविक्रयैः ८९ जीवंतितन्त्रप्रेष्याश्चनिर्वेदानिरपवपाः
 प्रतिग्रहसमर्थाश्चदूतैर्वार्च्यचल्पटाः ॥ ९० ॥ श्रविचार्थ्यवसर्वस्माद्भूतिमदगार्विताः संध्यत्रातविहीनाश्चस्वधा
 कारविवर्जिताः ॥ ९१ ॥ स्नानार्चनाविहीनाश्चभुंजतेचसटाभिपं केचिद्वाणिज्यधर्मणोकेचिद्व्यवकाचेप्रया कृतेनमे

वयाचान्पेजीवंतिद्विजपुंगवाःकन्याशुल्करताश्चान्येशद्वृत्तिरतस्तथा १३ कन्यायावर्धविशत्याविवाहं चैव कुर्वते
 क्षत्रियाश्चौर्यधर्मणप्रजारक्षाविदर्जिताः ॥ १४ ॥ सदान्मिथ्याप्रवक्तारोद्वहस्वहरणेरताः वर्णवसंतिमत
 तद्वृत्तिसंकरमाश्रिताः ॥ १५ ॥ कदाचिज्जानहवीतीरात्रालेनसहकश्यपः नागाराजेनसंप्राप्तस्वदेशंस्वेच्छ
 प्राचरन् ॥ १६ ॥ सद्द्वृत्तत्रालेकरयधर्मविव्रवमुत्त्रणं चचारकृपायाविष्टरतःपरः दुष्करम् ॥ १७ ॥
 संपूजयन्महोददेदददंवृषध्वजं तुतोषतपसातस्यापिनाकिमगवज्जवः ॥ १८ ॥ कृपादर्शनेतरयोसुभं
 कोटिसमद्युतिः उवाचपरमप्रीतःकश्यपेनरिसांवनम् ॥ १९ ॥ वरवृणीष्वभद्रंतेयतेमनसिबर्तते - तच्छ्रु
 त्वासाहसोत्थापकरयधोमाकिविह्वलः ॥ १०० ॥ ननामदेवंगौरैरिशंमनोवाकायकर्मभिः तुष्टावागिरिशिंदेवं
 त्रिपुरध्वलित्वनं ॥ ११ ॥ सहस्रनामभिर्देवैर्हस्योक्तैःसनातनैःप्रार्थयामासदेवेशाहंरवदसत्तमात् ॥ १२ ॥-करय
 पडराच ॥ देवदेवजगत्प्रसुरासुरनमस्कृतं स्वच्छंदंचरितशेषलोकनाथमहेश्वर ॥ ३ ॥ - परापराणां
 रमन्निपुरासुरमर्दन शरणांवांनप्रवोत्स्मिशरण्यभक्तचंसल ॥ ४ ॥ प्रसीददेवोवेशलोकानुग्रहकारकदुरा
 यारमसक्तानांभद्रभूमिनिवासिनाम् ॥ ५ ॥ चतुर्वर्गविरक्तानां कामक्रोधवशात्सनां रवाहास्वधावपटकारस्वा
 ध्यायविरतात्मनाम् ॥ ६ ॥ रौरवादिमहदुःखान्मोक्षांश्चितयधंकर परोपकारायमयाप्रार्थितोस्मिहेश्वर ॥ ७ ॥
 एवमुक्तःकश्यपेनशिरैविन्यस्यभूतले ईश्वरःकृपायिषट्पदद्वचनमब्रवीत् ॥ ८ ॥ ईश्वरउवाच उत्तिष्ठत्वंमुनिश्रेष्ठ
 रंप्रकृतिजांवर चरंदशमिसुश्रीतस्तपसाश्चदयाचते ॥ ९ ॥ याशक्तिर्मच्छरीरस्थोदोदोहार्दभाश्रिता-मदाज्ञांपर
 मासाधनद्रीभूत्वा निजांशतः ॥ १० ॥ पुनातुमद्रान्पृथिवीसससागरमेखलाम परिवृत्त्यनिजेदेहेपुनर्दिशान्तिमे
 द्युति ॥ ११ ॥ दृष्ट्वाभुकोभवेत्सद्योजनःपुण्योदकक्षिणात् किंपुनःस्पर्शनस्तानजलपानादिनानुते ॥ १२ ॥

तस्यास्तिरेभविद्वन्निमदीयावतनात्त्रि अथाहुर्भूतः शूलपाणिस्त्रिपुरारिसदाशिवः ॥ २१३ ॥ ॥ अथुद्दिनोपमहा
क्षेत्रमहापातकनाशनं यज्जेदेवामहाराष्ट्रानुभूतासहस्रवा ॥ १४८ ॥ ॥ इन्द्रमारुतोसोमतीर्थपुण्यमेव निजंतुधा
सुवर्णाविवंसतयामभवैवापतंतत्या ॥ १५ ॥ स्कंदस्यायतनं नाम सर्वपापनिघ्नदनं तन्माद्रिरिवरमुक्तरथानाद्विधीति
देविका ॥ १६ ॥ तदंग्राहारसदृशं क्षेत्रं पुण्यतमं भवेत् उमापतिरिति रथातं यायतनमुत्तमम् ॥ १७ ॥ रथाद्विधौ जने वि
ग्रहरिभांद्रिकेशभक्तस्य दर्शनमत्रेण प्रतोभवति ननुः ॥ १८ ॥ उमापतितियत्रो कंतदेवपुरनायकं स्वार्द्धारचतेनै
वरुद्रतीर्थायैव च ॥ १९ ॥ पुण्याख्यकंच तीर्थैव तच्च मुक्तिप्रदं दृष्ट्वा प्रभासेकोटितीर्थं वक्रानामश्रयंकमलापुरे ॥ २० ॥
पुष्पन्यासमपि संत्रे क्रूरपुत्रमानद मणिपूरपुरस्थानं पुण्यं हंसपदं तथा ॥ २१ ॥ तीर्थैर्वेतेषु द्वे विक्रमाः शर्वको
राचनुष्ठयं तन्नूपतडागादिसंवर्तीर्थमशेषतः ॥ २२ ॥ मामकेस्वे पुस्थाने पुयः कुर्मदाभिषेचनं देविकासालिलैः
शुद्धैर्मल्लोके नो दोषैरन् ॥ २३ ॥ पुरुषपञ्चफलं तोयं मङ्गलसायः प्रयच्छति समर्द्धिमुनिश्चेद्यत्त्वयौमत्सलो कज्ञानं
॥ २४ ॥ पुरुषो यदि वा नारी मङ्गलं के परमाप्नुते उपारते मांचतत्र स्थालिंगरूपधरं शिव ॥ २५ ॥ शिवलोकास्वान्तो
तिपुनरावृत्तिर्लभः हरिद्वारे महाक्षेत्रं फलं ज्ञानदानयोः ॥ २६ ॥ तत्फलं देविकाद्वारे रथादुमा प्रति साद्विधिः
परफलमंजनं सम्पन्नयोगेन करैरवौ ॥ २७ ॥ काड्याय न्यमरेण पुण्यं मुक्तये शिवयोगतं तदेवं देविकाद्वारे स्पर्शं दु
मा पातिसन्निधौ ॥ २८ ॥ यद्वा नेन कुरुक्षेत्रे ग्रहेण पुण्यं मङ्गतं तदेवं देविकाद्वारे रथादुमा पातिसन्निधौ ॥ २९ ॥ मा
कीदंपृष्टुं देवपुष्करे चाबुद्धे तथा यत्पि पट्टांगातिः प्रोक्ता तदुमा पातिसन्निधौ ॥ ३० ॥ ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्यः शुद्रो वा
वरवर्णः जायः शांतिदेविका तीर्थे स पाति परमाणतिम् ॥ ३१ ॥ नदनेन न योगेन नियमो विविधैर्नैः वतः फलं मया प्रा
तिपत्तत्वाद्या देविका जले ॥ ३२ ॥ यद्वा नंतुकुरुक्षेत्रे ग्रहेण भास्करे तथा तदेवं देविकाद्वारे रथादुमा पातिसन्निधौ ॥ ३३ ॥

एवं सदिशतस्तस्याशिवस्य परमाद्भुतम् निश्चक्राम महतेजःशरीरं रुद्रगुणं दत्तम् ॥ ३४३ ॥ चंद्रकोटिप्रतीकाशं वि
 मलं भारतपदिशः ॥ क्षणाद्भूवनारोसागवयासनसंस्थिताः ॥ ३४४ ॥ अतस्तुल्यं शस्त्रं चक्रवर्त्तं पश्यतः कथं परिणीतिं दि
 द्यां वरधरादेवोदित्यगंधानुलेपनाः ॥ ३४५ ॥ विकसच्चंद्रवदनोदित्यगंधाभरणभूषिताः ॥ दिव्यौजसस्तुर्वाहद्विपाशजि
 ततरुद्रवैः ॥ ३४६ ॥ हृषिचंद्रनमंदास्तेस्तथासतानकस्य च कसुमैरर्चनं चक्रजयशब्दपरस्परम् ॥ ३४७ ॥ जगुर्ग
 धर्षयन् पतेन हनुश्चापसरोजिणः बभूवुः पुण्यास्तथावाताजघ्निर्भैरवश्चक्षानकाः ॥ ३४८ ॥ मृगायुगुण्डः स्तुत्येवैवै
 रनेकैः संहृष्टः संहृष्टश्चैकैः धर्मोन्मत्तितमः ॥ ३४९ ॥ तुतोपदेवोऽप्युत्पत्तिभूतेऽत्रैव तस्मात्प्रकाशः ॥ ३५० ॥ प्रपन्नवाद्भु
 जपदेवो महामायेन यशं करवक्ष्ये जयदेवासुरगणैर्वीदितोऽपि सारुहः ॥ ३५१ ॥ जयचंद्राकं वयनेन जगद्भ्योऽसह
 तेः ॥ विजगत्सृष्टिं संहारकारणेन यमो हिति ॥ ३५२ ॥ ॥ त्वं श्रीस्त्वमीश्वरी लज्जा त्वं विद्या त्वं धृतिः त्वं सा
 त्वमतिरत्नं राक्षस्यं त्वं पृथ्वी त्वं सरस्वती ॥ ३५३ ॥ त्वमापस्त्वं नमो ब्राह्मणे त्वमेव प्रभेश्वरी ॥ ३५४ ॥ त्वं वि
 द्रातं विपासा च त्वं क्षुधा त्वं नतिर्मतिः ॥ ३५५ ॥ आदिप्रकाशे त्वं जगत्त्रयकृतस्थितिः ॥ विश्वरूपा विश्वबंधा
 विश्वेश्वरी च जगत्प्रसूः ॥ ३५६ ॥ विश्वानुग्रहकतर्ज्या विश्वसंहारकारिणी प्रसीद देवदेवेश्वरी मयि दासेयतां त्वमिति ॥ ३५७
 लोकस्य दुष्टकृतं भूमादहं दर्शनं बहिनां नाशयस्त्वमहमायेकपयाजगदं विके ॥ ३५८ ॥ सूत उवाच ॥ एवंचतुस्तात
 तौ देवौ कश्यप उवाच ॥ रुद्रप्रदक्षिणी कृत्यतज्जवांतरधीयत ॥ ३५९ ॥ क्षणात्सुखं च सा लो विमलं शीतलं विभुं
 पतितं देवचरणयशब्दपुरस्सरं ॥ ३६० ॥ मार्गधीं सितपंखं वतुर्देवोदितो देवोऽंष्टादशे द्वापरांतो जगद्भूता सह
 नंदौ ॥ ३६१ ॥ देवदंभयो न दूनिपेतुः पुष्पवृष्टयः ववोवायुस्तदा शीतः पुष्पांधवह शुचिः ॥ ३६२ ॥ अग्नयश्च
 द्विजानां शीतास्तत्र स मेधतः ॥ ननु तथा पराव्रता न गंधर्वा लोकि जगुः ॥ ३६३ ॥ तत्काले मंक्रं श्रापि लिंगरूप

श्रेयान्ते प्राताल्लुहियतोनागैः शेषादिभिरुपासितः ॥ ५५ ॥ फाल्गुणेषु कृष्णपक्षस्य चतुर्दश्यादिनोदये ॥ अष्टाद-
 शैवापरिप्रादुर्भूतामहानदी ॥ ५६ ॥ तद्विद्योपोपणकृवाजागरिशिवसन्निधौ संसारमोहस्वप्नतिसद्वज्जगति
 जाग्रति ॥ ५७ ॥ वर्धमधोद्विजश्रेष्ठसगान्वेदान्मभ्यसेत् लक्षणां वै प्रसूतास्तुपस्तुदद्यादिनेदिने ॥ ५८ ॥
 तत्फलदेविकार्तिर्धूमोमेधे तुल्लेरवौ संकांतिपुतिसूयन्नभूते च शिवरात्रितः ६९ ॥ त्वायाद्योदेविकार्तिर्धनपुनर्जन-
 भागमेतत् - तस्मात्त्वायात्सपत्नेन वर्धयेधूमनोभराः ॥ सूर्यग्रहे च द्रग्रहे सहो नासेविशेषतः पृथिवीर्धसहत्वाणि ति-
 ल्लः कोट्यधोकोटिका ॥ ६१ ॥ आयातिदेविकार्तिर्धर्मार्शोर्धनसंशयः यत्पुण्यं सर्वार्थपुल्लानन्दानाक्रियादिजं
 ॥ ६२ ॥ तत्फलदेविकार्तिर्धस्याद्भुमापतिसन्निधौ द्रष्टुतेजोमयं लिङ्गं शांकरनागराद्भिः शेषाननामर्थार्थिस्तं
 सहस्रपरिसन्मतेः तुष्टावचमहोदेवविश्वयोनिं कृतजालिः ॥ ६४ ॥ अष्टा - सुर्याने पुत्रादुर्भूतं यथा राविं शे-
 पडवाच - नमामीश्वरं शंकरं चंद्रमौलिं विनेत्रं त्रिलोकेश्वरं शास्त्रमूर्तिम् महादेवमेकं शरण्यं वरेण्यं विभं विश्वहंतुं
 विद्वानदरुणम् ॥ ६५ ॥ लसत्सर्पहारं वृंशायी शवहं च जगद्देवीवोचिशुश्रूंकपर्दं दधानं निदानं जयस्यायुधानां
 प्रधातं विशालं पिनाकं च वामे ॥ ६६ ॥ धरां पादपद्मं तवोपरस्य - विधिविधौ दंतराकारो मकृपान् रवीं
 दूपुरे लोचने वदेवाचस्तवैकस्य रूपं विदुर्विश्वमूर्ते ॥ ६७ ॥ भवत्पादवासो मया देवदेवाद्भवन्मूर्तिभेदाद्दत्त-
 श्रकपाणोऽतदेवास्तु मेनायगौराशशभो नमस्तेनमस्ते प्रसीद प्रसीद ॥ ६८ ॥ सूत्रवचाच ॥ एवं स्तु-
 तौ भूधरेण सह नागैर्महाबलैः तथेष्टकृत्विभोऽलिङ्गमाविर्भूतमहाविले ॥ ६९ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकांशं चंद्रकोटिसम-
 प्रभं - अष्टाष्टसुरस्यानेपुकरूपेन महत्सना ॥ ७० ॥ दृष्टेष्टुदेवलिङ्गे पुक्षणाच्छंभुस्तिरोदधे प्रादुर्भूते प्रा-
 नोत्तोरमाश्रित्यैदं विकं ॥ ७१ ॥ आरमानकश्यपो मेनेकृतकत्वं मुदान्वितः भक्त्या तु तोषदेव शमनं वतं मुमापति ७२ ॥

शिरोनिधाय मेदिन्यां बहभक्तिपुरस्सरं कश्यपे बहभक्त्या च पुजयित्वा महेश्वरम् ॥ ७३ ॥ संपूज्य गंध
 पुण्याद्यैर्धूपैर्दोषैर्मनोरमैः सहारपाललोके शश्रुणि पत्यह्युमापतिं ॥ ७४ ॥ शंकरं परमेष्वांसं सः पुष्पसविना
 यकं सकुमारं सप्रमयं स्तुतिं च केमरीचिजः ॥ ७५ ॥ कश्यप उवाच सुरासुरशिरोल्लसन्मुकुटकोटिजुष्टां द्वि
 पकजद्वयमुरोह्यसद्गुजगराजहारहरं जटामुकुटमंडलांतरा गोचिदेवापगं भजेशिवमुमापतिं शशिकलाधरं शंक्र
 रम् ॥ ७६ ॥ गणाधिपतिं सस्त्रुतरं तिसहायः । होज्ज्वलद्विलोचनधरं च कर्तुं मविलोलोक्तत्रयं नगाधिपतिं नंदि
 नीचकितलोचनालोकितं भजेशिवम् ॥ ७७ ॥ सुगंधितादिगंतरे कचिरपारिजातद्रुमं प्रसूननिचयां चितेरफटिकशै
 लसन्नुत्पले विलोलनयनचलैः सुरवधूगणैः सेवितं भजेशिवम् ॥ ७८ ॥ सुधासिद्धं त्रिलोडनावसरजातहाला
 हलं प्रकालनमहामुद्राकुलविकसिगंडरूपलं विरिचिहरिवासवादिभिरुपासितं व्याकुलैर्भजेशिवम् ॥ ७९ ॥ रमा
 मरणपूजितं रचिरपंकजैर्भक्तितः सहस्रपरिसन्मिदं रतुदिनं वरप्राप्तये महासुरविदारणं भुवनमंडलीकारणं भजे
 शिवम् ॥ ८० ॥ सिताश्रयिवाहनं सितजटापगाधारिणं सिताशुभरशेखरं सितविभूतिचंचत्तनुं सिताश्रय
 सितं शिवं सितजटावितानोक्तं भजेशिवम् ॥ ८१ ॥ जगज्जननधारणं हरणं लीलामानंदं चिरन्तरूपमाखिलापदं
 सदसदाभासकशाश्वतम् निरंजनपदं विदुर्धम-लं महापुरुषं भजेशिवम् ॥ ८२ ॥ दिवाकरस्तुतानुजोद्भवमधुनसं
 पीडितो महानिरपपातसंशयगदेन चोद्भूतः भवानलपरिप्लुतः शिष्यपदासये प्रयंकं भजेशिवमुमापतिं शशि
 कलाधरं शंकरम् ॥ ८३ ॥ इत्यभिष्टुभमनां शिवं शश्वतमव्ययं निरंजनं चिदानंदं निष्कलं सकलं विभुम् ॥ ८४
 विन्ध्येश्वरं विन्ध्यपोनीं स्थितं संहारकारणं कश्यपः परमप्रतीधनदस्यागिरिवयौ ॥ ८५ ॥ शिष्यैरनुगतै
 मुस्तुर्वधीन्पयदिभिरलोलुपैः तपश्चकार तत्रापि निःशब्दं गिरिमाश्रितः ॥ ८६ ॥ वतुष्टये तु क्रोशानामष्टौ लिंगाः

प्रकीर्तताः उमापतिपुरेनाम्नस्मानांनेमुक्तिदायिनः ॥ ८७ ॥ आद्यामिद्रेश्वरंनामद्वंघाटोतिविश्रुतः
 इन्द्रलोकैवेतत्तरनानदानान्मूर्तिश्वराः ॥ ८८ ॥ उमापतिर्द्वितीयचमुर्यसर्वपुलिङ्गकः स्नापितपञ्चगव्ये
 नवक्रवर्त्तमवेक्षरः ॥ ८९ ॥ वीरेश्वरतृतीयचसदाश्मशानभोचरं शूरश्रवहृद्वीर्यश्रदष्टुमात्रेणमानवः
 दृपभञ्चततःपुण्यद्वारपालञ्चपूजयेत् सर्वैर्धर्मद्वयभोग्यैश्चन्दनेनसुभाषितैः पूजितसकलतेनत्रैलोक्यसचराचरं
 खड्गेश्वरचतुर्थचालिङ्गत्रैलोक्यविश्रुतं ॥ ९० ॥ पूजयेद्विधिवैतन्यमलोकनपश्यति विद्वक्केश्वरकन्याम
 पुराद्वक्षिणदिकस्थितं पञ्चभूतेनसंपूज्यकोटियज्ञफलभेत् षष्ठभूतेश्वरंनाम्नादेविकातीरमाश्रितं काश्यपांयादक्
 तत्रस्नातुर्नरस्यापिभूतेभ्योनभयंकचित् काशीशसैन्यवाहिन्यादेविकातीरमाश्रितं फलं
 तादृक्दृष्टिगेतुसप्तमे गणेश्वरंह्यष्टमंचालिङ्गत्रैलोक्यमोहनं ॥ ९१ ॥ तत्तृपंचगयानास्त्रिपिण्डंघाद्यथा
 क्रमं स्नात्वात्रविधिवद्विप्रागयतोष्टगुणंफलं विरूपातंत्वमरतीर्थयज्ञशक्रोद्धतरिष्यतः गंगापास्नानतःपुण्यं
 तःपुण्यंस्नानतोब्राह्मि उत्तरैन्द्रघाटस्यदक्षिणेचामरांतिके उमापतिमहाशेखत्रक्रोशानांतच्चतुष्टयं ॥ ९२ ॥
 धनुषांविशतिःपूर्वंपारिवर्भोपचितःक्रमः श्रष्टस्वतेपुलिङ्गेपुमुर्यलिंगमुमापतिः ॥ ९३ ॥ यथाविश्वेश्वरःकाश्या
 मुमापतिस्तथापुरे सर्वत्रदेविकार्तिर्धेयत्रक्रोशचतुष्टयं ॥ ९४ ॥ कृमिकोटिमृतायांतिशिवलोकंसनातनं किंपुनर्मन
 वाःपापादुराचारदुराशयः ॥ ९०० ॥ यत्रकूपतडागादिःसर्वतीर्थविशेषतः बाह्यैकान्यवर्गशैश्वर्यशान्कोरांश्रमले
 च्छजान् ॥ ९ ॥ शिवरान्देविकादष्टमहापाताकेनोष्ट्रं क्रोधादंतर्हिताकापिकाप्याविर्भवतिस्वयं ॥ २ ॥
 त्वकक्रुदापिदयपाप्रभासेयातिसागरं पांष्ट्रामनुजःपाप्मापूतःसंजायतेक्षणात् ॥ ३ ॥ रपशंनस्नानपाने
 पुकक्राश्टगंतदन सैवगंगासमापुण्याहरदेहसमुद्रवा ॥ ४ ॥ तत्फलदेविकाद्वारसंपूर्णमुनिपुंगवाः गंगा

द्वायेयपुण्यं ज्ञानदानजपादिभिः ॥ ५ ॥ दर्शनज्ञानपानैश्च मनोवाक्कायकर्मभिः कृतं च हरते प्राप्य यथांगाना-
 नसंशयः ॥ ६ ॥ गंगायादेविकायाश्च ज्ञानरत्नैव विद्यते भेदयोगमन्यते मूढैरैवेव सति ध्रुवं ॥ ७ ॥ केशानां या-
 वतीसंख्या छिन्नानां जगन् हवीतटे तावद्दर्पसहस्राणि स्खल्लोकमेहीयते ॥ ८ ॥ यार्वातिरोमकूपाणि मज्जति दावि-
 केजले, तावद्दर्पसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ ९ ॥ यस्यास्थिनिचङ्गगायां क्षिप्यते पुण्यकर्मणः स्मोदते
 देवलोके पुनरथा तदुत्तमं ॥ १० ॥ तथैव देविकायां च पुण्याद्यपि च तत्तथा जगन् हवीचिमुहादेव देह रूपशान्तिपा-
 वनी ॥ ११ ॥ देविकाह्यधिकतस्या यार्वातार्धशरीरिणो यथा कनखले मुक्तिर्मुनिभिः परिकीर्तता-
 तथैव देविकायां च नोक्तं तु हरि मन्दरे यार्वे मुक्तिर्होकारयां च वरणा मणि कर्णिके तथैवोत्तरवहिन्यां देविकायां मुनी-
 श्वराः पल्लवतीर्धनरो यो वै श्राद्धकुर्याद्विधानतः ॥ १४ ॥ मुच्यते पितरस्तस्य गच्छति पितृमण्डले तथैव देवि-
 कायां च ह्युदयानां मुनीश्वराः काश्याय नमरेण पुण्यं विधेयं श्रवणमधिना तन्पुण्यं समवाप्नोति मृतः क्षेत्रज्ञमापतेः
 ॥ १६ ॥ स्नात्वा तु देविका तीर्थे दृष्टुं विमुमुषा पतिं मृतानां देविका तीर्थे संततं वायकारिणां पापानि विल-
 यं याति हि मरवि करैर्धया मृतः शिवपुरयां तिमहापातकिनो नराः ॥ १८ ॥ उत्पन्ना पार्वतीरूपमानसोत्तरमा-
 नातः तत्र शुद्धेश्वरानां देविकातिरमाश्रित ॥ १९ ॥ महापातकिनः स्नात्वा रसं ते च हरे पुरे शुद्धं पद्मे ज-
 नं च वलिगं भद्रे श्वरं महत् ॥ २० ॥ तत्र स्नात्वा नराः कश्चिद्यमलो कं न पश्यति यद्भद्रं शृणुयात् न तस्योयो वापि प-
 रिकीर्तयेत् ॥ २१ ॥ संप्रबं देविका नद्याः प्रादुर्भावमुमापतेः अभ्येधादि यज्ञज्ञानां दानं च दत्तं तथा ॥ २२ ॥
 तत्फलं समवाप्नोति नरः सर्वमशेषतः सर्वपापविशुद्धात्मा रुद्रलोकं संगच्छति ॥ २३ ॥ श्री कृष्ण उवाच शुद्धं
 तत्सूतगदितं मुनयः शौनकादयः नमो नमः शिवाये त्रिप्रोक्ता भिल्लितलोचनाः ॥ २४ ॥ विष्णुः शिवः परब्रह्मचिरं

भक्तिरसाद्भुताः ततः कथंचिदुन्मील्यलेशनानि प्रसृज्युः वाष्पं भक्तिभराक्रांतहृदयान्निर्गुणवाः विनयस्यमस्त
 कंभूभाशिबमवपरंजगुः ॥ २६ ॥ देवेशशीघ्रसंतोषभक्तकल्पमहीरहं ततः सुतंसमल्लुः स धुवाद्पुरसरक्ष
 २७ ॥ इति श्रीमद्भूपुराणपातालखंडे श्रीकृष्णपुष्टिपरिसंवाददेविकामाहात्म्यमं संपूर्णं शुभम्

अथ वामनपुराणे सप्तपटितमेऽध्याये ब्रह्मादतीर्थयात्रायां धुधयज्ञप्रस्तावेदेविकाले त्रिविक्रमप्रादुर्भावपूर्णं
 द्रुमा ॥ नारद उवाच ॥ कानि तीर्थानि विभेदं ब्रह्मादोयजगाम ह ब्रह्मादतीर्थयात्रामे स न्यव्याख्यातुम
 हर्षेति पुलस्त्य उवाच ॥ शृणु च कथयिष्यामि प्राक्तनीतं कथां विभो ब्रह्मादतीर्थयात्रां मे शृङ्खलामुपपन्ना
 यिती सत्यज्यमेतत्कनकाचलेंद्रं तीर्थं जगाम मरसंयजुष्ट स्यात्तं यिदं याज्ञभद्रं हिमानसं यदास्थितो मरस्य बभूवुः
 सुधां पिबन् यस्मिन् रतीर्थं वरेत्तात्वा स तं पर्यापितुं देवताः संपूज्य च जगन्नाथमच्युतं श्रुतिभिर्भुतं उपोष्य भूयः
 संपूज्य देवर्षिपितृमानवान् जगाम कच्छपद्रष्टुकौशिकया पापनाशनं तस्यां स्नात्वा महामद्यां संपूज्य च जगत्पतिं
 समुपोष्य शुचिर्भूत्वा दत्त्वा विभ्रेषु दक्षिणां नभस्तृप्त्य जगन्नाथं यो कर्मवपुर्धरं ततो जगाम कृष्णस्त्र्येन्द्रधुंवा
 जं मुखं प्रभुं तत्र देवहृदस्नात्वा तर्पयित्वा पितृन् सुरान् संपूज्य हयशीर्षं च जगाम गजासाह्वयं तत्र देवं जगन्नाथं गो
 विंदं च कपाणिं स्नात्वा संपूज्य विधिवद् जगाम यमयुक्तानर्दी तस्यां स्नात्वा शुचिर्भूत्वा स तं पर्यापितुं सुरान् पितृन् द्रव
 शदेव देवेशं लोकनाथं त्रिविक्रमं ॥ नारद उवाच ॥ सांप्रतं गवान् विष्णुस्त्रैलोक्यप्रक्रमणं वपुः करिष्यति जग
 रत्वा मी वलेर्धनमभिवरः तत्कथं पूर्वकालेऽपि विष्णुरासीत् त्रिविक्रमः कस्य वा च धनं विष्णुः कृतवान् स्तब्धमेव द
 ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ श्रुतं तं कथयिष्यामि यं प्रोक्तं त्रिविक्रमः यस्मिन् काले संवभूय यं च चितवानसौ आसीद्भुध

रितिरप्यतः कश्यपस्यौरसः सुतः दनुर्गर्भसमुद्भूतो महाबलपराक्रमः ससमाराध्यवरदं ब्रह्माणतपसासुरः अव
 ध्वत्वंसुरैः सर्वैः प्रार्थयत्सतुनारदः तद्वरं तस्य च प्रादात्तपसापंकजोद्भवः परितुष्टः स च बलीनिर्जिगायन्निविष्टपं चतु
 र्धस्य कलेरादाजिवादेवान्सवा सवान् धुंशुः शक्रत्वमकरोद्विरप्य कशिपौ सति तस्मिन्काले स बलवान्हिरण्यकाशिपु
 स्ततः चचारमंदरगिरौ तैर्धुंशुः समाधितः ततोसुरायथाकामं विहरंति त्रिविष्टपे ब्रह्मलोके च त्रिदशाः संस्थिता
 दुःखसंयुताः ततो मरान् ब्रह्मसदो निवासिनः श्रुत्वा धुंशुर्दतिजानुवाच ह गच्छ मदैत्या वयमग्रजस्य सदो विजेतुं
 त्रिदशान् सुवक्रान् तेषु धुवाक्यंतु निशम्य दैत्याः प्रोचुर्नो विद्यति दैत्यपाल गतिर्यथायामपि तामहाजिरं सुदुर्गं
 मोयं परमो हि मार्गः इतः सहस्रैर्बहुयोजनारम्यैर्लोकैर्महार्णवहर्षिजुष्टः येषां हि दृष्ट्वा प्राणवोदितेन दह्यंति दैत्याः
 सहस्रोऽप्येतेन ततः परो योजनकोटिर्नैवैलको जनेनामवसंति यत्र गोमातरोरनासु विनाशकारि यासां रजोपी
 ह महांसुरेन्द्र ततः परो योजनकोटिर्भिरनुपद्भिस्तपोनामतपास्त्रिजुष्टः सत्याभिधानो भगवाद्बिवा सो वरप्रदो
 भुद्रवतो दिवोसौ यस्य वेदध्वनिश्चत्वाविकसंति सदसुराः संकोचं चासुरायां तियेतुते पांसधर्मिणः तरुमान्मात्वं महा
 बाहो नातिमेतां समाचर वैराजभुवनं धुंशुदुरारोहं सदान्धभिः तेषां वचनमाकर्ण्य धुंशुः प्रोवाच दानवान् गंतुकामो
 स्मिन्सदन्तं ब्रह्मणो जेतुमीश्वरं कथं तु कर्मणा केन गम्यते दानवर्षमाः कथं तव सहस्राक्षः संप्राप्तः सहैदवतैः तेषु धुना
 दानुर्वेद्राः पृष्टाः प्रोचुर्ब्रह्मविधेयं कर्म तव वयं विद्या शुक्रस्तदेत्यसंशयं दैत्यानां वचनं श्रुत्वा धुंशुर्दत्त्यपुरोहितं पप्र
 च्छ शुक्रं किं कर्म कृत्वा तस्य पुः सदे गतिः ततोऽस्मै कथयामास दैत्याचार्यः कलिप्रिय शक्रस्य चरितं श्रीमत्पुराट्तरिपोः
 किल शक्रः शतं तु पुण्यानां क्रतूनामप्यजपुरा दैत्यैर्द्रवाजिमेधानां तेन ब्रह्मसदे गतः तद्वाक्यं दानवपतिः श्रुत्वा शु
 क्रस्य वीर्यवान् पृथुतुरंगमेधानां चकार मतिभूतमां आभं च चासुरगुरुं दानवांश्चाप्यनुत्तमान् प्रोवाचाहं यजेय शीरश्व

मेधैःसदक्षिणैः तदंगेच्छद्यमवर्नीगच्छामिवसुषाधिपान् जित्वाकुर्मोभमेधान्वैकर्याकामगुणान्वितान् आद्वयं
 तान्यनिधयश्चाज्ञाप्यतांचगुह्यकः आमन्त्र्यतां द्विजाः सर्वेप्रथामोदविकातटं साहिपुण्यासारिच्छेष्टासर्वसिद्धिकरी
 शिवा जलप्राचीनमासीद्यवाजिमेधान्यजामहे इत्यंसागरिवचनं निशम्यासुरयाजकः बाढमित्यब्रवीदष्टौनिधीनां
 संदेदशसः ततोधुधुर्देविकाया प्रार्चानपापनाशने भर्गवैद्रेणशुक्रेणवाजिमेधायदीक्षितः सदेस्याऋग्विज
 श्यापितवाः सन्भार्गवाद्विजाः शुक्रस्यनुमतेब्रह्मन्शुकरीशरयाश्रयद्विताः यज्ञभागभुजस्तत्रस्वर्भानुप्रमुखा मुने
 कताश्चासुरनायेनशुकस्यानुमतेः सुराः ततः प्रवृत्ता यज्ञस्तनुसमुत्सृष्टस्तथाहयः हयस्यानुययौ श्रिमानासिलोमाम्
 हासुरः ततोन्निधुमेनमहर्षिः शैलव्यासाविशंखविदिशश्चपूर्याः तेनोपगंधेनदिवस्त्पश्येनमरुद्वौ ब्रह्मलोकेमहर्षे
 तंगधमाद्यायसुर विपण्णजानंतिधुधुहयमेघदीक्षित ॥ ततश्चारण्यं शरणाजनार्हं नजग्मुः सशकाजगतः परायणं
 प्रणम्यवरदेवं पद्मनाभजनार्हं प्रोचुः सर्वे सुरगणाभयगद्गदयागिरा भगवन्देवदेवेश वराचरपरायण विद्वा
 सिः श्रूयतां विष्णोस्सुराणामार्त्तनाशनं धुधुनामासुरपतिर्वलवान्वरवृंहिताः सर्वानसुरान्विनिर्जित्य त्वलोक्यमुहुर
 हलो ऋतेपिनाकिनोदेवजाह्यास्मान्भयताहरे अतोविवृद्धिमगमयथाव्याधिरुपेक्षितः ॥ सांप्रतब्रह्मलोकाश्चा
 नपिजेतुसमुद्यतः शुक्रस्यमतमास्थायसोश्वमेधायदीक्षितः शतं कतूनामिष्टुसौ ब्रह्मलोकेमहासुराः आरोढुमि
 च्छतिवशीविजेतुं विदशानपि तस्मादकालहीनं तुर्वैतयस्वजगद्गुरो उपायंमखविध्यंसेभयामोयेननिर्दृताः श्रुत्वा सु
 राणां वचनं भगवान्मधुसूदनः दत्त्वाभयं महाबाहु प्रेषयामास शाश्वतः विसृज्य देवताः सर्वाज्ञात्वा जेयमहासुरवंचनाय
 मतिं क्रेसधुधोरध्वरस्य वै ततः स रुक्वाभगवान्वा मनरूपमीश्वरः देहकृत्वा निरात्यक्काष्ठवद्देविकाजले क्षणा
 मजस्तथो नमजन्मुक्ते शोषदृच्छया दष्टो यदैत्यपतिनादैत्यैश्चान्यैस्तथार्थभिः ॥ ततः कर्मपारित्यज्ययाज्ञियं ब्राह्मणो

तमाः समुत्तरायितुं विप्रप्राद्रवत समाकुलाः सदस्ययजमानश्चक्रविजोयमहौजसः निमज्जमानभुजः सर्वे
 तेषामनद्विजः समुत्तरायप्रसन्नास्तेष्वप्यच्छुः सर्वएव हि किमर्थपतितोसिहकेनाक्षिसीसिनोवदतेषामाकर्षवचनं कपमा
 नोमुहमुहुः प्राहधुंधुरेगांस्ताञ्छरूपतामन्कारणं ब्राह्मणो गुणवानासीत्प्रभासइति विश्रुतः सर्वशास्त्रार्थविज्ञाज्ञो
 गोत्रतश्चापि वारुणिः तस्य पुत्रद्वयं जातमदप्रज्ञं सुदुःखितं तत्र ज्येष्ठो मम भ्राता कर्त्तव्या न परस्वहं नेत्रमासहति
 सृपातो ज्येष्ठो भ्राता ममासुरः मम नामपिता च कर्गतिभ्रासतु कौतुकात् रम्यं दवावसयोयुधोऽशुभं दवासीत्पितुर्मम त्विधि-
 एषणैर्धुं कश्चात्तु रूपो महानसुरः ततः कालेन महता चावयो न सपितुः तस्य धौर्ध्वदेहि के कृन्वायुहसावत्समागतौ ततो
 मयैकः स भ्राता विभजामयुहं वयं तेनोको नैव भवतो विद्यते भाग इत्यहं कुर्वन्मानसं खानां अष्टानां श्रद्धिपानार्थं
 उन्मत्तानां तर्थाधानां धनभागो न विद्यते शब्दां संनस्थानमात्रं स्वेच्छया ब्रह्मजो क्रिया एतवर्द्धयते चैता शार्थमागह्य
 हिते एव मुक्तमया सोऽकिमर्थं पैतृकादृहान् धनार्थं भागमहामितं हन्यो येन मेव द' इत्युक्तवति वाक्ये सौ भ्राता मे कौप-
 संयुतः समुक्षिप्याक्षिपत्तदामस्य मामिति कारणात् ममास्यानिर्झगायति मध्ये च भुवतो गतः कालः सुवत्सरस्य
 रतुपुष्पाभिरिह चोद्भूतः के भवतस्तु संप्राप्ता सस्नेहं वाधवो यमाः कोऽयं यशस्कप्रतिमो दीक्षितो वै महामुजः तन्मे सर्वं
 सन्नास्त्वतः पायात् ध्यतपो धनाः शं ह' संयुतायूयं सानुकं पादश्च भूश तेवान्न वचः श्रुत्वा भार्गवा द्विजसन्नाः प्रोचुर्ब-
 धं द्विजब्रह्मणो जतरयापि भार्गवाः आसावपि महर्ते जाधुर्न धूर्नामामहासुरः दाता भो कौविभका वदीक्षितो यज्ञक-
 मंष्टि इत्येवमुक्ता देवशं वामर्गं भाग्यास्तदा प्रोचुर्देत्यपि तं सर्ववामनार्थकं वचः दीयतामस्य दैत्यैः सौ द्रसर्वो परकरसं-
 युतं श्रीमदावसयं दास्योरत्नानि विधेयानि च इति द्विजानां वचनं श्रुत्वा दैत्यपतिर्वचः प्राह द्विजदामोति यावदि-
 च्छसिर्वैषणं दासोऽयं हि रंयं वचाजिनः स्यंदनान्गजान् प्रपच्छाम्यद्यभवतो विपतामीहि तं विभो तं द्वाक्यदत्तं वपतेः

श्रुत्वादेवोश्वामनः प्राहानुरपतिधुंधुत्वार्यसिद्धिकरंवचः सोदरेणापिमेधाजाह्वितेयस्यसंपदः तस्याक्षमस्य
यद्वत्किमन्योनहाररुप्यति दासीदासमलकारंरुहरत्नपरिच्छदः समर्थपुद्गिर्जेद्रूपप्रच्छस्वमहाभुज ममप्रमाणमा
लोक्यमामकवपदत्रयं संप्रयच्छरवदैत्येद्रनाधिकरक्षितुंक्षमः इत्येवमुक्तेवचनेमहात्मनाविहस्यदैत्याधिपतिःसञ्ज
निजः प्रादाद्विजद्रायपदत्रयतदायदासनान्यंप्रगृहाणकिंचित् क्रमवयंसोपिविवीक्ष्यदत्तमहासुरेद्रेणविभुर्यश
रवा चक्रेततोलेयपितुंत्रिलोकोर्वोविक्रमरूपमनंतशक्तिः कृत्वानुरुपंदितिजाश्वहत्वा प्रणम्यचर्षीन्द्रयमक्र
मेण मर्हामहीधैःसहितामहाहर्षवाचकाररत्नाकरपरात्तैर्मुतां भुवंसनाकंविदशाधिवासमृक्षार्कसौमरभिमंडितनभः
दिवद्वितीयेनजहारवेगात्कमेणैवप्रियमभिभूरीश्वरः क्रमंततोयंतयदस्यपूरितंतदातिकोपाद्गुणवस्थ पया
तष्टेभगवांस्त्रिविक्रमो मेरुप्रमाणेनतुविग्रहेण पततावासुदेवेन दानवोपरिनारद त्रिशयोजनसाहस्रंभूमिग
तैर्दृढीकृतं ततोदैत्यसमुत्साधत्स्मिन्प्रक्षिप्यवेगतः श्रवणं तसिकतालुष्ठातंचगर्तमपूरयत् ततःस्वर्गसहस्रा
क्षेवासुदेवप्रसादतः सुराश्वसर्वत्रलोक्यमवापुर्निरुपद्रवाः भगवानपिदैत्येन्द्रप्रक्षिप्यासिकताण्वे कालिद्यारू
पमाधायतत्रैवांतरधीयत् एवंपुराविष्णुरभूद्विवामनोधुधुविजेतुंचत्रिविक्रमोऽभूत् यस्मिन्सदैत्येन्द्रसुतेजगाममहा
श्रमेपुण्ययुतेसुरर्षे इतिश्रीवामनपुराणेषुधुधुरजयेदेविकामाहात्म्यम् ॥ समाप्तम् ॥ शुभम्भूयात् ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्राय नमः ॥

लालाशिवाभलाधिकारश्रीएवोव्रतरत्नाकरग्रन्थसमाप्तः

सन्वत् १९४२ आषाढ म. २९

पुक्षनिर्णयोदिवसनिर्णयश्च
पुक्षदिवसश्च पुष्यः

अथसामान्यतस्मिन्निषः

विद्यमानः

स्ववदप्राहेसालपतिधलक्षणम्

शक्तकणपक्ष्य ह्यतिथिनिर्णयः

अथ कभक्तकालनिर्णयः

अथनक्तकालेनैवः

अथ विनकालनिर्णयः खड्गतिथिनिर्णयश्च

मन्त्रादिभ्यः
तश्च ज्ञेयं तत्तत्तदिति ध्वनिर्णयः

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

श्रीकृष्णाय नमः

आभाङ्गवसामान्यतणवस्तुत्तम

अथतर्क्यासामान्यनिर्णयसूतर्क्याद्याय

अथ तस्मै नमः

४ पृक्षनिर्णयोदिवसनिर्णयश्च
३१ ३२

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

तथाप्ययमनणयः

११३ खवदपाहिसु रूपति भलक्षणम्

शक्रकणपद्मस्य त्रिभिर्निर्णयः

अथ कभक्तकानि शेषः ७३

२५४ अथनक्तकालेनैवः

३७
२१३
अथानिबन्धः प्रजापतिहोमश्च।
अथानिबन्धः प्रजापतिहोमश्च।

३-१७ नमो भगवते वासुदेवाय

११८ अथ विपरीतार्थसामान्यादिनां विचारः ।

मन्त्रः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

४०
२२
२
आभाङ्गोपसामान्य नण्यस्तथा नय
आभाङ्गोपसामान्य नण्यस्तथा नय

४१. १ अथतर्क्यासामान्यनिर्णयस्तर्क्याद्वय

॥ ५०॥

२६. १. २६ तत्रानादि कम् कम् निद द

२६३ तद्वक्तृणां नामः द्वयम्
२६४ अयतादसंक्रातिपण्यकालविशेषनिर्णयः

३ रश्मिस्तदनादिनिर्णयविधिनिरूपः

२८७ चंद्रदिनामापराशरसंक्रमणपद्धत्यादिकानि

अथसकातिपविशेषदानानि ॥१॥५॥५॥

मेषसंकातिपरुपचक्रम तलासंकातिपरु

पञ्चक्र मुकरसं. मरुतु. ॥ ३ ॥

कर्कसं-प. हि. कं. धं. भं. सं-प.

संस्कृत-विषयक संज्ञाविपर्ययकलस

३०-१९७५

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

चंद्रपुत्रपुत्र

३०।२।७ सुधादानागचरफलादिदाननिव

सूचिपत्रम्

७९ ३ अन्नभक्षमावश्यकमकरुणोदोषः

११२ आसश्चं हेमश्चं चकार्ये

८० :- ४) जननमरणशौचापवादः

सर्वगंगासमन्वयं सर्वोद्विजाः पात्रभूतः

२८ स्पर्शकालेदेवानां पितृणां च दानकालः ८०

८०. १. मध्यकालेननुष्णाणां मोक्षकालेराक्षसाना

७ अन्नभोजनकार्यसुविधावाभोजनं

११ वाचावनिनुपाममाअपुव्वपाममाअनिषेध,

४ तदप्येषां तु यामत्राप यामचतुष्टयंच निषेधः २

२१० अत्रापवासनतपुत्रवद्दृष्टेन तत्रैव वासाभा

व.व.ध.का.ला.नि.

८४ ५ चक्षुःस्त्वान्तरूपादनसंख्याहानादानदा

५३५ महकुक्षेत्राप्रामहपाय. अतस्तु

३ जलमण्डिनिष्ठानं जलगतं तृतीयं

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

सुचिपत्रम्

१। समस्तपर्वानिर्णयस्त्वनसमुच्चयः ८७

८७ २ ३ अथव्रतस्वरूपं व्रतप्रशंस। व्रतजिज्ञासा

८८ । ७ व्रताधिकारिणः स्त्रियोभर्त्ताद्यनुमत्याधि

कारिणः

८८ २१६ व्रतभेदःव्रताधिकारिधर्मः।

१६ तेषां चर्या चरयेति एव दंतकाष्ठनिवधः । ८९

६ उपवासस्वरूप आचमनं द्विराचमन

११२ दक्षिणहस्तेत्रास्रदितीर्थनिप्रणवादिमंत्रः ११

४ दैवकार्यादापूर्वाद्वाविकारः २१

११२ व्रतत्यागादौ प्रापदि व्रत व्रतारं भेसं कल्पः

४२ १ व्रतारभकालः भद्रविचारः ५५

११४ प्रतिमास्वरूपं कुशपात्रे होमाहुतिमान्न

७ द्रव्यप्रतिपक्षः देवतामन्त्रवि

२११ ब्रवाद्यापनानुको दानावेभागनिर्णयः

२ कलशलग्नाय पवरत्नानि महारत्नानि

[illegible]

पुनः पुनः पुनः

सर्वोपक्रमम् ।

१३६ २। ८ ततःश्रुत्वादानं तर्तुगोदानं त्रिलुपान्नानं

२१६ अत्र णो हति होमः श्रीगोविन्दजनम्

१। संदलदेवताविसर्जनं आछिद्रग्रहणं

११२ इति त्रैविंशतानामन्याद्यापनविधानं

१३८ ११३ अधःशुद्धीनामुद्यापनप्रयोगोविधीयते

१ शूद्रस्य धर्मकर्मधिकारनिर्णयः २ १३८

५ अभ्यक्तोद्भवपूजाधिकार. महादानाधिका

शुद्धस्य ब्रह्मणो द्वारं पारं एव नानाधिकारः ॥ १३० ॥

२५० अ कूटस्थानाचारानुसारेणपुण्याहवाचनम्

१४२ नृवाङ्मनोवचनमातृपुत्रनमः

शुद्धरूपनादाश्चिह्न तत्रा/पठकः साक्षरम

अथशुद्धरूपधारा॥मन्त्ररक्षापुनर्प्राप्तः॥

श्रीधामप्रवरण कृद्विगादप्रवरण

स्वास्वाध्यायन त्वात्पुं. स्ववत्तामद्पुं.

॥ १ ॥ महाराज कलशस्थानम्

॥२०॥

सर्वपात्रम्

१४८ २ व्रताधिष्ठातृदेवता पूजनं इति सर्वव्रतसा

धारण्य-

१४७ ११६ अथैकादशो व्रतोद्यापनं देवतपूजनविशेषः

११८. ११८ अथहोमविधान पूर्णपान्नानं

पुण्यवृत्तिरमंत्रका

१४९ २ ६ गोदानं केशवादिभूतदानं अभिप्रेकः

१५० २ ६ देवताविसर्जनं ब्रतं तपूणां वाचनम्

१५० इति शूद्रकृतं सर्वज्ञतत्त्वाध्यायः, रणावध्यायः

१५०. २१६ शुद्धवतान्ता कृष्णरत्नसंग्रहः

प० पं०

सूचिपत्रम्

अथचैत्रमासः

प० पं०

सूचिपत्रम्

अथार्याभिविद्याप्राप्तिव्रतं विष्णुधर्मोत्त.

१ २ चैत्रशुक्लपतिपदिसंवत्सरः रंभः काट्यं अ

१९ २ ५ तत्राष्टदलेषु वेदानां पुराणादीनां च पूजनं

१ २ अथोद्यारः सर्वपेशः

१९ २ १ गुरुदपुराणोक्तविद्याप्राप्तिव्रतम्

१ २ अत्रोत्तराभ्यंगो नित्यः वर्षे शपूजास्वर्पेशः

२० १ ८ चैत्रशुक्लद्वितीयायां सशक्तिकद्वारा पूजनं

१ २ वास्तनवराजप्रारंभः प्रपादानं धर्मवट

२० १ ९ द्वादशवर्षात्मकम्

१ २ दानं

२० १ १२ तत्रैव उमापूजाव्रतं बालेदुर्दर्शनव्रतं प्रति

१ २ ब्रह्मणः पूजा अस्यां कल्पभेदे नमस्त्वावता.

मासं वर्षसाध्यं

१ २ अथ विशेषेण संवत्सरं भविष्यिर्निर्दिष्टः

२० २ ९ सर्वां सुशुक्लद्वितीया सुचंद्रादयं दानम्

१ २ अत्र महाशांतिः कार्या साचिर्निर्णीयते

२१ १ २ अत्रैव नेत्रव्रतं वर्षसाध्यं नासत्यदत्तयोर्भु

१ २ महाशांतिप्रयोगः

तिपूजा च

१ २ अस्यां तिलकव्रतः रंभः तत्र भानुर्नमभिः पू.

२१ १ १ चैत्रशुक्लद्वितीयायां गौरीपूजाव्रतं सौभाग्य

१ २ तिलकव्रतकथा अत्रैवारेण्यप्राप्तिव्रतं

गौरीपूजनं

१ २ र्षसाध्यं

२१ १ ५ द्वादशेषे नुपूजादानं द्वादशवर्षात्मकं

१ २ अस्यां व्यापनं तत्र द्वादशानामभिर्द्वादशक

२१ २ १ अत्रैव सौभाग्यशयनव्रतं वर्षसाध्यं शुक्ल

१ २ लोपुसूर्यपूजा

२१ २ १ तृतीयायां

सूचिपत्रम्

प० पृ० सं० १० १६ सौभाग्याष्टकानंदादशनामभिः प्रत्येक

वृत्तीयापूजनं

२१ २१५ प्रत्येकंप्राशनविधानंसौवर्णसूक्तदानसो

२२ २११ चापनं

२२ २११ अन्नवैगौरिदोलोत्सवः इयंमन्वादिश्राद्धं

२३ २१५ अन्नवैभारामदोलोत्सवः

२४ २१५ चैत्रमाहपदेमधेचशुक्लतृतीयापांगौरीव्रतं

२५ २१५ तृतीयात्रयप्रत्येकंविशेषविधानंअथकथा

२६ २१५ अन्नवैश्रुत्यनीतृतीयाव्रतसौभाग्यवती.

२७ २१५ अस्याःकथाउद्यापनंचवालवैधव्यनशानं

२८ २१५ चैत्रशुक्लचतुर्थीवासुदेवरूपिणेशुपूजा

२९ २१५ आश्रमव्रतकांचनवासुदेवत्रासाणायदद्या

३० २१५ चैत्रशुक्लपंचम्यांतृतीयादिपंचम्यंतंश्रीव्रतं

३१ २१५ वर्षसाध्यमपरंश्रीपंचमीव्रतं

३२ २१५ अस्यामेवचंद्रपूजनंष्टवीपूजनंच

सूचिपत्रम्

प० पृ० सं० १० १७ अन्नसौभाग्यव्रतंइदमेवमन्स्यपंचमीव्रतं

३१ २१५ इयंकरपादिः

३२ २१५ चैत्रशुक्लपञ्चाङ्गुमारपूजाव्रतंइयंस्कंदपथी

३३ २१५ चैत्रशुक्लसप्तम्यामष्टदलकमलसूर्यपूजा

३४ २१५ अग्निव्रतिषाप्यसूर्यदानमिर्होमः अस्या

३५ २१५ चापनं

३६ २१५ हिरण्यमूर्तिगोशोढयादिदानं

३७ २१५ दमनसप्तमीव्रतम् अनोदनसप्तमीव्रतं

३८ २१५ नामसप्तमीव्रतं विष्णुधर्मोत्तरोक्तसूर्य.

३९ २१५ चैत्रशुक्लष्टम्यांभवान्वाउत्पत्तिः

४० २१५ अशोककलिकाप्राशनंलोहितंनदेत्तानं

४१ २१५ अस्यामेवाष्टम्यादिंयामहापूजाकार्थ्या

४२ २१५ चैत्रशुक्लनवम्यांरामजयंतेव्रतं

४३ २१५ रामनामालेखनोद्यापनंतत्स्यप्रयोगः

४४ २१५ रामनवमीमहिमाव्रतमहिमानित्येवकथ.

सूचिपत्रम्

सूचिपत्रम्

प०	पं०	सूचिपत्रम्
३१	२१२	शुद्धविद्वरामनवमीतिष्ठेयः वैष्णवलक्षणः
३३	११५	तत्रादायष्टमीकृत्यंनवमीकृत्यं च
३६	११५	श्रीराममूर्तिं लक्षणं सर्वतोभद्र मंडलपू
३६	१	जामंत्रः
३६	१	अथान्नतपद्धतिः कलशस्थापनं
३६	२१६	केशवादिमातृकान्यासः
३८	१	यात्रस्थापनं पीठपूजास्त्रिविधानं
४०	१	सर्वोपचारपूजाविधानं रामनवमीपूजा.
४१	२	अथदशमीकृत्यं तत्रहोमविधानं
४५	२	श्रीरामप्रतिमादानं शरणविधानं च
४५	२१२	अकिंचनेष्टापनविधानम्
४६	१	श्रीरामनामाष्टोत्तरशतस्तोत्रं
४७	१	अस्याभेवकालोत्तरेकंमातृकाव्रतं
४७	२	अन्नमदृकालोत्तरं चतुः पाटियोनिर्नापूजा
४७	२	चैत्रशुक्लदशम्यांघर्मरान्नपूजाव्रतम्

प०	पं०	सूचिपत्रम्
४७	१	चैत्रशुक्लैकादश्यांदिशिरस्सवः कार्यः
४७	२१६	इयं कान्तैकादश्यांतरयांकथा
४७	१	अस्त्रांशोभिरुक्स्मिर्णायात्राकार्या
४७	१	अस्यांसिपतोवास्तेपूजोक्तः अत्रापिदम
४७	१	नैस्सवः
४७	१	चैत्रशुक्लैकादश्यांदमनैस्सवः
४७	१	अत्रायमनद्वादशीव्रतं भर्तृद्वादशीव्रतम्
४७	१	वारहोदधरणीव्रतेपुत्रायमनद्वादशीव्रतकथा
४७	१	अत्रेवसेकल्पद्वादशीव्रतम्
४७	१	चैत्रशुक्लत्रयोदश्यांचंद्रनारामकमदनपूजा.
४७	१	अजदानं इयंचोदानकल्प्यादिसत्तत्करचं च
४७	१	चैत्रशुक्ल चतुर्दश्यांशिवपूजामहोत्सवः
४७	१	अत्रापिदमनैस्सवः कार्यापंशुपतीश्वरया
४७	१	नैस्सहपूजाव्रतं नरार्सेहस्यदोलोत्सवः
४७	१	चैत्रपौर्णिमासीचित्रावृतामहाचैत्र्युका

प० पृ० पं०

सूचिपत्रम्

॥

५६ १ ८

मंटाकं गुलवारयोगे महापुण्यदेका

५६ १ १

अत्र सर्वदेवानां दमनोत्सवः इयं मन्वादि

५६ २

पटनवतिश्राद्धगणपठिना रिन

५६ २ १

अरयोर्मद्रपूजे कानि कुंभयात्रा च

५६ २ १

महा वैशीखण अत्र वाराहपुराणदानं च

५७ १

अथ वैजनासीयशुक्लपक्षकथानि

५७ १ १

मीनसंक्रातिपुण्यकालनिर्णयः

५७ २

चैत्रशुक्लप्रतिपदाया शुषवरपुष्टाज्ञानं का-

५७ २ १

नकवतारभोविप्रवस्त्रशयनासनादिदेया

५७ २ २

अत्र मासि गधाय नुलेपनवस्त्रादिदानं

५७ २ ३

आनंदव्रतं दधिसीरवृतादित्यागगौरिव्रत

५७ २ ४

नकभोजनं शास्त्राद्यन्नदानं प्रपादानं

५७ २ ५

धर्मघटदानं इयं प्रतिपदानारसिंहकल्पः

प० पृ० पं०

सूचिपत्रम्

५८ १ २

अत्र मल्लनादीनां नित्योत्सवदर्शन

५८ १ ३

चैत्रकृष्णद्वितीयायां तिथिपदेन ब्रह्मणः

५८ १ ४

पूजाकार्या

५८ १ ५

चैत्रकृष्णतृतीयायां सौभाग्यसुंदरीव्रतं ग

५८ १ ६

त्वेन रतिनामकगौरीपूजा उदकप्राशन

५८ १ ७

चैत्रकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतम्

५८ १ ८

चंद्रोदये श्रद्धादानं पंचगव्यप्राशनम्

५८ १ ९

चैत्रकृष्णपंचम्याकाशमीरद्वीरजस्वला

५८ १ १०

भवति

५८ १ ११

शिलाभयोदेवीव्रत अश्विं गौरसंचात्रि

५८ १ १२

दिनवर्ज्य

५८ १ १३

कृष्णपञ्चादेवीद्विर्जैः स्नानगंधादिभिः

५८ १ १४

त्रिकोणाकारपिष्टपाकैः शालिभक्तशार्कैः

५८ १ १५

तत्रोवाद्यश्रवणं देवीनैवेद्यप्राशन

५८ १ १६

चैत्रकृष्णपष्टमिके भक्त्या दिवतेन भारस्कर

५८ १ १७

पूजाकार्यसंक्षेपः

सूचिपत्रम्

प०	पं०	पृ०	श्रीधरात्रयैः नविकार्यालोकिकायाः
५८	२	१	पद्यां पूजागृहस्येति
५८	२	३	चैत्रकृष्णसप्तम्यां तिथिपत्वेन सूर्यपूजाव्रत
५८	२	४	चैत्रकृष्णपञ्चम्यारविर्भौमवारिकार्याभैरव-
५८	२	८	दुर्गापूजा च अत्र सौमाष्टमीव्रतसोमशिवा-
५८	२	८	सर्वस्वष्टमीपुष्पशोकाष्टमीव्रतं
५८	२	१०	भविष्योत्तरोक्तं यद्विकारव्रतं अस्म्येषा पतं
५८	२	१६	विष्णुधर्मोत्तरोक्तं संतानाष्टमीव्रतम्
५८	१	१	शीतलाष्टमीव्रतकथा शीतलाष्टकं स्तोत्रं
५८	२	१०	चैत्रकृष्णनवम्यां वाराहजयंतीव्रतं
५८	१	१	चैत्रकृष्णदशम्यां धर्मरंजपूजाव्रतम्
५८	१	३	चैत्रकृष्णैकादश्यां पापमेचनीव्रतकथा
५८	१	३	चैत्रकृष्णद्वादशीवैराजकल्पद्वितयश्राद्धं
५८	१	३	चैत्रकृष्णत्रयोदशीशतभिषानक्षत्रयुतवा-
५८	१	५	शानिवारयुतामहावारुणशुभयोगवती

सूचिपत्रम्

प०	पं०	पृ०	महामहावारुणश्रवसससागरदानप्रभं
६२	२	३	चैत्रकृष्णचतुर्दशीपिशुचमोचनी
६२	१	१२	अस्यां शिवसन्निधौ स्नानं भौमवारिणातिप्र
६२	१	१६	कृत्वा
६२	२	१	श्रवणनुहो विटपट्युत्तरकापताकाधवलि
६२	२	१	तकलयोपरिकृतागृहेपरिस्थाप्या
६२	२	४	अस्यां निशायां निकुंभपूजावलिदानं पुंश्च
६२	२	६	लीनत्पदर्शनं
६२	२	६	चैत्रामावास्यायां सारमेये शुभोन्नदानं
६२	२	६	इयं नव्यादिभौमवारिणभौमावास्यागुरुवा-
६२	२	१	जीवामावास्याशानिदरेन्दुमावास्यासो
६२	२	१	मवारिण
६२	१	७	सोमवत्समावास्याकथासोमवत्सुद्यापन
६२	१	७	प्रयोगः
६२	२	१	श्रवणं पितृव्रतं पयोव्रतम्
६२	२	१	चैत्रकृष्णरत्नसमुच्चयपः

सूचिपत्रम्

प० पु० पं०

अथतिथिपत्वेन ब्रह्मपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णतृतीयायां प्रोते देव्या पूजनं

कंकेलशशिनम्

वैशाखकृष्णचतुर्थ्यां संकष्टचतुर्थीव्रते शते प

त्रायानम्

वैशाखकृष्णपंचम्यां नागपूजनं

वैशाखकृष्णषष्ठ्यां रुक्मदेवपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णसप्तम्यां सूर्यपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णअष्टम्यां शतिल्लाप्यमीव्रते चण्डे प

वैशाखकृष्णनवम्यां चण्डे पूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णदशम्यां नागादिन उभयदश

माव्रत

दिशां पूजनवर्भराजपूजनं च

वैशाखकृष्णएकादश्यां हरिपूजाव्रतम्

वैशाखकृष्णत्रयोदश्यां गौरीकल्पद्विपुत्र

दोषव्रतम्

सूचिपत्रम्

वैशाखमासः

अथवैशाखमासकृत्यानिर्णयः

मेषसकमेपराः पूर्वाचंद्रशघटिकाः पुष्या

वैशाखे धर्मवटादिदानार्थे स्नानं

तिलतर्पणमथ सुदूनपूजन एकभक्तम्

पुष्यलवणवर्जनं नक्तभोजनं

दध्यादनदानं गोपुशयेन ब्रह्मचर्यं

माधवपूजनं तिलहोमः नृसिंहपूजनं

सिद्धार्थकैहोमं वैशाख्यां चिरञ्जव्रतम्

ज्ञानेवाप्तिकरव्रतं प्रातः स्नानं

अथसौरमास श्राद्धावहृत् स्नानं

तत्परोद्यापनं वैशाख्यां पौर्णिमाया

वैशाखकृष्णप्रतिपदायां सितार्थे पत्वेन व

ह्निपूजा

वैशाखकृष्णद्वितीयासमानकल्प्यादिः

प० पु० पं०

सुवोपब्रम्

वैशाखकृष्णचतुर्दश्यामासशिवरात्रिब्रतं

वैशाखमासान्यायद्वादशामासान्याकृत्य

तत्रश्राद्धदानाययस्यविधेयमकरणेप्रत्य

वायः

वैशाखशुक्लत्रतिपदायांश्राणेयप्रतिपदा

धातनामकसूयंपूजाब्रतम्

तिथिपर्वेनवह्निपूजापि

वैशाखशुक्लद्वितीयायांनिललोहितकल्पा

तत्रकल्पादिकरेवनश्राद्धदानादिविधेयं

चतुर्मुखरूपसूयंपूजाब्रतं

वैशाखशुक्लतृतीयायांगौरात्रतांगवेनगौ

रात्रतं

उमादेवोपूजादधिप्राशनंगोमयप्राशनं

इयंतृतयात्रेतायुगादिश्राद्धनित्यकामंयत्र

श्रम्याजनादंनपूजांगंगास्नानंगंगादिपू

प० पु० पं०

सुवोपब्रम्

यवर्हिमःवारिदानमोदकदानं चंदनदानं

उदककुंभदानं शस्यतृतीयात्रतंश्रीधरपू

युगादिकृत्यं समुद्रस्नानं परशुरामजयंती

शस्यतृतीयात्रतविधानेकद्याभविष्यतिरे

विष्णुधर्मोत्तरके

वैशाखशुक्लचतुर्थ्यां अनिरुद्धपूजाब्रतं

अलावुपावदानं

वैशाखशुक्लपचम्यांशियपूजाब्रतम्

वैशाखशुक्लषष्ठ्यांरंकदपूजाब्रतमातृसौख्यं

वैशाखशुक्लसप्तम्यांगौरपत्तिंगंगापूजा

दिब्रतम्

कमलसप्तम्यांनवनिवसत्तभी शर्करास

समीब्रतम्

वैशाखशुक्लपुन्यांश्रपराजितदेवीपूजाब्र

वैशाखशुक्लनवम्यांचंडिकादेवीपूजाब्रतं

प० पु० प०

सूचीपत्रम्

प० पु० प०

सूचीपत्रम्

अथ डैयष्टमासः

७ १ वैशाखशुक्लदशम्यां धर्मराजपूजाव्रतं दि
शांपूजाय

७ १ वैशाखशुक्लैकादश्यामोहिनिकथा

७ १ वैशाखशुक्लद्वादश्यां धरणीव्रते पूजामद्
न्यद्वादशीव्रतं

७ २ अन्नवारनक्षत्रसद्योगेन न्यतीपातयोगेमा
धयपूजा

७ २ वैशाखशुक्लत्रयोदश्यां कामदेवपूजाव्रतं

७ २ वैशाखशुक्लचतुर्दश्यां नृसिंहजयतीव्रतं क

७ २ सोद्यापनं नृसिंहपूजाविधान उर्कारेश्वर
यात्रागुरुद्वयपादिः

७ २ वैशाखपूर्णिमायां वैशाखस्नानव्रतेद्याप
नंगोदानादि

७ २ कृष्णजिनदानप्रयोगः ब्रह्मपुराणदानम्
वैशाखकृत्तरत्नसमुच्चयः

१ १ अथ डैयष्टमासकृत्यनिर्णयः

१ १ तत्र ह्यसंक्रांती पूर्वाः षोडशनाडयः पुरमाः

१ २ अथ मासकृत्यमेकमत्र तत्र श्रीप्राप्तिव्रतं

१ २ जलस्थविष्णुपूजाव्रतं श्रीप्राप्तिव्रतं

१ २ डैयष्टकृष्णप्रतिपदायां श्रीप्राप्तिव्रतारम्भः
वर्हिहपूजाय

३ २ डैयष्टद्वितीयायां बर्हिहपूजाव्रतं

३ २ डैयष्टकृष्णद्वितीयायां गौरिव्रतंगत्वेन धृ
तिपूजनं

१ २ शतावरीप्राशनं

१ २ डैयष्टकृष्णचतुर्थ्यां आस्यचतुर्थिगणेशव्रतं
चंद्रोदये अर्घ्यदानं घृतप्राशनं

१ २ डैयष्टकृष्णपंचम्यां शंखपालनागपूजनं

१ २ डैयष्टकृष्णषष्ठ्यां शंखपालनागपूजनं

१ २ डैयष्टकृष्णसप्तम्यां शंखपालनागपूजनं

१ २ डैयष्टकृष्णअष्टम्यां शंखपालनागपूजनं

५०॥५०॥५०॥

1999

3

•

॥०५०॥

...

1

1

11

10

—

1

—

1

1

1

प० पृ० पं० - माचिपत्रम्

प० पृ० पं० - सूचिपत्रम्

११० त्र्येष्टशुक्लपचम्यापितपूजनमुक्तं

१३ २ त्र्येष्टशुक्लत्रयोदश्यादिर्भाग्यशमनव्रतम्

१११ त्र्येष्टशुक्लपद्यां दिनानधरावेपूजन रुक्मंदपू

१३ २ त्र्येष्टशुक्लचतुर्दश्यांपंचताराख्यंपंचासिद्धि

११२ त्र्येष्टशुक्लसप्तम्यारविदेवइद्रपूजाव्रत

१६ ३ त्र्येष्टशुक्लपूणमासिपूनाविशेषेपूणमहात्र्येष्टा

११३ त्र्येष्टशुक्लष्टम्यांशुक्लद्वितीयपूजाव्रतं

३ त्र्येष्टशुक्लभांडानंछन्नदानंतालवतचंदनच

११४ त्र्येष्टशुक्लनवम्यांउमदेवीपूजाव्रत

३ त्र्येष्टशुक्लत्रिक्रमप्राच्यदेव

११५ त्र्येष्टशुक्लदशम्यांदशहरागगापूजाव्रत

११ अथार्यांवत्सावित्रीव्रतविधानतत्रपूजा

११६ दशहरायोगविशेषपटकः

३ अस्याः कथास्कादि

११७ दशविधपापानि कर्माहीखंडो कानि

६ वर्षसाध्यसावित्रीव्रतंसेवापनं

११८ दशहरादशमिपूजाविधान दशहरास्तोत्र

२१ २११ अस्यांपुत्रकामव्रत विल्वत्रिरात्रव्रतं अत्र

११९ अस्यांसेतुवधरः सेश्वरप्रतिष्ठा

६ दानविशेषः पद्मपुराणदानम्

१२० त्र्येष्टशुक्लैकादशीनिजलकथाभविष्योक्त-

१ इति त्र्येष्टमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

१२१ पुराणसग्रहं ब्रह्मवैवर्तेच

१ आपाढमासकृत्यनिर्णयः

१२२ अश्वजलधेनुदानप्रयोगः

२ मिथुनसंक्रमेपराः षोडशघटिकाः पुण्यः

१२३ दूतधेनुदानप्रयोगः

३ आपाढमासैकमकन्नतं

१२४ धरणीव्रतेपुरावयद्वादशीव्रतं

४ बहुधान्यव्रतमासमात्रसाध्यं

१२५ धरणीव्रतेपुरावयद्वादशीव्रतं

४ रूपावाक्षिव्रतंभोगावाक्षिव्रतम्

१०० पं० सूचिपत्रम्

- ७ आषाढकृष्णप्रतिपदायामरोम्यव्रतम्
- ७ माघवास्यसूर्वपूजाव्रतम्
- ८ आषाढकृष्णद्वितीयायां ब्रह्मपूजाव्रतम्
- ८ आषाढकृष्णद्वितीयायां गौरव्रतांगरे नसुभगागौरां पूजाइयमग्नेपकल्पादिः
- ९ आषाढकृष्णचतुर्थ्यासकटचतुर्थीव्रतं
- ९ हरतंदनगणपतिपूजनं चंद्रार्घ्यदानं
- ९ आषाढकृष्णपंचम्यां नागपूजाव्रतम्
- ९ आ० कृ० पक्षाग्रहनामकस्के३ पूजाव्रतम्
- ९ आ० कृ० सप्तम्यामिक्षुमार्कसूर्वपूजा
- ९ आ० कृ० अष्टम्यां मासदुर्गाव्रतम्
- ९ आ० कृ० नवम्यां तिंद्रोदुर्गापूजाव्रतम्
- ९ आ० कृ० दशम्यां धर्मपूजादिशां पूजाव्रतम्
- ९ आ० कृष्णिकादश्यां योगिन्येकादश्याव्रतं
- ९ अस्याः कथा पद्मपुराणे पुंडरीकाक्षपूजनं

१०० पं० सूचिपत्रम्

- १० आषाढकृष्णद्वादश्यां तिथिपदे नहरिपू०
- १० आ० कृष्णत्रयोदश्यां कामपूजाव्रतं
- १० आ० कृ० चतुर्दश्यां मांसाशिवावरात्रिव्रतम्
- १० आ० मा० वास्यायां शूद्रव्रतं वर्षसाध्यम्
- १० पिष्टमयशूलदानं ब्रह्महत्यादिपापनाशनं
- १० दारिद्र्यनाशनशिवलोकप्रदं च
- १० आ० शुक्लप्रतिपदायामरोम्यप्रतिपद्व्रतं
- १० विद्याप्राप्तिव्रतांगरे वनब्रह्मपूजनं सूर्वपूजा
- १० आषाढशुक्लद्वितीयायां रेथयात्रोत्सवः
- १० पुष्पक्षेपस्युतायां महाराजयात्रोत्सवः सर्व
- १० पुरेपुकायः
- १० आ० शु० तृतीयायां सश्रीकहरैः पू०
- १० सश्रीकद्विजपूजनं
- १० सौभाग्यसुंदरीव्रतं
- १० गौरव्रतं तिथिपदे

प० पृ० पं० सूचिपत्रम्

- ६ आषाढशुक्लचतुर्थारथंतरकलपादिः
- ६ तरयांकलपादिगणिके आह्वानादिके
- ६ आषाढशुक्लपंचम्यां अष्टदिने श्रृपूजनं
- ७ ग्रामादहिः पंचवर्णध्वजारथापनं
- १० सोपवासेन भूमिशयनं कृत्वा स्वयं फलज्ञान
- ११ तत्र बालोदरसेवेलोके प्रसिद्धः वायुपरीक्षः
- १४ आ. शुक्लपष्टांस्कंदपूजाव्रतं
- १४ शिवे मासहितस्कंदपूजनं उपवासो विधिः
- १५ आषाढशु. सप्तम्यां द्वादशरविपूजाव्रतं
- १ तत्रापि सोपवासेन वर्तुलमडले सूर्ध्वपूजा.
- २ अत्रैव विस्वदास्य सूर्ध्वरयपूजाकार्या
- ३ आषाढशु. षष्ठ्यां नहि पञ्चोचर्डीपूजाव्रतं
- ६ अत्र हरिद्रातोयादिभिर्देवीपूजनं कार्यं
- २ आ. शु. नवम्यां ऐरावणस्थिते द्रैदेवीपूजनं
- १४ आ. शु. दशमीमन्वादि तत्र स्नानदानादि

प० पृ० पं० सूचिपत्रम्

- ४ १ १५ आ. शु. कृष्णकृष्णदिने देवशयनीव्रतं
- ७ अस्याः कथा भविष्ये पाद्मे च अत्र भैक्षे वा सुदेवहादशीव्रतं
- ६ २ १० देवस्थायनोत्सवः चातुर्मास्यव्रतं नियमा
- १ २ १ स्वपानमहोत्सवप्रयोगः रामचंद्रस्तात्र
- १ १ २ चातुर्मास्यव्रतारंभस्य कालांतरतत्र वज्रयो
- १ २ २ १ शंखचक्रादिमुद्राधारणिर्यथः
- १ ५ २ १५ विभूतिहादशीव्रतं पुनरस्याः कथा मन्वादि.
- १ ८ १ ५ अत्रानुराधायोगे पारणविचारः पारणपा
- १ ८ २ १२ आ. शु. ज्येष्ठे दश्यां जमा माहे श्वरव्रतं ज्ञापा
- २ ० १ १० आ. शु. चतुर्दश्यां शिवशयनम्
- २ ० १ ११ आ. पू. गोपक्षव्रतं कोकिलाव्रतपूजा कथा
- उत्थापनं

चानुर्भास्वे प्रातः स्नानशीलारोम्यव्रतं

श्रावणमासे एकभक्तव्रतं कृष्णप्रतिपदा

दिप्रारम्भः

श्रावणकृष्णद्वितीयायामशून्यशयनव्रतं

इदं च श्रावणादिमासचतुष्टये कार्थं

श्रावणकृष्णतृतीयाया कर्त्तव्यं

अस्य भवश्रावणर्क्षयुतायां विष्णुपूजाव्रतं

श्रावणकृष्णचतुर्थीसोमकरयादि

अन्नसंस्तुत्यतुर्थीव्रतविधिः

पार्थिवगणेशपूजाविधिश्च ब्रह्महस्तिदा

अऋतुर्वागण्यतिपूजाविधिः

संकष्टचतुर्थीव्रतकथा चंद्रोदयेऽथ दानं

श्रावणकृष्णपंचम्यां अन्नव्रतम्

अन्नसर्वस्नानानि सायकाले जलेनाहं तप

प्रातर्दयानि

श्रावणीमास्यष्टम्यां शिवपूजाचसह्यासि

नां कल्पम्

तथासपूजाप्रयोगः गजपूजा विष्णु

पुराणदातं व्रतधेनुदानम् इति श्रावणमासकृत्परत्नसमुच्चयः

श्रावणमासः (नि.)

श्रावणमासकृत्यनिर्णयः कर्कसंक्रांतिपुण्य

पान्यायनरथावशेषतः पुण्यकालनिर्णयः

अन्नदानं नारजोदोषनिर्णयः तवस्त्रानादि

निषेधः

गंगादेमहानदीपुतदपवादाः ग्रामभोगेय

पवादाः

श्रावणमासादिचतुष्टये व्रतधेनुवादिदान

विशेषः

प० ८० पं०

सूचिपत्रम्

८० पं०

सूचिपत्रम्

६ अस्याशिवपूजाव्रत इयमानवकल्पादि

दिकवृषिठे राव्रतं देवीपूजाच

१० अत्रेवस्नुहेविटपेमनसादेवोपूजा

११ आशुह्रस्वतिपदयाविलवरेटकव्रतं

१३ आवणकृष्णपद्मास्कदपूजाव्रतम्

१३ आरोग्यव्रत विद्याप्राप्तिव्रतम्

१४ आवणसप्तम्यारविपूजाव्रतम्

१५ आशुह्रस्वतीयायांविथ्वकर्मशपनं

१४ आवणकृष्णपद्मसुगतिप्रदव्रतम्

१६ अत्राशोकशपनव्रतं श्रीकांतपूजनं

१६ आवणकृष्णनवम्यार्कामारीपूजाव्रतम्

१८ आशुह्रस्वतीयायांस्वर्णगौरिव्रतं व्यापन

१७ आशुह्रस्वम्यार्नमपूजादिगोपूजाच

१९ अथकथा इयंमधुस्त्रवेतिख्याता

६ अशुक्लदृश्यारोहिणीयोगेरोहिणीचंद्रपूजाव्रतम्

१७ अत्रैवजनतत्त्वतीयाव्रत कथाच

३ आवणकृष्णैकादश्याकामिकाकथास्त्रिभिः

१९ आशु चतुर्थीद्वर्वाणपतिपूजन

३ कांठ्या

११० आशुपंचम्यानगपच वीव्रतम्

११ अत्रश्रीपरपूजाद्वादश्यामापिकाठ्या

११४ अत्रद्धारस्योभयतगोमयास्त्रिस्वतनागपू

११ अत्रणकृष्णत्रयोदश्या कामत्रयोदशीव्रत

५ आश्यांवासुकीकुडस्नानं इयंमानवकल्पा

११ अत्रणकृष्णचतुर्दश्यामासाशिवचतुर्दशीव्र

१११ आवणशु-पद्मास्त्रिकंदपूजनम्

११५ अत्रणामावास्यायांपितृश्राद्धानहेमा

११३ आशु-शु-नसप्तम्यांज्यग्नसप्तमीव्रत

११५ अत्रणामावास्यायांपितृश्राद्धानहेमा

११४ सप्तवाहनसूट्यपूजनकार्पाससूत्रमयसूयं

प० पू० प०
२८ ३ २ श्री-गु-चतुर्दश्यादेवीपवित्रारोपणम्

२८ श्री-शु.पु.पु. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

२८३६ श्रावणपुणमाया उपकमानना
श्रावणपुणमाया उपकमानना

इयमिदं प्रयोगः समाप्तः

जया पूर्णिमां व्रत जलधनुदानम्

४३ २ ९ अन्नश्चावस्थां यमुपराणदानम् गृहधनुः।

इति श्रावणमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

भारुमासः

अथभाट्टपटन।सकुर्यनिर्णयः

सिंहसंक्रांतौ पराः पौडशताब्दयः पूर्ण्यकाः

सिंहसंक्रमणसमुच्चयदानम्

अस्यां कलि युगस्य तादिनं युगात् श्राद्ध

५ विद्यादिनात्मकतुल्यसाधारकप्रगल्भ

प० पू० प०
२८ ३ २ श्री-गु-चतुर्दश्यादेवीपवित्रारोपणम्

[illegible]

२८३६ श्रावणपुणमाया उपकमानना
श्रावणपुणमाया उपकमानना

इयमिदं प्रयोगः समाप्तः

जया पूर्णिमां व्रत जलधनुदानम्

४३ २ ९ अन्नश्चावस्थां यमुपराणादानम् गृहधनुः।

इति श्रावणमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

भारुमासः

अथभाट्टपटन।सकुर्यनिर्णयः

सिंहसंक्रांतौ पराः पौडशताब्दयः पूर्ण्यकाः

सिंहसंक्रमणसमुच्चयदानम्

अस्यां कलि युगस्य तादिनं युगात् श्राद्ध

५ विद्यादिनात्मकतुल्यसाधारकप्रवर्त

प० पृ० पं०

सूचीपत्रम्

१ तुललाकनचं तुलसीव्रतकथा

२ सिंहर्केगोप्रसवे अमृताशांतिकार्य

३ भाद्रकृष्णप्रतिपदायां नधुपायसदानं लव

४ काणितदानम्

५ भाद्रकृष्णद्वितीयायां अशून्धशयनव्रतं

६ भाद्रकृष्णतृतीयायां विशालार्क्षीयात्रा

७ भाद्रकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतकथा

८ बहुलाचतुर्थीव्रतं गोपूजनदानम्

९ भाद्रकृष्णपंचम्यां नागानां पूजा

१० भाद्रकृष्णषष्ठ्यां कुशपलाशव्रतमूहलपट्टीव्रत

११ चद्रपक्षीव्रतकथा उद्यापनप्रयोगः

१२ भाद्रकृष्णसप्तम्यां शीतलाव्रतकथा च

१३ शीतलामंत्रविधानं शीतलाकवचं

१४ अस्यामेव पुत्रप्राप्तिव्रतम्

१५ भाद्रकृष्णअष्टम्यां दशाफलव्रतविधिः कथा च

प० पृ० पं०

सूचिपत्रम्

१६ कृष्णजन्माष्टमीव्रतनिर्णयः जयंतीनिर्णयः

१७ अथ जन्माष्टमीव्रते कथं प्रयोगः

१८ पुण्याहवाचनं मातृकापूजा नदिश्राद्धं

१९ पट्टीपूजनं जातकर्मनामकर्मचक्राष्टमीकृत्यं

२० पारणनिर्णयः जन्माष्टमीव्रतकथाभिविधे

२१ पद्मपुराणोक्तकथाभिविधेयपुराणोक्तमुद्या

२२ अथ स्मृतिकौरवभोक्तमुद्यापनम्

२३ जन्माष्टमीव्रते पूजाविधानं उद्यापनविधान

२४ अग्निपुराणोक्तं जयंतीव्रतकथा नैके च

२५ उद्यापनकौमुद्युक्तमुद्यापनविधानम्

२६ अस्यामेव उमामहेश्वरव्रतं कलाष्टमीव्रतं च

२७ भाद्रकृष्णनवमीगोपालनवमीप्रसिद्धं

२८ तत्र गोगाभीक्षिणपूजाव्रतं दुर्गापूजनं च

२९ भाद्रकृष्णदशम्यां यमपूजादिशां पूजा च

३० भाद्रकृष्णएकादशी अज्ञा कथा

५०॥६०॥५०॥

26

•b|o2|ob

১৯৭১

० पुं० सूचिपत्रम्

७२ २१६ नंदनवर्माव्रतम्

७३ १ ७ भा. शु. दशम्यां दशावतारव्रतविधानं

७४ १ ७ भा. शु. कदादशापञ्चास्या तस्याः कथा

७५ १ ८ अस्यामेव अवणपुतपां विजयैकादशीक

७६ १ ३ अवणपुतपाभेकादशपाशमनावतारः

७७ १ ३ कटिदानोत्सवः

७८ १ १ १० वामनावतारपूजाविधानं दशोदना

७९ १ १ १२ वराहेश्वरणीव्रतकटिकदादशाव्रतम्

८० २ ४ अन्नैरुभगवतः कटिदानोत्सवः

८१ १ १० भा. शु. कदादश्यां अवणयोगव्रतपारणे

८२ १ ३ निषेधः तत्रायनिर्णयः त्रिवा विभक्त अव

८३ १ ३ णमप्यभागेणोपारणनकार्यासिद्धि

८४ १ ३ अन्नैव द्वादश्या अवणयोगेशक्रव्यजोत्थाप

८५ १ ३ अथ अवणद्वादशीव्रतनिर्णयः अन्नापिवा

पुं० सूचिपत्रम्

८६ १ १ अस्यां वधयोगनदीसंगमस्तान्मुक्तं

८७ १ ३ नदीसंगमा अपयत्रोकाः सविष्यन्तरेभव

८८ १ ३ णद्वादशीकथा

८९ २ ८ वामनपुराणोका अवणद्वादशीकथा

९० १ १ १० अस्यामेव विद्योत्तरिका अवणद्वादशीकथा

९१ २ ४ अथोद्यापन अस्य प्रयोगः

९२ २ ३ अथोद्येयमर्चयेत्तरिको वामनजयतोपु

९३ १ १ ११ अस्यामेव अविष्यो गद्वादशाव्रतम्

९४ २ १ १६ श्यात्रैपदुभयस्यागव्रतारमः

९५ १ ४ अथ भा. शु. कदादश्यां गजिराव्रतम्

९६ १ ८ गुर्जरचारसप्तगोजिराव्रतम्

९७ २ ४ अस्योद्यापनं अन्नैवाशोकात्रैराव्रतम्

९८ २ १ १२ भा. शु. चतुर्दश्यामनव्रतम्

९९ १ ८ अन्नंतव्रतदशोव्रत निर्णय अन्नंत पूजा

प० पु० सं० सूचिपत्रम्

१७ २ अतन्त्रतकथा अथोपापनम्

१८ १ नष्टोरेकप्रायाश्रितं श्रद्धापरमनत्रतो

१९ १ द्यापनम्

२० १ अथात्रैवपालात्रतं श्रद्धेवरभात्रतम्

२१ १ अगस्त्याद्युदानम्

२२ १ अथभाद्रपौर्णिमासिकृत्यानि

२३ १ अत्राटौडमामहेश्वरतम् सोद्यापनं पूजा

२४ १ कथानकम्

२५ १ अस्यामेवलोकापालपूजनं कन्यागतेर्केशः

२६ १ अस्यामेवमाद्रपौर्णिमापाकंदलीव्रत तत्र

२७ १ अथकथा

२८ १ अत्रैवपौर्णिमायांसुवासिन्येवदत्तसिद्धिचिकु

२९ १ वदसावित्रीव्रतकथा

३० १ अत्रैववारुणव्रतारभः कन्यागतेर्केकार्यः

प० पु० सं० सूचिपत्रम्

३१ १ श्रद्धेवमहालयश्चाद्वप्रारंभः कार्यः

३२ १ तत्रसपिडकाभ्युदयिकश्चाद्वनादिमुखानां

कार्यम्

३३ १ अथसपिडकाभ्युदयिकश्चाद्वप्रयोगः

३४ १ अथसकलपश्चाद्वप्रयोगः

३५ १ अथातिसंक्षिप्तसकलपत्रयोगः

३६ १ अथप्रसंगादितिर्यश्चाद्वप्रयोगः

३७ १ इतिभाद्रमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

३८ १ अथाश्विनमासकृत्यानुक्रम गोवत्खादिदा

३९ १ कन्यासक्रनेपराः षोडशपाटिकाः पुष्टाः

४० १ अथितोऽग्रीत्यैवृत्तदानपद्मनाभश्रीरपैदः

४१ १ धिताद्यायसादिदानम्

४२ १ धान्यपूर्ववृत्तदानम्

४३ १ सुवर्णवस्त्रादिदानम्

४४ १ एकभक्तव्रतग्रहणेतिसरयूतीर्थपुण्यं

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

- ८ मांसभोजनवर्जनव्रतएवंसौरमासकृत्यम्
 १० अथमहालयनिर्णयः संचांश्चनकृष्णपक्षः
 ११ कन्यास्थकैमहापुण्यः तेनविनापितित्यः
 १२ आरादीनारभ्यपंचमः अधिमासेपतेसप्त
 १५ अत्रश्राद्धकरणेअमावास्याताः षट्पक्षाः
 १४ एपांठयवस्थाशकाशकविषयः
 १२ स्तुतिविधिपक्षे मुख्योत्पादवश्यकः
 ३ अत्रश्राद्धार्हादेवताः
 ६ पार्वणिकोहिदृशः द्रव्यवस्था
 २१ जीवत्पितृकस्यकर्तव्यतानिर्णयः श्राद्धत
 २१ पर्णम्
 २११ अथमहालयपक्षेव्रतदिनकृत्यानि
 १२ अथाश्विनरूपणप्रतिपदांपांचहिंपूजनं
 १३ महालयश्राद्धपिटृष्टांशसहस्रकल्पतु
 सिन्नदम्

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

- १४ द्विर्वायां द्वापूजनं श्राद्धं शतिकल्पस
 हस्ततृप्तिदम्
 ३ आश्विनकृष्णतृतीयायां वृहद्वैरीव्रतम्
 ३ सोद्यापनहरतरुषेकैहरतगौरौ व्रतं चान्निव
 ४ वृहद्वैरीव्रतपूजातरयाः कथाजयापूजनं च
 ४ आश्विनकृष्णचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतं
 ५ अत्र श्राद्धं पिचत्वारिंशः कल्पसहस्रतृप्ति
 ५ आश्विनपंचम्यांपंचाशतः कल्पसहस्रतृप्ति
 ८ अत्रपंचम्यांपितृरूपादेवीपूजापुका
 १० आश्विनपञ्चाशद्विंशतिकल्पसहस्रतृप्तिदं
 १२ अस्यां रोहिणीव्यतीपातभौमयोगे कपि
 लाषष्टीव्रतम्
 ८ कपिलाषष्टीपूजाकथं कपिलाषष्टीव्रतोद्या
 २१ कपिलाषष्टीव्रतोद्यापनप्रयोगः तत्पुरुषक
 ८ आश्विनपञ्चासूर्यपूजाव्रतम्

सूत्रपत्रम्

१०८० पं०

अत्रमहालयश्राद्धं सप्ततिकल्पसहस्रतु-

११ आ. कृष्णष्टम्यां माध्याह्निकं श्राद्धम्.

१३ गयाश्राद्धतुल्यफलदम्

१२

१ अन्नमहालयश्राद्धं शशीतिकल्पसहस्रतु-

३ अस्याभिवाष्टम्यां पुत्रीपन्नतम्

५ अन्नैवमहालक्ष्मीव्रतं भाद्रशुक्लाष्टम्यां प्रा-

दमणीयम्

१५ महालक्ष्मीव्रतनिर्णयः व्रतविधिः

१५

१ महालक्ष्मीव्रतकथा स्कन्दपुराणे

१६

१ भविष्योत्तरेकं महालक्ष्मीव्रतं पूजाविधिः

१७

१ अस्यापनं व्रतार्थापनकौमुद्याम्

१८

१ अथागमोकोमहालक्ष्मीव्रतविधिः

१० अस्मिन्नेन महालक्ष्मीपूजाविधिः

२२

१ अक्षरदीपपुराणोक्तं महालक्ष्मीव्रतम्

२२

२ अन्नैवाशोकाष्टमीव्रतं इयं शिवाश्वमीप्रोक्ता

१०८० पं०

सूत्रपत्रम्

२३

१ आश्विनकृष्णनवम्यां श्रवणमूर्तिव्रतं भवि-

१३ अस्यामहालयश्राद्धं शशीतिकल्पसहस्रतु-

१४ मातृनवमीश्राद्धं जीवदिपतृकेणपिकाष्टम्यं

१३ अन्नसुवासिन्योपिभोजनीयाः

२४

१ महालयश्राद्धं नवतिकल्पसहस्रतुल्यं हि-

१ अस्यामेवदिवशास्त्रायादेवीप्रबोधनम्

१ अन्नहरतादित्यसंजनदर्शनम्

१ आश्विनकृष्णदशम्यां यमपूजादिशार्पूजा-

२५

१ व्रतम्

८ महालक्ष्मीव्रतसहस्रकल्पतृप्तिदम्

१ अश्विनकृष्णपक्षे इदिकैकादशीव्रतम्

१ अन्नमहालयश्राद्धं द्विवातकल्पसहस्रतुल्यं हि-

१ इदिकैकादशीकथा

१ आश्विनकृष्णदशम्यां संन्यासिनां महाल-

१ यश्राद्धम्

२६

प. ६० पं.

सूचिपत्रम्

प. १

प. ६० पं.

सूचिपत्रम्

प. १

२. अथ विस्तरण नवरत्न कल्पतत्रेर्वापूजा।

१. अभिन प्रकृद्वितीयार्पादानस्यानंतफलं

१. नवरत्नव्रतस्य सप्तर्चोन्नरत्नपक्षः।

१. पंचरत्नामुपांगलितं ब्रह्मसरस्वतीपूजा।

१. अत्रोपवासैकभक्तनकादिप्रतिदिनव्यव.

१. १. २. अत्रमूलानक्षत्रे सरस्वतीपूजा। श्रवणविभू-

२. कलशोपरिदेवोमूर्तिस्थापनं प्रतिमालक्ष.

२. १. अश्विनशुक्लपक्षां विल्वशाखायां देवोबो-

२. अथ पूजाविधिः गणपतिपूजादिक्रमः।

२. धनम्

१. १. २. कलशस्थापनं सर्वस्ति वाचनं देवार्पणं

१. १. ५. विल्वतरुवेधनक्रमः

१. ५. अग्न्युत्तराणामातिष्ठ अग्निमूकं उपचा-

१. १. ४. सप्तम्यादिदिनत्रयक्रमः सप्तमीपूजावि-

१. ५. दुर्गास्तुतिः सशिवपूजा अखड्दपदानं

१. १. ३. अष्टमिकृत्य अथ पूजनलोह। भिसारिकं

१. ५. बंधपिठविधिः पुरश्चरणक्रमः पाठक्रमः

१. १. २. स्वातिनक्षत्रे अथ पूजनमुक्त

१. ५. शतबंधविधानं सहस्रबंधविधानं कुमारि-

१. १. ६. वाजिनीराजनहोमप्रयोगः ऋग्वेदिनामं-

१. ५. कन्यालक्षणकन्यापूजामंत्रः वेदपारायणं

१. २. वज्रशाखीयमंत्राः छत्रादिपूजनमंत्राः

१. ५. बलिदानं बलिदानविधानखड्गपूजामंत्र

१. २. ३. छत्रस्य चापरस्य खड्गमंत्रः कटारमंत्रः

१. ५. संक्षिप्तबलिदानविधिः महिषबलिदानमं-

१. ४. छुरिकामंत्रः कवचमंत्रः चर्ममंत्रः

१. ५. अथ दुर्गापञ्चास्त्रोत्तरे विशेषः सूतकेपूजा

१. ८. चापमंत्रः शक्तिमंत्रः कुंतमंत्रः

१. ५. निरूपयः

१. १. २. आग्निपञ्चमंत्रः पाशमंत्रः परशुमंत्रः

सुचिपत्रम्

प०	पं०	सुचिपत्रम्
७१	१	ध्वजामंत्रः पताकामंत्रः कनकदंढमंत्रः
७१	२	दुहुभिमंत्रः शंखमंत्रः सिंहासनमंत्रः
७१	२	१४ अभ्यमंत्रः शिविकामंत्रः रथपूजामंत्रः
७२	१	१० गजमंत्रः अष्टभ्यारारौवल्लिदानम्
७२	२	७ तत्रचतुष्टयष्टियोगिनो नानामंत्राः
७३	२	११ नवमंकृतम्
७४	२	१३ नवरत्नपारणर्णयः
७५	१	११ दशमीकृतम् विसर्जनद्वयमेव विजयदशमी
७६	१	१० प्रस्थानविधिः शमीपूजनम्
७७	१	१५ अपराजिता पूजाक्रमः विजयप्रस्थानोत्स-
७८	२	३ दुर्गाशतनामस्तोत्रं नवरत्नव्रतेष्ट्यापनक
७९	२	६ श्रीध्वनशुक्लप्रतिपदमारभ्य श्रीसूक्तवि-
८३	१	१५ लक्ष्मीहृदयस्तोत्रं नारायणहृदयस्तोत्रम्
८४	२	८ लक्ष्मीसूतपञ्चाविधानं श्रीसकयत्रोद्धारः
		अथ पूजाप्रयोगः पीठपूजा उपचारपूजा

सुचिपत्रम्

प०	पं०	सुचिपत्रम्
८७	२	९ अष्टोत्तरशतनामपूजा आचरणपूजा
८९	१	२ विष्णुधर्मोत्तरे श्रीसूक्तविधानं श्रीसूक्तपाः
९०	१	११ इति नवरत्नविधानप्रकरणम्
९०	१	१४ श्रीध्वनशुक्लपक्षावसिष्टकृतम्
९०	१	१५ आ-शु. द्वितीयायादानस्यानतफलव्रतः
९०	१	१६ आ-शु. तृतीयायामपि बृहद्गौरव्रतमुक्तं
९०	२	७ आ-शु. चतुर्थ्याकपर्दीया विनायकव्रतम्
९०	२	१० व्रतविधिः पूजाविधिः कथा
९०	२	६ आ-शु. पंचम्या उपगंगाललिताव्रतं
९४	१	१ श्रीसूक्तपूजाविधानं कथा
९७	२	९ अथास्तोत्रापनप्रयोगः शांतिपञ्चमीव्रतं
९८	१	१५ आ-शु. पक्षेमूलनक्षत्रे पुस्तके पुस्तस्वतीप-
९८	२	५ आ-शु. पक्षावित्त्ववृक्षेदेवीदेवधनम्
९८	२	५ तत्र नवरत्नप्रकरणे
९८	२	७ श्रीध्वन-शु. सप्तम्यां शुभसप्तमीव्रतम्

१	८०	१०	सूत्रपत्रम्	१	८०	१०	सूत्रपत्रम्
१२	१	२	३-रात्रौजगत्तणकोजगत्तणव्रतकथा	१	२	२	कार्तिकस्तान कुरुक्षेत्रगंगादिपुकोटिगुण
१२	१	३	अथास्त्रोद्यापनप्रयोगः	३	३	३	मथुरायाम विदुल्लेभ काशीस्थविद्वत्तिथेभो
३२	२	४	अस्यांगजनोरजनाजनिरिजानंचक्रादर्थ	६	६	६	ज्ञानमंत्रःकाशीस्थदे अथर्वमंत्रोपि
३२	२	५	अस्यांनारदीयपुराणदानं सप्तधेनुदानं	११	११	११	मालाधारण तुलस्याः धात्र्यश्च पुष्पनि
३२	२	७	तुलासंक्रांतौधृतधेनुवाप्तनपुराणदानम्				वेदनवातिपुष्पकरम्
							धात्रीतुलयायादिवपूजनंरसधेनुदानं
							दिदलादिवर्जनव्रतानि मांसवर्जनव्रतं
							गंगायपुनसंगमेग्रहणकलःपिपत्रान्
							देवालयार्द्रौ
							आकाशदीपदानंएकभक्तव्रतंकार्तिक
							जयावासिब्रतं कच्छव्रतदेर्वाव्रतं
							कार्तिककृष्णप्रतिपदायांकार्तिक नियम-
							धारणवन्दिपूजाच
							द्वितीयायायमपूजा तृतीयायांगौरीव्रतः
							कार्तिकचतुर्थ्यादंशरथराज्ञःपूजादुर्गा-

इत्याश्विनमासकृत्यरत्नसमुच्चयः

१ कार्तिकमासकृत्यनिर्णयः
 १ तुलासक्रमेपूर्वाःपराश्वयटिकापुष्पाः
 ५ अत्रविष्णुव्रतप्रशसा
 ८ कार्तिकस्तानंश्राश्विनशुक्लैकादश्यामारभ्य
 ९ दाक्षिणात्यमते अन्त्यमतेपु श्राश्विर्नामा
 रभ्योक्तम्

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
४१	अस्वामिवकरचतुर्थोऽवतं तत्रोष्णिमेव। धिकारः
५	६ करकचतुर्थोऽकथा, अस्वोद्यापनम्
६	११५ का. कृ. पच-नागपूजावतं पथांस्कृष्टम्
६	१ का. कृ. स. त. वैकुण्ठकृपादितत्रमयपूजा
६	३ का. कृ. णाष्टमनापूजकामवतं हरिगोप्यो
	दर्भमयोरूपेपूजनम्
६	५ इयमपिकारकास्व, चतुर्थोऽवदत्रापिकृत्यं
६	६ अस्वामिवश्रुतेर्देवीपूजावतं तत्रकथावि.
७	७ का. कृ. नवभ्यां दुर्गापूजावतम्
७	८ का. कृ. दशभ्यां धर्मराजपूजादिशांपूजा
७	९ का. कृ. णैकादशोरमतस्याः कथा :
८	१ का. कृ. द्वादश्यां गोवत्सपूजाकथा
११	२१४ इयं नाराजनद्वादशोऽञ्जनानांपूजन्तं नाराज
११	२१६ का. कृ. त्रयोदश्यां पद्मपदानवतं पंचाह-

सूचिपत्रम्

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
१२	१ अस्वामिवगोत्रराजवतं सखीककृष्णपूजनं
१२	१ गोवर्धनपूजनं गवांगोपितां वपूजनं
१३	१ का. कृ. चतुर्दश्यां अन्नकंचतुर्दशीकृत्यं
१३	२ तत्राभ्यंगस्नानं चतुर्दश्याद्विहितं यितं
	स्वातिथेगोश्वर्यं
१४	१ अथस्नानविधिः यमतर्पणं
१४	१ यमायर्दीपदानं प्रदोषसमये कर्तव्यं
१४	३ प्रेतभ्यां दीपदानं तत्रमंत्रः
१४	२ इयं भौमवारिचित्रायां वमहाफला
१४	२ अस्याहनुमतोजन्मदिनकृत्यं
१४	२ का. अमावास्यायां दीपावलि कृत्यं
१५	१ अत्रापि स्वातिथेगोश्वर्यं गस्नानं
१५	१ अथर्दीपावलीकृत्यं कथा कौमुदीव्रतमुक्तं
१५	८ सुखसुप्तिकाकृत्यं प्रदोषदीपदानं पूर्वकं
१४	१ लक्ष्मीपूजाप्रयोगः लक्ष्मीसूक्तं पठेत्

सूचिपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१८	१	५	अन्नदीपश्राद्धप्रयोगः अन्नस्वातिसंपात योगः
१८	२	८	तत्स्यशांतिनीरजनविधिनकार्यः
२०	१	१०	अन्नकेदारगौरीव्रतं पुजाविधानं कथाच दीपावलीकथा मार्गपर्वविधानं कौमु दीमहोत्सवः
२४	२	३	प्रातर्द्युतक्रीडनादिकं तैलाभ्यंगोपि कार्तिकशुक्लप्रतिपदायावलिपूजा गोव र्धनपूजाच
२६	२	८	का. शु. द्वितीयायमद्वितीयाकुर्यं
२८	१	५	का. शु. तृतीयायां विष्णुगौरीव्रतं
		६	का. शु. च. नानाव्रतं
		१३	का. शु. प. जयापंचमीव्रतं
२९	१	६	का. शु. प. भौमवारेदेवसेनाचित्तरत्नकंदपू जोत्सवः

सूचिपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
२९	१	१६	का. शु. र. शाकसप्तमीव्रतं
२९	२	३	का. शु. अ. गोपाधर्मा तत्रगोपूजा
		८	का. शु. न. कृतयुगादि अन्नकूर्मद्विपानं
		५	तुलसीकुर्यारंभः नगरप्रदक्षिणाकथा
३०	१	५	तुलसीविवाहप्रयोगः तुलसीविवाहकथा
३१	१	२	का. शु. द. सार्वभौमव्रतं राज्यावाधितव्रतं
३३	२	४	का. शु. द. सार्वभौमव्रतं राज्यावाधितव्रतं
३४	१	१०	ब्रह्मावाधितव्रतम्
३४	१	१४	का. शु. कैकादशीहरिप्रबोधिनीकथापाद्मे
३५	२	८	स्कंदपुराणोकाकथायोगाभ्यरक्षादशीव्रतं
			प्रबोधैकादशीकुर्यम्
३९	१	२	रामार्चनवाद्रिकोकाः प्रबोधिनीप्रकारः
४१	१	६	प्रबोधकालानिर्णयः
४१	२	१५	अथैकादश्यादिपूर्णिमांतंभीष्मपंचकव्रतं
		१५	पाद्मेकार्तिकमाहात्म्यं भीष्मपंचकविधा-
४२	१	१३	भाविष्योत्तरोक्तंभीष्मपंचकव्रतविधानं

०५०३०५

5

मार्तिशालादद्यान्तीराजनविधानं

५७ २ ११ आर्वापेनराजनशातकथ।

का. भा. प्रसं. शिवपूजनव्रतम्. १०००

४९ ११२ अष्टोत्तरतामसः सहस्रदापदानम्

अनन्तकर्मणं काश्याविश्वश्रयाना

५०२ श्रीनृपाणावतुर्दशोव्रतम्

५० २८ कातकपु। तुनादय। का। राम. नदूरा.

७० २१६ अन्नकामंदुपोत्सर्गदत्तं कल्पांतरौप्येन

इत्यावतारः

ॐ० ह्री० नमः०

३३ मी विवाहप्रयोगः तलसीकवचपाठः

अनेवधानीपूजाप्रयोगःधानीपूजाद्याः

ध त्रैमाहृत्यधकद्यान्पुनर्दाह

विष्णुसहस्रनामं

संतानत्रयं रश्मिमतम्

कृतकव्रतमनाश्च पाण्डवाः ।

७ कालिभानुवाता

३ गोदानविधानं अत्रैवभीष्मपंचकद्रतोपा-

५५॥

५ सर्वणिज्ज्ञानं इति कात्तिकाद्यापनम्

४। एवं चतुर्मास्य दत्तोद्यापनमापन्नयम्

इति कर्त्तिकमासकृत्यारत्नसमुच्चयः

१	१	अथ मार्गमासव्रतनिरूपणम्	१५
१	१	विष्णुपूजाव्रतम्	१५
१	११०	दानविशेषनिरूपणम्	१५१
१	११२	व्रतविशेषनिरूपणम्	१५२
१	११४	अवर्तार्थांशविशेषनिरूपणम्	१५४
१	११६	अन्नकृष्णव्रतिपदार्थायोगविशेषनिरूपणम्	१५६
१	२	अन्नव्रतिपामारभ्यसौभाग्यमुंदरीव्रतम्	१५८
१	३	नक्तनेतमाहारभ्यनिरूपणम्	१५९
१	१	उक्तव्रतस्योद्यापनविधिः	१६०
१	२१५	मार्गकृ. चतुर्थीतिथिपत्वेन गणेशपूजाव्रतसंकटचतुर्थीविधिनाकार्यम्	२१५
३	२१६	मार्गकृष्णपंचम्यांतिथिपत्वेन गणेशादयो नागापूजयाः	२१६

४	१	अथ मार्गकृष्णपक्षांशपर्वणव्रतमविधिः	१५१
४	११६	मार्गकृष्णसप्तमामयेव व्रतकार्यम्	१५६
४	१	मार्गकृष्णान्न्यांकार्त्तमैरवोत्पत्तिः	१५७
४	२	तस्यामुपवासादिकार्यम्	१५८
४	२	अन्नपूजेपवासजगारणानि प्रधानानि	१५९
४	२	अस्यामेवाष्टम्यामनयाष्टमीव्रतम्	१६०
४	२१४	कृष्णान्न्यायुतप्राशनम्	१६४
४	११६	मोहनवस्यां सामान्यनिर्णयकर्त्तव्यं मार्गकृष्णैकदशतिथ्यन्तरमाह भारते	१६६
४	११३	अस्यामेव मार्गकृष्णैकदश्यां वैनरणीव्रतम्	१६३
४	१	मार्गकृष्णद्वादश्यां कृष्णविशेषाभावादेकादश्याकृत्यमेवात्र कार्यम्	१६४
४	१	मार्गकृष्णत्रयोदश्यां ज्योतिषादप्येव व्रतम्	१६५
४	५	मार्गकृष्णचतुर्दश्यां देविकातीर्थव्रतारम्भः	१६५
४	११	अस्यामेव चतुर्दश्यां देविकायावा	१६६

प० पु० पं०

998

2928

१०१

29/2

99/99

99/99

33

22

2

م

2.

25

33

7

—

५०.५०/५०

99-2

१८२१

$$\frac{28}{12} = 2\frac{2}{3}$$

989

209

५०

229

१२३४५६७८९१०१११२१३१४१५१६१७१८१९२०२१२२२३२४२५२६२७२८२९३०३१३२३३३४३५३६३७३८३९४०४१४२४३४४४५४६४७४८४९५०५१५२५३५४५५५६५७५८५९६०६१६२६३६४६५६६६७६८६९७०७१७२७३७४७५७६७७७८७९८०८१८२८३८४८५८६८७८८८९९०९१९२९३९४९५९६९७९८९९

三

१११

6.82

1999

...

1754

पं० पं०

सुचिपत्रम्

पं० पं०

सुधीपत्रम् १६२१

२९ २ द्वादश्यां मार्गशुक्लायां साध्यव्रतम्

२९ २ इति नारदायै मार्गशुक्ला द्वादश्यां साध्यव्रतम्

तद्वादशादिर्यव्रतं अखटद्वादशीव्रतम्

अथास्यामेव तारकद्वादशीव्रतम्

३१ १ अस्यामेव मल्लद्वादशीव्रतम्

३१ २ अथास्यामेव रथद्वादशीव्रतम्

३२ २ मार्गशुक्लत्रयोदश्यामननत्रयोदशीव्रतं

३४ १ अथापरमननत्रयोदशीव्रतं भविष्योत्तरे

३६ १ अथ प्रदोषव्रतानि तत्रादौ प्रदोषमहिम्ना

३६ १ अथास्यानिर्णयः

३६ २ अथ पक्षप्रदोषविधिः

३८ १ अथ केदारखंडोक्तशनिप्रदोषव्रतम्

४१ १ अथ निर्णयास्तत्संनन्दपुराणोक्तशान्यादि

वारयुक्तं प्रदोषव्रतम्

४१ २ सोमवारेण्युक्तयामपि रथांकस्यांचित्

त्रयोदश्यां प्रदोषादौ शिवपूजां काला

अथ तृसिंहपुराणोक्तं नृसिंहत्रयोदशीव्रतं

अथ कूर्मपुराणोक्तं त्रिलोचनत्रयोदशीव्रतं

अथ कालत्रयोदशीव्रतहेमाद्रौ

अथ वाराहपुराणोक्तं महाबुधसंज्ञत्रयोद

शीव्रतम्

अथ सौरपुराणोक्तं शिवत्रयोदशीव्रतम्

अथ मार्गशीर्षादिमासत्रयोदश्यावर्षसा

ध्ययमादर्शनव्रतम्

अथ मार्गशीर्षपक्षत्रयोदश्यामारभ्यमस्य

पुराणोक्तं शिवपक्षत्रयोदशीव्रतम्

मार्गशुक्लत्रयोदश्यां एकमकव्रतम्

अस्यामेव पिशाचमोचनार्थं श्राद्धमुक्त

अथ गौर्णमास्यलवणाढकदानमुक्तं

अस्यां चैव पूजा

सुविपन्नम्

प०.पु०.पं०	१३	पौ.क.व.मासवतुर्थाव्रतम्
	१४	पौ.क.त.गौरीपूजाव्रतपुण्यक्षेपुण्यस्नानं
	१५	पौ.क.प.पूजागृहस्येति रक्तपूजाव्रतम्
	१६	पौ.क.स. भास्करंवेति उग्रयससमीव्रतम्
	१७	पौ.क.न.नक्तभोजनदुर्गापूजाव्रतम्
	१८	पौ.क.द.मंतकस्यवेतियमपूजाव्रतं
	१९	इवञ्ज्वोरकल्पादिः
	२०	पौ.क.एकादश्यांसफलेकादशीव्रतकथा
	२१	पौ.क.द्वा.संप्राप्तिद्वादशीव्रतम्
	२२	अस्यामेवस्वरूपद्वादशीव्रतम्
	२३	पौ.क.पू.पूजाव्रतम्
	२४	पौ.क.चतुर्दश्यामासशिवरात्रिव्रतम्

सुविपन्नम्

प०.पु०.पं०	१३	अस्यामेवस्यगशिरोनक्षत्रयुक्तायांसुवर्णल
	१४	वर्णचन्द्रेयम्
	१५	अस्यामेवचंद्रव्रतारंभःकार्यः
	१६	अयवतिशीर्षार्थमोच्यते
	१७	अष्टपूजाविधिः
	१८	अष्टकथा
	१९	इतिमार्गमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥
	२०	पौषमासानुक्रमः वस्त्रपानादिदानम्
	२१	धनुःसक्रे पराःषोडशपटयःपुण्याः
	२२	एकभक्तव्रतं प्रासादग्रहादिदानम्
	२३	शालावासिब्रतं कनकदानं पौ.उ.प्रतिप
	२४	दायम्
	२५	पुष्पफलादिदानं नक्तव्रतव नर्मदास्नानं

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

१५ पौषामावास्यायां अर्द्धेदपयोगडकः

७ २ १ सवर्षेपमावर्षौर्णमासोर्मध्यवर्ति

दर्शभवति

७ २ ७ पौ.शुक्लश्रतिपदयांभानुपजाएकभकव.

७ २ ८ पौ.शु.द्वि.गौरात्रनं शुभदिक्काजनम्

७ २ ९ वाल्डुदशेनं आरेभयव्रतम्

७ २ १५ पौ.शु.त. ब्रह्मगौरात्रतम्

८ १ १ पौ.शु.च.विश्वरापुनत्रतम्

८ १ २ पौशु.पं.मधुसूदनपूजाव्रतम्

८ १ ४ पौशु.प.विष्णुरुपसिधुपूजाव्रतम्

८ १ ६ पौ.शु.स-उभयसप्तमीव्रतम्

८ १ ९ पौ.शु.छाएनपादुर्गापूजाव्रतम्

८ १ १६ पौ.शु.न.महापायापूजाव्रतंप्रकभक्तं

८ २ १० अत्रदुर्गास्त्ववराजस्त्वोन्नम

प० पु० पं०

सूचिपत्रम्

१२ १६ अथास्त्रध्वजारोपनवर्माव्रतं देवामंदिरेष्व

जारोपणम्

(रपा-

१ पौ.शु.द.विश्वेदेवानांपूजाव्रतंईशानक.

१ ६ पौ.शु.कैकादशीपुनवाकथापक्षपुराणे

१ १४ इयंमन्वादिरेपि

१ १४ अरुनांदाक्षिणार्यानांमाघस्नानार्भः

१ ८ माघस्नानविधिः

१ ५ पौ.शु.द्व.सुजन्मद्वादशीव्रतम्

१ २ अस्यामेवगोविदद्वादशीव्रतम्

१ ३ पौ.शु.त्रयोदश्यां अच्युतपूजाव्रतम्

१ ४ विष्णुपयुतादिदानम्

१ ६ पौ.शु.च.विरूढक्षत्रतम्

१ १३ पौ.पूर्णिमापालक्ष्मीपूजाव्रतंपुरुषस्नानम्

१ २१० अत्रेशानव्रतं पुरुषस्नानविधानम्

पुरुषस्नानं कालिकापुराणे वाराहोसंहिता.

सर्वेषाम्

१६ म.क.च.तिलचतुर्थान्तम्

सकष्टवन्थावतकथा

३२४ मा.क.प.नागपूजा.द्वयवत्

मा.कु.प.विद्याकपट्टाश्रतम्

॥ इति पाण्डवास्तकं परमं समुच्चयः ॥

४ मा.कु-सप्त्यासुवा॥ तत्राग

२। मा. कृष्णाष्टम्यामासतश्च। ६५।

अत्रकुण्डाष्टमंत्रतमः

मा-कृ-त-ज्ञ-व्यष्टकाश्रद्धम्

१ मा.क.३.३ उद्योतकल्पादिधर्मराजपूजनं

२ ना हर्णकाशेपदविलाकथञ्च

[illegible]

८ मा. कुल्लोतलडाङ, धानावा, १

६ मा. कृ. अथादंश्यापक्षभद्रा। मद्रवग

७।म।कु-वत्तुदंता नम नपणादं कुरु

तर्पणमंत्रोक्तनामभिर्होमः शुश्रावन्नदान

१३ अस्यांतासात्रैवतं शिवरात्रिवत्काट्यं

१ अथमाधनासक्तुःपानुकम्भः

१ अथमायनासक्तुःपानुक्रमः

मकामक्रेषपराश्रवारिशतव्याटिकाः पुण्य

अथ जिह्वपेदा रुदानि लैरवस्था न॥ दिक

१० विनयेनार्णवद्वितिलधेनदत्त । तिलहो

१७ तिलवलयनद्वयानुपायः तिलवलयनद्वयानुपायः (म)

११२ श्रमप्लवकमदण्डानपदः ।।८५।।

१ माघज्ञानावधान अभिवर्धन नयामः

प्रधानाभि-

मष्ट कटणप्रतिपदायां गलिपजनं द्रवतारभ

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

११) नां कुनाह प्रहेनूभा नो

१२१ मा-क-व-सा। मा-पु-सिद्ध-रा-मा। मा-सा-ने-मा-

सूचिपत्रम्

प० प०

सूचिपत्रम्

प० प०

१५ माघमावास्यायां अर्धोदययोगः

११ २

८ गौरीतृतीयाव्रतं च गुडलवणादिदानम्

१६ तत्रसपायसक्तस्य पात्रमुत्तरादिदानं

११ २

मा. शु. च. कुटुम्बतुर्थीव्रतम्

१७ अर्धोदयव्रतमाहारस्य स्कंदपुराणे

११ २

गौरीचतुर्थीव्रतं च कुंडलचतुर्थीव्रतं च

१८ अर्धोदयव्रतपूजाविधानप्रयोगः हेमविधि

१२ १

१५ शान्तिचतुर्थीव्रतवरदाचतुर्थीव्रत

१९ अस्यसंक्षिप्तप्रयोग तिलपर्वतत्रयस्य

१२ २

मा. शु. प. श्रीपंचमीव्रतं वसंतपंचमीव्रत

२० देवतात्रयपूजा तिलपर्वतदानम्

१२ २

७ रातिकामयोः पूजा वसंतोत्सवारम्भः

गोदानं श्राद्धादिदानम्

१३ १

मा. शु. प. अरुणास्या तस्या मरुणपूजनं

२१ अस्यां सावित्रीसहितब्रह्मपूजाविधानं

१३ १

३ इयमदार्याष्टां च तत्रसूर्यपूजादिकृत्य

२२ इयं द्वापरयुगादि अत्रयुगादिश्राद्धादिकृ.

१३ २

मा. शु. स. अचलास. त्रिलोचनजयती

२३ छत्रोपानहदानम्

१३ २

९ अचलासप्तमीनर्णयः अत्रज्ञानादिवि.

२४ माघशु. प्रतिपदायां विहिरूपशिवपूजाव्र.

१४ २

५ अत्रतालकदानं रथदानविधानं च

२५ मा. शु. द्वि. भानुरुपप्रजलापतिपूजाव्रतम्

१४ २

८ इयमन्वादि. लोलाकैस्तान काशोर्वडे

२६ मा. शु. तृ. सौभाग्यसुंदरीपूजाव्रतम्

१४ २

अत्रपद्मकयोगउक्तः अचलासप्तमीव्रतक

२७ अस्याविधानं भविष्योत्तरे उल्लिखितं तृतीया

१५ २

अचलासप्तमीविधानमुद्यापनकौमुद्याम्

२८ अत्रैवरसकृत्यणिनीव्रतम्

१६ १

५ रथसप्तमिकया रथसप्तमीविधानम्

सूचिपत्रम्

१०	४००	रथांकसप्तमीविधानं	आरोम्यसप्तमीव्रतं
१७	२१०	विशोकसप्तमीत्रा	सिद्धार्थकहेमसप्तमीव्रतं
१८	११२	विजयासप्तमीव्रतं	अनोदकसप्तमीव्रतं
१९	११५	वराहिकासप्तमीव्रतम्	
१९	२१२	मा-शु.भीमपुष्प	तत्रभीमपतर्पणादिक-
२०	१	मा-शु.नदानवर्मात	त्राज्ञानाद्यानंतफ-
२०	१	मा-शु.दशम्यामंगिर	सदेवतापूजादिक-
२०	११०	आरोम्यदशमीव्रतं	धर्मव्रतत्रयं धर्मव्रतं
		विश्वव्रतम्	
२१	१	४ दशादित्यव्रतं	दशापूजनम्
२२	२	मा.शु.एका. जया	भीमसेना अन्नबाराह
		हृदशीव्रतम्	
२४	१	मा-शु.तिलहृदशी	भीमहृदशीकथा
२६	१	मा.शु.त्रयोदश्यां	जिज्ञासमाघस्त्रानव्रतारं-
२६	१	मा-शु.च-यमतर्पणा	दिकृत्यम्

सूचिपत्रम्

२६	११०	माघपूर्णिमायांतिलकंबलादिदानंतिलपात्रदानंच
२७	२१३	षातकंबलविधानम्
२९	१	माघस्त्रानोद्यापनं अस्यां ब्रह्मवैवर्तदानं स्कंदपुराणदानंच
२९	१	७ ॥ इति माघमासकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥
	१	अथ फाल्गुणमासकृत्यनुक्रमः
	१	कुंभार्कपोद्दशपूर्वाषष्ठाः पुष्याः गोविंदादिदानम्
	३	पिष्टमयेदिवभूर्त्तिपूजा एकमकव्रतं त्रिभुंगु
	७	पश्चादिदिनत्रयव्रतं एकमकव्रतं ब्रीहिविदानम्
	१२	माघस्त्रानवदशपुस्तानं

४) फलानुपपत्त्यादिति । बन्दिहपञ्चादिकृत्यम् ।

२) द्वितीयाद्यां ब्रह्मपूजादिकृत्यम्

४ तृतेयायांगारोपुजादिकृत्यम्

५ फा.क.यन्त्र्याविद्वानायाकवतम्.

का.कृ.पं.नागपूजादिकुंघम्

का-कु.घ.रुकाकपुज/कुत्तम

का.कु.सप्तम्यष्टयारष्टकादिकथनम्

का. प्रह्लादाष्टकम् । पञ्चाङ्गम् । पुनर्निबन्धम् ।

का.कु.न.३गा.पु.जा.द.क.पु.म.

क्रा०-७.६-मनकदधतिधमपूजाकुर्यम्

म. ६-१-१७५५ का. ६५॥ क. ५॥

॥ इन्द्रादं दध। इन्द्रं ज। इन्द्रं दधम् ।

॥६॥ नवाधुस्य। पक्षभङ्गः। भवतम

शिवरात्रिपञ्चम

一、

४१११ अथाश्वरात्रोत्था नृण्यः

५३२ अष्टपारणितुंयः ५३३

६१११। अत्रावश्यकत्वं यत्तापजोपयोनिप्रसंगात् ।

६ ७ लिंगपञ्चाङ्गविशेषनिर्णयः

६. २१६ पाथिवलिङ्गसंख्यानिष्ठैः

७. २१४ पा० ध्रुवपञ्चाविंशतमं भाद्रिनिरूपणं

२ पंचसूत्रलिंगविधानम्

८ शिवपुजामधिकृत्यपंचगव्यविकलः ।

३।बल्वपत्रपुष्पधूपनैवद्यादिपूजाफलनिर्णै.

३ शिवनेर्मात्पद्मह्यामह्याविचारः

१२५ अथ रुद्राक्षधारणं निषेधः- रुद्राक्षधारणं निषेधः

२३. अथाक्षयपत्रप्रयोगः तत्र श्रीकृष्णदिन्या.

११३ अनामहाप्रदर्शनपूर्वकमावाहनादिपु-
११४

१२ प्रायश्चलविधिः

६३२ आदरणीयपूजायोगाद्यामन्त्रवर्णनसंग्रहः

सूचिपत्रम्

५०८०५०	सूचिपत्रम्	११६	वार्षिकशिवरात्रिकथाशिवयोगयुक्ता
१८	११६	८	स्कंदपुराणोक्तशिवरात्रिकथा
१९	१	८	वार्षिकशिवरात्रिब्रततोत्थापनप्रयोगः
२०	२१२	१	मासाशिवरात्रिनिर्णयः
२३	१	१११	आन्यावार्षिकशिवरात्रिकथा
२३	१११	१११	फाल्गुनामावस्पर्षाकल्प इवमन्वादिः
२६	२	५	फा.शु.प्रतिपदायांभुलिभूसरशिवपूजा.
२६	२	८	फा.शु.दि- फाल्गुनादिशिवपूजाब्रतम्
२६	२१४	१	फा. शु- कुलसौख्यदातृयात्राब्रतंभूमिका.
२६	२१६	१	भूमिकातृतीयात्रतम्
२७	११६	१	फा.शु-य. दुर्देराजब्रतं श्रृंगारचतुर्थीब्र-
२७	२	६	श्रृंगारचतुर्थ्यापनं सुखचतुर्थी
२७	२	६	श्रृंगारकचतुर्थीकथा
२९	१११	१	एवंगणपतिचतुर्थीब्रतं यमचतुर्थीब्रतम्
२९	११५	१	फाल्गुनादिचतुर्मासपचतुर्थीब्रतम्

सूचिपत्रम्

५०८०५०	सूचिपत्रम्	११६	श्रविस्रविनायकब्रतं गणपतिसामान्यच.
२९	११६	६	वर्षसाहस्रगणेशचतुर्थीब्र.स्वपनचतुर्थीब्र-
३०	२	६	पितृब्रतंनागपूजनंय
३१	२१४	१	फा.शु-नं- पितृब्रतं
३१	२१५	१	फा.शु-य-पशुपतिपूजाब्रतंदारिद्र्यहरपथी.
३२	१	९	फा.शु.स. पकेपुटब्रतंविबर्गष्टदाससमीब्र.
३२	११६	१	कामदाससमीब्रतं सप्तमीस्नपनब्रतंसौर.
			ब्रतंय कल्पसप्तमीब्रतम्
३३	२१३	१	फा.शु-श्र- शिवपूजनं शीतल.ष्टमीब्रतम्.
३४	११४	१	वृषाष्टमीब्रतं वृषाष्टमीब्रतोत्थापनं सोमा-
			ष्टमीब्रतम्
३५	११०	१	अर्काष्टमीब्रतशुक्लाष्टमीब्रतंश्रद्धोकाष्टमीब्र
३५	१	५	विश्वरूपाष्टमीब्रतं अष्टमीब्रतोत्थापनम्
३५	२११	१	फा.शु.न- नंदादिपचनवमीब्रतानि
३६	१	२	फा.शु.द-श्राद्धादशमीब्रतं यमपूजनब्रतं
३७	३	३	फा.शु-आमर्दकथैकादशीब्रतकथामनोरथ

दादशीव्रतम्

३८ १ गोविंददादशीव्रतम् नृसिंहदादशीव्रतं सु

कृतदादशीव्रतम्

४१ १ ३ फा-शु-जयोदश्याधनद्वतम्

४२ १ ८ फा-शु-चतुर्दश्यादुर्गोपूजाभाहेभरव्रतं च

४२ २ १ फा-पूर्णिमायां सूर्यसोमपूजाशोकव्रतम्

४२ २ १६ लक्ष्मीनारायणपूजाव्रतम्

४३ १ १३ होलिकापूर्णिमानिर्णयः होलिकापूजा-

४६ १ ९ होलिकाकथाफलशुनीपूर्णिमांतेवसंतम्.

होत्सवः

४६ २ ३ आषुर्व्रतं देवीव्रत कूर्चव्रतं दादशपूर्णसु-

तीर्थविशेषाः

४७ १ ३ अन्नलिङ्गपुराणदानं तिलधेनुदानं च

४७ १ ८ इति फाल्गुनमासकृत्परत्नसमुच्चयः

पं०	पं०	सूचिपत्रम्	पं०	पं०	सूचिपत्रम्
१०	१०	सूचिपत्रम्	१०	१०	अथेकादशीव्रतमाहारमयम्
१	१	अथमलमासादि प्रकीर्णव्रतानामनुक्रमः	१३	११	अथेकादशीव्रतमाहारमयम्
१	१	मलमासव्रतं भविष्यतिरे मलमासव्रतोद्या	१५	८	त्रिष्टुथैकादशीमाहारमयम्
१	१	पनकथा	१७	७	नित्यैकादशीव्रतम्
२	१	देवीपुराणे क्तं मलमासकथानकं	२३	५	अग्निप्रियावतुर्दशीव्रतम्
२	१	मलमासव्रतविधानं पद्मपुराणे	२५	१	साधारणपूर्णमासव्रतम्
३	१	मलमासमन्त्रपविधानं पुरुषोत्तमेपाख्या	२६	३१	प्रतिपदादितिथिकः प्रविशेषः
४	१	व्रतविधिः मलमासे देवास्त्रयस्त्रिंशत्	२८	११६	प्रतिपदादिताथेदेवतापूजा मंत्राः
५	१	मलमासव्रतोद्यापन श्रवतिथिभ्यानानि	३१	१११	इतिमलमासादिप्रकीर्णकृत्यरत्नसमुच्चयः
६	१	अधिमसे शुक्लैकादशिकथा	३१	१११	अथसकातिव्रतनुक्रमः
६	१	अधिमसे कृष्णैकादशिकथा मलमा	३१	११२	धान्यसंक्रातिव्रतं १ रूपसंक्रातिव्रत २
७	१	सव्रतोद्यापनम्	३२	८	भोगसंक्रातिव्रतं ३ लवणसंक्रातिव्रतं
८	१	प्रकीर्णव्रते पुष्पादश्याः कल्पः ध्वजारोपणं	३२	१०	तेजःसंक्रातिव्रतं ५ सौभाग्यसंक्रातिव्रत
९	१	वर्षसंध्यं पंचादशैकादशीव्रत हरिपूचकव्रतं	३३	१	तांबूरुसंक्रातिव्रतं ८ मत्तोरयसंक्रातिव्रतः
१०	१	ध्वजारापणप्रयोगः विष्णुनवकृत्तपूजावि	३४	१११	विशोकसंक्रातिव्रतं १० श्रापुःसंक्रातिव्रतं
११	१	मासोपवासव्रतविधानम्	३५	७	धनसंक्रातिव्रतं १२ श्राद्धासंक्रातिव्रतं

सूचिपत्रम्

पं०	पं०	पं०	पं०
३५	१	२	अपापसक्रांतिव्रत १४ कं ति संक्रांतिव्रत,
३५	१	२	तस्मिन्नापन संक्रांती शोळव्रत १५
३५	२	२	उत्तस्यपापसक्रांती राज्यव्रतम् १६
३५	२	५	उत्तर पणेषु व्रतस्यपनव्रतम् १७
३५	१	७	वृत्ताकर्यागात्रं अस्योद्यापनविधिः
३५	१	४	शान्त शानव्रतं भौमव्रतम्
३५	२	७	अपापसक्रांत्युद्यापनम्
३५	१	८	अश्वारव्रतानि आदित्यवारव्रतविधिः
३५	२	८	अस्योद्यापनप्रयोगः
३५	१	१५	आदित्यपीडाशांतिव्रत आदित्यद्वयस्तोत्रं
३५	२	१५	अपरं सुवर्णं उत्तर शान्तानामस्तोत्रं वनपर्वणि
३५	१	१५	आदित्यनक्षत्रविधिः
३५	१	१	सोमवारव्रतानि सोमपीडाशांतिः सोमन.

सूचिपत्रम्

पं०	पं०	पं०	पं०
४५	१	१	चंद्रस्तोत्रशिवश्रितिकूरसोमवारव्रतं स्क
४५	२	५	दपुराणे
४५	२	५	वर्षसाध्यं सोमवारव्रतम्
४५	२	५	सोमवारनक्षत्रं सामान्यपूजाक्रमः
४५	२	१५	सोमवारव्रतोद्यापनविधिः
४५	२	२	प्रभासखंडोक्तं मोद्यापन सोमवारव्रतं
४५	२	३	श्रावणमसि सोमवारं कंदारनापपूजन
४५	२	५	अमिनवचंद्राद्यं दानविधिः
४५	२	१५	अश्वमैत्रवारव्रतानि भौमवारं भौमपूजा.
४५	१	३	भौमचंद्राहार. पूजाप्रयोगः
४५	२	३	भौमवारव्रतकथा
४५	२	१०	अस्योद्यापनविधिः प्रकारान्तरेण भौमव्र.
४५	२	१०	तोद्यापनम्
४५	२	१०	मंगलाभौमव्रतविधानं मंगलागौरिकथा

सूचिपत्रम्

१००	३	वृषवारव्रतं वृष्यातिः वृषस्तोत्रम्
९९	३	गुरुवारव्रतं गुरुशान्तिः गुरुस्तोत्रम्
९८	२	शुक्रवारव्रतं शुक्रशान्तिः शुक्रस्तोत्रम्
९७	१	श्रावणशुक्रनारे वरलक्ष्मीव्रत पूजाकथा
९६	१	उद्यापनं च
९५	१	शनिवारव्रतानि शनिराहुकृतानां शान्तिः
९४	१	शान्तिव्रतकथा दशरथकृतं शान्तिस्तोत्रम्
९३	१	शान्तिव्रतं शान्तिनामशान्तिः
९२	२	शानं पूजाविधानं सोद्यापनं शान्तिनकवि-
९१	२	सूर्यारणिकं शान्तिपूजाविधानम्
९०	१	राहुकेतुपूजाविधानं राहुस्तोत्रकेतुस्तोत्र
८९	२	तिथिनक्षत्रयोगेन सूर्यार्द्रादिवारव्रतानि
८८	१	नक्षत्रदेवतानां पूजाव्रतानि नक्षत्रपुरुषव्र-
८७	२	विष्णोर्नक्षत्रपुरुषव्रतम्
८६	२	शैवलक्षत्रपुरुषव्रतं सौरनक्षत्रव्रतमपदि-

सूर्यपत्रम्

१००	२	श्रावणशुक्रनारे वरलक्ष्मीव्रत पूजाकथा
९९	१	उद्यापनं च
९८	१	शान्तिवारव्रतानि शनिराहुकृतानां शान्तिः
९७	१	शान्तिव्रतकथा दशरथकृतं शान्तिस्तोत्रम्
९६	१	शान्तिव्रतं शान्तिनामशान्तिः
९५	१	शानं पूजाविधानं सोद्यापनं शान्तिनकवि-
९४	१	सूर्यारणिकं शान्तिपूजाविधानम्
९३	१	राहुकेतुपूजाविधानं राहुस्तोत्रकेतुस्तोत्र
९२	१	तिथिनक्षत्रयोगेन सूर्यार्द्रादिवारव्रतानि
९१	१	नक्षत्रदेवतानां पूजाव्रतानि नक्षत्रपुरुषव्र-
९०	१	विष्णोर्नक्षत्रपुरुषव्रतम्
८९	१	शैवलक्षत्रपुरुषव्रतं सौरनक्षत्रव्रतमपदि-

पं.	पं.	सूचिपत्रम्
१०	२	यापवापसंहितोक्तं लक्षपुष्पपूजाविधानम्
८७	८	अक्षतादिधानपलक्षपूजाविधानम्
८८	११३	जलादिधाराभिषेकपूजाविधानम्
८८	२१४	शैवानमोक्तलक्षपूजाविधानम्
८९	११०	अयोद्यापनम्
९०	१४	अग्निपुराणोक्तलक्षपूजाविधानम्
९०	८	अथर्वणुलक्षपूजाविधानं सांघापनम्
९१	११६	लक्षतुलसीपूजाव्रतोद्यापनम्
९१	२६	अग्निपुराणोक्तलक्षपूजाप्रकारयोगः
९२	१४	इतिविष्णुलक्षपूजाद्यापनम्
९२	१४	गणेशाधिकारपिलक्षपूजाद्यापनम्
९२	१४	लक्षनमस्कारपूजाद्यापनंतरूपप्रयोगः
९३	३	लक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम्
९४	५	अथलक्षप्रदक्षिणेद्यापनम्
९४	११४	लक्षवर्तिव्रतोद्यापनम्

पं.	पं.	सूचिपत्रम्
९४	११६	विष्णोर्लक्षवर्तिपूजाद्यापनप्रकारः
९६	२	विष्णोर्लक्षवर्तिव्रतोद्यापनम्
९७	११०	लक्षदीपदानं अस्थोद्यापनलक्षवेदेन
९७	११३	वायुपुराणोक्तं लक्षवर्तिव्रतरुद्रलक्षवर्तिव.
९८	११	लक्षदीपव्रतोद्यापनप्रयोगः
९८	११	फलत्यागव्रतोद्यापनम्
९८	२१४	पार्थिवलिङ्गोद्यापनंतरकामनाभेदः
९९	५	पार्थिवलिङ्गपूजाधारस्थानं पूजायां नामं
९९	१११	कामनापरत्वेन पूजाया एकादशप्रकारः
९९	२१५	लिङ्गसंस्थाफलभेदः पूजारमकालः
१००	११३	सनातिकालः पार्थिवलिङ्गोद्यापनम्
१०१	५	अथोद्यापनप्रयोगः तत्रादौ पूजाप्रयोगः
१०१	११४	अन्नहान्यासः यजुर्वेदमंत्रोक्तपूजा
१०३	११५	अथप्राणप्रतिष्ठापूर्वकः पूजाविधिः
१०४	४	पार्थिवगोशालक्षव्रतोद्यापनं कामनाभेदः

प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्	प० पृ० पं०	सूचिपत्रम्
१०५	१ सर्वसाधारणपूजाप्रयोगः गणेशोपनिषत्	२१४	२ गंगाभगवत्पासादिकं रूपं ब्रह्मद्रव्यस्व-
१०७	१ अश्वत्थोद्यापन शौनकोक्तप्रकारेण	२१५	२ गंगायाञ्जगन्मन्त्रस्तवः कलिकालंगंगा
१०८	१ प्रकाशितरेणाश्वत्थोद्यापन सेचनप्रकारः		स्त्रियनिर्निर्णयः
१०९	२ अश्वत्थोद्यापनप्रयोगः	११०	१ श्रीमहाराजराजवर्धिरभिहकारितः कृत्वर
१११	२ अश्वत्थस्त्रपुस्रवनादिसंस्कारार्थहोमः		नाकरः रत्नसमुच्चयः समाप्तः
१११	२ अश्वत्थविवाहः तुलसीप्रार्थना		शुभमस्तु लेखकपाठकयोः
११२	२ अथ वटोद्यापनप्रयोगः		
११४	१ वृक्षसामान्योद्यापनविधिः तरुपुत्रकविधिः		
११६	२ सत्यनारायणकथाविधानम्		
१२१	२ सर्वकामनाप्राप्तये हरिनामस्मरणमेव ब्रतं		
१२२	१ सर्वरोगनिवृत्तये हरिनामत्रयमन्त्रः		
१२२	१ तथैव शिवनामत्रयमन्त्रः कृत्वरत्नसमुच्चयः		
१२२	१ अथ समस्तकलिकालपातकशांतये हरि		
१२२	१ मानस्मरणमहाब्रतम्		
१२२	२ तन्त्रांगानामहिमावर्णनम्		